Digitized by Google

Digitized by Google

6
3-D
20

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
4 H
36

62

6-3-D 20

Digitized by Google

[redacted]

AD USUM
FR.A. BEN PIV.
SUÆQ. COMMUN.

Digitized by Google

JOHANNIS
KIRCHMANNI
Lubecenſis
DE FVNERIBVS Romanorum
LIBRI QVATVOR.

BIBLIOTECA NAZIONALE V. E. ROMA

Jo: bapt[illegible] HAMBVRGI Mari[illegible]
Ex Bibliopolio FROBENIANO

CIϽ IϽ CV.

8-90
Google

Magnificis & Ampliſſimis

CONSVLIBVS ac Senatoribus vrbis LVBECÆ

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

Dominis ſuis honorandis
L. M. D. D.
JOHAN: KIRCHMANNVS

ROMANÆ antiquitatis atque adeo ipſius Græcæ, ex qua illa maximam partem videtur derivata, quantꝰ ſit fructus quantaque utilitas, non ignorare poſſunt ii, qui modò cum Muſis, id eſt, cum humanitate & doctrina habeant aliquod commercium. Nam ut mittam, quod proprium

Magnificis & Ampliſ-ſimis

CONSVLIBVS ac Senatoribus vrbis LVBECÆ

BIBLIOTECA NAZIONALE V.E. ROMA

Dominis ſuis honorandis
L. M. D. D.

JOHAN: KIRCHMANNVS

ROMANÆ antiquitatis atque adeo ipſius Græcæ, ex qua illa maximam partem videtur derivata, quantꝰ ſit fructus quantaque utilitas, non ignorare poſſunt ii, qui modò cum Muſis, id eſt, cum humanitate & doctrina habeant aliquod commercium. Nam ut mittam, quod proprium

Digitized by Google

huic ſcientiæ & inſitum eſt, facem præferre veterum ſcriptis, unde non ſolùm utriusque linguæ copiam, ſed & omnem civilem prudentiam hauriunt melioris literaturæ candidati: hoc quanti exiſtimandum eſt, quod fruſtra quis in ſuperiorum diſciplinarum aliqua excellere ſe poſſe ſperet, qui antiquitatis præſidio ſit deſtitutus? De Jurisprudentia extra omnem controverſiam eſt, eam & ornamentum & adjumentum & lumen ſumere à ritibus priſcis: An verò horum cognitio etiam Theologo neceſſaria ſit, video nonnullos dubitare; ſed, quod verè dixerim, ſine cauſa. Nam etſi quidem in eo accuratam antiquitatis peritiam requiri non affirmo: permulta tamen in ſacris literis eſſe, quorum ſeria ac penitior intelligentia à ceremoniis ac moribus antiquis dependeat, tam certum eſt, quàm nivem algere. Nihil jam dico de illis majorum gentium S. Patribus, quos conſtat crebrò ad ſui ſeculi ritus olim deſitos alluſiſſe, & plurima ex remotiſsima antiquitate deſcripſiſſe, quæ ad evellendum ex animis hominum im-

impiam ſuperſtitionem ac cultum veræ religionis inducendum facerent. Qui verò ſacra illa monumenta non à limine, quod dicitur, ac veſtibulo ſalutare, ſed in eorum adyta longè ſeſe penetrare cupit ſacrarum literarum ſtudioſus, eum certè oportet animum afferre non vulgari antiquitatis notitia præparatum, niſi unâ opera velit, ut Plautus ait,

——— piſcari in aëre
Venari autem rete jaculo in medio mari.

Hæc ita ſe habere, res clamat ipſa. Quo magis mirum eſt, reperiri nonnullos adeo inſulſos & ridiculos, ut hoc ſtudii genus non modò non laudare, ſed & vitilitigare ſoleant idque juventuti de manibus excutere omnibus machinis omnique contentione conentur, dummodò patrocinium aliquod ignorantiæ ſuæ prætendant. Eſt enim ita ferè comparatum, ut, qui ſe ſolos ſapere exiſtimant & aliis omnibus aditum ad doctrinæ laudem obſtructum cupiunt, ſimul atque poſito cum conſcientia ſua calculo, relictos ſe in eruditionis ſtadio animadvertunt ab iis, qui

† 3 per

per latiſsimos humaniorum literarum campos inoffenſo pede ad candidam calcem cucurrerunt, protinus invidiam concipiant & tanquam inutilia & non magni momenti reprehendere ſuſtineant, quæ ipſi vel ob ingenii tarditatem conſequi non potuerunt, vel præ opum honorumque ſtudio neglexerunt. Sed horum ſermones ego ſemper præterfluere ſivi, nec unquam adduci hactenus potui, ut ita me ſeveriori diſciplinæ addixerim, ut non reſpectum ſemper habuerim ad hæc antiquitatis ſtudia & reliquas, quæ humanitatis nomine cenſentur artes: ſine quibus neminem poſſe videbam ad ſublime eruditionis faſtigium pervenire. Hoc autem inſtitutum dum pluſculos annos teneo, & in copulanda cum elegantioribus Muſis ſacra Theologia diutius me occupo, animum tandem adjeci periculum facere, ecquid tantum literarii theſauri aſsidua lectione à me comportatum eſſet, quo publicam rem juvare & aliquá gratiam à ſtudioſa juventute inire poſſem. Excutienti igitur mihi diligentiùs Adverſaria noſtra, &

ex

ex varia materiarum, quas undiquaque congeſſeram, ſilva ſeligenti unam, in qua ingenium meum experirer, forte fortuna occurrit farrago quædam de Funeribus Romanorum, quam penè puer ex veterũ ſcriptis in proprios uſus ſine ullo ordine conſarcinaram. Aurem quidem mihi vellebat hortabaturq; veterum conſuetudo, Cenſores priſcos imitarer, & ut illi in luſtro condendo aut vectigalibus locandis fauſti ominis gratia à bono nomine ſolebant auſpicari: ſic ego ex lætiore aliqua materia famæ naſcentis primordia peterem. Sed cum & iſta olim fuiſſe recordarer, quando gentilis ſuperſtitio latiſsimè regnabat: & argumentum hoc à nemine hactenus ita pertractatum eſſe intelligerem, ut quidem res ipſa poſtulabat, nõ autem indignum mihi videretur, cui & manum & mentem ſeriò quis admoveret; cœpi id extemplo ſub incudem revocare, in capita diſponere, locupletare & nihil deniq; intermittere omnium, quæ ad colligendas haſce infimæ vetuſtatis reliquias nimium quantum diſiectas diſperſasque

pertinere videbantur. Interea accidit, ut in terram Galliam Italasque oras iter mihi occipiendum eſſet: ubi cum nonnullis viris doctis, quibus utraque hæc regio, etſi olim quidem magis abundauit, etiam nunc ad invidiam cæteræ Europæ inſtructa eſt, hanc operam noſtram oſtenderem, illique eam non inanem aut ſupervacuam nobis ſumptam judicarent, hortarenturque ne diutius intra privatos parietes continerem: facere tandem non potui, quin jam feliciter abſoluta ferè trienali noſtra peregrinatione hæc, cuicuimodi ſint, in luce publica repræſentarem, partim expungẽdi nominis mei gratia apud eos, quibus id jam pridem promiſiſſem: partim verò ne viderer tantorum hominum autoritatem, quæ mihi rationis inſtar eſſe poterat, ſuperciliosè ſpreviſſe. Cur autem Vobis potiſsimùm, Viri Magnifici & Ampliſsimi, has ſtudiorum meorum primitias oblatum ire, & futuræ famæ velut vadum ſub veſtri nominis auſpicio tentare, vel ut propriè loquar, percontari mihi viſum,

ſum, in promptu ſunt cauſæ & multæ ſatis & graves. Nam præterquam quod fas eſſe exiſtimavi, ut Vobis otii illius literarii, quo complures jam annos perfruor, rationem aliquando, tanquam Reip. veſtræ civis, redderem: volui etiam hac nuncupatione omnem ingrati animi notam à me amoliri, & meam erga Vos devotionem ac pietatem publicè teſtari. Deniq; verò lucem quoq; aliquã huic libello fenerari conatus ſum à claritate & luce veſtra: qui ad clavum ſedetis ejus Reipublicæ, cujus vix natæ & in libertatem aſſertæ tantus repentè ſplendor effulſit, ut non ſolùm Germaniæ univerſitas eam ex Liberarum civitatum omni numero dignam judicarit, quæ inclitam illam Urbium eximiarum, quæ columnis hujus præpotentis imperii accenſentur, quadrigã conſtitueret: Verùm etiam ipſæ fœderatæ civitates omnes tam Anſaticæ quàm Vandalicæ quæ appellantur, faſces ſuos illi ſubmiſerint, & velut Reginam aliquam ſint amplexæ. Atque hanc dignitatem majores veſtri jam ab annis circiter quadringentis tam forti-

ter & ſtrenuè defenderunt ac tutati ſunt, ut cum potentiſſimis regibus interdum armis experiri & opes, fortunas, ſanguinem, vitam deniq; profundere maluerint, dummodò ne commiſſa ſibi Reſpubl. quid detrimenti caperet. Quo etiam factum, ut patria noſtra paulatim adid culmen aſcenderit, ut hodieq; (abſit faſcinum) in primariarum Europæ urbium luſtro cenſeri mereatur: imo verò cum multis de principatu contendere auſit, ſive ædificiorum incredibilem & ad cœlum exaggeratam altitudinem, ſive viarum ſymmetriam, ſive onerariarum navium, quarum magnitudo in exteris quoq; nationibus prædicari ſolet, infinitam copiam ſpectare quis velit: nam de Legibus taceo, quas ſapientiſſimè æquiſſimèque deſcriptas eſſe nullum dubium eſt, cum pleræq; omnes ad Balthicum hunc Oceanum Reſp. non ſolùm iis tanquam norma & regula utantur; ſed etiam ad veſtrum judicium non raró provocare ſoleant & civium ſuorum lites ac controverſias tam à Vobis decidi malint, quàm à Principibus, quibus ſunt ſubjectæ.

Sed

Sed quo me ducit jucunda Patriæ commemoratio? cujus laudes ne culpa ingenii deterere videar, finem faciam, ſi prius Vos, magnifici & ampliſſimi viri, etiam atq; etiam rogavero, ut hoc, quicquid eſt, libelli ingratum vobis accidere ne patiamini, meque adverſus malevolos veteratores, quorum nimis quàm ferax hoc ſeculum, autoritate & patrocinio veſtro tuendum defendendumq; ſuſcipiatis. Valete.

Roſtochii, Idibus Auguſti,
An. cIↄ. Iↄ cIIII.

HIE.

HIERONYMUS MERCURIALIS Johanni Kirchmanno de Funeribus Romanorum ſcribenti:

CUM viderim cogitationes tuas de ritu ſepeliendorum cadaverum Romano, easque digniſſimas judicem, ut à cunctis legantur, ne differas in ipſis edendis etiam atque etiam te hortor: præterquam enim quod omnes eruditos juvabis, tibi quoq; æternum nomen comparabis. Vale. Piſis die 21. Januarii, Anno 1602.

RADULPHUS FORNERIUS GUL. F. Anteceſſor Aurelius.

Funera dum ſcribis veterum, Kirchmanne, Quiritum,
Luce beans ritus tam longa nocte ſepultos,
Hæc te funeribus ſubducunt funera, jamq;
Conciliant nullo periturum tempore famam.

Luſit ex tempore Aureliis 9. Cal. Febr. An. 1601.

RÆMVNDVS MASSACVS D.

FUnera quæ multis urnas tumuloſq; dedêre,
Illa tibi interitum, ſubripientq; necem.
Nam de Funeribus ſemper tua ſcripta manebunt:
Hinc de funeribus funera nulla tibi.

Aureliſs Idib. Ianuar. Ann. 1601.

GEORGIVS REMVS IC. IVDICII
Norici Aſſeſſor.

EXpers funeris obtigiſſe nomen
Piſcis Romulidis fatemur omnes:
Hos dum tu modò, Jane perpolite,
Laudas à pietate, quam ſupremam
Functûm corporibus dedêre, ſuaves
Queis clauſêre oculos, rogoq; lota
Ritè compoſuêre; concinente
Buxo funereâq; tibiâq;:
Permixtis & odoribus, beatûm
Allatis procul Inſulis & Indis

Excuſ-

Excuſſère; pium hoc boni putabant:
Urnis cum cinerem oſſuariisq́;
Tandem repposuère, quos quieti
Æternæ voluère conſecratos.
Hos dum multiplices ſacrosq́; ritus
Nunc charta exigis eruditiore,
(Quod nemo hactenus explicavit) arte,
Magno judicio, labore multo,
Tibi ex Funeribus tuis videmus
Expers funeris obtigiſſe nomen.

Norimbergæ, menſe Auguſto
An. 1602

CUNRADUS RITTERSHUSIUS
J. C. & Anteceſſor Noricus.

FUnereos ritus, priſca & ſolemnia mortis
Dum tu vivaci condis, Kirchmanne, papyro,
Et veterum illuſtras nitida face nubila ſcripta,
Ipſa tibi æternam reparabunt Funera vitam:
Effugiensq; rogos ardentes inclyta Fama
In Sophiæ regno plaudet fulgentibus alis.

Altorphij menſe Septembr. An. 1602.

PRÆFATIO.

IANVS GRVTERVS IC.

CVm tibi pompa ſepulchralis, Kirchmanne, decenter
A capite ad calcem ſit celebrata libro,
Quem Muſa luſtrarè oculis, quem Gratia poſſet,
Nec Genius fugiat partè fovere ſinus:
Haud trutinâ Libitina tuum penſaverit æqua
Officium, ipſa tibi ni velit eſſe cliens:
Et ſic te chartaſq; tuas defendere, contra
Morborumq; dolos, mortiferumq; nefas.
Vt quoq; cum tenuem fueris mutatus in umbram,
Vſq; tuis chartis vita ſit, uſq; tibi.

Heidelbergæ XIV. Martii An. 1604.

DAVID HOESCHELIVS.

Τοὺς κρύψαι γαίῃ τόσους νεκροὺς. οὐδέν ἐρῶν τις,
ἦν ἂν Ῥωμαίοις τοῖς πάλαι ὅσσα γλύη;
Τὴν δὲ λαβὼν δέλτον Ναομάννου, κάρτα μαθεῖται:
κείνους τοῦ θάπτειν ὅς σάφα γράψε τρόπους,

Auguſtæ Vindelicorum IX. *Kal. Iunij*
Anno 1602.

M. M1.

M. Michael Piccartvs Francus, Profeſſor Noricus.

SI qua fides Veterum ſcriptis, KIRCHMANNE, Syrorum
Funere merſa ſuo ſeſe ipſa reſeminat ales,
Et vitam de morte trahit: Tu rectius illa
De virtute tua atq; aliorum Funere vitam
Cum Fama ducis, divinamq; ingenii vim
In ſuccum vertens, omni ſine parte pericli,
Quacunq; Aonides & earum præſes Apollo
Cum ſacra Charitum triga fixere Tropæum
Extendis, Kirchmanne, tuæ pomæria laudis.

Altorphij Anno DoMInICo menſe Octobr.

JOHAN.

I.

Johan. Kirchmanni

DE FVNERIBVS Romanorum

Liber Primus

Caput I.

Humatio & Combuſtio præcipua ſepeliendi genera. Vtramq; Græcis, à quibus Romani pleroſq; ritus accepêre, fuiſſe in uſu monſtratur. Combuſtionis fabuloſum initium ad Herculem referri. Philoſophorum de utraq; diſcordes ſententia. Combuſtionis cauſa nonnulla.

FUNEBRES Romanorum ritus pro mea virili explicaturus, & quicquid hujus argumenti vel ipſemet veterū ſcripta pervolutando obſervavi, vel noſtro ſeculo notatum ab aliis eſt, quod memoriam meam non fugiat, συλλήβδην atq; uno velut faſce complexurus, operæ precium exiſtimavi, prius quàm ſerio ſpatium hoc ingrediar, pauliſper ante carceres conſiſtère & paucis indicare, quodnam ſepulturæ genus in urbe domina, quę τῆς οἰκουμένης ἐπιτομὴ non imme-

ritó dicta eſt, uſitatum fuerit. Notum eſt enim omnibus qui *mythôn plaſmata & hiſtoriam* primoribus tantùm labris guſtârunt, varia fuiſſe olim & penè innumera apud diverſos populos ſepeliendorum mortuorum ſervata diſcrimina: De quibus fortaſſean alibi erit uberior dicendi locus. Inter illa autem duo potiſſimum familiam ducunt, ac literis monumentisque autorum ſunt famoſiſſima, *Humatio* nimirum & *Combuſtio* quarum utramq; Romanis in uſu fuiſſe reperio: & quidem ad exemplum Græcorum ac inprimis Athenienſium, à quibus pleraſque non ſolum leges, ſed & ritus ac ceremonias acceperunt. Hos enim, ut pauló altius exordiar, jam inde à Cecropis primi ipſorum regis tempeſtate, mortuos ſuos terrâ condidiſſe, Cicero author eſt 2. de Leg. *Nam & Athenis jam illo more à Cecrope, ut ajunt, permanſit hoc jus terrâ humandi.* Atq; Cecropem hunc *Athenis in Minervio terræ mandatum* ex Antiocho refert Arnobius lib. VI. adverſ. gent. Huic rei etiam indicio eſt catum illud & prudens Solonis factum, qui Salamina optimo jure ab Athenienſibus occupatam probaturus, effoſſis ſepulchris ex cadaverum πρὸς δυσμὰς dicam

an ἀνάπλας βλεπόντων poſitura id demonſtravit, ut memoriæ proditum à Plutarcho, Laertio & Æliano: quorum pugnantia ſuper hac re loca alibi concilio. Et ut plurima alia teſtimonia prætercam inter inferioris ævi ſcriptores humationis Græcanicæ meminit Petronius in Satyrico de matronâ Epheſinâ loquens, & Phlegon Trallianus περὶ θαυμασίων καὶ μακροβίων: quos infrà laudo.

Sed & igne ſolebant Græci mortuos comburere: cujus ritus initium ad Herculé referunt, à quo Argeus Licymnii F. hoc modo ſit ſepultus. Hiſtoria, ſive fabulam appellare malumus, ſic habet: Mos erat Trojæ, ut quotannis virginum tempeſtivarum aliqua ceto devoranda objiceretur: quòd aliter irâ Deorum, quos Laomedon rex offenderat, placari non poſſe, è cortinâ eſſet reſponſum. Sorte igitur ductâ Heſione ipſius Laomedontis filia cruento huic ſacrificio deſtinatur: ſtabat infelix virgo jam ſcopulo alligata, & mortem præſentaneam expectabat, cùm fortè illac tranſiens Hercules liberaturum ſe filiam Laomedonti pollicetur, ſed ea lege, ut, quos ipſum habere conſtabat, equos divino ſeminio ortos in præmium ſibi do-

net. Accipit conditionem Laomedon; ſed monſtro occiſo, filiaq; liberata promiſſis ſtare recuſat. Ea re indignatus Hercules Ilium expugnare & acceptam injuriam ulciſci cogitat: cumq; exercitum colligeret, etiam Argeum familiarem ſuum à Licymnia patre petit; quo abnuente, quòd jam ante alterũ filium Eonum bello Lacedæmonico amiſiſſet, Hercules jurejurando ſe de reducendo Argeo obſtringit. Profectus igitur ad Ilium, cùm Argeus in acie cecidiſſet, comburi ipſũ curavit, ac oſſa ejus & cineres ad patrem remiſit, hoc modò fidem ſuam ſe liberaſſe & perjurii crimen effugiſſe arbitratus. Sed placet ipſa Scholiaſtæ verba, unde pleraq; hæc, licet non *αὐτολεξεὶ*, deſumſimus, hic adſcribere: Sic autem ille ex Androne vetere hiſtorico ad Homericæ Iliad. *α.* ἡδὲ αἰτία τοῦ καίεσθαι τὰ σώματα παρ' Ἕλλησιν αὕτη. Πρῶτος φασὶν, οὕτως ἐτάφη Ἀργειὸς ὁ Λικυμνίου δι' ἀνάγκην ὑπ' Ἡρακλέους. Συναγαγὼν γὰρ στρατείαν ἐπὶ Ἴλιον Ἡρακλῆς, διὰ τὸ τὸν Λαομέδοντα παρὰ συνταξιν ποιήσαι αὐτῷ σώζαντι τοῦ κήτους τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἡσιόνην, καὶ μὴ δοῦναι τοὺς ἵππους, οὓς ὑποσχόμενος ἦν αὐτῷ ὑπὲρ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας, ἐξήτει καὶ τὸν Ἀργειὸν ὡσανεὶ οἰκεῖον. Λικυμνίου δὲ φασὶ τοῦ πατρὸς Ἀργείου φοβουμένου, ὅτι καὶ τὸν πρότερον αὐτοῦ υἱὸν ὀνόματι Ἠωνὸν ἀπο-

ϛήλας

ϛήλας εἰς Λακεδαίμονα, μεθ' Ηρακλέους ἀπέβαλεν, καὶ μὴ δίδοντο, Ηρακλῆς ὤμοσεν ἀπάξειν πάλιν αὐτὸν. Τότε δ' οὖν συμπεσούσης Αργείῳ τῆς τοῦ βίου τελευτῆς, διαπορηθεὶς ὁ Ηρακλῆς πῶς ἂν διατηρήσοι τὸν ὅρκον, ἔκαυσεν αὐτὸν. Καὶ πρῶτον φασὶ τοῦτον τοιαύτης ἐπιμελείας τυχεῖν. ἡ ἱστορία παρ' Ανδρωνι.

Plura ad hanc rem petes, ſi operæ tibi eſt, ab Euſtathio Iliad. α. Quicquid autem ſit, ſive Herculem ſive alium habeat autoré Crematio, hoc conſtat, Troicis temporibus illam apud Græcos fuiſſe uſitatiſſimam, ſi modo fides habenda ipſorum Poëtis, quorú teſtimonia cuivis ſunt in promptu. Meminit & Thucydides lib. II. ubi de peſte quæ ſuâ ætate Athenas infecerat, ſic loquitur inter alia: ἐπὶ πυρὰς γὰρ ἀλλοτρίας φθάσαντες τοὺς νήσαντας, οἱ μὲν ἐπιθέντες τὸν ἑαυτῶν νεκρὸν ἐφῆπτον: οἱ δὲ καιομένου ἄλλου ἄνωθεν ἐπιβαλόντες ὃν φέροιεν ἀπήεσαν, &c. Quem locum Lucretius ita reddidit lib. VI.

Namq; ſuos conſanguineos aliena rogorum
Inſuper exſtructa ingenti clamore locabant,
Subdebantq; faces multo cum ſanguine ſæpè
Rixantes potius, quàm corpora deſererentur.

Scholiaſtes quoq; Thucydidis lib. eo. ad hęc verba: οἱ Αθηναῖοι τῷ πατρῴῳ νόμῳ χρώμενοι, diſertè notavit: τὸν πάτριον νόμον πληροῦντες περὶ

 τῆς τῶν

τῆς τῶν Ἀθηναίων ταφῆς: δηλονότι καύσαντες τὰ σώματα: οὗτος γὰρ ἦν νόμος Ἀθηναίοις καὶ πᾶσιν Ἕλλησιν. Et, quod maximè huc facit, Silius Italicus ac Lucianus, dum diverſos gentium in ſepeliendis mortuis ritus enumerãt, Græcis Cremationem uno ore uterq; tribuunt: hic quidem de Luctu: ὁ μὲν Ἕλλην ἔκαυσεν: ὁ δὲ πέρσης ἔθαψεν. *Nam Græcus exurit, Perſa defodit, &c.* Ille verò lib. XIII.

Cecropidæ ob patriam Mavortis ſorte peremptos
Decrevere ſimul communibus urere flammis.

Ex dictis igitur liquet & Combuſtionis & Humationis morem apud Græcos obtinuiſſe, nec introducto uno exoleviſſe alterum, ſed remanſiſſe utrumq;, aliis hunc, aliis iſtum uſurpantibus pro cujuſq; arbitrio, opinor, & voluntate. Cujus rei ſupernumerarium teſtem facio Platonem, apud quem Socrates venenum hauſturus ſic loquitur in Phædone: ἵνα Κρίτων ῥᾷον φέρῃ καὶ μὴ ὁρῶν μου τὸ σῶμα ἢ καιόμενον ἢ κατορυττόμενον ἀγανακτῇ ὑπὲρ ἐμοῦ, ὡς δεινὰ ἄττα πάσχοντος. Hoc eſt, *Ut Crito facilius ferat & videns corpus aut comburi aut humo mandari, meam vicem minimè indignetur, quaſi acerba quædam paſſus fuerim.* Arguunt idipſum non obſcurè veterum

rum Philoſophorum de utroque ſepulturæ genere diſcordes ſententiæ, quas Servius annotavit in lib. XI. Æneid. *Heraclitus qui omnia vult ex igne conſtare, dicit debere corpora in ignem reſolvi. Thales verò qui confirmat omnia ex humore procreari, dicit obruenda corpora, ut poßint humore reſolvi.* Heracliti autem dogma amplexus & Heraclides Ponticus teſte Varrone περὶ ταφῆς. *Quare Heraclides Ponticus plus ſapit, qui præcepit ut comburerent, quàm Democritus, qui, ut in melle ſervarent: quem ſi vulgus ſecutus eſſet, peream ſi centum denariis calicem mulſi emere poſſemus.* Neque tamen adeò inſipienter Democritus, cùm in ſpem reviviſcendi hoc modo cadavera aſſervanda docuerit, ut patet ex libr. VII. cap. LV. Plinii his verbis eum irridentis: *Similis & de aſſervandis corporibus hominum & reviviſcendis promiſſa à Democrito vanitas, qui non revixit ipſe.* Sed ut ad Heracliti dogma redeamus, Cremationem adſtruentis, id multi etiam ex poſtgenitis amplexi ſunt, exiſtimantes animã non niſi hoc modo à corporis ſordibus purgari & ad ſuam naturam reverti poſſe. Scholiaſtes Homeri Iliad.

α.. τὸ παλαιὸν τὰ σώματα τῶν θνησκόντων πρότερον ἐκαίετο, διὰ τὸ ἀπέλιπα γίγνεσθαι. εἶθ' ὅτως ἐθάπτετο ὑπὸ γῆν. Servius III. Æneid. *Romani contrà faciebant comburentes cadavera, ut ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret naturam.* Reſpexit huc Ovidius I. Triſt. El. 4.

Spiritus hic vacuas priùs extenuandus in auras
Ibit, & in tepido deſeret oſſa rogo:
Quàm ſubeant animo meritorum oblivia noſtro, &c.

Et Silius Italicus lib. X. in funere Paulli.

Hæc Lybys: Atq; recens crepitantibus undiq; flammis
Æthereas anima exultans evaſit in auras

Concludam hoc caput eleganti loco Quintiliani, qui mirè ad hanc rem facit: is vero declamatione X. ſic ait: *Vana ergò ſapientes perſuaſione fruſtrati, qui conſtare homines et perfici corporis alimentis animæq; dixerunt, corpus caducum, fragile, terrenum, ut ſicca humidis, calida frigidis, reſoluta aſtrictis pugnarent, partim aut doloribus affici, aut noviſſimis annis & ſenectute diſſolvi. Animam verò flammei vigoris impetum perennitatemq; non ex noſtro igne ſumentem, ſed quo ſydera volant, & quò ſacri torquentur axes, inde venire, undè omnium rerum auctorem parentemque ſpiritum ducimus, nec interire nec ſolvi,*

nec ullo mortalitatis affici fato: Sed quoties humani pectoris carcerem effregerit, & exonerata membris mortalibus levi ſe igne luſtraverit, petere ſedes inter aſtra. Vide Euſtath. in Iliad. α. Syneſium de inſomniis.

CAP. II.

Romanos ad exemplum Græcorum & humaſſe & combuſſiſſe mortuos. Plinius leviter reprehenſus quod Combuſtionem non eſſe veteris inſtituti dixerit. Eius antiquitas oſtenſa & creber uſus. Uſurpatam quoque à Germanis & Gallis: improbatam verò à Perſis ac Aegyptiis & quare? Iuſtinus fortaſſean correctus. Non eſſe ſublatam ab Antoninis. Sed Chriſtianæ religionis politia invaleſcente paulatim deſiiſſe.

SED in viam revertamur, à quâ longiuſculè præter opinionem aberravimus: oſtenſuri Romanos ad exemplū Græciæ tàm cremaſſe quam terrâ condidiſſe mortuorū cadavera. De Græcis autem, quantum res poſtulare videbatur, peregimus: Ad Romanos igitur jam ſtylum convertamus, quos utrumq; hunc ritum uſurpaſſe diſertè Plinius ſcribit lib. VII. cap. LIIII. *Ipſum cremari,* inquit, *apud antiquos non fuit veteris inſtituti, terrâ condebantur. At poſtquam*

 longin-

longinquis bellis obrutos erui cognovêre (nota cauſam) *tunc inſtitutum.* *Et tamen multæ familiæ priſcos ſervavêre ritus: Sicut in Corneliâ nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus: Idq́; voluiſſe, veritum talionem eruto C. Marii cadavere.* Et ante ipſum Cicero libr. II. de Legibus. *Ac mihi quidem antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur. Redditur enim terræ corpus & ita locatum ac ſitum, quaſi operimento matris obducitur. Eodemque ritû in eo ſepulchro, non procul à fontis arâ regem noſtrum Numàm conditum eſſe accepimus: gentemque Corneliam uſque ad memoriam noſtram hâc ſepulturâ ſcimus uſam. C. Marii ſitas reliquias apud Anienem diſſipari juſſit Sylla victor acerbiore odio incitatus, quàm ſi tàm ſapiens fuiſſet, quàm fuit vehemens. Quod haud ſcio an timens, ne ſuo poſſet corpori accidere, primus è patriciis Corneliis igne voluit cremari.* Hic nequeo ſatis mirari Plinium, qui ipſum cremari affirmat *non eſſe veteris inſtituti.* Atqui, ut Virgilium ac Ovidium prætercam, quo-

rum ille cremandorum cadaverum ritus in Italiâ etiam ante urbis conditum meminit libr. XI. Æneid. hic veró ſub ipſo naſcendis Reipub. exordio Remum hoc modo ſepultum tradit libr. IV. Faſtor. Sed ut hos mittam, quibus fortean per Anticipationem iſta eſſe dicta, poſſet quis objicere: ille ipſe Plinius ſuo ſe gladio jugulat, dum libr. XIIII. cap. XII. rogum vino aſpergi à Numa rege vetitum ſcribit. Sed & Plutarchus author eſt, eundem Numam teſtamento caviſſe, ne corpus ſuum poſt mortem combureretur. Πυρὶ μὲν inquit, οὐκ ἔδοσαν τὸ νεκρὸν, αὐτοῦ κωλύσαντος ὡς λέγεται. Δύο δὲ ποιησάμενοι λιθίνας σόρους, ὑπὸ τὸν Ιάνοκλον ἔθηκαν τὴν μὲν ἑτέραν ἔχουσαν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ἑτέραν τὰς ἱερὰς βίβλους. id eſt, *Corpus crematum non eſt, quod ipſe [ut fertur] prohibuerit, duas autem lapideas arcas confecêre & ſub Janiculo poſuerunt: in quarum alterâ corpus ejus condebatur, in alterâ libri ſacrorum.* Hujus veró rei cauſam Numa non habuiſſet, niſi jam tùm uterque ritus & terrâ obruendi & igne cremandi Roma obtinuiſſet. Et, ut exempla alia deeſſent, quorum

quorum tamen inopia nobis non eſt, ex interdicto legis 12. tabul. de non ſepeliendis *neve urendis* in urbe mortuis, quod diximus clarius eſt

Quam ſolis radii eſſe olim, cum ſudum eſt ſolet.

Antiquiſſima itaq; Combuſtio & quidé adeò frequens ut ferè ſola quaſi regnum obtinuerit, unde Tacitus lib. *XVI.* Annal. de Poppæa: *Corpus non igni abolitum ut Romanus mos.* Et Laertius in Pyrrhone: *Ægyptij quoq; condientes ſepeliunt corpora, Romani verò incendentes.* Nec pluribus opus in re tàm manifeſtâ. Unum hoc addo, ὡς ἐν παρόδῳ, Gallis etiam & Germanis noſtris aliiſq; ſeptemtrionalibus populis hanc Νεκροκαυςίαν fuiſſe uſurpatam, ut legimus apud Cæſarem lib. *VI.* bell. Gall. Tacitum in German. & Euſtath. Iliad. α. E contrario autem improbatum Ægyptiis & Perſis, quorum illi ignem exiſtimarunt eſſe animatam belluam, quæ, quicquid nanciſcitur, devoret ac conſumat: ubi verò exſaturata ſit, ſimul cum eo, quod devorârit, moriatur: Hi vero ignem pro Deo colebant, ac venerabantur: & ideo humana corpora Deo conſumenda objicere, nefas cenſebant. Sed placet

cet ipſius Herodoti verba adſcribere ex *III*. Muſâ: ubi de Perſis ſic loquitur: Πέρσαι γὰρ θεὸν νομίζουσιν εἶναι τὸ πῦρ: τὸ ὦν κατακαίειν τοὺς νεκροὺς, οὐδαμῶς ἐν νόμῳ οὐδετέροισί ἐστι, Πέρσῃσι μὲν δι' ὅπερ εἴρηται, θεῷ οὐ δίκαιον εἶναι λέγουσι νέμειν νεκρὸν ἀνθρώπου. De Ægyptiis verò hoc modo: Αἰγυπτίοισι δὲ νενόμισται πῦρ θηρίον εἶναι ἔμψυχον: πάντα δὲ αὐτὸ κατεσθίειν, τά περ ἂν λάβῃ: πλησθὲν δὲ αὐτὸ τῆς βορῆς, συναποθνήσκειν τῷ κατεσθιομένῳ. Magos etiam ἀνόσιον ἡγεῖσθαι πυρὶ θάπτειν *nefas exiſtimare igne ſepelire* notavit Laërtius in Procœmio. Hos ſecutus Pythagoras, qui & ipſe cadavera καταπαίειν οὐκ εἴα, μάγοις ἀκολούθως: Et rationem ſubjungit Jamblichus, quia μηδενὸς τῶν θείων τὸ θνητὸν μεταλαμβάνειν ἐθέλησε: *nullius rei divinæ mortalem quempiam participem fieri voluit.* Sed hic mihi in mente venit Juſtini locus, quem ab omni mendo purum, nec ullâ exſcriptoris manu inquinatum, vix adducor ut credam. Scribit is lib. *XIX*. Legatos à Dario Perſarum rege Carthaginem veniſſe, afferentes edictum, *quo mortuorum corpora cremare potius, quàm terrâ obruere à rege jubebantur.* Quod edictum cum patrio Perſarum ritu pugnare, ex ſuperioribus conſtat. Suſpicabar igitur, duo iſta verba τὸ *cremare* & τὸ *terra obruere*

ruere ſede ſuâ eſſe ſollicitata, atque hoc quidem primo, illud autem poſtremo loco reponi debere: quæ tranſpoſitio cum veteri Perſarum conſuetudine ad amuſſim plane convenit nec aliena eſt à ritu ipſorum Carthaginenſium, quibus Cremationem cadaverum etiam ante iſtius Darii ætatem in uſu fuiſſe legimus. Et potuerunt quidem illi juſſu Perſæ aliquantiſper à Crematione abſtinuiſſe, ad quam tamen, ut fuit illorum ingenium, paulò poſt redierunt. Sed de hac re viderint doctiores & inprimis tu, ampliſſime Bongarſi, cujus acerrimo limatiſſimoq; judicio non ſolum hanc in Juſtinum tuum [cur enim non ita appellem, cui tu princeps vitam & lucem dediſti?] ſuſpicionem: verùm adeo totam noſtram de mortualibus hiſce ceremoniis commentationē ſubmittimus. Ad νεκροκαυςίαν jam revertimur, quæ quando deſita ſit, fateor me juxtà cum ignariſſimis ſcire. Nam ab Antoninis illam eſſe abrogatam, ut quidam volunt, neq; fictum, neq; ſcriptum, neq; pictum uſquam memini legere. Longè alia mens Jul. Capitolini cujus locus corruptus fortean illos in errorem induxit, ut infrà videbimus. Macrobius,

is quidem diſertè ſcribit, morem illum o jam tempore planè exoleviſſe, lib. VII. p. VII. *Deinde licet urendi corpora de-nctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit: lectio, men docet, &c.* Vixit autem ille ſub Theo-oſio juniore: quod omnibus notum. Sed um de hac re nihil, quod ſciam, ab antiquis riptoribus literarum monumentis conſi-natum ſit, ἀναμφισβήτως ita exiſtimamus, olitiam religionis Chriſtianæ ritum hunc entilem paulatim ſuſtuliſſe, ſtrenuè labo-antibus in eo ſanctis Patribus, ut ex Ter-illiani ſcriptis paſſim videre eſt. Quod um Paganus illis vitio verteret apud Mi-utium Felicem his verbis: *Inde videlicet t execrantur rogos & damnant ignium ſepul-uram.* Sic reſponſum huic criminationi b Octavio: Nec *(ut creditis) ullum dam-um ſepulturæ timemus: ſed & veterem & meliorem conſuetudinem humandi frequen-amus.*

Cap. III.

Infantes & Fulguritos cremari fas non fuiſſe. Sum-rundarium. De fulguritorum humatione varia ſritu di-na. Ravardi & Fruterij interpretatio Legis Numæ reie-a. Supra genua tollere quid ſit ex ſententia Caſauboni. iracos τὰς αὐτόχειρας non combuſiſſe.

Verum

Verum hic præterire non debeo, re-
gionem antiquitus fuiſſe Infantes &
Fulguritos igni cremare. De Infantibu
Plinius lib. *VII* cap *XVI*. *Hominem pri-
quàm genito dente cremari, mos gentium no
eſt.* Unde lux Juvenali Satyr. *XV*.

Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
Virginis occurrit, vel terrâ clauditur infans.

Et minor igne rogi. Locus autem ubi in
fantes hujuſmodi ſepeliebãtur, dictus fui
Suggrundarium.

Fulgentius Placiades *Suggrundaria an-
tiqui dicebant ſepulchra infantium, qui nec
dum XL. dies impleſſent, quæ nec Buſta dic
poterant, quia oſſa, quæ comburerentur non e
rant, nec tanta cadaveris immanitas, quâ lo
cus tumeſceret.* Utitur eo Rutilius Gemi
nus Aſtyanacte: *Melius ſuggrundarium
quæreres, quàm ſepulchrum.* De Fulguri
tis quoq; idem Plinius lib. II cap. *LIIII*
*Hominem ita exanimatum cremari fas no
eſt: condi terrâ religio tradit.* Et Tertullia
nus: *Qui de cælo tangitur ſalvus eſt, ut nul
lo igne cinereſcat.* Sepultos autem fuiſſe e
ipſo in loco, ubi fulmen eos occiderat, diſci
mus ex Artemidoro lib. II. cap. *VIII*. ἐγὰ
οἱ κ

οἱ κεραυνωθέντες μεταθίπτνται, ἀλλ' ὅπου ἂν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καταλυφθῶσιν, ἐνταῦθα θάπτονται. *Fulguriti non transferuntur in alium locum, ſed ubicunq; fulmine occupati, ibi & ſepeliuntur.* Quò pertinet Scholica illa lex Quintiliani Declam. CCLXIIII. *Quo quis loco fulmine ictus fuerit, eodem ſepeliatur.* Excipio tamen locum publicum: nam quos intra urbem fulgur exanimaſſet, puta in templo, theatro, circo, via, &c. eos alibi humatos, ſi quis ambigat, me indice clariſſimum exemplum reperiet apud Feſtum: *Statua eſt*, inquit ille, *ludij ejus, qui quondam fulmine ictus in circo, ſepultus eſt in Janiculo.* Atq; hinc etiam de reliquis locis facilè eſt judicare. Humati quidem igitur οἱ κεραυνοπλῆγες: ſed, quod notandum, ſine ullis juſtis, & funerum ſolemnibus, prohibitis caſeâ lege Numæ Pompilij, quam recitat Feſtus in voce *Occiſum*. Ea, ut Lipſius emendavit, ſic habet: *SEI HOMINEM FULMINIS OCCISIT EM SUPRA GENUA NE TOLLITO. HOMO SEI FULMINE OCCISUS ESIT, EI JUSTA FIERI NULLA OPORTETO.*

Fulminis antiqui nominandi caſu dicebant pro Fulmen, ut *Vulturis* pro Vultur Ennius: & *Oſcinis* pro Oſcen Cicer. teſtibus Priſciano & Cariſio Lipſ. lib. I. Epiſt. Quæſtion. XI. Pauló aliter legit doctiſſimus Fruterius in Epiſtolâ quadam ad Muretum, quam, ſi operæ tibi, vide. Variis enim lectionibus paginas implere non eſt noſtri inſtituti. Satius fuerit in Legis ipſius interpretatione aliquanto diutius immorari. Rævardus, quem, ſi benè memini, Lipſius vocat magnum Belgicæ Papinianum, exiſtimat κερωυροθέντας velut ſceleratos & impios unco tractos fuiſſe, non capulo elatos. qui verò capulo efferebatur, eos non capulo humeris impoſito efferri ſolitos: ſed in eam altitudinem à terra capulo levatos, ut ſupra genua duntaxat tollerentur. Vide ejus verba cap. XXII. ad Leg. XII. tab.. Cui non abſimile eſt Fruterii interpretamentum, ſed cum leviori lapſu conjunctum. Nam tantum hoc dicit, ſe putare *Supra genua tollere* eſſe ad ſepulturam tradere. Theod. Marſilius ad Perſium efferre explicat, quod idem eſt. Sed addit Fruterius

tius, videri ſibi morem olim fuiſſe, qui etiam nunc in quibusdam Galliæ partibus eſt [vidi ipſe Aureliis non ſemel] ut reſtibus quibuſdam vel lineis mantilibus feretro circumvolutis, earumque extremitatibus manui obvolutis, funus ultra genu ſuſtollerent, ſicque in locum communem Mettiâ portâ transferrent.

Atque hæ ſunt Ræyardi & Fruterii ſuper lege hac opiniones; quibus refutandis tempus non libenter tero: ſatis eſt, ſi dixero eas eſſe planè ἀνερμάτισους, nec in ullo veteri ſcriptore hujuſmodi elationis volam aut veſtigium extare. Contrà verò mortuos humeris fuiſſe elatos, vel ſexcentis teſtibus tàm facilè confirmare poſſum

—— *quam pirum volpes comeſt.*

Verum omnis error ex phraſi *Supra genua tollere* non rectè intellectâ pullulaſſe mihi videtur. De hac igitur incomparabilis viri, & quo quidem hoc tempore in Gallia Sol doctiorem nullum illucet alterum, Iſaacii Caſauboni ſententiam argutam Jupiter! & meo judicio, opinor etiam aliorum, veriſſimam placet adſcribere. Cum enim illas doctiorum

noſtri ævi ſuper Numæ lege explicationes & meas ab iis diſſenſiones ad ejus tribunal afferrem, ac pro noſtrâ amicitiâ rogarem, ut ſerio de hac lite cognoſceret, certiq; aliquid concluderet, ac ſignaret, ut juriſconſ. dicunt, reſponſum, in hunc ſenſum vir humaniſſimus ad me perſcripſit, id loquendi genus *Supra genua tollere* ſibi quoq; perſæpè negocium feciſſe: Jam verò ſe ita cenſere, φράσιν eſſe ἀπὸ μέρους τοῦ παντὸς, hoc eſt, πάσης τῆς περὶ νεκρὸν ὁσίας καὶ κηδείας. Propriè enim *Supra genua tollere* ijs conveniſſe, qui ſedentes cruribus tibiiſque porrectis ſupra genua poſitum corpus exanime mundabant, lavabant, unguebant. Quæ cura vel mulierculãrum ut plurimum fuit, vel pollinctorum, ut alibi monſtramus. Hanc conjecturam confirmant antiquæ ſtatuæ, quæ paſſim locorum conſpiciuntur. Mulieres ſunt impoſitum genibus habentes Christi τοῦ σωτῆρος corpus cruci detractum, idq; nudum, πρὸς τὸ ἐνταφιάζειν αὐτό. Qui hujusmodi imagines viderunt, non quærent amplius quid ſit *Supra genua tollere*. Mihi certè non tam docere ut intelligamus, quàm manu ducere videntur, ut

quid

quid iſta Numæ verba propriè denotent, penè contractemus. Et confirmat hanc conjecturam Dionyſius Alexandrinus cujus verba ceremonias in Chriſtianorum funeribus uſitatas accuratè recenſentis extant apud Euſeb. lib. VII. cap. XVII. *Sanctorum corpora*, inquit ille, *manibus erectis ſupinisq́ excipere, gremio ſuo reponere, occludere oculos, ora obturare, geſtare humeris cadavera, decenter ornare, illis adhæreſcere, amicè complecti, lavare accuratè & linteo funebri involvere non gravati ſunt.* Eſt igitur ἀναντιῤῥήτως mens Legis, non licere τὰ νομιζόμενα ποιεῖν *juſta facere* illi, quem fulmen occidiſſet. Non repugno, ſi quis in duo capita velit partiri; unum de non perſolvendis τῷ κεραυνοβλήτῳ juſtis & parentalibus; alterum de negando illi funeris honore, τόπερ θέμις ἐστὶ θανόντων. Funeris honore, inquio: non, ut Turnebus vult lib. XVI. Adverſ. cap. XII. omni omnino ſepulturâ. Humabantur enim ut ſuprà oſtendimus: Et quidem Aruſpicum curâ ad funebre hoc officium accedente, ut divinus Scaliger notavit ex Seneca lib. I. De Clementia cap. VII. *Ecquis regum erit tutus,*

cujus non membra Aruſpices colligant? Quod ſi Dij placabiles & æqui delicta potentium non ſtatim fulminibus proſequuntur, &c. Quin imò, ſi Cornuto Perſii gloſſatori fidem arbitrari velimus, non, ut alii, terrâ defodiebantur, ſed in planicie terræ humabantur, tellure nempe adgeſtâ: Sic enim ille ad hunc verſum:

Triſte jaces lucis evitandumq; bidental

Jaces, inquit, *quia fulminati ſupra terram poſiti mandantur ſcpulturæ.* Interdum tamen & ſuper terram intra bidentalis conſeptum reiictos, ut ſpectarentur, obſervavit Th. Márſilius ex Plutarcho Sympoſ. Prob. 11 lib. IV. Τῶν ὑπὸ κεραυνοῦ διαφθαρέντων ἄσηπτα τὰ σώματα διαμένει. Πολλοὶ γὰρ οὔτε καίουσιν οὔτε κατορύττουσιν, ἀλλ' ἐῶσι περιφράξαντες ὥς τε ὁρᾶσθαι τοὺς νεκροὺς ἀσήπτους, hoc eſt, *Fulmine ictorum corpora non putiſcunt. Multi enim neq; cremant ea, neq; terrâ obruunt, ſed ſinunt ita jacere, ſepientes illum locum, ut ſpectaculo ſint mortui iſti non putiſcentes.* Nam ſepta fuiſſe loca cœlo tacta, alii annotarunt, quorum ſcrinia non compilo. Habeo quidem plura de fulguritis, ſed non ſunt hujus loci. Hæc autem ſufficiunt ad oſten-

oſtendendum humatos fuiſſe, quos fulgur tetigiſſet, non combuſtos: ob quod tota hæc diſputatio fuit inſtituta. Jam velut ἐπίμετρον admetiar adhuc quendam ritum Græcorum, qui & ipſi nefas eſſe duxerunt, cremare eos, qui ſibimet mortem intuliſſent. autor Philoſtratus in Heroicis: ἔταψαν δὲ αὐτὸν (Αἴαντα) καταθέμεναι εἰς τὴν γῆν τὸ σῶμα, ἐξηγουμένου Κάλχαντος, ὡς οὐχ ὅσιοι πυρὶ θάπτεσθαι οἱ ἑαυτοὺς ἀποκτείναντες: h. e. *Sepelierunt autem Ajacem corpus ejus in terram ponentes, cum Calchas cenſuiſſet, fas non eſſe, eos igne comburi, qui ſe ipſi interfeciſſent.* Hinc & apud Statium libr. III. Thebaid. Rex Thebanorum Mæonem, qui ſeipſum è vitâ ſuſtulerat

> *— vetat igne rapi, pacemq́ ſepulchri*
> *Impius ignaris nequicquam manibus arcet.*

CAP. IIII.

In funeribus habita ratio Ætatis, Facultatum, Dignitatis ac Vltima voluntatis defuncti. Funera duûm generum Indictiva & Tacita. Indictionis funebris formula ſolemnis. Publici funeris honos à Senatu decerni ſolitus. Vſurpatus quoq; à Græcis & Maſilienſibus. Inter publica funera præcipuum cenſorium. Funus Tacitum alio nomine Vulgare, Plebeium, Commune, Tranſlatitium, fortean & Simpludiarium. Funera acerba & immatura quæ?

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Venio nunc ad Funerum diſcrimina, quæ, ſicut hodieque fit, ex diverſâ ſepeliendorum Ætate, Facultatibus, Dignitate & Voluntate ultimâ oriebantur. Horum enim quatuor in Funerationibus habitam rationem reperio. Ac de Ætate planum eſt ex Tacito lib. XIII. Annal. de morte Britannici: *Feſtinationem exequiarum edicto Cæſar defendit, id à majoribus inſtitutum referens, ſubtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus aut pompâ detinere.* Idem affirmat Plutarchus Conſol. ad uxorem: Τοῖς γὰρ αὑτῶν νηπίοις ἀποθανοῦσιν, inquit, οὔτε χοὰς ἐπιφέρουσιν, οὔτ' ἄλλα δρῶσι περὶ αὐτὰ, οἷα εἰκὸς ὑπὲρ θανόντων ποιεῖν τοὺς ἄλλους: οὐ γὰρ μέτεστι γῆς οὐδὲν, οὔτε τῶν περὶ γῆν αὐτοῖς. οὐδ' αὐτοῦ περὶ ταφὰς καὶ μνήματα καὶ προθέσεις νεκρῶν φιλοχωροῦσι καὶ παρακάθηνται τοῖς σώμασιν, hoc eſt: *Veteres neq; infantibus pueris inferias ferebant, neq; cætera faciebant, quæ par eſt facere alios pro mortuis: nondum enim his terra communicata eſt, neque eorum quicquam, quæ terrâ naſcuntur: neq; ſepulchra extruebant, neq; monumenta ac collocationes mortuorum amabant, neque corporibus aſſidebant.* Alluſit huc Auſonius

nius in Parentalibus Epigrammat. X.

Tu gremio in proavi funus commune locatus,
Invidiam tumuli ne paterere tui.

Sic apud Græcos hoc quoque ætatis diſcrimen obſervatum innuit Euripides in Alceſtide, ubi Apollinem ſic loquentem inducit:

Κἂν γραῦς ὄληται, πλουσίως ταφήσεται.
Si anus moriatur, ſplendidius ſepelietur.

Sed & ad Facultates reſpiciebant, pro re puta atq; opibus unicuiq; funus facientes. Ulpianus l. XII. § VI. D. De Religioſ. *Sumptus funeris arbitrantur pro facultatibus vel dignitate defuncti.* Quemadmodum igitur leges jubebant exquiſitas mortuo diviti exſequias ducendas eſſe, unde idem Vlpianus lib. XIII. § IX. D. eod. diſertè inquit: *Judicem, qui de eâ æquitate cognoſcit, interdum ſumptum omnino non debere admittere modicum factum, ſi fortè in contumeliam hominis locupletis modicus factus ſit:* Ita etiam è contrario non permittebant, pauperum Funera majoribus expenſis duci, quàm facultates ipſorum ferrent. Id quod etiam ſuo exemplo docere voluit

M. Porcius Cato, *quem funus mortui filii in Præturâ tenuiſſimo, ut valuit; nam pauper erat, ſumptu feciſſe*, autor eſt Epitomator Livii lib. *XLVIII*. Sæpiſſimè tamen etiam Dignitatis & meritorum habebatur ratio. Non enim facile commitebant Romani, ut quis ſummis honoribus defunctus & optimè de Repub. meritus propter inopiam vili ſepulturâ afficeretur: Ideoq; aliquammultos ex collatitiâ ſtipe ſplendidiſſimè funeratos legimus: ut Valerium Poplicolam regum exactorem teſte Livio lib. III. *In Conſulis domum plebes quadrantes ut funere ampliore efferretur, jactaſſe fertur*. & Plutarcho in ejus vitâ: ὁ δὲ δῆμος ὥσπερ ὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκὼς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτημόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Addo & Ammian. Marcellinum lib. XIIII. *Hinc ex collatitiâ ſtipe Valerius humatur ille Publicola*. Mitto Apulejum, qui Apolog. I. & hujus & Menenii Agrippæ, qui populum Senatui reconciliavit, *funus ob tenues opes à populo Romano collatis ſextantibus adornatum* ſcribit. Et ante illum Seneca ad Albinam cap. X. *Menenius*

nenius Agrippa, qui inter patres & plebem publicæ gratiæ ſequeſter fuit, ære collato funeratus eſt. Vide ſis & Dionyſ. Halicar. lib. VI. & Livium lib. II.

In eadem Claſſe & Q. Fabius Maximus, teſte Valerio Maxim. lib. V. cap. II. *Magnum grati populi ſpecimen in Q. Fabio Max. enituit. Nam cum quinq; conſulatibus ſalutariter Reipubl. adminiſtratis deceſſiſſet, certatim æs contulit, quo major ac ſpecioſior ejus funeris pompa duceretur.* Idem tradit Auctor de viris illuſtrib. cap. XXXII. De Scipione ſimile narrat Plinius lib. 27. cap. 3. *Nec erat in bonis funeris impenſa. Aſſes ergo contulit populus & funus elocavit.* Pertinet huc vetus Inſcriptio Neapolitana in domo quondam Petri Lupi:

M. VINICIO. P. F.
POST MORTEM
MUNICIPES SUI
ÆRE CONLATO
PIETATIS CAUSA
POSUERUNT.

Symphoſius interpres hiſtoriæ Apollonii Tyrii: *Pro meritis fabricant loculum ex ære collato & ſcripſerunt:*

DII.

DII. MANES. CIVES. TARSIÆ. VIRGINI. PRO. BENEFICIIS. PATRIS. EIUS. SEPULCHRUM. EX. ÆRE. COLLATO. POSUERUNT. Deniq; Ultimam voluntatem etiam & ſuprema morientium judicia attendebant, quorum erat funus mortuis curare. Sic Pomponius Atticus *elatus eſt in lecticulâ, ut ipſe præſcripſerat, ſine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maximâ vulgi frequentiâ*, ut ait Cor. Nepos, in ejus vitâ. Annæum Senecam quoque *ſine ullo funeris ſolemni* crematum tradit Tacitus lib. 15. nimirum *ità codicillis præſcripſerat, cùm etiam tàm prædives & præpotens ſupremis ſuis conſuleret.* Et de Othone Imp. Suetonius: *Et celeriter & parvo cultu, nam ita præceperat, funeratus eſt.* Ex quibus locis & hoc apparet, ſolitos Romanos plerunq; modum & rationem funeris ſui hæredibus præſcribere: quod longâ exemplorum ſerie demonſtrare nihil eſt neceſſe: dicis causâ tamen hæc addo. Auguſtum Cæſarem *mandata de funere ſuo uno volumine complexum eſſe*, Suetonius cap. ult. & Dio libr. 56. ſcribunt.

Julium

Julium Frontinum quoque vetuiſſe *omnino monimentum ſibi fieri* additis his verbis; *Impenſa monumenti ſupervacua eſt, memoria noſtri durabit, ſi vitam meruimus*, legimus apud Plinium lib. IX. Ep. XIX. qui etiam alibi ſcriptum reliquit Cæcilium Iſidorum teſtamento ſuo funerari ſe juſſiſſe H S. XI. M. Atq; hæc ſunt quatuor iſta, quorum vel unius vel plurium in qualibet Funeratione habitam eſſe rationem diximus. His diligenter conſideratis, reperio Funera fuiſſe duûm generum: Indictiva & Tacita. Indictivum funus erat, teſte Feſto, *ad quod per præconem populus evocabatur*, ab Indicendo dictum, quâ voce in hoc ſignificatu veteres uſi. Suetonius in Cæſare: *Funere indicto, rogus extructus eſt in campo Martio.* Vtitur & Cicero, quanquam per tranſlationem, in oratione pro Domo ſuâ ad Pontifices: *Qui etiam de meipſo cum tua rogatione funere elatam Rempublicam eſſe dicerent, tamen id funus etſi miſerum atque acerbum fuiſſet, jure indictum eſſe dicebant: quod de me cive ac de Republic. benè merito tuliſſes, funeſtum funus te indixiſſe Reipub. quod ſalvis auſpicijs*

cijs tuliſſes, jure egiſſe dicebant. Et de Provinciis Conſularibus. *Itaq; vir ſummâ autoritate ſumma eloquentiâ dixit graviter caſum illum meum funus eſſe Reipublicæ ſed funus juſtum & indictum.* Solemnia autem hujus Indictionis verba fuère ejuſmodi: *Ollus Quiris Letho Datus Est. L. Titio Exeqvias re, Cui Commodum Est, Jam Tempus Est. Ollus Ex Ædibus Ecfertur*, ut jam olim obſervavit illuſtris Scaliger ex Terentio & Varrone: quorum ille in Phormion. Act. v. Sc. ult.

Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum, ite, hem tempus eſt. Hic verò lib. IIII. de Ling. Lat. *Ædes*, inquit, *ab aditu, quod plano pede adibant. Itaq; ex ædibus efferri Indictivo funere præco etiam eos dicit, qui è tabernis efferuntur.* Et lib. IIII. *Alterum apparet in Funebribus Indictivis, quum dicitur, Ollus letho datus eſt.* Id quod etiam Feſtus notavit, qui, quantum ex literarum veſtigiis conjectare licet, in voce *Quirites* ſcripſerat, *Quiris etiam ſingulari numero à nonnullis uſurpari: indicioq; eſſe præconis vocem, qui in Funeribus Indicti-*

dictivis prædicabat: Ollus Quiris letho datus eſt. Hoc igitur, ut dixi, modo populus per præconem publicitus evocabatur ad Funera Indictiva, quæ ampliſſima fuiſſe, & præter alium ſumptuoſum apparatum quoq; ludis celebrata diſcimus ex eodem Feſto: *Indictiva*, inquit ille, *ſunt quibus adhibentur non ludi modò, ſed etiam deſultoris, quæ ſunt ampliſſima.* Et ex Cicer. lib. 2. de Leg. *Reliqua ſunt in more, Funus ut indicatur ſi quid ludorum.* Huc pertinet Funꝰ publicum, quod nunc idé cum Indictivo fuiſſe exiſtimo, nunc tantũ ejus partem. Idem eſt, cum omnem amplioris ac ſplendidioris funeris apparatũ denotat, quo ditiores potiſſimũ ac primores civitatis ſepeliebantur. de hoc Apulejus capiendus lib. 11. Metamorph. *Ecce jam ad ultimum defletus atq; conclamatus proceſſerat mortuꝰ, rituq; patrio unus de optimatibus pompâ funeris publici ductabatur per forum.* Pars autem eſt, cum vel juſticium indicitur, ac publicus luctus, vel ſumptus fiunt è publico. Utrunque quidem publicitus per præconem fuiſſe indictum arbitror: ſed alterum non niſi decreto Senatus, alterum vero etiam priva-

ta interdum Domini ſuneris authoritat puta, ſi quid ludorum, quos ditiores pler que poſt mortem ſuam ſibi fieri teſtamen to ſolebant cavere. Atqui hos omnes pu blicis impenſis funeratos aut ob eorum mortem juſtitium indici ſolitum non f mihi veroſimile; qui ſcio hujuſmodi fu nere efferri habitum ſemper fuiſſe pro ex mio aliquo honore, quem Senatus aut Im peratores viris illuſtribus & benè de ſe au Repub. meritis ſolebant decernere. I quod δημοσίᾳ ταφῇ τιμᾶν, vel δημοσίᾳ θάπτει *& publico funere honorare* Scriptores ap pellant. Tributus is honor Siphaci quon dam opulentiſſimo Numidiæ regi, quem teſte Valerio Max. lib. v. cap. I. *captivu in cuſtodia Tiburi mortuum, publico funer ſenatus cenſuit efferendum, ut vitæ do honorem ſepulturæ adijceret.* Et Perſæ, q cum, teſte eodem, poſt Pauli Æmilii tr umphum *Albæ, in quâ cuſtodiæ cauſâ re gatus erat, deceſſiſſet, Senatus quæſtorem m ſit, qui eum publico funere efferendum cur rèt.* Xiphilinus de Tiberio καὶ δημοσίας τ φῆς ἔτυχε καὶ ἐπῃνέθη ὑπὸ τοῦ Γαΐου. Suetonius i Vitellio cap. 3. *Defunctum Senatus publi funer*

unere honoravit. Dio de Sphæro Cæſaris Auguſti pædagogo & liberto lib. *XLVIII.* Σφαῖρον ὁ Καῖσαρ παιδαγωγόντα καὶ ἐξελεύθερον αὐτῷ γενόμενον δημοσίᾳ ἔθαψε. Et de L. Piſone Urbis præfecto, quem Tiberius publico funere honoravit, idem Dio lib. *LVIII.* Γόντα Πείσωνα τὸν πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῇ ἐτίμησεν, ὅπερ που καὶ ἄλλοις ἐχαρίζετο. Hinc illa veteris monumenti verba: *HUIC DECURIONES. FUNUS. PUBLICUM. STATUAM. EQUESTREM. CLYPEUM. ARGENTEUM. LOCUM. SEPULTURÆ. DECREVERUNT.* Sed nec fœminæ illuſtres hujus Funeris expertes fuêre. Attiam Cæſaris matrem δημοσίᾳ ταφῇ τιμηθεῖσαν ſcribit Dio lib. *XLVII.* De Livia Xiphilinus in Tiberio: οὐ μὴν οὐδὲ ἐς ἡμᾶς ἄλλό τι αὐτῇ, πλὴν δημοσίας ἐκφορᾶς καὶ εἰκόνων, ἑτέρων τε τινῶν οὐδενὸς ἀξίων, ἔνειμεν. *Nullos honores illi tribuit præter funus publicum & imagines, aliaq; nonnulla non magni momenti.* Nec dubium, quin multò plures hoc Funere ſint elatæ: quarum nomina mihi jam memoria non ſuggerit. Hoc inſuper addo, apud Græcos quoq; honorem publici funeris obtinuiſſe. Laertius

de Democrito libr. IX. Τελευτήσαντα αὐτὸν δημοσίᾳ ταφῆναι βιώσαντα ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη, hoc eſt, *vitâ functum publicè ſepultum eſſe cum vixiſſet ultra centum annos.* Pauſanias in Arcadicis de Gryllo: Φαίνονται δὲ οἱ Μαντινεῖς Γρύλλον μὲν δημοσίᾳ τεθάψαντες, καὶ ἔνθα ἔπεσεν ἀναθέντες εἰκόνα ἐπὶ ςήλης ἀνδρὸς ἀρίςου τῶν συμμάχων, hoc eſt, *Quin apparet Mantinenſes Gryllum publicè ſepeliviſſe, & quo loco cecidit, ſtatuam ei poſuiſſe ac dicaſſe ſuper Cippum viri ſociorum fortiſſimi.* Et apud Maſſilienſes Græcorum coloniam, ut conijcere eſt ex Juſtini libr. XLIII. *Audiverant urbem Romanam à Gallis captam incenſamq́. Quamobrem nunciatam domi Publico Funere Maſſilienſes proſequuti ſunt.* Sed ad Romanos revertamur: apud quos Publicorum Funerum varia fuerunt genera, puta pro diverſitate honorum aut Magiſtratuum, quos defunctus olim geſſerat, ut ſunt: Prætoria, Conſularia, Cenſoria, Triumphalia: quemadmodum non obſcurè indicare videtur Polybius libr. VI. *Ubi autem præclarus aliquis ex domeſticis obijt, inſtituunt funeris apparatum, & circumfuſi qui*

qui ſimiles magnitudine & ſtatura videntur, veſtes capiunt: ſi Conſul vel Prætor fuit, purpura prætextas: ſi Cenſor, purpureas: ſi Triumphalis, auro intextas. Poſtrema verba Græcè ſic habent: ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ καὶ στρατηγὸς ᾖ γεγονὼς, περιπορφύρους (intellige ἐσθῆτας λαμβάνουσι) ἐὰν δὲ τιμητὴς, πορφυρᾶς. ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκὼς, διαχρύσους. Ex quibus verbis videmus diſtinctum fuiſſe Cenſorium Funus à Triumphali, & hoc dignius: quod fortaſſean Polybii quidem temporibus ita fuit: ſed ſub Imperatoribus videtur confuſum cum Cenſorio, ut rectè monuit antiquitatis promuscondus Juſtus Lipſius. Omnia enim ornamenta, quæ Triumphali tribuit Polybius, reperire eſt in iſto. Vide Xiphilinum in Severo. Deinde nemo Latinorum triumphale nominat, niſi fortè Seneca, qui in Conſolat. ad Martiam cap. III. Druſo *funus triumpho ſimillimum fuiſſe ductum* affirmat. Deniq; Cenſorio funere tanquã digniſſimo elati non ſolum viri illuſtres & quib. ſummũ honorem delatũ ibant, ut Lu cil. Largus omnium Cæſari Tiberio triſtiũ lætorumq; ſocius. de quo Tacit. lib. 4. An-

nal. *Ita quanquam homini novo Cenſorium funus, effigiem apud forum Auguſti publica pecuniâ Patres decrevêre.* Et Ælius Lamia Urbi præfectus teſte eodem libr. VI. *Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere Cenſorio celebrata:* Verum etiam ipſi Principes, ut Claudius autore Tacito libr. XII. *Decretum Claudio Cenſorium funus & mox Conſecratio.* Item, Pertinax Imperator, de quo Capitolinus: *Funus imaginarium ei & Cenſorium ductum eſt & ab ipſo Severo funebri laudatione honoratus eſt.* Digniſſimum igitur Cenſorium Funus, & quemadmodum inter Magiſtratus honoratiſſima Cenſura, eaq; κορυφὴ τῆς τιμῆς ἁπάσης καὶ τρόπον τινα τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις, ut Plutarchus vocat in Catone majore: ſic inter Funera etiam illud primo loco. Spartianus in Ælio Vero: *Funus Imperatorium* vocavit: in Opilio Macrino *Regium*, quæ appellationes iſti ſeculo magis conveniebant. Tantum de Funere Indictivo: cui Tacitum oppoſui, quod fiebat ſine pompa, ſine deſignatore, ſine ludis, præcone & indictione. Seneca lib. I. De Tranquillitat. cap. I. *Vis tu nunc id*

agere,

agere, ne te poſteri taceant? Morti natus es: minus moleſtiarum habet Funus Tacitum. Ovid. lib. 1. Faſt. Eleg. 111.

Quocunq; adſpiceres, luctus gemitusq; ſonabant,
Formaq; non Taciti funeris inſtar erat.

Alio nomine appellatur Funus Vulgare: Capitolinus in M. Antonino Philoſopho: *Tantaq; clementia fuit, ut & ſumptu publico vulgaria funera juberet fieri.* Item Funus Commune: Auſonius Parentalibus:

Tu gremio in proavi funus commune locatus.

Etiam Plebeium Funus: Propertius lib. 2. Eleg. 14.

— adſint
Plebeij parvæ funeris exequiæ.

Item Funus Tranſlatitium. Suetonius Nerone cap. XXXIII. de morte Britannici: *Poſtero die raptim inter maximos imbres tranſlatitio extulit funere.* Hujus generis fuiſſe videntur etiam Simpludiaria, de quibus Feſtus: *Simpludiaria funera ſunt, quibus adhibentur duntaxat ludij corbitoresq;. quidam ea dixerunt eſſe, quibus neutrum genus intereſſet ludiorum.* Vide Scalig. ad Feſtum & libr. 1. Auſon. Lect.

cap. xxiix. Porrò ad Tacita Funera pertinent etiam Acerba, hoc eſt, eorum qui intra Tyrocinii diem & ante ſumptam togam virilem moriebantur. Senec. Epiſt. cxxiii. *Quantulum enim à funere abſunt & quidem Acerbo, qui ad faces & cereos vivunt?* Idem libr. i. de Tranquil. cap. xi. *immaturas exequias* vocat. Et Juvenalis Sat. ii.

Non præmaturi cineres, non Funus Acerbum
Luxuriæ, ſed morte magis metuenda ſenectus.

Quanquam Julianus Archiepiſcopus Toletanus Acerba ab Immaturis hoc modo diſtinguit, ut illa ſint Infantum duntaxat, hæc verò Juvenum. Sic enim libr. i. προγνωστικῶν vel de origine humanæ mortis cap. 51. *Tria ſunt genera mortis, Acerba, Immatura, Naturalis. Acerba infantum: Immatura juvenum: Naturalis ſenum.* Græcis Ἄωροι θάνατοι vel ὀμφακίαι νεκροὶ dicuntur. Larvata Funera quid ſint, alibi oſtendemus.

Cap. V.

De oſculis quæ dabantur non ſolum morientibus, ſed etiam iam iam in rogum ponendis. Cauſa huius ritus inveſtigata. Animam in primo ore, labris tenere. Annuli morientibus detracti.

Sed

SEd jam tempus, ut in rem præſentem veniamus. Ordiar igitur ab ipſo capite & quod ait Ariſtophanes ἀπὸ τῶν βαλβίδων. Cum jam omnis vitæ ſpes in ægro decollaſſe, & anima in ſummo quaſi ore verſari videretur, jam jam è corporis hoſpitio emigratura, amici & ſanguine proximi, qui aderant, morientem ſolebant oſculari, & corpus ejus amplecti, donec animam exhalaret. Cujus moris nihil apud ſcriptores frequentius. Seneca de Brevitate vitæ: *Cæſar patruus meus Druſum intima Germaniæ recludentem & gentes ferociſſimas Romano imperio ſubijcientem in complexu & oſculis ſuis amiſit.* Auſonius Parentalibus carmin. XXIII.

Illa manus inter genetricis & oſcula patris
Occidit, Hiſpanâ tum regione procul.

Sic Auguſtum Cæſarem in oſculis Liviæ defeciſſe, autor Suetonius in ejus vita, cap. XIC. Nec opus eſt pluribus in re adeò manifeſtâ & pueris etiam ſeptuennibus notâ. At quâ de causâ Romani morientes oſculati ſunt? An quemadmodum peregrè abeuntes, ſic etiam mo-

rientes oſculo dimittendos cenſuerunt? mortem enim ob vitandam τὴν δυσφημίαν, antiqui *Abitionem* dixère, ut multi notarunt. An verò exeuntem animam hoc modo excipere & in ſe transferre voluerunt? quod fieri poſſe, veteres muliebriter exiſtimarunt. Cicero in Verrina V. *Matresq; miſeræ pernoctabant ad oſtium carceris, ab extremo complexu liberûm excluſæ, quæ nihil aliud orabant, niſi ut filiorum extremum halitum excipere ſibi liceret.* Virgil. IV. Æneid.

——— date, vulnera lymphis
Abluam, & extremus ſi quis ſuper halitus errat,
Ore legam.

Albinovanus in Epicedio de Liviâ:

Soſpite te ſaltim moriar Nero: tu mea condas
Lumina, & excipias hanc animam ore pio.

Et pauló antè Liviam deplorat, quod ipſi non licuerit, ut Senecæ verba uſurpem, conſolatione ad Martiam: cap. 2. filii oſcula gratumque extremi ſermonem oris haurire:

Non animam, inquit, *appoſito fugientem excepit hiatu,*
Nec traxit ſciſſas per tua membra comas.

Putabant enim antiqui animam à corpo-

: diſceſſuram per os tanquam januam aliuam exire: atq; ideo *Animam in primo o-e vel labris tenere* dicebant de iis, qui in mortis confinio. Seneca Epiſt. xxx. *Non dubitare autem ſe, quin ſenilis anima in primis labris eſſet, nec magna vi abſtraheretur à corpore.* Et in Hercule furente verſu 310. Verba ſunt Antigonæ ad Herculem:

— hane animam levem
Feſſamq; ſenio, nec minus quaſſam malis
In ore primo teneo.

Utitur & Cyprianus Sermon: De Cœna, cujus aureola, & omnibus, qui Chriſtiani audimus, memoriter ediſcenda, animoq; penitus infigenda ſententia hæc eſt: *Sed in eodem articulo temporis, cum jam anima feſtinet ad exitum & egrediens ad labia exſpirantis emerſerit, pœnitentiam clementiſſimi* D E I *benignitas non aſpernatur nec ſerum eſt, quod verum, nec irremiſſibile, quod voluntarium: & quæcunq; neceſſitas cogat ad pœnitudinem: nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas (ſi vera contritio, ſi pura fuerit voluptatum mutatio) excludit à venia: ſed in amplitudine ſinus ſui mater cha-*

ritas prodigos ſuſcipit revertentes, & velit nolit Novatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes.

Non autem de morituris ſolùm genus illud dicendi uſurpatum: ſed & iis, qui ſe invicem animitus oſculabantur. Ariſtænetus libr. II. Epiſtol. VII. de oſculis, quæ amantes invicem mutabant: ἐγγὺς μὲν τοῦ στόματος ἡ καρδία, ἡ δὲ ψυχὴ τῶν θυρῶν, hoc eſt, *tum cor proximum ori, proximaque anima januæ ſuæ.* Et libr. eod. Epiſtol. XIX. οὐ μόνον στέρνῳ ἁρμόζοντες: ἀλλὰ καὶ φιλήμασιν ἐπισυνάπτοντες τὰς ψυχάς. Τοῦτο γὰρ τὸ φίλημα δύναται, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ βουλόμενος. Σπεύδουσιν αἱ ψυχαὶ διὰ τῶν στομάτων πρὸς ἀλλήλας καὶ περὶ τὰ χείλη συναντῶσιν. Καὶ ἡ μίξις αὕτη γλυκεῖα γίνεται τῶν ψυχῶν, hoc eſt. *Non admotis ſolum pectoribus, ſed juncta per oſcula ipſis etiam animis: hoc enim oſculum poteſt, hoc petit. Feſtinant invicem ad ſeſe animæ per ora, concurruntque circùm labias: fitquè ibi coitus animarum dulciſſimus.* Alluſit huc Plato carmine in Agathonem, quod eſt apud Laërtium & A. Gellium, libr. XIX. cap. XI.

τὴν

Τὴν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλῶν ἐπὶ χείλεσιν εἶχον,
ἦλθε γὰρ ὁ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Quod alius apud Aul. Gellium & Macrobium libr. 11. cap. 11. in plures verſiculos licentius liberiusq; ſic vertit:

Dum ſemihulco ſavio
Meum puellum ſavior
Dulcemq; florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite
Anima tunc ægra & ſaucia
Cucurrit ad labias mihi, &c.

Huc pertinet & illud Lucilii Satyra XX.

Eduxiq; ollis animam in primoribus labris.

Sed quando hîc de oſculis agitur, moneo veteres oſcula fixiſſe non ſolum moribundis, & adhuc in viciniâ mortis verſantibus; ſed etiam jamjam in rogum ponendis, ut patet ex Propertii libr. 2. Eleg. Non tot Achæm. ubi ſic ait:

Oſculaq; in gelidis pones ſuprema labellis,
Cum dabitur Syrio munere plenus onyx.

Et

Et Tibullus lib. I. Eleg. I.

> *Flebis & arſuro poſitum me Delia lecto*
> *Triſtibus & lachrymis oſcula mixta dabis.*

Porró annulos quoq; morientibus detrahi ſolitos diſcimus à Plinio, qui libr. XXXIII. cap. I. circa finem: *Gravatis ſomno*, inquit, *aut morientibus religione quadam annuli detrahuntur*. Exemplum in Tiberio, cui deficienti annulum extractum, quem mox reſipiſcens requiſiverit, teſtis eſt Suetonius in ejus vita cap. LXXIII. Nec enim audiendi, qui Tiberium id mutandi hæredis cauſa feciſſe cenſent. Nam etſi quidem veterum conſuetudo erat annuli traditione hæredem & ſucceſſorem deſignare, quemadmodũ Alex. Magn. ἐπειδὴ τὸ ζῆν ἀπέγνω προτελούμενος τὸν δακτύλιον ἔδωκε Περδίκκᾳ teſte Dio. Siculo. Et vide plura apud Valer. Max. lib. VII. extremo: Hic tamen annulorum traditio id efficere non potuit exſtante ſcilicet teſtamento. Ex hoc more intelligendus Æl. Spartianus, qui annuli ſpontaneum de digito caſum inter ſigna mortis Hadriano Imp. oblata retulit: *Signa mortis*, inquit, *hæc habuit: Annulus in quo imago ipſius ſculpta erat, ſponte de digito*

gito delapſus eſt. Fortè autem ideò detrahebantur annuli, ne in pollinctorum manus pervenirent. Nam pòſt redditos iterum digito & una cum cadavere combuſtos, non obſcurè indicat Propertius libr. IIII. Elegia: Sunt aliquid, &c.

Et ſolitum digito beryllon adederat ignis.

CAP. VI.

Oculi morientibus clauſi. καθαιρεῖν, συναρμόττειν, συγκλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, condere, formare, operire, comprimere oculos. *Lex Mœnia explicata apud Varronem.* Καταμύειν *pro mori. In cauſas hujus ritûs inquiſitum. Pupillas morituris albeſcere.*

PROgredior ad ritum oculos mortuo claudendi Græcis pariter ac Romanis familiarem: quod illi καθαιρεῖν, συναρμόττειν, συγκλείειν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἢ βλέφαρα; hi verò *condere, formare, operire, premere, comprimere oculos* vel *lumina* dicebant, ut ex plurimis autorum locis apparet, quorum nonnulla hîc adſcribam, & quidem eò ordine, ut uxores viris & contrà viros uxoribus, parentes liberis & vice verſâ liberos parẽtibus, amicos deniq; & cognatos amicis & cognatis ſuis hoc officium præſtitiſſe de-

demonſtrem. Uxores maritis oculos condidiſſe clarum eſt ex Homero, qui in Necya fingit Agamemnonem querentem de officio hoc ab uxore ſua Clytemneſtra neglecto: Verba ejus ad Ulyſſem hæc ſunt:

—— οὐδέ μοι ἔτλη ἰόντι περ εἰς ἀΐδαο
χέρσι κατ' ὀφθαλμοὺς ἑλέειν σύν τε στόμ' ἐρεῖσαι, hoc eſt, *Neque mihi eunti ad Plutonis domos voluit manibus oculos comprimere, neque os componere*, id eſt, malas hiantes & ἐκ τοῦ σφαδασμοῦ deformatas corrigere. Idem Homerus Odyſſ. ω.

οὐδ' ἄλοχος πολύδωρος ἐχέφρων Πηνελόπεια
Κώρυσ' ἐν λεχέεσσι φίλον πόσιν, ὡς ἐπέοικεν,
Ὀφθαλμοὺς καθελοῦσα. τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

Ovidius libr. IIII. Triſt. Eleg. III. ad Conjugem:

Supremoq; die notum ſpectantia cœlum
Texiſſent digiti lumina noſtra tui.

Maritos autem uxoribus ſupremum hoc officium exhibuiſſe, teſtatur Ariadne apud Ovidium in Epiſtola ad Theſea:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo?
Nec mea qui digitis lumina condat, erit?

De

De parentibus, qui liberis oculos operuerunt, elegans locus eſt Homeri Iliad. λ. ubi Ulyſſes Soceum interficiens ſic loquitur:

Α δείλ', ἐ μὲν σοίγε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Οσσε καθαιρήσεσι θανόντιπερ.

hoc eſt, *Ah miſer, non quidem tibi pater & honoranda mater oculos claudent mortuo.* Hinc Polynices ad matrem apud Euripidem Phœniſſis:

Συνάρμοσον δ' βλέφαρα μου τῇ σῇ χερὶ
Μᾶτερ, τίθησι δ' αὐτὸς ὀμμάτων ἔπι.

hoc eſt, interp. J. Gulielmio:

Iam claude mater oculos mihi manu tuâ
Simul oculis & ipſus imponit manum.

Lucanus lib. 3. de Argo jam animam agente:

Ille caput labens & iam languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla ſolutas
Proſequitur: tacito tantùm petit oſcula vultu
Invitatq; patris claudenda ad lumina dextram.

Ovidius lib. III. Amor. Eleg. VIII.

Hic certè manibus fugientes preſſit ocellos
Mater, & in cineres ultima dona dedit.

Mater Euryali apud Vergil. IX. Æneid.

Heu terra ignota canibus data præda Latinis
Alitibusq; iaces: nec te tua funera mater
Produxi preſſivé oculos, nec vulnera lavi.

Quid

Quid de liberis dicam? à quibus ut hoc officii ſibi contingeret, parentibus unicè erat in votis. Tale votum Penelopes apud Naſonem in Epiſtola ad Ulyſſem, de Telemacho loquentis:

Di precor hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

Optat idipſum Livia apud Albinovanum:

Soſpite te ſaltim moriar, Nero: tu mea condas
Lumina & excipias hanc animam ore pio.
Atq; utinam Druſi manus altera & altera fratris
Formarent oculos comprimerentq; meos.

Mento apud Senecam lib. IX. Controverſ. c. IIII. *Ita oculos meos filij manus operiant, ut ego inter liberos meos fortior ſteti.* Valerius Maximus lib. II. cap. I. de muliere Aſiana: *Cum jam viſceribus rigorem cordi imminere eſſet locuta, filiarum manus ad ſupremum opprimendorum oculorum officium advocavit.* Penelope Epiſt. I. ad Uliſſem!

Reſpice Laërten ut jam ſua lumina condas,
Extremum fati ſuſtinet ille diem.

Meminit hujus ritus & Polyxena matrem conſolans ſollicitam de filii Polydori ſalute apud Euripidem in Hecuba:

Ζῇ καὶ θανούσης ὄμμα συγκλείσει τὸ σόν.

Com-

Commodùm hîc mihi in mentem venit legis Mœniæ, qua interdiu hoc officio defungi filiis interdictum fuiſſe quidam exiſtimant. Extat ea apud Varronem in Geminis: *Contrà lex Mœnia eſt in pietate, ne filij patribus luci claro ſigillent oculos*, hoc eſt, Claudant & quaſi obſigillent. Nonnulli ita interpretati ſunt, quaſi caveatur, ne filii morituris patribus oculos occludant: ſed ut id faciant propinqui & neceſſarii. Alii filiis id quidem licuiſſe arbitrati, ſed velarium fuiſſe obductum, aut clauſas feneſtras, ne aſſiſtentes viderent oculos morientis. Neutrum placet. Potius aſſentior CL. V. Antonio Auguſtino Tarraconenſi Archiepiſcopo, exiſtimanti dictum id per tranſlationem eſſe, videlicet ne parentum mortem maturent, iisq; ſpiritum adhuc ducentibus oculos operirent. Verum ne longiùs obeam, Fratrem quoque fratri oculos compreſſiſſe videre eſt ex Epicedio Pedonis ſæpius jam laudato:

Lumina cærulea jam jamq; natantia morte
Lumina fraternas jam ſubitura manus.

Ad hunc ritum procul dubio reſpexit Bion apud Laërtium libr. IIII. qui δύσκολον

D ἔφασκε

ἔφασκε τὴν εἰς ᾅδου ὁδὸν καταμύοντας γοῦν ἀπιέναι. *Facilem eſſe dicebat ad inferos viam: clauſis enim oculis illuc ire.* Itaque etiam καταμύειν pro mori veteres uſurpabant, εὐφημισμοῦ χάριν. Lucianus; καὶ μεγάλας ἐλπίδας εἴχομεν παρ᾽ αὐτοῦ, ἢν ὁ γέρων μόνον καταμύσῃ. Morientibus igitur clauſi oculi. Nam nefas eſſe Romani exiſtimabant eos ſupremùm ab homine ſpectari. Plinius diſertè lib. XI. cap. XXXVII. *Morientibus oculos operire, rurſusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more condito, ut neque ab homine ſupremùm ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi nefas.* Fortè etiam eoipſo indicare voluerunt, mortem ferè ſomnum quendam eſſe aut ſomno quàm ſimillimum: Vel cavere ne horror aliquis circumſtantibus oboriatur, cum terribile appareat apertis oculis à mortuo velut conſpici: Vel etiam gratificari ipſis morientibus, quibus maximæ curæ eſſe ſolet, ut membris decenter compoſitis è vita migrent. Sic enim Auguſtus Cæſar eo die qui ſupremus ipſi illuxit, *petito ſpeculo capillum ſibi comi ac malas labantes corrigi præcepit*, teſte Suetonio,

cap.

cap. XIC. Hinc *formare oculos* dixit ſuprà Albinovanus. De ritu autem corrigendi & dirigendi diſtorta mortuorum membra, quod Græci κατορθοῦν & ἐκτείνειν dicebant, vide Caſaubonum libr. 2. Animadverſ. Suetonianarum, & Petrum Victorium libr. x. Var. Lect. capit. XX. Notandum hic etiam, quod Phyſici tradunt, pupillas ſolere morituris albeſcere. Servius in illud Virgilii:

Dat ſomnos adimitq; & lumina morte reſignat.

Phyſici dicunt pupillas, quas in oculis videmus, morituros ante triduum non habere: quibus non viſis eſt ſumma deſperatio. Idem alibi ad hunc verſum: Ut ſenior letho canentia lumina ſolvit; notat: *Phyſicam rem dicit: dicuntur enim pupillæ mortis tempore albeſcere.* Quomodo autem pupilla diffundatur, ut deſinat apparere, medici docent, cum περὶ ὑποχύσεων ὀφθαλμῶν diſputant. Vegetius lib. II. artis veterinariæ, cap. XVI. *Cum accidit ſuffuſio, oculus videtur incolumis, nullis lachrymis, nullo ſanguine, nulla indigna-*

tione, prodit injuriam, ſed uno tantum declaratur indicio, quod cum pupilla ipſius imaginem tuam tanquam in ſpeculo videre non potes. Capitolinus in Pertinace: *Signa interitus hæc fuerunt: Ea die qua occiſus eſt, negabant in oculis ejus pupillas cum imaginibus, quas reddunt ſpectantibus, viſas.*

Cap. VII.

De lotione & unctura mortuorum. Plinij παρόεργμα de unguentis. Cauſa huius unctionis quæ exſequias præcedebat, indicata.

PEregi de *Morientibus* & in mortis quaſi vicinia conſtitutis: ſequitur jam quid *Mortuis* factum & ante funerationem & in funeratione & poſt funerationem. In hæc tria enim ſumma capita omnem hanc funebrem materiam diviſimus, de ſingulis, ut quidem noſter captus eſt, ſubtiliter acturi & partitè. Ac *Ante Funerationem* omnium primò *Lotio* occurrit & *Unctura.* Nam ſimul quis animam efflaſſet, corpus ejus ſtatim lavari ſolebat & ungi, hoc quoque ritu priſcæ Græciæ, ut ſunt pleriq; alii, cum Romanis communi. De lotione clarum ex Euripide, apud quem

quem in Phæniſſis Creon Jocaſten accerſit, ut filium ſuum mortuum lavet:

ἐγὼ δ᾽ ἥκω μεταστέλλων
Ἀδελφὴν Ἰοκάστην, ὅπως
Λούσῃ, προθῆταί δ᾽ οὐκέτ᾽ ὄντα παῖδ᾽ ἐμόν

hoc eſt, interpr. J. Gulielmio: *Ipſe ad ſororem eo Jocaſtam, ut abluat*
Cadaver illa filij atq; collocet.

Et in eadem Tragœdia circa finem, Antigone à Creonte petit, ut ſibi fratrem lavare liceat:

Σύ δ᾽ ἀλλὰ νεκρῷ λουτρὰ περιβάλλειν μ᾽ ἔα.
At tu abluam ſaltim concede mortuum.

Apuleius lib. VIII. Metamorph. *Tunc properè familiares, miſeræ Charites accuratiſſimè corpus ablutum unita ſepultura ibidem marito perpetuam conjugem reddidère.* Apud Dardanenſes autem quàm ſolemnis hujuſmodi Lotio fuerit audiamus ex Æliano qui libr. IIII. Variæ hiſtor. capit. I. ὅτι Δαρδανεῖς, inquit, τοὺς ἀπὸ τῆς Ἰλλυρίδος ἀκούω τρὶς λούεσθαι μόνον παρὰ πάντα τὸν ἑαυτῶν βίον, ἐξ ὠδίνων καὶ γαμοῦντες καὶ ἀποθανόντας. *Dardanenſes Illyricos ter tantum lavari audio per univerſam vitam, & poſt partum, & cum nuptias inirent, & poſt mortem.* Sed

& in primitiva Eccleſia receptam fuiſſe lotionem, apparet ex IX. cap. Actuum, ubi Tabitham vita functam confeſtim lotam fuiſſe, manifeſtè legimus. Meminit ejus moris etiam Tertullianus, qui inde jocum captavit in Apol. c. XLII. *Non lavor diluculo Saturnalibus, ne & noctem & diem perdam. Attamen lavor honeſta hora, & ſalubri, quæ mihi & colorem & ſanguinem ſervet. Rigere & pallere poſt lavacrum mortuus poſſum.* Cujus loci hæc eſt ſententia interprete Deſid. Heraldo: Nolo ex lavacro matutino rigorem & pallorem mihi contrahere: ſatis mihi eſt, quod mortuus rigere & pallere debeò poſt lavacrum, quo mortui procurantur. Nam fieri nequit, ne ii qui diluculo lavantur palleant & de ſanguine amittant.

Non autem lota ſolùm ſed unguentorum uſu invaleſcente etiam ungi cœperunt mortuorum cadavera, ſive ea terræ mandatá eſſent, ſive igni comburenda. De cujusmodi unctura intelligendus Plinius ſecundus libr. v. Epiſt. XVI. *Non poſſum exprimere verbis, quantum animo vulnus acceperim, quum audivi, Funda-*

num

num ipſum præcipientem, quod in veſtes, margaritas, gemmas fuerat irrogaturus, hoc in thura & unguenta & oderes impenderetur. Apulejus Apol. I. *Etſi thus & caſiam & myrrham, cæterosquè id genus odores funeri tantum emptos arbitreris, cum & medicamento parentur & ſacrificio.* Macer libr. I. ad Leg. XX. Hæreditatum: *Funeris ſumptus accipitur quicquid corporis cauſa, velut unguentorum, erogatum eſt.* Alluſit hunc ritum Martialis, lepidum hinc dicterium trahens in hominem, qui convivas affatim exterius, ſed non interius perfuderat:

Unguentum fateor bonum dediſti
Convivis, here, ſi nihil ſcidiſti.
Res ſalſa eſt, benè olere & eſurire:
Qui non cœnat, & unguitur Fabulle,
Is vero mihi mortuus videtur.

Sed omnium diſertiſſimè Plinius libr. XIII. hiſt. naturalis cap. I. *Poſtea voluptas ejus (* unguentum intelligit *) à noſtris quoque inter laudatiſſima atque etiam honeſtiſſima vitæ bona admiſſa eſt: Hono-*

noſq; is & ad defunctos pertinere cœpit. Sed ut hoc obiter moneam, duplex eo loci magni iſtius viri παρόραμα: Unum quod ignorata dicit Iliacis temporibus unguenta: Alterum à Perſis primùm ab Alexandro Magno devictis uſum eorum ad Romanos Græcosq; tranſiiſſe. Verba ejus hæc ſunt: *Unguenta Iliacis temporibus non erant nec thure ſupplicabatur.* Et mox: *Perſarum eſſe debet gentis unguentum. Illi madent eo & accerſita commendationis ingluvie natum virus extinguunt. Primum quod equidem inveniam, caſtris Darij regis expugnatis in reliquo ejus apparatu Alexander cepit ſcrinium unguentorum.* De primo audiamus judicium viri eruditiſſimi & τῶν ἰατρῶν κορυφαίου Hier. Mercurialis in libro de Decoratione cap. ult. *Quo tempore,* inquit ille, *inventa fuerint unguenta, invenio Plinium lib.* XIII. *eſſe deceptum, qui ſcripſit tempore Trojano non fuiſſe unguenta: cum tamen Homerus mentionem faciat unguentorum & Homero antiquior Moſes.* Ac Moſis quidem loca de funeratione Jacobi & Joſephi cuivis ſunt in promptu. De Homero autem jam pridem Athenæus monuit lib. xv.

δ' ὅμηρος τὴν μὲν χρῆσιν οἶδε τῶν μύρων ἔλαια δ' αὐτὰ καλεῖ μετ' ἐπιθέτων. δροσοέντι δ' ἔχρισεν ἐλαίῳ. καὶ ἡ ἀφροδίτη αὐτῷ τὸ ἕκτορος νεκρὸν ῥοδοέντι χρίσεν ἐλαίῳ Αμβροσίῳ. *Unguenta & Homerus novit, ſed* μύρου *nomen haud novit,* ἔλαια *nominans cum Epitheti adjectione.* Sed hujus ἁμαρτήματος μνημονικοῦ excuſationem fortean meretur Plinius ſacrarum literarum ignarus: Quandoquidem Homeri etiam loca per πρόληψιν accipi poſſent; verùm alterum illud multo gravius eſt, vix tanto viro dignum. Nam longè ante Darium devictum [quod accidit circa olympiada CXII. vel annum ab urbis conditu CCCCXXII.] unguenta Romanis ſuis fuiſſe cognita, ab iisq; uſurpata in hac ipſa funeratione, ſcire poterat vel ex XII. *ſervilem uncturam* prohibentibus: quam legem Romano ſcriptori in mentem non veniſſe, nequeo equidem ſatis mirari. Mitto, Anacreontem quoq;, quem circa olympiada *LXV.* vixiſſe pleriq; aſſerunt, hujus feralis unctionis meminiſſe. Sic enim ille in Odis:

Τί σε δεῖ λίθον μυρίζειν; *Tumulũ quid eſt quod ungas?*
Τί δὲ γῇ χέειν μάταια, *Vel humo quod ebibenda.*

Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ
Μύρισον ῥόδοις δὲ κρᾶτα
Πύκασον. hoc eſt, inter.
pret. H. Steph.

Peritura dona fundas?
Potius manente vita
Roſeas meo corollas
Capiti feraſq́; odores.

Verum hæc nimis generaliter ita à nobis dicuntur. plures enim feralium hujuſmodi unctionum differentiæ, de quibus ſingillatim ſuo loco. Nam nunc tantum unguentatos fuiſſe mortuos non multò poſt efflatam animam, nimirum ante exſequias & collocationem erat oſtendendum: id quod planum eſt ex Perſio Sat. III. funus alicujus divitis depingente:

— tandemq́; beatulus alto
Compoſitus lecto craſſiſq́; lutatus amomis. &c.

Et Apulejo lib. IIII. Florid. ubi hominem deſcribit qui jam in rogum erat exportandus: *Jam miſeri illius membra omnia aromatis perſperſa, jam os ipſius unguine odoro delibutum, jam eum pollinctum, jam cœna paratum (contemplatus enim diligentiſſimè) quibusdam ſignis animadvertit, &c.* Ac cauſa hujus unctionis erat, ut fœtor à corpore mortuo arceretur. Monuit Lucianus de luctu: Μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες

αὐτοὺς

αὐτοὺς, ὡς οὐχ᾽ ἱκανῆς τῆς κάτω λίμνης λουτρὸν εἶναι τοῖς ἐκεῖ, καὶ μύρῳ τῷ καλλίςῳ χρίσαντες τὸ σῶμα, πρὸς δυσωδίαν ἤδη βιαζόμενον. Qua fini etiam Acerram mortuo appoſitam exiſtimo. Feſtus: *Acerra ara quæ ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur.*

CAP. VIII.

Vnctura feralis uſurpata etiam à Iudæis & Chriſtianis. Eius origo ab AEgyptiis: quorum ritus nonnulli indicantur. Vſi veteres in condiendis corporibus mortuorum, Sale, Nitro, Cedro, Aſphalto, Melle, Cerâ, Myrrha, Balſamo, Gypſo, Calce.

NEC verò Romani ſolum: ſed & pleræque omnes gentes humaniores, hunc ritum ungendi uſurparunt. De aliis taceo: apud Judæos unctùram obtinuiſſe, videre eſt ex Joanne Evangeliſta, qui cap. XIX. corpus Salvatoris noſtri aromatis delibutum narrat *καθὼς ἔθος ἐςὶ τοῖς Ἰουδαίοις ἐνταφιάζειν.* Vel ut Nonnus ait:

Ὡς νόμος Ἑβραίοις ἐπιτύμβια θέσμα φυλάσσειν.

Et ex Matthæo cap. XXVI. ubi Chriſtus Mariæ peccatricis, à qua ungebatur, pietatem

tem laudans: ἔργον, inquit, καλὸν εἰργάσατο εἰς ἐμὲ. Βαλοῦσα γὰρ αὕτη τὸ μύρον τοῦτο ἐπὶ τοῦ σώματός μου πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι με ἐποίησεν. *Opus bonum operata eſt erga me. Quod enim hæc unguentum hoc miſit ſuper corpus meum ad ſepeliendum me fecit.* Nec fallit in eo Tacitus, quamvis rerum Judaicarum imperitus. nam & hic ſcriptum reliquit, *Judæos corpora condere quàm cremare è more Ægyptio.* Tranſiit is mos deinde & ad Chriſtianos, quod ex S. Patrum ſcriptis diſcimus, qui ſæpiſſimè eum tangunt. Tertullianus Apologet. cap. XLII. *Thura planè non emimus. Si Arabiæ queruntur, ſciant Sabæi pluris & carius ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quàm Dijs fumigandis.* Idem de Reſurrectione carnis: *Proinde enim & corpora medicata condimentis ſepulturæ mauſoleis & monumentis ſequeſtrantur.* Et in De Idolatria loquens de aromatibus: *Etiam hominibus*, inquit, *ad pigmenta medicinalia, nobis quoque inſuper ad ſolatia ſepulturæ uſui ſunt.* Clemens Alexand. lib. II. Pædag. cap. VIII. *Nimiæ unguentorum unctiones juſta quæ fiunt, mortuis potiùs, quàm familiarem vitæ conſuetunem*

inem redolent. Minucius Felix Octavio nter crimina Chriſtianis objecta: *Non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honeſtatis: reſervatis unguenta funeribus.* Rectè autem Tacitus inſtituti hujus originem ad Ægyptios retulit, ex quorum ritu Joſephus pollinctoribus ſuis in mandatis dedit, ut patrem Jacobum vitâ functum aromatibus condirent. Et paulò poſt Joſephus ipſe ſimili ritu ab Ægyptiis ſepultus legitur Geneſi extremâ. At qua ratione & modo Ægyptii corpora mortuorum condierint, multis narrat Herodotus libr. I. cap. V. quorum loca longùm foret huc tranſcribere. Hoc tantum addo, quosdam ex Ægyptiis hunc morem habuiſſe, ut mortuos ſuos unctos & ita conditos ne facilè putreſcerent, domi ſecum ſervarint. Cicero I. Tuſc. *Condiunt Ægyptii mortuos, & eos domi ſervant.* Pomp. Mela. lib. I. c. IX. de Ægyptiis loquens: *Mortuos nec cremare nec fodere fas putant: verum arte medicatos intra penetralia collocant.* Sextus Philoſophus libr. III. Pyrrhon. hypotheſ. cap. XXIIII. *Ægyptii inteſtina extrahentes condiunt defunctos & ſecum ſuper terram habent.*

bent. Imò etiam menſis adhibebant, tanquam convivas, unde Silius Italicus libr. XII.

—— —— AEgyptia tellus
Claudit odorato poſt funus ſtantia ſaxo
Corpora & à menſis exanguem haud ſeparat umbram

Cujus conſuetudinis oculatum teſtem advoco Lucianum in De luctu: Ταριχεύει δ' ὁ Αἰγύπτιος. οὗτος μὲν τοι, λέγω δὲ ἰδών, ξηράνας τὸν νεκρὸν σύνδειπνον καὶ συμπότην ἐποιήσατο. Sed quòd amplius eſt, interdum etiam parentum aut amicorum cadavera hoc modo medicata creditoribus pignoris loco deponebant, teſte eodem Luciano dicto libro: Πολλάκις δὲ καὶ δεομένῳ χρημάτων ἀνδρὶ Αἰγυπτίῳ ἔλυσε τὴν ἀπορίαν, ἐνέχυρον ἢ ὁ ἀδελφὸς ἢ ὁ πατὴρ γενόμενος ἐν καιρῷ. Qui verò pignus illud non ſolveret, eum maxima manebat infamia ac privatio ſepulturæ. Diodor. Siculus libr. I. νόμιμον δ' ἐστὶ παρ' αὐτοῖς καὶ τὸ διδόναι τὰ σώματα τῶν τετελευτηκότων γονέων εἰς ὑποθήκην: Τοῖς δὲ μὴ λυσαμένοις ὄνειδός τε μέγιστον ἀκολουθεῖ καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν, στέρησις ταφῆς.

Cæterum uſos reperio veteres in condien-

diendis mortuis & putredine abigenda potiſſimum Sale, Nitro, Cedro, Aſphalto, Melle, Cerâ, Myrrha, Balſamis, Gyſo, Calce.

De Sale Plinius libr. XXXI. cap. IX. *Salis*, inquit, *natura eſt per ſe ignea & inimica ignibus fugiens eos, omnia erodens, corpora verò aſtringens, ſiccans, alligans: defuncta etiam à putreſcendo vindicans, ut durent ita per ſecula.* Et Eunapius ſalita martyrum corpora irridet De vitis Philoſop. Ædeſio.

Nitrum etiam, teſte Herodoto libr. II. carnes ita tabefacit, ut mortui tantum cutis & oſſa relinquantur. Τὰς σάρκας τὸ νίτρον κατατήκει. Καὶ δὴ λείπεται τοῦ νεκροῦ τὸ δέρμα μόνον καὶ τὰ ὀστέα.

De Cedro Scholiaſtes Nicandri Θηριακοῖς: ἡ κέδρος τοὺς νεκροὺς ἀσήπτους ποιεῖ τὸ νοτερὸν καὶ τὸ ῥευστικὸν ἐξωθοῦσα, ὅθεν καὶ νεκρῶν ζωὴν ἔνιοι αὐτὴν ἐκάλεσαν. Plinius libr. XXIIII. capit. V. *Cedrus magna, quam Cedrelatem vocant, dat picem, quæ Cedria vocatur. Defuncta corpora incorrupta ævis ſervat, viventia cor-*

rum-

rumpit; mirâ differentiâ, cum vitam auferat ſpirantibus, defunctis pro vita ſit. Huic Cedriæ ineſſe vim, ξηραίνειν καὶ ἄσηπτα φυλάττειν τὰ τεθνεῶτα μόρια. Galenus ſcribit lib. VII. ſimp. medicament. quam Dioſcorid. φυλακτικὴν τῶν νεκρῶν σωμάτων appellavit lib. I. de Cedro.

Aſphalto autem, hoc eſt, bitumine, quod in mari Sodomæorum legitur, Ægyptios uſos tradit Strabo lib. XVI.

Maximè verò ob hanc virtutem Mel commendatur, de quo Plinius libr. XXII. cap. XXIIII. *Mellis quidem ipſius natura talis eſt, ut putreſcere corpora non ſinat, jucundo ſapore, atq; non aſpero, aliâ quam ſalis naturâ.* Atq; ideò Democritum mortuos in melle ſervandos ſtatuiſſe, autor Varro, cujus teſtimonium ſupra laudavimus. Babylonios hoc ritu cadavera ſua condiiſſe, memoriæ prodidit Herodotus lib. I. Alexandrum Magnum quoq; hoc modo conditum præter pleroſque hiſtoricos etiam Statius lib. III. Syl. in Propemptico Metii Celeris indicat:

Duc & ad Emathios manes, ubi belliger urbis
Conditor Hyblæo perfuſus nectare durat.

Idipſum

Idipſum de Hippocentauro, qui Claudio Cæſari allatus fuit ex Ægypto, narrat Plinius dicto loco, & Athenæus lib. 11. Ageſipolin quoq; Spartiaten, cùm è Macedonia cum exercitu rediret, in vicinis Olynthi oppidi locis gravi morbo correptum, mortuumque ſeptima die in melle conditum Lacedæmonem eſſe reportatum, atq; regia ſepultura ornatum, autor eſt Xenophon libr. v. de rebus geſtis Græcorum.

Ab hoc ritu non multum abit Perſarum conſuetudo; qui Cerâ mortuos oblinebant. Herodotus lib. 1. καταχηρώσαντες δὴ ὦν τὸν νεκρὸν Πέρσαι, γῇ κρύπτουσι. Quod ipſum & Cicero affirmat 1. Tuſcu. *Perſæ jam cera circumlitos condiunt, ut quàm maximè permaneant diuturna corpora.* Et Strabo libr. xv. Θάπτουσι δὲ κηρῷ περιπλάσσοντες τὰ σώματα. Idipſum Scythis tribuit Herodo. lib. 1111. De Ageſilao ſic loquitur Æmilius Probus: *Ibi eum amici, quò Spartam facilius proferre poſſet, quod mel non habebant, cerâ circumfuderunt, atq; ita domum retulerunt.*

Myrrha etiam corpora mortuorum

condita fuiſſe, ne putreſcerent, tradit Philo Carpathiorum Epiſcopus in Cantica. Meminit & Prudentius in Cathem. hymno de defunctis:

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt
Aſperſaq; myrrha Sabæo
Corpus medicamine ſervat.

De Balſamis Corippus lib. III. de funere Juſtiniani Imperatoris:

Thura Sabæa cremant, flagrantia mella locatis
Infundunt pateris & odoro balſama ſucco,
Centum aliæ ſpecies, unguentaq; mira feruntur
Tempus in æternum ſacrum ſervantia corpus.

Inſcriptio Hiſpanica: *Mater. Ad. Luctum. Et. Gemitum. Relicta. Eum. Lachrimis. Et. Opobalsamo. Udum. Hoc. Sepulchro. Condidit.* vide Arnob. libr. 5.

Gypſo Æthiopes induxiſſe ſuos mortuos jam arefactos, autor Herodot. lib. III.

Calcis quoq; uſum huic fini non ineptum fuiſſe exiſtimat ampliſſimus Vuelſerus. Nam ſive caro tabefacienda, calcis vivæ mordax & cauſtica vis eſt, teſte Dioſcoride

ride lib. 5. cap. 91. ſive cadavera alioquin exſiccanda, Galenus tradit calcem ſæpius aqua lotam valde ſiccare, absque ulla mordacitate, lib. IX. de ſimp. medic. facultat. Sic S. Afræ corpus ab Embricone Epiſcopo repertum *quondam candidiſſimo cæmento obductum fuiſſe*, memoriæ proditum eſt: Et corpus D. Thomæ Apoſtoli ferè eodem modo conditum Melianore in Coromandelio littore ſub Joanne III. Luſitaniæ rege inventum eſſe, autor Maffejus in Indicis libr. 8. ſcilicet immiſta calci & arenæ candidiſſima ſpecie oſſa: appoſita lanceæ cuſpide & viatorii baculi fruſto atque vaſe fictili.

CAP. IX.

Lotio mulierum fuit: unctura Pollinctorum. De libitinariis & Venere Libitina. In huius templo τὰ περὶ τὰς ταφὰς erant venalia. Servij Regis inſtitutum, de conijciendo nummo in ærarium Veneris Libitinæ. Funus locare. De pollinctoribus. Servilis unctura apud Tullium quid?

NIMIS fortè diu peregrinati ſumus; ad Romanos remigrandum eſt: apud quos lota & uncta fuiſſe defunctorum corpora ſatis jam ſuperque de-

monſtratum eſt. Hujus verò muneris cu-ram ad mulieres pertinuiſſe, Muretus libr. III. Var. Lect. cap. XIX. probat hoc verſu Ennii:

Tarquinij corpus bona fœmina lavit & unxit.

Dicebantur hæ mulieres proprio nomine Funeræ. Servius ad illud Virgil. IX. Æneid. *Nec te tua funera mater, Produxi &c.* id eſt, *Funerea.* inquit. *Apud majores Funeras dicebant eas, ad quas funus pertinet, ut Sororem, Matrem. Nam Præficæ ſunt planctus principes, non doloris.* Sed & apud Athenienſes ſequiorem ſexum mortuos laviſſe, clarum ex Platonis Phædone, ubi Socrates venenum bibiturus ſic loquitur: Δοκεῖ γὰρ ἤδη βέλτιον εἶναι λουσάμενον πιεῖν τὸ φάρμακον, καὶ μὴ πράγματα ταῖς γυναιξὶ παρέχειν νεκρὸν λούειν. hoc eſt, *Nam mihi quidem conſultiùs videtur, me prius lavari, quàm bibam venenum, nec mulieribus negotium faceſſere, ut mortuum lavent.* Nec apud Chriſtianos hic mos deſiit. Nam mulierculas potiſſimùm cadavera martyrum curaſſe, ipſarumque ſtudium in hoc pietatis officio præcipuè enituiſſe cùm alibi videre eſt, tùm in Actis SS. Tharaci, Probi & Andronici,

ronici, quæ Baronius in II. Annal. Tomo didit. Dicit ibi maximus Præſes: *Putas uia mulierculæ aliquæ corpus tuum habent aromatibus vel unguentis condire iniquiſſime? nam de hoc eſt cogitatio, ut reliquias tuas perdam.* Et paucis interjectis: *Non ne ſic te perdam, & ſicut antea prædixi, & reliquias tuas, ne mulierculæ in linteamine corpus tuum involvant & unguentis & odoribus adornent? Sed, ſceleſte, jubebo te comburi, & cineres hoſce in ventum diſpergam.* Verum enimverò tenuioris quidem fortunæ homines ſortean à fœminis ablui & ungi tantum ſoliti: nam ditiores plerumque ad hanc rem advocabant, qui cum cura & arte quadam mortuorum cadavera unguentis & odoribus oblinerent. Erat enim Romæ, ut hoc ſemel dicam, certum quoddam hominum genus, quod funebribus ejusmodi miniſteriis obeundis victum quæritabat; Eos generali nomine Libitinarios vocabant à Libitina, quam ἐπίσκοπον τῶν περὶ τοὺς θνήσκοντας ὁσίων θεὸν οὖσαν. id eſt, *Deam præſidem eorum, quæ defunctis juſta fiunt,* Plutarchus appellat in Numa. Unde & pro ipſa morte uſurpat Horatius libr.

 III.

III. Oda XXX. *Multaq; pars mei Vitabit Libitinam*. Et libr. 2. Ep. I. *Miraturq; nihil niſi quod Libitina ſacravit*, de Poëtis qui maximè ſacri poſt mortem. Et pro lectulo, in quo mortui efferebantur, Sidonius libr. II. Ep. VIII. *Sed cum Libitinam ipſam flentes omnes externi quoque prenſitarent, remorarentur, oſcularentur, ſacerdotum propinquorumquè manibus excepta perpetuis ſedibus dormienti ſimilior illata eſt.* Item pro ipſo ferali hoc officio, quo Libitinarii fungebantur. Valer. Max. libr. V. cap. II. *qui tunc Libitinam exercebant.* Denique pro quicquid ad curandum funus neceſſarium. Livius lib. XL. *Peſtilentia in agris foriſq; & conciliabulis & in urbe tanta erat, ut Libitina tunc vix ſufficeret.* In Libitinæ enim templo venalia erant, quæcunq; ad ſepulturam pertinebant. Plutarchus in cauſis: Διὰ τί τὰ περὶ τὰς ταφὰς πιπράσκουσιν ἐν τῷ τεμένει τῷ Λιβιτίνης; νομίζοντες Ἀφροδίτην εἶναι τὴν Λιβιτίνην. *Quid cauſa eſt, quod in æde Libitinæ, quæ ad ſepulturam pertinent, vendere conſueverunt? Libitinam nihil aliud niſi Venerem eſſe exiſtimantes.* Quo vide-

idetur reſpexiſſe & Phædrus libr. IIII. 'abul. LXXVII. in Avarum:

)ui circumcidis omnem impenſam funeris
.ibitina ne quid de tuo faciat lucrum.

Sed audiamus á Plutarcho cauſas: Πότερον, inquit ille, καὶ τοῦτο τοῦ Νουμᾶ τοῦ βασιλέως ιλοσοφημάτων ἕν ἐστιν, ὅπως μανθάνωσι μὴ δυσχεραίνειν τὰ τοιαῦτα, μηδὲ φεύγειν ὡς μιασμόν; ἢ ᾶλλον ὑπόμνησίς ἐστι τοῦ φθαρτὸν εἶναι τὸ γεννητόν; ς μιᾶς θεοῦ τὰς γενέσεις καὶ τὰς τελευτάς ἐπισκοούσης. Καὶ γὰρ ἐν Δελφοῖς Ἀφροδίτης ἐπιτυμβίας ἀγαλμάτιόν ἐστι πρὸς ὃ τοὺς κατοιχομένους ἐπὶ τὰς χοὰς ἀνακαλοῦνται. hoc eſt, *An)oc unum ex Numæ Pompilij inſtitutis fuiſſe putandum eſt, vt diſcant homines taia non aſpernari, nec tanquam rem polluam aut ſceleratam fugere? An verò 'a re homines fragilitatis humanæ admoieri putant, quod una & eadem Dea)rincipium & finem vitæ in poteſtate ha'eat: quippe quæ ingredientibus vitam)el decedentibus præſideat? Nam Del)his quoque Veneris Epitymbiæ eſt ima;uncula, ad quam evocant eorum maies, quibus libant.* Et quando hic ſenel in Libitinæ mentionem incidimus,

non possum insigne institutum Servii Tullii Roman. regis præterire, qui ut ſciret numerum naſcentium, denaſcentium, virorum, adinvenit, uti propinqui nata prole certum aliquem nummum, in ærarium Junonis Lucinæ inferrent: iidem aliquo mortuo in Veneris Libitinæ; & ſumente quopiam virilem togam, in Juventutis, teſte Dionyſio Halicarnaſſæo libr. IIII. Ἀρχαιολογ. cujus hæc ſunt verba: Βουλόμενος δὲ καὶ τῶν ἐν ἄστει διατριβόντων τὸ πλῆθος εἰδέναι τῶν τε γιγνομένων καὶ ἀπογενομένων καὶ τῶν εἰς ἄνδρας ἐγγραφομένων, ἔταξεν ὅσον ἔδει νομίσματος καταφέρειν ὑπὲρ ἑκάστου τοὺς προσήκοντας, εἰς μὲν τὸν τῆς Εἰληθύας θυσαυρὸν, ἣν Ρομαῖοι καλοῦσιν ἥραν φωσφόρον, ὑπὲρ τῶν γεννομένων. εἰς δὲ τὸν τῆς Ἀφροδίτης ἐν ἄλσει καθιδρυμένον, ἣν προσαγορεύουσι Λιβιτίνην, ὑπὲρ τῶν ἀπογινομένων. εἰς δὲ τὸν Νεότητος ὑπὲρ τῶν εἰς ἄνδρας ἀρχομένων συντελεῖν; ἐξ ὧν ἤμελλε διαγνώσεσθαι καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, ὅσοι τε οἱ σύμπαντες ἦσαν καὶ τίνες ἐξ αὐτῶν τὴν στρατεύσιμον ἡλικίαν εἶχον. Locum totum adſcripſi, etſi illud de nummo in ærarium Veneris Libitinæ inferendo, tantùm ad noſtrum propoſitum faciat: qui ritus, ut & reliqui plane exoleviſſe videtur, nec aliquod ejus veſtigium in ullo ſcriptore me legere memini.

ni. Veroſimile tamen eſt Libitinarios numerum morientium obſervaſſe, quod ut credam, me pervincit Suetonius in Nerone cap. XCIII. *Peſtilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.* Nimirum hoc genus hominum non ſolum quicquid ad exſequiarum apparatum requirebatur vendere: ſed & operam ſuam funerum curatoribus ſolebat elocare; cujus ritus inſigne teſtimonium eſt apud Valerium Maximum lib. v. cap. II. *M. Cornuto Prætore funus Hirtij & Panſæ juſſu Senatus locante, qui tunc Libitinam exercebant, tum rerum ſuarum uſum, tum miniſterium gratuitum polliciti ſunt, quia ij pro Republ. dimicantes occiderant; perſeverantiáq; poſtulatione extuderunt, ut exſequiarum apparatus ſeſtertio nummo, ipſis præbentibus, addiceretur: quorum laudem adjecta lege conditio auget magis, quàm extenuat, quoniam quidem quæſtum contempſerunt, nulli alij rei, quàm quæſtui viventes.* Quo loci notanda phraſis *Funus locare*, de iis qui certo aliquo pretio cum Libitinariis ſolebant contrahere, ut omnem funeris apparatum ſuis ſumptibus

præſtarent. Utuntur ea & alii. Plinius libr. *VI.* cap. *LII.* *Romæ quoq; Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato revixiſſe, & locatorem funeris ab eo elatum.* Seneca de Tranquillitate, cap. XI. *Dum illi hæres publicum funus eſurienti locat.* Et Epiſt. *I C.* *Quam multi cum maximè funus locatur: quam multi cum vitalia eruuntur: quam multi poſt luctum tuum lugent.* Atque hinc lucem capit Plautus in Aulularia Sc. *Nimium libenter, &c.* ubi Euclio ſic loquitur: *tum tu quidem optumum eſt*

Loca efferendum: nam jam credo mortuus eſt.

Verum etſi hi homines perquàm neceſſario in Republ. miniſterio fungebantur: inter viles tamen habitos opinor propter ſordidum & turpe genus vitæ: quandoquidem nulli alii rei vivebant, quam quæſtui, quem absq; plurimorum morte facere non poterant. Seneca libr. VI. de Beneficiis, cap. XXXVIII. *An tu Aruntium & Aterium & ceteros, qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, non putas eadem habere, quæ & Deſignatores & Libitinarios vota? Illi quorum mortes optent,*

optent, neſciunt, hi familiariſſimum quemq; ex quo propter amicitiam ſpei plurimum eſt, mori cupiunt. Et pauló ante narrat, Demadem Athenis damnaſſe eum, qui neceſſaria funeribus venditabat, cum probaſſet, magnum lucrum optaſſe, quod contingere illi ſine multorum morte non poterat. Hujusmodi igitur Libitinarii: quos credo dominos fuiſſe feralium horum officiorum, & in familia ſua habuiſſe Pollinctores, Veſpillones, Uſtores & alios hujus farinæ, de quo ſingillatim dicemus ſuo loco. Jam de Pollinctoribus clarum ex Ulpiano l. V. D. De Inſt. actionibus. *Si Libitinarius, quos Græcè νεκροθάπτας vocant, ſervum Pollinctorem habuerit, isquè mortuum ſpoliaverit, &c.* Horum autem erat mortuos ungere, unde & dictos illos putat Fulgentius *quaſi pollutorum Unctores*, hoc eſt, *cadaverum Curatores*. Servius ad libr. IX. Æneid. à polline, *quo mortuis os oblinebant, ne livor appareret extincti.* Turnebus libr. XXVIII. Adverſ. capit. XXXI. à pelle ungenda, quaſi pellis unctores. Quem non audio. Magis arridet, quod clariſſimus

riſſimus vir Fr. Junius adfert in Notis ad Tertullianum, Pollinctorem dici à verbo *Polincio*, vel ut alii volunt *Polinceo*: ac potiùs ut Gloſſarium à Polingo περιστέλλω νεκρὸν, σπερσπλοκῶ, ἐνταφιάζω, poliens ungo. *Polire* autem curare eſt & colere: ut apud Nonium *Polire agros* dicebat Ennius pro colere. De quo Turneb. lib. 29. Adverſ. c. 20. Gloſſarium vetus *Pollinctor* ἐνταφιαστὴς. Item *Pollinctor* νεκροφόρος, νεκροκόσμος. Lexicon Græcolatinum: Ταριχεύω νεκρὸν, *Polingo*. Hanc Etymologiam confirmat Prologus Pænuli Plautinæ:

Eorum alter vivit, alter eſt mortuus:
Propterea apud vos dico confidentius
Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.

Pollinctores igitur mortuos ungebant, unde patet Sidonium impropriè Pollinctorem dixiſſe pro Uſtore libr. III. Epiſt. XIII. *Enimvero illa ſordidior eſt, atq; deformior, cadavere rogali quod facibus admotis ſemicombuſtum, moxq; ſidente ſtrue torrium devolutum, reddere pyræ jam faſtidioſus pollinctor exhorret.* Quanquam cum in eadem familia fuerint vero non eſt abſimile, uſſiſſe illos etiam non raro & exportaſſe mor-

mortuum, quem antea pollinxerant, & unum hominem fortè duo interdum munia, functum eſſe. Sed Pollinctorum crebra fit mentio apud bonos ſcriptores, Apuleius in Hermagora: *Pollinctor ejus funeri dum unctionem parat.* Varro περὶ φωρισμῶ: *Itaq; ſi plures dies inter medici diſceſſum & adventum pollinctoris interfuerunt.* Arnobius huc reſpexit lib. I. adverſ. gentes. *Unus fuit è nobis, qui redire in corpora jam dudum animas præcipiebat efflatas? prodire ab aggeribus conditos? & poſt diem funeris tertium pollinctorum velaminibus expediri?* Et jocum inde captavit Paraſitus Plautinus Aſinaria Sc: Ain' tu. ubi Demænetum viſa uxore ejusque minis auditis metu eſſe exanimatum, & penè mortuum ſignificaturus exclamat: *Ecquis currit pollinctorem accerſere?*

Atque hæc de Pollinctura, quam legibus XII. tab. vetitam plerique exiſtimant. Sic enim *ſervilem uncturam* apud Ciceronem I. de Legi: Interpretantur Turnebus, Urſinus, Marcilius, alii. Quanquam ne quid diſſimulem, vero propius mihi videtur Decemviros voluiſſe, ne ſervis honor

iſte

iſte tribueretur. Quam explicationem confirmat lex Solonis, qua ſervos ξηραλοιφεῖν vetabat. Plutarchus in ejus vita primore: Νόμον ἔγραψε διαγορεύοντα δοῦλον μὴ ξηραλοιφεῖν μηδὲ παιδεραστεῖν.

Cap. X.

De Mortuorum veſtitu: qui in vulgo civium erat Toga. Pauperes non elati in albis veſtibus. Ditiorum toga varia, pro conditione mortuorum. Honeſtiſſima autem purpurea, cujus & Lacedæmone uſus. Dalmatica, Colobium. *In fœminis quoq; veſtium diſcrimen. Cura veterum in conficienda ſibi funebri veſte. Vivos, inſtante jam morte, ſplendidè ſeſe veſtire ſolitos, aliquot exemplis probatum.*

V*erum* jam reliquos ritus breviter attexemus. Nam poſtquam hæc, quæ diximus, peregiſſent, veſtibus etiam mortuorum corpora induebant. Ennius in Cteſiphonte apud Macrob. libr. VI. cap. II.

Neq; terram inijcere, neq; cruenta
Conveſtire mihi corpora licuit,
Neq; miſera lavere lacryma ſalſum ſanguinem.

Apuleius libr. x. Metam. *Atq; ut erat adhuc feralibus amiculis obſtrictus atq; obditus porttatur ad judicium puer.* Quem morem

morem, ut pleroſque alios, ſalſè deridet Lucianus de Luctu, alludens veterum ſuperſtitionem exiſtimantium mortuos in inferis rigere abſq; veſtibus & frigore confici: Λαμπρῶς ἀμφιέσαντες, ἵνα μὴ ῥιγῷεν δηλονότι παρὰ τὴν ὁδὸν, μηδὲ γυμνοὶ βλέποιντο τῷ Κερβέρῳ. hoc eſt, *Splendidè veſtientes ne algeant per viam, nevè nudi conſpiciantur à Cerbero.* Quo pertinet & illud Herodoti Muſa v. Ἔφη ἡ Μέλισσα ἐπιφανεῖσα οὔτε κατερέειν ἐν τῷ κέεται χώρῳ ἡ παρακαταθήκη. Ῥιγῶν τε γὰρ καὶ εἶναι γυμνή. τῶν γάρ οἱ συγκατέθαψε ἱματίων ὄφελος εἶναι οὐδὲν, οὐ κατακαυθέντων. Sed hæc erant Græculorum deliria: Nam Romani, ut ex ſequentibus patebit, aliovorſum reſpexerunt, veſtibus involventes mortuos: quorum communem per totam adeò Italiam amictum fuiſſe Togam, docuit nos Juvenalis Satyra III.

> *Pars magna Italiæ, ſi verum admittimus, in qua*
> *Nemo togam ſumit niſi mortuus.* —

Et Martialis libr. IX. Epigr. LVIII.

Et pallens toga mortui tribulis.

Apuleius lib. I. Florid. *Nam illic quoq; viderat hominem præſidere, hominem depugnare,*

pugnare, togam quoq; parari & voto & funeri: item pallio cadavera operiri & Philoſophos. Ad quem locum Colvius: Toga voto paratur cum virilis ſumitur: funeri, cum eâ cadaver involvitur. Hinc lucem capit Paulus Juriſconſultus in l. XIX. D. De in rem verſo: *Filiusfamilias togam emit. mortuo deinde eo pater ignorans & putans ſuam eſſe, dedicavit eam in funus ejus.* Nam togam in funus alicujus dedicare, nihil aliud eſt, quàm in id eam dare, ut eâ mortuus involvatur.

Ceterùm toga illa fuit varia pro conditione eorum, quibus funus fiebat. Nam in vulgo civium & Tacito funere, vulgarem Togam, quæ alba erat, uſurpatam exiſtimo. Et de hac capiendus Plutarchus in Problem. qui inter alias cauſas, cur fœminæ in luctu utantur albis veſtibus, etiam hanc ponit, quod ipſe mortuus ſit hujuſcemodi veſte indutus: τὸ σῶμα, inquit, τοῦ τεθνηκότος ἀμφιεννύουσι λευκοῖς. Et Artemidorus lib. II. cap. III. Ἀνδρὶ νοσοῦντι λευκὰ ἔχειν ἱμάτια θάνατον προαγορεύει. διὰ τὸ τοὺς ἀποθανόντας ἐν λευκοῖς ἐκφέρεσθαι. hoc eſt, *Viro ægrotanti albas habere veſtes mortem denotat: Propterea quod*

quòd mortui in albis veſtibus efferuntur. Agnoſco hunc ritum & in Græcis. Homerus Iliad. Σ. de Patrocli funere:

Εν λεχέεσι δὲ θέντες ἑανῷ λινὶ κάλυψαν,
Ες πόδας ἐκ κεφαλῆς. καθύπερθε δὲ φάρεϊ λευκῷ.

In lectum autem imponentes linteo ſubtili texerunt,
Ad pedes à capite: deſuper autem alba veſte.

Pauperes tamen & tenuioris fortunæ homines non videntur elati in albis, monente eodem Artemidoro: οἶδα δὲ ἐγὼ, inquit ille loco laudato, πολλοὺς καὶ πένητας καὶ δούλους καὶ δεσμώτας νοσοῦντας, οἱ καὶ μέλανα δοκοῦντες ἔχειν ἱμάτια, ἀπέθανον. ἦν γὰρ εἰκὸς τούτους μὴ ἐν λευκοῖς διὰ τὴν ἀπορίαν ἐκκομισθήσεσθαι. hoc eſt, *Novi ego multos & pauperes & ſervos & vinctos ægrotantes, qui etiam cùm viderentur ſibi nigra habere veſtimenta mortui ſunt. Veroſimile enim erat hos non in albis propter inopiam efferendos eſſe.* Atqui hos vilibus pannis fuiſſe involutos exiſtimo, monitus ab Euſebio in Chronicis: *Caßius Severus Orator egregius vigeſimo quinto exſulij ſui anno ſummâ inopiâ moritur, vix panno verenda contectus.* Sic Phyromachum helluonem ἐν τρύχει χλαίνης πελληνίδος *fruſto Pellenicæ chlenæ* tectum leviter & ſolum

 dicis

dicis cauſa, ait Poſidippus apud Athenæum lib. x. ut extremam ejus paupertatem ſignificaret. Nam τρύχος eſt fruſtum veſtis laceræ, ῥάκος. De hujus igitur ſortis hominibus intelligenda Artemidori verba libr. I. cap. x. οἱ ἀποθνήσκοντες ἐσχισμένοις ἐνειλοῦνται ῥάκεσιν, ὡς τὰ βρέφη, καὶ χαμαὶ τίθενται. Nam aliàs cadavera in honeſtiſſima veſte efferri mos erat. Valer. Maximus lib. IV. c. V. *Ut fratrem germanum eſſe cognovit, multum ac diu convitio Deos ob donum impiæ victoriæ inſectatus, propè caſtra tranſtulit & pretioſa veſte opertum rogo impoſuit.* Lactantius lib. II. cap. IIII. *Pari enim ratione defunctorum corpora odoribus & pretioſis veſtibus illita ac convoluta humi condant, quâ Deos honorant.* Hieronymus in vita Paulæ: *Cur mortuos veſtros auratis obvolvitis veſtibus.* Suetonius in Nerone cap. L. *Funeratus eſt impenſa ducentorum millium ſtragulis albis auro intextis quib. uſus Kal. Januarij fuerat.* Hinc qui publicè magiſtratum geſſerant, vel bello honorem ſibi quæſiverant, induebantur veſtibus, quæ harum rerum indices eſſent: unde Polybius expreſſè magiſtratibus togam prætex-

tam,

tam, Cenſoribus purpuream triumphalibus auro intextam tribuit lib. VI. cujus verba ſupra poſuimus. Teſtatur idipſum Livius lib. XXXIV. *Purpura viri utemur: prætextati in magiſtratibus, in ſacerdotiis, nec id ut vivi ſolùm habeamus inſigne, ſed etiam ut cum eo crememur mortui.*

Et hæc cauſa eſt cur Marcus Antonius poſtquam Marci Bruti corpus liberto ſuo ſepeliendum tradidiſſet, quo honoratiùs cremaretur, injici ei ſuum paludamentum, τὴν φοινικίδα, juſſerit, teſte Val. Max. lib. V. cap. I. Et Appiano Εμφυλ. δ. Fortè huc Eutychianus Pontifex etiam reſpexit, qui autore Damaſo, conſtituit, *ut quicunque fidelium martyrem ſepeliret, ſine Dalmatica aut Colobio purpurato nullatenus ſepeliret.* Eſt enim Dalmatica, ut explicat Iſidorus lib. XIX. Orig. cap. XXII. *tunica ſacerdotalis candida cum clavis & purpura*: ſive, *cum duabus lineis*, ut Ammalarius de Eccleſ. offic. libr. 2. c. 21. & Albinus de divin. officiis. Quę quod manicata ſit crucis ſpeciem aliquo modo referre videtur, hisdem autorib. Colobium, veſtem ſine manicis eſſe ait Albin. idem ſignificat Iſidor. & innuit Ser-

vius in Virgilii IX. Æneid. *Et tunicæ manicas.* Jac. Cujacius lib. 12. obſerv. cap. 39. annotavit Acronem Horatii interpretem Latum clavum, Purpuram, quæ in Senatorum pectore extenditur, & colobium, pro re una eademq; accipere.

Non autem Romæ ſolùm: ſed & Lacedæmone honeſtiores ἐν πορφύρᾳ elatos legimus. Quod generaliter factum absq; ullo diſcrimine docere videtur Plutarchus Νομιμ. Λακων. de Lycurgo loquens: Συνθάπτειν δὲ οὐδὲν ἐπέτρεψεν, ἀλλ' ἐν φοινικίδι καὶ φύλλοις ἐλαίας θέντας, τὸ σῶμα περιστέλλειν κατ' ἴσον ἅπαντας hoc eſt, *Ne quid unà cum cadaveribus ſepelirent, mandavit, præter puniceam veſtem, & olivæ folia, in quibus æquè omnes cadavera ipſa componerent.* Diſtinguit tamen diſertè Ælianus libr. V. Var. hiſt. cap. VI. & vult eos ſolos, quorum virtus inter cæteros enituerat, τοὺς τελέως ἀριστεύσαντας ἐν φοινικίδι θάπτεσθαι: Mediocris autem fortitudinis homines ramis oleæ & aliis frondibus decoratos: οἱ δὲ καλῶς ἀγωνισάμενοι, inquit καὶ ἀποθανόντες, θαλλοῖς ἀνεδοῦντο καὶ κλάδοις ἑτέροις καὶ δι' ἐπαίνων ἤγοντο. οἱ δὲ τελέως ἀριστεύσαντες καὶ φοινικίδος αὐτοῖς ἐπιβληθείσης ἐνδόξως ἐθάπτοντο. Sed ad Romanos revertamur: apud quos illud

illud veſtium diſcrimen non in viris tantum fuit obſervatum: ſed & in matronis. Quarum enim filii magiſtratus curules geſſiſſent, eas in honoratiore veſte elatas, patet ex Propertio lib. IV. Eleg. ult.

Et tamen emerui generoſos veſtis honores.

Ceterum veteribus tanta ſemper cura fuit veſtium funebrium, ut eas plerumque in vita ſibi & ſuis conficerent: ut videre eſt apud Virgilium lib. IX. qui matrem Euryali ſic querentem introducit:

—— Nec te tua funera mater
Produxi preſſive oculos, nec vulnera lavi:
Veſte tegens, tibi quam noctes feſtina dieſq;
Vrgebam, & telâ curas ſolabar aniles.

Sic Penelope ad Procos apud Homer. Odyſ. β.

Κοῦροι ἐμοὶ μνηστῆρες, ἐπεὶ θάνε δῖος ὀδυσσεὺς
Μίμνετ' ἐπειγόμενοι τὸν ἐμὸν γάμον, εἰσόκε φᾶρος
Ἐκτελέσω (μή μοι μεταμώλια νήματ' ὄλυτῃ)
Λαέρτῃ ἥρωι ταφήϊον, εἴ ὅτε κένμιν
Μοῖρ' ὀλοὴ κατέλησι τανηλεγέος θανάτοιο.
Μή τις μοι κατὰ δῆμον Ἀχαιϊάδων νεμεσήσῃ
Αἴκεν ἄτερ σπείρου κεῖτῃ πολλὰ κτεατίσας. hoc eſt
Iuvenes mei Proci poſtquam mortuus eſt divinus Vlyſſes
Suſtinete urgentes meas nuptias, donec linteum
Perfecero (ne mihi fila vana pereant)
Laerti Heroi pollinctum, quando tandem ipſum

 Fatum

Fatum malum prehenderit, aſpera mortis.
Ne aliqua me in populo mulierum Græcarum culpet,
Siquidem abſq; tegumento jacuerit multa poſsidens.

Ex hoc ritu mortuos ſplendidè veſtiendi procul dubio ortum, ut etiam vivi in mortem, quam ſibi jamjam ſubeundam videbant, pretioſiſſimis veſtibus ſeſe exornarent, viri pariter ac mulieres. Cujus rei nonnulla exempla, quæ quidem jam mihi in mentem venerint, placet adducere. Ac fœminarum chorum mihi ducat Alceſtis, quæ pro marito ſeſe morti dare non recuſavit. Sic enim de illa Servus apud Euripidem in Tragœdia cognomine:

Επεὶ γὰρ ᾔσθεθ' ἡμέραν τὴν κυρίαν
ἥκουσαν. ὕδασι ποταμίοις λευκὸν χρόα,
Ελούσατ', ἐκ δ' ἑλοῦσα κεδρίνων δόμων
Εσθῆτα, κοσμόντ' εὐπρεπῶς ἠσκήσατο.

Sequitur hanc Olympias magnanima illa Alexandri M. mater, de cujus animi conſtantia in perferenda morte Juſtinus lib. XIII. his verbis: *Sed Olympias ubi obſtinatos venire ad ſe armatos vidit, veſte regali duabus ancillis innixa ultrò obviam procedit.* Quid jam Cleopatram commemorem? de qua Florus lib. IIII. *Ubi ſervari ſe trium-*

triumpho videt, incautiorum nacta cuſtodiam inMauſoleum[ſepulcra regum ſic vocant] ſe recepit,ubi maximo,ut ſolebat,induta cultu in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium,admotis ad venas ſerpentibus, ſic morte quaſi ſomno ſoluta eſt. De viris autem inſigne exemplum habemus in Romanis Patribus, cum Galli duce Brenno urbem cepiſſent. Livius libr. v. *Romæ interim ſatis jam omnibus, ut in tali re ad tuendam arcem compoſitis, turba Seniorum domos regreſſa adventum hoſtium obſtinato ad mortem animo expectabat. Qui eorum curules geſſerant magiſtratus, ut in fortunæ honorumquè, aut virtutis inſignibus morerentur, quæ auguſtiſſima veſtis eſt, thenſas ducentibus triumphantibusvè, eâ veſtiti medio ædium eburneis ſellis ſedêre.* Et in Varo Quintilio apud Paterculum, lib. II. *Varus autem Liberti,quem id facere coegerat, manu, cum ſe inſignibus honorum velaſſet, jugulatus eſt.* Sic Philoclem Athenienſem, lotum & ſplendida ſumpta læna ſe jugulandum præbuiſſe refert Plutarchus in Lyſandro: Λουσάμενος κ̀ λαβὼν χλαμύδα λαμπρὰν πρῶτος ἐπὶ τὴν σφαγὴν ἡγεῖτο.

Eadem de cauſa etiam Apollodorus videtur Socrati jamjam venenum bibituro pallium & pretioſam veſtem attuliſſe, teſte Æliano lib. I. Var. cap. XVI. & Diog. Laertio in ejus vita. quorum loca non exſcribo. Nec verò prætereundum militares etiam viros in aciem ad extremum diſcrimen euntes, hunc morem uſurpaſſe: unde Artabazus apud Q. Curtium lib. V. *Nos verò*, inquit, *pretioſiſſimis veſtium induti, armisq́ quanto maximo cultu poſſumus adornati, regem in aciem ſequemur.*

Cap. XI.

De Coronis mortuorum. Lex XII. tab. explicata ex ſenſu Ful. Vrſini. Lectus, quo cadaver efferebatur, corollis & floribus ſparſus. A Græcis hunc ritum ortum videri. A priſcis Chriſtianis is repudiatus.

SED ne quid prætercam, ſi quis virtute ſibi coronam aliquam peperiſſet, eâdem etiam mortuus ſolebat condecorari: idq́; ex permiſſu legis XII. tabul. quæ extat apud Plinium, lib. XXI. cap. III. & Ciceronem II. de legibus. quorum loca non poſſum quin hîc adſcribam. Plinius in vulgatis editionibus ſic habet: *Semper au-*

toritas

toritas [de coronis loquitur] *vel ludicro quæſitarum fuit. namq; ad certamina in circum per ludos & ipſi deſcendebant, & ſervos ſuos equosq; mittebant. Inde illa XII. tab. lex: Qui coronam parit, ipſe pecuniave ejus virtutis ergò arguitur: quam ſervi equiq; meruiſſent, pecunia partam lege dici nemo dubitavit. Quis ergo honos? ut ipſi mortuo parentibusq; ejus dum intus poſitus eſſet foris q; ferretur ſine fraude eſſet impoſita.* Ciceronis verba hæc ſunt: *Illa jam ſignificatio eſt laudis, ornamenta ad mortuos pertinere, quod coronam virtute partam & ei qui peperiſſet & ejus parenti ſine fraude eſſe Lex impoſitam jubet.* Sed opinor non ingratum fuerit benevolo lectori, ſi integram legem uti eſt ab Urſino emendata hic adpoſuero. Ea verò ſic habet: *QVEI. CORONAM. PARET. IPSVS. PECVNIÆVE. EIVS. VIRTVTISVE. DIDITOR. IPSEIQVE. MORTVO. PARENTALIBVS. EIVS. QVVM. ENTVS. POSITOS. EST. QVOMQVE FORIS. EXFERTOR. IMPOSITA. SE. FRAVDED. ESTOD.* Quæ lex plurimorum ingenia mirè torſit: ſed nihil

hil aliud voluiſſe videtur, quàm ut, qui coronam ludis adeptus eſſet, præterquam quod ejus nomen ludis peractis publicè à præcone omnibus audientibus pronunciatur[ſive equo ſive quadrigis victoriã conſequutus fuiſſet] eidem etiam mortuo corona virtute acquiſita ſine fraude imponeretur non tantum illis ſeptem diebus quib. intus,id eſt,domi poſitus eſſet:ſed eo etiam die,quo cum pompa& ornatu in forum ad Roſtra efferretur,ut explicat Cl.v. Fulvius Urſinus in Notis ad Leg. & Sen. conſulta. Non ſolum autem corpus defuncti: ſed & lectum quo efferebatur [quemadmodum & buſtum & tumulũ,ut infra oſtendemus] corollis ac floribus ſolebant ornare: ſive ut hac florum ſparſione in memoriam ſibi revocarent ævi hujus brevitatem & *quæ ſpectatiſſimè floreant celerrimè marceſcere*. ut ait Plin. lib. xxi. c. i. ſive ut defunctis animabus honorem habitum irent. Nam has ἀνθέων βολὰς receptas in eos, quos honore volebant affectos quosque benevolentia proſequebantur, maximus Lipſius ad xiiii. Taciti jam olim annotavit ex Livio, Capitolino, Ovidio, Herodiano & Virgilio: quibus

bus & hoc addendum inſtituto noſtro apprimè ſerviens, quod in funere Scipionis factum tradit Plinius lib. XXI. c. III. *Aſſes ergò contulit populus ac funus locavit, quaq́; præferebatur, flores è proſpectu omni ſparſit.* Et in funere filiæ Virginii, Halicarnaſſæus libr. XI. Ἐξεπήδων γὰρ ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι, αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης, αἱ δὲ ταλαμῶνας ἢ μίτρας, αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης παρθενικά, καί του τινὲς καὶ πλοκάμων ἀποκειράμεναι βοστρύχους· ἄνδρές τε συχνοὶ λαμβάνοντες ἐκ τῶν πλησίον ἐργαστηρίων, τὰ μὲν ὠνῇ, τὰ δὲ χάριτι, συνεπεκόσμουν τοῖς προσφόροις δωρήμασι τὴν ἐκκομιδήν. hoc eſt, *Quare ædibus exſiliebant & mulieres & virgines, caſum illum lugentes, atque aliæ flores & coronas in lectum jaciebant, aliæ faſcias aut zonas, aliæ vittas virginalis comæ, nonnullæ etiam detonſos crinium tortorum cincinnos: & multi viri ex proximis officinis capientes alia pretio perſoluto, alia gratis funus, quod efferebatur, donis convenientibus ſimul ornabant.* Idipſum de Bruti funere narrat libr. V. Τὸ δὲ Βρούτου σῶμα αἰρόμενοι

μετὰ

μετὰ πολλῶν ἐπαινούντε καὶ δακρύων εἰς τὴν ῥώμην ἀπεκόμιζον οἱ κράτιστοι τῶν ἱππέων στεφάνοις κεκοσμημένον ἀριστείοις. Pertinet huc, quod de Corvi exſequiis memorat Plinius libr. X. cap. XLIII. *Funus innumeris aliti celebratum exſequiis, conſtratum lectum ſuper Æthiopum duorum humeros præcedente tibicine & coronis omnium generum, ad rogum usq; qui conſtructus dextra via Appiæ ad ſecundum lapidem in campo Rediculi appellato, fuit.* Videtur autem hic ritus à Græcis originē traxiſſe: de quibus Scholiaſtes Euripidis in Phœniſſis: Εἰώθασι στέφειν τοὺς νεκρούς. Et hac ipſa Tragœdia Creon rex de non ſepeliendo Polynice ejusmodi edictum proponit:

ὃς ἂν νεκρὸν τόνδ᾽ ἢ καταστέφων ἁλῷ
ἢ γῇ καλύπτων, θάνατον ἀνταλλάξεται. hoc eſt

Hunc mortuum quisquis corollis induet
Terraq; operiet, morte mulctator mala.

Sic Hercules Μαινόμενος ab inferis redux apud eundem Poëtam liberos ſuos quibus Lycus mortem intulerat, funebri ritu coronatos cernens, in hæc verba erumpit:

—— τί χρῆμα; τέκν᾽ ὁρῶ πρὸ δωμάτων
Στολμοῖσι νεκρῶν κρᾶτας ἐξεστεμμένα;

Quid

Quid hoc rei? video liberos meos ante domum coronatos capita mortuorum ritu. Tetigit hoc inſtitutum coronatos efferendi mortuos etiam Ariſtophanes ἐκκλησιαζούσαις. Ita enim induxit virum uxorem increpantem, quod eum noctu in lectulo dormientem reliquiſſet, tanquam cadaver:

> ᾤχου καταλιποῦσ' ὡσπερεὶ προκείμενον
> μόνον οὐχὶ στεφανώσασ' οὐδ' ἐπιθεῖσα λήκυθον.

Addidit enim nihil deſiderari potuiſſe, ut plenam ſpeciem ejus rei redderet, niſi quod coronam capiti ipſius non impoſuerat, neq; lecythum prope collocarat, uti interpretatus eſt P. Victorius libr. II. Var. Lect. VII. Et ne ſolos Poëtas tantum advocem, teſtatur idem etiam Cicero in orat. pro Flacco: *Vellem tantum habere otij, ut poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorum, quæ fecerunt in Caſtricium mortuum; primùm ut in oppidum introferretur, quod aliis non conceditur: deinde, ut ferrent Ephebi: poſtremò ut imponeretur aurea corona mortuo.* Ac Chion in Epiſtola ad Platonem: Σημαίνει γάρ μοι καὶ ἱερὰ καὶ οἰωνίσματα καὶ πᾶσα ἁπλῶς μαντεία θάνατόν κατορθῶ.

προθώσαντι τὴν πρᾶξιν. ἐθεασάμην δὲ καὶ αὐτὸς ἐνεργέστερον ἢ κατ᾽ ὄνειρον. ἔδοξε γάρ μοι γυνὴ θεῖόν τι χρῆμα κάλλους καὶ μεγέθους ἀναδεῖν με κοτίνῳ καὶ ταινίαις, καὶ μετὰ μικρὸν ἀποδεῖξαί τι μνῆμα περικαλλὲς, καὶ εἰπεῖν: ἐπειδὴ κέκμηκας ὦ Χίον, ἴθι εἰς τοῦτο τὸ μνῆμα ἀναπαυσάμενος.

Quæ verba Joannes Caſelius Germaniæ noſtræ in hiſce literis præcipuum ornamentum Latinè ſic extulit: *Mortem enim mihi & victimæ & auguria & omnis denique divinatio prænunciat, ſic tamen ubi ipſum negocium confecero. Conſpexi autem viſionem manifeſtiorem quàm in ſomno appareat. Mulier enim mihi quæpiam divina prorſus ſpecie & ſtatura redimere me corona ex oleaſtro & vittis videbatur, ac paulo poſt monumentum quoddam oſtendere affabrè factum, meque ſic affari: Quoniam, Chion, laboribus defeſſus es, ingredere hoc monumentum, & quietem cape.* Ex quo ritu intelligendus Artemidorus libro IIII. cap. *XLIX.* Τοῖς ἀποθανοῦσιν ἐλαίας συνεκφέρουσι. *Cum mortuis ſimul coronas ex oleaſtro efferunt.* Coronaſſe autem veteres etiam ſuos mortuos

uoſ, ut ſignificarent ex victoria ſeculi εόχλητον ἀμεριμνίαν innuit Clemens Alexandrinus libr. 2. ϛρωματ. cap. 8. Αοχλήσ δ' ἀμεριμνίας ὁ ϛέφανος σύμβολον. ταύτῃ καὶ τοὺς νεκροὺς καταϛεφανοῦσιν. *A turba & negotio remotæ ſecuritatis ſignum eſt corona. quare ea & mortuos coronant.* Atqui hunc ritum coronandi mortuos priſci illi Chriſtiani, qui nihil prorſus ſibi commune eſſe cum paganis volebant, à moribus ſuis omninò repudiarunt, creþroquè in eum invehuntur S. Patres. Tertullianus de corona militis: *Quid tam indignum DEO, quàm quod indignum Idolo? quid autem tam dignum Idolo, quàm quod & mortuo? Nam & mortuorum eſt ita coronari; vel quoniam & ipſi Idola ſtatim & habitu & cultu conſecrationis, quæ apud nos ſecunda Idolatria eſt.*

Minutius Felix in Octavio: *Sane quod caput non coronamus ignoſcite: auram boni floris naribus ducere, non occipitio capillisvè ſolemus haurire. Nec mortuos coronamus: ego vos in hoc magis miror; quemadmodum tribuatis exanimi aut*

aut non ſentienti coronam. cum & beatus non egeat & miſer non gaudeat floribus, &c. Concludam hoc caput verſibus veteris Poëtæ, qui hanc coronationem ut & unctionem cadaverum gentibus uſitatam mirificè interpretatur, quaſi ſcilicet ſignificet convivia, ſive, ut Græci vocabant συμπόσια, ad quæ defunctus proficiſceretur. unguentis enim delibutos coronatosq; ea celebraſſe, nulli non notum eſt, qui veterum ſcripta tantum inſpexerit. Addit etiam libamina & inferias mortuis tanquam Diis offerri, ac bona ab ipſis, qui jam μακαρῖται & ſint & vocentur, peti. Verſus ejus conſervavit nobis ſcriptor Anthologii ἐνάρετε πάνυ καὶ γέμοντος πάσης παιδεύσεως. [Johannem Stobæum dico, de cujus opere πετραβίβλῳ ſic ſenſit Svidas] in Sermone cui tit. fecit Σύγκρισις ζωῆς καὶ θανάτε mirum autem in modum corruptos, & non uno in loco depravatos Cl. Ritterhuſius, cui pro indicio μιώυτρα hæc ſolvo lubens meritó, ſic emendavit in Lectionibus ſuis ſacris:

Καὶ μὴν πόθεν Πλέτων ἂν ὠνομάζετο
Ει μὴ τὰ βέλτιςʼ ἔλαχεν; ἓν δὲ σοὶ φράσω,

Ὅσα

Ὅσῳ τὰ κάτω κρείττω 'στὶν ὧν ὁ Ζεὺς ἔχει·
ὅταν γὰρ ἱστῇς τοῦ ταλάντου τὸ πλέον
κάτω βαδίζει· τὸ δὲ κενὸν πρὸς τὸν Δία.
οὐ μὲν γὰρ οὕτως ἄν ποτ' ἐστεφανωμένοι
προὐκείμεθ' ἄνθεσ', οὐδὲ κατακεχρισμένοι
εἰ μὴ καταβάντας εὐθέως πίνειν ἔδει.
Διὰ ταῦτα γάρ τοι καὶ καλοῦνται μακάριοι.
πᾶς γὰρ λέγει τις. ὁ μακαρίτης οἴχεται.
κατέδαρθεν εὐδαίμων, ὅτ' οὐκ ἀνιάσεται.
καὶ θύομέν γ' αὐτοῖσι τοῖς ἐναγίσμασιν,
ὥσπερ θεοῖσι, καὶ χοάς γε χεόμενοι.
Αἰτούμεθ' αὐτοὺς δεῦρ' ἀνιέναι τ' ἀγαθά.

CAP. XII.

De collocatione: eius cauſa indicata. Cara cognationis id munus. Collocati mortui ad domus veſtibulum. Cuſtos collocationi appoſitus: Pueri muſcas abigentes. Collocati vel humi vel in alto lecto: pedibus ad januam verſis. Deſperati qui? Mos deſperatos ad januas collocandi à quibus ortus videatur.

SEquitur jam Collocatio mortui. Gloſſæ: *Collocatio* εἶδος νεκροῦ. Græci πρόθεσιν vocant: quibus ipſis etiam nihil hoc ritu frequentius. Socrates apud Platonem in Phædone: Μηδὲ λέγει, inquit, ἐν τῇ ταφῇ, ὡς ἢ προτίθεται Σωκράτης ἢ ἐκφέρει ἢ κατορύττει. *Ne in ipſo funere dixeris collocari Socratem aut efferri, aut terrâ obrui.* Et lex Attica

apud Demoſthenem in Macartatum: τὸν ἀποθάνοντα προτίθεσθαι ἔνδον ὅπως ἂν βούληται. *Mortuum collocato in ædibus, ut voluerit.* ſcilicet Dominus funeris. Lucianus de luctu: μετὰ ταῦτα δὲ λούσαντες αὐτοὺς καὶ μύρῳ τῷ καλλίστῳ χρίσαντες τὸ σῶμα καὶ στεφανώσαντες τοῖς ὡραίοις ἄνθεσι προτίθενται. *Deinde lotos eos unguentoq; optimo delibutos & tempeſtivis floribus coronatos collocant.* Cauſam hujus ritus nobis Jul. Pollux indicavit lib. IIX. cap. I. Καὶ αἱ προθέσεις δὲ διὰ τοῦτο ἐγίγνοντο, ὡς ὁρῷτο ὁ νεκρὸς μή τι βιαίως πέπονθε. *Et verò collocationes idcircò fiebant, ut cerneretur mortuus, ecqua ei vis allata.* Sed placet hîc nihil ceremoniarum prçterire, quibus in collocatione utebantur.

Primò propinquorum fuit hoc munus, ut parentum, fratrum aut certè hæredum. Unde Hecuba Euripidæa accepto nuncio de nece Polyxenæ ſic alloquitur ancillam in tragœdia cognomine:

Σὺ δ᾽ αὖ λαβοῦσα τεῦχος ἀρχαία λάτρι
Βάψασ᾽ ἔνεγκε δεῦρο ποντίας ἁλὸς
Ὡς παῖδα λουτροῖς τοῖς πανυστάτοις ἐμὴν
Νυμφὴν τ᾽ ἄνυμφον, παρθένον τ᾽ ἀπάρθενον
Λούσω προθῶμαί θ᾽ ὡς μὲν ἀξίαν.

Et apud eundem Poëtam in Alceſtide Ad-

metus

metus mortem obiturus patrem mori pro ſe recuſantem his verbis reprehendit:

> Τοὶ γὰρ φυτεύων παῖδας οὐκέτ' ἂν φθάνοις,
> οἳ γηροβοσκήσουσι καὶ θανόντα σε
> περιστελοῦσι καὶ προθήσονται νεκρόν.

Hinc Dio libr. *LIIX*. Tiberium perſtringit, quod Liviam οὔτε νοσοῦσαν ἐπεσκέψατο οὔτε ἀποθανοῦσαν αὐτὸς προέθετο. *Neq; ægrotantem viſerat, neq; mortuam ipſe collocaverat.* Et Lyſias de cæde Eratoſth. ut inſolens notat, quod triginta tyranni κλίσιον μισθωσάμενοι προὔθεντο αὐτόν: *conduxere lectulum in eoq; compoſuere illum.* Nam ut rectè Marcilius addit, caræ cognationis hæ partes, non extranei aut judicis. Secundò collocationi præfinitus certus locus. Solebant enim coronatum, veſtitum, lotum & unctum mortui hominis cadaver ex penitiore ædium loco producere ac in veſtibulo collocare ad ipſum limen, h.e. ἐν προνωπίῳ. unde & προνωπεῖς οἱ θανόντες mortui dicuntur Euripidi Alcoſtid. ἤδη προνωπής ἐστι καὶ ψυχορραγεῖ. Quo alluſit idem in Troadibus Hecubam ſic loquentem inducens:

> Τῷ δὲ ἁ τλάμων, τοῦ τοῦ γαίας
> Δουλεύσω χερῶς, ὡς κηφὴν, ἁ
> Δειλαία νεκροῦ μορφᾷ,
> Νεκύων ἀμενηνὰ ἄγαλμα προθύροις, h. e.

Cui

Cui & ubi ego vetula ſerviam, quæ ſum debilis & infirma, ſimilis mortuo cadaveri, quod ad oſtium poſitum eſt. Clariſſimum autem hujus conſuetudinis veſtigium in Suetonii Auguſto, cujus mortui corpus *à Bovillis equeſter ordo ſuſcepit, urbiq́ intulit atq́ in veſtibulo domus collocavit.* Item in Æneide Virgilii lib. IX.

— recipitq́ ad limina greſſum
Corpus ubi exanimi poſitum Pallantis Aceſtes
Servabat ſenior.

Quò loci notandum, quod tertium eſt, cuſtodem quoque collocationi appoſitum. cujus & Apulejus meminit II. Metamorph. *Si qui mortuum ſervare vellet, de pretio liceretur.* Id fortean factum, ne injuria defuncto cadaveri fieret ab inimico vel creditore. At in Principum funeribus pueri lectulum ſolebant circumſiſtere, qui mortuo ventulum facientes muſcas abigerent, ut eſt in L. V. Cod. De Latina libert. *Sed & qui in lectulo ſtantes cadaver ventilare videntur, ſi hoc ex voluntate fiat vel teſtatoris vel hæredis, fiant illicò cives Romani.* Dio vel potius Xiphilinus lib. 74. de funere vel conſecratione Pertinacis: *In*

eo lecto poſita erat ſtatua Pertinacis cerea ornatu triumphali, à qua puer egregia forma, ita ut ſi dormiret Pertinax, pennis pavonis muſcas abigebat.

Quartò vel humi mortuos collocabant, vel in alto lecto: quorum hoc ex Perſio mox diſces: Illud jam ex Artemidoro lib. I. cap. de Nativitate: οἱ ἀποθνήσκοντες ἐσχισμένοις ἐνειλοῦνται ῥάκεσι καὶ χαμαὶ τίθενται. Et Valerio Maximo lib. I. cap. VIII. *Aliquid admirationis civitati noſtræ Acilij etiam Aviolæ rogus attulit, qui & à medicis & à domeſticis mortuus creditus, cum aliquamdiu humi jacuiſſet, elatus, &c.* Denique ſervabant etiam, ut mortuus foras ſpectaret, & facie pedibusq; eſſet ad januam verſis: Nam ut ait Plinius lib. VII. cap. VIII. *Ritu naturæ capite hominem gigni mos eſt, pedibus efferri.* Atq; hunc ſitum eleganter Perſius deſcribit Satyr. III.

— tandemq; beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſisq; lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Homerus etiam clarè in funere Patrocli Iliad. VII.

Ὅς μοι ἐν κλισίῃ δεδαϊγμένος ὀξέϊ χαλκῷ
Κεῖται ἀνὰ πρόθυρον τετραμμένος. hoc eſt,

Qui mihi in tabernaculo confoſſus acuto ære jacet ad veſtibulum converſus. Ubi interpres: εἰς τὸ πρόθυρον, inquit, βλέπων. Τοιοῦτο γὰρ τὸ σχῆμα τῆς τῶν νεκρῶν προθέσεως. Ab hoc ritu clariſſimus Lipſius lucem dat Senecæ Epiſt. XII. *Quis eſt inquam iſte decrepitus & meritò ad oſtium admotus? Foràs enim ſpectat.* Nam cum ludere vellet, & in officium hominis, erat enim hoſtiarius, & in ſenium, quaſi jam in extrema tegula ſtaret ſemimortuus, ideò ipſum meritò ad januam collocatū affirmat, ad hunc ipſum mortui corporis ſitum non obſcurè reſpiciens. Quanquam etiam mihi probabilis viſa eſt explicatio nobiliſſimi juvenis Franciſci Duzæ, qui in Notis Lucillianis putat alluſiſſe Senecam ad morem, quo decrepiti ac deſperati ante januam collocabantur ut vel ibi animam exhalarent, vel à tranſeuntibus fortè curarētur, in quam rem planiſſimè Iſidor. lib. x. Etym. *Deſperatus vulgò vocatur malus ac perditus, nec jam ullius proſperæ ſpei. dicitur a. per ſimilitudinem ægrorū, qui affecti & ſine ſpe deponuntur. Conſuetudo autem erat apud veteres, ut deſperati ante januas collocarentur, vel ut extremum*

ſpiri-

ſpiritum redderent terræ, vel ut poſſent à tranſeuntibus fortè curari, qui aliquando ſimili laboraverant morbo. quæ totidem verbis ſunt apud Servium in XII. Æneid. Nam ut Feſtus ait: *Decrepitus eſt deſperatus creperâ jam vitâ.* Joſeph. Scali. ſumptam metaphorá cenſet à lucerna vel candela; quæ ultimũ expirans crepitum edere ſolet. Hoc enim eſt *Decrepare*, ut apud Perſiũ Deſtertere. *Decrepitus* à veterib. Græcię magiſtris exponitur ὑπέργηρος, τετυμβωμένος, ἑφθὸς, γέρων ταχυθάνατος. A ritu verò iſto nõ multùm diſcrepat ille, cujus Max. Tyrius meminit, & à quo medicinam ortam vel certè plurimùm adjutá aſſerit. Verba ejus in oratione XL. περὶ τῆς ἐπιστήμης hæc ſunt: φασὶ δὲ καὶ Ἰατρικὴν εὑρεθῆναι τὸ ἀρχαῖον ὧδε. Κομίζοντες οἱ οἰκεῖοι τὸν κάμνοντα εἰς τὴν ἀγειῶν τὴν ἐν τριβῇ, κατετίθεντο. ἐφιστάμενοι δὲ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἀνερωτῶντες τὸ ἄλγος ὅτῳ τὸ αὐτὸ, ξυμπεσὸν ἔπειτα ὤνατο ἢ ἐδωδῇ τίνι, ἢ καύσας, ἢ τεμὼν, ἢ διψήσας, παρετίθεντο ἕκαστοι ταῦτα τῷ κάμνοντι οἱ πεπονθότες πρότερον καὶ ὠφελημένοι. ἡ δὲ ὁμοιότης τοῦ πάθους συναθροίσασα τὴν τοῦ ὠφελήματος μνήμην τῇ καὶ ὀλίγον ἐντεύξει ἐπιστήμην ἐποίησε τὸ πᾶν. hoc eſt, *Medicina vetuſtiſſimum inventum his initiis ortum, conſtans fama eſt. Eum qui vexaretur à morbo, domeſtici exportantes, in frequen-*

tiſſimo vico ſtatuebant, ut à tranſeuntibus viſus, de qualitatibus morbi rogaretur. Ita qui tulerat depuleratq́; ſimilem morbum aut inciſionibus, aut tolerantia ſitis, aut cauterijs aut medicamentis ſumptis, prodito remedio laborantem juabat. Similitudo igitur morbi remediorum colligens memoriam, ſummam ejus, quod ex ijs hominum congreſſibus acceperat, ſcientiam fecit. Ceterum mos hic collocandi deſperatos ante januas vel ab Aſſyriis videtur petitus, ut docet Strabo lib. XVI. Τοὺς δ' ἀῤῥώστους εἰς τὰς τριόδους ἐκτιθέντες πυνθάνονται τῶν παριόντων, εἴ τις τι ἔχοι λέγειν τοῦ πάθους ἄκος. οὐδεὶς δέ ἐστιν οὕτω κακὸς τῶν παριόντων, ὃς οὐκ ἐντυχὼν εἴ τι φρονεῖ σωτήριον ὑποτίθεται. Vide & Herodotum Muſa prima. Vel ab Ægyptiis, ut tradit idem Strabo lib. III. ubi hanc conſuetudinem etiam Hiſpanis obſervatam ſcribit: Τοὺς δὲ ἀῤῥώστους, ait, ὥσπερ Αἰγύπτιοι τὸ παλαιὸν, προτιθέασιν εἰς τὰς ὁδοὺς, τοῖς πεπειραμένοις τοῦ πάθους ὑποθήκης χάριν.

Similis ferè conſuetudo Iberorum, qui parvulos, de quorum vita deſpondebant animum, oſtiatim circumtuliſſe memorantur & remedia à ſimilia paſſis quæſiviſſe. Rufinus Hiſtor. Eccleſ. lib. I. cap. X.

Mos

Mos apud eos eſſe dicitur [nempe apud I-beros] *ut cum parvulus ægrotet, circumferatur à matre per ſingulas domos, quò ſcilicet, ſi quis experti aliquid remedij noverit, conferat laboranti.* Vide Socratem libr. I. hiſto. Eccleſ. cap. 20. & Theodoretum lib. I. hiſt. Eccl. c. 24.

CAP. XIII.

De conclamatione eiusq; cauſis. Exempla quorundam vita redditorum, quam videbantur reliquiſſe. Conclamati. *Liber Heraclidis* περὶ ἄπνου.

PÆnè præterieram, clamorem quoq; ab iis, qui in re præſenti erant, fuiſſe excitatum: Eo ſcilicet fine, ut vel exeuntem animam retardarent, vel in corpore adhuc deliteſcentem expergefacerent. Priorem cauſam à Propertio didici, apud quem lib. IV. Cynthia ſic canit:

At mihi non oculos quiſquam inclamavit euntes
Vnum impetraſſem te revocante diem.

Et Ovid. lib. I. Triſt. Eleg. II.

Nec mandata dabo? nec cum clamore ſupremo
Labentes oculos claudet amica manus?

Alteram mihi ſuppeditavit Servius ad lib. VI. Æneid. *Plinius in naturali hiſto-*

ria dicit hanc eſſe cauſam, ut mortui & calida abluantur & per intervalla conclamentur, quod ſolet plerunque vitalis ſpiritus excluſus putari & homines fallere. Denique refert quendam ſuppoſitum pyræ adhibitis ignibus erectum eſſe, nec potuiſſe liberari. Unde & ſervabantur cadavera octo diebus & calida abluebantur, & poſt ultimam conclamationem comburebantur. Plus igitur vice ſimplici conclamatum fuiſſe, non obſcurè hinc liquet: Quanquam quoties id factum ſit, non habeo certò affirmare. Quod autem inibi ſcribit doctiſſimus Grammaticus Plinii teſtimonio uſus, quoſdam in ipſis funeribus revixiſſe, id neque alii autores annotare neglexerunt. Manilius libr. IIII. Aſtronomic.

Ex ipſis quidam elati rediere ſepulchris.

Et ipſe Plinius libro *VII.* cap. *LII.* ubi fortean oculos habuit Servius, cum iſta parùm bona fide exſcriberet: *Varro quoque autor eſt, vigintiviris agros dividentibus Capuæ, quendam qui efferretur*

tur feretro domum remeaſſe pedibus. Romæ quoque Corfidium matertera ſuæ maritum funere locato revixiſſe & locatorem funeris ab eo elatum. De Acilio Aviola, quem Plinius inſigni exemplo elatum in rogo revixiſſe tradidit, & quia ſubveniri non potuit, vivum exuſtum, vide Valerium Maximum, libro I. capit. VIII. Narrat & Plutarchus quendam, cum ab alto ſuper collum decidiſſet, nullo accepto vulnere, caſu extinctum eſſe: ac cum jam triduanus ad ſepulturam efferretur, ſubitò corroboratum, ad ſeſe rediiſſe, & incredibilem deinceps vitæ mutationem inſtituiſſe: Verba ejus in De ſerâ Numinis vindictâ hæc ſunt: Καὶ δὴ τρόπον τινὰ τοῦτο μετ' οὐ πολὺν χρόνον αὐτῷ συνέπεσε. Κατενεχθεὶς γὰρ ἐξ ὕψους τινός εἰς τράχηλον οὐ γενομένου τραύματος, ἀλλὰ πληγῆς μόνον, ἐξέθανε· καὶ τριταῖος ἤδη περὶ τὰς ταφὰς ἀνήνεγκε, ταχὺ δὲ ῥωσθεὶς καὶ παρ' αὐτῷ γενόμενος ἄπιστόν τινα τοῦ βίου μεταβολὴν ἐποίησεν. Similem hiſtoriam memorat & Apuleius, libro

IIII.

IIII. Florid. cujus locus, etſi quidem longi-
uſculus eſt, digniſſimus tamen mihi pro-
pter elegantiam videtur, ut hic totus ad-
ſcribatur. *Aſclepiades*, inquit ille, *cum*
fortè in civitatem ſeſe reciperet, & rure ſuo
ſuburbano rediret; aſpexit in pomeriis civi-
tatis funus ingens locatum, plurimos homines
ingenti multitudine, qui exſequias vene-
rant, circumſtare, omnes triſtiſſimos & obſo-
letiſſimos veſtitu. Propiùs acceſſit, ut et-
iam cognoſceret, more ingenij humani, quiſ-
nam eſſet? quoniam percontanti nemo re-
ſponderat: at verò ut ipſe aliquid in illo ex
arte reprehenderet. certè quidem jacenti ho-
mini ac prope depoſito Fatum attulit. Jam
miſeri illius membra omnia aromatis per-
ſperſa, jam os ipſius unguine odoro delibu-
tum, jam eum pollinctum, jam cœnæ para-
tum, contemplatus enim diligentiſſimè, qui-
buſdam ſignis animadvertit. Etiam atq;
etiam pertractavit corpus hominis, & inve-
nit in illo vitam latentem. Confeſtim ex-
clamavit vivere hominem. Procul ergo
faces abigerent, procul ignes amolirentur, ro-
gum demolirentur, cœnam feralem à tumulo
ad menſam referrent. Murmur interea
exor-

exortum, partim medico credendum dicere, partim etiam irridere medicinam. Poſtremò propinquis etiam hominibus invitis, quòd ne jam ipſi hereditatem habebant; an quòd adhuc fidem illi non habebant; ægrè tamen & difficulter Aſclepiades impetravit brevem mortuo dilationem. Atq; ita veſpillonum manibus extortum, velut ab inferis, poſtliminio domum retulit, confeſtimquè ſpiritum recreavit, confeſtimq; animam in corporis latibulis deliteſcentem quibuſdam medicamentis provocavit. Huc pertinet etiam quod Cor. Celſus ſcribit: *Si certa futuræ mortis indicia ſunt, quomodo interdũ à medicis deſerti convaleſcunt, quoſdamquè fama prodiderit, in ipſis funeribus revixiſſe? Quin etiam vir jure magni nominis Democritus, ne finitæ quidem vitæ ſatis certas eſſe notas propoſuit, quibus medici credidiſſent: adeò illud non reliquit, vt certa aliqua ſigna futuræ mortis eſſent.* Intelligit Celſus volumen, quod Democritus ſcripſerat περὶ ἄπνου, hoc eſt, de exanimi muliere, quæ poſt ſeptem dies revixit. Alii Heraclidi tribuunt, non Democrito. Plinius libr. *VII.* cap. *LII. Huc pertinet nobile illud*

apud

apud Græcos volumen Heraclidis, ſeptem diebus fœminæ exanimis ad vitam revocatæ. Laertius in præfat. καθάπερ φησὶν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ περὶ τῆς ἄπνου. Galenus: περὶ πεπονθότων τόπων lib. VI. Γέγραπται οὖν τὸ βιβλίον, Ἄπνους Ἡρακλείδου. Vide Hier. Mercurialem libr. IIII. Var. Lect. cap. XIV. Scaligerum ad lib. IIII. Manilii. Caſaubonum ad Diogen. De Johanne Duns Scoto quoque ſcholaſtico illo ſubtiliſſimo, memoriæ proditum eſt, illum cum in ecſtaſin incidiſſet, ipſi peculiarem ob acutiſſimas meditationes, diutiusquè ea detineretur, à diſcipulis pro mortuo elatum ſepultumque eſſe Coloniæ, Anno *M. CCCVIII.*

Ex his igitur patet, interdum animam quæ exiiſſe putabatur, in corporis latibulis ſolitam adhuc deliteſcere, nonnulloſq; vitæ redditos, quam videbantur reliquiſſe. Videbantur inquam: Nam efficere, ut efflatæ jamdudum animæ in corpora redeant, ſolæ divinæ virtutis eſt, nec ejus rei niſi ſeptem tantum exempla præter illud inſigne τοῦ κυρίου ſacrarum literarum monumentis ſunt conſignata, ut obſervavit Cedre-

Cedrenus in vita Tiberii. Ne igitur ſemivivi adhuc, & in quibus aliquid eſſet vitæ latentis, pro mortuis ſepulturæ traderentur, conſuetudinem hanc ciendi clamorem introduxere. Unde etiam ortum, ut Conclamati dicerentur, in quibus nulla ſpes reviviſcendi: quo ſæpiſſimè alludunt autores. Seneca de Tranquillitate animi, capit. XI. *Toties in vicinia mea conclamatum eſt.*

Auſonius in Genethliaco ad Nepotem:

Adnuito, ut reducem fatorum à fine ſenectam
Soſpes agam, feſtumq; diem dubitataq; cernam
Sidera, depoſito propè conclamatus in ævo.

Et Lucanus libr. II. Pharſaliæ:

— — ſic funere primò
Attonita tacuêre domus, quum corpora nondum
Conclamata jacent: nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſævos famularum brachia planctus.

Afferam adhuc Apuleij locum, ut mendo purgem, quod nimis quam diu ipſi inſedit, non animadvertente id vel oculatiſſimo Colvio: verba ejus in De Philoſophia hæc ſunt: *Ut optimi medici conclamatis*

tis deſperatisq́ corporibus non adhibent medentes manus, ne nihil profutura ratio doloribus ſpatia promulget. Scribo *curatio doloris ſpatia prom.* Quin vera ſit hæc correctio non ambiget, quisquis ſententiam & verba Apuleij pervidebit. Et niſi fallor doctiſſimus Rittershuſius noſter hunc locum ſic alicubi emendavit.

Cap. XIIII.

Indicia domus funeſta: Picea & Cupreſſus: Cauſa indicata, cur hæ potiſſimum arbores funebri huic ſigno adhibita. Græcorum ſimilis ritus. ἀρδάνιον, γάϛρα.

SED ut tandem ritus ante funerationem uſurpari ſolitos abſolvamus, apponebantur etiam foribus indicia quædam, quibus funeſta eſſe illa domus, in qua mortuus erat, cognoſceretur: *ne quis imprudens funeſtam domum, rem divinam facturus, introeat, & quaſi attaminatus ſuſcepta peragere non poßit,* ut ait Servius. Hac fini Piceam ac Cupreſſum Romanos uſurpaſſe reperio. De Picea autor Plinius lib. XVI. cap. X. *Picea montes amat atque frigora: feralis arbor & funebri indicio ad fores poſita ac rogis virens.* De Cupreſſo etiam

etiam idem Plinius lib. XVI. cap. XXXIII. *Diti ſacra & ideo funebri ſigno ad domos poſita.* Ubi cauſam nota unam, quia Diti ſacra. Adde & aliam, quia ſucciſa non regerminat. Servius, qui pronuper ex bibliotheca clariſſimi Danielis, amici noſtri prodiit, ad lib. 4. Æneid. *Romani moris fuit propter ceremonias ſacrorum, quibus populus Romanus obſtrictus erat, ut potiſſimum Cupreſſus, quæ exciſa renaſci non ſolet, in veſtibulo poneretur: ne quis imprudens, &c.* Utramque cauſam habes apud Feſtum: *Cupreſſus,* ait ille, *mortuorum domibus ponebatur ideò, quia hujus generis arbor exciſa non renaſcitur: Sicut ex mortuo jam nihil ſperandum eſt. quam ob cauſam in tutela Ditis patris eſſe putatur.* Eadem omnino igitur ratio fuit de Piceâ, quæ ipſa etiam reſecto vertice intermoritur; & non ſola Pinus, quemadmodum ille apud Herodotum lib. VI. affirmabat, interpretans verba Cræſi minitantis omnes Lampſacenos πίτυος τρόπον ἐκτρίψειν, *inſtar pinus excindere.* Quod πίτυς μούνη δενδρέων πάντων ἐκκοπεῖσα, βλαστὸν οὐδένα μετίει, ἀλλὰ πανωλέθρως ἐξαπόλλυται. hoc eſt, *pinus ſola ex omnibus ar-*

boribus exciſa nullam ſobolem remittit, ſed & prorſus emoritur. Atque hæ ſunt cauſæ quibus Romani naturam arborum ejuſmodi propius intuiti, illas funebri ſigno ad domos funeſtas proponendum cenſuerunt. Græci verò, ut fuit ingenium illorum hominum, magis ad fabulas originem hujus ritus devolvunt. Nam Aſclepiades ex ea cauſa Cupreſſum lugubrem habitam vel luctibus conſecratã prodidit, quod Boream Coltarum regem commemorant primùm in amiſſæ filiæ Cypariſſæ tumulo conſeviſſe novum genus hujus arboris. Caſſianus Baſſus lib. 2. γεωπονικῶν vel de Agriculturâ, refert ad lugubrem caſum Cypariſſarum Eteoclis filiarum, quæ cum in ſolemni Dearum tripudio in puteum prolapſæ interiiſſent, miſerta flebilem ſortem Tellus plantas proceritate puellis ſimiles (uti fabulantur) produxit, deſiderium quoddam earum & monimentum rei in arborum illis cognominum aſpectu volens extare. Hæc ad verbum exſcripſi ex libro 1. Animadverſ. Hadrian. Junii, capite xx. nam ipſum autorem Græcum videre mihi non contigit. Nec defuerunt,

qui

qui ad triſtem eventum Cypariſſi cujuſdam referunt : Cujus fabulam recitat Ovidius in Metamorph. & Servius ad libr. 3. Æneid. *Cypariſſus Telephi filius fuit, amatus ab Apolline, vel ut alij, à Sylvano. qui cum elaſſatus æſtu ſub quadam arbore ſomnum caperet, ſubito ſtrepitu excitatus, cervum, quem in delicijs habebat, feram credens, per ignorantiam miſſò telo occidiſſet, cum fletu nimio & abſtinentia cibi ac potionis tabeſceret, à miſericordia Deorum in arborem Cupreſſum converſus eſt, aptam & ſacram lachrymis & luctibus. Alij hunc Cypariſſum Cretenſem puerum pulcherrimum & caſtiſſimum fuiſſe, quem quidam ab Apolline, nonnulli à Zephyro amatum volunt, qui cum caſtitatem ſuam incorruptam tenere cuperet, relictâ Cretâ ad Orontem fluvium & montem Caſſum dicitur perveniſſe: atque ibi in Cypreſſum arborem commutatus, quæ arbor ideò mortuis conſecratur, quòd ſemel cæſa neſcit renaſci.* Hactenus Servius. Picea igitur & Cupreſſus cur funeſtarũ ædium ſigna fuerint, vidimus. De Cupreſſo

autem operæ eſt monere, quod divinus Scaliger notavit, non adeo vetuſtum, nec tam frequentem ejus uſum in funeribus videri. Non vetuſtum, quòd peregrina arbor fuerit, & ſerò Romam advecta, non multò ante ætatem Catonis, vide Plinium lib. XVI. cap. XXXIII. Non frequentem, quòd pauci initiò in agris aut intra urbanas villas eam arborem inſtituerint. Atq; ideo divitum tantùm non omnium ædibus funeſtis illam propoſitam veroſimile eſt, conjecturam hanc confirmante Lucano:

Et non plebeios luctus teſtata Cupreſſus.

Sed quando hic de indiciis ædibus defunctorum appoſitis dicere cœpimus, non poſſum quin ſimilem Græcorum conſuetudinem attingam. Nam hi quoque ad fores privatarum ædium, tantiſper dum illæ funeſtæ eſſent, & dum πρόθεσις fieret ejus, qui obierat, vas magnum ſtatuebant, aquâ luſtrali plenum, quæ eſſet è domo non funeſtâ allata: qua aqua ſeſe quisque exiens adſpergebat, qui exequias venerat. Id erat vas figlinum, & ἀρδάνιον propriè nuncupabatur, autore Polluce lib. 8. Docet

cet idipſum Suidas: Ἀρδάνιον, inquit, κεράμιον γάστρα. ὅθεν τὰ θρέμματα πίνει. καὶ εἴρηται παρὰ τὸ ἄρδειν. ἐτίθετο δὲ καὶ περὶ τὰς θύρας τῶν τετελευτηκότων τοῖς εἰσιοῦσι καὶ ἐξιοῦσιν ἵνα περιῤῥαίνωνται. Ariſtophani dicitur ὄστρακον: Καὶ παράθου τοὔστρακον περὶ τὰς θύρας. Heſychio γάστρα duob. locis. Eodem etiam ſpectabant capilli de ipſius defuncti capite ſecti, qui foribus appendi ſolebant. Hinc chori pars apud Euripidem in Alceſtide, non procul à principio:

πυλῶν πάροιθεν δ' οὐχ ὁρῶ
πηγαῖον, ὡς νομίζεται,
χέρνιβ', ἐπὶ φθιτῶν πύλαις·
χαίτα τ' οὔτις ἐπὶ προθύροις τομαῖος,
οἳ δὴ νεκύων πένθεσι πιτνεῖ, h. e.

Non video ante portam, ut lex eſt, fontana lavacra pro mortuis in porta.
Nulla coma præciſa eſt in veſtibulo: quæ accidunt in luctu mortuorum.

ut obſervavit eruditiſſimus & omni laude major Iſac. Caſaubonus in Commentario ad Theophraſtum.

FINIS LIBRI PRIMI DE Funeribus Romanorum.

Johan. Kirchmanni

DE FVNERIBVS Romanorum

Liber Secundus.

De Elatione. Efferre, Foras ferre, Exportare, ἐκκομίζειν. παρακομίζειν. ἐκφέρειν ἐκκομιδή. ἐκφορά. Funus ducere, exſequias ducere. Ducere *abſolutè.* *Quot dies à morte ad Elationem interceſſerint. Super ea re hæſitatio quædam.*

HACTenus quo ritu mortuorum corpora ante Funerationem curata ſint, dictum eſt; ſequitur jam quid In ipſa Funeratione actum: Cujus duo capita facio, *Elationem* & *Sepulturam*. In quibus quid notandum breviter explicabimus, ſed, quod ſemper præfamur, cum hac exceptione οὐ διδάσκειν, ἀλλὰ κοινωνεῖσθαι.

Elationem appello *mortui hominis ad ſepulturam exportationem.* Nam, ut Donatus in Andr. Terentii monuit, *Efferri propriè cadavera mortuorum dicuntur.* Cujus verbi frequentiſſima eſt apud claſſicos autores uſurpatio. Horatius libr. II. Satyr. V.

Anus

— Anus improba 1 hebis
Ex teſtamento ſic eſt elata.

Martialis lib. VIII. Epigram. *XLIII. Effert uxores, &c.*

Cicero II. Orator. *Cum caſu in eadem cauſa funere efferretur anus Junia.* Plautus Moſtellana ſc. Perii: *Vidi efferri mortuum.* Petronius de matrona Epheſina: *Hæc ergo cum virum extuliſſet, &c.* Sed ferreâ ſanè manu opus eſſet ad exſcribendum omnia hujus generis loca. Plautus ſimplex *Ferre* pro eodem uſurpavit, additâ voce *Foràs.* Eſt enim *efferre* nihil aliud quàm *foràs ferre.* In Aulularia Sc. velim te.

Quæ cras veniat, perendie foràs feratur ſoror.

Ad quam faciem & Theocritus Idyll. XV. ἔξω φέρειν dixit, cujus verba alibi pono. Eodem tamen ſenſu vocem *Exportare* uſurpatam reperio. Donatus ad Andriam Terent. *Effertur,* inquit, ἐκφέρεται *Græcum eſt: quod vitans Virgilius ne diceret effertur, inquit:*

— Tum corpora luce carentum
Exportant tectis & triſtia funerà ducunt.

Græcis Elatio eſt ἐκφορὰ vel ἐκκομιδὴ. Suid.

Ἐκφέρεται. λέγεται ἢ ἐκκομίζεται. Ælianus libro VIII. Var. hiſt. cap. IV. Πολίαρχόν φασιν τὸν Ἀθηναῖον εἰς τοσοῦτον προελθεῖν τρυφῆς, ὥστε καὶ κύνας καὶ ἀλεκτρυόνας ἐκείνους, οἷς ἔχαιρεν, ἐκκομίζειν ἀποθανόντας δημοσίᾳ. Καὶ ἐπὶ τὴν ἐκφορὰν αὐτῶν παρεκάλει τοὺς φίλους. Scholiaſtes Æſchyli in ἑπτ' ἐπὶ Θήβαις ad hunc locum ˙Ατιμον εἶναι δ' ἐκφορᾶς φίλων ὕπο ponit tria ſimilis juncturæ verba ad rationem ſepulturæ pertinentia: Ἐκφορὰς, inquit, ἐκκομιδῆς σημείωσαι ὅτι τὸ συγκομίζειν καὶ ἐκκομίζειν καὶ ἀνακομίζειν ἐπὶ νεκρῶν λέγεται. καὶ συγκομιδὴ μὲν λέγεται. ἡ περὶ τοῦ τάφου πᾶσα ἐπιμέλεια. Ἐκκομιδὴ, ἡ πρὸς τὸν τάφον ἀπαγωγή. Ἀνακομιδὴ, ἡ ἐκ τάφου εἰς τάφον μετάθεσις. Heracl. Pont. περὶ πολιτειῶν c. de Locrenſibus: Παρ' αὐτοῖς ὀδύρεσθαι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τοῖς τελευτήσασιν: ἀλλ' ἐπειδὰν ἐκκομίσωσιν, εὐωχοῦνται. hoc eſt, *apud hos luctu mortuos proſequi vetitum eſt. Sed poſtquam elatum eſt funus convivia agitant.* Eunapius eodem pacto etiam παρεκκομίσασθαι uſurpavit in Jamblicho: Ἀλλὴν ὁδὸν πορευώμεθα. Νεκρὸς γὰρ ἐντεῦθεν ἔναγχος παρακεκόμισται. His igitur verbis ἡ ἐκφορὰ *Elatio* denotatur: quam etiam *Funeris ductionem* rectè interpretari poſſumus. Nam *Funus ducere* eodem planè ſignificatu veteres dicebant.

Juve-

Google

Juvenalis Satyr. I.

Ducitur iratu plaudendum funus amicis.

Et Propertius, lib. 2. Eleg. 1.

Vna meos quondam pradata eſt fœmina ſenſus,
Ex hac ducentur funera noſtra domo,

Item *Exſequias ducere.* Funus enim iſtis locis nihil aliud quàm exſequiæ & funeralis pompa, ut notum notatumq; aliis eſt. Plinius de Arria Pæti uxore : *Huic* [filio] *illa ita funus procuravit, ita duxit exſequias, ut ignoraret maritus.* Quintilianus declam. x. *Satiare miſera, ſatiare, ſaltem memoria diei illius, quo exſequias duximus.* Imò etiam *Ducere* abſolutè. Perſius Satyr. II.

—— Nerio jam tertia ducitur uxor.

Ut rectè legit Servius ad IV. Georg. & rationem addit: *Nam ducere,* inquiens, *propriè funerum eſt.* At pace Servii dixerim, non Funerum modò, ſed & Nuptiarum: Quod quoq; pueri ſciunt. Virgilius Pharmaceutr.

Mopſe novas incide faces, tibi ducitur uxor.

Et cur non idem verbum commune habeant, quæ plurimos ritus ? ut pompam, faces, lectum, coronas, unguenta,

alia: quod ipſum etiam Artemidorus attigit, lib. II. cap. *LIIII.* Καὶ γὰρ τὰ αὐτὰ ἀμφοτέροις συμβαίνει τῷ τε γαμοῦντι καὶ τῷ ἀποθνήσκοντι, οἷον παραπομπὴ φίλων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. καὶ στέφανοι, καὶ ἀρώματα, καὶ μύρα, &c. Sed me in verbis diutius morari pudet pigetq;: ut igitur aliquando ad rem ipſam accedamus, in Elatione hæc quatuor conſidero: Diem, Tempus, Perſonas & Locum.

Diem cum dico, intelligo numerum dierum, qui à morte ad ἐκφορὰν intercedebant: hoc eſt, quoto poſt efflatam animam die funus ad ſepulturam ſit elatum. Servius lib. v. Æneid. ad hæc verba: *Præterea ſi nona dies, &c.* diſertè tradit mortuos domi ipſos ſeptem dies fuiſſe ſervatos & octavo demum ad rogum elatos. *Sciendum,* inquit, *quia aqud majores ubi quis fuiſſet extinctus ad domum ſuam referebatur: unde eſt: Sedibus hunc refer ante ſuis. Et illic erat ſeptem diebus: Octavo incendebatur: Nono ſepeliebatur.* Tot igitur dies à morte ad elationem interceſsère, ſi modò fides habenda Servio, cauſam inſuper alibi hanc afferenti, ne fortean nimium feſtinando ſepulturæ traderetur, qui animam non-

dum

dum omnino exſpiraſſet. Quanquam veriſimilior multò mihi hæc videtur, ut funus interea temporis adornari, & quæ ad exſequiarum pompam requirebantur, apparari ritè poſſent. Nam Publica tantùm & Indictiva funera totidem poſtulaſſe dies videntur: Non autem Tacita vel Acerba, in quibus plerunque omnia raptim & ἐπισπευσμένως fiebant: nec ideò tot dierum ſpatio opus. Suetonius de funere Othonis: *Et celeriter & parvo cultu, (nam ita præceperat) funeratus.* Cicero pro Cluentio: *Eo ipſo die puer cum hora undecima in publico valens viſus eſſet, ante noctem mortuus, & poſtridiè ante lucem combuſtus eſt.* Et ſunt alia, quæ clarè evincunt, non ſeptem ſemper dies mortuos, antequam efferrentur, domi eſſe ſervatos: ut ferè mihi ſuſpicari ſubeat, vix habitam certi alicujus diei rationem, atq; in eodem populo, urbe eadem non eundem ſemper morem obtinuiſſe. Sed de hac re doctiores viderint, ad quorum judicia lubens provoco. Neque tamen exiſtimandum eſt, funus defuncto vel celeriùs vel tardiùs fieri ſolitum, ob creditorum impro-

improbitatem: quam Severi Imp. edicto graviter coërcitam, ut alias leges taceam, jam pridem Juriſconſulti monuerunt, quorum ſcrinia non compilo; niſi quod moneo exoleviſſe videri iſtas leges tempore Ambroſii, qui cap. x. in Tobiam de hujusmodi creditoribus conqueritur his verbis: *Quoties vidi à fœneratoribus teneri defunctos pro pignore & negari tumulum, dum fœnus expoſcitur! Quibus ego acquieſcens dixi: Tenete reum veſtrum, & ne vobis poſſit elabi, domum ducite, claudite in cubili veſtro, carnificibus duriores: quoniam quem vos tenetis, carcer non ſuſcipit, exactor abſolvit.*

Cap. II.

Noctu elata antiquitus omnia Funera: at inſequenti tempore Vulgaria tantum & Acerba. Mos Athenienſium ante lucem efferendi funera, præſertim Acerba. Ημέρας ἁρπαγή. De Horâ Elationis quæſitum. Iuliani Imp. Lex contra diurnas Elationes. Cauſa huius Noctu-Elationis indicata.

SEquitur jam Elationis *Tempus*: quod antiquiſſimis temporibus nocturnum fuiſſe, teſtatur Servius ad libr. xi. Æneid hæc verba: de more vetuſto. *Quia antea* inqui-

inquiens, *per noctem cadavera proferebantur cum faculis.* Et audiamus cauſam. Donatus Andr. Terentii : *Funus eſt pompa exequiarum, dictum à funalibus. Etenim noctu efferebantur propter ſacrorum celebrationem diurnam.* Magis plenè Servius dicto libro ad verba, Rapuere faces ; *Sed apud Romanos moris fuit, ut noctibus* [in vulgatis libris *noctites* eſt, monſtrum verbi] *efferrentur ad funalia : unde etiam Funus dictum eſt, quia in religioſa civitate cavebant* (nota cauſam) *ne aut magiſtratibus occurrerent, aut ſacerdotibus, quorum oculos nolebant alieno funere violari. Inde etiam qui funeri præerant, à veſpera primùm Veſperones dicebantur; deinde Veſpillones dicti videntur.* Atq; hic mos etſi in Indictivis quidem Funeribus deſiit : manſiſſe tamen videtur in vulgaribus ac Tranſlatitiis, ut patet ex Feſto, qui parùm à Servio diſſentiens, *Veſpillones* inde dictos putat, *quia veſpertino tempore eos efferunt, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt.* Quomodo Tullium Regem elatum, autor Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. IV. Ἀλλ' ἡ γυνὴ τοῦ Τυλλίου σὺν ὀλίγοις τισὶ τῶν φίλων Ταρκυνίου θυγάτηρ

γάτηρ ὄυσα τȣ̃ πρώτȣ βασιλέως, νυκ͂τὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινὸς, h. e. *Sed Tullij uxor, Tarquinij Priſci Regis filia proſequentibus paucis quibusdam amicis, noctu ex urbe ipſum, ut hominis privati & plebei funus extulit.* Et de Acerbis funeribus diſertim id teſtatur Servius dicto libro: *Et magis moris Romani, ut impuberes noctu efferrentur ad faces, ne funere immaturæ ſobolis domus funeſtaretur, quod præcipuè accidebat in eorum, qui in magiſtratu erant, filijs. Ideò Virgilius Pallantis corpus facit excipi facibus, quia acerbum funus.* Ex quo ritu ſceleri ſuo mantellum quæſivit Nero, cum fratrem Britannicum, quâ nocte veneno ſuſtulerat, eâdem ipſâ cremandum curaſſet. *Nox eadem,* inquit Tacitus lib. XIII. Annal. *necem Britannici & rogum conjunxit.* Et poſt paulò: *Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſar defendit, id à majoribus inſtitutum referens, ſubtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompâ detinere.* Videtur autem hęc conſuetudo orta ab Athenienſibus, qui & ipſi vita functos ante Solis exortum efferebant, idq; ex lege Solonis,

nis, quam recitat Demoſthenes in oratione ὑπὲρ ἀγνίου κλήρου. ἐκφέρειν δὲ, inquit, τὸν ἀποθανόντα τῇ ὑστεραίᾳ, ἢ ἂν προθῶνται πρὶν ἥλιον ἐξέχειν. Cicero Demetrium Phalereum ejus ritus autorem facit II. de legib. *Fuit hic vir, ut ſcitis, non ſolum eruditiſſimus, ſed etiam civis è Republ. maximè, tuendæquè civitatis peritiſſimus. Iſte igitur ſumptum minuit non ſolùm pœna, ſed etiam tempore. ante lucem enim juſſit efferri.* De Juvenibus verò, qui acerba morte perierant, ante lucem efferendis Euſtathius his verbis: φασὶ γὰρ ὅτι τοὺς τοιούτους νέους ἅμα ἡμέρᾳ ἐξωσθεῖν ταφῇ οἱ προσήκοντες, ὡς μὴ ἀνεκτὸν ὂν ἡλίῳ θεαθῆναι τοιοῦτον κακόν. Διὸ καὶ ἐλέγετο ἁρπάζειν αὐτοὺς ἡμέραν. Quæ verba doctiſſimus Muretus libr. XIII. cap. II. ita circumloquitur: Apud majores qui Juvenes immaturam, ut videbantur, mortem obierant, albeſcente cœlo ante Solis exortum à propinquis efferri ſolebant: quod nefas opinarentur, tanti mali tantæq; calamitatis ſpectatorem ac teſtem eſſe Solem. Atq; eam ob cauſam dies ipſa eos auferre ac rapere dicebatur: quòd ut primùm dies apparere cæperat, auferebantur.

γάτηρ ἦσαν τοῦ πρώτου βασιλέως, νυκτὸς ἐκκομίζει τὸ σῶμα τῆς πόλεως, ὡς τῶν ἐπιτυχόντων τινός, h. e. *Sed Tullij uxor, Tarquinij Priſci Regis filia proſequentibus paucis quibusdam amicis, noctu ex urbe ipſum, ut hominis privati & plebei funus extulit.* Et de Acerbis funeribus diſertim id teſtatur Servius dicto libro: *Et magis moris Romani, ut impuberes noctu efferrentur ad faces, ne funere immaturæ ſobolis domus funeſtaretur, quod præcipuè accidebat in eorum, qui in magiſtratu erant, filijs. Ideò Virgilius Pallantis corpus facit excipi facibus, quia acerbum funus.* Ex quo ritu ſceleri ſuo mantellum quæſivit Nero, cum fratrem Britannicum, quâ nocte veneno ſuſtulerat, eâdem ipſâ cremandum curaſſet. *Nox eadem,* inquit Tacitus lib. XIII. Annal. *necem Britannici & rogum conjunxit.* Et poſt paulò: *Feſtinationem exſequiarum edicto Cæſar defendit, id à majoribus inſtitutum referens, ſubtrahere oculis acerba funera, neque laudationibus aut pompâ detinere.* Videtur autem hęc conſuetudo orta ab Athenienſibus, qui & ipſi vita functos ante Solis exortum efferebant, idq; ex lege Solonis,

nis, quam recitat Demoſthenes in oratione ὑπὲρ ἁγνίου κλήρου. ἐκφέρειν δὲ, inquit, τὸν ἀποθανόντα τῇ ὑστεραίᾳ, ᾗ ἂν προθῶνται πρὶν ἥλιον ἐξέχειν. Cicero Demetrium Phalereum ejus ritus autorem facit II. de legib. *Fuit hic vir, ut ſcitis, non ſolum eruditiſſimus, ſed etiam civis è Republ. maximè, tuendæquè civitatis peritiſſimus. Iſte igitur ſumptum minuit non ſolùm pœna, ſed etiam tempore: ante lucem enim juſſit efferri.* De Juvenibus verò, qui acerba morte perierant, ante lucem efferendis Euſtathius his verbis: φασὶ γὰρ ὅτι τοὺς τοιούτους νέους ἅμα ἡμέρᾳ ἐξωστοῦν ταφῇ οἱ προσήκοντες, ὡς μὴ ἀνεκτὸν ὂν ἡλίῳ θεαθῆναι τοιοῦτον κακόν. Διὸ καὶ ἐλέγετο ἁρπάζειν αὐτοὺς ἡμέρα· Quæ verba doctiſſimus Muretus libr. XIII. cap. II. ita circumloquitur: Apud majores qui Juvenes immaturam, ut videbantur, mortem obierant, albeſcente cœlo ante Solis exortum à propinquis efferri ſolebant: quod nefas opinarentur, tanti mali tantæq; calamitatis ſpectatorem ac teſtem eſſe Solem. Atq; eam ob cauſam dies ipſa eos auferre ac rapere dicebatur: quòd ut primùm dies apparere cæperat, auferebantur.

tur. Ideo etiam boni ominis gratia ἡμέρας ἁρπαγὴν vocabant hujuſmodi matutinam funeris elationem, ut refert Heraclides in De Allegat. Homer. haud longulè à fine: ἦν δὲ παλαιὸν ἔθος τὰ σώματα τῶν καμόντων, ἐπειδὰν ἀναπαύσηται τοῦ βίου, μήτε νύκτωρ ἐκκομίζειν, μήθ' ὅταν ὑπὲρ γῆς τὸ μεσημβρινὸν ἐπιτείνηται θάλπος, ἀλλὰ πρὸς βαθὺν ὄρθρον ἀπύροις ἡλίου ἀκτῖσιν ἀντίον. ἐπειδὰν οὖν εὐγενὴς νεανίας ἅμα καὶ κάλλει προέχων τελευτήσῃ, τὴν ὄρθριον ἐκκομιδὴν ἐπευφήμουν ΗΜΕΡΑΣ ΑΡΠΑΓΗΝ, ὡς οὐκ ἀποθανόντος, ἀλλὰ δι' ἐρωτικὴν ἐπιθυμίαν ἀνηρπασμένου, hoc eſt, *Mos erat antiquis defunctorum corpora neq; noctu neq; circa meridiem efferri, ſed primo diluculo oriente Sole, nec dum ignitos mittente radios. Itaq; generoſo quopiam & famoſo Juvene mortuo, matutinam funeris elationem fauſti ominis gratia* Diei Raptum *appellabant, tanquam non exſpiraſſet, ſed amoris deſiderio raptus eſſet.* Ad hanc veterem conſuetudinem reſpectans Maro, qui infantes cum mortui ſunt, eos diem ipſam abſtuliſſe dicit: lib. VI. Æneid.

Continuò audita voces, vagitus & ingens
Infantumq; anima flentes in limine primo
Quos dulcis vita exſortes & ab ubere raptos
Abſtulit atra dies & funere merſit acerbo.

Alluſit

Alluſit & Theocritus Idyll. xv. de Adonide:

Ἀῶθεν δ' ἄμμες νιν ἅμα δρόσῳ ἀθρόαι ἔξω
Οἰσεῦμες ποτὶ κύματα, h. e.
Sub auroram verò nos illum, dum ros eſt, frequentes foràs feremus ad fluctus.

Et Callimachus lib. III. Antho. cap. XXIII.

Ἠῷοι Μενάλιππον ἐθάπτομεν, ἠελίου δὲ
Δυομένου Βασιλὼ κατ'θανε παρθενική.

Et plura paſſim exempla reperies apud Homerum, qui ſæpè hunc ritum tangit. Verùm, ut diximus, apud Romanos, [vulgaria funera excipio] conſuetudo hæc deſita eſt, & diurno tempore mortuos efferri ſolitos innumera clamant. De horâ nihil certi habeo affirmare: ſi tamen hariolari mihi liceat, crediderim primis diei horis funera duci cœpiſſe. Nam Syllam, cui horâ nonâ ductæ exſequiæ, ut tardiuſculè elatum, notat Plutarchus in ejus vitâ. τῆς δὲ ἡμέρας συννεφοῦς ἕωθεν οὔσης, ὕδωρ ἐκ οὐρανοῦ προσδοκῶντες, ἐννάτης ἦραν μόλις ὥρας τὸ νεκρόν. hoc eſt, *Ceterùm cum ab aurora dies iſte nubilus fuiſſet, pluviaque ex-*

pectarentur, nonâ demum horâ funus elatum eſt. Pertinet huc inſcriptio Romana:

L. Caecilius. L. L. Surus
Natus. Menſe. Maio
Hora. Noctis. vi.
Die. Mercurii.
Vix. Ann. vi. Dies. xxxiii.
Mortuus. Eſt. iii. K. Iulias
Hora. x.
Elatus. Eſt. Hora. iiii.
Frequentia. Maxima.

Ceterum diurnam elationem abrogare & nocturnam illam priſcam reducere voluit Julianus Imperator, cujus conſtitutio in veter. codice Theodoſ. tit. xvii. de ſepulch. violat. Leg. v. talis extat: *Efferri cognovimus cadavera mortuorum per confertam populi frequentiâm. Qui enim dies benè auſpicatus à funere, aut quomodo ad Deos & templa venietur? Ideoq; quoniam & dolor in exſequiis ſecretum amat, & dum functis nihil intereſt, utrum per noctes aut dies efferantur, liberari convenit populi totius aſpectus, ut dolor eſſe in funeribus, non pompa exſequiarum nec oſtentatio videatur.*

Cap.

CAP. III.

Funera ad faces & cereos elata. Funeris etymon. Faces hæ cuiuſmodi fuerint. Cereorum uſus potiſſimum in Funeribus Acerbis. Parentalia annua Facibus honorata. Christiani quoq; cum Facibus extulêre mortuos, ritu hodieq; uſitato, & quare?

AB hoc more efferendi mortuos noctu, permanſit poſtea conſuetudo, ut in omnibus Funeribus, etiam quæ interdiu ducebantur, faces, candelæ, funalia & cerei adhiberentur. Servius libr. VI. Æneid. *Per noctem autem urebantur. unde permanſit ut mortuos faces antecedant.*

Hinc Virgilius in funere Pallantis:

— Lucet via longo
Ordine flammarum & latè diſcriminat agros.

Perſius Satyr. III. *Hinc tuba, candelæ, &c.* Tacitus lib. III. Annal. *Dies quo reliquiæ tumulo Auguſti inferebantur, modò per ſilentium vaſtus, modò ploratibus inquies. Plena urbis itinera, collucentes per campum Martis faces.* Reſpexit ad has faces Plutarchus lib. An ſeni Reſpub. capeſſenda ſit: οὐδὲ τὸν ἐμβεβιωκότα πολιτικαῖς πράξεσι καὶ διηγωνισμένον, οὐκ ἐῶν ἐπὶ τὴν δᾷδα καὶ τὴν κορωνίδα τοῦ βίου προελθεῖν, ἀλλ' ἀνακαλούμενος καὶ κελεύων ὥσπερ ἐξ ὁδοῦ μακροῖς μεταβαλέσθαι, παντάπασιν ἀγνώμων καὶ μηδὲν ἐκείνῳ προσεοικώς ἐστιν.

Quem locum non rectè intellexit interpres. Et quia facum etiam in nuptiis uſus erat, ſæpiſſimè huc alludunt autores. Propertius lib. IV. Eleg. ult.

Viximus inſignes inter utramq; facem.

Apuleius lib. II. Florid. de Philemone: *Comœdiam ejus prius ad funebrem facem, quam ad nuptialem perveniſſe.* Calpurnius Flaccus declam. XXVIII. *Facem nubenti filiæ præferam, an rogum jacentis accendam?*

Ovidius Epiſtol. Cydippes ad Acontium:

Et face pro thalami fax mihi mortis adeſt.

Martialis lib. *VIII*. Epigr. *XLIII*.

Effert uxores Fabius, Chryſtilla maritos,
Funereamq; tori quaſſat uterq; facem.

Meleager:

Αἱ δ' αὐταὶ καὶ φέγγος ἐδᾳδούχουν παρὰ παστῷ
Πεῦκαι, καὶ φθιμένᾳ νέρθεν ἔφαινον ὁδόν.

Silius Italicus lib. II.

Aſt Ithacus vero ficta pro morte loquacem
Affecit letho, tedaq; ad funera verſa.

D. Ambroſius in De viduitate: *Vel cum accenſis funalibus mox ducitur, nonne pompæ funebris exſequias magis putat, quam thala-*

thalamum præparari? Ex quibus omnibus liquidò apparet, frequentiſſimum fuiſſe facularum funebrium uſum, ut non ſine ratione Funus à funibus incenſis feretro præferri ſolitis dictum plerique Grammatici exiſtimârint. Donatus Andria Terentii: *Funus eſt pompa exſequiarum: dictum à funalibus.* Servius in XI. Æneid. *Funera alij à funalibus, candelis ſevo vel cerâ circumdatis dicta cenſent, quod his prælucentibus noctu efferrentur mortui.* Iſidorus etiam libr. XX. Etymolog. cap. X. & libr. XI. cap. II. *Funus dictum à funibus accenſis, quos ante feretrum papyris cerâ circumdatis ferebant.* Ubi quod Iſidorus ait funes papyro circumdatos, habet à Plinio, qui candelas eiuſmodi funebres è ſcirpis factas affirmat lib. XVI. cap. XXXVIII. *Nec in fruticum, nec in veprium cauliumvè, neque in herbarum aut alio ullo, quàm ſuo genere numerentur jure ſcirpi fragiles paluſtresq́; ad tegulam tegetesq́; è quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus ſerviunt.* Cortex ille nihil aliud quàm ſimilitudo Ægyptiæ papyri, quâ utebantur fortaſſe homines tenuiores. Tale facis genus, licet

in diverſo uſu, invenies apud Antipatrem lib. vi. Antholog. cap. x.

Λάμπαδα κηροχίτωνα, χρόνου τυφήρεα λύχνον
Σχοίνῳ καὶ λεπτῇ σφιγγόμενον παπύρῳ.

Verùm hîc notandum, Acerba potiſſimum funera ad cereos efferri ſolita, facib. tamen immixtis, quod clariſs. Lipſius ad Tacitum tribus hiſce Senecæ locis monſtravit, Epiſt. cxxii. *Iſti mihi verò defunctorum loco ſunt: quantulum enim à funere abſunt & quidem acerbo, qui ad faces & cereos vivunt?* Et de Tranquillit. c. xi. *Toties in vicinia mea conclamatum eſt, toties præter limen immaturas exſequias fax cereusq́ præceſſit.* Et de brevitate vitæ cap. ult. *At me hercule iſtorum funera tanquam minimum vixerint, ad faces cereosq́ deducenda ſunt.* Non autem in ipſis ſolùm exſequiis: ſed & in parentalib. annuis facularum uſus erat. Sueton. Auguſto c. IIC. *Hujus Maſgabæ ante annum defuncti tumulum cum ex triclinio animadvertiſſet magna turba multisq́ luminibus frequentari, verſum compoſitum ex tempore clarè pronunciavit:*

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Converſusq́ ad Thraſyllum Tiberij comitem

contrà

contrà accubantem & ignarum rei, interrogavit, cujusnam Poetæ putaret eſſe: quo hæſitante, ſubjecit alium:

Ὀρᾷς φάεσι μαστγάβαν τιμώμενον.

Et Ovidius II. Faſto. de nuptiis menſe Februario non celebrandis propter parentalia:

Conde tuas Hymenæe faces & ab ignibus atris
Aufer, habent alias mœſta ſepulchra faces.

Atq; hunc ritum cum facibus efferendi funera, retinuit etiam priſca Eccleſia, reſpiciens tamen ad alium finem, quem D. Chryſoſtomus annotavit Homil. IIII. ad Hebr. his verbis: εἰπὲ γάρ μοι, τί βούλονται αἱ λαμπάδες αἱ φαιδραί; οὐχ ὡς ἀθλητὰς αὐτοὺς (τοὺς τεθνηκότας ἢ νεκροὺς) προπέμπομεν; Vult dicere Theologus, lampades in exſequiis Chriſtianorum ideo accendi & funeri præportari, ut ſignificent, defunctos deduci tanquã Athletas quosdam, qui devicto ſeculo ad ſupremum illum βραβευτὴν ac deſignatorem pergant, coronas ac præmia accepturi ſtrenuè pugnatarum pugnarũ: ut annotavit CL. V. Cunr. Ritterſhuſius amiciſſimus noſter in lectionibus ſuis ſacris nondum editis.

Fit autem mentio cereorum funebrium etiam, in exſequiis Juſtiniani Imp. apud Corippum lib. 3.

—— Nec pura moratus
Auguſtus, nutu tolli ſublime feretrum
Imperat, & totâ populus proceſſit ab aulâ:
Mæſtaq; funereas accendunt agmina ceras.

Cap. IIII.

Funera olim cum cantu elata apud pleraſq; omnes gentes. Cauſa huius ritus inveſtigata. Siticines qui? Tubarum uſus in funeribus. Milites ad tubam ſepulti.

SEd jam ad Personas tranſeo, quæ elationi interfuêre, ac primò de iis agendum, *qui lectum funebrem præceſſerunt.* Ut erant Siticines, Præficæ, Ludii & Hiſtriones, Liberti orcini, Prælatores lectorum, imaginum & quicunq; pompæ inſerviebant; De quibus ſingillatim diſpiciemus.

Et primò quidem antequam de Siticinibus & Præficis agamus, notandum pleraſque gentes cum cantu mortuos ſuos extuliſſe; ut autor Macrobius lib. II. Som. Scip. cap. III. *Mortuos quoq;*, inquiens, *ad*

ad ſepulturam perſequi oportere cum cantu, plurimarum gentium vel regionum inſtituta ſanxerunt: perſuaſione hac, quâ poſt corpus animæ ad originem dulcedinis Muſicæ, id eſt, ad cœlum redire credantur. Sed hæc cauſa Platonicum dogma redolet: audiamus aliam ex hiſtoria fabulari, quam Hyginus recitat cap. *CLXXIIII.* hoc ſenſu: A Tyrrheno Herculis F. inſtitutum, ut cum ſepelirentur mortui, populus ſono conchæ pertuſæ convocaretur, & cerneret jam non Tyrrheni comites ἀνθρωποφαγεῖν ut antè: ſed ſepelire: *Quod exemplum hodie Romani obſervant & cum aliquis decedit, tubicines cantant & amici convocantur, teſtandi gratiâ eum neq; veneno neq; ferro periiſſe.* Unde Tacito lux lib. III. ubi ait in funere Germanici requiſitam à populo næniam. Aculeus ille populi eſt in Tiberium, quo non inſciente Germanicus necatus veneno; ut obſervavit Theod. Marcilius, qui ex phyſicis hanc etiam adfert cauſam, ut cantu aberrent pauliſper animi à luctu: de qua, ut verbis parcam, conſulendus Alexander Probl. *LXXIIX.* lib. *I.* Sed hæc ratio apud alias quidem gentes

 valuit:

valuit: non puto apud Romanos, quos luctui accendendo potiſſimum cantu uſos libenter nobis largietur, qui auctorum loca, quæ mox laudabimus, diligenter conſideraverit. Fortaſſean etiam ſpectra hujuſmodi cantibus voluerunt abigere: quâ fini olim, ſi quis è vita exceſſiſſet, æra campanasque pulſatas, pervetus Theocriti Scholiaſtes annotat: quod is ſonus credebatur eſſe καθαρὸς καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων hoc eſt, *avertere ſpectra & dæmonum ludibria*, monente Had. Junio lib. III. Anim. adverſ. cap. XI. Verumenimverò quaqua de cauſa Romani cantum in funeribus uſurparunt, nolo hìc anxiè jam inquirere: ſatis eſt ſcire, morem hunc certò apud illos obtinuiſſe. Quod ne pluribus probem, affero Lucani teſtimonium libr. VIII. ubi in Apoſtrophâ ad Fortunam dicit, Pompeium non petere ambitioſas exſequias, nec *ut reſonent triſti cantu fora.* verſ. 734. Et Ciceronis in Miloniana affirmantis, iram Deorum Clodii ſatellitibus iſtam injeciſſe amentiam, *ut ſine cantu, ſine exſequiis, ſine lamentis, ſine laudationibus, ſine funere oblitus cruore & luto, ambureretur*

etiam

etiam abjectus. Erant autem lugubris ac lamentabilis hujus cantus artifices duûm generum: *Sisicines & Præficæ.* Hæ aſsâ voce munus ſuum peragebant, illi inſtrumentis. De Siticinibus Agellius libr. xx. cap. II. *Nos autem*, inquit, *in Capitonis Atteij conjectaneis invenimus, Siticines appellatos, qui apud Sitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt, vita functos & ſepultos. Eosquè habuiſſe proprium genus tubæ, quâ canerent, à cæterorum Tibicinum proprietate differens: quos Siciniſtas vulgus dicit: qui rectius locuti ſunt, Sicinniſtas litera N geminata dixerunt, &c.* Hos iterum facio duplices: *Tubicines* & *Tibicines.* Nam & tubarum & tibiarum frequens fuit in Funeribus uſus. Ad tubam Funera fuiſſe elata ψαμμακόσιοι, ut cum Græcis dicam, mihi teſtes ſunt. Perſius Satyr. III. *Hinc tuba, candelæ.* Ubi Cornutus: *quia ſepultura tubis apud antiquos celebrabatur.* Ut Virgilius XI. Æneid.

In cælo clamorq́ue virûm clangorq́ue tubarum.

Ad quem verſum Servius: *Ante enim*, inquit, *mortui ad tubam deducebantur.*

Pro-

Propert. lib. II. Eleg. VII.

Ah mea tum quales caneret tibi Cynthia ſomnos
Tibia, funeſtâ triſtior illa tubâ.

Et libro eodem, Eleg. VIII. amoliens hanc pompam:

Nec tuba ſit fati vana querela mei.

Ovidius Epiſtolâ Medeæ ad Jaſonem:

Tibiaq; effundit ſocialia carmina nobis,
At mihi funeſtâ flebiliora tubâ.

Hinc & Epicteto in Altercatione, *tuba, funeris deploratio.* Petronius alluſit hunc ritum in Satyrico: *Narrabo tibi adoleſcens, Paralyſin cave. Nunquam ægrum tam magno periculo vidi, medius fidius jam periiſti. Quod ſi idem frigus, genua manusq; tentaverit, licet ad tubicines mittas.* Sic Artemidorus lib. *I*, cap. *LVIII*. de iis, qui in ſomno tubâ canere viſi, id tale ſomnium, inquit, ægrotantes tollit. Cur verò tuba mortem præſignificet, ejus rei ſubtilem addit interpretationem, quòd illa ex oſſibus facta notet te in cineres & oſſa iturum, ita enim mox ſubjungit: σύγκειται γὰρ (ἡ σάλπιγξ) ἐξ ὀςέου καὶ χαλκοῦ. *Compoſita eſt enim tuba ex oſſe & ære.* Potuiſſet & hanc addere, quod nimirum ſunera

quæ

quædam elata ſint ad tubam. Vide Appianum lib. I. in funere Syllæ. Propertium lib. 4. Eleg. ult. Pertinet huc inſignis & jucundiſſima hiſtoriola Plutarchi de Pica, quæ tibicinum horum ſonos funebres eleganter imitata: Ubi præter hunc ritum notanda etiam tubicinum hujuſmodi atq; adeo totius funebris pompæ ἐπίστασις ſive ſtatio ad Græcoſtaſin; quod alibi non facilè reperias. Locum Plutarchi ex libro De animal. ſolertia animi causâ integrum huc adſcribam, non quidem Græcum, ſed puriſſima Latinitate donatum à ſummo viro P. Victorio libr. IX. Var. Lect. cap. XIIII. Narrat ille, Romæ tonſorem quendam, cujus officina prope Græcoſtaſin erat, picam aluiſſe, quæ non tantum humana verba ceterarumq; animantium voces: ſed muſicorum inſtrumentorum ſonos redderet, nullo cogente, ſed ipſam ſemetipſam exercentem ſtudentemq; nihil à ſe non expreſſum effictumque relinquere. Cum autem fortè illac divitis hominis funus duceretur, in quo multæ tubæ canebant, & ut moris erat, in eo reſtitiſſent tubicines illos probatos à multitudine, juſſosq;

ſosq; canere non parùm temporis ibi conſumpſiſſe. Poſt illum autem diem Picam ita ſermone omni ſonoq; caruiſſe, ut ne vocem quidem ſuam propriamq; ederet ad motus animi indicandos ipſi à naturâ datam. Quod ſilentium ipſius admirationem non parvam attulit illis, qui anteà illac tranſeuntes ſuſpicere ſoliti erant loquacitatem ejus avis: Diverſiq;, ut ait, cauſam ejus quærentes varia efferebant. Partim enim ſuſpicabantur tubarum clangorem audiendi ſenſum corrupiſſe, unaq; vocem etiam extinctam eſſe. In quo tamen utrosq; falſos deceptosquè fuiſſe conſtitit. Neq; enim alterutrum horum fuerat, ſed meditatio, ut intelligi potuit, & tanquam ſeceſſus quidam reditusq; in ſeipſam partis animæ, quæ imitatur. Illa namq; tanquam inſtrumentum quoddam inſtruebat vocem ac præparabat. Repentè enim venit atq; refulſit, ut inquit, nullam conſuetarum vetuſtarumquè imitationum, ſed tubarum cantus iisdem circuitibus, quibus artifices illi uſi fuerant, edens, ut proſequeretur etiam imitationes atq; omnes iſtorum muſicorum

ictuum

ictuum numeros percurreret. Hæc ex Plutarcho. Reſtat ut milites etiam in caſtris ad bellicum hoc inſtrumentum ſepultos, attexamus docti à Tertulliano De coronâ militis: *Mortuus etiam tuba inquietatur æneatoris, qui excitari à tuba Angeli expectat? & cremabitur ex caſtrenſi diſciplina Chriſtianus, cui cremari non licuit, cui Chriſtus merita ignis indulſit?*

CAP. V.

De tibijs funebribus: quarum in omni funere uſus. Servius ad minoris ætatis funera illas reſtringens refutatus. Tibicinum numerus à Decemviris definitus. An Flamini Diali haſce tibias audire licitum. Feſtus & Agellius ſuper hac re conciliati. Tubæ ac Tibiæ funebres latiores & longiores reliquis. Gingriæ. *Siticinum ſonus gravior, eiusq; cauſa. Lydia quoq; harmonia lugubris. Antigenidæ vel Iſmeniæ de Siticinibus judicium.*

AD tubam igitur mortuos fuiſſe elatos, ex dictis jam manifeſtum eſt: Sed addo mortuos tantùm nobiliores. Neq; enim vulgò ea uſurpata, ſed in funeribus, opinor, Indictivis, ſcilicet ad populum claſſico convocandum, uti notavit Lipſius lib. IIII. De Milit. Rom. cap. x. Pergo jam ad Tibicines, quos ipſos etiam in funeribus ceciniſſe reperio: Unde Artemidorus lib. I,

Αὐλεῖν δὲ πυθικοῖς αὐλοῖς, πένθος σημαίνει. Et fit τῶν αὐλητῶν mentio etiam in hiſtoria ſacra apud Matthæum capit. IX. Sic corvum quendam præcedente tibicine Æthiopum humeris elatum, tradit Plinius lib. x. cap. XLIII. Sunt autem qui tibias ad puerorum ſolùm exſequias reſtringant. Servius in libr. v. Æneid. *Sciendum majoris ætatis funera ad tubam ſolere proferri, minoris verò ad tibias.* Placiades Lactantius in Statium: *Jubet religio, ut majoribus mortuis tubâ, minoribus tibiâ caneretur.* Statius ipſe lib. VI. Thebaid. id videtur indicare in funere Archemori:

Tum ſignum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum producere manes.

Sed id ubiq; verum eſſe non arbitror. Suetonium enim in C. Julii Cæſ. funere tibiam agnoſcere video, cap. LXXXIII. Et Senecam in Claudii: *Erat omnium formoſiſſimum Claudii funus, ut ſcires Deum efferri, tibicinum, cornicinum omniſq; generis ſonatorum tanta turba, tantus conventus, ut etiam Claudius audire poſſet.* Et Xiphilinum in Pertinacis: οἱ μὲν οὖν ἄλλοι περὶ τῆς κλίνης περιΐεμεν, καί τινες ἐκόπτοντο, ἑτέρων πένθει

μόνῳ

μόνῃ ἐπαυλοῦντων. Niſi fortè quis reſpondeat, Cenſoria hæc fuiſſe funera, & omni genere inſtrumentorum muſicorum ornata. At poſticum iſtud tibi occludit Ovidius, qui lib. v. Triſt. Eleg. 1. fortunam ſuam extenuans, tibiam ſibi non tubam convenire dixit:

Interea noſtri quid agant niſi triſte libelli?
Tibia funeribus convenit iſta meis.

Quapropter omnino ita exiſtimandum eſt, Tubas quidem funeribus duntaxat Indictivis adhibitas, ut diximus: Tibias verò funeribus quibuscunque, puta, puerorum, ſenum, divitum, pauperculorum, plebeiorum, nobilium. Cujus ſententiæ noſtræ fundus eſt, quòd næniæ ad tibiam canebantur: Communes autem omnibus funeribus næniæ fuêre. Cum autem nimio tibicinum numero funera gravarentur, non plures in funere tibicines eſſe, quàm decem, voluerunt Decemviri, ut eſt apud Cicer. II. de legib. Quod etiam Ovidius tangit lib. VI. Faſtor.

Temporibus veterum tibicinis uſus avorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Dulcis erat mercede labor, tempusq; ſecutum eſt
Quod ſubitò grata frangeret artis opes.
Adde quod AEdilis pompâ qui funeris irent
Artifices ſolos juſſerit eſſe decem.

Hujuſmodi tibias funebres Flamini Diali audire non licuiſſe, Feſtus autor eſt: *Funebres tibiæ dicuntur, cum quibus in funere canitur: quas audire Flamini Diali putabant illicitum.* Cui ſi fides habenda, quid reſpondebimus ad locum Agellii libr. x. Noct. Attic. capit. xv. ubi inter alias Flaminis Dialis ceremonias etiam hanc ponit: *Locum in quo buſtum eſt, nunquam ingreditur. Mortuum nunquam attingit: funus tamen exſequi non eſt religio.* Nam ſi exſequiis intereſſe nefas non fuit: certè tibias ipſum audiviſſe erit neceſſe. An de temporibus diverſis locutos Feſtum & Agellium dicemus? hunc de ſuorum temporum ſentire conſuetudine: Illum de priſco & vetuſtate ipſa obſoleto more. Ideoq; dicere, *putabant*, non putant? An verò habitū eſſe Flaminibus hunc honorem, ut eorum gratiâ tibiæ removerentur, ſi quando venirent exſequias, quas rarò illos itaſſe, vero non eſt

ſt abſimile? Quo pacto inter ſe concilia-
i poſſe hæc duo loca, quæ contradictionis
peciem habere videntur, ſpecië, inquam,
ion ἀληθινὴν ἐναντίωσιν, per literas me ad-
nonuit eruditiſſimus Caſaubonus Galliæ
umen. & quod verè liceat, columen anti-
quitatis. Sed hîc mihi in mentem redit,
quod ex Noctium ſcriptore non ita pri-
dem attulimus, *Siticines habuiſſe propri-
um genus tubæ, quâ canerent, à ceterorum
tubicinum proprietate differens.* Viden-
dum igitur, qua in re tubæ ac tibiæ fune-
bres à reliquis tubis ac tibiis differrent, &
quid diverſum Siticines ab aliis tubicini-
bus tibicinibusvè canerent. Ac rectè quidē
mea ſententia obſervavit Hie. Magius, tu-
bas illas ac tibias ceteris latiores & longio-
res fuiſſe, quales in antiquorum ſepulchris
exſculptæ videntur: ipſosquè Siticines
gravè canere ſolitos. Longitudinem
quidem majorem, quam in ceteris tu-
bis eſſet, demonſtrat Ovidius libro II.
Amorum Eleg. VI. ubi reliquas aves ut
Pſittaco defuncto eant exſequias hor-
tatur:

K 2 *Hor-*

Horrida pro mæſtis lanietur pluma capillis,
Pro longâ reſonent carmina veſtra tubâ.

Gloſſæ Heſychii: Γιγγρίαι, αὐλοὶ μακροὶ ἐν οἷς πρῶτον μανθάνουσιν. ὅπερ ἔνιοι γίγγρον. Fuerunt autem Gingriæ vel Gingri tibiæ funebres, Phænicum linguâ ut eſt apud Athen. libr. 4. Dipnoſoph. Et Euſt. in Homeri Iliad. Σ. Latitudinem verò illarum indicat Galenus lib. III. De Symptomat. cauſis, eo loci ubi de flatibus loquitur, qui in ventre inferiore fieri ſolent: Βομβώδεις δ' εἰσὶν ἕτεροι, τοῖς ἐξ εὐρυτάτων αὐλῶν ἐοικότες, ὁποίους ἔχουσιν οἱ τύμβαυλοι καλούμενοι. Hoc eſt, *Porrò ſunt alij bomboſi, bombis latiſſimarum tibiarum non abſimiles, quales habere ſolent ij, qui τύμβαυλοι, hoc eſt, Siticines nominantur: quæ ob materiam, ex qua conſtant, purum ſonum reddere non poſſunt, & viæ, quâ ſpiritus tranſit, latitudo, ſonum efficit graviorem.* Quod autem hîc de tibiis dicitur, etiam de tubis debere intelligi, nullum eſt dubium. Ceterùm Siticines graviorem incinere ſonum conſueviſſe, clarum ex Statii lib. VI. Thebaid. *Cornu grave mugit adunco Tibia.* Idipſum & Ariſtoteles docet libr. V. de generat. animal.

nal, ubi in hanc ſententiam loquitur: *Spiritus enim calidus craſſitudine ſua gravitatem efficit vocis. Frigidus præ ſua tenuitate contrarium facit, quod vel in tibiis patet: qui enim calido utuntur ſpiritu, & talem emittunt, qualem Siticines & lamentantes, graviorem ſonum inſpirant tibijs.* Ariſtoteli igitur craſſus inflantis aër: Galeno autem inſtrumenti latitudo eſt cauſa gravitatis cantus tibiarum tubarumq;. de qua vide plura apud Magium libr. I. Miſcellaneor. cap. XIII. Verùm etſi quidem, ut oſtendimus, in univerſum gravis ſonus feralis lugubrisq; erat: fuiſſe tamen nihilominus in uſu Lydiam harmoniam, acutam & ſtridulam, videre eſt ex Plutarcho in De Muſica, ubi Platonem affirmat deprecari Lydiam harmoniam, quę acuta vehemens & ſtridens ſit, aptaq; comploratiònibus: *Primaq́,* ait Plutarchus, *ejus conſtitutio lugubris quædam res traditur fuiſſe, ac primum olympum funebre tibia carmen in funere Pythonis Lydio ritu ceciniſſe, in primo Muſicæ ſcripſit Ariſtoxenus.* Verba Plutarchi hæc ſunt: Τοιγάρτοι Πλάτων ἐν τῷ τρίτῳ τῆς πολιτείας δυσχεραίνει τῇ τοιαύτῃ μουσικῇ. τὴν γοῦν Λύ-

διον ἁρμονίαν παραιτεῖται, ἐπιτήδειον πρὸς θρήνους, ἢ καὶ τὴν πρώτην σύστασιν αὐτῆς φασι θρηνώδη τινὰ γενέσθαι. Ὄλυμπον γὰρ πρῶτον Ἀριστόξενος, ἐν τῷ πρώτῳ τῆς μουσικῆς, ἐπὶ τῷ Πύθωνί φησιν ἐπικήδειον αὐλῆσαι λυδιστί. Vide eundem in Politic. Apuleius lib. iv. Mileſ. *Iam feralium nuptiarum miſerrimæ virgini choragium ſtruitur. Iam tædæ lumen atræ fuliginis cinerem arceſſunt, & ſonus tibiæ zygiæ mutatur in querulũ Lydij modum, cantusq́; lætus hymenei lugubri ululatu & puella nuptura deterget lacrymas ipſo flammeo.* Quid igitur diverſum ab aliis tibicinibus cecinerint Siticines, hinc liquet: quibus addendum & hoc, non videri illos admodum in muſicâ arte excelluiſſe: idq; inde facilè colligas, quòd Antigenides inſignis tibicen indigniſſimè tulerit, hoſce monumentarios ceraulas in tibicinum numero cenſeri. teſte Apuleio lib. i. Florid. *Is igitur cum eſſet in tibicinio apprimè nobilis, nihil æquè ſe laborare & animo angi & mente dicebat, quàm quod monumentarij ceraulæ tibicines dicerentur.* Quod autem hîc de Antigenidâ Apuleius: idipſum de Iſmeniâ refert. Dion Chryſoſtomus orat. 49. ἔφη δέ τις τῶν ὀλιγωπρότερον φιλοσόφων οὐ φαύλων, τὸν Ἰσμηνίαν τοῦτο μάλιστα ἀγανακτεῖν,

καλεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς, ἀντὶ τυμβαύλας. οὐ παντελῶς. οἷον δ' ὄν ἐμοὶ δοκεῖ. οὐ γὰρ βλάπτουσιν οὐδὲν οἱ τυμβαῦλαι τοὺς ιελρὺς, οὐδ' ἐνοχλοῦσι. hoc eſt. *Dixit a. ante hæc tempora Philoſophorum quidam non malus, Iſmeniam ob hoc maximè indignari ſolitum, quod Siticines appellarentur tibicines. At nequaquam res eſt indignatione digna, ut mihi quidem videtur, nihil enim mortuis detrimenti afferunt Siticines, neq; illis ſunt moleſti.*

CAP. VI.

De Præficis, à quibus Nenia cantata ad tibiam. Nenia *ſitne vox Phrygia quæſitum. Phryges ac Myſi pompis funebribus ad luctum ciendum voce barbara plurimùm olim adhibiti. Horum inventum funebris tibia. Ab iis Cares accepere.* Leſſus *vel* Lauſus *quid?* Ἰάλεμος, ἰηλεμίζειν, Ἰηλεμίστριαι, τὰ Ἰαλεμώδη, Ἰαλέμου ψυχρότερος. *Nenia nugarum plena. Præficarum vicem in Chriſtianorũ exſequiis fuiſſe Pſaltrias, quæ hymnos & pſalmos canebant. Cauſa, cur Pſalmi cantarentur, indicata ex Ioan. Chryſo.*

SEquuntur Præficæ, h. e. mulieres quæ pretio cõductę ad tibias haſce funebres canebãt lamentabile aliquod & inconditũ carmen ad deplorandũ ac collaudandum mortuum apprimè accommodatũ. Feſtus *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuũ conductæ, quæ dant cæteris plangendi modũ.* Gloſſar. *Præfica*, ἡ πρὸ τῆς κλίνης ἐν τῇ ἐκφορᾷ κοπτομένη. θρηνῳδὸς ἐπ' ἐκφοράν. Unde Lucillius Satyr, XXII,

— mercede quæ
Conducta flent alieno in funere Præficæ,
Multò & capillos ſcindunt & clamant magis.

Quod imitatus Horatius ait:

Vt quæ conducta plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo.

Nævius in Freto:

Hæc quidem hercle opinor Præfica eſt, nam mortuos collaudat.

Plautus in Frivolaria:

Superaboq; omnes argutando Præficas.

Idem in Truculento, Sc. Ne expectetis:

Facilè ſibi facunditatem virtus arguta invenit.
Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præficâ,
Quæ alios collaudare abſentes, ſeſe verò non poteſt.

Has intellexit Statius in Epicedio Patris:

Vt Pharios aliæ fictâ pietate dolores
Mygdonioſq; colunt, & non ſua funera plorant.

Et D. Chryſoſtomus Homil. XIII. in Epiſt. Pauli ubi καταγέλαστον τῶν θρηνωδῶν γυναικῶν ἑσμὸν vocavit. De iis elegans Apologus Æſopi in πλούσιῳ, quem non poſſum, quin totum hîc apponam: Πλούσιος δύο θυγατέρας ἔχων, τῆς μιᾶς ἀποθανούσης, θρηνούσας ἐμισθώ-

ἐμισθώσατο, Τῆς δὲ ἑτέρας παιδὸς λεγούσης, ὡς ἄθλιαι ἡμεῖς, αἵγε αὐταί, ὧν ἐστὶ τὸ πένθος, θρηνεῖν οὐκ ἴσμεν, αἱ δὲ μὴ προσήκουσαι οὕτω σφοδρῶς κόπτονται. ἡ μήτηρ ἔφη: μὴ θαύμαζε τέκνον, εἰ αὗται οὕτω θρηνοῦσιν ἐπὶ γὰρ ἀργυρείῳ τοῦτο ποιοῦσιν, h.e. *Dives duas habens filias, altera mortua, præficas conduxit: quum verò altera dixiſſet, ut nos miſeræ ipſæ, ad quas luctus pertinet, lamentari neſcimus: hæ verò non neceſſariæ ſic vehementer plangunt; mater ait: Ne mirare filia, ſi hæc ita lamentantur, nam nummorum gratia id agunt.* Carmen autem illud à mulierculis hujuſmodi ad tibias cantari ſolitum, peculiari nomine *Nenia* dicebatur. quod plerique Grammatici annotarunt. Feſtus: *Nenia eſt carmen, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.* Nonius: *Nenia ineptum & inconditum carmen, quod adducta pretio mulier, quæ Præfica diceretur, ijs, quibus propinqui non eſſent* [imò verò etiam quibus eſſent, ô Noni] *mortuis exhiberet.* Cicero idem dicit lib. II. Leg. *Honoratorum virorum laudes in concione memoranto, easq́ etiam ad cantus ad tibicinem proſequuntor, cui nomen Neniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.* Quintilianus

lib. VIII: cap. II. *Tertius hinc eſt diverſus tranſlationis modus, cum res communis pluribus in uno aliquo habet nomen eximium, ut carmen funebre, propriè Nenia.* Porphyrio ad Horatium Epod. XVII. *Nenia propriè carmen eſt, quod mortuis cantabatur.* Diomedes Grammaticus: *Apud Romanos id carmen, quod cum lamentatione extremum atque ultimum mortuo adcanitur, Nenia dicitur.* Gloſſarium: Veniæ ὕμνοι ἐπὶ τῶν νεκρῶν. Quo loci *Neniæ* legendum rectè me monuit doctiſſimus mihiq; amiciſſimus Frider. Lindenbruchius, cum Lutetiæ Pariſiorum ſorte fortuna in ſermonem de hiſce meis Funeribus incidiſſemus. Idem Gloſſarium: *Nenia*, ἐπιτάφιος ᾠδή. Jul. Pollux Phrygiá eſſe vocem exiſtimat; τὸ δὲ Νηνίατον, inquit, ἐστι μὲν φρύγιον. ἱππώναξ δὲ αὐτοῦ μνημονεύει. Unde Νηνυείζεσθαι τὸ θρηνεῖν. Scaliger autem ab Hebræa manaſſe cenſet in Notis ad Feſtum: à quo, etſi non noſtrum eſt diſſentire, conſtat tamen Phrygas ob vocem aſperam, & luctui ciendo valde idoneam, olim ſæpe pompis funebribus fuiſſe adhibitos, uti & Myſos: Unde Æſchylus in Perſis;

Καὶ στρὺ ἀγριοτε κἀπβοᾶ τὸ μύσιον.

Ad quem locum Scholiaſtes: οἱ γὰρ μύσοι καὶ οἱ Φρύγες μάλιστα εἰσὶ θρηνητικοί. Imo verò Phrygibus tibiarum funebrium inventionem aſcribit Statius lib. VI. in exſequiis Archemori:

Tum ſignum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum traducere manes,
Lege Phrygum mœſtâ: Pelopem monſtraſſe ferebant
Exſequiale ſacrum, carmenq; minoribus umbris
Vtile, quò geminus Niobe conſumpta pharetris
Squallida biſſenas Sipylen deduxerat urnas.

Cui adſtipulatur& ipſe Pollux à Phrygibus hiſce tibiarum funebrium uſum etiam Cares accepiſſe aſſerens libro III. Λέγεται δὲ καὶ Φρύγας εὑρεῖν αὐλὸν θρηνητικόν, ᾧ κεχρῆσθαι τοὺς Κᾶρας παρ᾽ ἐκείνων λαβόντας. θρηνῶδες γὰρ τὸ αὔλημα καρικόν. Et quæ Caricum illud melos ad tibiam canebant mulieres Καρῖναι dicebantur: Heſychius: Καρῖναι θρηνῳδοὶ μουσικαὶ αἱ τοὺς νεκροὺς τῷ θρήνῳ παραπέμπουσαι πρὸς τὰς ταφὰς, καὶ τὰ κήδη. παρελαμβάνοντο δὲ αἱ ἀπὸ Καρίας γυναῖκες. Plura ſi cupis, adi Pet. Fabr. lib. III. Semeſtr. c. II. & Eraſm. in Prover. Καρικὴ μοῦσα. Quare non omnino abſurdum fuerit exiſtimare Neniam eſſe Phrygiam vocem. Latini veteres *Leſſum* vel *Lauſum* appellarunt. Cujus vocis ſignificationē priſcos Grammaticos

non

non rectè percepiſſe, legimus apud Ciceronem lib. II. de Leg. Turnebus vocem eſſe fictitiam per ὀνοματοποιΐαν cenſet. Quid ſi *Lauſus* à Græco κλαυθμὸς deſcenderet? licet enim & nobis interdum nugari. Vide Lipſium in Epiſt. Quæſtionib. *Leſſus* eſt apud Plautum Truculento:

> *— ſtultus es,*
> *Qui facta infecta facere verbis poſtules:*
> *Thetis quoq; etiam lamentando leſſum fecit filio.*

Quaſi dicat: Lamentis gemituq; & fœmineo ululatu filium deflevit Thetis, & tamen ſuis illa lachrymis, quod factum erat, infectum reddere non potuit. Græci τ̃ τάλεμον vocant. Suidas: τάλεμος, ᾠδὴ θρηνητικὴ, ὁ ἐπὶ τοῖς ἀπολωλόσιν ἀνίαν φέρων. Athenæus libr. 14. autor eſt τάλεμον ſic ἐν πένθεσι cani ſolitum, ὡς ὑμέναιον ἐν γάμοις. Vtitur eo Oppianus lib. II. Cyneget. ubi de Elephantis mortem præſcientibus ſic canit:

> οὐκ ἄρα τοι μούνοισιν ἐν ὀρνίθεσσιν ἔασι
> Κύκνοι μαντιπόλοι γόον ὕστατον ἀείδοντες.
> Ἀλλὰ καὶ ἐν θήρεσσιν ἑλὼ θανάτοιο τελευτὴν
> Φρασσάμενοι τόδε φῦλον ἰήλεμον ἐντύνασθαι.

Quæ verba clariſſimus Rittershuſius noſtra reddidit:

Non ergo ſolis in avibus ſunt
Cygni vates luctum ultimum canentes :
Sed etiam inter feras ſuum obitus finem
Animadvertentes hoc genus, leſſum faciunt.

Hinc τηλεμίζειν Heſychius θρηνεῖν, *flere* exponit. Et τηλεμίστρια, ploratrix, quæ lugubria in defunctos canit, præfica. Et τὰ ταλεμώδη Suidas τὰ ψυχρὰ καὶ οὐθενὸς ἄξια, *frigida & nullius pretij* interpretatur. Vnde etiam paræmia : Ταλέμου ψυχρότερος de re inepta & frigida. Vide Zenodorum & Suidam. Nugis enim & ineptiis erant pleniſſima, quæ à præficis in laudem mortuorum canebantur : Unde & Plautus in Aſinar. Sc. Agedum.

Hæc non ſunt nugæ, non enim mortualia.

Quò illuſit Agellius lib. XVIII. cap. VII, Philoſophos perſtringens, ut loquaces & inanium verborum funditores, præficiſq; ſimiles, quæ in mortuos neniam argutam & nugacem canebant. Verba ejus hæc ſunt : *Vos Philoſophi mera eſtis, ut Cato ait, mortuaria gloſſaria. Namq; colligitis lexidia, res tetras & inanes & frivolas, tanquam mulierum voces præficarum.* Tantum

de

de Neniis, & à quibus hæ ad tibias cani ſolebant, Præficis: quam appellationem non diutiùs, quàm ad bellum usq; Punicum duraſſe, Varro ſcribit lib. IIII. de vita pop. Rom. *Ibi à muliere, quæ optima voce eſſet, Pergama laudari: deinde Neniam cantari ſolitam ad tibias & fides eorum, qui ludis Troicis curſitaſſent. Hæc mulier olim vocitata fuit Præfica, uſq; ad ſecundum Pœnicum bellum.*

Porrò apud Chriſtianos Præficarum loco olim Pſaltriæ ſubſtitutę, quæ hymnos canebant. Meminit Juſtinianus Novell. *LIX.* τῶν γυναικῶν τῆς κλίνης ἡγȣμϑ́ων ϗ ψαλλȣσῶν. Et D. Hieronymus in Epitaphio Paulæ teſtis eſt, Chriſtianos in funere & exſequiis ſuorum ceciniſſe *Alleluja*, quæ vox eſt gratulantis, non lugentis. Corippus lib. 3. de exſequiis Juſtiniani Imp.

Omnis in exſequias ſexus convenit & ætas.
Quis memorare poteſt tanta miracula pompæ?
Hinc Levitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus: vox æthera pulſat.

Victor Uticenſis lib. de perſecut. Vandalorum in Africa: *Quis verò ſuſtineat, atque poſſit ſine lachrymis recordari, dum præciperet noſtrorum corpora defunctorum ſine ſolemni-*

ſolemnitate hymnorum cum ſilentio ad ſepulcrum perduci? Hoc autem fine Pſalmos hymnosq; cantabant, ut gratias Deo agerent, quòd eum, qui è vitâ exceſſit, jam à laboribus liberaverit, quòd metu mortis exemptum apud ſe habeat, immareeſſibili ornaturus coronâ: Hymni enim & Pſalmodiæ ſunt lætantium. Quod ne quis à nobis fictum excogitatumque putet, D. Chryſoſtomum laudo auctorem ac magiſtrum, cujus verba, indice & interprete optimo Rittershuſio noſtro, hæc ſunt Homil. IIII. ad Hebræos: εἰπὲ γάρ μοι, τί βούλονται οἱ ὕμνοι; οὐχὶ τὸν θεὸν δοξάζομεν καὶ εὐχαριστοῦμεν, ὅτι λοιπὸν ἐστεφάνωσε τὸν ἀπελθόντα, ὅτι τῶν πόνων ἀπήλλαξεν, ὅτι τῆς δειλίας ἐκβαλὼν ἔχει παρ᾽ ἑαυτῷ; οὐ διὰ τοῦτο ὕμνοι; οὐ διὰ τοῦτο ψαλμῳδίας; ταῦτα γὰρ πάντα χαιρόντων ἐστί. Nec dubitat ibidem ſanctus ille orator affirmare, Deum ipſum iſta ἐπιτειχίσαι (ſic enim loquitur) hoc eſt, iſtiusmodi quaſi munimenta humanorum animorum extruxiſſe ad evertendam illam perverſam conſuetudinem plangendi & inſolabiliter lugendi mortuos.

CAP.

Cap. VII.

De Ludiis & Scurris qua funeribus Indictivis admoti. Libertos novos lectum domini praceſsiſſe, probatur teſtimonio Iuſtiniani Imp. Livij & Appiani. Excuſſa Dionyſii Halicar. verba, qua ſecus aſſerere videbantur. Plures lectos uni funeri pralatos: in iisq; fortaſſean collocatas imagines, qua in funeribus ſolebant circumferri. Dionis Caſsij, qui imagines relatorum in Deos ab hac pompa eximit autoritas in dubium vocata. Damnatorum imagines fractas nec latas fuiſſe in exſequiis. Simulacra etiam devictarum gentium & capta ab hoſtibus ſpolia lectum mortui antelata. Praceſsiſſe quoq; Lictores cum faſcibus & inſignibus honorum, ſed inverſis.

AC ne quid ineptiarum intermitteretur, Ludios quoq; & hiſtriones in funeribus Indictivis lectum mortui præceſſiſſe invenio apud Dionyſium Halicar. lib. VII. ἤδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλίνης τοὺς σατυριστὰς χόρους κινουμένους τὴν σικίννιν ὄρχησιν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόνων κήδεσι. h. e. *Quin etiam in illuſtrium virorum funeribus præter alias pompas vidi & Satyricos choros qui lectulum præcedebant, & ſicinnem ſaltationem ſaltabant: præcipuè verò in fortunatorum virorum funeribus.* Atq; hoc loco etiam colloco ſcurras & mimos, qui exſequiis interdum ſolebant adhiberi: ut patet ex Suetonio in Veſpaſiano capit. XIX.

Sed

Sed in funere Favo archimimus perſonam ejus ferens, imitansq́, ut eſt mos, facta & dicta vivi, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus & pompa conſtaret, ut audijt H S. centies, exclamavit, centum ſibi ſeſtertia darent, ac ſe vel in Tiberim projcerent. Videndus idem ſcriptor in Tiberio capit. *LVII.* Ex hac enim conſuetudine Scurra iſte, de quo ibi agitur, funeri videtur admotus, licet id Suetonius διαῤῥήδην non dicit. De Libertis orcinis ſive charonianis diſertè Juſtinianus Imperator loquitur, illos pileatos lectum ſui domini præceſſiſſe, Cod. De Lat. Libert. *Qui Domini funus pileati antecedunt, ſi hoc ex voluntate fiat vel teſtatoris vel hæredis, fiant illico cives Romani.* Quem ritum Livius lib. XXXVIII. reſpiciens ſcribit Q. Terentium Culleonem *adeo amicum Corneliæ familiæ fuiſſe, ut pileatus, ſicut in triumpho ierat, in funere quoq; ante lectum* [Scipionis] *iverit.* Erat autem à Scipione hic Terentius ſervitio exemptus: ideoq; ipſum *omni vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluit*, teſte eodem Livio lib. XXX. in fine. Huc accedit, quod Appianus Alexandr. Mithridati-

co, de Pruſia memoriæ proditum reliquit: Πέρσεως δ' ἁλόντος, inquiens, ἀπήντησε τοῖς Ρωμαίων στρατηγοῖς εἱμά τε ῥωμαικὸν ἀμπεχόμενος, ὃ καλοῦσι τήβεννον, καὶ ὑποδήματα ἔχων ἰταλικά, τὴν κεφαλὴν ἐξυρημένος, πίλιον ἐπικείμενος. Et addit: ὥ τρόπῳ τινες πεοίασι τῶν ἐν διαθήκαις ἐλευθερωθέντων. Ambitioſam hanc procerum Rom. conſuetudinem perſtringit Diony. lib. 8. his verbis: ἔγωγ' οὖν ἐπίσταμαί τινας ἅπασι τοῖς δούλοις συγκεχωρηκότας εἶναι ἐλευθέρους μετὰ τὰς ἑαυτῶν τελευτὰς, ἵνα χρηστοὶ καλῶνται νεκροὶ καὶ πολλοὶ ταῖς κλίναις αὐτῶν ἐκκομιζομέναις παρακολουθῶσι τοὺς πίλους ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς ἔχοντες. h. e. *Equidem ſcio quosdam, qui teſtamento omnes ſuos ſervos manumiſerunt, ut poſt mortem boni audirent, & multi lectulos eorum ferales proſequerentur pileati.* Quo loco ſunt, qui libertos hoſce lectum patroni ſui proximè fuiſſe ſecutos affirmare non dubitant, contra clariſſimam Livii, Appiani & ipſius Juſtiniani auctoritatem. Atqui ego cur ita ſentirent, cauſæ nihil video. Nam ex Dionyſii verbis, irent præ an ponè ſequerentur, cognoſci liquidò non poteſt. Propriè παρακολουθεῖν eſt honoris cauſâ latus tegere alicui: ponitur & pro Sequi è veſtigio. Sed in genere Proſequi ſignifi-

gnificat, quod alia voce προπέμπειν dicti-tant Græci. Sic quod ait Capitolinus, *Verum Marcus Imp. Capuam usq; proſequutus eſt.* poſſis Græcè dicere, τῷ Οὐήρῳ μάρκος μέχρι Καπύης παρηκολούθησε. Hac notione apud Dionyſium capiebat noſter Caſaubonus, cum ipſius ſententiam ſuper hunc locum exquirerem. Veniebat etiam mihi in mentem ita exiſtimare, reliquos quidem lectulos, qui ſolebant interdum funeribus præferri, fuiſſe ſubſecutos hoſce libertos: at verò anteceſſiſſe lectum, quo mortuus ferebatur. ita ut inter lectulos imaginum & lectum ipſius defuncti irent hi Charonitæ. Dixit enim Dionyſius non τῇ κλίνῃ, ſed ταῖς κλίναις ἐκκομιζομέναις. Nam plures lectos uni mortuo eſſe prælatos, notiſſimum eſt: etſi id lege XII. tab. eſſet prohibitum, quæ extat apud Ciceron. 2. leg. *Pluſa. fonera. unei. nei facito. neiue. pluſeis. lectos. endoferto.* Sic, ut Servius autor eſt, in funere Marcelli Auguſtus ſexcentos lectos præferri juſſit: Et Sylla ſex millia habuit. Et apud Tacitum, libr. *XVI. Largitur in ſervos quantum aderat pecuniæ, & ſi qua aſportari poſſent, ſibi quemque*

 dedu-

deducere, tres modò lectulos ad ſuprema reti-neri jubet. At cui uſui fuiſſe hos lectos pu-tabimus? Credo, ut paternæ maternæq; gentis imagines in iis collocarentur. Has enim funeribus nobilium adhibitas, teſtis Porphyrio ad illud Horatii: *Funus atque imagines ducunt triumphales.* Ubi ſic ait interpres: *In funere nobiliſſimis quibusq; ſolebant præferri imagines majorum, quod obſervari videmus in funeribus principum.* Crebrò hujus ritus meminêre autôres. Ci-cero II. Orat. *Brute quid ſedes? quid il-lam anum patri nunciare vis tuo? quid il-lis omnibus, quorum imagines duci vides? quid majoribus tuis?* Valerius Max. libr. VIII. cap. XV. *Africanus imaginem in cella Jovis opt. max. poſitam habet: quæ quotiescunq; funus aliquod Corneliæ genti celebrandum eſt, inde petitur.* Epitoma Livii *XLVIII.* de Lepido: *Præcipit fili-is lecto ſe ſtrato ſine linteis ſine purpura effer-rent: imaginum ſpecie, non ſumptibus nobi-litari maximorum virorum funera ſolere.* Tacitus lib. III. Annal. tradit lectum Juniæ *viginti clariſſimarum familiarum imagi-nes antelatas* fuiſſe. Idem libr. IV. de fu-nere

nere Druſi: *Circumfuſas lecto Claudiorum Liviorumq́ imagines, defletum in foro, laudatum pro roſtris.* Ubi Guichardus *circumfixas* legit, lectis fuiſſe affixas iſtas imagines exiſtimans: quod non probo. Agnoſcit has in funere Liviæ etiam Dio libr. *LVIII.* Propertius hanc pompam deteſtatur:

Nec mea tunc longâ ſpatietur imagine pompâ.

Neq; in Germanici funere eas prælatas, autor Tacitus lib. II. *Funus ſine imaginibus & pompa per laudes & memoriam virtutum ejus celebre fuit.* Erant autem hæ imagines nihil aliud, quàm expreſſa corporis effigies humerorum tenus, è cerâ, conſolationis ergò aſſervatæ. Nam ut Lactantius ait lib. II. de falſa Relig. cap. II. *omnino fingendarum ſimilitudinum ratio idcircò ab omnibus inventa eſt, ut poſſet eorum memoria retineri, qui vel morte ſubtracti vel abſentiâ fuerunt ſeparati.* Hujuſmodi imaginibus atria ſua nobiles Romani exornabant, collocando eas ordine in ligneis quibuſdam thecis vel armariis, unde exſequiarum tempore depromebantur, ut colligere eſt ex Plinio lib. XXXV. cap.

 II.

11. *Expreſſi cerâ vultus ſingulis diſponebantur armariis, ut eſſent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera: ſemperquè defuncto aliquo, totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus.* In Principum tamen funeribus non ſolùm gentilitiæ, ſed quorumlibet magnorum virorum ac virtute præſtantium imagines prælatæ: ut in funere Auguſti Dio libr. *LVI.* Καὶ μετὰ ταύτας (εἰκόνας ſcilicet) αἵτε τῶν προπατέρων αὐτοῦ, καὶ αἱ τῶν ἄλλων συγγενῶν τῶν τεθνηκότων (πλὴν τοῦ Καίσαρος, ὅτι ἐς τοὺς ἥρωας ἐσεγέγραπτο) αἵτε τῶν ἄλλων Ῥωμαίων τῶν καθ᾽ ὁτιοῦν πρωτευσάντων, ἀπ᾽ αὐτοῦ τοῦ Ῥωμύλου ἀρξάμεναι, ἐφέροντο. Καί τις καὶ τοῦ Πομπηΐου τοῦ μεγάλου εἰκὼν ὤφθη, &c. Idem factum in aliis exſequiis. Quod veró hic Dio dicit, Cæſaris imaginem in funere Auguſti ideo non fuiſſe conſpectam, quoniam is in Deorum numerum adſcriptus, id antè etiam lib. *XLVII.* tradiderat, ubi Triumvirorum ſuper hac re edictum recitat his verbis: πρὸς δὲ τούτοις ἀπεῖπον μὲν, μηδεμίαν εἰκόνα αὐτοῦ, καθάπερ θεοῦ τινος ὡς ἀληθῶς ὄντος, ἐν ταῖς τῶν συγγενῶν αὐτοῦ ἐκφοραῖς πέμπεσθαι. Atq; de Auguſti imagine ſimile Senatus decretum memorat lib. *LVI.* Ταῦτά τε, inquiens, αὐτῷ ἐψηφίσθη, καὶ

ὅπως

ὅπως μήτ' εἰκὼν αὐτοῦ ἐν ἐκφορᾷ τινὸς πομπεύῃ. Ceterùm ſuper fide Dionis valdè ambigit Lipſius in Epiſtolicis libr. IV. Ep. III. primùm quòd ea res ab aliis non ſit tradita, ne à Tacito quidem, qui tamen hujusmodi ſententias adulatione eximias non facilè ſolet præterire. Deinde quod Æneæ ac Romuli etiam imagines, licet & ipſi in Deorum numerum relati fuerint, funebri pompæ ornandæ adhibiti ſint, ut Tacitus indicat in funere Druſi lib. IIII. *Funus imaginum pompâ maximè illuſtre fuit, cùm origo Juliæ gentis Æneas, omnesquè Albanorum reges, & conditor urbis Romulus, pòſt Sabina nobilitas, Atta Clauſus cæteræq; Claudiorum effigies longo ordine ſpectarentur.* Sed ego hanc litem non fecero meam. Illud ſcio, ſi quis turpi & immani crimine damnatus eſſet, ejus imaginem damnari & frangi ſolitam, nec in exſequiis ferri. Unde Juvenalis Satyr. VIII.

Frangendâ miſeram funeſtat imagine gentem.

Tacitus libr. II. Annal. *Cotta Meſſalinus ne imago Libonis exſequias poſterorum comitaretur, cenſuit.* Sic Bruti & Caſſij ima-

gines abolitas, docet Tacitus in fine libr. III. Annal. *Viginti clariſſimarum familiarum imagines antelatæ ſunt, Manlij, Quintij aliaq́ ejus nobilitatis nomina: ſed præfulgebant Caſſius atq́ Brutus hoc ipſo, quod effigies illorum non viſebantur.* Quot igitur majorum imagines, totidem videntur lectuli funeribus prælati, ita ut ſuus cuilibet imagini lectulus eſſet, in quo portabatur. Quanquam interdum non in hujuſmodi lectis, ſed in oblongis perticis vel haſtis imagines has fuiſſe latas, ut fercula triumphorum ſolebāt, non ineptè quis exiſtimaverit, præeunte nobis ad hanc conjecturam Silio, qui libr. x. de funere Pauli ſic ait:

Non coniunx nativè aderant, non juncta propinquo,
Sanguine turba virûm: aut celſis de more feretris
Præcedens priſca exſequias decorabat imago.

Porrò non imagines ſolùm, ſed & ſimulachra gentium urbiumq́; ſubactarum, & nomina ſub titulis hoſtium victorum, ipſaq́; ſpolia ab hoſtibus capta præferri & exhiberi ſolebant in funeribus Imperatorum. Dionyſius Halicar. lib. VIII. de funere Coriolani: Ἐπειδὰν δὲ πάντα ηὐτρέπιστο,

θέντες

θέντες ἐπὶ στρωμνῆς ὑπερεπεσάτης ἠσκημένης κόσμῳ, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἔχοντα ἐσθῆτα, καὶ περὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ φέρεσθαι κελεύσαντες λάφυρά τε καὶ σκῦλα καὶ στεφάνους, καὶ μνήμας, ὧν εἷλε πόλεων, ἤρεντο τὴν κλίνην οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων ἐν τοῖς κατὰ πολέμους ἔργοις. Tacitus de funebri pompa Auguſti: *Tunc conſultatum de honoribus ex quibus maximè inſignes viſi, ut portâ triumphali duceretur funus: Gallus Aſinius, ut legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur.* Quod etiam factum eſſe autor Dio libr. *LVI.* τότε ἔθνη πάνθ' ὅσα προσεκτήσατο ἐπιχωρίως σφίσιν ὡς ἕκαστα ἀπεικασμένα ἐπέμφθη. *Omnesq́ nationes, quas ſubegiſſet, cum ſuo ipſarum cultu effictæ cernebantur.* Idipſum de Pertinacis funere narrat idem autor libr. 74. παρῆλθον μετὰ ταῦτα τὰ ἔθνη πάντα τὰ ὑπήκοα ἐν εἰκόσι λαλκαῖς ἐπιχωρίως σφίσιν ἐσταλμένα. *Tranſierunt deinde nationes omnes ſubjectæ imperio Romano in ſtatuis æneis, ſic ornatis, ut eſt cujusq́ gentis patria conſuetudo.* Intellexit hoc Lucianus libr. VIII. de funere Pompeij, quem non petere dicit

Præferat ut veteres feralis pompa triumphos.

Et alluſit Virgilius libr. XI. in funere Pallantis:

Multaq; præterea Laurentis præmia pugnæ
Aggerat & longo prædam jubet ordine duci.

Nec multò poſt:

Indutoſq; jubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Quin imò lictores cum faſcibus aliaqué inſignia magiſtratuum, quos olim geſſerunt, præceſſiſſe, Polybius tradidit, lib. VI. αὐτοὶ μὲν οὖν ἐφ᾽ ἁρμάτων οὗτοι πορεύονται. ῥάβδοι δὲ καὶ πελέκεις καὶ ἄλλα τὰ ταῖς ἀρχαῖς εἰωθότα συμπαρακεῖσθαι, προηγεῖται, κατὰ τὴν ἀξίαν ἑκάστῳ τῆς γεγενημένης κατὰ τὸν βίον ἐν τῇ πολιτείᾳ προαγωγῆς, hoc eſt, *Iſti igitur curru ſic incedunt. Faſces verò & ſecures ac reliqua principalibus conſueta, ſecundum dignitatem cujuſq; præcedunt, qua dum in vivis eſſet, in Rep. eminuit.*

Et notandum, faſces hoſce verti ſolitos, ut diſcimus ex Tacito lib. III. Annal. de funere Germanici: *Igitur tribunorum centurionumq; humeris cineres portabantur: præcedebant incompta ſigna, verſi faſces.* Quem morem tetigiſſe videtur Virgilius dicto loco:

— tum mœſta phalanx, Teucriq; ſequuntur,
Tyrrheniq; duces & verſis Arcades armis.

Ubi Servius: *Lugentum more*, inquit, *mucro-*

mucronem haſtæ, non cuſpidem contra terram tenentes: ſcuta autem invertentes non propter numina illic depicta, ne eorum ſimulacra cadaveris polluerentur aſpectu, vt nonnullis fruſtra placet. Nam lugentium mos eſt prioris habitus immutatio. Albinovanus in funere Druſi:

> *Quos primùm vidi faſces in funere vidi,*
> *Et vidi verſos indiciumq; mali.*

Statius v.i. Thebaid.

> *— verſis ducunt inſignibus ipſi*
> *Graiugenæ reges.*

CAP. VIII.

Funera humeris elata, & à quibus. Veſpillones, Sandapilones, Barginnæ, Sandapilarii, *Lecticarij in Eccleſia Conſtantinopolitana, κοπιαταί.*

QVI Funebrem lectum præceſſerunt, jam vidimus: Sequitur de iis, *qui funus extulerunt.* Quod officium plærumque à proximis hæredibus fuiſſe obitum, indicat Servius in libr. vi. Æneid. *Deferendi feretrum propinquioribus virilis ſexus dabatur munus.* Horatius libr. ii. Satyr. v.

> *—— cadaver*
> *Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres.*

Hinc

Hinc Qu. Metellum Macedonicum *quatuor filijs illatum rogo, uno Prætore, tribus conſularibus, duobus triumphalibus, altero Cenſorio,* teſtatur Plinius lib. *VII.* cap. *XLIIII.* & Valer. Maximus libr. *VII.* de Felicitate. Et Plutarchus de Fortuna Romanor.

Nonnunquam etiam Servi manumiſſi cadaver Domini ſui portabant, ſi non anteirent: Unde Perſius Satyr. III.

— at illum
Heſterni capite induto ſubiêre Quirites.

Interdum verò Imperatores aliique præclarè de Republ. meriti à magiſtratu vel Senatoribus, vel patritiis efferebantur. Nam Coriolanum οἱ καμπεύοντες τῶν νέων ἐν τοῖς κατὰ πολέμους ἔργοις extulerunt, teſte Dionyſio lib. VIII. Et C. Julii Cæſaris *lectum pro roſtris in forum magiſtratus & honoribus functi detulerunt*, ut annotavit Suetonius in ejus vita. Sic Auguſti *corpus ad rogum humeris Senatorum ferendum*, conclamaſſe Patres autor eſt Tacitus lib. I. Annal. Imò verò quidam cùm ex populo, tum exteris etiam Romæ commorantibus non contenti erant vulgari more funus proſequi,

ſed

ſed propenſo in defunctum amore & obſervantiâ, ſuis humeris lectum efferebant: quod in funere Æmilii Pauli contigiſſe, narrat Plutarchus in ejus vita: ὅσοι γοῦν κατὰ τύχην παρῆσαν Ἰβήρων καὶ Λιγύων καὶ Μακεδόνων, οἱ μὲν ἰσχυροὶ τὰ σώματα καὶ νέοι, διαλαβόντες τὸ λέχος ὑπέδυσαν καὶ παρεκόμιζον. οἱ δὲ πρεσβύτεροι συνηκολούθουν, ἀνακαλούμενοι τὸν Αἰμίλιον εὐεργέτην καὶ σωτῆρα τῶν πατρίδων, hoc eſt, *Quotquot fortè eo tempore Romæ fuerunt Hiſpani, Ligures, Macedones, ex his juvenes quiq; corpore erant valido, feretrum ſubierunt: majores natu verò proſecuti ſunt Servatorem & Patrem patriæ Paullum appellantes.* Sic Trebius, qui in ædilitate populo aſſibus frumentum præſtiterat, *ſupremo die populi humeris in rogum portatus eſt*, ut ſcriptum reliquit Plinius lib. XVIII. cap. III. Et Cn. Pompeium non optare,

Vt Romana ſuum geſtent pia colla parentem.

canit Lucanus lib. VIII. Juvenalis Satyr. X. de infelicitate Priami:

Incolumi Troia Priamus veniſſet ad umbras
Aſſarici magnis ſolemnibus Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrumas, &c.

Ex quibus locis abundè conſtat, humeris

ris elata fuiſſe funera, non autem eo modo ut Rævardus & Fruterius exiſtimarunt, quorum opinionem alibi poſuimus. Quod ſi verò mortuus tenuioris erat fortunæ, vel populo inviſus, eum à Veſpillonibus exportari ſolitum legimus. De Domitiano Imperatore Suetonius cap. xvii. *Cadaver ejus populari ſandapila per Veſpillones exportatum.* Cui aſtipulatur & Eutropius lib. vii. *Funus ejus cum ingenti dedecore per veſpillones exportatum & ignobiliter ſepultum.* Sic de Heliod. Sycophanta Ammianus Marcellin. lib. xxix. *Funus ejus per veſpillones elatum, &c.* Hinc Feſtus: *Veſpæ & Veſpillones dicuntur, qui funerandis corporibus officium gerunt; non à minutis illis volucribus, ſed quia veſpertino tempore eos efferunt, qui funebri pompâ duci propter inopiã nequeunt.* Variè a. hæc vox ſcribitur. Alii cum ſimplice liquida: ut Iſiodo. in Gloſſis: *Veſpilones foſſarij, qui mortuos ſepeliunt, bajuli.* Nonnulli verò Viſpillo, ut Lexicon Græcolatinum vetus: Νεκροθάπτης, *Veſpillo, Libitinarius.* Sunt etiã qui Biſpellones vel Biſpelliones ſcribunt: Gloſſar. vetus: *Biſpelliones,* Νεκροθάπται, κοπιᾶ*ται*), *Biſpillo.* Νεκροφόρος.

In

In qua ſcriptione diverſam originem putat eruditiſſimus Fr. Junius ad Tertul. de Pall. c. IV. nempe à binis pallijs, quod ſcilicet lugubres veſtes ſuis ſuperinducerẽt. Quid eſt quæſo curioſè ingenioſum eſſe, ſi hoc non eſt? nec enim neſcire potuit, vir doctiſs. literarum B & V. vicinitatem, & ſæpè, imò ferè ſemper unam pro alterâ uſurpari. Rectius igitur meo quidem animo Servio, qui hoſce homines *à veſpera primùm Veſperones, & deinde Veſpillones* dictos cenſet. Verùm de his minutiis Grammaticorũ παῖδες viderint. Dicuntur etiam *Sandapelones*, ut in Gloſſar. *Sandapelo*, νεκροθάπτης. Sidonius *Sandapilarios* vocat lib. II. Epiſtol. VIII. qua voce nõ Sandapilarum fabros, ſed bajulos intelligit. Appellarunt etiam *Barginnas*: Gloſſarium vetus, *Barginna*, νεκροφόρος, βάρβαρος, περιφώνησις βαρβάρου. Sic n. indiſtinctè legendum in Gloſs. hoc ſenſu, ut ſit Veſpillo Barginna, ut ſit Barbarus Barginna, ut inſuper ſit Barbarorũ acclamatio Barginna; quod cum bonâ veniâ Jac. Cujacij dictũ velim, qui in Novel. 3. malè combinat.

Sed hic Chriſtianorum quoq; conſuetudinem breviter ſubijciemus. Ac in Eccle-

ſia

ſia Conſtantinopolitana erant *Lecticarii* à Conſtantino Magno primùm inſtituti, qui gratuitam exportandis mortuis operam præſtarent, dicti alio nomine κοπιαταὶ à laborando. Hi ex mille & centum officinis annuos habebant reditus, unde funerum ſumptus fierent, ut eſt in Novella Juſtiniani XLIII. & LIX. & in Novell. Leonis XII. Non autem dubium, quin idem vel certè non abſimilis ritus in Romana Eccleſia obtinuerit. Sæpiſſimè tamen homines pietate & vitæ ſanctimoniâ celebres ab ipſis Epiſcopis & Sacerdotibus ad ſepulturam elatos conſtat. De Paulæ matris funere D. Hieronymus in Epiſtola ad Euſtochium: *Ex hinc non ululatus, non planctus ut inter ſeculi homines fieri ſolet, ſed pſalmorum linguis diverſis examina concrepabant. Translata eſt Epiſcoporum manibus & cervicem feretro ſubjicientibus, cum alij Pontifices lampades cereosq; præferrent, alij choros pſallentium ducerent, &c.* Sic cadaver B. Fulgentii per Sacerdotes deportatum, legitur in ejus vita: *Manè verò poſtquam multitudo maxima populorum de locis finitimis ad exſequias venit, Sacerdotum*

dotum manibus ad Eccleſiam civitatis, quæ Secunda dicitur, ubi etiam reliquias Apoſtolorum conſtituerat, deportatus, ſortitus eſt honorabile monumentum. De Filimatiâ quoq; matrona honeſtiſſima ſic loquitur Sidonius Apollinaris libr. II. Epiſtol. VIII. *Hanc tamen, ſi quis haut incaſſum honor cadaveribus impenditur, non Veſpillonum Sandapilariorumq; miniſteria ominoſa tumulavêre: ſed cum Libitinam ipſam flentes omnes exteri quoq; prenſitarent, remorarentur, exoſcularentur, ſacerdotum propinquorumquè manibus excepta, perpetuis ſedibus dormienti ſimilior illata eſt.* Poſſem plura addere: ſed quid opus multis exemplis, in re tam manifeſta & extra omnem controverſiam poſitâ?

CAP. IX.

De Pheretro. Iſidori in eius Etymologiâ inveſtiganda ridiculum acumen. Latura, Latus. Capulum *eodem ſignificatu.* Capularis ſenex, σορέλλω. *Pheretrorum diſcrimen pro qualitate defunctorum. Lectica elati honeſtiores: Sandapilâ viles & ſervi. A quot perſonis ea geſtata. Funera interdum apertè elata, interdum tectè.* Larvata Funera *qua?*

QVemadmodum igitur pro diverſi-

M tate

tate defunctorum alii atque alii fuerunt Νεκροφόροι: ita etiam diverſa fuiſſe Νεκροφορεῖα obſervo. Dicebantur ea γνωκῶς *Feretra*, ſive Græcum mavis, *Pheretra*: utrumque à ferendo, quod vel pueri intelligunt. Sed audiamus acumen Iſidori libr. XVIII. orig. c. IX. *Pharetra*, inquit ille, *ſagittarum theca à ferendo jacula dicta; ſicut & Pheretrum, ubi funus ducitur: quæ ideò Etymologiam communem habent, quia Pharetra mortem, Pheretrum mortuum portat.* En cor Zenodoti, en jecur Cratetis! Fruſtra laurum mordeo, ita mihi præcordia ſaliunt ad riſū. Pheretrum a. latinè *Laturam* dixeris. Gloſſar. Græcolatinum: *Latura*, φέρετρον. Feſti mutilator: *Latitaverunt*, *Cato poſuit*, *pro ſæpè tulerunt*. Sic *Latus* pro feretro videtur uſurpaſſe. Apul. lib. 2. Metam. *Pompa funeris publici ductabatur per forum, occurrit ad latus quidā mœſtus in lacrymis, genialem canitiem revellens ſenex.* ut obſervavit CL. V. Jan. Gruter. amicus noſter lib. 6. ſuſpic. c. 8. Eodem ſignificatu & *Capulum* uſurpari invenio, ſic dictum, non, *quod ſupra capita hominū feratur*, ut itidē nimis acutè nugatur Iſidor. lib. xx. orig. cap. xi. Sed *ab eo*

quod

quod corpus capiat, teſte Servio in XI. Æneï. Cui adſtipulatur Nonius: *Capulum dicitur quicquid aliquam rem intra ſe capit*. Ubi tamen illud poſteà ad ſepulcrum ipſum accommodat. Feſtus: *Capulum*, inquit, *& manubrium gladij vocatur & id, quo mortui efferuntur, utrumq; è capiendo dictum*. Utitur Lucillius Satyra II.

Quem cum vidiſſent Hortenſius Poſthumiusq;
Ceteri item in capulo non eſſe aliumq; cubare.

Hinc deſcendit vox *Capularis*, quæ *ſenem jam morti contiguum* ſignificat, teſte Fulgentio, de Priſco ſerm.

Unde Plautus in Milite Sc. Cohibete:
— *itan' ego tibi videor oppidò Acheronticus, Tam Capularis?* hoc eſt: jamjam in Proſerpinæ peculio connumerandus. Et Artemoria anus maritum ſuum Demænetum vocat *Capuli decus* Aſinariâ Sc. Ain' tu. Græcis Σορέλλην dicitur, qui τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχει, hoc eſt, *alterum pedem in ſepulchro habet*. Heſych. Σορέλλην, σκῶμμάτι ἐπιχωριάζον εἰς τοὺς γέροντας.

Erant igitur, quod dicere inceperamus, Pheretrorum duo potiſſimùm genera: Lectica & Sandapila. Ac Lecticis quidem

vel Lectis ditiores & nobiliores efferebantur: Græci τὴν κλίνην & τὸ λέχος vocant. Heſychius: Λέχη, ἐφ' οἷς τοὺς νεκροὺς κοσμοῦσιν. Dionyſius Halicar. lib. IIII. Lucretiæ cadaver efferri facit ἐπὶ κλίνης μέλασιν ἀμφίοις ἐστρωμένης, *in lectica nigris veſtibus inſtrata*. Nepos in vita Attici: *Elatus eſt in lecticula, ut ipſe præſcripſerat, ſine ulla pompa funeris.* Tacitus lib. III. hiſt. *Simul ferebatur lecticula parvus filius velut in pompam funebrem.* Dionyſius lib. VIII. de funere Coriolani: ἤροντο τὴν κλίνην οἱ λαμπρότατοι τῶν νέων, &c.

Plutarchus in Numa: οἵ τε πατρίκιοι τὸ λέχος ἀράμενοι. Seneca libr. VI. Controverſ. VI. *Verſæ ſunt in exſequias nuptiæ, genialisq; lectus mutatus in funebrem*: Eodem ſenſu & *Torum* accipio apud Ovidium lib. VI. Metamorph. fab. III.

— ſtabant cum veſtibus atris
Ante toros fratrum demiſſo crine ſorores.

Sic Tacitus II. *Ubi illa veterum inſtituta? præpoſitam toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina & laudationes & lacrymas?*

Propertius lib. II.

Nec

Nec mihi tum fulcro ſternatur lectus eburno,
Nec ſit in Attalico mors mea nixa toro.

Mortui igitur ditiores Lectica: At verò pauperiores & vilioris fortunæ homines Sandapila efferebantur. Fulgentius de Priſco ſerm. *Sandapilam antiqui dici voluerunt feretrum mortuorum id eſt, loculum non in quo nobilium corpora, ſed in quo plebeiorum atq; damnatorum* [addo etiam populo inviſorum] *cadavera portabantur.* Gloſſarium: *Sandapila,* νεκροφορεῖον. Juvenalis Satyr. VIII. *Inter carnifices & fabros Sandapilarum.* Quo loci fabri Sandapilarum ſunt, quos Græci Σοροποιοὺς appellant, teſte Polluce lib. 10. c. 31. Item Σοροπηγοὺς qui Sandapilas compingunt: quæ vox eſt apud Nicarchum lib. II. Antholog.

Καὶ πᾶσιν μία νὺξ ἓν φάρμακον, εἷς σοροπηγός.

Domitiani cadaver *populari Sandapilâ* exportatum ſcribit Suetonius cap. XVII. Hanc opinor intellexit Horatius lib. I. Satyr. VIII. *vilem arcam* appellans: Et Lucanus lib. VIII. de Pompeio:

Da vilem Magno plebei funeris arcam,
Quæ lacerum corpus ſiccos effundat in ignes.

Martialis *Orcinianam ſpondam* dixit Epigr. VI.

Orcinianâ qui feruntur in ſpondâ.

Ac tale feretrorum diſcrimen etiam apud Maſſilienſes obſervatam fuiſſe, teſtatur Valerius Maxim. lib. II. cap. VI. *Duæ etiam ante portas eorum arcæ jacent: altera, quâ liberorum, altera quâ ſeniorum corpora ad ſepulturam plauſtro devehuntur.* Sed penè prætervieram, certum quoque Veſpillonum numerum uni Sandapilæ fuiſſe adhibitum; quod ex Appiano Alexand. didici, qui lib. IIII. ἐμφυλ. de Icilio proſcripto ſic loquitur: Ἰκέλιος δὲ ἐκλαθόμενος τῆς μεγαλόφρονος ἐλευθεριότητος, νεκρὸν σῶμα ἐκκομιζόμενον ὑποστὰς, τοῖς φέρουσι συνεβάσταζε τὸ λέχος. ἰδόντων δὲ τῶν φρουρούντων τὰς πύλας, ὅτι πλεονάζουσιν οἱ νεκροφόροι παρὰ τὸ σύνηθες ἑνὶ ἀνδρὶ, καὶ τοῦ μὲν φέροντας οὐχ ὑπονοούντων, τὸ δὲ λέχος ἐρευνωμένων, μὴ νεκρόν τις ὑποκρίνοιτο, οἱ νεκροφόροι τὸν Ἰκέλιον ἤλεγχον οὐχ ὁμότεχνον σφίσιν ὄντα, ἐγνωσθέντα τε οἱ σφαγεῖς ἀπέκτειναν. hoc eſt, *Icilius verò priſtinæ magnanimitatis & ingenuitatis immemor, cadaveri quod efferebatur, ſubjecit humeros, atq; ita cum aliis bajulabat ſandapilam. Portæ cuſtodes conſpicati uni mortuo Veſpillones ſolitò plures*

plures adhibitos, nihil de ipſis ſuſpicando, tantùm ſcrutati ſunt, ne quis vivus efferretur pro mortuo. Sed cum Icilius argueretur à ſociis, quòd non eſſet Libitinarius, agnitus & interfectus eſt. Ac clariſsimus Lipſius in Electis annotavit, Sandapilam à quatuor tantùm fuiſſe portatam, fretus autoritate Martialis, qui libr. *VII.* Epigramm. *LXXV.* ait:

Quatuor inſcripti portabant vile cadaver,
Accipit infalix qualia mille rogus.

Lecticam verò à ſex, interdum ab octo vel pluribus. Unde etiam Lectica hexaphoros & octophoros dicta. Idem Martialis lib. II. in Zoilum Epig. XXCI.

Laxior hexaphoris tua ſit lectica licebit:
Dum tamen hæc tua ſit, Zoile, Sandapila.

Idem libro VI.

Invidioſa tibi quàm ſit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Quaſi diceret: Tàm indignè homines ferũt te juvenem & egenum ferri lecticâ, cui ſex homines ſubjuncti ſunt, ut id vix paſſuri in mortuo videantur. Sandapilis igitur & Lecticis mortuorũ corpora efferri ſolita, hinc

conſtat: ſed quod moneo, interdum apertis, interdum verò tectis. Nam qui ſua morte obierant, vel facie erant non planè deformi, illorum cadavera honeſtiſſimis veſtibus induta & lectis quàm ſplendidè ornatis impoſita, palàm ferebantur, ita ut unusquisq; defuncti faciem, & ex veſtibus ornatuq; ſexum facilè poſſet cognoſcere. Cujus moris, qui hodieq; in Italia & Gallia Narbonenſi durat, pleni ſunt omnes libri. Non raró etiam faciem ſolebant fucare, præſertim fœminarum & puellarum, ut mortuæ apparerent venuſtiores. Id conſtat ex eo, quod de Britannico tradit Dio in vita Neronis: Τὸν δὲ Βρεταννικὸν, φαρμάκῳ δολοφονήσας ὁ Νέρων, ἐπεὶ δὴ πελιδνὸς ὑπὸ τοῦ φαρμάκου ἐγλυνήθη γύψῳ ἔχρισεν. ὑετὸς δὲ διὰ τῆς ἀγορᾶς αὐτοῦ ἀγομένου πολὺς, ὑγρᾶς ἔτι οὔσης τῆς γύψου, ἐπιπεσὼν, πᾶσαν αὐτὴν ἀπέκλυσεν, ὥστε τὸ δεινὸν μὴ μόνον ἀκούεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὁρᾶσθαι. Quibus verbis dicit, Britannici corpus gypſo oblitum à Nerone fuiſſe, ne livor appareret è veneno: ſed pluviam coortam eluiſſe gypſum, dum cadaver per forum effertur, omniumq; oculis ſcelus ſubjeciſſe. Eadem & Zonaras: à quibus tamen diſſen-

diſſentit Tacitus, noctu elatum Britannicum aſſerens lib. XIII. *Nox eadem Britannici necem & rogum conjunxit.* Quid opus igitur gypſo? cum nox hæc omnia operire & tegere potuiſſet. Quod ſi autem cadavera ita erant affecta, ut propter deformitatem vel aliam cauſam honeſtè populo oſtendi & oculis vulgi palàm exponi non poſſent, veſtibus ſic involvebantur tegebanturq́; ne cognoſcerentur. Quomodo Scipionem Africanum elatum autor eſt Vell. Paterculus lib. II. *De tanti viri morte nulla habita eſt quæſtio: ejusq́; corpus velato capite elatum eſt.* Repertus enim fuerat manè in lectulo mortuus, ita ut quædam eliſarum faucium in cervice reperirentur notæ.

Interdum verò etiam tectis lecticis hujuſmodi Funera elata exiſtimo, motus autoritate Dionis Caſſii qui autor eſt, Sext. Condianum ut ſe condemnatum iri intellexit, equum conſcendiſſe, ex eoq́; paulò poſt conſultò lapſum mortem ſimulaſſe, & tum arietem pro ejus corpore elatum combuſtumq́; eſſe; quæ poſtrema verba Græcè ſic ſonant: Καὶ ἀρθεὶς ὡς καὶ παρα-

χρῆμα πλουτήσων ἐς οἴκημα ἐκομίσθη. Καὶ αὐτὸς μὲν ἀφανὴς ἐγένετο. Κριοῦ δὲ σῶμα ἐς λάρνακα ἀντ' αὐτοῦ ἐμβληθὲν ἐκαύθη. Hic mihi ſubit ſuſpicari Larvis quoque interdum faciem ruinâ ædium detritam vel alio caſu mutilam velari ſolitam: cujuſmodi funera *Larvata* fuiſſe dicta obſervavit Vir clariſſimus Philippus Camerarius magni illius Joachimi F. libr. I. Meditat. hiſtor. cap. XCVI. Et clarum id ex Epitaphio veteri duorum conjugum prima nuptiarum nocte in toro conjugali ruina ædium oppreſſorum, cujus ultima verba hæc ſunt: *Cari Parentes Nec Luctu Nec Lachrimis Misera Ac Larvata Nostra Defleatis Funera, Ne Reddatis Infeliciora, &c.*

Cap. X.

Funus proſequendi officium quibus phraſibus denotatum. Vitio datum ignoto homini iviſſe exſequias. Athenis quoque id lege prohibitum. Proximorum erant præcipuè hæ partes, Fœminas & Virgines quoque in funus prodiiſſe. Apud Chriſtianos hunc morem improbatum à ſanctis Patribus. Equi in magnatum exſequiis.

Pergi-

PERgimus ad eos, *qui funus proſequuti ſunt.* Quod officium Romani *Sequi, Proſequi, Exſequi, Comitare funus,* & *Ire, venire exſequias* dicebant. Terentius τῷ *Sequi* utitur in Andriâ:

Funus interim
Procedit: ſequimur; ad ſepulcrum venimus.

Eodem ſenſu etiam *Proſequi* uſurpatur: quod verbum ad omnes pompas eſt accommodatiſſimum. Seneca Epiſtol. XXX. *Baſſus nôſter videbatur mihi proſequi ſe & componere & vivere tanquam ſuperſtes.* Apuleius libr. VIII. Metamorphoſ. *Funus verò toto feralem pompam proſequente populo, deducitur ad ſepulturam.* Reſpondet autem huic voci Græca προπέμπειν & παραπέμπειν & ἐκπέμπειν. Æſchylus in ἑπτ᾽ ἐπὶ Θηβ.

πῶς τολμήσω μήτε σε κλάειν
μήτε προπέμπειν ἐπὶ τύμβῳ.

Et pauló poſt:

ἡμεῖς μὲν ἴμεν καὶ συνθάψομεν.
αἵδε προπομποί. Plutarchus in Numa: ὅιτε πατρίκιοι τὸ λέχος ἀράμενοι καὶ συμπαρόντες ὁι τῶν θεῶν ἱερεῖς καὶ παραπέμποντες. Euripides:

Τόνδ᾽ αὖ θενόντα καὶ πόνων πεπαυμένον
Χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Ubi

Ubi τὸ ἐκπέμπειν Cicero *exſequi* interpretatur in I. Tuſcul. quæſt.

At qui labores morte finiſſet graves
Omnes amicos laude & lætitia exſequi.

Sic *Comitare funus* eſt apud Ovidium I. de Ponto x.

Funera non potui comitare nec ungere corpus.

Sed& *Ire* ſimpliciter eodem modo accipitur, quemadmodum etiam *Ire* vel *Venire exſequias.* Terentius in Andria: *Effertur, imus.* Virgilius II. Æneid.

Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis
Hanc patriam peperere ſuo, decorate ſupremis
Muneribus.

Quem locum imitatus videtur Silius Italicus lib. xv. Punicor. ubi occiſo Marcello Hannibal ſic loquitur:

Marcellum abſtulimus Latio: deponere forſan
Gens Italûm tandem arma velit: vos ite ſuperba
Exſequias animæ & cinerem donate ſupremi
Muneris officio.

Apulejus lib. III. Florid. *Proin quoniam Poeta optimus perſonam vitæ depoſuerit: recta de auditorio ejus exſequias eundum.* Idem lib. IIII. *Aſpexit in pomæriis civitatis funus ingens locatum, plurimos homi-*

nes

nes ingenti multitudine, qui exſequias venerant, circumſtare, omnes triſtiſſimos & obſoletiſſimos veſtitu. Terentius Phormione: *Exſequias Chremeti, quibus eſt commodum, ite: hem tempus eſt.*

Ovidius lib. II. Amor. Eleg. VI.

Pſittacus Eois imitatrix ales ab Indis
Occidit: exſequias ite frequenter aves.

Sed ne verba nos diutiùs teneant; ad rem accedamus. Indictiva igitur Funera quod attinet, notandum ſi defunctus bene de omni Repub. fuiſſet meritus, tum ad ejus exſequias non ſolum cognatos & amicos: verum etiam totam adeò civitatem confluxiſſe, præconis voce & tuba ad id evocatam. Aderant magiſtratus, Senatores, equites atq; adeo omnis populus, ut hac ratione ſuam erga defunctum benevolentiam teſtarentur, & ſi fieri poſſet, de dolore luctuq; ſuperſtitum liberorum propinquorumvé in ſe transferrent particulam vel aliorum animis ſolatii aliquid quaſi aſpergerent. Livius lib. XXIIII. de Hierone: *Funus fit regium, magis amore civium & caritate, quàm curâ ſuorum celebre.* Exempla alia paſſim occurrunt. Imò

Sacer-

Sacerdotes quoq; interdum iviſſe exſequias legimus: ut in funere Numæ, teſte Plutarcho. At in reliquis Funeribus pauci comparebant pręter cognatos. Vitio enim ferè dabatur ignoti hominis exſequias venire. Seneca innuit De Tranquillitate vitę cap. XII. *Quorundam quaſi ad incendium currentium miſereberis: usq; eò impellunt obvios & ſe aliosq; præcipitant: cum interim cucurrerint aut ſalutaturi aliquem non reſalutaturum, aut funus innoti hominis proſequuturi, aut judicium ſæpè litigantis.* Et Athenis lege erat prohibitum in aliorum funus accedere. Cicero II. de Leg. *Sublata etiam erat celebritas virorum ac mulierum, quò lamentatio minueretur. Habet enim luctum concurſus hominum: quocirca Pittacus omninò accedere quenquam vetat in funus aliorum.* Amici igitur & cognati præcipuè ibi conſpiciebantur. horum enim propria funeris cura: quod & Ariſtoteles monuit libr. IX. Ethic. cap. XI. Εἰς τὰ κήδη δὲ μάλιστα οἴονται δεῖν τοὺς συγγενεῖς ἀπαντᾶν. *In funera quoq; cognatos potiſſimùm prodire oportere arbitrantur.* Et non obſcurè tangit Dionyſius

nyſius Halicarnaſſæus libr. xi. de Virginio loquens: ὁ δὲ τὴν μὲν ἀληθῆ πρὸς Αντώνιον αἰτίαν ἀποκρυψάμενος, ἀναγκαίου δὲ τινὸς συγγενοῦς σκεψάμενος πέπυσθαι θάνατον, οὗ τὴν ἐκκομιδήν τε καὶ ταφὴν αὐτὸν ἔδει ποιήσασθαι κατὰ τὸν νόμον, ἀφίεται. hoc eſt: *Virginius verò cum veram cauſam Antonium celaſſet, & ſe cujusdam cognati neceſſarij mortem audiſſe ſimularet, cujus funus & ſepultura ſibi ex lege eſſet curanda, dimiſſus eſt.* Hinc Plinius libr. xxxv. cap. 11. *Semper defuncto aliquo totus aderat familiæ ejus, qui unquam fuerat, populus.* Cicero pro Quintio: *Si funus id habendum ſit, quò non amici conveniunt ad exſequias cohoneſtandas, ſed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias vitæ lacerandas & diſtrahendas.* Solebant autem morientes interdum amicos ſuos vel liberos legato aliquo invitare, ut exſequias ſibi venirent. Valens in L. Si tibi D. De Legat. iii. *Si tibi & ei, qui ex tribus liberis meis in funus meum venerit, centum aureos legavero.* Mæcianus etiam ſub hac conditione, *ſi ad exſequias funeris mei venerit,*

Legata

Legata quandoq; data oſtendit, in L. conditionum, quæ D. De Condic. & dem. Atq; hæc forſan intelligenda ſunt de amicis & liberis qui peregrè aberant, vel alibi habebant domicilium.

Non autem viri ſolùm: ſed & Fœminæ funus proſequebantur, unâq; innuptæ filiæ cum reliquis cognatis mulieribus, ut patet ex Plutarchi Problem. ubi cauſas inveſtigat, cur filiæ aperto capite & ſolutis crinibus prodeant in funus. Locum ipſum inferiùs laudamus. Similem verò ritum etiam apud Athenienſes uſitatum fuiſſe, teſtatur præter alios Terentius in Andria, cum inquit:

Effertur, imus: interea inter mulieres
Quæ ibi aderant, fortè; unam adſpicio adoleſcentulam
Formâ. Sos. *bonâ fortaſſe.*

Idipſum manifeſtè ſignificavit Lyſias in defenſione, quam ſcripſit Eratoſtheni, qui adulterum domi deprehenſum occiderat. Affirmat enim ille, interitum matris originem fuiſſe omnium ſuorum malorum: quòd uxor, cum in funus proceſſiſſet, ſpectata primò ibi ſit à delicato illo adoleſcente, cum quo poſtea conſuetudinem

nem ſtupri habuit. Inquit autem purus ille ſcriptor: ἐπειδὴ δὲ ἡ μήτηρ ἐτελεύτησε, πάντων τῶν κακῶν ἀποθανοῦσα αἰτία μοι γεγένηται: ἐπ' ἐκφορὰν γὰρ αὐτῇ ἀκολουθήσασα ἡ ἐμὴ γυνὴ, ὑπὸ τούτου τοῦ ἀνθρώπου ὀφθεῖσα, χρόνῳ διαφθείρεται. Vide P. Victorium lib. III. Var. Lect. cap. XII. Id verò de iis intelligendum eſt, qui proximo ſanguinis nexu cohærebant mortuo. Nam reliquis in funus prodire, aut domum funeſtam ingredi fas non erat, niſi jam ſexagenariis: ut eſt in lege Solonis apud Demoſthenem in Oratione ὑπὲρ ἁγνίου κλήρου: Βαδίζειν δὲ τοὺς ἄνδρας πρόσθεν, ὅταν ἐκφέρωνται. Τὰς δὲ γυναῖκας ὄπισθεν. γυναῖκα δὲ μὴ ἐξεῖναι εἰσιέναι εἰς τὰ τοῦ ἀποθανόντος. μηδ' ἀκολουθεῖν ἀποθανόντι, ὅταν εἰς τὰ σήματα ἄγηται, ἐντὸς ἑξήκοντα ἐτῶν γεγονυῖαν, πλὴν ὅσαι ἐντὸς ἀνεψιαδῶν εἰσι. At verò apud Meſſenios mulieres in funus prodire probro habitum fuit: ut colligere eſt ex Æliano libr. VI. Var. hiſt. cap. I. ubi inhumanitatis accuſat Lacedæmonios, quod Meſſeniorum mulieres bello captas id facere coëgerint. Λακεδαιμόνιοι, inquit, Μεσσηνίων κρατήσαντες, τῶν μὲν γινομένων ἁπάντων ἐν τῇ Μεσσηνίᾳ τὰ ἡμίση ἐλάμβανον αὐτοὶ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ἐλευθέρας εἰς τὰ πένθη βαδίζειν ἠνάγκαζον, καὶ τοὺς ἀλλοτρίους

καὶ μηδὲν σφίσι προσήκοντας νεκροὺς κλαίειν. hoc eſt, *Lacedæmoij Meſſeniis ſuperatis omnium quæcunque in Meſſenia erant dimidiatam partem ſibi ceperant, & mulieres liberas in funera prodire coegerunt, & alienos neque quicquam ad ſe pertinentes mortuos lugere.* Niſi fortè, quod malim, de Præficis hic locus intelligendus eſt, quarum vicem obire à Lacedæmoniis coactæ ſint mulieres Meſſeniorum. Sed nec Chriſtianis mulierib. virginibusq; id fuiſſe permiſſum, ex S. Patrum ſctiptis apparet. Syneſius Epiſt. III. οὐ γὰρ οἶμαι, νομίζεται νυμφαγωγείαις βαδίζειν ἐπ᾽ ἐκφορὰν, *non eſſe moris novam nuptam ad funus convenire.* D. Chryſoſtomus περὶ τῆς ἱεροσύνης libr. III. Δεῖ δὲ καὶ ἐκφορῶν καὶ παννυχίδων ἀπείργειν: virgines intelligit: οἶδε γὰρ οἶδεν ὁ πολυμήχανος ὄφις ἐκεῖνος καὶ διὰ χρηστῶν πράξεων τ᾽ αὐτοῦ παρασπείρειν ἰόν. καὶ χρὴ τὴν παρθένον πανταχόθεν τειχίζεσθαι καὶ ὀλιγάκις τοῦ παντὸς ἐνιαυτοῦ προβαίνειν τῆς οἰκίας, ὅτ᾽ ἂν ἀπαραίτητοι καὶ ἀναγκαῖαι κατεπείγωσι προφάσεις. hoc eſt, *Jam & virgini oportet funebres pompas & publica pervigilia interdicta eſſe. novit enim, novit ingenioſiſſimus ſerpens ille vel per bona opera ſuum ipſius virus diſſeminare. Propterea virginem oportet*

oportet undecunq; tanquam muro circumſeptam eſſe, ac toto anno perrarò dòmo egredi: idq; demum cùm inexcuſabiles & neceſſariæ urgebunt cauſæ; ut utar verſione clariſſimi amiciſſimiq; noſtri Davidis Hœſchelii, fugientium Græcarum literarum ſtrenui vindicis, cujus optimis in aureum hunc ſcriptorem Notis debemus etiam illud ex Syneſii Epiſtola teſtimonium: id volui, benevole Lector, neſcius ne eſſes.

Non autem homines ſolùm, ſed & equos in Magnatum exſequiis iviſſe, qui mos hodieq; durat, videre eſt ex Chryſoſtomo Homil. III. ad populum Antiochenum: *Divite aliquo mortuo, non ſervos ſolos & ancillas: ſed & equos neceſſarij ſacco amicientes & agaſonibus tradentes, ad ſepulturam ſequi jubent, calamitatis magnitudinem oſtentantes & omnes ad miſericordiam allicientes.*

CAP. XI.

Habitus & mores lugentium. Lacrumæ. Planctus & στερνοτυπία. Lacerationes lacertorum & genarum. Hæc Solonis legibus & XII. tabul. vetita quidem, ſed non ſublata. Hadr. Iunij in cauſa huius legis inveſtiganda lapſus.

IAM verò de habitu & moribus funus proſequentium, & in luctu conſtitutorum, inprimis verò eorum, qui defuncto ſanguine proximiores, nonnihil dicendum eſſe ordo monet. Re igitur diligenter conſiderata, quantum quidem mihi libraria ſupellectile deſtituto memoria jam ſuppeditat, invenio cùm in aliis luctibus, tùm verò etiam in hoc funebri antiquitus præcipuè uſitatas fuiſſe Lacrymas, Planctum, & στερνοτυπίαν, Lacerationes genarum, Querelas & maledicta in Deos, crines paſſos, ſciſſos, interdum etiam tonſos, ornamenta depoſita, cultum & veſtes mutatas, & quæ alia ſunt hujus generis, de quibus ſingulis jam diſtinctè agam & per partes.

Ordiar autem à Lacrymis & fletu, qui adeò notus in funere, ut ferè me pudeat de eo verbum ullum facere. Terentius Andria: *In ignem poſita eſt, fletur.* Ovidius 1. de Ponto Eleg. x.

Illum ego non aliter flentem mea funera vidi,
Ponendus quàm ſi frater in igne foret.

Homerus Odyſs. Δ.

Τοῦτό νυ καὶ γέρας ἐςὶν ὀϊζυροῖσι βροτοῖσι
Κείρασθαί τε κόμην βαλέειν τ' ἀπὸ δάκρυ παρειῶν,

Namq;

Namq; hæc ſola manent miſeros ſolatia mortis
Et tondere comam & lacrymis reſpergere vultus.

Corippi hac de re locus eſt, quem adhuc adſcribam, ut eum macula liberem, qua laborat: ſic enim ille libr. 3. de funere Juſtiniani Imp.

Funduntur lacrymæ ritu nivis, imbre madebant
Cunctorum veſtes, proprioq; in fonte natabant
Madentes oculi, vultusq; ſinusq; rigabant.

Apage illud *Madentes* & L. *Manantes.*

Nec plura addo, in re adeò obviâ ac protritâ, notâq; etiam iis, *qui nondum ære lavantur*. Raro autem ſolæ lacrymæ: ſed comites ferè ſemper habebant Planctum & στερνοτυπίαν. Lucianus de luctu: οἰμωγαὶ ἢ ἐπὶ τούτοις καὶ κωκυτὸς γυναικῶν καὶ παρὰ πάντων δάκρυα καὶ στέρνα τυπτόμενα. Plutarchus ad Apollonium: Καὶ ἐν οἷς ἐδυσχέραινον σφόδρα, μνήμασιν ἀνοιμώζοντες καὶ στερνοτυπούμενοι, λαμπρὰς δ᾽ ὠχίας συνίσταντες μετὰ μουσουργῶν. Ovidius lib. IIII. Metamorp. de Thisbe, cum Pyramum proprio gladio confoſſum vidiſſet:

Sed poſtquam remorata ſuos agnovit amores,
Percuſſit indignos claro plangore lacertos,
Et laniata comas, amplexaq; corpus amatum
Vulnera ſupplevit lacrymis.

Idem in Epiſt. Sapphus ad Phaonem:

Poſtquam ſe dolor imminuit, mea pectora planxi
Nec puduit ruptis exululare comis.
Non aliter quàm ſi nati pia mater adempti
Portet ad extructos corpus inane rogos.

Propertius lib. II. ad Cynthiam:

Tu verò nudum pectus lacerata ſequêris,
Nec fueris nomen laſſa vocare meum.

Juvenalis alludit Satyra XIII.

Et maiore domus gemitu, maiore tumultu
Planguntur nummi quàm funera.

Arnobius libr. v. adverſus Gentes. De Gallis Deûm matris: *Quid pectoribus applodentes palmas paſſis cum crinibus Galli? Nonne illos referunt in memoriam luctus, quibus mater turrita cum Acdeſti lachrymabili puerum proſequuta eſt ejulatu?* Et ſtatim: *Et cur more lugentium cædant pectoribus lacertos, & fortunam imitentur in lamentabili conſtitutorum ſorte.* Libanius de Loquacitate mulieris: Πέμψατέ με ταχέως εἰς τὴν τελείαν ἡσυχίαν. ἀναμίξατε με τοῖς ἀπελθοῦσι τοῖς μακαρίοις, τοῖς ἀναισθήτοις. πῶς γὰρ οὐκ εὐδαίμων, ὅταν ὁ μὲν ἐπὶ κλίνης φέρηται, κόπτωνται αἱ γυναῖκες, οἱ δὲ προσήκοντες ὀλοφύρωνται. ὁ δὲ τούτων ἀκούει μηδὲν. hoc eſt, *Damnate me quamprimùm perfecta quiete. efficite ut nume-*

numerum beatorum fato functorum ſenſuquè caſſorum augeam. Qui tunc beatulus non eſſem, cum hoc quidem corpuſculum in lectica deferretur & mulieres plangerent & cognati ac neceſſarij lugerent: mortuus verò nihil horum quicquam audiret. Artemidorus libr. I. cap. 43. de mammis: Πολλάκις δὲ καὶ πένθος, μάλιϛα δὲ γυναιξὶ σημαίνουσι: αὗται γὰρ ἐν πένθει καὶ τοὺς μαζοὺς λωβῶνται. hoc eſt, *Sæpè etiam mammæ luctum præſertim mulieribus ſignificant. Hæ enim in luctu etiam mammas deliniant.* Atque hujus στερνοτυπίας principes erant Præficæ, de quibus jam ante diximus. hæ enim modum plangendi cæteris dabant, iisquè ad pectus plangendum ac alias nugas præibant: accinente etiam tibia funebri. Id quod etiam ex Euſebio diſcimus lib. IX. hiſt. Eccl. cap. VIII. οὐδ' ἦν ἄλλο τι θεωρεῖν ἢ θρήνους μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς αὐλῶν τε καὶ κτύπων. Vnde & in Evangelio D. Matthæi cap. XI. ηὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὠρχήσασθε, ἐθρηνήσαμεν καὶ οὐκ ἐκόψασθε. De Ægyptiis, quibus peculiariter hæc ſtultitia quaſi addita, vide Herodotum lib. II.

Non autem lacertos tantum & pecto-

ra lacerabant: ſed etiam genas vultumque ipſum: cujuſmodi lacerationes mulieribus potiſſimùm erant peculiares. Servius in lib. III. Æneid. *Varro dicit mulieres in exſequiis & luctu ideò ſolitas ora lacerare, ut ſanguine oſtenſo inferis ſatisfaciant.* Et in lib. XII. *Moris fuerat, ut ante rogos humanus ſanguis effunderetur vel captivorum vel gladiatorum. quorum ſi fortè copia non fuiſſet, laniantes genas ſuum effundebant cruorem, ut rogis illa imago reſtitueretur.* Quem morem Athenienſibus ſuis jam ante Solon: & Romanis Decemviri ſeverè interdixerunt. De Solone Plutarchus teſtatur in ejus vita: Ἐπέστισε καὶ τοῖς πένθεσι νόμον, ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον, Et mox: Ἀμυχὰς κοπτομένων καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα καὶ τὸ κωκύειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ε. α. ταφαῖς ἑτέρων ἀφεῖλεν. In Duodecim tab. verò ita ſcriptum memorat Cicero II. leg. *Mulieres Genas Ne Radunto.* Plinius etiam vocem *radendi* retinet libr. XI. cap. XXXVII. *Infra oculos malæ homini tantum, quas priſci genas vocabant, XII. tab. interdicto radi à fœminis eas.* Feſtus: *Radere g.* interpretatur *unguibus* ſcindere vel cru-

entare:

entare: Eſt enim Feſti locus mutilus & tale quid ſubintelligi debet. Non igitur audiendus Servius, qui legem hanc ita concipit: *Mulier faciem ne carpito.* Non enim faciem, ſed genas: nec carpito, ſed radito vel potius radunto, numero plurium in Legibus fuiſſe ex dictis liquet. Solon fortean dixerat, ἀμύσσειν παρειὰς: quod propriè τὸ ξέειν τοῖς ὄνυξι. Euſtathius ad hunc locum Iliad. α. —- συδ' ἔνδοθι θυμὸν ἀμύξεις, citat ἀμύσσειν παρειὰν & interpretatur. Apud Lucianum de luctu eſt ἀμύσσειν τὸ πρόσωπον: ubi etiam τῶν φοινισσομένων παρειῶν meminit. Poſſis etiã δρύπτειν παρειὰς interpretari illud genas radere: nam & Homerus ἀμφιδρυφεῖς παρειὰς lugentium mulierum appellat. Lævorſum autem hanc legem accepit doctiſſimus alioquin & politiſſimus Hadrianus Junius in Commentar. De Coma cap. 11. exiſtimans *τὸ radere* hic idem eſſe quòd forficulâ reſecare, quemadmodum barbæ ſolent. Diſertè enim dicit ideo vetitam hanc muliebrium genarum raſuram, ut ne diuturno radendi uſu ſuccreſcentibus pilis à natura non datis fœminæ ſub ementito virilis oris honore fallerent. Atqui non id Solon, non Decemviri voluêre:

N 5 luêre:

ra lacerabant: ſed etiam genas vultumq; ipſum: cujuſmodi lacerationes mulieribus potiſſimùm erant peculiares. Servius in lib. III. Æneid. *Varro dicit mulieres in exſequiis & luctu ideò ſolitas ora lacerare, ut ſanguine oſtenſo inferis ſatisfaciant.* Et in lib. XII. *Moris fuerat, ut ante rogos humanus ſanguis effunderetur vel captivorum vel gladiatorum. quorum ſi fortè copia non fuiſſet, laniantes genas ſuum effundebant cruorem, ut rogis illa imago reſtitueretur.* Quem morem Athenienſibus ſuis jam ante Solon: & Romanis Decemviri ſeverè interdixerunt. De Solone Plutarchus teſtatur in ejus vita: Ἐπέστησε καὶ τοῖς πένθεσι νόμον, ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον, Et mox: Ἀμυχὰς κοπτομένων καὶ τὸ θρηνεῖν πεποιημένα καὶ τὸ κωκύειν ἄλλον ἐν ταφαῖς ε. α. ταφαῖς ἑτέρων ἀφεῖλεν. In Duodecim tab. verò ita ſcriptum memorat Cicero II. leg. *MULIERES GENAS NE RADUNTO.* Plinius etiam vocem *radendi* retinet libr. XI. cap. XXXVII. *Infra oculos malæ homini tantum, quas priſci genas vocabant, XII. tab. interdicto radi à fœminis eas.* Feſtus: *Radere g.* interpretatur *unguibus* ſcindere vel cruentare:

entare: Eſt enim Feſti locus mutilus & tale quid ſubintelligi debet. Non igitur audiendus Servius, qui legem hanc ita concipit: *Mulier faciem ne carpito.* Non enim faciem, ſed genas: nec carpito, ſed radito vel potius radunto, numero plurium in Legibus fuiſſe ex dictis liquet. Solon fortean dixerat, ἀμύσσειν παρειὰς: quod propriè τὸ ξέειν τοῖς ὄνυξι. Euſtathius ad hunc locum Iliad. α. —— σὺ δ' ἔνδοθι θυμὸν ἀμύξεις, citat ἀμύσσειν παρειὰν & interpretatur. Apud Lucianum de luctu eſt ἀμύσσειν τὸ πρόσωπον: ubi etiam τῶν φοινισσομένων παρειῶν meminit. Poſſis etiã δρύπτειν παρειὰς interpretari illud genas radere: nam & Homerus ἀμφιδρυφεῖς παρειὰς lugentium mulierum appellat. Lævorſum autem hanc legem accepit doctiſſimus alioquin & politiſſimus Hadrianus Junius in Commentar. De Coma cap. 11. exiſtimans *τὸ radere* hic idem eſſe quòd forficulâ reſecare, quemadmodum barbæ ſolent. Diſertè enim dicit ideo vetitam hanc muliebrium genarum raſuram, ut ne diuturno radendi uſu ſuccreſcentibus pilis à natura non datis fœminæ ſub ementito virilis oris honore fallerent. Atqui non id Solon, non Decemviri voluêre:

luere: ſed genarum lacerationes intellexêre, quæ unguibus fiebant. His enim foeminæ ſolebant mortuo parentare: Et quanquam de ea re caverint leges; non tamen utiq; fuit obſervatum. Ovidius teſtatur lib. III. Triſt. Eleg. III.

Parce tamen lacerare genas, nec ſcinde capillos,
Non tibi nunc primùm, lux mea, raptus ero.

Quo alluſit & libr. II. Amor. Eleg. VI. de morte Pſittaci:

Ite pia volucres & plangite pectora pennis,
Et rigido teneras ungue notate genas.

Ungue notare genas dixit σίζειν τὰς παρειὰς τῇ ὄνυχι quomodo etiam loquitur Eleg. V. lib. III. ejuſdem luſus:

Illa cui placuit quamvis erat horrida vultu,
Vngue notata comas, ungue notata genas.

Sic Virgil. libr. IIII. Æneid. de Anna Didonis mortem deplorante:

Vnguibus ora ſoror fœdans & pectora pugnis.

Et Petronius Arbiter in Satyr. matronæ Epheſinæ *faciem unguibus ſectam* tribuit. Apud Quintilianum etiam declam. X. fit mentio mulieris, quæ filium lugens *ſanguinantes ad judices porrigit lacertos, quæ ſciſſo laniatoq; vultu, quæ lividis præſertim uberi-*

uberibus, &c. Hinc Artemidorus lib. 1. cap. XXX. Παρειὰς παχείας ἔχειν, ἀγαθὸν πάντη, μάλιστα γυναιξί. τὸ γὰρ ἰσχνὰς ἔχειν ἢ ἡλκωμένας, λύπας ἢ πένθος σημαίνει. ἰσχνὰς μὲν λύπας, ἡλκωμένας δὲ πένθος. καὶ γὰρ ἐν τοῖς πένθεσι λωβῶνται τὰς παρειὰς οἱ ἄνθρωποι. h. e. *Genas habere craſſas, omnibus bonum eſt, maximè mulieribus. Verùm graciles & ulceratas triſtitiam & luctum ſignificat: illæ quidem triſtitiam, hæ verò luctum. Nam in luctibus homines genas dilaniare ſolent.* Perſtringit hanc muliebrem inſaniam D. Baſilius Seleuciæ Epiſcopus elgantiſſimis verbis digniſſimisq; ut hîc etiam legantur: Ea verò ſic ſonant: Νῦν καὶ τῶν ἄλλων κακῶν καὶ τοῦτο τῶν γυναικῶν τὸ νόσημα κρατεῖ, ἐπίδειξιν ἐν τοῖς θρήνοις ποιοῦνται καὶ τοῖς κωκυτοῖς αἱμάσσουσι βραχίονας, παρατίλλουσι τρίχας, χαράδρας ποιοῦσι κατὰ τῶν παρειῶν: αἱ μὲν ὑπὸ πένθους, αἱ δ' ὑπὸ ἐπιδείξεως, καὶ φιλοτιμίας, αἱ δὲ ὑπὸ ἀσωτίας καὶ βραχίονας γυμνοῦσι ἐπὶ μέσης τῆς ἀγορᾶς.

CAP. XII.

Convitia & Querelæ in Deos. Capilli paſſi, lacerati, pulvere ſparſi.

PRæterea nonnulli præ nimia impatientia etiam querelis Deos ſuos onerabant,

eosq; convitiis ferè inceſſebant, quod ab illis aſpectu charorum ſuorum eſſent privati. Unde Silius lib. xiii. de Scipione, cum de morte ſuorum propinquorum audiſſet:

— pietas irata ſiniſtris
Cœlicolis furit atq; odit ſolatia luctus.

Claudianus in præfat. libr. iii. in Eutrop.

Improbe quid pulſas muliebribus aſtra querelis?
Quod tibi ſub Cypri littore parta quies.

Statius lib. iii. Thebaid.

Primæviq; ſenes & longo examine matres
Invidiam planxêre Deis, miſeroq; tumultu
Bina per ingentes ſtipabant funera portas.

Idem lib. v. Sylvar.

& iniuſtos rabidis pulſare querelis
Cœlicolas ſolamen erat.

Ex quo ritu etiam loquitur libr. iii. Sylvar.

Scilicet exhauſti Lacheſis mihi tempora fati
Te tantùm miſerata dedit: ſuperiq; potentes
Invidiam timuêre tuam.

Neq; inter hos terminos ſe continuit illorum inſania: ſed etiam Deorum ſuorum aras & templa lapidare ſolebant, ſtatuas deijcere, & neſcio quid non vindictæ

loco

loco perpetrare. Clarum id ex Suetonio in vita Caligulæ cap. v. *Tamen longè majora & firmiora de eo judicia in morte ac poſt mortem extitêre. Quo defunctus eſt die lapidata ſunt templa, ſubverſæ Deûm aræ, Lares à quibusdam familiares in publicum abjecti, partus conjugum expoſiti.* Quo referendus & Senecæ locus de vita Beata c. xxvi. *Nullam mihi injuriam facitis, ſicut nec Dis quidem hi, qui aras evertunt.* Vide Arrianum libr. ii. diſſertat. Epictet. cap. xxii.

Ceterùm ut omnia ad mœrorem & triſtitiam eſſent compoſita, veteres capillamento quoq; luctum præ ſe ferebant. Ac in Fœminis quidem crines ſolutos ac circum colla fluitantes obſervare licet: Imò verò etiam in viris, ſi qui comam alerent. Unde Pedo Albinovanus in Epicedio Germanici:

Vidimus attonitum fraterna morte Neronem
Pallida proiecta flere per ora coma.

Sed in fœminis frequentiùs; quibus ferè proprium hoc auctilis capillitii & ad talos usq; promiſſi decus natura indulſit. Apertè ſanè Plutarchus in Probl. teſtatur filias

filias ταῖς κόμαις λελυμένας *ſolutis crinibus* funus fuiſſe proſequutas. Livius lib. I. de ſorore Horatiorum: *Solvit crines & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat.* Ovidius lib. II. Faſtorum de Lucretia:

— paſſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater itura rogum.

Idem lib. VI. Metamorph. fab. VII. de Philomela:

Mox ubi mens rediit, paſſos laniata capillos
Lugenti ſimilis, &c.

Et in Epiſtola Ariadnes ad Theſea.

Aſpice demiſſos lugentis more capillos,
Et tunicas lacrymis, ſicut ab imbre, graves.

Ubi demiſſos, id eſt, in nodum non ſubſtrictos, vel non deſectos. Sic etiam Tibullus lib. I. Eleg. I.

Tu manes ne lede meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris, Delia, parce genis.

Idem lib. eodem Eleg. III.

Non ſoror Aſſyrios cineri quæ dedat odores,
Et fleat effuſis ante ſepulcra comis.

Catullus in Argonautic.

Illius egregias virtutes claraq; facta
Sæpè fatebuntur gnatorum in funere matres;
Cum tremulo incanos ſolvent à vertice crines,
Putridaq; infirmis variabunt pectora palmis.

Petro-

Petronius in Satyr. de celebri illâ matronâ Epheſinâ: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.* De Gallicis mulieribus vide Cæſarem lib. VII. bell. Gallic. De Fadilla autem Herodianum lib. I.

Sed & laceratas evulſasq; à fœminis comas videre eſt apud Curtium libr. X. ubi Darii mater audita morte Alexandri laceratis crinibus humi corpus abjecit. Quod & Præficas factitaſſe ex Lucillii verſibus ſupra memoratis liquet. Atque ab hac ineptia neque viri ſibi temperarunt. Cicero III. Tuſculanor. *Ex hac opinione ſunt illa varia & deteſtabilia genera lugendi, pedores muliebres, lacerationes genarum, pectoris, capitis percuſſiones. Hinc ille Agamemnon Homericus & idem Accianus.*

Scindens dolore identidem intonſam comam. In quo facetum illud Bionis: Perinde ſtultiſſimum Regem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvitio mœror levaretur. Quippe cum crines in luctu vellere ſit cruciatum, cruciatui addere,

dere, nec enim id citra dolorem fieri queat. Græci τίλλειν τὴν κόμην dixerunt. Lucianus de luctu: Παύσεται τιλλόμενος τὴν κόμην καὶ τὸ πρόσωπον ἐξ ἐπιπολῆς ἀμύσσων. Scholiaſtes Ariſtophanis ad Ranas: Τὸ οὖν τίλλειν τὰς τρίχας καὶ κόπτεσθαι ἅμα μὲν ὡς ἐπὶ τετελευτηκότι ἀναγκαίως. Ex quo ritu etiam, poſt allocutionem & conventiones inter III viros & Sex. Pompeium habitas, milites utriusque partis in mutua ſalutatione cum propinquos ſuos & amicos concidiſſe intelligerent, lugentium ſpecie, comas ſuas diſcerpſiſſe & laceraſſe veſtimenta, narrat Dio lib. *XLVIII.* his verbis:

Μαθόντες δὲ τὴν ἀλήθειαν, τάς τε τρίχας ἐπεσπάραττον, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιερρήγνυντο. ὀνομαστί τε αὐτοὺς ἀνεκάλουν, ὡς καὶ ἐπακοῦσαί τι δυναμένους καὶ πένθος, ὡς καὶ τότε τελευτώντων, αὐτοῦ τε τοῦ κειμένων σφῶν ἐποιοῦντο. Imò verò etiam pulveris cinerumq; aſpergine capillitium ſolebant ſordidare: ne quid hic ſilentio prætereamus. Facit id apud Homerum Iliad. XIIX. Achilles audita Patrocli morte:

Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν
Χεύατο κὰκ κεφαλῆς.

Et Priamus pulvere aſperſus Hectoris

filii

filii mortem luget, Iliad. ω. Sic Electra Euripidæa πιναρὰν κόμαν *ſordidam & pulverulentam comam* à patris morte oſtentat. Hinc Virgilius XII. Æneid.

Demittunt mentes, it ſciſſa veſte Latinus
Coniugis attonitus fatis urbiſq; ruina,
Canitiem immundo perfuſam pulvere turpans.

Idem x. Æneid.

Canitiem multo deformat pulvere.

Et in Ciri:

— Clade exterrita triſti
Intonſos multo deturpat pulvere crines.

Catullus in Argonautic.

Canitiem terra atq; infuſo pulvere fœdans.

Silius Italicus lib. XII. de Campanis:

Spectabantq; viros & læta & triſtia ferre
Indociles: nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum: nunc fœdantes in pulvere crinem
Canentem & turpi lacryma precibuſq; pudendis
Fœmineum tenues ululatum fundere in auras.

Ovidius libr. VIII. Metamorph. fab. IIII.

— lugent juveneſq; ſeneſq;
Vulguſq; proceresq; gemunt: ſciſſæq; capillos
Plangunt ora ſimul matres Calydonides. Oeneus
Pulvere canitiem genitor vultuſq; ſeniles
Fœdat humi fuſus.

Ex dictis igitur liquet, apud Romanos

etiam & Græcos ritum iſtum capita cineribus aſpergendi in luctu fuiſſe uſitatum; non verò tantummodo apud Judæos, quibus hac conſuetudine nihil frequentiùs: ut vel ſexcentis teſtimoniis poſſem probare, ſi foret neceſſe, & non alii ante me monuiſſent.

CAP. XIII.

Fœminas Græciæ in Luctu tonſas, aliquammultis teſtimoniis probatur. Sed non videri id fuiſſe perpetuum. Viri in luctu & periculis comam nutriebant. Germanorum mos.

SED quando capillata illa occaſio ſeſe jam nobis obtulit, non poſſum, quin utraq; eam manu apprehendam, & quædã adhuc de crinium lugubri tonſura adjiciam tàm è Græcis aliarumvé gentiũ quàm Romanis ritibus deſumpta. Cur enim non liceat nobis interdum excurrere, ſi modò non omninò extra lineas? De Græcis memoriæ prodidit Plutarchus, morem apud illos obtinuiſſe, ut viri quidem in luctu, comam alerent, mulieres verò eam tonderent. Verba ejus in ῥωμαϊκοῖς hæc ſunt: Καὶ παρὰ Ἕλλησιν ὅταν δυστυχία τις γένηται, κείρονται μὲν αἱ γυναῖκες, κομῶσι δὲ οἱ ἄνδρες. Cujus ritus origo, ſi Euripidis Scholiaſtæ fides habenda,

benda, talis fuiſſe videtur: Athenienſes in Æginam exercitum miſerant, qui occidione periit, deletus ab Æginetis Laconum ſubſidio uſis, ſolo relicto cladis nuncio, quẽ interfectorum conjuges circumſtipatum fibulis confoderunt: ob eam cauſam SCto. interdictus fuit fibularum uſus, viriq; comam alere juſſi, mulieres tonderi prȩter legem naturæ. Ut autem de Mulieribus primò dicamus, iis etiam lugubrem tonſuram vel κουρὰς πενθίμους aſſignat idem Plutarch. in Conſol. ad uxor. Καὶ περὶ μύρου μὲν ἐνίους καὶ πορφύρας διαμάχεσθαι ταῖς γυναιξὶν, κουρὰς δὲ συγχωρεῖν πενθίμους καὶ βαφὰς ἐσθῆτος μελαίνης καὶ καθίσεις ἀμόρφους καὶ κατακλίσεις ἐπιπόνους. Accius in Amphytrione apud Nonium:

— Sed quanam hac eſt
Mulier funeſta veſte, tonſu lugubri?

Euripides in Alceſtide:

Πένθος γυναικὸς τῆσδε κοινοῦσθαι λέγω
Κουρᾷ ξυρήκει καὶ μελαμπέπλῳ στολῇ.

Et apud Calabrum Briſeis κειραμένη πλοκάμους h. e. *tonſis crinibus* herum ſuum luget. Quomodo & univerſam Græciam luxiſſe obitum Alcæi Poëtæ ait Antipater quodam Epigrammate:

Ἄπλεκτον χαίταν ἐν χροῒ κειραμένα. *h. e. Attonſo implexo vertice ad usq; cutim.*

Sic Suetonius in Calig. narrat, quosdam regulos audita Germanici morte *uxorum ſuarum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus.*

E diverſo tamen Terentius in palliata fabula non tonſam, ſed promiſſam comam in muliere funebri agnoſcit. Sic enim apud illum in Heautont. Act. II. Sc. III. loquitur Syrus:

Texentem telam ſtudioſè ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Eius anus cauſa, opinor, quæ erat mortua:
Capillus paſſus, prolixus, circùm caput
Rejectus negligenter,

Et in Phormione Act. I. Sc. II. virgini matrem mortuam lamentanti *capillus paſſus* tribuitur. Ac ſanè quomodo crines ſolvere comasque lacerare potuiſſent, quod fœminas factitaſſe conſtat, niſi comam illas aluiſſe & capillos circum caput fluitare ſiviſſe affirmemus?

Viros autem quod attinet, & hos quoque in luctu aut periculis conſtitutos comam nutriviſſe, teſtatur Artemidorus lib. I. ὀνειροκριτικῶν. cap. XX. ἤδη ἀτημέλητος ἐν συμ-

φοραῖς

φοραῖς αὔξεται θρὶξ. Et cap. XXIII. καὶ μὴν τοι ὐδεὶς ἐν περιστάσει πονηρᾷ ἢ συμφορᾷ τινι καθεστὼς κείρεται. ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας ἀλύποις τε καὶ οὐκ ἀπόροις: Nec difficile id exemplorum appoſitione confirmare. Cicero IIII. Verr. *Sordidati maximâ barbâ & capillo Romæ biennium propè fuerunt.* Livius lib. *XLIIII.* de Legatis Alexandrinis: *Sordidati barba & capillo promiſſo cum ramis oleæ ingreſſi curiam, procubuerunt & oratio quàm habitus fuit miſerabilior.*

C. Julium Cæſarem audita clade Turriana barbam capillumq; ſubmiſiſſe, nec antè demiſiſſe, quàm vindicaſſet, autor Suetonius in ejus vita cap. *LXVII.* Idem factitavit Auguſtus propter cladem Varianam, teſte eodem cap. *XXIII.* De Antonio victo refert hæc Plutarchus: καὶ κόμην μὲν ἀτημελὴς καὶ βαθὺς πώγων μετὰ τὴν ἧτταν εὐθὺς ἦν αὐτῷ καθειμένος. Sic Caligulam Imp. mortuâ Druſilla mœroris adeo impatientem fuiſſe, ut noctu ab urbe profugerit, & cum Campaniam tranſcurriſſet, Syracuſasq; petiiſſet, rurſus inde redierit *barba capilloq; promiſſo,* tradit idem Suetonius. Macrinum quoq; Antiochię barbam nutriiſſe

ſtituti, ut etiam omnibus voluptatibus læticiaq; abundarint. Artemidorus non obſcurè indicat libr. I. ὀνειροκριτικ. cap. XXIII. κείρεσθαι δὲ ὑπὸ κουρέως, ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπίσης δηλοῖ. ἐστὶ γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου ἐκδέξασθαι. Dicit à tonſore per ſomnium tonderi, læticiæ ſignum eſſe, & τὸ κείρεσθαι à verbo καρῆναι, quod unius literæ permutatione χαρῆναι eſt, originem trahere. Mox autem ſubjungit: εἴ τις ἑαυτὸν κείρει, πένθος αἰφνίδιον ἢ συμφορὰν μεγάλων κακῶν ἀνάπλεων σημαίνει. οἱ γὰρ ἐν τοιούτοις γινόμενοι, ἑαυτοὺς ἀνάγκη περικείρεσθαι. *Si quis ſeipſum tondeat, luctum ſubitaneum aut calamitatem magnis malis refertam ſignificat. Qui enim in talibus verſantur, neceſſariò ſeipſos circumtondent.* A quo nihil abit Aſtrampſychus in ſenariis ſuis onirocriticis:

Τρίχας καρῆναι, πραγμάτων δηλοῖ βλάβην.
Τρίχας πεσεῖν δὲ κίνδυνον φέρει μέγαν.

Quos Hadr. Junius ita reddidit:

Damnum in negotiis coma abraſa indicat.
Diſcrimen ingens, ſi cadant crines, notat.

Vel ut Federicus Morellus Profeſſor Regius:

Tonſi

Tonſi capilli, damna rerum detegunt.
Fluxus capillorum periculum edocet.

Sed clariſſimè de hoc ritu Herodotus lib. II. τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι νόμος ἅμα κήδει κέκαρθαι τὰς κεφαλὰς, τοὺς μάλιστα ἱκνέεται. *Apud cæteros homines more receptum eſt, ut in luctu ſtatim capita radantur, & eorum potiſſimùm, ad quos jure luctus perveniebat.* Eadem tradit Athenæus lib. XV. de coronis: Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τοὐναντίον παρασκευάζομεν. ὁμοιοπαθεῖς γὰρ τοῦ κεκμηκότος, κολοβοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν, καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει. *Quamobrem in luctu nos contrà tanquam eodem dolore tangamur, ac qui affligitur, decurtamus nos & tonſo capillo & detractis coronis.* Tangit & Seneca libr. v. de benef. cap. VI. *Si Regem in luce media errantem ad rerum naturam admiſiſſet, uſque eò ignarum, ut quo die Solis defectio fuit, regiam clauderet, & filium, quod in luctu ac rebus adverſis moris fuit, tonderet.* Quò pertinet & proverbialis locutio: Ξυρεῖν ἐν χρῷ: de qua Paræmiographi: Παροιμία ἐπὶ τῶν εἰς βάθος ἀπολομένων λεγομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐπικινδύνων πραγμάτων. Et Triclinius apud Sopho-

 clem

filias ταῖς κόμαις λελυμέναις *ſolutis crinibus* funus fuiſſe proſequutas. Livius lib. I. de ſorore Horatiorum: *Solvit crines & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat.* Ovidius lib. II. Faſtorum de Lucretia:

—— paſſis ſedet illa capillis,
Vt ſolet ad nati mater itura rogum.

Idem lib. VI. Metamorph. fab. VII. de Philomela:

Mox ubi mens rediit, paſſos laniata capillos
Lugenti ſimilis, &c.

Et in Epiſtola Ariadnes ad Theſea.

Aſpice demiſſos lugentis more capillos,
Et tunicas lacrymis, ſicut ab imbre, graves.

Ubi demiſſos, id eſt, in nodum non ſubſtrictos, vel non deſectos. Sic etiam Tibullus lib. I. Eleg. I.

Tu manes ne lade meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris, Delia, parce genis.

Idem lib. eodem Eleg. III.

Non ſoror Aſſyrios cineri quæ dedat odores,
Et fleat effuſis ante ſepulcra comis.

Catullus in Argonautic.

Illius egregias virtutes claraq; facta
Sæpè fatebuntur gnatorum in funere matres:
Cum tremulo incanos ſolvent à vertice crines,
Putridaq; infirmis variabunt pectora palmis.

Petro-

Petronius in Satyr. de celebri illâ matronâ Epheſinâ: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.* De Gallicis mulieribus vide Cæſarem lib. VII. bell. Gallic. De Fadilla autem Herodianum lib. I.

Sed & laceratas evulſasq; à fœminis comas videre eſt apud Curtium libr. X. ubi Darii mater audita morte Alexandri laceratis crinibus humi corpus abjecit. Quod & Præficas factitaſſe ex Lucillii verſibus ſupra memoratis liquet. Atque ab hac ineptia neque viri ſibi temperarunt. Cicero III. Tuſculanor. *Ex hac opinione ſunt illa varia & deteſtabilia genera lugendi, pedores muliebres, lacerationes genarum, pectoris, capitis percuſſiones. Hinc ille Agamemnon Homericus & idem Accianus.*

Scindens dolore identidem intonſam comam. In quo facetum illud Bionis: Perinde ſtultiſſimum Regem in luctu capillum ſibi evellere, quaſi calvitio mœror levaretur. Quippe cum crines in luctu vellere ſit cruciatum, cruciatui addere,

dere, nec enim id citra dolorem fieri queat. Græci τίλλειν τὴν κόμην dixerunt. Lucianus de luctu: Παύσαι τιλλόμενος τὴν κόμην καὶ τὸ πρόσωπον ἐξ ἐπιπολῆς ἀμύσσων. Scholiaſtes Ariſtophanis ad Ranas: Τὸ οὖν τίλλειν τὰς τρίχας καὶ κόπτεσθαι ἅμα μὲν ὡς ἐπὶ τετελευτηκότι ἀναγκαίως. Ex quo ritu etiam, poſt allocutionem & conventiones inter III viros & Sex. Pompeium habitas, milites utriusque partis in mutua ſalutatione cum propinquos ſuos & amicos concidiſſe intelligerent, lugentium ſpecie, comas ſuas diſcerpſiſſe & laceraſſe veſtimenta, narrat Dio lib. *XLVIII.* his verbis:

Μαθόντες δὲ τὴν ἀλήθειαν, τάς τε τρίχας ἐσπαράττοντο, καὶ τὰς ἐσθῆτας περιερρήγνυντο. ὀνομαστί τε αὐτοὺς ἀνεκάλουν, ὡς καὶ ἐπακοῦσαι τι δυναμένους καὶ πένθος, ὡς καὶ τότε τελευτώντων, αὐτοῦ τε τοῦ κειμένων σφῶν ἐποιοῦντο. Imò verò etiam pulveris cinerumq; aſpergine capillitium ſolebant ſordidare: ne quid hic ſilentio prætereamus. Facit id apud Homerum Iliad. XIIX. Achilles audita Patrocli morte:

Ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόνιν αἰθαλόεσσαν
Χεύατο κὰκ κεφαλῆς.

Et Priamus pulvere aſperſus Hectoris filii

filii mortem luget, Iliad. ω. Sic Electra Euripidæa πιναρὰν κόμαν *ſordidam & pulverulentam comam* à patris morte oſtentat. Hinc Virgilius XII. Æneid.

Demittunt mentes, it ſciſſa veſte Latinus
Coniugis attonitus fatis urbuq; ruina.
Canitiem immundo perfuſam pulvere turpans.

Idem x. Æneid.

Canitiem multo deformat pulvere.

Et in Ciri:

— *Clade exterrita triſti*
Int nſos multo deturpat pulvere crines.

Catullus in Argonautic.

Caniciem terra atq; infuſo pulvere fœdans.

Silius Italicus lib. XII. de Campanis:

Spectabantq; viros & læta & triſtia ferre
Indociles: nunc propexis in pectora barbis
Verrere humum: nunc fœdantes in pulvere crinem
Canentem & turpi lacryma precibusq; pudendis
Fœmineum tenues ululatum fundere in auras.

Ovidius libr. VIII. Metamorph. fab. IIII.

— *lugent juveneſq; ſeneſq;*
Vulgusq; proceresq; gemunt: ſciſſaq; capillos
Plangunt ora ſimul matres Calydonides. Oeneus
Pulvere caniciem genitor vultusq; ſeniles
Fœdat humi fuſus.

Ex dictis igitur liquet, apud Romanos

O etiam

etiam & Græcos ritum iſtum capita cineribus aſpergendi in luctu fuiſſe uſitatum; non verò tantummodo apud Judæos, quibus hac conſuetudine nihil frequentiùs: ut vel ſexcentis teſtimoniis poſſem probare, ſi foret neceſſe, & non alii ante me monuiſſent.

Cap. XIII.

Fœminas Græciæ in Luctu tonſas, aliquammultis teſtimoniis probatur. Sed non videri id fuiſſe perpetuum. Viri in luctu & periculis comam nutriebant. Germanorum mos.

SED quando capillata illa occaſio ſeſe jam nobis obtulit, non poſſum, quin utraq; eam manu apprehendam, & quædã adhuc de crinium lugubri tonſura adijciam tàm è Græcis aliarumvé gentiũ quàm Romanis ritibus deſumpta. Cur enim non liceat nobis interdum excurrere, ſi modò non omninò extra lineas? De Græcis memoriæ prodidit Plutarchus, morem apud illos obtinuiſſe, ut viri quidem in luctu, comam alerent, mulieres verò eam tonderent. Verba ejus in *ῥωμαϊκοῖς* hæc ſunt: *Καὶ παρ᾽ ἕλλησιν ὅταν δυστυχία τις γένηται, κείρονται μὲν αἱ γυναῖκες, κομῶσι δὲ οἱ ἄνδρες.* Cujus ritus origo, ſi Euripidis Scholiaſtæ fides habenda,

benda, talis fuiſſe videtur: Athenienſes in Æginam exercitum miſerant, qui occidione periit, deletus ab Æginetis Laconum ſubſidio uſis, ſolo relicto cladis nuncio, quē interfectorum conjuges circumſtipatum fibulis confoderunt: ob eam cauſam SCto. interdictus fuit fibularum uſus, viriq; comam alere juſſi, mulieres tonderi pręter legem naturæ. Ut autem de Mulieribus primò dicamus, iis etiam lugubrem tonſuram vel κουρὰς πενθίμους aſſignat idem Plutarch. in Conſol. ad uxor. Καὶ περὶ μύρου μὲν ἐνίους καὶ πορφύρας διαμάχεσθαι ταῖς γυναιξὶν, κουρὰς δὲ συγχωρεῖν πενθίμους καὶ βαφὰς ἐσθῆτος μελαίνης καὶ καθίσεις ἀμόρφους καὶ κατακλίσεις ἐπιπόνους. Accius in Amphytrione apud Nonium:

— Sed quanam hac eſt
Mulier funeſta veſte, tonſu lugubri?

Euripides in Alceſtide:

Πένθος γυναικὸς τῆς δὲ κοινοῦσθαι λέγω
Κουρᾷ ξυρήκει καὶ μελαμπέπλῳ στολῇ.

Et apud Calabrum Briſeis κειραμένη πλοκάμους h. e. *tonſis crinibus* herum ſuum luget. Quomodo & univerſam Græciam luxiſſe obitum Alcæi Poëtæ ait Antipater quodam Epigrammate:

Ἀπλεκτον χαίτην ἐν χροΐ κειραμένη. h. e. *Attonſo implexo vertice ad uſq; cutim.*

Sic Suetonius in Calig. narrat, quosdam regulos audita Germanici morte *uxorum ſuarum capita raſiſſe ad indicium maximi luctus.*

E diverſo tamen Terentius in palliata fabula non tonſam, ſed promiſſam comam in muliere funebri agnoſcit. Sic enim apud illum in Heautont. Act. II. Sc. III. loquitur Syrus:

> *Texentem telam ſtudioſè ipſam offendimus,*
> *Mediocriter veſtitam veſte lugubri,*
> *Eius anus cauſa, opinor, quæ erat mortua:*
> *Capillus paſſus, prolixus, circùm caput*
> *Reiectus negligenter.*

Et in Phormione Act. I. Sc. II. virgini matrem mortuam lamentanti *capillus paſſus* tribuitur. Ac ſanè quomodo crines ſolvere comasque lacerare potuiſſent, quod fœminas factitaſſe conſtat, niſi comam illas aluiſſe & capillos circum caput fluitare ſiviſſe affirmemus?

Viros autem quod attinet, & hos quoque in luctu aut periculis conſtitutos comam nutriviſſe, teſtatur Artemidorus lib. I. ὀνειροκριτικῶν. cap. XX. ἤδη ἀτημέλητος ἐν συμφοραῖς

φοραῖς αὔξεται θρίξ. Et cap. XXIII. καὶ μὴν τοι ὐδεὶς ἐν πλείστοις πονηρᾷ ἢ συμφορᾷ τινι καθεστὼς κείρεται. ἀλλ' οἷς μάλιστα μέλει εὐπρεπείας ἀλύπτοις τε καὶ οὐκ ἀπόροις. Nec difficile id exemplorum appoſitione confirmare. Cicero IIII. Verr. *Sordidati maximâ barbâ & capillo Romæ biennium propè fuerunt.* Livius lib. XLIIII. de Legatis Alexandrinis: *Sordidati barba & capillo promiſſo cum ramis oleæ ingreſſi curiam, procubuerunt & oratio quàm habitus fuit miſerabilior.*

C. Julium Cæſarem audita clade Turriana barbam capillumq; ſubmiſiſſe, nec antè demiſiſſe, quàm vindicaſſet, autor Suetonius in ejus vita cap. *LXVII.* Idem factitavit Auguſtus propter cladem Varianam, teſte eodem cap. *XXIII.* De Antonio victo refert hæc Plutarchus: καὶ κόμην μὲν ἀτημελὴς καὶ βαθὺς πώγων μετὰ τὴν ἧτταν εὐθὺς ἦν αὐτῷ καθειμένος. Sic Caligulam Imp. mortuâ Druſilla mœroris adeo impatientem fuiſſe, ut noctu ab urbe profugerit, & cum Campaniam tranſcurriſſet, Syracuſasq; petiiſſet, rurſus inde redierit *barba capilloq; promiſſo*, tradit idem Suetonius. Macrinum quoq; Antiochię barbam nutriiſſe

in ſignum luctus, memorat Herodianus, libr. v. Et Curium illum, quem Horatius lib. i. carm. *incomptis capillis* nominat, cæſariem ſuam nunquam totondiſſe propter Præturæ repulſam, ſcribit Acro Horatii interpres. Ex eodem ritu apud Siculos quoque fluens & promiſſa coma ad renovandam luctus memoriam olim videtur fuiſſe uſitata, ut ex Lycophrone diſcimus, qui in carmine illo σκοτεινῷ ſic loquitur de hac Inſula:

κρατὸς δ' ἄκουρος νῶτα καλλυνεῖ φόβη
μνημεῖον παλαιῶν πημάτων ὀδυρμάτων. h. e.

Intonſa per tergum fluet capitis coma
Doloru antiqui memoriam reſricans.

Sic ex Germaniæ noſtræ populis nonnulli barbam capilloſq;, ſi quando cladem aliquam accepiſſent, ſolebant ſubmittere, nec ante votivum oris habitum exuere, quàm ſeſe de hoſtibus ulti eſſent. Tacit. de morib. Germ. *Alijs Germanorum uſurpatũ rara & privata cujusq; audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, crinem barbamq; ſubmittere, nec niſi hoſte cæſo exuere votivũ obligatumq; virtuti oris habitum.* De Saxonibus id refert Paul. Warnefrid. lib. iii. de geſtis Langob. c. vii. *Sex quoq; millia Saxonum,*

num, qui bello ſuperfuerant, devoverunt ſe neq; barbam neq; capillos inciſuros, niſi ſe de hoſtibus Suevis ulciſcerentur. Denique Reos quoque capillum ſubmittere ſolitos planum ex Plinio lib. VII. Epiſt. XXVII. & Agellio lib. III. cap. IIII.

CAP. XIIII.

De Raſura virorum lugubri. à plerisq; gentibus eam uſurpatam. Naufragi raſi. Non caput aut genas ſolùm; ſed & ſupercilia in luctu tonderi ſolita. Loca ſcriptorum modò promiſſos, modò raſos in luctu crines aſtruentium in concordiam reducta. Equi in luctu magno tonſi.

PROmiſſos in luctu virorum capillos vidimus: reliquum eſt ut de Tonſis etiam dicamus. Nam & hos cùm in omni quidem luctu, tum verò hoc noſtro funebri frequentiſſimos fuiſſe, innumera ſcriptorum loca teſtantur. Intelligendum autem hoc de raſura, quâ quis ſibi ipſe crines amputabat: Nam quibus apud tonſorem multæ horæ transmittebantur, *dum decerpitur, ſi quid proxima nocte ſuccreverit, dum de ſingulis capillis in conſilium itur, dum aut diſiecta coma reſtituitur, aut deficiens hinc inde in frontem compellitur,* ut Senec. verbis utar, illi tantû abeſt, ut in luctu fuerint conſtituti,

ſtituti, ut etiam omnibus voluptatibus lætitiaq; abundarint. Artemidorus non obſcurè indicat libr. I. ὀνειροκριτικ. cap. XXIII. κείρεσθαι ὑπὸ κουρέως, ἀγαθὸν πᾶσιν ἐπίσης δηλοῖ. ἐστὶ γὰρ, ὡς εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ καρῆναι καὶ τὸ χαρῆναι κατὰ παραλλαγὴν στοιχείου ἐκδέξασθαι. Dicit à tonſore per ſomnium tonderi, lætitiæ ſignum eſſe, & τὸ κείρεσθαι à verbo καρῆναι, quod unius literæ permutatione χαρῆναι eſt, originem trahere. Mox autem ſubjungit: εἴ τις ἑαυτὸν κείρει, πένθος αἰφνίδιον ἢ συμφορὰν μεγάλων κακῶν ἀνάπλεων σημαίνει. οἱ γὰρ ἐν τοιούτοις γινόμενοι, ἑαυτοὺς ἀνάγκη περικείρεσθαι. *Si quis ſeipſum tondeat, luctum ſubitaneum aut calamitatem magnis malis refertam ſignificat. Qui enim in talibus verſantur, neceſſariò ſeipſos circumtondent.* A quo nihil abit Aſtrampſychus in ſenariis ſuis onirocriticis:

Τρίχας καρῆναι, πραγμάτων δηλοῖ βλάβην.
Τρίχας πεσεῖν ἢ κίνδυνον φέρει μέγαν.

Quos Hadr. Junius ita reddidit:

Damnum in negotijs coma abraſa indicat.
Diſcrimen ingens, ſi cadant crines, notat.

Vel ut Federicus Morellus Profeſſor Regius:

Tonſi

Tonſi capilli, damna rerum detegunt.
Fluxus capillorum periculum edocet.

Sed clariſſimè de hoc ritu Herodotus lib. II. τοῖσι ἄλλοισι ἀνθρώποισι νόμος ἅμα κήδει κέκαρθαι τὰς κεφαλὰς, τοὺς μάλιστα ἱκνέεται. *Apud cæteros homines more receptum eſt, vt in luctu ſtatim capita radantur, & eorum potiſſimùm, ad quos jure luctus perveniebat.* Eadem tradit Athenæus lib. XV. de coronis: Διὸ καὶ περὶ τὰ πένθη τοὐναντίον παρασκευάζομεν. ὁμοιοπαθεῖς γὰρ τοῦ κεκμηκότος, κολοβοῦμεν ἡμᾶς αὐτοὺς τῇ τε κουρᾷ τῶν τριχῶν, καὶ τῇ τῶν στεφάνων ἀφαιρέσει. *Quamobrem in luctu nos contrà tanquam eodem dolore tangamur, ac qui affligitur, decurtamus nos & tonſo capillo & detractis coronis.* Tangit & Seneca libr. V. de benef. cap. VI. *Si Regem in luce media errantem ad rerum naturam admiſiſſet, uſque eò ignarum, vt quo die Solis defectio fuit, regiam clauderet, & filium, quod in luctu ac rebus adverſis moris fuit, tonderet.* Quò pertinet & proverbialis locutio: Ξυρεῖν ἐν χρῷ: de qua Paræmiographi: Παροιμία ἐπὶ τῶν εἰς βάθος ἀπτομένων λεγομένη καὶ ἐπὶ τῶν ἐπικινδύνων πραγμάτων. Et Triclinius apud Sopho-

clem annotat, pro hòc proverbio, ἐν ξυρῷ ἵσταται τὸ πρᾶγμα, dici etiam ξυρεῖ ἐν χρῷ. Utitur Sophocles in Ajace.

Ξυρεῖ γὰρ ἐν χρῷ τοῦτο, μὴ χαίρειν τινά.

quaſi dicat, ſummoperè metuendum eſt, ut non gaviſurus ſit aliquis ob ea, quæ hic nunciat. De hoc ritu inſignis adhuc locus eſt Artemidori lib. I. cap. XXIII. ubi diſertè affirmat, Raſuræ ſomnium portendere, nautis quidem naufragium: ægrotis verò extremum vitæ diſcrimen: idque hanc ob cauſam, quod naufragi & à diuturno morbo ſe recolligentes radi conſueverint, eo periculi magnitudinem aliis teſtatam facientes. Sic enim ait: Ξυρᾶσθαι δοκεῖν τὴν κεφαλὴν ὅλην πλέουσι διαῤῥήδην ναυάγιον σημαίνει, καὶ νοσοῦσιν εἰς ἔσχατον ἐλάσσω κίνδυνον. πλὴν οὐκ ἀποθανεῖν. Ναυαγήσαντες μὲν γὰρ ἢ ἐκ μεγάλης σωθέντες νόσου, ξυρῶνται οἱ ἄνθρωποι, οὐ μὴν οἱ ἀποθανόντες. Raſos autem naufragos fuiſſe etiam Iuvenalis indicat Satyr. XII.

Tunc ſtagnante ſinu gaudent ibi vertice raſo,
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Et Nonius Marcellus: *Qui liberi fiebant, ea cauſa calvi erant, quod tempeſtatem*

tem

tem ſervitutis videbantur effugere, ſicut naufragio liberati ſolent. De hoc ritu Petronius in Satyrico: *Ergo illi qui ſunt, qui nocte ad Lunam radebantur? peßimo medius fidius exemplo. Audio enim non licere cuiquam mortalium in naue neq; ungues neq; capillos deponere, niſi cum pelago ventus iraſcitur. Excanduit Lychas hoc ſermone turbatus: Et, itáne, inquit, capillos aliquis in nave præcidit & hoc nocte intempeſta? attrahite ocyus nocentes in medium, ut ſciam quorum capitibus debeat navigium luſtrari.* Alluſit hunc morem procul dubio Apoſtolus in Actis cap. XXVII. cum inquit: οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται. Sed non malè me operam collocaturum exiſtimo, ſi nonnullis exemplis conſuetudinem hanc ponendorum in luctu crinium illuſtravero. Athenienſes in feriis Apaturiis ſubornaſſe quoſdam μελανὰ ἱμάτια ἔχοντας καὶ ἐν χρῷ κεκαρμένους *pullatos & cute tenus attonſos*, ἵνα πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἥκοιεν, ὡς δὴ συγγενεῖς ὄντες τῶν ἀπολωλότων, ſcribit Xen. lib. I. ἑλληνικῶν. Sic Argivi à Lacedem. bello ſuperati in campis Thereaticis lege caverunt, ne quis comam nutriret

ret ante recuperatum priſtinæ gloriæ decus, derelicto priore comam alendi ſtudio ut memoriæ proditum eſt ab Herodoto lib. 1. & Plutarcho in Lyſandro. E diverſo autem Lacones tum victores ſanxêre, ne quis comam tonderet, abrogato more ipſis ſolemni.

Quo alludens apud Platonem Socrates Phædonem tali dicterio perſtringit: *Si eſſem,* inquiens, *qui tu, ſacroſanctè juraverim, quod Argivi fecerunt, comam non prius alere, quam expugnatis Simmiæ & Cebetis rationibus victor extiterim.* Myrmidonas in funere Achillis comam circumtondiſſe refert Calaber his verbis:

—— ἀμφὶ δὲ χαίτας
Μυρμίδονες κείραντο.——

Sic nunciata Germanici morte *Regulos quosdam barbam poſuiſſe ad indicium maximi luctus* autor Suetonius in Calig. Et mortuo Attila totum exercitum truncata crinium ſuorum parte obitum ejus luxiſſe refert Jornandes in reb. Geticis. Atque hæc eſt cauſa, cur Priamus in illa calamitatum & malorum Iliade faciem cute tenus raſam habuiſſe legatur: unde etiam

πρια-

πριαμωθῆναι prouerbialiter pro obradi uſurpatum fuit. Heſychius: πριαμοθήσομαι, ξυρήσομαι. ἐπειδὴ τὸ τραγικὸν τοῦ πριάμου πρόσωπον ξυρίας ἐστίν. Apud Ægyptios quoq; gentē præ cæteris nationibus ſuperſtitioni altiſſimé immerſam, à mortuo Api bove nemo non comam radebat, ſi vel puniceos Niſi cincinnos illa ſuperaſſet, autor Lucianus lib: de ſacrificiis. & Plinius lib: 8. triſt. natur.

De eadem ineptia Iulius Firmicus lib. de errore profanar. relig. *In adyto habent Oſiridis ſepultum idolum, hoc annuis luctibus plangunt, radunt capita, ut miſerandum caſum Regis ſui turpitudine dehoneſtati defleant capitis.* Quibus ſimilia memorat Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride. Imò verò, ſi vel canis in quadam domo obiiſſet, tum totam ſtatim familiam radi ſolitam, ſcriptum reliquit Diodorus Siculus lib. 1. ἀλλὰ μὲν καὶ καθ' ἣν ἂν οἰκίαν εὑρεθῇ κύων τετελευτηκώς, ξυρῶνται πάντες οἱ κατ' οἶκον ὄντες ὅλον τὸ σῶμα καὶ ποιοῦνται πένθος. *Totum corpus*, inquit. Ergo non caput ſolum & genæ: ſed & ſupercilia radebantur. Nam has tres potiſſimum corporis partes in luctu tonderi

deri ſolitas, expreſsè ſcribit Theodoretus quæſtionib. in Deuteronom. cap. ιγ. τινὲς μὲν γὰρ τῶν ἀλλοφύλων ἐθνῶν τῆς κεφαλῆς ἀπεκείροντο τρίχας, καὶ ταύτας προσέφερον τοῖς νεκροῖς. τινὲς δὲ τὰς τῶν γενειῶν, ἄλλοι τὰς τῶν ὀφρύων. Et de ſuperciliis quidem etiam Artemidorus teſtatur lib. I. cap. XXVII. ἔθος γὰρ παλαιὸν ἐπὶ πένθει τὰς ὀφρύας ψιλοῦσθαι. *Vetus mos eſt in luctu ſupercilia nudari.* Solitos autem hoc factitare Ægyptios, de quibus ſermo erat, videre eſt ex D. Ambroſio, qui lib. VI. Ep. XXXVI. ſic ait: *Et cum ipſi capita & ſupercilia radant, ſi quando Iſidis ſuſcipiunt ſacra, ſi fortè Chriſtianus vir attentior ſacroſanctæ religioni veſtem mutaverit, indignum facinus appellant.* Quòd igitur veterum ſcriptorum monumenta interdum promiſſam in luctu comam, interdum verò tonſam agnoſcant, ex jam dictis opinor ſatis ſuperq; conſtat. Non autem adducta iſta loca ſecum invicem pugnare exiſtimandum eſt: ſed hæc variationis iſtius cauſa, quod ſingulis ferè annis immutari ſoleant affectiones hominum & conſuetudines in modum æſtuarii augeſcendo ſimul & decreſcendo: ut taceam quòd non

ſolùm

ſolùm quælibet natio & gens, ſed & privatus quisque ferè peculiare ſuum ſtudium ſectatus ſit, ita ut qui comam aut barbam alere ſolebat, ingruente luctu eam radi curaverit: & contrà, cui capilli tonſi erant, is luctus tempore eos creſcere augerique permiſerit: quod ſubinnuit Herodotus lib. II. ubi cum dixiſſet, reliquas quidem gentes in luctu radi ſolere, mox addit: αἰγύπτιοι δε ὑπὸ τῦ θανάτυ ἀνίεισι τὰς τρίχας αὔξεσθαι, τάς τε ἐν τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ γενείῳ, τέως ἐξυρημένοι. id eſt, *Ægyptii verò in morte ſuorum ſinunt capitis barbæq́ pilos creſcere, qui antea tonſi fuerant.* Sed clarius indicat id Gregorius I. Pontifex Maximus qui libr. II. Moral. cap. XVII. ait, morem veterum fuiſſe, ut quisquis ſpeciem corporis ſui capillos nutriendo ſervaret, eos tempore afflictionis abſcinderet: & rurſus, qui tranquillitatis tempore capillos abſcinderet, eos in oſtenſione afflictionis nutriret.

Quid? quod non ſe ſolum in luctu, ſed & equos ſolebant tondere ad indicium maximi mæroris. Id Mardonium feciſſe

Hero-

Herodotus, & Alexandrum Magnum in funere Hephæſtionis: & Thebanos mortuo Pelopida Plutarchus memoriæ prodiderunt. Sic Admetum Phæreorum Regem in morte uxoris ſuæ Alceſtidis equos tonderi juſsiſſe, memorat Euripides his verbis:

> *Τέθριππά τε ζεύγνυσθε καὶ μονάμπυκας*
> *Πώλους, σιδήρῳ τέμνετ' αὐχένων φόβην.*

Perſas quoq; audita Maſiſtii cæde ſe ipſos & equos & jumenta totondiſſe, autor Herodotus lib. IX.

Cap. XV.

Ritus imponendi crines ſuper mortui pectus vel eius ſepulcrum Romanis ac Græcis frequentatus.

POteram jam filum hoc de capillis abrumpere: ſed ne alibi iterum cogamur *τειχολογεῖν*, quæ reſtant adhuc breviter attexemus. Evulſos igitur ac tonſos raſosq; in omni quidem luctu crines ex dictis liquidò apparet: At verò in hoc noſtro funebri ſolebant illos mortuis offerre & ſuper ipſorum pectora vel tumulos imponere parentandi gratia. Vnde eleganter Maximus Tyrius orat VIII. quæ inſcribitur,

tur, περὶ τῆς Σωκράτους ἐρωτικῆ, comam eſſe dicit τὸ τελευταῖον δῶρον ἤδη καταθαπτομένῳ. *Vltimum, quod jam ſepulto donari poteſt, munus.* Crebrò hujus ritus meminêre autores. Dionyſius Halic. lib. XI. ſcribit, Virgines fœminasq; cum funus duceretur filiæ Virginii, in ejus lectum ἀθύρματα κόμης παρθενικὰ καὶ πλοκάμων βοστρύχους, *vittas virginalis comæ & detonſos crinium tortorum cincinnos* conjeciſſe. Propertius lib. I. Eleg. XVII.

Illa meo caros donaſſet funere crines,
Molliter & tenerâ poneret oſſa roſâ.

Petronius in ſatyr. de Matrona Epheſina: *At illa ignotâ conſolatione perculſa, laceravit vehementius pect9, ruptosq́ crines ſuper pectus jacentis impoſuit.* Ovidius lib. III. Metamorph. de ſororibus Narciſsi:

—— — planxere ſorores
Naiades & ſectos fratri impoſuêre capillos.

Statius lib. VII. Thebaid.

— — tergoq́ & pectore fuſam
Cæſariem ferro minuit, ſectisq́ jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Idem lib. v. Syluar. Epiced. in Patrem:

Exere ſemirutos ſubito de pulvere vultus,
Parthenope, crinemq́ afflata mente ſepulti
Pone ſuper tumulum.

Ovidius in Faſtis.

Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillas
Vertice libatas accipiuntq; comas.

Et in Epiſtola Canaces ad Macareum:

Non mihi te licuit lacrimis perfundere iuſtis,
In tua non tonſas ferre ſepulcra comas.

Sic Anna apud eundem evulſos è vertice crines Didonis rogo inſpergit. Et Charicleæ apud Heliodorum Æthiopicæ hiſtoriæ ſcriptorem, extincto ductori ſuo Galaſiri vulſos capillos libat cum gemitu, dicens: ἐπιφέρω σοι χοὰς ἐκ τῶν ἐμαυτῆς πλοκάμων. Helena quoque apud Euripidem in funere ἄκρας ἀπέθριξε τρίχας, *crinium ſummitates truncavit*, aſtutè admodum, ſervans anteriores cincinnos intonſos, atq; ita dolorē vultu ſimulans, κόμης ἀπαρχὰς ad Clytemneſtræ urnam offerre ſe dictitat. Sic Teucer Sophocleus Ajacem ſepeliens præcipit filio ejusq; matri una ſecum capillos offerre,

Κόμας ἐμὰς ϗ τῆς δε ϗ αὐτȣ̃ τρίτȣ
Ἱκτήριον θησαυρόν.

Et in Electra Sophoclis Oreſtès de Agamemnonis ſepulcro ſic ait:

Ἡμεῖς δὲ πατρὸς τύμβον, ὡς ἐφίετο,

Λοι-

Λοιβαῖσι πρῶτον καὶ καρατόμοις χλιδαῖς
Στέψαντες.

Et aliquantò pòſt Electra ſic loquitur:

——— σύδε
Τέμνουσα κρατὸς βοστρύχων ἄκρας φόβας,
Κ' ἀμοῦ ταλαίνης, σμικρὰ μὲν ταδ' ἀλλ' ὅμως
Ἀ 'χῶ, δὸς αὐτῷ τὴν δ' ἀλιπαρῆ τρίχα.

Oreſtes Euripidis noctu ad Agamemnonis patris ſepulcrum κόμης ἀπήρξατο, *comam præfectam libavit*: Calanus Gymnoſophiſtarum principes poſtremæ pyræ in quâ, jam affectâ ætate mori certus, exuri majorum ritu voluit, Cæſariem impoſuit, τῶν τριχῶν ἀπαρξάμενος: ut in Alexandro refert Plutarchus. Hunc ritum procul dubio reſpexit Socrates apud Platonem in Phædro, his verbis: Σωκράτης καταψήσας οὖν μου τὴν κεφαλὴν καὶ ξυμπιέσας τὰς ἐπὶ τῷ αὐχένι τρίχας (εἰώθει γὰρ ὁπότε τύχοι παίζειν μου εἰς τὰς τρίχας) αὔριον δὴ ἔφη ἴσως, ὦ Φαίδων, τὰς καλὰς ταύτας κόμαν ἀποκερῇ. Erat moriturus Socrates: *Itaq;*, inquit Phœdon, *contrectans poſteriores capitis mei capillos, quibus cum ſæpiſſimè ludere ſolebat, Cras dixit, ô Phædon, forſitan hanc pulcrã comã reſecabis*. Ex eodẽ ritu Agathias lib. III. Anthol. ca. εἰς γυναῖκας

ad tumulum ſororis ſuæ Eugeniæ Muſas, Venerem & Themin crines totondiſſe ait, hoc verſu:

> Εὐγενίαν κρύπτει χθονίη κόνις. αἷς᾽ ἐπὶ τύμβῳ
> Κείραντο πλοκάμους Μοῦσαι, Θέμις, Παφίη.
> *Eugenie jacet hic, ad cuius buſta ſecarunt*
> *Cæſariem Muſa, & cum Themide alma Venus.*

Æſchylus ἐν χοηφόροις:

> ὁρῶ τομαῖον τόνδε βόστρυχον τάφῳ.

Seneca in Phædra Act. 1. Sc. 1.

> *Placemus umbras, capitis exuvias cape*
> *Laceraq; frontis accipe abſciſſam comam.*

Deniq; apud Homerum Iliad. Ψ. negat Achilles lavacro daturum ſe operam prius quàm rogo impoſuerit chariſsimi Patrocli cadaver, comamq; ſibi detonſam. Et pauló poſt Patrocli manibus parentans: cum duodecim mactaſſet adoleſcentes, orco inferias, idem Achilles:

> Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς ξανθὴν ἀπεκείρατο χαίτην,
> Τήν ῥα Σπερχειῷ ποταμῷ τρέφε τηλεθόωσαν.
> *Ante pyram aſsiſtens, rutilantem præſecat ultrò*
> *Cæſariem, quam Spercheio nutriverat amni.*

Quod Achillis factum ſtultè imitabundus exprimere voluit Antoninus Imp. de quo ita ſcribit Herodianus, quod quum apud Ilium Achillem mentirentur, Feſtum

ſtum libertum chariſsimum mortuum efferri juſsit magnifico funere, rogoque extructo imponi, cui ſubjecto igni ipſe, inquit, manu phialam tenens vinumque libans, ventos precabatur; cumque eſſet raro capillitio & crinem quæreret, ut imponeret ignibus, ridiculus fuit omnibus, nihilominus tamen quos habuit capillos totondit. Habemus igitur τὸ ὅτι: At vero τὸ διότι hujus ritus declarat Euſtathius Homer. Iliad. Ψ. τὸ δὲ κείρεσθαι κόμην ἐπὶ νεκροῖς, inquiens, ϖλαθὺ ἔθυμον ὂν καὶ τοῖς πάλαι, ἦν καὶ αὐτὸ λύπης τε ἔνδειξις, καθὰ καὶ τὸ τίλλειν πενθητικῶς κεφαλῆς τρίχας.

CAP. XVI.

Filios velatis capitibus, Filias verò apertis funera parentum comitaſſe, & quare. Capita velabant Deos veneraturi. Muliebres veſtes induere turpe viro habitum. Fœminæ antiquitus tecta facie in publicum prodibant non Romæ ſolùm: Sed & apud Caledonios, Arabes, Corinthios, aliosq; Græcos. Lacedæmoniorum mos peculiaris Viri Romæ apertis capitibus incedebant.

SED in viam revertamur: hoc eſt, ad Romanos, qui peculiarem quendam ritum habebant, ut ſi mortuus liberos reliquiſſet ſuperſtites, ex iis filii quidem vela-

tis: Filiæ verò apertis capitibus in funus prodirent, teſte Plutarcho in ῥωμαϊκοῖς. probl. XIIII. Διά τι inquit, τοὺς γονεῖς ἐκκομίζουσιν οἱ μὲν υἱοὶ συγκεκαλυμμέναις, αἱ δὲ θυγατέρες γυμναῖς ταῖς κεφαλαῖς καὶ ταῖς κόμαις λελυμέναις; Et audiamus etiam hujus ritus cauſas. Primò inquit: πότερον ὅτι τιμᾶσθαι μὲν ὑπὸ τῶν ἀῤῥένων δεῖ τοὺς πατέρας, ὡς θεοὺς: πενθεῖσθαι δὲ ὑπὸ τῶν θυγατέρων ὡς τεθνηκότας, ἑκατέρῳ τὸ οἰκεῖον ὁ νόμος ἀποδιδοὺς, ἐξ ἀμφοτέρων ἐποίησε τὸ ἁρμόττον; Quibus verbis reſpicit Plutarchus ad ſolemnem Romanorum conſuetudinem, qua Deos veneraturi capita ſolebant velare, cujus ritus & originem & cauſas aperit Virgilius libr. III. Æneid. ubi Vates Æneam his præceptis inſtruit.

Quin ubi transmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in littore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu?
Ne qua inter ſanctos ignes in honore Deorum
Hoſtilis facies occurrat & omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto,
Hac caſti maneant in relligione nepotes.

Ad quem locum Servius: *Sanè ſciendum eſt, ſacrificantes DIs omnibus, capita velare conſuetos ob hoc, ne ſe inter religionem vagis offerret aliquid optatibus, excepto*

pto tantum Saturno. Vide quæ de hoc ritu annotavit Bar. Briſſonius lib. I. Formular. & Stuckius libr. II. Antiquitat. convival. cap. XIIX. & Scheckius in Præmeſsis Epiſt. x. Pergit autem Plutarchus & ſubjungit porrò é veſtigio adhuc aliam cauſam hujusmodi: ἢ πένθους μὲν οἰκεῖον τὸ μὴ συνηθὲς, συνηθέστερον δὲ ταῖς μὲν γυναιξὶν ἐγκεκαλυμμέναις, τοῖς δὲ ἀνδράσιν ἀποκαλύπτοις εἰς τὸ δημόσιον προϊέναι; Tria hic obſervo. Primum, Luctus proprium eſſe id, quod eſt inſolens & inſuetum. Vnde Servius XI. Æneid. *Lugentum mos eſt prioris habitus immutatio.* Cujus ſententiæ veritas cùm in aliis quidem multis, tum vero in hoc funebri Lyciorum ritu apparet. Hos enim autor eſt Valerius Max. lib. II. cap. VI. *cum illis luctus incideret, muliebrem veſtem induiſſe, ut deformitate cultus commoti maturiùs projicere ſtultum mærorem vellent.* Quid autem deformius unquam in virum cadere poteſt, quam ſi veſtimentis muliebribus indutus in publicum progrediatur? quod Caligulam Imp. factitaſſe refert Ioſephus libr. XIX. Antiq. Iudaic. cap. I. & Plinius lib. XXXVII. c. II. & Suetonius in ejus vitâ

cap. L II. De Commodo Imp. etiam tradit Lampridius, ipſum veſte muliebri indutum in theatro & amphitheatro ſediſſe. Sanè conſtat apud plerasq; omnes gentes turpe habitum muliebres veſtes induere. Vnde & Charondas Thuriorum Legislator eos, qui in præliis ſigna ordinesq; deſtituiſſent, quivé arma pro patria capere recuſaſſent, tali pæna mulctavit, ut veſtibus muliebribus induti in medio foro ſiſterentur ter quotidie ante omnium ora in ſuggeſto, quò hujusmodi hominum animos ab ea mollitie & fœminea timiditate ſenſim revocaret in audaciam, atque ut illis mortem præſtaret oppetere, quàm tantam ignominiæ calamitatem diutius in patria experiri, ut ſcribit Diodorus Siculus lib. I I. Bibliothecæ. Sic apud Zonaram in vita Mauritii Imp. victo muliebrem veſtem ignominiæ cauſa miſſam eſſe legimus. Et Quintilianus lib. v. cap. IX. veſtem muliebrem ponit inter ſigna mollis & parum viri. Ut mirú ſané mihi videatur, cur Zenoni Cittieo in mentem venerit jubere ἐσθῆτι τῇ αὐτῇ χρῆσθαι ἄνδρας καὶ γυναῖκας, quamobré etiá meritò cum ab aliis, tum à Caſſio

Sce-

Sceptio reprehenſus fuit, autore Laërtio in ejus vita. Alterum quod in Plutarchi verbis notandum dixi, eſt, fœminas olim Romæ velata facie in publicum proceſſiſſe. Tacitus de Poppæâ alioquin impudicâ, lib. XIII. *Rarus*, inquit, *in publicum egreſſus, idq; velata parte oris, ne ſatiaret aſpectum, vel quia ſic decebat.* Hanc ob cauſam C. Sulpitius Galba uxorem ſuam dimiſiſſe ſcribitur, quod eam aperto capite foris verſatam cognoverat, teſte Valerio Maxim. lib. VI. cap. III. Fuit autem hæc conſuetudo antiquis temporibus uſitatiſſima, & etiam nunc in Galliis durat. Sic Penelopen cum è Gynæceo deſcenderet in eum locum, ubi proci degebant, genas ſubtilibus texiſſe velis, ita ut ipſa cæteros aſpicere, ab aliis verò aſpici non poſſet, narrat Homerus Odyſs. 18.

ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα.

Caledonias mulieres, ſi in alienos viros & potiſſimùm Magiſtratus inciderent, dimidium faciei tantùm tegere ſolitas, ſcribit Plutarchus probl. CLXII. Arabiæ fœminas fuiſſe ſemitectas, autor Tertull. in lib. de virginibus velandis. *Arabiæ fœ-*

minæ non caput ſed faciem quoq; ita totam tegunt, ut uno oculo liberato, contentæ ſint dimidiam frui lucem, quam totam faciem proſtituere. Perſarum quoq; legibus ſancitum fuit, ne mulieres extraneis viris inſpiciendas ſe præberent, ut tradit Joſephus libr. 11. Antiq. c. IX. Corinthios etiam velaſſe ſuas virgines legimus apud Tertull. de Virginib. velandis. Hinc D. Hieron. libro ad Demetrianum de Virginit. ſervanda: *Illa tibi ſit pulchra, illa amabilis, illa habenda inter ſocias, quæ ſe neſciat eſſe pulchram, quæ negligit formæ bonũ, & procedens ad publicum, non pectus, non colla denudat, nec pallio revoluto cervices aperit: ſed quæ celat faciem, & vix uno oculo, qui via eſt neceſſario, patente ingreditur.* Appendicis loco adjicio apud Lacedæmonios morem fuiſſe, ut virgo quidem apertâ facie, nupta verò velatâ in publico verſaretur: cujus hanc reddebat rationem Charilus, ὅτι τὰς μὲν κόρας ἄνδρας εὑρεῖν δεῖ, τὰς δὲ γυναῖκας σώζειν τοὺς ἔχοντας. hoc eſt *quoniam virginibus viros ſibi quærere neceſſarium ſit, mulieribus autem quos compararint, cuſtodire,* ut refert Plutarchus in Laconicis. Tertium eſt, viros capitibus apertis in-

inceſſiſſe. Quem morem, h. e. τὸ τὰς κεφαλὰς ἀνακαλύπτους ἔχειν, à priſcis Græcis ad Romanos tranſiiſſe, Euſtathius Homeri interpres diſertim dicit. Sed de hoc ritu vide plura apud antiquitatis promum condum Juſtum Lipſ. in De Amphit. cap. 19. & ſeq.

CAP. XVII.

Inſignia magiſtratus in luctu poſita: Annuli mutati, itĕq; veſtes. Fœminæ aurum non geſtabant. Lugubria coloris nigri. De fœminarum veſte funebri quæſitum. Videri eam atram quidem fuiſſe primis temporib. ſed albam ſub Impp. Ricinia. Græcia mulieres in luctu atratæ. Veſtes ſciſſæ præ luctu nimio.

RΕſtat, ut de ornamentis depoſitis cultuq; mutato etiam aliquid dicamus. Nam in publico luctu Magiſtratus atq; adeo totus populus, quicquid ad ornamenta pertinebat, ſolebat deponere, ac ſolitũ ſui cultum viliori aliquo interdum permutare. Inſignia magiſtratus in luctu poſita, oſtendit Tacit. lib. III. de funere Germanici: *Plena urbis itinera, collucentes per campum Martis faces, illic miles cum armis, ſine inſignibus magiſtratus, populus per tribus concidiſſe Rempublicam, nihil ſpei reliquum clamitabant.* Annulos mutatos videre ex Suetonio, qui Auguſto mortuo quoſdam cenſuiſſe

cenſuiſſe tradit, *exſequiarum die ponendos aureos annulos, ferreosq́; ſumendos.* Quò pertinet Epigramma G. Cilnii Mecœnatis in Horatium, quod eſt apud Iſidorum lib. XIX. cap. XXXII.

Lugens te, mea vita, nec Smaragdos,
Beryllos neq́;, Flacce, nec nitentes
Semper — candida quæro margaritas:
Nec quos Thynica lima perpolivit
Anellos, nec Iaſpios lapillos.

Veſtem mutatam quod attinet, autor Dio lib. XL. Conſules tanquam in magno luctu Senatoria veſte poſita Senatum in veſtitu equeſtri congregaſſe: Καίπερ, inquit, καὶ τὴν βουλευτικὴν ἐσθῆτα καταθέμενοι, κἀν τῇ ἱππάδι τὴν γερουσίαν, ὥσπερ ἐπὶ μεγάλῳ τινὶ πένθει, συνάγοντες. Et libr. LV. in funere Auguſti: Τῇ τε ὑστεραίᾳ βουλὴ ἐγένετο, καὶ ἐς αὐτὴν οἱ μὲν ἄλλοι τὴν ἱππάδα στολὴν ἐκδεδυκότες συνῆλθον, οἱ δ' ἄρχοντες τὴν βουλευτικὴν, πλὴν τῶν ἱματίων τῶν περιπορφύρων. *Poſtridie Senatus habitus eſt: in eum reliqui Senatores equeſtri habitu, magiſtratus ſenatorio, prætextis demptis, venerunt.* Sed & mulieres ſolebant ornamenta ſua deponere, nec aurum vel purpuram in

in luctu geſtare, more tam in Græcia quàm Romæ uſitato. Terentius Heautont.

Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Eius anus cauſa, opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tamen ornatam, ita uti quæ ornantur ſibi.

Livius lib. XXXIIII. *Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid cum eluxerunt, ſumunt?* Dionyſius Halicarn. libr. IX. de Agrippa Menenio: ὃν ἀποθανόντα ἡ βουλὴ ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων λαμπροτάταις ἐκόσμησε ταφαῖς: αἱ δὲ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον πορφύραν καὶ χρυσὸν ἀποθέμεναι. Ovidius lib. VIII. Metamorph. de Althæa, cum conſpicaretur fratres extinctos;

Quæ plangore dato mœſtis clamoribus urbem
Implet, & auratis mutavit veſtibus atras.

Alluſit huc & in Triſtibus, ubi calamitatis ſuæ memor omnem à libro ſuo ornatum removet;

Nec te purpureo velent vaccinia ſucco,
Non eſt conveniens luctibus ille color.

Ornamentis igitur poſitis Lugubria vel Mortualia induebant. Sic enim appellabantur veſtes funebres, ut Forenſia, Cœnatoria. Nævius Lycurgo vocat *Mortualia,*

tualia, veſtimenta quæ in luctu ſumebantur. *Pallis*, ait, *petagijs*, *crocotis*, *malacis*, *mortualibus*. Sed uſitatiùs τὸ *Lugubria*: quod ſæpiſſimé apud bonos autores reperias. Ovidius lib. XI. Metamorph. de Ceyce mortuo & Halcyone in ſomnis apparente:

Surge age da lacrymas: lugubriaq; indue, nec me
Indeploratum ſub inania tartara mitte.

Idem lib. IIII. Triſt. Eleg. II.

Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam.

Propertius lib. IIII. Eleg. ult.

— Nunquam mater lugubria ſumſi.

Seneca Conſolat. ad Helviam. capit. XVI. *Noſtis quaſdam, quæ amiſſis filijs impoſita lugubria nunquam exuerunt.* Ulpianus D. De his qui notant. infam. L. VIII. *Si poſt legitimum tempus cognovit, Labeo ait, ipſa die & ſumere eam lugubria & deponere.* Quintilianus declam. x. *At poſtquam alteram tertiamq; noctem deſerta vanis quæſtibus duxit, tum triſtiora lugubria, tum ſquallidæ magis placuêre veſtes, tum repetitis ſanguinavêre plánctibus jam convaleſcentes lacerti.* Pluſcula loca hîc adſcripſi,

pſi, ut genera dicendi antiquis uſitata Romanę elegantiæ candidati obſervarent, videlicet, *Sumere, Induere, Ponere, Deponere, Exuere Lugubria.* Erant autem hæc lugubria coloris nigri: qui color ſemper pro luctus indicio habitus; uti contrà albus pro ſigno læticiæ. quod præter innumera ferè teſtimonia indicat Aſtrampſychus duobus hiſce ſenariis onirocriticis:

Λευκὴν στολὴν κάλλιστον ἐν ὕπνῳ φέρειν.
Στολὴν φορεῖν μέλαιναν, οὐ καλὴ θέα. h.e.

Omen bonum in ſomno eſt amictus candidus.
Geſtare amictum atrum, haud bonum ſpectaculum.

Unde Feſtus: *Niger lapis in comitio locum funeſtum ſignificat, ut alij, Romuli morti deſtinatum.* Salvianus libr. 6. de Providentia: *Nigra eſt incendio civitas, & tu vultum ſerenitatis uſurpas.* Pericles apud Plutarch. περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἐπαινεῖν ἀνεπιφθόνως, eo nomine præcipuè gloriatur, quod ipſius facto nullus unquam civis atram veſtem induere coactus ſit: Lucem hinc accipit Gregorius Nyſſenus lib. περὶ παρθενίας; cap. III. τὴν τέως λαμπρὰν καὶ λευχήμονα καὶ περίβλεπτον ἀθρόως καταμελαίνει περιπεσοῦσα ἡ συμφορὰ καὶ περιβάλλει τῷ πένθει. Morem autem

hunc

hunc geſtandi atras veſtes in luctu funebri ab Ægyptiis ortum ſcribit Servius ad libr. xi. Æneid. *Morem lugendi*, inquiens, *quidam dicunt Ægyptios inveniſſe: Eos enim primos Liberum, quem Oſirim appellant, à fratre Tyſone per inſidias interemptum, atrâ veſte luxiſſe, inde cæteris gentibus traditum, ut poſt interitum proximorum ſuorum veſte mutata lugerent, ita tamen, ut intra annum finiretur luctus.* Ex hoc igitur ritu Juvenalis Satyra x.

Hæc data pœna diu viventibus, ut renovatâ
Semper clade domus multis in luctibus, inq;
Perpetuo mœrore & nigrâ veſte ſeneſcant.

Et Cynthia apud Propert. lib. IIII. Eleg. Sunt aliquid:

Deniq; quis noſtro curvum te funere vidit?
Atram quis lacrymis incaluiſſe togam?

Macrob. libr. III. Satur. capit. xv. de Craſſo, qui murænam in piſcina *mortuam atratus, tanquam filiam, luxit.* Sic Valerius Poplicola φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν Bruto funus fecit, teſte Dionyſio Halicarn. libr. v. Et in funere Auguſti Tiberius ac Druſus φαιὰν στολὴν, τὸν ἀγοραῖον τρόπον, πεποιημένην εἶχον, hoc eſt; *pullâ veſte ad forenſem modum paratâ*

ratâ erant amicti, ut ait Dio lib. *L V*. In Germanici quoque exſequiis *atratam plebem*, *trabeatos equites* agnoſcit Tacitus lib. I I I. ad quem locum quid Lipſius notet, vide. Sic ad nuncium è Pannonia allatum de obitu M. Antonini Philoſophi, *confuſa luctu publico urbe*, *Senatus in curia veſte atra amictus lacrymans convenit*. Alludit huc Cyprianus de mortalitate: *Conteſtarer aſſiduè & publicè prædicarem fratres noſtros non eſſe lugendos accerſitione dominica de ſeculo liberatos, cum ſciamus non eos amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, ut proficiſcentes & navigantes ſolent: deſiderari eos debere, non plangi, nec accipiendas eſſe hic atras veſtes*, *&c*. Et Martialis ab hac cauſa lanam fuſcam Polentinam *lugentem* nominat lib. 14. Epigram. 157.

Non tantum pullo lugentes vellere lanas,
Sed ſolet & calices hæc dare terra ſuos.

Pertinet huc vetus inſcriptio, quæ eſt Romę extra Portam flaminiam. *Mortuum. me. quoque. funerari. juſſi. rebus. lugubrib. quibus.* [Forn. legit quas] *vivos. comparavi. lecto. ſtragulis. forenſi. pænula. nigris. omnibus*, *&c*. Deniq; huc facit illud Pauli Juriſconſulti

lib. I. Recept. Sentent. cap. ult. *Qui luget, abſtinere debet à conviviis, ornamentis, & albâ veſte.* Nam ſicut ater color triſtitiæ: ſic albus vel candidus lætitiæ indicium.

Quamobrem Sidonius Apollinaris acriter eos objurgat, qui ſuo tempore præpoſtero ritu ac ordine perverſo albati in funus prodirent: *Nam libenter*, inquit lib. v. Epiſt. VII. *incedunt armati ad epulas, albati ad exſequias, pullati ad nuptias*: oſtendens eos nitantum moribus & actu confuſos, ut apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo perverſo ordine permutarent. Nam qui morem communé temporis illius ſervabant, non albati ad exſequias pullati ad nuptias; ſed albati ad nuptias, pullati ad exſequias procedebant, ut albati nuptiali gaudio, pullati luctui funereo concordarent, ut loquitur Petr. Arvernus Venerabilis lib. v. Epiſt. XVI.

Lugentium igitur veſtes nigras fuiſſe hinc conſtat: Et quidem in viris id ſemper obſervare licet, in fœminis verò non item. Nam has priſcis tantum temporib. atratas fuiſſe, docuit me clariſs. Lypſ. ad II. lib. Annal. Taciti. Hunc enim colorem illis tribuit Dio-

it Dionyſius Halicar. lib. 8. γυναῖκες Ῥωμαίων, αἷς νόμος ἐςὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύραν καὶ ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. h.e. *Romanorũ matronæ, ut mos eſt illis in luctu domeſtico & neceſſariorum funeribus, depoſito auro & purpura cæteroq; ornatu atratæ ipſum per annum integrum luxerunt.* Apud Suid. incertus ſcriptor de funere Marcii: Καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. Varro lib. I. de vita P. Rom. *Ex quo mulieres in adverſis rebus ac luctib. cum omnem veſtitum delicatiorem ac luxurioſum poſtea inſtitutum ponũt, ricinia ſumunt.* Cujusmodi autem hæc Ricinia fuerint, audiamus ex Sex. Pompeio: *Ricinium*, inquit ille, *omne veſtimentum quadratũ. Ii qui XII. interpretati ſunt, eſſe dixerunt virilem togam, qua mulieres utebantur, prætextam clavo purpureo.*

Quem locum ſanum eſſe, nec rectè ab aliis mutatum, lubens aſſentior nupero XII. tab. interpreti doctiſſimo. Nam ita eſt, ambiformem hic Ricinii definitionem Feſtus recitat: Illam communem,

Recinium eſſe omne veſtimentum quadratum.. Hanc propriam, Recinium ab Interpretib. legis XII. definitum *virilem togam, quâ mulieres utebantur*, puta, in luctu, &c. Erant igitur mulieres in luctu Romanico viriliter riciniatæ, ſed, quod notandum, domi duntaxat & quidem ſeptem tantùm illos dies, qui funeris elationem præcedebant. Nam octavo die reciniis illis in lectulum feralem impoſitis, ut, ſicut infra monſtrabimus, una cum mortuo comburerentur, *togas* ſumebant *pullas*, quibus cum in funus prodirent. Eæquè deinceps veſtes in luctu. Varro libr. III. de vit. P. Rom. *Ut dum ſupra terram eſſet riciniis lugerent: funere ipſo, ut pullis pallis amictæ.* Eædem & *togæ anthracinæ* Varroni libr. eodem De vita P. R, cujus loci ſragmen habet idem Nonius in Anthracinis. *Propinquæ adoleſcentulæ etiam Anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demiſſo ſequerentur lectum.* Ex eodem ritu etiam Ovidius libr. VI. Metamorph. de Niobe:

— ſtabant cum veſtibus atris
Ante toros fratrum demiſſo crine ſorores.

Et

Et eodem libro de Progne.

—— velamina Progne
Deripit ex humeris auro fulgentia lato,
Induiturq; atras veſtes.

Et lib. XI. Najades inducit lugentes in carbaſis pullis. Carbaſa autem, pallia fœminarum, teſte Nonio.

Verum ſub Imperatoribus, poſt ſericam traductam veſtem, & vulgatam Coam, poſt galbanam, cæruleam, amethyſtinam, & tot genera colorum reperta, ſperni cæptus eſt, contemniq; color albus, adeò, ut nota & indicium luctus fuerit ſexui ſequiori eum induiſſe. Inde Herodianus in funere Severi Imper. Αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννύμεναι σχῆμα παρέχουσι λυπούμενον. hoc eſt, *Fæminæ veſtibus albis exilibus indutæ mærentium ſpeciem præbent.*

Statius in lacrymis Hetruſci:

Huc vittata comam niveoq; inſignis amictu
Mitibus exſequiis ades.

Aſſignat hic Pietati, ut vides, niveam veſtem, quia Dea vel mulier: quanquam Bernartius putat Poëtam hic non oculos habuiſſe ad luctum, ſed ad ſolemnem Deæ cultum, quam non tam ad funus vocet, quàm ad concelebrandam ſingularem He-

truſci pietatem. At Plutarchi locus hac de re clariſſimus eſt in Problemat: Διὰ τί, inquit, λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκοὺς κεκρυφάλους; Et vide apud eum cauſas. Nec verò quenquam moveat, quod Apuleius atram veſtem fœminæ lugubri aſſignat lib. III. Miles: *Inter hac quadam mulier, per medium theatrum lacrymoſa & flebilis atra veſte contecta, parvulum quendam ſinu tolerans decurrit.* Et libr. VII. *Mater pueri mortem deplorans fletu & lacrymoſâ fuſcaq́; veſte contecta.* Nam ut rectiſſimè cenſet Lipſius, fortè aut priſcum ritum in animo habuit, ut ſolet Apuleius; Aut aliud in provinciis fuit, ubi id geſtum; more videlicet Græciæ retento, apud quos in luctu conſtitutos, viros pariter & mulieres nigras veſtes geſtaſſe minimè ambigimus. Euripides in Iphig. Aulid. indicat, ubi moritura matrem monet, ne comam laniet ſuam ob mortem, ſuisq́; ut renunciet ſororibus, ne veſtibus nigris corpus eam ob rem contegant.

Μήτ' οὖν γε τόν σου πλόκαμον ἐκτέμνῃς τριχὸς,
Μήτ' ἀμφὶ σῶμα μέλανας ἀμπέχῃ πέπλους,

Theo-

Theocritus in Epitaphio Adonidis:

Αἰάζω τὸν Ἄδωνιν. ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις
ὤλετο καλὸς Ἄδωνις. ἐπαιάζουσιν ἔρωτες
Μηκέτι πορφυρέοις ἐνὶ φάρεσι κύπρι κάθευδε.
Ἔργεο δηλαία κυανοστόλε καὶ πλατάγησον
Στήθεα, καὶ λέγε πᾶσιν ἀπώλετο καλὸς Ἄδωνις.

Sic Homerus Thetin futuram filii mortem deplorantem, nigro tectam velo Jovem adire facit, Iliad. ω. Et ſunt alia, quæ fœminas Græciæ in luctu atris veſtibus uſas fuiſſe declarant. Nam de viris vulgare negocium eſt. Quo alluſit procul dubio Euripides in Alceſtide, ubi θάνατον vocat ἄνακτα τὸν μελάμπεπλον νεκρῶν. Et Moſchus in Epitapio Bionis:

Σεῖο Βίων ἔκλαυσε ταχὺν μόρον αὐτὸς Ἀπόλλων
Καὶ Σάτυροι μύροντο μελαγχλαινοί τε Πρίηποι.

Sed clariſſimè Artemidorus libr. III. cap. III. τὸ δὲ μέλαν ἱμάτιον σωτηρίαν προσημαίνη. οὐ γὰρ οἱ ἀποθανοῦντες, ἀλλὰ οἱ πενθοῦντες τοὺς ἀποθνήσκοντας τοιούτοις χρῶνται. hoc eſt, *Nigræ veſtes in ſomniis ſalutem protendunt. non enim mortui, ſed qui mortuos lugent, ijs utuntur.* Alium igitur in luctu, alium extra luctum veteres uſurpaſſe veſtitum, nec eadem fuiſſe doloris & læti-

ciæ inſignia, ſatis, opinor, manifeſtè oſtendimus. Quem morem etiam ipſis Patriarcharum temporibus obtinuiſſe obſervavit D. Auguſtinus Quæſtione c x x i x. ſuper Geneſin, ad hæc verba: Et depoſitis veſtimentis viduitatis à ſe. *Hic inſinuatur*, inquit ille, *etiam temporibus Patriarcharum certa, & ſua fuiſſe veſtimenta viduarum: non utiq; talia, qualia conjugatarum.* Non autem veſtes in luctu tantum mutare, ſed etiam ſcindere ſolitam priſcam illam antiquitatem vel ſexcenta teſtimonia loquuntur. Virgilius lib. x i i. Æneid.

Demittunt mentes: it ſciſſâ veſte Latinus
Coniugis attonitus fatis, urbiſq; ruina.

Et libro v.

Tum pius AEneas humeris abſcindere veſtem.

Silius Italicus lib. x i i i. de Scipione audita morte ſuorum:

Huc triſtis lacrymas & funera acerba ſuorum
Fama tulit duris, quanquam non cedere ſuetus
Pulſato lacerat violenter pectore amictus.

Statius Epicedio in Glauciam Melioris:

Tu modò fuſus humi lucem averſarus iniquam:
Nunc torvus pariter veſtes & pectora rumpis.

Idem

Idem in Priſcillam:

——— tunc flere & ſcindere veſtes
Et famulas laſſare greges & vincere planctus.

Sic poſt allocutionem & conventiones inter Triumviros & Sex. Pompejum habitas utrarumq; partium milites, cognita ſuorum propinquorum morte, τὰς ἐσθῆτας περιέῤῥηγνυντο *veſtimenta lacerarunt*, ut tradit Dio lib. *XLVIII.* Idem à Cleopatra factum, cum vulneratum Antonium, ſtatimque moriturum ſuſciperet ac lugeret, narrat Plutarchus in vita Antonij. Poſſem hic planè geminam Hebræorum conſuetudinem adducere; ſed cùm ea non queat eſſe nota non iis, qui vel primoribus digitis ſacram hiſtoriam attigerunt, nolo diutius in re proletariâ immorari: atq; ideo hic de Luctus indiciis, lugentiumq; habitu finem facio, reliqua alio loco additurus.

CAP. XVIII.

Funera ducta per Forum, collocata pro roſtris, ibiq; laudata. Origo orationum funebrium à Val. Publicola. Confirmatur Legibus XII. tab. Habebantur orationes iſtæ à proximis cognatis, vel à magiſtralibus.

DE triplici Perſonarum genere, quæ exſequiis ſolebant intereſſe, jam diximus,

ximus, reliquum eſt ut de Loco aliquid agamus, quem duplicem facio, Unum, *Per quem* funera ducebantur: & alterum *In quem*. De his, ubi quantum quidem memoria mihi ſuppeditat, dixero, finis erit huic libro. Locus autem *Per quem*, Funera, præcipuè verò Indictiva & publica ducebantur erat Forum. Diſcimus id ex Dionyſio Halicar: qui lib. IIII. de funere Ser. Tullii ſic loquitur: θορύβου δὲ γενομένου πολλοῦ ἐπὶ τὴν πόλιν ὅλην καὶ οἰμωγῆς ἐπὶ τῷ Τυλλίου θανάτῳ δείσας ὁ Ταρκύνιος, εἰ διὰ τῆς ἀγορᾶς ὁ νεκρὸς φέροιτο, ὡς ἐστι Ῥωμαίοις ἔθος, τόν τε βασίλειον κοσμὸν ἔχων καὶ ἄλλα ὅσα νόμος ἐπὶ ταῖς ταφαῖς, μὴ τις εἰς αὐτὸν ὁρμὴ γένηται τοῦ δημοτικοῦ, πρὶν ἢ βεβαίως κρατύνασθαι τὴν ἀρχὴν, οὐκ εἴασε τῶν νομίμων οὐδὲν αὐτῷ id eſt. *Exorto autem ingenti tumultu & ululatu per totam urbem, ob Tullii mortem, veritus Tarquinius, ne ſi per forum funus duceretur, ut fert Romanorum conſuetudo, cum regia pompa & ceteris ſolemnibus ceremoniis, quæ in funere obſervari ſolent, plebs in ſe impetum faceret, regni potentiâ nondum ſatis confirmatâ, nullos ſepulturæ conſuetos ritus adhiberi paſſus eſt.* Vide eundem lib. XI. in funere filiæ Virgnii & Plutarchum in Lucullo. Ex hoc ritu Apulejus

lejus lib. II. Metamorph. *Ecce jam ad ultimum deſletus atq; conclamatus proceſſerat mortuus, rituq; patrio, utpote unus de optimatibus, pompa funeris publici ductabatur per forum.* Aluſit & Horatius lib. I. Satyr. VI.

—— at hic ſi plauſtra ducenta
Concurrantq; foro : tria funera : magna ſanabit
Cornua quod vincatq; tubas.

In Forum igitur funus ductum collocabatur pro Roſtris : ubi in defuncti laudem Orationes ſolebant haberi. Acro vetus Horatii interpres in Epod : *Varro pro Roſtris ſepulcrum Romuli dixit : ubi etiam in hujus rei memoriam duos leones fuiſſe erectos conſtat, unde factum eſt, ut pro Roſtris mortui laudarentur*, Cicer. II. Orator. *Noſtræ laudationes, quibus in foro utimur, aut teſtimonii brevitatem habent nudam atq; inornatũ, aut ſcribuntur ad funebrem Orationem.* Notandum autem, quod Polybius videtur indicare, eos qui laudandi erant, plerunq; pro Roſtris erectos fuiſſe ſtatutos. Sic .n. ait ille lib. VI. Συντελουμένης τῆς ἐκφορᾶς, κομίζεται μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου πρὸς τοὺς καλουμένους Ἐμβόλους εἰς τὴν ἀγορὰν, ποτὲ μὲν ἑστὼς ἐναργὴς σπανίως δὲ κατακεκλιμένος. Quanquam

quam Polybii verba etiam accipere poſſumus, de ſimulacris mortuorum cereis, quæ vt à populo conſpici poſſent, machinamentis quibusdam erigebantur. Cujusmodi ſimulacrum ab Antonio oſtenſum eſt populo; ſuper funebri lecto Cæſaris, ea arte factum, ut verſatile eſſet, & omnia ei impoſita vulnera mirè ob oculos poneret, autor Appianus. Origo hujus ritus Romæ quidem Valerio Poplicolæ aſcribitur: qui primus Brutum mortuum pro Roſtris laudavit. Quod præter Plutarchum teſtatur etiam Dionyſius Halicar. lib. v. his verbis: τῇ δὲ ἑξῆς ἡμέρᾳ φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν καὶ τὸ Βρούτου σῶμα προθεὶς ἐν ἀγορᾷ κεκοσμημένον ἐπὶ στρωμνῆς εὐπρεποῦς, συνεκάλει τὸν δῆμον εἰς Ἐκκλησίαν καὶ προελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα τὸν ἐπιτάφιον ἔλεξεν ἐπ᾽ αὐτῷ λόγον. hoc eſt. *Poſtero die atratus Bruti corpus in foro propoſuit, ſplendidè in lecto ornatum, populumque ad concionem convocavit, & ſuggeſtu conſcenſo in ejus laudem habuit funebrem Orationem.* Et ſequitur hic porrò elegans diſſertatio, ſuper origine hujus ritus, quam non poſſum, quin totam huc adſcribam non quidē Græcam (ignoſcant φιλέλληνες)

ſed

ſed ut Latinitate donata ab Æmilio Porto. *Vtrum autem Valerius primus hunc morem apud Romanos inſtituerit, an inſtitutum à regibus ſecutus fuerit, certo affirmare non poſſum. Quod tamen hoc ſit Romanorum vetus inventum, in funere illuſtrium virorum, virtutes eorum laudari, neque à Græcis primum inſtitutum fuerit, ex communis hiſtoriæ ſcriptis didici, quæ tam vetuſtiſſimi Poetæ, quàm celeberrimi Hiſtorici prodiderunt. Nam certamina quidem funebria, in honorem clarorum virorum, gymnica & equeſtria à neceſſariis facta tradunt, ut ab Achille in Patrocli & multò antè ab Hercule in Pelopis funere. Hos tamen publicè laudatos nulli prodiderunt, præter Athenienſes tragicos, qui civitati ſuæ aſſentantes, Theſeo Argivos ſepelienti hoc quoq; fabuloſe attribuerunt. Sero enim Athenienſes legitimis funeris ritibus, hanc laudationem funebrem addiderunt, ſive ab iis, qui ad Artemiſium & Salamina & Platæas pro patria occubuerant initium duxerint, ſive etiam à rebus geſtis in campis Marathoniis. Sed ea quoque quæ in campis Marathoniis ſunt geſta, ſexdecim annis Bruti funera ſunt poſteriora,*

ſi

ſi modo ab his primis laudes in defunctos cœpta ſunt dici. Sed ſi quis miſſa facta hac quæſtione, quinam primi laudes funebres inſtituerint, examinare aut ſcire voluerit, apud utros mos iſte melius ſe habeat, longe prudentius hunc apud hos, quàm apud illos, conſtitutum reperiet: quia Athenienſes videntur eorum cauſa, qui in bello cæſi ſepulturæ mandantur, orationes funebres inſtituiſſe, ex una tantum virtute, quæ in ipſa morte apparuerit, etiam ſi quis cæteris in rebus fuerit nequam, exiſtimantes viros bonos judicandos. At Romani omnibus viris claris, ſive eorum ductu, auſpiciisq; bella fuiſſent confecta ſive in reip. adminiſtratione & gubernatione, prudentia dediſſent conſilia, & præclara ediidiſſent facinora, hunc honorem haberi ſtatuerunt, & non ſolum iis, qui in bello cecidiſſent, ſed etiam aliis, quemcunq; illi finem vitæ ſortiti fuiſſent: exiſtimantes ob virtutes totius vitæ actæ, non ſolum autem ob glorioſum obitum viris bonis laudes deberi. Hactenus Dionyſius. Hebebantur autem Orationes huiuſmodi ab iis, qui mortuum ſanguine proximè accedebant. Polybius dicto loco.
πέριξ δὲ παντὸς τοῦ δήμου στάντος, ἀναβὰς ἐπὶ τοὺς

ἐμβό-

ἐμβόλους, ἂν μὲν υἱὸς ἐν ἡλικίᾳ καταλείπηται καὶ τύχῃ παρὼν οὗτος: εἰ δὲ μὴ τῶν ἄλλων εἴ τις ἀπὸ γένους ὑπάρχεις, λέγει περὶ τετελευτηκότος τὰς ἀρετάς, καὶ τὰς ἐπιτετευγμένας ἐν τῷ ζῆν πράξεις. hoc eſt. *Circumfuſa autem populi corona in roſtra aſcendtt filius, ſi quem puberem reliquerit, qui forte adſit: ſin minus, propinquus aliquis, & de mortui virtutibus dicit, rebusq; quas is proſperè geſſerit.* Vnde filius Appii, qui in judicium vocatus, ſibi ipſe manus violentas intulerat, à magiſtratu petiit, ut ſibi in parentis obitum Orationem habere permitteret teſte Livio lib. 11. & Dionyſio Halicar. lib. 9. cujus hæc ſunt verba. προσενεχθέντος δὲ τοῦ σώματος εἰς τὴν ἀγορὰν, ὁ μὲν υἱὸς αὐτοῦ προσιὼν τοῖς δημάρχοις καὶ τοῖς ὑπάτοις, ἠξίου τὴν νόμιμον ἐκκλησίαν αὐτῷ συναγαγεῖν καὶ κατὰ τὸ ἐν ἔθει Ῥωμαίοις ὂν ἐπὶ ταῖς ταφαῖς ἀγορεύεσθαι τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν λόγον ἐπιτρέψαι περὶ τοῦ πατρὸς διελθεῖν. h.e. *Allato autē in forum cadavere, filius ejus adiit Tribunos & conſules, petiitq; ut ſibi populum ad concionem legitimam convocarent, ſibiq; in ea more majorum & ex populi Rom. conſuetudine patrem Oratione funebri, quæ in viros bonos haberi ſolet, ornare permitterent.* Sic Fabium pro roſtris filium ſuum laudaſſe au-

ſe au-

ſe autor Plutarchus in ejus vitâ: τὸν δὲ Φαβίου τὸν υἱὸν ἀποθανεῖν συνέβη, καὶ τὴν μὲν συμφορὰν, ὡς ἀνήρ τε φρόνιμος καὶ πατὴρ χρηστὸς, ἤνεγκε μετριώτατα. τὸ δὲ ἐγκώμιον, ὃ ταῖς ἐκκομιδαῖς τῶν ἐπιφανῶν οἱ προσήκοντες ἐπιτελοῦσιν, αὐτὸς εἶπε καταστὰς ἐν ἀγορᾷ, καὶ γράψας τὸν λόγον ἐξέδωκεν. *Fabius cum hunc filium amiſiſſet, dolorem ut vir prudens & pius pater tulit moderatiſſimè. Orationem, quam habent in clarorum virorum funere propinqui, ipſe in foro dixit, quam poſtea edidit ſcriptis mandatam.* De Tiberio Suetonius: *Novem annos natus defunctum patrē pro roſtris laudavit.* Quod ſi propinqui deeſſent, qui officium hoc defuncto valerent præſtare, plerunque viris doctiſsimis illam provinciam demandatam fuiſſe reperio. Appianus lib. 1. ἐμφυλ. de funere Syllæ. ὡς δ᾽ ἐπὶ τοῦ βήματος ἔνθα δημηγοροῦσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ προὐτέθη, τοὺς μὲν ἐπιταφίους λόγους εἶπεν ὁ κράτιστος εἰπεῖν τῶν τότε, ἐπεὶ Φαῦστος ὁ παῖς ὁ τοῦ Σύλλα νεώτατος ἦν ἔτι. h. e. *Pro roſtris deinde in ſuggeſtu poſito cadavere, funebrem orationem habuit vir ejus ætatis eloquentiſſimus, quod Fauſtus filius nondum eſſet maturus.* Plinius lib. 11. Ep. 1. *Hujus viri exſequiæ magnnm ornamentū principi, magnum ſeculo, magnum etiam foro & roſtris*

roſtris attulerunt. Laudatus eſt à Conſule Cornelio Tacito, nam hic ſupremus felicitati ejus cumulo acceſſit, laudator eloquentiſſimus. Imò verò interdum magiſtralibus ex Senatusconſulto funebres hæ laudationes commendabantur: teſte Quintiliano lib. III. Inſtitut. cap. IX. *Nam & funebres laudationes pendent frequenter ex publico aliquo officio, atq; ex Senatusconſulto magiſtralibus ſæpè mandantur.*

CAP. XIX.

Orationes Funebres fœminis quando decreta. In origine vel cauſa earum Livii & Dionyſii levis diſſenſus. Super authoritate Ciceronis, Popillam Catuli matrem primo omnium Romæ pro roſtris laudatam aſſerentis, hæſitatum. De viciatâ funebribus laudationibus hiſtoriâ Ciceronis & Livii querela.

NOn autem in virorum tantum: ſed & Mulierum funeribus τὰς ἐπιταφίους λόγους habitas, idque juſſu legis Plutarchus me docuit libr. De Virtutib. mulierum: Ἄριστα δὲ, inquiens, ὁ Ρωμαίων δοκεῖ νόμος ἔχειν, ὥσπερ ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶ δημοσίᾳ μετὰ τὴν τελευτὴν τοὺς προσήκοντας ἀποδιδοὺς ἐπαίνους. *Romanam legem maximè probo, quæ mulieres itidem, ut viros publicè poſt mortem meritis*

R lau-

laudib. affici jubet. Decretus is honos à Senatu fæminis hac de cauſa, quod cũ in publico deeſſet aurum, ex quo pacta Gallis merces, quæ erat mille pondo auri, redigeretur, matronæ omnem ſuum mundum contuliſſent, ut ſacro abſtineretur. ut Autor Livius lib. v. *Matronis pro auro ad liberandam à Gallis Romam collato gratiæ actæ, honosq; additus; ut earum ſicut virorum poſt mortem ſolemnis eſſet laudatio.* Id accidit Anno ab V. condita CCCLXIII. juxta Sigonianam ſupputationem. Teſtatur idipſum quoq; Plutarchus, quanquam in cauſa nonnihil diſſentit, mundum hunc à mulieribus collatum dictitans, ad Donarium faciendum, quod Delphos mitteretur, poſt actum à Camillo de Vejentibus triumphum, circa annum urbis CCCLVIII. Verba ejus in Camilli vita hæc ſunt: χρυσίου δὲ ἦν σπάνις ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ἀρχόντων, ὅθεν ἂν πορισθείη σκοπούντων, αἱ γυναῖκες αὐταὶ καθ' αὑτὰς βουλόμεναι τὸν ὄντα χρυσοῦν ἑκάστη περὶ τὸ σῶμα κόσμον ἐπέδωκεν εἰς τὸ ἀνάθημα, σταθμῷ χρυσίου γενόμενον ὀκτὼ ταλάντων. Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδρά-

ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον, οὐ γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ τελευθήσασαν. Latinè ſic ſonant: *Erat autem magna in urbe auri inopia. Ibi magiſtratibus deliberantibus, qua id ratione confici poſſet, mulieres habito ſeorſim conſilio mundum ſuum omnem aureum contulerunt ad Donarium faciendum, fuitque auri pondus talenta octo. Quas Senatus pretio perſoluto renumerandas ſtatuit ut defunctæ perinde atq; viri in funere laudarentur. Antè enim mulierem publicè laudari mortuam receptum uſu non fuit.* Sed ſive hoc, ſive illo tempore Senatusconſultum de muliebri laudatione factum ſit, parum refert; neque hanc in duobus iſtis autoribus diſſenſionem valdè miror: hoc autem magis mirum, aliquot centum annis póſt demum privilegii ſui prærogativa uti cæpiſſe mulieres. Nam Popilliam Catuli matrem primo omnium hoc honore affectam, ſcribit Cicero libr. II. de Oratore: *In eo quidem genere ſcio & me & omnes, qui affuerunt, delectatos eſſe vehementer, cum abs te* (Catulum intelligit)

eſt Popillia mater veſtra laudata: cui primum mulieri hunc honorem in noſtra civitate tributum puto. Quem locum de funebri laudatione, ad unum omnes, quos quidem vidi interpretes, capiunt. At quî credamus, tam longo temporum intervallo poſt latam legem ignoratam fuiſſe Romæ eam conſuetudinem, nec ab ullo mulierum, quæ tam altos ſemper ſpiritus gerebant, uſurpatum? Certè ipſum M. Tullium id miratum eſſe, nullus dubito: ideoque de Popillia eſt ab eo annotatum, ceu res obſeruatu digna. Et tamen non audet Cicero affirmare, primam omnium mulierum eam fuiſſe laudatam publicè; verùm ita ſe ait putare, quaſi dicat fieri potuiſſe, ut & aliis olim is honos eſſet habitus, ſed quarum nulla in hiſtoriis extaret memoria. Sic Tullium ab ἁμαρτήματος μνημονικοῦ nota liberandum, exiſtimabat à me ſuper hoc negocio conſultus eruditiſsimus Caſaubonus: quod ſi cui minus placet, quanquam cur diſplicere poſsit non video, aptius quid, meliusq; adferat, ſi valet, & *Phyllida ſolus habeto.* Mihi ſanè & mente & oculis diu inveſtiganti nihil a-

liud

liud hactenus occurrit, niſi ſi dicere velimus, non ſtatim moribus receptum fuiſſe, quicquid per leges licebat. Illuſtria exempla in lege Divortii, & illâ alterâ, quæ malum debitorem μελεϊστὶ ſecare permittebat. Nam etſi quidem ex Romuli inſtituto & XII. tabulis vir jubere poterat, uxorem ſuas ſibi res habere: *tamen per annos fermè ſexcentos ab urbe condita nulla repudium domus ſenſit*, ut ait Tertullianus in Apologetico, & à Dionyſio, Valerio Max. Plutarcho & Agellio memoriæ proditum eſt. Sed neq; ſectio obærati corporis, unquam Romæ uſurpata, teſte eodem Agellio. XX. cap. 1. Quintiliano lib. 7. cap. 6. Tertullianus in Apolog. cap. 4. Eodem igitur modo mulieres quoq; totos trecentos annos ab eo, quod per Senatusconſultum ſibi liceba t, fortaſſean abſtinuerunt, vel reverentia erga viros deterritæ, vel contentæ ſolo honore, quem ſibi à Senatu decretū in tacitu ſinu gaudebant. Nam quod non uſurparint hoc ſuum privilegium mulieres, etiam Polybius & Dionyſius Halic. indicant; qui de eo inſtituto multa ſcribentes muliebris laudationis,

planè nullam fecerunt mentionem. Atq; hanc noſtram ſententiam vel eo probare poſſumus, quod cum jam fœminæ mortuæ, pro roſtris publicè laudari cœptæ eſſent, non omnes ſtatim hunc honorem ſibi vendicarint, ſed tantum quæ ætate erant prouectiores. Nam primus Julius Cæſar morem laudandi juniores introduxit, ſi Plutarcho fides habenda, qui in ejus vita ſic ſcribit: τὸ μὲν οὖν ἐπὶ γυναιξὶ πρεσβυτέραις λόγους ἐπιταφίους διεξιέναι πάτριον ἦν Ρωμαίοις. νέαις δὲ οὐκ ὂν ἐν ἔθει. πρῶτος εἶπεν Καῖσαρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς ἀποθανούσης, καὶ τοῦτο ἤνεγκεν αὐτῷ χάριν τινὰ καὶ συνεδημαγώγησεν τῷ πάθει πολλοὺς, ὡς ἥμερον ἄνδρα καὶ περίμεστον ἤθους ἀγαπᾶν. h.e. *Enimvero ætate provectiores mulieres in funere laudari, moris antiqui apud Romanos fuit. Primus Cæſar uxorem ſuam, cum juniores laudari non eſſet receptum, mortuam oratione funebri decoravit: quo facto animos multitudinis ſibi favore obſtrinxit, ut tanquam manſuetum placidiſſimisque moribus virum amarent.* Poſtilla igitur tam νέαι, quàm πρεσβύτεραι funebribus laudationibus ornabantur, ubi ab hiſtoricis eſt annotatum. Caligula

ſuam

ſuam aviam *defunctam etiam prætextatus pro roſtris laudavit*, teſte Suetonio cap. x. Et Julia *Cæſaris* F. Cn. Pompeji uxor τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπαίνων ἔτυχε ut tradit Dio libr. XXXIX. De Liviæ Auguſtæ morte Tacitus lib. v. *Funus ejus modicum, teſtamentum diu irritum fuit. Laudata eſt pro roſtris à C. Cæſare pronepote, qui mox rerum potitus eſt.* De Druſillâ Dio. libr. LIX. Καὶ τὴν ἀποθανοῦσαν τότε ἐνῄνεσε μὲν ὁ ἀνὴρ δημοσίας δὲ ταφῆς ὁ ἀδελφὸς ἠξίωσε. *Tum mortuam maritus M. Lepidus laudavit: publicum funus frater C. Caligula tribuit.* Mulierum tamen laudatio videtur Ciceroni diſplicuiſſe libr. II. de Leg. ubi de viris tantum hanc legem ſanxit: *Honoratorum*, inquiens, *virorum laudes in concione memorantur.* Imo verò in totum de omnibus funebribus laudationibus queritur, vitiatam illis eſſe temporum hiſtoriam: ſic enim in Bruto loquitur; *Extant mortuorum laudationes, ipſæ enim familiæ ſua quaſi ornamenta ac monumenta ſervabant, & ad uſum ſi quis ejuſdem generis occidiſſet, & ad memoriam laudum domeſticarum, & ad illuſtrandam nobilitatem ſuam.*

Quanquam his laudationibus hiſtoria rerũ noſtrarum eſt facta mendoſior: multa enim ſcripta ſunt in eis, quæ facta non ſunt, falſi triumphi, plures conſulatus, genera etiam falſa & è plebe tranſitiones; cum homines humiliores in alienum ejusdem nominis infunderentur genus. Cujusmodi querelam etiam reperire eſt apud Livium lib. VIII. ubi cum Hiſtoricorum Romanorum varias diſcrepantesq; ſententias recitaſſet, ſtatim addit: *Nec facile eſt aut rem rei, aut authoritatem autori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudationibus reor; falſisq; imaginum titulis, dum familia ad ſe quæq; famam rerum geſtarum honorumq; fallente mendacio trahit. Indè certè & ſingulorum geſta & publica monumenta rerum confuſa: nec quisquam æqualis temporibus illis ſcriptor extat, quo ſatis certo auctore ſtetur.*

CAP. XX.

Funera elata extra urbem ibiq; ſepulta. Mos ille jam à primis urbis incunabulis uſitatus. Renovatus autem primo Legibus XII. tab. Deinde Senatusconſulto. Iterum conſtitutionibus Impp. Adriani, Antonini Pii, Diocletiani, & Maximiani. Idem ritus Iudæorum, Athenienſium, Smyrnæorum, Sicyoniorum, Corinthiorum, Syracuſanorũ, Κατωχεῶτες, Porta Libitinenſis quæ?

Con-

CONſumpta in Foro Oratione, Funus inde commovebatur, deportabaturquè *IN LOCUM*, ubi vel terræ erat mandandum, vel igni comburendum. Erat autem locus iſte *extra urbem*. Nam quod Servius in libr. V. Æneid. memoriæ prodidit, *moris fuiſſe apud majores, ut qui mortuus eſſet, domum ſuam referretur, & in illa ſepeliretur:* id quidem ego apud Latinos fortean obtinuiſſe conceſſero, quemadmodum & apud veteres Græcos, de quibus Plato in Minoe: οἱ δ᾽ αὖ ἐκείνων πρότεροι αὐτοῦ καὶ ἔθαπτον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοὺς ἀποθανόντας, ἡμεῖς δὲ τούτων οὐδὲν ποιοῦμεν. At verò Romæ ſub ipſis urbis incunabulis multò ante latas à Decemviris leges more quodam receptum fuit, ut extra urbem ſepelirentur vitâ functi. Probo id exemplo Numæ, quem non in urbe, ſed in Janiculo humatum, præter Livium, Plutarchum, Dionyſium, & alios, etiam Plinius teſtatur, qui lib. XIII. cap. XIII. ex Caſſii Heminæ libr. IV. Annal. refert, *Cn. Terentium Scribam agrum ſuum in Janiculo repaſtinantem, offendiſſe arcam, in qua Numa, qui Romæ regnavit, ſitus fuiſſet.* Atqui Janiculum ab Anco

 Mar-

Martio primum urbi additum, extra omnem eſt controverſiam. Sed & Servius Tullius extra urbem elatus eſt ibiq; ſepultus, teſte Dionyſio lib. IV. Præterea P. Valerio Publicolæ, & A. Poſthumio Tuberto, qui ad lacum Regillú contra Latinos proſperè pugnavit, virtutis cauſa ſepulchrum in urbe à Senatu eſſe conceſſum, Cicero tradit II. de Leg. Quale autem illud honoris argumentum, vel virtutis fuiſſet præmium, ſi promiſcuè omnibus in urbe ſepeliri licuiſſet? Unde planum eſt etiam ante XII. tab. ſepulturæ locum Romæ extra muros fuiſſe, & qui de hoc amplius dubitat, illum ego jubeo ἅπτειν τὸν λύχνον ἐν μεσημβρίᾳ. Cæterum hæc conſuetudo aliquoties negligi atq; labefactari cæpit, ut neceſſe fuerit, crebrò eam novis legibus reduci & quaſi redintegrari: Primò quidem à Decemviris: ſic enim fuit in XII. tabulis: *Hominem mortuum in urbe ne ſepelito, nevè urito*, apud Cicer. II. de Leg. Mox Senatusconſulto quodam, circa annum urbis CCCCXC. conſule nimirum Duillio: ut autor Servius XI. Æneid. *Ante etiam in civitatibus homines ſepeliebantur. Quod poſtea*

Duillio

Duillio Coſ. Senatus prohibuit, & lege cavit, ne quis in urbe ſepeliretur. Et mutata Rep. ab Imperatorib. qui perire hanc conſuetudinem & intermori non ſunt paſſi, ſeveris illam legib. ſtabilientes. Nam D. Adrianus Imp. reſcripto pœnam ſtatuit, 40. aureorum, tam in eos, qui in civitate ſepeliunt, quam ipſos Magiſtratus, qui id paſſi eſſent: eamq; pecuniam fiſco inferri & locum publicari ac corpus transferri juſſit, ut auctor eſt Ulp. lib. 30. ad edictum. De Antonino Pio Imp. idipſum tradit Jul. Capitol. *Intra urbes ſepeliri mortuos vetuit.* Extat & de re eadem Lex Dioclet. & Maximiani Impp. Cod. de Relig. & ſump. funer. *Mortuorū reliquias, ne ſanctum municipiorum jus polluatur, intra civitatem condi, jampridem vetitum eſt.* Verum poſt illa tempora Leges hæ paulatim exoleverunt, & non ſolum tacitâ conſuetudine, ſed etiã ſingulari διατάξει Imp. Leonis abrogatæ ſunt, permiſſumq; uniuscujusq; arbitrio, ſive in urbe vellet mortuũ ſepelire, ſive in ſuburbio, ut patet ex ejus Novel. *LIII.* quã his verbis concludit: οὐδαμῶς οὖν νόμους τῆς ἡμῶν πολιτείας συγκαταλέγεσθαι τοῦτον τὸν νόμον θεσπίζομεν: ἀλλὰ ὥσπερ

ὥσπερ ὑπὸ τῆς συνηθείας καλῶς ὤφθη καταφρονούμενος· οὕτω καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρου ἔξω παντελῶς ἀθετούμενος. Καὶ πᾶς ὃς ἂν βούληται, εἴτε τειχῶν ἔξωθεν, εἴτε τῆς πόλεως ἐντὸς τοὺς τελευτῶντας τιμᾶν τῇ ταφῇ ἄδειαν ἐχέτω παραίνειν τὸ βούλημα. hoc eſt, *Ne igitur ullo modo inter civiles hæc Lex recenſeatur, ſancimus. quin potius, ut à conſuetudine rectè contemnitur, ſic etiam decreto noſtro prorſus reprobator. Quicunq; autem ſive extra muros, ſive intra civitatem ſepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habet.*

Priſcis igitur temporibus, extra urbem funera fuiſſe elata ſepultaq; hinc conſtat: Sic Coriolanum in ſuburbio crematum notat Dionyſius Halicarnaſſ. libr. VIII. Καὶ νομίσαντες εἰς τὸ προάστειον, ὃ μάλιστα ἦν ἐπιφανές, ἔθεσαν ἐπὶ τὴν παρεσκευασμένην πυρὰν, συμπροπεμπούσης τὸ σῶμα τῆς πόλεως ὅλης μετ᾽ οἰμωγῆς τε καὶ δακρύων.

Ovidius lib. III. Triſt. III.

Atq; ſuburbano condita crede ſolo.

Apuleius libr. IIII. Miles: *Poſt hic valefacto diſceſſimus, & portam civitatis egreſſi, monumentum quoddam conſpicamur procul à viâ remoto & abdito loco poſitum.*

Quod verò aliqui exiſtimant, elata fuiſſe

iſſe funera, per certam aliquam urbis portam, quæ Libitinenſis dicta ſit, eoipſo inſigniter hallucinantur. Nam Lampridii locum quod attinet, quam ad probandam ſuam opinionem afferre ſolent, eum multò aliter interpretantur doctiores. *Galea ejus*, inquit in Commodo, *bis per portam Libitinenſem elata eſt.* Hic non urbis, ſed Amphitheatri aliquam portam intelligendam eſſe, per quam nimirum cadavera interfectorum galeatorum efferebantur, docet expreſsè Dio, qui de Commodi ludis ſic ait: Καὶ ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡμέρᾳ τὸ κράνος αὐτοῦ κατὰ τὰς πύλας, καθ' ἃς τελευτῶντες ἐκφέρονται, ἐξεκομίσθη. hoc eſt, *Et quod ultima ſpectaculorum die Galea ejus per eam portam, qua mortui efferri ſolent, elata eſt.* Solebant enim in arenam una cum reliquo apparatu, etiam Libitinæ inſtrumenta inferri, ut eſſet videlicet, quo mortui ſubitò efferrentur. Ex Quintiliano diſcimus: *Sonabant clangore ferali tubæ illatisque Libitinæ toris ducebatur funus ante mortem.* Nec Plinium aliter audies, libr. XXXVII. cap. III. ubi de gladiatorio munere Neronis: *Arma verò & Libitina totusque unius*

dieì

diei apparatus è ſuccino. Vide Lipſ. libr. II. Saturn. cap. XXII. & Turnebum lib. XXV. Adverſ. cap. XVII. Neq; verò Romani ſolùm, ſed & alii populi conſuetudinem hanc obſervarunt. De Judæis clarum eſt ex variis hiſtoriæ ſacræ locis. Lazari ſepulcrum fuiſſe extra Bethaniam: Et Joſephi Arimathei extra Hieroſolymam teſtatur D. Johannes in Evangelio ſuo, hoc quidem cap. XIX. illud verò XI. Patet idipſum ex hiſtoria viduæ Naimitanæ Luc. VII. Monimenta etiam illa in quibus domicilium habuit Dæmoniacus, extra urbē Gergeſenorum fuiſſe, legimus apud D. Matt. V. cap. Præterea illuſtre hujus rei teſtimonium extat in hiſtoria paſſionis τοῦ Σωτῆρος noſtri, poſt cujus reſurrectionem, plurimos ſanctos, tumulis ſuis relictis, in ſacram urbem ingreſſos eſſe & multis apparuiſſe, narrat D. Matthæus cap. XXVII. Verum hæc omnibus in promptu ſunt, cum nemo ſit, vel eſſe debeat à pietate adeò alienus, qui ſe Chriſtianum appellari velit, quin ſacram hiſtoriam legerit. Quare ex Judæa in Græciam jam proficiſcemur: cujus pleræq; nationes ritus hujus adeò tenaces

ces

ces fuerunt, ut miniſtros etiam triſtis hujus muneris, quos κοπιακῶτας appellabant, urbis domicilio arcuerint teſte Heſychio. De Athenienſibus teſtatur Serv. Sulpit. in Ep. ad Cic. lib. IV. Famil. Epiſt. XII. ubi de Marcello Athenis mortuo ſic loquitur: *Ab Athenienſibus locum ſepulturæ ut darent intra urbem impetrare non potui, quod religione ſe impediri dicerent: neq; tamen ante id cuiquam conceſſerant.* Et Livius lib. 30. de Philippo Athenienſes oppugnante: *Omiſſâ oppugnatione urbis, diviſo rurſus cum Philocle exercitu ad vaſtandos agros profectus, cum priorem populationem ſepulcris circa urbẽ diruendis exercuiſſet, ne quid inviolatũ relinqueret, templa Deûm dirimi atq; incendi juſſit.* De Smyrnæis Cicero pro Flacco: *Vellem tantum habere otij, ut poſſem recitare pſephiſmata Smyrnæorum, quæ fecerunt in Caſtritium mortuum, primùm quod in oppidum introferretur, quod aliis non conceditur.* Apud Sicyonios etiam legem antiquam fuiſſe, quæ mortuos urbe arcebat, auctor eſt Plutarchus in Arato: Νόμου δὲ ὄντος ἀρχαίου μηδένα θάπτεσθαι τειχῶν ἐντὸς, ἰσχυρᾶς τε τῷ νόμῳ δεισιδαιμονίας προσούσης.

σώσης ἔπεμψαν εἰς Δελφοὺς ὑπὲρ τούτων ἐρησόμενοι τὴν Πυθίαν. Hoc eſt, *Quia verò vetus Lex humari quenquam intra ſuos muros vetabat, & gravi legi adjuncta erat Religio, Delphos miſerunt ad conſulendum ſuper ea re vatem.* In Delo quoq; neminem ſepultum autor Strabo libr. x. Ῥήνεια δ' ἐρημόν νησίδιόν ἐστιν ἐν τέτρασι τῆς Δήλου σταδίοις, ὅπου τὰ μνήματα τοῖς Δηλίοις ἐστὶν, οὐ γὰρ ἔξεστιν ἐν αὐτῇ τῇ Δήλῳ θάπτειν, οὐδὲ καίειν νεκρόν. hoc eſt, *Rhenea inſula eſt exigua & deſerta, intra quartum à Delo ſtadium, ubi monimenta ſunt Deliorum. Nam mortuum in Delo ſepelire non fas neq; cremare.* Sic apud Corinthios ſimilem ritum obtinuiſſe colligo ex Pauſania, qui lib. II. ait proficiſcentibus Corinthum monumenta in itinere cum alia apparuiſſe, tum ad portam Diogenis Synopenſis Cynici ſepulcrum: quod & Laertius tradit lib. VI. De Syracuſanis quoque idipſum non obſcurè tradit Cicero v. Tuſc. ubi de indagato à ſe Archimedis ſepulcro ait: *Ego autem cum omnia colluſtrarem oculis [eſt enim ad portas Achradinas magna ſepulcrorum copia] animadverti columellam non multum è dumis eminentem.*

Cap.

CAP. XXI.

Cauſa indagata cur extra urbem mortui ſepulti. Opinio veterum de contaminatione ſacrorum ex aſpectu contactuvé rei funeſtæ. Probatur exemplo Flaminum, Sacrificantium, Pontificum, Cenſoru, Statuarum. Dio refutatus. Sepulcra inauſpicata habita. Deus viduus *qui? Iudæorum & Græcorum ritus ſimilis.*

QVæ verò cauſæ cum Romanis; tum aliis populis protelo fuerunt ad amplexandam & uſurpandam hanc conſuetudinem? Duæ ſi rectè rem conſideremus: Una divina & altera civilis. Divina cavebat à pollutione ſacrorum publicorum, quæ contaminatum iri exiſtimabant, ſi intra urbis mænia mortui ſepelirentur, Jul. Paulus lib. II. Recept. ſentent. tit. XXI. *Corpus in civitatem inferri non licet, ne funeſtentur ſacra civitatis, & qui contra ea fecerit, extra ordinem punitur.* Habuerunt eandem cauſam procul dubio in mente Impp. Diocletianus & Maxim. dum in ſuo Reſcripto, quod paulò antè laudavi, dicunt, *ne ſanctum municipiorum jus polluatur.* Erant enim Romani, ut pleræq; omnes olim gentes, in ea opinione, ut exiſtimarint, quicquid Djs ſu-

periſ ſacrum eſſet, id vel ſolo aſpectu, aut contactu rei funeſtæ contaminari. Quam ob cauſam olim indicia funeſtis ædibus fuiſſe appoſita, ſupra monuimus. Ideo etiam Flamini Diali, non licebat *locum, in quo buſtum erat, ingredi, vel mortuum attingere*, teſte Agellio lib. x. cap. xv. Imò *nec tibias funebres audire*, teſte Feſto. Quid? quod *Flaminicæ non licebat, neq; calceos neq; ſoleas morticinas habere. Morticinæ autem dicuntur, quæ de pecudibus ſuâ ſponte mortuis fiebant*, ut ſcribit Servius in IIII Æneid. Quæ ſine dubio à Feſto habet, ſic enim ille: *Mortuæ pecudis corio calceos aut ſoleas fieri Flaminicis nefas habetur, ſed aut occiſæ alioqui, aut immolatæ: quoniam ſua morte exſtincta omnia funeſta ſunt.* Ex eodem ritu, ſi quando Pontifex funebrem haberet Orationem, velum ante mortuum expanſum legimus, quod oculos ipſius à funere arceret. Seneca Conſolat. ad Martiam capit. xv. *Tiberius Cæſar & quem genuerat, & quem adoptaverat, amiſit, ipſe tamen pro roſtris laudavit filium, ſtetitquè in conſpectu poſito corpore, interjecto tantum-*

tummodo velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret. Recenſet eundem morem Dio lib. *LIIII.* De Auguſto, qui habebat Orationem in funere Agrippæ: ſed cauſam ejus ignorare fatetur, & quam Seneca dedit refutat. Verba ejus hæc ſunt: Τόντε λόγον τὸν ἐπ' αὐτῷ εἶπε παραπέτασμά τι τοῦ νεκροῦ παρατείνας. ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἴρηται δὲ ὅμως τοῖς μὲν, ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν. οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν. οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιήρεῳ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾷν οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μέλλῃ ἐπάξειν. h. e. *Sed laudationem Agrippæ Auguſtus recitavit, velo quopiam ante mortuũ expanſo. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alii volunt ideo, quia Pontifex eſſet: alij quia obiret munera cenſoris. Neutri rectè. neq; n. Pontifici mortuum adſpicere nefas, neque Cenſori, niſi cum finem cenſioni imponit conditq; luſtrum.* Sed ego juxtà cum clariſs. Lipſio aſſentior Senecæ, eumq; de Pontifice vera dicere omnino exiſtimo. Suadet hoc Tacitus, apud quem libr. I. Annal. Tiberius de Germanico, qui cæſis in clade Variana primum Cenotaphii lapidem poſuerat, ſic loquitur: *Neq; Imperatorem auguratu neq; vetuſtiſſ. ceremoniis præditum*

contrectare feralia debuiſſe. Et miror equidem, cur Dioni in mentem venerit, hoc negare de Pontifice, cum ipſemet tradat, non licuiſſe id Cenſori luſtrum condituro. Et alibi morem fuiſſe ait, ut ſtatuæ Deorum velarentur, aut transferrentur, ſi quæ in loco poſitæ, ubi crebra ſupplicia & cædes. *Claudius,* inquit lib. ult. *delectabatur Gladiatoribus, & præſertim Meridianis. Ideo pleroſq; ſervos, qui dominos ſub Cajo, aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumq; tantus fuit numerus, ut Auguſti ſtatuam, eo loci poſitam juſſerit transferri, ne aut ſemper aſpiceret cædes, aut ſemper velata eſſet.* Poſtrema verba ſic habent: Τοσοῦτον δὲ οὖν τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῷ κοινῷ θνησκόντων ἐγίγνετο, ὥστε καὶ τὸν τοῦ Αὐγούστου ἀνδριάντα, τὸν ἐν τῷ χωρίῳ ἐκείνῳ ἱδρυμένον, ἑτέρωσέ ποι μετενεχθῆναι. τοῦ δὴ μήτε ἐφορᾷν αὐτὸν τοὺς φόνους νομίζεσθαι, μήτε ἀεὶ κατακαλύπτεσθαι. Ac lib. *LV.* in funere Cæſar. Auguſti: Καὶ μετὰ τοῦτο τῷ Τιβερίῳ ἄδεια ἐδόθη, ὅτι τοῦ νεκροῦ, οὐκ ἐξὸν δὴ, ἥψατο, καὶ συμπαρέπεμψεν αὐτὸν. *Tum Tiberio impunitas data, quod cadaver (prohibitum enim hoc erat) tetigiſſet ac comitatus fuiſſet.* Ex quo clarum

eſt,

eſt, cadaver tangere non licuiſſe. Sed nec funere pollutis ſacrificare fas erat. Servius ad x. Æneid. *Conſuetudo Romana fuit, ut polluti funere minimè ſacrificarent; Si tamen contingeret, ut uno eodemq; tempore funeſtaretur quis, & cogeretur operam dare ſacrificiis, elaborabat, ut antè ſacra efficeret, quam funus agnoſceret. Unde etiam Horatius Pulvillus in Capitolij dedicatione, cum ab inimicis ejus filius nunciaretur extinctus: ut quidam putant, falſò: ut alij, pro vero, ait: Cadaver ſit: nec voluit funus agnoſcere, donec templa dedicaret.* Similem ritum apud Græcos invenias. Lucianus de Deâ Syria: ἢν μὲν τις αὐτέων νέκυν ἴδηται, ἐκείνην τὴν ἡμέρην εἰς τὸ ἱρὸν οὐκ ἀπικνέεται. τῇ ἑτέρῃ δὲ καθήρας ἑαυτὸν ἐσέρχεται. Euripides Iphigen. in Taur.

> Τὰ τῆς θεοῦ δὲ μέμφομαι σοφίσματα.
> ἥ τις βροτῶν μὲν ἤν τις ἅψηται φόνου
> ἢ καὶ λοχείας ἢ νεκροῦ θίγῃ χεροῖν
> βωμῶν ἀπείργει μυσαρὸν ὡς ἡγουμένη.

Mitto jam, quod inauſpicatum omen habitum fuit, ſi quis fortè in Sepulcra incideret. Livius libr. xxx. *Juſſus è nautis unus aſcendere in malum, ut ſpecularetur, quem tenerent regionem, cum dixiſſet, ſe-*

pulcrum dirutum proram ſpectare, obominatus: ſcilicet Hannibal. Ammianus libr. XXXI. *Ædificiis nullis unquam tecti, ſed hæc velut ab uſu communi diſcreta ſepulchra declinant.* Minutius Felix Octavio in criminibus, quæ Cæcilius Chriſtianis objiciebat: *Latebroſa & lucifuga natio, in publico muta, in angulis garrula: templa ut buſta deſpiciunt.* Inde eſt quod Apuleius Apologiâ petit à Mercurio, ut Æmiliano objiciat, *omnia buſtorum formidamina, omnia ſepulcrorum terriculamenta.* Ex eodem ritu eſt, quod *Viduus Deus* extra urbem colebatur, teſte Cypriano de vanitate Idolorum: *In tantum verò Deorum vocabula apud Romanos finguntur, ut ſit apud illos & Viduus Deus, qui anima corpus viduet, qui quaſi feralis & funebris intra muros non habetur, ſed foris collocatur.* Perſtringit autem hanc veterum ſuperſtitionem Theodoretus Sermon. VIII. θεραπευτικῆς Ἑλληνικ. de Martyribus: Μύσος ὑπολαμβάνετε τὸ πελάζειν τοῖς τάφοις. Et eodem libro: Ἀνθ᾽ ὅτου δὴ μολυσμοῦ τινὸς μεταλαγχάνειν νομίζετε τὸν ταῖς θήκαις τῶν τεθνεώτων πελάζοντα; Ἀνοίας γὰρ ταῦτα καὶ ἀμαθίας ἐσχάτης.

Theo-

Theophraſtus etiam in characteribus inter Δεισιδαιμονίας ſigna refert, ὔτε ἐπιβλῶαι μνήμαλι, ὔτε ἐπὶ νεκρὸν ὔτε ἐπὶ λέχη h. e. *Sepulcrum nullum inſiſtere, ad defunctorum juſta non accedere.* Videntur autem hæc inſtituta ex Judæorum legibus promanaſſe, apud quos Sacerdotibus ad mortuos accedere vetitum fuit, ut legimus Levitic. XXI. Unde Joſias Judæorum rex, cum vellet Idolorum templa contra DEI legem exſtructa, prophanare, & omnem locis religionem adimere, mortuorum oſſa in illa intuliſſe ſcribitur lib. II. Reg. cap. XXIII.

Atque hæc præcipua cauſa, meo quidem judicio, cur mortuos in urbe ſepeliri non licuerit. Fuit & alia, quod iniquum eſſe putarunt, ut Cicero ait II. Leg. *locum publicum privati religione obligari.* Hinc Ulpianus D. De Relig. & ſumpt. funer. *Si in locum publicis uſibus deſtinatum intulerit quis mortuum, Prætor in eum judicium dat.*

Civilis verò cauſa, humationem quidē in urbe fieri prohibebat, ne aër putreſieret. Iſidor. lib.14. Orig. c.XI. *Prius autem quiſq; in domo ſua ſepeliebatur. Poſtea vetitum eſt*

S 4 *legibus,*

legibus, ne fœtore ipſo corpora viventium, contacta inficerentur. Combuſtionem autem *propter ignis periculum*, teſte Cicerone lib. II. leg. Quare factum, ut cum mos ille in funere Clodii inſuper haberetur, *iſto igne & ipſa quoq; curia flagrârit, & item Porcia Baſilica, quæ erat ei juncta, ambuſta ſit*, quemadmodum autor Aſconius.

Cap. XXII.

De Sepulcrorum locis privatis. Fuiſſe ea in agris vel hortis propter vias publicas. & quare? Græcorum idem ritus. Nomina viarum ſepulchris celebrium.

Extra urbem mortuos fuiſſe elatos, ex dictis liquet: At verò jam propiùs aliquantò ad loca, quæ ſepulchris erant deſtinata, accedemus. Fuiſſe autem ea duplicia invenio, Privata & Publica. *Privata* loca erant, quæ unusquisque in ſuo fundo ſepulturæ aſſignarat. Solebant enim antiqui in agris & hortis ſepulchra exſtruere: ut videre eſt ex Livio libro VI. ubi commemorans interrogationes, quibus populares homines Seſtius & Licinius primores patrum in concionem productos flagitabant, ſic inquit:

inquit: *Auderentvé poſtulare, ut ſinguli prope C C C civium poſſiderent agros: plebejo homini vix ad tectum neceſſarium aut locum ſepulturæ ſuus pateret ager?* Martialis Epigram. *XLIII.*

Septima jam Phileros tibi conditur uxor in agro:
Plus nulli Phileros quam tibi reddit ager.

Et Appianus lib. I. ἐμφυλ. refert inter cauſas, cur legem Agrariam à Gracchis latam recuſarint divites, non poſtremam fuiſſe, quod iniquum eſſe ducerent, non ſolum agris ſe mulctari, ſed & ſepulcris majorum ſitis in ſolo hereditario. Sic Caligulæ cadaver in hortis Lamianis ambuſtum, tradit Suetonius cap. *LIX.* Et de Hadriano refert Jul. Capitolinus in Antonino Pio: *Sed Hadriano apud Bajas mortuo, reliquias ejus Romam pervexit ſanctè ac reverenter, atq; in hortis Domitiæ collocavit, etiam repugnantibus cunctis inter Divos eum retulit.* Quod ſi fundum viæ publicæ proximum haberent nõ facilè committebant, quin in eâ parte, quæ viam ſpectabat, ſepulcra conderent: idq; eo fine, ut viatores mortalitatis admonerentur, teſte Varrone lib. v. de lingua latina. *Mo-*

S s *nere*

nere à memoriâ dictum, quod is, qui manet, perinde ac memoria. Sic monumenta, quæ in ſepulcris: & ideo ſecundum viam, quò prætereuntes admoneant, & ſe fuiſſe & illos eſſe mortales. Id verò potiſsimum fiebat in agris fœcundis. Nam ſi ſteriles eſſent & ſaxuoſi, etiam in ipſo eorum meditullio ſepulcra exſtruebant. Siculus Flaccus lib. De conditionibus agrorum: *Inſpiciendum erit & illud, ne quoniam ſepulcra in extremis finibus facere ſoliti ſunt, & cippos ponere, aliquando cippus pro termino errorem faciat. Nam in locis ſaxuoſis & in ſterilibus etiam in mediis poſſeſſionibus faciunt.* Atq; hoc eſt ex doctrina Platonis, qui nullum in agro fæcundo ſepulcrum fieri voluit, ne detrimentum inde caperent vivi: Sic enim ille XII. de Leg. θήκας δ' εἶναι τῶν χωρίων ὁπόσα μὲν ἐργάσιμα μηδαμοῦ, μήτε τι μέγα, μήτε τι σμικρὸν μνῆμα. ἃ δὲ ἡ χώρα πρὸς τοῦτ' αὐτὸ μόνον φύσιν ἔχει, τὰ τῶν τετελευτηκότων σώματα μάλιστα ἀλυπήτως τοῖς ζῶσι δεχομένη κρύπτειν, ταῦτα ἐκπληροῦν, &c. Quæ Cicero in lib. II. de Legib. ſic extulit: *Vetat ex agro culto eove, qui coli poßit, ullam partem ſumi ſepulcro: ſed, quæ natura agri tantummodò efficere poßit,*

poſſit, ut mortuorum corpora ſine detrimento vivorum recipiat, ea potiſſimum compleatur: qua autem terra fruges ferre &, ut mater, cibos ſuppeditare poſſit, eam ne quis nobis minuat, néve vivus néve mortuus. Fuiſſe autem Sepulcra propter vias λεωφόρυς & militares, teſtatur quoque Porphyrio Od.II. in Caniniam: *In aggeribus religiones & ſepulcra erant.* Hinc Propertius lib. II. Eleg. I.

Si te fortè meo ducet via proxima buſto.
Eſſeda calatis ſiſte Britanna iugis.

Et lib. III. Eleg. Nox media. deprecatur ejusmodi ſepulcrum quod ſit ſecundú celebrem viam poſitum.

Di faciant, mea ne terra locet oſſa frequenti.
Qua facit aſſiduo tramite vulgus iter.
Poſt mortem tumuli ſic infamantur amantum.
Me tegat arboreâ devia terra comâ.
Aut humet ignota cumulus vallatus arena,
Non iuvat in mediâ nomen habere viâ.

Pertinent huc antiquæ inſcriptiones, quibus Viatores vel hoſpites ſolent compellari: ut, *ASPICE VIATOR. CAVE VIATOR.* & ſimiles. Græcos quoq; juxta vias habuiſſe ſepulcra patet ex iſto Leonidæ lib.III. Epigr.titul. VI.

Τίς ποτ' ἄρ' εἶ, τίνος ἄρα παρὰ τρίβον ὀστέα ταῦτα
Τλῆμον ἐν ἡμιφαεῖ λάρνακι γυμνὰ μένει;

Vnde & Theocritus Idyll. VII.

Κοὔπω τὰν μεσάταν ὁδὸν ἄνυμες. οὐδὲ τὸ σᾶμα
Ἀμῖν τῶ Βρασίλα κατεφαίνετο. Quod Virgilius in Mœri ſic eſt imitatus:

Hinc adeo media eſt nobis via. namq; ſepulcrum
Incipit apparere Bianoris.

Cæterum viæ ſepulcris nobiles Romæ quidem potiſsimum hæ fuerunt: Appia, Aurelia, Flaminia, Latina, Lavicana, Laurentina, Oſtienſis, Præneſtina, Salaria & Tiburtina: fortè & aliæ, ſed in quarum mentionem ego nondum incidi. In *Appia* via, quam Statius *reginam longarum viarum* appellat, ſepultum eſſe Pomp. Attic. teſtis Cor. Nepos in ejus vita; *Sepultus eſt juxta viam Appiam ad quintum lapidē in monumento Q. Cæcilii avunculi ſui.* Fuit ibi & ſepulcrum Severi Imp. teſte Æl. Spartiano in Antonino Getâ: *Illatus eſt in majorum ſepulcra, hoc eſt, Severi, quod eſt in Appia via euntibus ad portam dextram.* Gallienum quoque Imp. in hac via nono lapide ſepultum, tradit Sex. Aurelius. De Theſſalo Medico, ſic Plinius lib. XXIX. c. I.

Eadem

Eadem ætas Neronis principatu ad Theſſalum tranſilivit, delentem cuncta majorum placita & rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem: quali prudentiâ ingenioq́ æſtimari vel uno argumento poteſt, cum monumento ſuo, quod eſt Appiâ viâ, Iatronicen ſe inſcripſerit. Idem lib. x. cap. *XLIII.* autor eſt Corvo funus innumeris celebratum exſequiis, conſtratum lectum ſuper Æthiopum duorum humeros præcedente tibicine & coronis omnium generum, ad rogum uſque, *qui conſtructus dextrâ viæ Appiæ ad ſecundum lapidem in Campo Rediculi appellato fuit.*

In *AURELIA* ſepultum Galbam Imp. tradit Suetonius in ejus vitâ. *Serò tandem diſpenſator Argius & hoc & cæterum truncum in privatis ejus hortis Aureliæ viæ ſepulturæ dedit.* Vide Eutropium lib. VII.

In *FLAMINIA* fuit ſepulcrum Glauciæ liberti Melioris teſte Martiale lib. VI. Epig. XXVIII.

Hoc ſub marmore Glaucias humatus,
Iuncto Flaminiæ jacet ſepulcro.

Statius de eodem lib. II. Sylvar.

plebs

— plebs, cuncta nefas & pravia ferunt,
Agmina, Flaminio qua limite Mulvius agger
Transvehit.

Sepultus hîc & Paris Pantomimus libertus Neronis, de quo Martialis libr. XI. Epigram. XIIII.

Quisquis Flaminiam teris viator
Noli nobile præterire marmor.

Meminit & Juvenalis Satyr. I.

— experiar quid concedatur in illis.
Quorum Flaminiâ tegitur cinis atq; LATINA

Nam in hac quoq; ſepulcra fuiſſe teſtatur idem Juvenalis Satyra V.

Clivoſa veheris dum per monumenta Latina.

Domitianum Imq. hîc à Phyllide nutrice funeratum, ac combuſtum, autor Suetonius in ejus vita cap. XVII. In hanc inferri teſtamento voluit Sempronius Tucidanus, ut patet ex inſcriptione: *AVRELIVS. TVCIDANVS. TOTAM PECVNIAM. SI. VIA. LAT. OSS. MEIS. RE. MONVMENTVM. SVO. SVMPTV. ÆDIFICAVERIT. ABETO.* Et Gallus Favonius Jocundus filios ſuos hæredes ſcripſit, *HAC. TAMEN. CONDITIONE, VT. AB. VRBE. ROMA. HVC. VENIANT. ET. OSSA. MEA. INTRA.*

QVIN-

Digitized by Google

QVINQVENNIVM. EXPORTENT E. LVSITANIA. ET. VIA. LATINA. CONDANT. SEPVLCRO. MARMOREO, ut habet vetus inſcriptio.

In *LAVICANA* via conditum Didium Julianum ſcriptum reliquit Spartianus: *Corpus ejus à Severo uxori Manliæ Scantillæ ac filiæ ad ſepulturam eſt redditum, & in proavi monumento translatū milliario quinto viâ Lavicana.* In *LAVRENTINA* Auguſtus Cæſar ancillæ ſuæ quinque liberos uno partu enixæ monumentum fieri juſſit, autore Agellio libr. x. c. 11. In hac, (ut recentiores hiſtorici ſcribunt) ante quingentos annos cadaver eſſoſum eſt, procera ſtatura & ingenti vulnere in medio pectore, quod Pallantis Evandri F. fuiſſe aſſerunt. In via *OSTIENSI* Divum Paulum ſepultum teſtatur Prudentius.

In *PRÆNESTINA* ſecundo ab urbe lapide fuit ſepulcrum Q. Attæ Togatarum ſcriptoris.

De *SALARIA* Prudentius lib. I. contra Symmachum.

—— *DIs manibus illic*

Mar-

Marmora ſecta lego, quæcunq; Latina vetuſtos
Cuſtodit cineres, denſisq; Salaria buſtis.

In hac Licinii tonſoris & liberti Augu-ſti Cæſaris *monumentum eſt pretioſi operis*, ut ait Cornutus Sat. II. in Perſium. *Sepultus viâ Salariâ prope urbem ad lapidem ſecundum. De hoc homine non invenuſtum Varronis epigramma fertur:*

Marmoreo Licinus tumulo jacet: at Cato parvo:
Pompeius nullo: quis putet eſſe Deos?

Meminit & Alfenus L. XXVII D. De Condic. & Demonſtr. Reſtat *TIBURTINA*: in qua viâ intra primum lapidem fuiſſe monumentum Pallantis Claudii Cæſ. liberti ſplendidum & arrogantiſsimo titulo, legimus apud Plinium lib. V. & lib. VII. Epig. XIX.

Cap. XXIII.

Locus ſepulcri in alieno fundo emptus. Interdum etiam datus donatusq; quemadmodum & olla.

IN ſuo igitur fundo unumquemq; locũ ſepulcro aſsignaſſe, hinc conſtat. Quod ſi quis proprium agrum vel hortum non haberet, ubi ſepulcrum extrui poſſet, locum ab alio ſibi pecunia plerunq; ſolebat com-

parare. Quem ritum tangit Ulpianus L. XIIII. D. De Relig. & ſumpt: *Sed etſi quid in locum fuerit erogatum.* Illuſtre exemplum habemus in Hiſtoria Abrahami, quem quadringentis ſiclis argenti locum monumenti â filiis Hethi mercatum eſſe, memoriæ prodidit Moſes lib. I. cap. XXIII. Pertinent huc antiquæ Inſcriptiones quarum nonnullas hic adſcribam.

Romæ ad clivum Capitolinum in ædib. Lucij Buccabellæ:

D. M.
C. ASINIO. C. F. PRISCO. VIXIT. AN. XX.
ET ASINIÆ. C. F. IVVENILLÆ. VIX. AN. XXII.
FILIIS. PIISSIMIS. FECERVNT.
C. ASINIVS. CHRYSEROS. ET CINCIA
EVTYCHIS. PARENTES. ET. SIBI. ET. SVIS
LIBERTIS. LIBERTABVS POSTERISQVE
EORVM. LOCVS. EMPTVS
A LIBERTIS. ET. LIBERTABVS
IVLIAE. EPIPHANIAE.

Neapoli:

OPPIA. T. F. BASILLA
MATER. INFELICISSIMA
T FECIT.

Digitized by Google

Fecit. Basso. Filio. Optimo. Et Piissimo. Et. Sibi. Et Amando. Avg. L. Conivgi Libertis. Libertabvsqve Bassi. Fili. Mei. Et. Meis. Et Amandi. Et. Natis. Nataeve Eorvm. Loco. Empto Terrae. Ivgeribvs. Tribvs Et Ædificiis. Omnibvs Circvmdata. Maceria.

Et alibi:

D. M. (Neli Tegediae. Fortvnatæ. Et. L. Cor. Firmi. Vivi. Sibi. Fecervnt. Qvem Emervnt. HS. Cxx.

Et alibi.

Ossa. L. Baccnii. L. F. Heic. Posita Svnt Ad. Locvm. Qvem. Ipse. Vivvs. Emit.

Interdum tamen quorundam ea liberalitas & indulgentia fuit ut aliis in ſuo fundo locum aſsignarint, vel teſtamento legarint, ubi monumentum pro ipſorum arbitrio conderetur. Meminit Vlpianus L. iv. D. De Relig. & ſumpt. funer. *Etiamſi in Legatum locū mortuus ſit illatus ab herede.*

Roma

Romæ ad montem Jordanum in
tabernâ quadam.

D. M.

SVCCESSO. CAESARIS. N.
TABELLARIO. CONIVGI
CARISSIMO. VIXIT. AN. XXXX
ET VITALIONI. F. ANN. II. M. XI.
DIEB. XXVI. B. M. OL. FORTVNATA
LOCVM. ADSIGNATVM. A. MOSCHO.
PROC. (NOR.
HORTORVM. MAIANORVM. ET LAMIA-

Romæ trans Tiberim.

D. M.

MACARIAE. HELIODORO. HELIODORÆ.
FILIIS. PIISSIMIS. FECERVNT
M. PETRONIVS. CHESIMVS. ET. ETETE
PARENTES. EX. INDVLGENTIA DOMNI
ET PATRONI. SYRAE. MAMERTINI QVI.
LOCVM. DEDIT ET DONAVIT
ET SIBI. ET. LIBERTIS. LIBERTABVS.
POSTERISQVE. EORVM. H. M. H. N. S.
IN. FRONTE. PED. VIII. IN AGR. PED. VIII.

Romæ in hortis Carpens.

STRVCTVRA. CVM. MVNITVRA.

SARCOPHAGI. VETVRI. FELICIS. P. P. SVIS. IMPENDIS. FECIT FELIX. AVG. LIB. ADIVT. TABVL. A. RAT. QVI. SORTITVS. EST IN CONTVBERN. SVO. ARRIAM. RVFINAM. QVÆ. FVIT. VXOR. EIVSD. FELICIS. LOCVS. CONCESSVS. AB. T. AEL. ASCLEPIODORO.

Ibidem ad D. Cæciliæ trans Tiberim.

D. M. LICINIÆ. HELENÆ
L. LICINIVS. HERACLA
FECIT. PATRONÆ. SVÆ
BENE. MERENTI. PERMISSV
LICINIÆ. SECVNDILLÆ
IN FVND. SVO.

Ibidem ad Forum Piſcarium, in ædib. Angeli Velarini.

DIS MANIBVS
T. CLAVDI. AVG. LIB.
THALETIS. VINICIANI
NOMENCLATORIS
A. CENSIBVS
THALIVS. ET. IANVARIA
LIB. DE. SVO. POSVERVNT.

LOCO

LOCO. LEGATO. AB.
IVLIO. ALCIDE. COLL. EIVS
CVIVS. HERES. FVIT.

Ibidem ad D. Mariæ cognomento Majoris in Exquiliis:

CÆCIA. C. L. EVLIMENE.
C. CÆCIO. C. L. PHILARISTO. VIRO SVO ET. SIBI. FECIT
D. CORNELIVS. HILARVS. AMICVS
LOCVM. OLLARVM. DVARVM. DEDIT. DONAVITQVE.

Non autem Locum duntaxat, ſed & ollas, quibus cineres condebantur, donatas teſtantur antiqui Lapides:

Romæ in domo Cæſia:

DIOMEDES. TYRANNI
CÆSARIS. SERVI. FRATER
OLLA. DATA. AB
CN. DOMITIO. VRBANO

Et alibi:

AVILLIA. HILARA
OLLA DONATA. AB. L. PORCIO
LYSIMACHO.

Sarcophagi. Vetvri. Felicis. P. P. Svis. Impendis. Fecit Felix. Avg. Lib. Adivt. Tabvl. A. Rat. Qvi. Sortitvs. Est In Contvbern. Svo. Arriam. Rvfinam. Qvæ. Fvit. Vxor. Eivsd. Felicis. Locvs. Concessvs. Ab. T. Ael. Asclepiodoro.

Ibidem ad D. Cæciliæ trans Tiberim.

D. M. Liciniæ. Helenæ
L. Licinivs. Heracla
Fecit. Patronæ. Svæ
Bene. Merenti. Permissv
Liciniæ. Secvndillæ
In Fvnd. Svo.

Ibidem ad Forum Piſcarium, in ædib. Angeli Velarini.

Dis Manibvs
T. Clavdi. Avg. Lib.
Thaletis. Viniciani
Nomenclatoris
A. Censibvs
Thalivs. Et. Ianvaria
Lib. De. Svo. Posvervnt.

Loco

Loco. Legato. Ab.
Ivlio. Alcide. Coll. Eivs
Cvivs. Heres. Fvit.

Ibidem ad D. Mariæ cognomento Majoris in Exquiliis:

Cæcia. C. L. Evlimene.
C. Cæcio. C. L. Philaristo. Viro Svo Et. Sibi. Fecit
D. Cornelivs. Hilarvs. Amicvs
Locvm. Ollarvm. Dvarvm. Dedit.
Donavitqve.

Non autem Locum duntaxat, ſed & ollas, quibus cineres condebantur, donatas teſtantur antiqui Lapides:

Romæ in domo Cæſia:

Diomedes. Tyranni
Cæsaris. Servi. Frater
Olla. Data. Ab
Cn. Domitio. Vrbano

Et alibi:

Avillia. Hilara
Olla Donata. Ab. L. Porcio
Lysimacho.

Ibidem in Muſæo Carpenſi.

M. Vispanio. Fvlloni. Tentori

M. Vispanio. Eroti. Avrigatori

M. Vispanio. Mignioni. Viatori

M. Vispanio. Qvartin. Svcconditori

M. Vispanivs. Rvfinvs. Medicvs. Fact. Venetae. Oll. IIII. D. D.

Cap. XXIIII.

De Locis publicis pauperum ſepulturæ deſtinatis. Puticulæ *vel* Puticuli. *In Exquiliis fuiſſe hæc loca monſtratur* Culinæ *quid? Supplicia ſumpta de ſceleratis extra portam.* Seſtertium. *Carnifex extra vrbem habitabat. Rhodiorum Lex de eodem.*

P*Vblica* vero loca quod attinet, ea rurſum erant duplicia. Primò enim quædam pauperum, & vilium mancipiorum funeribus erant deſtinata, quæ *Puticulæ* dicebantur, ut Varro effert: vel ut alii, P*uticuli*. Acro in Horatium: *A puteis foſsis ad ſepelienda cadavera pauperum, locus*

cus dictus eſt Puticuli. Erant hæc non procul ab urbe extra portam Exquilinam, autor Varro libr. IIII. de Ling. Lat. *Extra oppida à puteis Puticulæ, quod ibi in puteis obruebantur homines. Niſi potius ut Ælius ſcribit, Puticulæ, quod putiſcebant ibi cadavera projecta: qui locus publicus ultra Exquilias.* Magis ſignatè Feſtus, cujus verba mutila & lacera ſic reſtituuntur à doctis: *Puticulos, antiquiſſimum genus ſepulturæ, appellatos quod ibi in puteis ſepelirentur homines. Qualis fuerit locus, quò nunc cadavera projici ſolent extra portam Exquilinam: quæ quod ibi puteſcerent, nomen eſſe factum Puticuli.* Ceterum cum Vicinitas horum Puticulorum urbi eſſet inſalubris, Auguſtus Cæſar aliquot jugera de publico iſto & communi plebejorum loco conceſsit Mecænati, qui hortos ibi colere cœpit. Unde Horat. libr. I. Satyr. VIII. de Priapo.

Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatq; novis conſidere in hortis:
Huc prius anguſtis eiecta cadavera cellis
Conſervus vili portanda locabat in arca,
Hoc miſera plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ Nomentanoq; nepoti.

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Heic dabat, Heredes monumentum ne ſequeretur.
Nunc licet Exquiliis habitare ſalubribus, atque
Aggere in aprico ſpatiari: quo modò triſtes
Albis informem ſpectabunt oſsibus agrum.

Hos hortos intellexit Propertius libr. IIII. Ubi *agros novos* appellat:

Diſce quid Exquilias hac nocte fugarit aquoſas,
Quum vicina novis aura cucurrit agris.

In hortos igitur parte Exquiliarum conversâ, veroſimile eſt D. Auguſtum alia quædam loca ſuburbana inopum ſepulturæ deſtinaſſe, quæ forte an *Culinæ* iſtæ fuerunt, de quibus Agennus Vrbicus libr. I. de controverſ. agror. ad Jul. Frontinum: *Sunt in ſuburbanis loca publica inopum deſtinata funeribus, quæ loca Culinas appellant.*

Nec vero ſepeliebantur ſolum extra hanc portam ſervi & vilia capita: ſed & ſupplicia ſumi ſolita: & ſceleratis. Tacitus libr. II. Annal. *In P. Martium conſules extra portam Exquilinam, cum claßicum canere jußiſſent, more priſco advertêre.* Facit huc illud Suetonii in Claudio: *Civitatem Romanam uſurpantes in campo Exquilino ſecuri*

Digitized by Google

ſecuri percuſſit. Alludit huc Horatius anus illas lapidatas in Exquiliis abijciens:

Vos turba vicatim hinc & hinc ſaxis petens
Contundet obſcœnas anus.
Poſt inſepulta membra different lupi
Et Exquilinæ alites.

Eandem portam Plautus Metiam appellat, ubi de ſervili ſupplicio loquitur:

Illum adepol videre ardentem te extra portam Metiam
Credo ecaſtor velle.

Nam quæ Plauto Metia eſt, eandem eſſe cum Exquilino doctiſſimè cenſuit magnus ille Lipſius. De hac eadem igitur intelligendum illud Plauti:

— credo ego iſtos exemplo tibi
Eſſe eundum actutum extra portam, diſpeſſis manibus
Patibulum cum habebis.

Appellabatur autem Locus iſte peculiari nomine *Seſtertium.* Commentator Horatii ut Cruquius eum edidit & Lipſius emendavit: *Exquilinus mons Romæ ex ſeptem montibus. hinc Eſquilinâ portâ Romæ dicitur ad Seſtertium, ubi certus erat locus ſepulcrorum ad corpora pauperum aut ſceleratorum viliumq́ comburenda, aut ca-*

nibus proijcienda. Plutarchus in Galba: Τὸν δὲ Γάλβα τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσατο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ἢ τοὺς ἀπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. ὁ δὲ τόπος Σεστέρτιον καλεῖται. id eſt, *Galbæ caput Patrobij & Vitellij ſervis donarunt. quod illi acceptum omni contumeliarum & ludibriorum genere afficientes, abjecerunt in locum, ubi occidi ſolent, in quos Cæſar juſſit animadvertere. Locus ſeſtertium dicitur.* Poſſidonius in vita D. Cypriani: *Et cum perveniſſet in locum, qui dicitur Seſtertius, quarto ab urbe miliari, expoliavit ſe birro, & tradidit carnificibus: Dalmaticam verò tradidit Diaconis & ſtetit in linteis expectans ſpeculatorem. Et dum ille appropinquaſſet, juſſit ſuis illi dare viginti aureos.* His addendum, Carnificem quoque ipſum extra portam hanc domicilium habuiſſe: Plautus:

— *Extra portam Metiam currendum eſt prius*
Lanios inde accerſam duos cum tintinnabulis.

Cicero pro Rabirio perduell. reo: *Sed moreretur prius acerbiſſima morte millies*

Grac-

Gracchus, quam in ejus concione carnifex conſiſteret: quem non modo foro, ſed etiam cœlo hoc ac ſpiritu Cenſoriæ leges atque urbis domicilio carere voluerunt. Sed & apud Rhodios lege cautum fuiſſe, ne carnifex urbem ingrederetur, tradit Dio Chryſoſtomus Oration. XXXI. *παρ' οἷς νόμος ἐστὶ, τὸν δημόσιον μηδέποτε εἰσελθεῖν τὴν πόλιν.*

CAP. XXV.

De Locis Sepulturæ illuſtrium virorum fœminarumq; deſtinatis. Publicè ea data in Campo Martio vel Exquilino. Idem mos in Provinciis. Olla publicè data. Athenienſes in Ceramico ſepeliebant militiæ pro patria mortuos. Mos Iudæorum in diſcrimine locorum, quæ ſepulcris deſtinata.

DEINDE alia erant Loca Publica, quibus Viri præclarè de Repub. meriti inferebantur. His enim Romani plerunque publicè locum ſepulcro aſſignabant, tanquam ſingulare virtutis præmium. Cicero IX. Philipp. *Majores noſtri ſtatuas multis decreverunt, ſepulcra paucis.* Quo pertinet hæc inſcriptio Romana, quæ viſitur jam infra Capitolium verſus forum Trajani:

C. Po-

C. Poblicio. L. F. Bibulo Æd. Pl. Honoris Virtutisque. Causa. Senatusconsulto. Populique. Iussu. Locus. Monumento. Quo Ipse Posteriique Eius. Inferrentur. Publice Datus Est.

Deſtinabantur autem loca ſepulchris virorum celebrium potiſſimum in campo Martio: de quo Strabo lib. v. Διόπερ ἱεροπρεπέστατον νομίσαντες τοῦτον τὸν τόπον, καὶ τὰ τῶν ἐπιφανεστάτων μνήματα ἐνταῦθα κατεσκεύασαν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. hoc eſt, *Itaque Romani hunc locum maxime ſacrum & venerabilem rati, illuſtriſſimorum virorum ac mulierum monumenta ibi collocarunt.* De Syllâ ibi ſepulto Appianus libro I. ἐμφυλ. τὸ δὲ λέχος ὑποδύντες ἀπὸ τῆς βουλῆς ἄνδρες εὔρωστοι διεκόμιζον ἐς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον, ἔνθα βασιλεῖς θάπτονται μόνοι. hoc eſt, *Mox robuſti aliquot ſenatores ſublatam in humeros lecticam tranſtulerunt in campum Martium, ubi ſolos reges ſepelire mos erat.* Idem teſtatur Plutarchus in Lucullo & Pompeio. De Hirtio & Panſa Conſulibus, Epitoma Livii cxix. *A. HIRtius, qui poſt victoriam ipſius in inimicorum caſtris ceciderat, & L. Panſa è vulnere*

nere, quod in adverſo prælio exceperat, defunctus, in Campo Martio ſepulti ſunt. Agrippæ etiam in eo ſepulchrum fuiſſe conceſſum, quantumvis ibi ſepultus non ſit, autor eſt Dio lib. *LIIII.* ubi de Auguſto loquitur: Καὶ αὐτὸν (Agrippam) ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνημείῳ ἔθαψε, καίτοι ἴδιον ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ λαβόντα. Idipſum de Druſo memorat Suetonius in Claudio cap. I. *Corpus ejus per municipiorum coloniarumq́; primores ſuſcipientibus obviis ſcribarum decuriis ad urbem devectum, ſepultumq́; eſt in Campo Martio.* Non licebat autem cuiquam in campum hunc inferri ſine publico ſenatus decreto, ut notat Dio lib. *XLVIII.* de M. Oppio loquens: Καὶ ὁ μὲν οὕτω ζῶντί τε ὑπὸ τοῦ ὁμίλου ἠγαπήθη, καὶ ἀποθανὼν οὐ πολλῷ ὕστερον, εἴς τε τὸ Ἄρειον πέδιον ἐκομίσθη. καὶ ἐκεῖ καὶ ἐτάφη, καυθεὶς πρότερον. ἡ δὲ δὴ βουλὴ ἀγανακτήσασα τῇ πάσῃ τοῦ πλήθους περὶ αὐτὸν σπουδῇ, τὰ ὀστᾶ αὐτοῦ, ὡς οὐχ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ χωρείῳ κείμενα, ἀνείλετο, πεισθεῖσα τοῖς Ποντίφιξι, καίπερ πολλοὺς ἄλλους ἐν αὐτῷ καὶ πρότερον καὶ μετὰ ταῦτα θάψασα. Hoc eſt: *Non vivus modo iſte Oppius ita gratus plebi fuit, ſed defunctum etiam paulò poſt in campo Martio extulerunt, crematumq́; ibi humarunt. Quod plebis ſtudium erga Oppium*

omne indignè ferens ſenatus, oſſa ejus monitu Pontificum, tanquam locò ſacro non ritè poſita, inde removit, quamvis & ante & poſt multos eodem loco ſepeliverit. Quæ controverſia etiam olim agitata fuerat à Domitio, cum Julia Cæſaris F. Cn. Pompeij uxor in hoc campo Martio ſepulta eſſet, autore eodem Dione lib. xxxix. circa finem: Ἐν τῷ τούτῳ χρόνῳ γὰρ ἡ τοῦ Πομπηΐου γυνὴ θυγάτριόν τι τεκοῦσα ἀπέθανε: καὶ αὐτὴν, εἴτε διαπραξαμένων τῶν τε ἐκείνου, καὶ τοῦ Καίσαρος φίλων, ἢ καὶ ἄλλως πως χαρίσασθαι ἐθελήσαντες συνήρπασαν. ἐπειδὴ τάχιστα τῶν ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπαίνων ἔτυχε, καὶ ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἔθαψαν, καί τοι Δομιτίου ἀντισταμένου καὶ λέγοντος ἄλλά τε καὶ ὅτι οὐκ ὁσίως ἐν τῷ ἱερῷ τόπῳ ἄνδιχα τινος ψηφίσματος θάπτοιτο. Indicat illud & Silius Italicus libr. xiii.

> *Quantos funeribus veſtris gens Itala paſſim*
> *Dat gemitus? tumulus vobis cenſente Senatu*
> *Mavortis geminus ſurgit per gramina campo.*

Interdum verò etiam in Campo Exquilino locus publicè dabatur, ut colligere eſt ex ix. Philipp. ubi Cicero cenſet hunc honorem publici ſepulcri Ser. Sulpitio in legatione populi Romani vita functo tribuendum eſſe; his verbis: *Cum Servius*

Sulpi-

Sulpitius, Qu. F. Lemoniâ, Rufus, ita de Repub. meritus ſit, ut his ornamentis decorari debeat; ſenatum cenſere atq; ex Republ. exiſtimare, Ædiles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij, Qu. F. Lemoniâ, Rufi, funeri mittere: utiq; locum ſepulcro in Campo Esquilino C. Panſa Conſul, ſeu quo alio in loco videtur, pedes triginta quoq; verſus deſignet, quo Serv. Sulpitius inferatur. Quod ſepulcrum, ipſius, liberorum, poſterorumq; ejus ſit: uti quod optimo jure ſepulcrum publicè datum eſt. Sic etiam in provinciis morem iſtum ſervatum legimus, ut interdum Locus decreto Decurionum publicè daretur: quod patet ex antiquis Inſcriptionibus, ubi hæ literæ L. P. D. D. D. id denotarunt.

Brunduſii in ædibus Diomedis Caſimani Medici:

ΕΥΚΡΑΤΙΔΑΣ. ΠΕΙΣΙΔΑΜΟΥ. ΡΟΔΙΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ. ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΟΣ. ΤΟΝ ΤΟΠΟΝ. ΤΗΣ. ΒΡΟΥΝΤΕΣΙΝΩΝ. ΒΟΥΛΗΣ. ΕΙΣ. ΤΑΦΟΝ. ΨΗΦΗΣΑΜΕΝΗΣ.

EUCRATIDAS, PISIDAMI. F. RHODIUS PHILOSOPHUS, EPICURIUS, L.P.D.D.D.

Canu-

Canuſii.

M. Bæbio. M. F. Q. N. Arn. Svetrio
Marcello. Eqvo. Pvblico
Æd. Q. IIII. Vir. I. D. IIII. Qvinq. II.
Patrono. Mvnic. Flamini. Divi
Vespasiani.
M. Bæbivs. Svetrivs. Marcellvs. Et Svetria. Rvfa. Optimo. Hvic. Decvriones. Fvnvs. Pvblicvm. Statvam Eqvestrem. Clypevm. Argentevm. Locvm. Sepvltvræ. Decreverunt Vrbani. Statvvm Pedestrem.

Non autem Locum monumenti tantum: ſed & ollas publicè datas invenio. Teſtatur vetus Inſcriptio, quæ eſt Romæ in ædibus Attilii Delphinii:

Ivliæ. Plebeiæ
In Honorem. ɔ
Alexandri Et Demetri. Cæsaris. Avg. L.
Ex. Decreto. Decvr.
Olla. Pvblice. Data. Est.

Geminum planè ritum apud Athenienſes

enſes uſurpatum obſervo. Hi enim in Ceramico ſepeliebant publico ſumptu, qui in bello pro patria cecidiſſent. Suidas: Δύο ἦσαν κεραμεικοὶ Ἀθήνησι, ὁ μὲν ἔνδον τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἔξω, ἔνθα καὶ τοὺς ἐν πολέμῳ τελευτήσαντας ἔθαπτον δημοσίᾳ καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἔλεγον: ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ ἱστήκεισαν αἱ πόρναι. hoc eſt, *Ceramici Athenis duo erant, unus in civitate, alter extra civitatem. In illo, qui in bello cecidiſſent, publico ſumptu ſepeliebantur, funebriq; oratione ornabantur: In hoc verò meretrices ſe proſtituebant.* Oſtendit diſertè Demoſthenes ἐπιταφίῳ: τοὺς ἐν τῷ τάφῳ κειμένους ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐν τῷ πολέμῳ γεγενημένους ἔδοξε τῇ πόλει δημοσίᾳ θάπτειν. Et poſtea: ὡς μὲν οὖν ἡ πόλις σπουδάζει περὶ τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τελευτῶντας, ἔκ τε τῶν ἄλλων ἐστὶν ἰδεῖν, καὶ μάλιστα ἐκ τοῦ νόμου, καθ' ὃν αἱρεῖται τὸν ἐροῦντα ἐπὶ ταῖς δημοσίαις ταφαῖς. Philoſtratus lib. I. de vita Sophiſtar. in Gorgiâ: ὁ δὲ ἐπιτάφιος ὃν διῆλθεν Ἀθήνησιν, εἴρηται μὲν ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ πολέμῳ πεσοῦσιν, οὓς οἱ Ἀθηναῖοι δημοσίᾳ σὺν ἐπαίνοις ἔθαψαν. Harpocration: τοὺς ἐν πολέμῳ τελευτήσαντας ἔθαπτον δημοσίᾳ καὶ τοὺς ἐπιταφίους ἔλεγον. Clemens Alexandrinus libr. v. Stromat. καὶ οἱ παλαιοὶ δὲ τῶν παρ' Ἕλλησι τῶν ἐν πολέμῳ ἀποθανόντων τελευτὴν ἐπαινοῦσι. Publicè igitur

laudatos ac in Ceramico ſepultos, qui pro patria in bello mortem oppetierant, ex his manifeſtum eſt. Unde apparet, inſignem honorem fuiſſe, quod Zenoni locus ſepulchri in Ceramico decretus fuit publico Athenienſium ψηφίσματι: quod integrum recitat Laërtius libr. VIII. in ejus vita; ex quo quæ ad noſtrum inſtitutum faciunt, hæc ſunt: Τύχῃ τῇ ἀγαθῇ δεδόχθαι τῷ δήμῳ, ἐπαινέσαι μὲν Ζήνωνα Μνασέου Κιτιέα, καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ κατὰ τὸν νόμον, ἀρετῆς ἕνεκα καὶ σωφροσύνης. οἰκοδομῆσαι δὲ αὐτῷ καὶ τάφον ἐπὶ τοῦ Κεραμεικοῦ δημοσίᾳ, &c.

Quando igitur in hunc ſermonem venimus, notandum hujuſmodi diſcrimen locorum ſepulcris deſtinatorum apud Hebræos quoque obſervatum fuiſſe. Primò enim erant ſepulcra plebeiorum & ignobilis vulgi, ut patet ex libro IIII. Regum capit. XXIII. de Joſia Rege demoliente idola, quæ in templum Dei irrepſerant: *Et efferri* (inquit textus) *lucum de domo Domini, foras Jeruſalem in convalle Cedron, & combuſſit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit ſuper*

ſuper ſepulchra vulgi. Jeremiæ capit. XXVI. *Et eduxerunt Uriam de Ægypto, & adduxerunt eum ad Regem Jácim, & percuſſit eum gladio, & projecit cadaver ejus in ſepulcris vulgi ignobilis.* Mitto, quod & peregrini ac exteri certum ſepulcri locum habuêre, ut videre eſt ex Matthæo capit. XXVII. Deinde verò ditiores habuiſſe propria monumenta in agris vel hortis ſuis, manifeſtum eſt ex hiſtoria Paſſionis noſtri Salvatoris, quem tumulatum eſſe in monumento Joſephi Arimathæi; quod erat in ejus horto, teſtantur Evangeliſtæ. Denique Regum etiam fuiſſe peculiaria ſepulcra, colligimus cum ex aliis, tum verò ex libr. II. Chronicor. cap. XXVI. *Dormivitquè Orias cum patribus ſuis, & ſepeliverunt eum in agro regalium ſepulcrorum, eo quod eſſet leproſus.*

Cap. XXVI.

De Sepulcris quæ in ipſa urbe Roma. quorum illa fuerint inveſtigatum. Græci quoque in foro vel medio urbis viros claros ſepeliebant.

SED ut è Græcia Judæaque, quo nos paulò antè blandior ventus compulerat, Romam iterum navigemus, Loca Sepulchrorum ibi extra urbem fuiſſe hactenus monſtravimus. At verò hîc nobis jam aliquis occurrat, plurima etiam in ipſa urbe Roma ſepulchra extitiſſe. Fateor equidem, & inſuper probo autoritate Prudentii, libr. I. contra Symmachum:

Et tot templa Deûm Romæ, quot in urbe ſepulcra
Heroum numerare licet: quos fabula manes
Nobilitat, noſter populus veneratur adorat.

Non deeſt tamen, quod ad hæc reſpondeamus. Primò enim quis ſcit, an non antiquiſſimis temporibus illa fuerint extra urbem, cujus pomœriis aliquoties inſequenti ævo prolatis, fieri potuit, ut ſimul intra mœnia includerentur? Sanè præit mihi ad hanc conjecturam Varro libr. v. de Ling. Lat. ubi cum dixiſſet, ſepulchrum Accæ Laurentiæ fuiſſe *in Velabro, quo in Novam viam exitur.* Statim ſubjungit: *Qui uterque locus extra urbem antiquam fuit, non longè à portâ Romanulâ.* Idem de Argeis ſentiendum; de

de quibus Feſtus: *Argei*, inquit, *loca Romæ appellantur, quod in his ſepulti eſſent quidam Argivorum illuſtres viri.* Deinde quædam ex illis ἀναμφισβήτως fuerunt monumenta eorum, qui in urbe ſepulti erant refrigeratis legibus. Nec enim illorum oſſa aut ſepulchra deſtructa poſt leges funerales renovatas uſquam legimus: quemadmodum nec Gallorum, qui poſt occupatam à ſe Romam peſte mortui, intraq; urbem cremati, Buſtorum Gallicorum nomine inſignem locum fecêre, de quo Varro libr. IV. Ling. Latina. *Locus ad Buſta Gallica, quod Roma recuperata Gallorum oſſa, qui poſſederant urbem, ibi coacervata ac conſita.* Meminit & Livius libr. V. & XXII. Denique in horum numero & Virginum Veſtalium, & Virorum clariſſimorum ſepulchra cenſeo. Nam his propter præclara in Rempublicam merita: illis verò ob ſacram dignitatem interdum ſepulcri locum intra urbem datum fuiſſe, docuit me Servius libr. XI. Æneid. *Imperatores*, inquiens, *& Virgines Veſtæ, quia legibus non tenentur, in civitate habent ſepulcra. Denique etiam nocentes*

Digitized by Google

virgines Veſtæ, licet vivæ, tamen intra urbem in campo ſcelerato obruebantur. Ac de Veſtalium quidem ſupplicio videndus Feſtus, Plutarchus in Numa, & Dionyſius Halycarnaſs. libr. II. De illuſtribus verò & claris Viris intra urbem ſepultis, auctor etiam Cicero libr. II. Leg. *Quid? qui poſt XII. in urbe ſepulti ſunt clari viri? M. Credo, Tite, fuiſſe aut eos quibus hoc ante legem virtutis cauſſa tributum eſt, ut Publicolæ, ut Tuberto, quod eorum poſteri tenuerunt: aut eos, ſi qui hoc, ut C. Fabricius, virtutis cauſſa, ſoluti legibus conſecuti ſunt.* Publicolæ ſepulchrum quod attinet, fuiſſe illud ex SCto non procul à foro prope Veliam Dionyſius Halicarnaſs. & Plutarchus memoriæ prodiderunt. Verba Dionyſii ex libr. V. hæc ſunt: ἡ μὲν τοι βουλὴ μαθοῦσα ὡς εἶχεν αὐτῷ τὰ πράγματα ἀπόρως, ἐκ τῶν δημοσίων ἐψηφίσαντο χρημάτων ἐπιχορηγηθῆναι τὰς εἰς τὴν ταφὴν δαπάνας, καὶ χωρίον ἔνθα ἐκαύθη καὶ ἐτάφη, μόνῳ τῶν μέχρις ἐμοῦ γινομένων ἐπιφανῶν ἀνδρῶν, ἐν τῇ πόλει σύνεγγυς τῆς ἀγορᾶς ἀπέδειξεν ὑπὸ ἐλέους. Hoc eſt, *At Senatus cognita ingenti ejus egeſtate, decrevit,*

vit, vt ex ærario ſumptus ad ejus funus ſuppeditarentur, & miſericordia motus, locum ubi crematus & ſepultus eſt, illi ſoli ex omnibus viris illuſtribus, qui uſque ad meam ætatem fuerunt in urbe prope forum adſignavit. Ac miror ſanè, cur ſolum Publicolam hoc honore affectum dicat Dionyſius: cum & Marc. Cicero dicto loco, & Plutarchus in ῥωμαϊκοῖς, diſertè annotent, idem jus tributum eſſe etiam C. Fabricio, poſteriſquè eorum: qui tamen ab eo uſurpando omnino abſtinuerunt; contenti funeribus κομισθεῖσιν εἰς ἀγορὰν ὑφίεσθαι δᾷδα καιομένην, εἶτα αὖθις αἴρεσθαι *in forum delatis ardentem facem ſubijcere & mox eam auferre.* Eadem tradit in vita Valerii Publicolæ, his verbis: Ἐτάφη δὲ οὗτος τῶν πολιτῶν ψηφισαμένων ἐντὸς ἄστεος παρὰ τὴν καλουμένην Οὐελίαν ὥς τε καὶ γένει παντὶ τῆς ταφῆς μετεῖναι. νῦν δὲ θάπτεται μὲν οὐδεὶς τῶν ἀπὸ γένους. κομίσαντες δὲ τὸν νεκρὸν ἐκεῖ καταπίθενται, καὶ δᾷδά τις ἡμμένην λαβὼν, ὅσον ὑπωλώεγκεν, εἶτα ἀναιρεῖται: Μαρτυρόμενος ἔργῳ τὸ ἐξεῖναι, φείδεσθαι δὲ τιμῆς, καὶ τὸν νεκρὸν οὕτως ἀποκομίζουσιν. *Ex plebiſcito hic quoque in urbe ſepultus eſt juxta*

Veliam; quam vocant: datumq; toti ejus ſtirpi jus hujus ſepulcri. Nunc tamen nemo ex eâ familia ibi conditur: ſed cadaver eo delatum deponunt. Tum ardentem facem quiſpiam tenens, eam tantum ſubijcit, mox retrahit: qua re jus teſtatur ſibi eſſe, ſed abſtinere ſe honore. quo facto mortuum inde tollunt. Sic & Cinciam Claudiamquè gentem Romæ in urbe monumenta habuiſſe legimus. De Cincia Feſtus: *Cincia locus Romæ, ubi Cinciorum monumentum fuit.* De Claudia verò Suetonius in Tiberio: *Agrum inſuper trans Anienem clientibus, locumq; ſibi ad ſepulturam ſub capitolio publicè accepit.* Trajano Imperatori etiam hunc honorem delatum, autor eſt Eutropius libr. VIII. *Solus omnium Imperatorum intra urbem ſepultus eſt. Oſſa ejus collocata in urna aurea in foro, quod ædificavit ſibi, columnâ ibi poſitâ, ſunt: cujus altitudo CXI. pedes habet.* Dicit hiſtoricus *in foro* Trajanum ſepultum. Quæ verba in memoriam mihi revocant ſolemnem Græcorum ritum, qui & ipſi intra urbem, & quidem ſæpius in ipſo foro, aut medio urbis ſepelire ſolebant eos,

os, quibus honorem exhibitum vellent. Scholiaſtes Pindari: οἱ οἰκισταὶ ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἐθάπτοντο ἐξ ἔθους. Plutarchus in Themiſtocle: Καὶ τάφον μὲν αὐτοῦ λαμπρὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ Μάγνητες ἔχουσι. Xenophon libr. VII. Ἑλληνικ. de Euphrone à Corinthiis ſepulti: οἱ μὲν πολῖται αὐτὸν ὡς ἄνδρα ἀγαθὸν κομιζάμενοι ἔθαψάν τε ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ ὡς ἀρχηγέτην τῆς πόλεως σέβονται. Thucydides libr. V. Μετὰ δὲ ταῦτα τὸν Βρασίδαν οἱ ξύμμαχοι πάντες σὺν ὅπλοις ἐπισπόμενοι, δημοσίᾳ ἔθαψαν ἐν τῇ πόλει πρὸ τῆς νῦν ἀγορᾶς οὔσης. Sic Thaletem in loco Mileſii agri vili & contempto ſepeliri voluiſſe, prædivinantem animo ibi aliquando celebre Mileſiorum forum futurum, teſtis eſt Plutarchus in Solone. Ὅμοιον δὲ, inquit, τι καὶ Θαλῆν εἰκάζαι λέγουσι, κελεῦσαι γὰρ αὐτὸν ἔν τινι τόπῳ τῆς Μιλησίας φαύλῳ καὶ παρορωμένῳ τελευτήσαντα θεῖναι προειπὼν, ὡς ἀγορά ποτε τοῦτο Μιλησίων ἔσται τὸ χωρίον. Et Cato Uticenſis fratri ſuo Cœpioni monumentum ex Thaſio lapide octo talentorū pretio confectum in foro Ænenſium conſtituit, autore eodem Plutarcho in ejus vita. Mortuus enim Cœpio fuerat Æni, quæ Thraciæ urbs eſt. De Germanico Tacitus lib. II. *Corpus antequam cremaretur,*

nudatum in foro Antiochenſium, qui locus ſepulturæ deſtinabatur. Atque is eſt forte *celeberrimus locus*, quo Dionem Syracuſanum conditum tradit Æmil. Probus: *Sic ſubito miſericordia odio ſucceſſerat, ut eum ſuo ſanguine, ſi poſſent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaque in urbe celeberrimo loco, elatur publice ſepulcri monumento donatus eſt.*

Cap. XXVII.

In urbe ſepeliebant mortuos Spartani & Tarentini. Templorum origo apud priſcos Græcos à ſepulcris videtur manaſſe. Chriſtianorum mos in templis humandi funera legibus coercitus.

APUD quas gentes & quibus de cauſis mortuos intra urbem ſepelire fas non fuerit, extra quam ſi cui honorem habitum irent, hactenus dictum eſt. Ex hac igitur occaſione non poſſum præterire conſuetudinem Spartanorum & Tarentinorum, qui mortuos ſuos in ipſis urbibus ſepeliebant. Ac Spartani quidem id fecere ex inſtituto Lycurgi, qui hac ratione juventutem Laconicam ad mortem honorandam, non autem timen-

timendam volebat aſſuefacere: Vt autor eſt Plutarchus in Laconicis & in Lycurgo his verbis: Πρῶτον μὲν γὰρ ἀνελὼν δεισιδαιμονίαν ἅπασαν, ἐν τῇ πόλει θάπτειν τοὺς νεκροὺς, καὶ πλησίον ἔχειν τὰ μνήματα τῶν ἱερῶν οὐκ ἐκώλυσε. συντρόφους ποιῶν ταῖς τοιαύταις ὄψεσι καὶ συνήθεις τοὺς νέους, ὥς τε μὴ ταράττεσθαι μηδ' ὀῤῥωδεῖν τὸν θάνατον, ὡς μιαίνοντα τοὺς ἁψαμένους νεκροῦ σώματος, ἢ διὰ τάφων διελθόντας, ἔπειθα συνθάπτειν, οὐδὲν εἴασεν. De Tarentinis verò colligitur ex loco quodam Polybii libr. VIII. qui nunc in Excerptis legitur. Docet enim illic, quomodo Tarentum in poteſtatem Hannibalis venerit, narrans urbis Tarentinorum partem ad ortum Solis vergentem buſtorum plenam fuiſſe, quia ad ea uſque tempora Tarentini morem haberent, intra oppidum mortuos condere, obtemperantes veteri cuidam oraculo. Cum enim edita ipſis ſors eſſet, res eorum meliores futuras, ſi una cum pluribus habitarent, ita illos interpretatos eſſe id oraculum, exiſtimaſſeque Rempubl. ſuam bonam fortunatamq; fore, ſi illos etiam qui migrarint è vita intra urbem receperint: quod poſtea diligenter obſervarint.

Verba

Verba Oraculi hæc erant: *Ἄμεινον καὶ λωΐον ἔσεσθαι σφίσι ποιουμένοις τὴν αἴνησιν μετὰ τῶν πλειόνων.* P. Victor lib. II. Var. Lect. cap. VII. Imo vero Græcos antiquiſsimos caſco illo ævo in ipſis Deorum templis faniſque mortuos ſuos humaſſe; multis oſtendit Arnobius lib. VI. adverſ. Gentes: *Quid? quòd multa ex his templa, quæ tholis ſunt aureis & ſublimibus elata faſtigiis auctorum conſcriptionibus comprobatur contegere cineres atq; oſſa, & functorum eſſe corporum ſepulturas?* Et vide apud eum exempla, quæ à Clemente Alexand. mutuatus eſt. Eadem habet Theodoretus lib. *ἑλληνικῆς θεραπευτ.* Serm. de Martyribus. Qui tamen auctores templorum originem apud Ethnicos ad Sepulcra potius uno ore referunt: quemadmodum & Valerius Max. libr. VIII. cap. XVI. autor eſt, Græciam ſummo conſenſu locum in quo Amphiaraus humatus ſit in formam cõditionemque templi redegiſſe, atque inde oracula capi inſtituiſſe. Non poſſum hic de Chriſtianorum Cæmiteriis ſilere, quæ neſcio annon & ipſa plurimis templis originem dederint. Nam præterquam quod in iis

cor-

corpora ſuorum ſepeliebant, certè perſecutionum tempore ibi omnes ſacras ceremonias, quæ quidem in templis ſolent, celebratas, poſſem hic pluribus monſtrare, niſi ab Onuphrio in Appendice ad Platinam ea res jam pridem eſſet explicata. Erant autem hæc Chriſtianorum Cæmiteria primitus extra urbem, quod notum. At poſtquam pace Eccleſiæ data templa ſua Chriſtiani paſsim in ipſis urbibus habere cœperunt, etiam Cæmiteria proximo templis loco religioſa quadam affectione conſtituerunt: Corpora ibi meliùs forte quietura rati; quemadmodum & de Valerio quodam oſſa ſua prope templum Æſculapii collocante teſtatur Inſcriptio Hiſpanienſis: *MORTE. ME. VALERIVM. M. F. ADSEQVENTE. IN. VLT. TERRA. NVLLO. CREDIDI. LOCO. OSSA. NOSTRA. POSSE. MELIVS. ADQVIESCERE. QVAM. PROPE. TEMPLVM. ÆSCVLAPII. ITAQVE EX. TESTAM. AD X. PEDES. A. TEMPLO. VOLO. CONDIER. VOS. NATI IVCVNDISS. AB. VRBE. ROMA. HVC.*

Hvc. Concedite. Ad. Sepvlchrvm Nostrvm. Demetvr. Dolor. Pietate Vestra. Si Manes. Sentient. Vos Memores. Nostri. Neque hac vicinitate contenti, in ipſis quoque penetralibus templorum ſepeliri maluerunt, feneſtram ad id aperientibus Conſtantino Magno & Honorio Impp. quorum hic Romæ in S. Petri, ille Conſtantinopoli in porticu templi Apoſtolorum humatus legitur. Et poſtillâ mos hic adeo vulgo etiam inualuit, vt legibus fuerit coercendus à Gratiano, Valentiniano & Theodoſio Impp. quos ad Pancratium præfect. vrbi ſuper hac re ita reſcripſiſſe teſtatur Lex II. C. de ſacroſanct. Eccleſ. *Nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet conceſſam.* Et L. ult. 9. Theodoſ. 17. Μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ θαπτέτω νεκρόν. *Nullus in Eccleſia ſepeliat mortuum.* Et inter leges Caroli Magni illud caput extat: *Vt nullus deinceps in Eccleſia mortuum ſepeliat* lib. I. cap. CLIX. *Idipſum ſanxit* Concilium Braccarenſe primum can. XXXVI. *Item placuit ut corpora defunctorum nullo modo*

intra

intra Baſilicam ſanctorum ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, de foris circa murum Baſilicæ det. Nam ſi firmiſſimum hoc privilegium uſque nunc retinent Galliæ civitates, ut nullo modo intra ambitum murorum cujuslibet defuncti corpus ſit humatum, quanto magis hoc venerabilium martyrum debet reverentia obtineri.

FINIS LIBRI SECUNdi de funeribus Romanorum.

JOHAN. KIRCHMANNI

DE FUNERIBUS Romanorum LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

De Sepultura Reliquiarum. Buſtum. Uſtrina. Rogus. Pyra. *Servius ſibi ipſe non conſtans. Rogus ex quibus lignis. Pix & Papyrus huic rei adhibita. Legem XII. tab. de non poliendo aſciâ rogo inſuperhabitam videri. Cupreſſo cur Rogi circumdati. Extructi illi in aræ formam modò humiles modò altiores. Leges Rogorum incendium à privatis publicisq; ædificiis arcentes,*

HActenus Elatio: Sequitur jam Sepultura ipſa, quam appello *hominis mortui vel reliquiarum ejus in ſepulcrum illationem.* Poſtquam igitur eo ordine, quo diximus extra Urbem ventum fuit, ſi comburendus erat mortuus, Funus rectâ deportabatur in locum cremationi deſtinatum, qui, ſi cum ſepulcro conjunctus eſſet, *Buſtum*; ſi verò ab eo ſeparatus, *Uſtrina* antiquitus indigitabatur, teſte Feſto: ***Buſtum propriè dicitur locus, in quo mortuus eſt***

eſt combuſtus & ſepultus, diciturq́; buſtum, quaſi bene uſtum. Vbi verò combuſtus quis tantummodo, alibi verò eſt ſepultus, is ab urendo Vſtrina vocatur. Sed modo Buſtum eo, quod ſepelitur, ſepulcra vocamus. Eadem tradit Servius in XI. Æneid. cujus locum non parcam hîc adſcribere, ſi fortè à graviſsimo morbo, in quo cubat, illum liberare poſsim: *Buſtum dicitur id quo mortuos combuſta e* * *oſſa, quæ ejus ſibi juſta ſunt ſepulta. Alii dicunt ubi homo combuſtus eſt, niſi ibidem humatus fuerit, non eſſe ibi Buſtum, ſed Vſtrinum.* Ita eſt in Pariſienſi editione illius Servii quem clariſsimus Petrus Daniel Juridicu Floriacenſis, in cujus nupero occaſu magnam bonæ literæ jacturam fecerunt, ante paucos annos omnibus doctis acclamantibus in publicúm emiſit: Quem autem ſenſum commodum inde extorquere poſsis non video, niſi ſi forté ita legendum ſit: *Buſtum dicitur in quo mortuus combuſtus eſt, oſſaq; ejus ibi juxtà ſunt ſepulta.* Sed de hac viderint doctiores. nam ſi quis propiùs ad literarum ductum acceſſerit, è veſtigio noſtra delere non recuſabimus. Quod ve-

rò hîc de Uſtrinis dicitur, eas interdum ab ipſis monumentis fuiſſe ſejunctas, idipſum comprobatur, quibus inciſum legimus, etiam his duobus lapidibus Romanis: *Hvic. Monvmento. Vstrinvm. Applicari Non Licet.* Item: *Ad. Hoc. Monimentvm. Vstrinvm. Applicari. Non. Licet.* Sic Julium Cæſarem alibi combuſtum & reliquias ejus alibi conditas, teſtatur Dio lib. XLIIII. Et Strabo in deſcriptione Campi Martii τ̀ τῆς καύςρας τȣ̃ Αυγȣ́ςȣ τέμενος diverſum à Mauſoleo notat. Combuſtus enim Auguſtus in Campo Martio, ſepultus autem in Mauſoleo, teſte Suetonio. In Uſtrinis igitur cadavera tantùm cremabantur: Gloſſarium vetus: *Vſtrina*, πυρκαϊκά. *Vſtrina*, καῦςρα νεκρῶν. In Buſtis verò & cremabantur & ſepeliebantur. Unde etiam *Buſta* non rarò pro ipſis ſepulchris invenias. Lucanus lib. IIII. de Curione:

——— Lybicas en nobile corpus
Paſcit aves, nullo contectus Curio buſto.

Et quod Græci τύμβον, Cicero *buſtum* vocat II. Leg. Atq; in hæc loca Funus deportatum imponebatur Rogo vel Pyræ: ſic

ſic enim appellabant ſtruem illam lignorum ad comburendum cadauer paratam. Gloſſarium : *Rogus*, πυρὰ νεκρῶν. *Rogus* πῦρ. Scholiaſtes Euripidis in Hecuba : πυρὴ τὸ πῦρ τὸ ἐπὶ νεκρῷ ἁπτόμενον. Καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ τὸ πῦρ ἅπτεται. Oppianus lib.IIII. Alieutic. verſ. 557. εὐνὴν πυρόεσσαν vocat. Pindarus 3. Pyth. τεῖχος ξύλινον appellat. Servius quidem inter Rogum & Pyram diſcrimen aliquod conſtituit : ſed id à Latinæ linguæ autoribus nõ obſervari, notum eſt vel mediocriter eruditis. Quid? quod idem ille, quem dico, Grammaticus ipſus à ſeſe hac eadem in re ſeorſim ſentit. Nam ad III. Æneid. ſic ait : *Apparatus mortuorum funus dici ſolet; exſtructio lignorum, Rogus : ſubjectio ignis, Pyra: crematio cadaveris Buſtum: Locus, Vſtrina : operis conſtructio, Sepulcrum : nomen inſcriptum, Monumentum.* Aliter verò ad XI. Æneid. *Pyra eſt lignorum congeries: Rogus cum jam ardere cæperit, dicitur : Buſtum verò jam exuſtum vocatur.* Quæ loca manifeſtò inter ſeſe pugnare qui non videt, eũ Thamyrâ eſſe oportet cæciorẽ. Sed minutias haſce mittamus, & materiã formãq; rogorũ propiùs contẽplemur.

Materiam quod attinet, fiebant Rogi ex lignis, quæ ignem facilè conciperet nutrirentque: quorum aliquot meminit Virgilius IIII. Æn.

At Regina, pyrâ penetrali in ſede ſub auras
Erectâ ingenti, tædis atque ilice ſectâ.

Et libr. VI.

Procumbunt piceæ, ſonat icta ſecuribus ilex,
Fraxineæq; trabes cuneis & fiſsile robur
Scinditur, advolvunt ingentes montibus ornos.

Picem verò adhibitam teſtatur vetus Inſcriptio, cujus ultima verba, quæ noſtro inſtituto ſerviunt, hæc ſunt: *Nec. Ex. Eorum. Bonis. Plus. Inventum. Est. Quam. Quod. Sufficeret. Ad. Emendam. Pyram. Et. Picem. Quibus. Corpora. Cremarentur. Et. Præfica. Conducta. Est. Et. Urna. Empta.* Fortè etiam Papyrus ad hanc rem uſurpata: ut conjicere eſt ex Martiale lib. x. Epigr. in Numam:

Dum levis arſurâ ſtruitur Libitina papyro,
Et myrrham & caſiam flebilis uxor emit:
Iam ſcrobe, iam lecto, iam pollinctore parato,
Heredem ſcripſit me Numa, convaluit.

Ligna

Ligna verò hæc, quæ ad conſtruendum rogum comparabantur, rudia & impolita eſſe oportebat. Vnde Lex XII. tabularum: *Rogum aſciâ ne polito.* ut eſt apud Cicer. II. leg. Erat enim aſcia dolabræ genus poliendis & læuigandis lignis aptum. Verùm hanc legem exoleuiſſe, ex Plinio colligimus, qui lib. xxxv. C. vii. pictos fuiſſe rogos tradit: non autem niſi dedolata & affabrè polita ligna picturis exornari ſolita fuiſſe, veroſimile eſt. Verba ejus inter alia hæc ſunt: *Quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi, juvatq; pugnaturos ad mortem aut certè cædem ſpeciosè vehi.* Puta navibus, de quibus ipſi ſermo. Præterea Cupreſſis quoque pyras cingi ſolitas, ut fœtorem cadaverum, jucunditate ſui odoris comprimerent, autor Varro apud Servium in lib. vi. Æneid; his verbis: *Varro dicit Pyras ideo Cupreſſo circumdari ſolitas propter gravem uſtrinæ odorem, ne eo offendatur populi circumſtantis corona: quæ tam diu ſtabat reſpondens fletibus Præficæ, hoc eſt, planctuum principiis, quàm diu conſumpto cadavere & collectis cineri-*

bus dicebat noviſſimum verbum Ilicet, *quod ire licet ſignificat.* Virgilii locus hic eſt:

> *Ingentem ſtruxêre pyram, cui frondibus atris*
> *Intexunt latera & ferales ante cupreſſos*
> *Conſtituunt.*

Silius Italicus lib. x. in funere Paulli:

> *At ferale decus, mæſtas ad buſta cupreſſos*
> *Funereas tum deinde pyras certamine texunt.*
> *Officium infelix & munus inane peremptis.*

Statius lib. IIII. Thebaid:

> *— — ſuperat tamen agger in arvis*
> *Pineus, hunc iuxta cumulo minor ara profunda*
> *Erigitur Cereri frondes atq; omne cupreſſus*
> *Intexit plorata latus.*

Eadem opinor de cauſâ Calanus Indus ex lignis odoriferis ut cedro, thyo, cupreſſo, myrtho & lauro pyram paravit in eaque ſe ultrò combuſſit, ut tradit Ælianus lib. v. Var. hiſt. c. VI. Ἐγεγένητο μὲν ἡ πυρὰ ἐν τῷ καλλίστῳ προαστείῳ τῆς Βαβυλῶνος, καὶ ἦν τὰ ξύλα αὖα καὶ πρὸς εὐωδίαν εὖ μάλα ἐπιλεκτα, κέδρου, καὶ θύου καὶ κυπαρίττου καὶ μυρσίνης καὶ δάφνης. Ex eodem ritu & Ovidius lib. III. Triſt. Eleg. XIII.

> *Funeris ara mihi ferali cincta cupreſſo,*
> *Convenit & ſtructis flamma parata rogis.*

Qui locus etiam Formam rogi expreſſè indicat. In aræ enim modum conſtruebatur.

batur. Servius ad illud Virgilii *Aramq; ſepulcri.* lib. VI. Æneid. *Pyram dicit, quæ in modum aræ conſtrui lignis ſolebat. Nam & ſequitur:*

Congerere arboribus cœloq; educere certant.

Et aram quæ ante ſepulcrum fieri conſvevit, intelligere non poſſumus: ut— ſtant manibus aræ: cum nondum facta ſit funeratio, quæ præcedit ſepulcrum. Herodianus illuſtrium virorum rogos τετραγώνους καὶ ἰσοπλεύρους. h. e. *ſpecie quadrangulâ & æquis lateribus* fuiſſe aſſerit, lib. IIII. Pertinacis pyram τρίβωλον καὶ πυργοειδῆ, autor Xiphilinus in Severo, hoc eſt, *formâ triangulari & inſtar turris.* Fiebant enim Pyrę pro qualitate perſonarum modò altiores, modò humiliores. Nam tenuiorum & pauperum rogos humiles fuiſſe & parvos, videre eſt apud Lucanum lib. VIII.

Sic fatus, parvos iuvenis procul aſpicit ignes
Corpus, vile ſuu, nullo cuſtode cremantes.

Vnde Ovidius in Ibin.

Et dare plebeio corpus inane rogo.

Contrà verò ditiorum & clarorum virorũ ſublimes ac ſuperbi. Virg. VI. Æneid.

Ingentem ſtruxére pyram. Ita Siccio mortuo πυρὰν ὑπερμεγέθη extructam teſtis Dion. Halicar. lib. II. Et Viriathum ἐπὶ ὑψηλοτάτης πυρᾶς combuſtum memorat Appianus Ἰβηρικῇ. Silius Italic. de funere Pauli lib. x.

> *Sublimem eduxère pyram, molleſq; virenti*
> *Stramine compoſuère toros.*

De Cæſaris funere Plutarchus: Ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων τὰ βάθρα καὶ τὰς τραπέζας ἀναςπῶντες καὶ συγκομίζοντες εἰς ταυτὸ παμμεγέθη πυρὰν ἔνησαν. *ingentem rogum congeſſerunt.* Ceterùm in extructione Rogorum id ſervabant, ne ignis noceret privatis publiciſq; ædificiis. Nam utriſque cautum legibus fuit. Privatis quidem domibus cavit Lex XII. tab. teſte Cicerone II. Leg. *Duæ ſunt,* inquit, *præterea leges de ſepulcris: quarum altera privatorum ædificiis, altera ipſis ſepulcris cavet. Nam quod rogum buſtumvé novum vetat propius LX. pedes adici ædes alienas, invito domino incendium videtur arcere.* Unde clariſsima lux affulget Pomponio L. Si propius. D. De mortuo infer. *Si propius ædificium alienũ intra legitimum modum mortuus illatus ſit, poſtea*

eum

eum prohibere non poterit ædificij dominus quò minus alium mortunm eò inferat, vel monumentum ædificet, ſi ab initio ſciente domino hoc fecerit. Ubi per *legitimum modum* intellige *LX.* pedes, qui in *XII.* tab. præſcribuntur. De publicis verò ædificiis teſtatur Dio libr. *XLVIII*, temporibus Auguſti App. Claudio & C. Norbano Coſs. h. e. anno urbis *IↃCCXVI.* edictum fuiſſe μήτε τὰς καύσεις τῶν νεκρῶν πέντε καὶ δέκα ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίων γίγνεσθαι. hoc eſt, *ne mortui intra duo millia paſſuum ab urbe cremarentur.*

CAP. II.

Oculi in rogum poſitis reſerati. Pyra incenſa à proximis averſo vultu. Venti optabantur, ut cadaver citò abſumeretur. Denis virorum corporibus tantum ſingula muliebria fuiſſe appoſita & quare.

IN hujuſmodi igitur rogum cadaver funerale collocabatur unâ cum lecto, qué ſimul cum corpore comburi ſolitum, teſtatur Tibullus:

Flebis & arſuro poſitum me Delia lecto.

Tum iterum [ut oſcula repetita mittam, de quibus ſuprà] oculos mortuo reſe-

ratos adapertosque fuiſſe, qui animam efflanti clauſi erant, Plinius monet libr. XI. cap. XXXVII. cujus verba alibi poſuimus. Quem Quiritium morem alluſiſſe videtur Virgilius libr. IIII. Æneid. de Mercurio loquens:

Dat ſomnos adimitq; & lumina morte reſignat.

ut interpretatur contra Servium Turnebus. Hoc igitur facto Pyram incendebant, qui mortuo ſanguine proximi. Xiphilinus in Severo de ejus funere: τά τε δῶρα τὰ ςρατιωτικὰ, οἵ τε τῶν παρόντων ἔχοντες, ἐς αὐτὴν ἐνέβαλον καὶ τὸ πῦρ οἱ ὑιεῖς ἐνῆκαν. h. e. *Conjecêre in eum dona militaria, ij, qui tum habebant: filij ignem accenderunt.* Sic Judacilius hauſto veneno hortatus eſt amicos ſuos, ut faces ſubderent, teſte Appiano libr. I. ἐμφυλ. Auguſti verò Pyram Centuriones incenderunt ex SCto. Dio libr. *LVI.* καὶ τὴν δᾶδας ἑκατόνταρχοι, ὥς που τῇ βουλῇ ἐδεδώκει, λαβόντες, ὑφῆψαν αὐτήν. Et rogum Pertinacis incendiſſe Conſules autor eſt Xiphilinus in Severo: εἶθ' οὕτως οἱ ὕπατοι πῦρ ἐπ' αὐτὴν ἐνέβαλον. Cæterum in rogo incendendo adhibita fuit hæc Ceremonia & cautus, ut id facerent,

vultu

vultu & capitibus averſis. . Virgil. libr. VI. Æneid.

Averſi tenuêre faces. —

Et cauſa erat, ut id officium neceſſitatis eſſe oſtenderent, non voluntatis. monente Servio. Rogo jam incenſo ventos optabant, qui flammam ardentiorem ſuſcitarent alerentquè, & ita cadaver rogo impoſitum facilius citiusquè abſumeretur. Cinthia apud Propertium libr. IIII. Eleg. Sunt aliquid:

Cur ventos non ipſe rogis ingrate petiſti?

Plutarchus in funere Syllæ: Τῆς δὲ ἡμέρας συννεφοῦς ἕωθεν οὔσης, ὕδωρ ἐξ οὐρανοῦ προσδοκῶντες, ἐννάτης ἦραν μόλις ὥρας τὸν νεκρόν. ἀνέμου δὲ λαμπροῦ καταιγίσαντος εἰς τὴν πυράν, καὶ φλόγα πολλὴν ἐγείραντος, ἔφθη τὸ σῶμα συγκομισθέν. ὅσον δ' ἤδη τῆς πυρᾶς μαραινομένης, καὶ τοῦ πυρὸς ἀπιόντος, ἐκχυθῆναι πολὺν ὄμβρον καὶ κατασχεῖν ἄχρι νυκτός. ὥστε τὴν τύχην αὐτοῦ δοκεῖν τὸ σῶμα συνθάπτειν παραμένουσαν. Hoc eſt, *Sub Solis exortum, cum nubilus dies eſſet, & pluviæ expectarentur, nona demum hora funus elatum eſt. Ibi ventus cum procella in rogum incubuit, multaquè flamma excitata corpus cremavit. Vix rogus abſumptus, igniſquè ſopitus cum ingens effuſus*

effuſus imber uſq; ad noctem duravit, ut videatur fortuna ejus viri etiam ſepulcrum præſens adjuviſſe. Vide Herodian. lib. IIII. Sed id prius ex Græca ſuperſtitione: Homerus in funere Patrocli. Iliad. ψ:

> Ενθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε ποδάρκης δῖος Ἀχιλλεύς,
> Στὰς ἀπάνευθε πυρῆς δοιοῖς ἠρᾶτ' ἀνέμοισι
> Βορέῃ καὶ Ζεφύρῳ, καὶ ὑπέσχετο ἱερὰ καλὰ
> Πολλὰ δὲ καὶ σπένδων χρυσέῳ δέπαϊ λιτάνευεν.
> Ελθέμεν, ὄφρα τάχιστα πυρὶ φλεγεθοίατο νεκρὸν
> Ὕλη τ' ἐσσεύοιτο καήμεναι. hoc eſt,

> *Tunc rurſus alia cogitavit pedibus valens*
> *divus Achilles,*
> *Stans, ſeorſim à pyra duos orabat ventos,*
> *Boream & Zephyrum, & promittebat ſacrificia precioſa:*
> *Multa etiam libans aureo calice, ſupplicabat,*
> *Ut venirent, ut citiſſimè igne comburerent cadaver,*
> *Lignumq; feſtinaret ardere.*

Hîc autem ſilentio involvendum non eſt, quod Plutarchus & poſt eum Macrobius memoriæ prodiderunt, morem fuiſſe anti-

antiquitus, ut ſi quando plura cadavera ſimul comburenda eſſent, quod in bellis aut peſte fieri ſolebat, denis virorum corporibus ſingula muliebria apponerētur. Quod cur factum, ex ipſis autorib. audiamus. Sic enim Plutarchus III. Symp. quæſt. IIII. Τρίτον τοῦτο τὸ περὶ τὰς ταφὰς αἱρεῖ θερμότερα τὰ θήλεα τῶν ἀῤῥένων εἶναι. Λέγεται γὰρ ὑπὸ τῶν σποδωρευμένων, τὰ μὲν συντίθεσθαι παρὰ δέκα νεκροὺς ἀνδρῶν, ἕνα γυναικὸς καὶ συνεξάπτειν δᾳδῶδές τι καὶ λιπαρὸν αὐτῶν τῆς σαρκὸς ἐχούσης, ὥστε ὑπέκκαυμα γίνεσθαι τῶν ἄλλων. Quem locum, ut plerosq; alios Macrobius libr. VII. Saturnal. cap. VII. ſic interpretatur: *Quis ergo dicat frigidas, quas nemo poteſt negare plenas caloris, quia ſanguine plenæ ſunt? Deinde licet urendi corpora defunctorum uſus noſtro ſeculo nullus ſit, lectio tamen docet, eo tempore, quo igni dari honor mortuis habebatur, ſi quando uſu veniſſet, ut plura corpora ſimul incenderentur, ſolitos fuiſſe funerum miniſtros denis virorum corporibus adjicere ſingula muliebria, & unius adjutu quaſi natura flammei, & ideo celeriter ardentis, cætera flagrabant. Ita nec veteribus calor mulierum habebatur incognitus.* Cujus caloris fœminei

minei meminit & Artemidorus lib. II. cap. VIII. οὐδὲν οὕτως τὸ σῶμα τῷ θερμαίνει, ὥσπερ πῦρ καὶ γυνή. Symmachus tamen apud Macrobium dicto loco contra Horum, cujus iſta verba erant, diſputans, pinguedini aſcribit non calori: *Quod*, inquiens, ***muliebre corpus juvabat ardentes viros, non caloris erat, ſed pinguis carnis & oleo ſimilioris.***

Cap. III.

Decurſio funebris circa rogum. περιδρομή. Fiebat illa in ſiniſtrum orbem, verſis inſignibus, interdum proiectis armis & tuba ſonante. Vſurpata etiam in parentalibus anniverſariis.

NEc verò Decurſio funebris, Græci περιδρομὴν vocant, hîc omittenda eſt, quam in Imperatorum & illuſtrium virorum funeribus uſitatâ fuiſſe, plurima ſcriptorum veterum loca vociferantur. Nam Funere in Pyram collocato, milites atque adeo omnes qui exſequias venerant, ſolemni ritu rogum ter ambire & hoc modo affectum ſuum erga defunctum oſtendere ſolebant. Cujus ritus meminit Homer. Iliad. Ψ.

Οἱ δὲ τρὶς περὶ νεκρὸν ἐΰτριχας ἤλασαν ἵππους
Μυρόμενοι.

Et

Et Apollon. lib. I. Argonautic.

Τρὶς περὶ χαλκείοις δίχα τεύχεσι δινηθέντες
Τύμβῳ ἐνεκτερέϊζαν.

Et idem lib. IIII.

— τρὶς δ' ἀμφὶ σὺν ἔντεσι δινηθέντες
Εὖ κτερέων ἴσχοντα χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔθεντο.

Calaber lib. III. in funeratione Achil.

Ἀλλ' ὅτε δὴ περὶ πάγχυ πυρὴν διεκοσμήσαντο
Πεζοὶ ἅμ' ἱππήεσσι σὺν ἔντεσιν ἐῤῥώσαντο
Ἀμφὶ πυρὴν πολὺ δάκρυ.

Virgilius in funere cæſorum Trojanorum ac præcipuè Pallantis lib. XI.

Ter circum accenſos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos, ter mœſtum funeris ignem
Luſtravêre in equis ululatusq; ore dedêre.

Sed quid ſit *decurrere* docet Livius lib. X. de bello Macedonico his verbis: *Mos erat, luſtrationis ſacro peracto decurrere exercitum & diviſas bifariam acies concurrere ad ſimulacrum pugnæ.* Unde Agellius libr. VII. *Ut in decurſionibus ludicris, aut ſimulacris præliorum voluptariis fieri videmus.* Decurſum autem fuiſſe à militibus ſiniſtro ordine & verſis inſignibus indicat Statius lib. VI. Theb.

Tunc ſeptem numero turbas centenus ubiq;
Surgit eques, verſis ducunt inſignibus ipſi
Graiugenæ reges: luſtrantq; ex more ſiniſtro
Orbe rogum, & ſtantes inclinant pulvere flammas.

Ter cur-

Ter curvos egêre ſinus, illiſaq; telis
Tela ſonant: quater horrendum pepulêre fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.

Rectè: *Orbe ſiniſtro.* Nam curſus in lævum luctus erat indicium: ut contra dextratio, vel curſus aut gyrus equorum in dextram gratulationem ac læticiam denotabat. Unde & Papinius mox ſubjungit;

— hic luctus abolere noviq;
Funeris auſpicium vates, quanquam omnia ſentit
Vera jubet dextro gyro.

Turneb. lib. XIX. Adverſ. cap. XXXV.

Imò interdum projectis armis. quod à Lucano habeo, qui lib. VIII. Pompeium ait non optare ambitioſas exſequias, nec

— — totus ut ignem
Proiectis mœrens exercitus ambiat armis.

Idq; fiebat tuba ſonante. Val. Flaccus libr. III. Argon.

Inde ter armatos Minyis referentibus orbes
Concuſſi tremuere rogi, ter inhorruit æther
Luctificum clangente tuba, jecêre ſupremo
Tum clamore faces.

Et ut conſtet, quàm ſolemnis & frequens fuerit hæc decurſio, non credo me nugas acturum, ſi aliquammultis exemplis hunc

hunc ritum illuſtravero. Nam uſurpatam illam reperio in funere Auguſti: Dio lib. LVI. ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν πυρὰν τὴν ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἐνετέθη, πρῶτον μὲν οἱ ἱερεῖς πάντες περιῆλθον αὐτὴν, ἔπειτα δὲ οἵ τε ἱππεῖς, οἵ τε ἐκ τοῦ τέλους καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ τὸ ὁπλιτικὸν τὸ φρουρικὸν περιέδραμον. *Poſtquam cadaver rogo impoſitum in Campo Martio fuit, primùm omnes Pontifices id circumierunt, deinde equites, tùm Legionarij, reliquiq́ milites, & demum qui cuſtodiæ præfuerant.* Et in funere Syllæ, ut eſt apud Appian. lib. I. bell. civilium. Item in Druſillæ Dio lib. *LIX.* Δημοσίας δὲ ταφῆς ὁ ἀδελφὸς ἠξίωσε. Καὶ οἵ τε δορυφόροι μετὰ τοῦ ἄρχοντος σφῶν καὶ χωρὶς οἱ ἱππεῖς τὸ τέλος οἵ τε εὐγενεῖς παῖδες τὴν Τροίαν περὶ τὸν τάφον αὐτῆς περιίππευσαν. hoc eſt, *Publicum funus Frater tribuit, ac Prætoriani milites cum ſuo tribuno ac ſeorſim equeſter ordo, ſeorſim patricij pueri, Trojæ decurſione circum tumulum ejus obequitârunt*. Et in Pertinacis, teſte Xiphilino in Severo: οἱ δὲ ἱππεῖς οἱ στρατιῶται καὶ οἱ πεζοὶ περὶ τὴν πυρὰν πολιτικάς τε ἅμα καὶ ποιητικὰς διεξόδους διελίττοντες διεξῆλθον. *Hic confecêre milites, equites & pedites circa rogum curſus urbanos & confictos.* Et in Severi ibidem: ἐκ δὲ τούτου τό τε σῶμα στρατιωτικῶς κοσμηθὲν

θὲν ἐπὶ πυρὰν ἐτέθη, καὶ τῇ τε τῶν στρατιωτῶν, καὶ τῇ τῶν παίδων περιδρομῇ ἐτιμήθη. hoc eſt, *Poſt hæc corpus ejus militari more effertur à militibus, imponiturq; in rogum honeſtatum militum & filiorum ipſius decurſione.* Vide & Herodian. libr. IIII. ubi decurſio hæc graphicè depingitur: quam etiam apud Pœnos receptam fuiſſe oſtendit Livius lib. XXV. in morte Gracchi: *Alij ab Hannibale (& ea vulgatior fama eſt) in veſtibulo primorum caſtrorum rogum exſtructum eſſe: armatum exercitum decurriſſe, cum tripudijs Hiſpanorum, motibusq; armorum & corporum ſua cuiq; genti aſſuetis.* Similem ferè ritum in funere Attilæ deſcribit Jornandes de Rebus Getic. Nec verò in funeratione duntaxat is ritus Decurrendi obſervatus eſt: ſed & in Anniverſariis celebrandis ſtato die iteratus. Suetonius in Claudio cap. I. *Exercitus honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret.* Tacitus lib. II. Annal. de Tiberio Cæſare: *Reſtituit aram* (Druſi) *honoriq; patris princeps ipſe cum legionibus decurrit.*

Cap.

CAP. IIII.

Varia animalia ad rogum mactata, ut oves, boves, ſues, canes, aviculæ, equi, &c. Itemq; homines, ut ſervi, captivi, fœminæ. Gallorum idem mos. Indiæ ac Thraciæ fœminis unicum votum cum marito comburi. Exempla Romanorum, qui præ amore ſe in defuncti rogum coniecêre. Similis mos apud Æthiopes, Scythas, Herulos.

DUm hæc fiebant, cadaver rogo impoſitum, ſenſim à flamma conſumebatur: ſed quod quis miretur rarò ſolum. Cum enim ea fuerit veterum ſuperſtitio, ut putârint animas defunctorum ſanguine delectari, ideo antiquiſſimis temporibus varia pecudum & animalium genera ad rogum mactari in eumq; conijci ſolebant, ac præſertim ea, quæ defunctis cariſſima fuiſſe conſtabat: Unde Sophocles in Antigon. ſub perſona Creontis jubet:

Ἐτεοκλέα μὲν ὃς πόλεως ὑπὲρ μάχων
ὄλωλε τῆσδε πάντ᾽ ἀριστεύσας δορί,
τάφῳ τε κρύψαι καὶ τὰ πάντ᾽ ἀφανίσαι
ἃ τοῖς ἀρίστοις ἔρχεται κάτω νεκροῖς.

Atq; is ritus neque Homero fuit incognitus: quandoquidem in funere Patrocli, ovium, boum, equorum & canum mentionem facit, Iliad. ψ.

Πολλὰ δ᾽ ἴφια μῆλα, &c.

Virgilius præter hæc etiam ſuum meminit lib. XI.

Multa boum circa mactantur corpora morti,
Setigeroſq; ſues, raptuſq; ex omnibus agris
In flammam iugulant pecudes.

Sic in pyras puerorum interdum aviculas & canes, quibus in vita delectabantur, conjectas fuiſſe ex Plinio videre eſt, qui lib. IIII. Ep. II. ſic ait: *Habebat puer manulos multos & vinctos & ſolutos, habebat canes majores minoreſq;: habebat luſcinias, pſittacos, merulas: omnes Regulus circa rogum trucidavit.* Equos cum Cadavere combuſtos ſignificat & Calaber libr. IX.

Ἀργεῖοι καὶ τρῶες ἀποκταμένους ἐνὶ χάρμῃ
Καῖον ὁμῶς ἵπποισι.

Neque verò hac fine ſtetit veterum ſuperſtitio: ſed etiam eò crudelitatis pervenit, ut vivi quoq; homines puta captivi vel ſervi ad rogum illuſtrium virorum mactarentur. De quo ritu Tertullianus lib. de ſpectaculis: *Nam olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captivos vel malo ingenio ſervos*

vos mercati in exſequiis immolabant. Homerus in funere Patrocli combuſtos memorat:

> Δώδεκα μὲν Τρώων μεγαθύμων υἱέας ἐσθλοὺς.
> *Biſſenos iuvenes Troiano è ſanguine natos.*

Virgil. libr. XI. Æneid.

> *Vinxerat & poſt terga manus, quos mitteret umbris*
> *Inferias, cæſo ſparſurus ſanguine flammas.*

Et libr. X.

> *Quatuor hic iuvenes, totidem quos educat Vfens*
> *Viventes rapit inferias quos immolet umbris*
> *Captivoq; rogi perfundat ſanguine flammas.*

Similis etiam Gallorum conſuetudo fuit, de qua Cæſar libr. VI. bell. Gall. *Funera ſunt pro cultu Gallorum magnifica & ſumptuoſa, omniaq; quæ vivis cordi fuiſſe arbitrantur in ignem inferunt, etiam animalia: ac paulò ſupra hanc memoriam ſervi & clientes, quos ab ijs dilectos eſſe conſtabat, juſtis confectis funeribus unà cremabantur.* Perſtringit autem hunc ſuperſtitioſum ritum Lucianus περὶ πένθους, ubi præter equos & ornamenta veſtesque, etiam Concubinas atque pocillatores in rogum conjectos memorat: Πόσοι γὰρ, inquit, καὶ ἵππους καὶ παλλακίδας, οἱ δὲ καὶ οἰνοχόους ἐπικατέσφαξαν, καὶ

ἐσθῆτα καὶ τὸν ἄλλον κοσμὸν συγκατέφλεξαν ἢ συγκατώρυξαν, ὡς χρησομένοις ἐκεῖ καὶ ἀπολαύσουσιν αὐτοῖς κάτω. Servius lib. v Æneid. ad hæc verba: —— *famulumne parentis*: eadem feré tradit: *Fuit enim hæc majorum conſuetudo, ſicut hodieq; apud Indos eſt, ut quoties reges moriebantur, cum his dilecti equi vel ſervi & una de uxoribus charior circa rogum occiſi incenderetur: inter quas de hac erat magna contentio.* Quod veró hîc de Indicis mulieribus loquitur Grammaticus, id etiam alii authores annotare non neglexerunt. Cicero v. Tuſcul. *Mulieres veró in India, cum eſt cujusque earum vir mortuus in certamen judiciumq; veniunt, quam plurimum ille dilexerit. Plures enim ſingulis ſolent eſſe nuptæ. quæ eſt victrix ea læta proſequentibus ſuis unà cum viro in rogum imponitur: illa victa mœſta diſcedit.*

Propertius lib. 3. Eleg. 7.

Felix Eois lex funeris una maritis
Quos aurora ſuis rubra colorat equis.
Namq; ubi mortifero jacta eſt fax ultima lecto
Uxorum fuſis ſtat pia turba comis.
Et certamen habent leti, quæ viva ſequatur
Coniugium, pudor eſt non licuiſſe mori.
Ardent victrices & flammæ pectora præbent
Imponuntq; ſuis ora peruſta viris.

Ac

Ac ſorte illud certamen fuiſſe diremptum teſtatur Ælianus libr. VII. Var. cap. XIIX. παρὰ Ἰνδοῖς δὲ αἱ γυναῖκες τὸ αὐτὸ πῦρ ἀποθανοῦσι τοῖς ἀνδράσιν ὑπομένουσι. φιλοτιμοῦνται δὲ γυναῖκες περὶ νεκροῦ τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ κλήρῳ λαχοῦσα συγκαίεται. *Apud Indos verò eundem ignem cum mortuis viris uxores audent ingredi. Contendunt autem omnes de viro defuncto mulieres: & quam ſors tetigit, ea ſimul comburitur.* Vide plura apud Strab. lib. XV. Valer Maximum lib. II. cap. I. Philonem Judæum in lib. de Abrahamo. Euſeb. lib. VI. præparat. Evangel. c. VI. Eundem autem morem Thracibus quoq; aſſignat Pompon. Mela. lib. II. de ſitu orbis c. II. *Nec fœminis quidem ſegnis eſt animus ſuper mortuorum virorum corpora interfici, ſimulq; ſepeliri votum eximium habent: & quia plures ſingulis nuptæ ſunt, cujus id ſit decus apud judicaturos magno conamine affectant. moribus datur eſtq; maximè lætũ, cum in hoc contenditur vincere.* In quam ſententiam & Solin. c. 17. *Uxorum numero ſe viri jactant, & honoris loco ducunt multiplex conjugium. Quæ fœminæ tenaces ſunt pudicitiæ, defunctorum inſiliunt conjugum rogos*

& quod maximum inſigne ducunt caſtitatis, præcipites in flammas eunt. Verùm hæc à barbaris potiſſimùm facta ſunt: hoc magis mirum, etiam apud Romanos, qui ignis ſupplicium τῶν κολαστικῶν τὸ μέγιστον, ut ait Clem. Alexandrinus, aut inter maxima certè tormenta cenſebant, fuiſſe nonnullos, qui præ nimio amore, quo defunctos proſequebantur, in rogum ſe abijcere, atque ſpontaneo vivicomburio vitam finire non recuſarunt. Plinius lib. 7. cap. 36. *P. Catienus Philotinus patronum adeò dilexit, ut hæres omnibus bonis inſtructus in rogum ejus ſe jaceret.* Valerius Maxim. lib. 4. cap. 6. de M. Plaucio: *Cum imperio Senatus claſſem ſociorum ſexaginta navium in Aſiam reduceret, Tarentumq́; appuliſſet, atq; ibi uxor ejus Horeſtilla, quæ illuc eum proſecuta fuerat, morte depreſſa deceſſiſſet, funerata ea & in rogum poſita inter officium ungendi & oſculandi diſtricto ferro incubuit.* Tacit. lib. 11. hiſt. de funere Othonis: *Quidam militum juxta rogum interfecêre ſe, non noxa neq; ob metum, ſed æmulatione decoris & caritate principis.* Idem Tacitus libr. 14. Annal. de morte Agrippi-

grippinæ. Accenſo rogo libertus ejus cognomento Mneſtor ipſe ferro ſe tranſegit, incertum caritate in patronum an metu exilii. De fœminis vero Seneca lib. II. declá. II. *Quædam ſe maritorum rogis ardentibus miſcuerunt.* Ideò etiam plerumq; cuſtodiebantur, neſe rogo præ animi impotentia injicerent. Quintilianus declamat: X. *Scitis ipſi, quo exſequiarum die extracta ſit, quam diu filiũ tenuerit allambentibus flammis.* Vide Senec. Epiſt. LXIIII. Sed quia hîc ſum, non deero adhuc aliorum populorum ſimilem conſuetudinem adſcribere. Nam Æthiopas rege mortuo ad ejus rogum ſe interficere ſolitos fuiſſe teſtatur Diodorus Siculus lib. IIII. cap. I. Et Scythas quoq; unà cum dilectis mortuis terrâ ſe obruiſſe, autor D. Hieronymus lib. II. ad Jovinianum, & Theodoretus ſer. De Legibus, ubi ait Scythas acceptâ Chriſtianâ religione barbarum hunc morem deſiiſſe: οὔτε Σκύθαι, inquit, τοῖς τετελευτηκόσι συγκατορύττουσι ζῶντας, οὓς ἠγάπων ἐκεῖνοι. Apud Herulos quoq; uxores maritis mortuis laqueo ſeſe ſtatim juxta ſepulcrum ſolebant induere, niſi infamiæ notam vellent ſubire,

re, teſte Procopio lib.II. de bell. Gothico. Sic Abradatâ mortuo non ſolùm ejus uxorem; ſed & ſpadones ſe jugulaſſe, tradit Xenophon lib.VII. Cyripæd. Poteram huc etiam congerere Canum exempla, qui in rogum dominorum ſeſe conjecêre ultrò, vel ab eorum ſepulcris non antè abſcedere voluerunt, quàm vitam finiſſent, niſi res eſſet nimis proletaria,&verò etiam ad alia properarem. Si quis tamen his non indelectatur, me indice legat de canibus Hieronis & Lyſimachi Plinium lib. VIII. cap. *XL*. & Plutarchum de Induſtriâ animal. & Ælianum libr. VI. de Animal. cap. XXV. De canibus Poli Tragædi & Mentoris & Theodori Pſaltæ eundem Ælianum lib. VII. cap. *XL*. Et de Cane Erigones lib. VII. cap. XXVIII. De Cane Eupolis Comici ac Daphnidis eundem Æl. lib. x. cap. *XLI*. & lib. XI. cap. XIII. De Cane Sabini Dionem lib. *LVIII*. Denique de Aquilâ, quæ ſe in rogum Virginis, à qua fuerat educata, injecit & ſimul conflagravit Plinium lib. x. cap.v.

CAP.

CAP. V.

Dona in rogum coniecta. Munera. δῶρα. ἐντάφια. *qualia fuerunt Veſtes, de quibus XII. tabulis cautum. Item Arma, Odores varii, & denique quicquid carum fuerat adhuc vivis. Dionyſius Halicar. & Propertius explicati. Iudaeorum ritus in aromatum combuſtione.*

NON autem animata ſolùm, quæ defunctis cariſsima fuerant: ſed & inanima pignora cum mortuis ſimul ſolebant cremari. Quæ ſi ab amicis funus proſequentibus in rogum conjicerentur, peculiari nomine—*Munera* appellabantur, ut ex aliquammultis veterum locis videre eſt. Suetonius in Cæſare cap. XXCIII. *Præferentib. munera quia ſuffecturus dies non videbatur, præceptum eſt, ut omiſſo ordine, quibus quiſque vellet itineribus urbis, portaret in campum.* Valerius Flaccus lib. III. Argonautic.

Et ſocios luſtrate rogos, date debita caſis
Munera, quæ noſtro miſiſſet Cycicus igni.

Statius lib. III. Sylvar.

—Nos non arſura feremus
Munera: venturosq; tuus durabit in annos
Me monſtrante dolor.

Tibul-

Tibullus lib. II. Eleg. IIII.

Seu veniet tibi mors, neq; erit qui lugeat ullus,
Nec qui det mæſtas munus in exſequias.

Eodem modo Græcis Δῶρα frequentiſsimè. Nicarchus:

Ἀλλὰ κόρει τῷ παιδὶ λεχώϊα δῶρα φέρουσαι
Θερμὰ κατὰ ψυχροῦ δάκρυα χεῖτε τάφου.

Et Ἐντάφια vocat Xiphilinus in Severo. Ἐς οὖν ταύτην τὰ ἐντάφια ἐνεβλήθη, καὶ ἡ κλίνη ἐνετέθη. *In hunc rogum conjectis iis, quæ parentandi causâ allata fuerant, lectus impoſitus eſt.* Hujus autem generis potiſsimùm erant Veſtimenta. Nam, ut Servius ait lib. VI. Æneid. *quoniam ſumptuoſum erat & crudele victimas vel homines interficere, ſanguinei coloris cœpta eſt veſtis mortuis injici.* Unde Virgilius in funere Miſeni.

Purpureasq; ſuper veſtes, velamina nota,
Iniiciunt.

Silius Italicus lib. x. de funere Pauli:

—jamq; Hannibal unus
Sat decoris laudator erat, fulgentia pingui
Murice ſuſpirans inicit velamina, & auro
Intextam chlamydem ac ſupremo affatur honore.

Lucanus in perſona Corneliæ de rogo Pompeji.

Collegit veſtes miſeriq; inſignia Magni
Armaq; & impreſſas auro quas ſecerat olim

Exu-

Exuvias, pictasq; togas, velamina ſummo
Ter conſpecta Ioni, funeſtoq; intulit igni.

Quem ritum perſtringens, ut ſolet, Lucianus in Nigrino ſic ait: οἱ μὲν ἐσθῆτας ἑαυτοῖς κελεύοντες συγκαταφλέγεσθαι, οἱ δὲ ἄλλο τι τῶν παρὰ τὸν βίον τιμίων. *Alii veſtes, alii aliud quippiam earum rerum, quas olim in delitiis habuerant, eodem rogo ſecum cremari mandant.* Verùm huic conſuetudini XII. tabulæ frenum aliquod injicere voluerũt, vetando ne plures quàm tres veſtes cum mortuo conderentur comburerenturvé. Sic enim rectiſsimè doctiſsimus Lipſius interpretatur hanc legem, quæ extat apud Ciceronem II. Leg. *Iam cætera de minuendo ſumptu tranſlata ſunt de Solonis ferè legibus. Extenuato igitur ſumptu tribus riciniis & clavis purpureis & decem tibicinibus tollit lamentationem.* Sunt qui putant legem prohibere, ne plures quàm tres fœminæ riciniis indutæ in funere eſſent: maniſeſtiſſimo errore, quem tollere poterat funebris lex Solonis, quæ in Plutarcho legitur: Ἐναγίζειν δὲ βοῦν οὐκ εἴασεν, οὐδὲ συντιθέναι πλέον ἱματίων τριῶν. *Nec ſivit immolari taurum, aut plus tribus palliis in funus imponere.*

Quæ

Quæ ἱμάτια Soloni, ea Decemviris Ricinia. h. e. toga virilis, qua uſæ mulieres ante funerationem, dum domi lugebant. Atque hæc ricinia ipſo funere viris mortuis injiciebant, ut teſtificantes, nullam deinceps virilem togam domi habituras. Non plus igitur tribus riciniis in lectulum feralem conjici debere lex voluit. Sed mali mores, ut plerunq; fieri ſolet, bonam legem vicerant. Nam non ſolùm ipſius defuncti aut uxoris veſtes comburebantur: ſed & ij, qui mortuum amaverant, ſua quoq; veſtimenta detracta & diſciſſa in rogum projiciebant. Suetonius in Cæſare c. XXCIIII. *Tibicines et ſcenici artifices veſtem, quam ex inſtrumento triumphorum ad præſentem uſum induerant, detractam ſibi atq; diſciſſam injecêre flammæ.* Et paulò pòſt. *Matronæ etiam pleræq; ornamenta ſua, quæ gerebant & liberorum bullas atq; prætextas.* Varro in Cygno huc videtur alluſiſſe: *Deniq; ſi veſtimenta ei opus ſunt, quæ fers, cur conſcindis? ſi non opus ſunt, cur fers?* Plutarchus quoq; Catone Minore, in funere Cæpionis, quod ipſi frater Cato fecit, odoramentorum veſtiumq; pretioſarum

unà

ſiná crematarum meminit. Ἄρτι τεθνηκότος τοῦ Κασίωνος, ἐμπαθέστερον ἔδοξεν ἢ φιλοσοφώτερον ἐνεγκεῖν τὴν συμφορὰν, οὐ μόνον κλαυθμοῖς καὶ περιπλύξεσι τοῦ νεκροῦ καὶ βαρύτητι λύπης, ἀλλὰ καὶ δαπάνῃ περὶ τὴν ταφὴν, καὶ πραγματείαις θυμιαμάτων καὶ ἱματίων πολυτελῶν συγκαταχαιέντων. h. e. *cum jam fratrem mortuum comperiſſet, gravius ferre viſus eſt quàm philoſopho conveniret: non ſolum enim lamentationibus & planctu & mæſtitia, ſed ſumptu funeris immodico exquiſitisq; vaporibus & pretioſis veſtibus corpus cremavit.* Sic Tacitus li.III. Annal. de funere Germanici: *Atq; ubi colonias transgrederẽtur atrata plebes trabeati equites, pro opibus loci, veſtẽ, odores aliaq; funerum ſolennia cremabant.* Ex eodem ritu Periandrum in gratiã ſuæ uxoris mortuæ veſtes omnium mulierum Corinthiarum cremaſſe, memoriæ prodidit Herodotus lib. ε. his verbis: Κήρυγμα ἐποιήσατο ἐς τὸ ἥραιον ἐξιέναι πάσας τὰς Κορινθίων γυναῖκας. αἱ μὲν δὴ ὡς ἐς ὁρτὴν ἤισαν κόσμῳ τῷ καλλίστῳ χρεώμεναι. ὁ δ' ὑποστήσας τοὺς δορυφόρους ἀπέδυσέ σφεας, πάσας ὁμοίως τάς τ' ἐλευθέρας καὶ τὰς ἀμφιπόλους. συμφορήσας δὲ ἐς ὄρυγμα, Μελίσσῃ ἐπευχόμενος κατέκαιε. Unde rectè emendavit Caſaub. locũ Laër. in Peria. Ep. ad Proclé:

Και

Καὶ γὰρ δὴ καὶ αὐτός ποινὰς ἔτισα τῇ σῇ θυγατρὶ, κατακαύσας αὐτῇ καὶ τὰ πασῶν Κορινθιῶν εἵματα. *Ego jam Manes filiæ tuæ* Meliſſæ uxoris meæ *placavi, eiq́ ſatisfeci comburendo in gratiam ejus veſtes omnium mulierum Corinthiarum.* Meminit hujus rei & Plutarchus adverſus Epicurei felicitatem, ſed pauló aliter: tantùm enim hoc dicit, Periandrum cum uxore ſua omnem mundum muliebrem cremaſſe, ὥσπερ ὁ Περίανδρος, ait, τῇ γυναικὶ τὸν κόσμον ὡς δεομένῃ καὶ ῥιγούσῃ λεγούσῃ συγκατέκαυσεν. Præter veſtes veró etiam arma ac varia ornamenta, quibus vel defunctus in vita uſus fuerat, vel ii, qui funus proſequebantur, exculti erant, in pyram fuiſſe conjecta reperio. Seneca in Hercule Oetæo. v. 1662.

Hic nodus, inquit, *nulla quem capiet manus*
Mecum per ignes flagret: hoc telum Herculem
Tantum ſequetur.

Idem in Hercule furente;

——Ipſa Lerneis frequens
Pharetra telis in tuos ibit rogos.

Hinc Elpenor Ulyſſem rogat ut ſe cum armis comburat, lib. Λ. Odyſſ.

Ἀλλά με κακκῆαι σὺν τεύχεσιν ὅσσα μοι ἐστίν.

Virgilius lib. XI. Æneid.

Hinc alii ſpolia occiſis direpta Latinis

Con-

Coniiciunt igni, galeas enſesq́; decoros,
Frenaq́; ferventesq́; rotas: pars munera nota,
Ipſorum clypeos & non felicia tela.

Et pauló ante:

Addit equos & tela quibus ſpoliaverat hoſtem.

Ad quem locum Servius: *In antiquis diſciplinis relatum eſt, quæ quisq́; ornamenta conſequutus eſſet, ut ea mortuum eum condecorarent.* Virgilius lib. VI. Æneid: decorantque ſuper fulgentibus armis: Ubi Donatus: *Fortium virorum cum ipſis funeribus arma apud veteres conſumebantur: nec ſolùm hæc, ſed & cætera quæ habuiſſent chariſſima.* Suetonius in Cæſare cap. XXCIIII. *Veteranorum militum legionarii arma ſua, quibus exculti funus celebrabant, injecêre flammæ.* Quid jam de odoribus loquar? quos acervatim in rogum fuiſſe conjectos ex innumeris autorum locis videre eſt. Cicero 2. Leg. *ſumptuoſam reſperſionem* vocat, ac XII. tab. prohibitam aſſerit. Plinius lib. XII. cap. XVIII. de Arabiâ loquens: *Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria: quæ DIs intellexerat genita, adhibens urendis defunctis. Periti rerum aſſeverant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps noviſſimo Poppææ ſuæ die*

concremaverit. Æſtimentur poſtea toto orbe ſingulis annis tot funera, acervatimq; congeſtaq; honori cadaverum, quæ DIs per ſingulas micas dantur. Valerius Max. libr. v. cap. I. *Caput etiam (*Pompeji*) plurimis & pretioſiſſimis odoribus cremandum curavit Cæſar.* Propertius hunc luxum deprecans ait lib. II. Eleg. XIIII.

Deſit odoriferis ordo mihi lancibus, adſint
Plebei parva funeris exſequiæ.

Diſertim verò thuris, croci, Myrrhæ, nardi, caſiæ, amomi in rogum conjectorum mentionem fieri reperio. Vide Apolog. I. Apulei, cujus verba ſuprà attulimus. Lucanus lib. VIII. de funere Pompeji.

Non pretioſa petit cumulato thure ſepulcra
Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Vt ferat è membris Eöos fumus odores.

Cynthia apud Propert. lib. IIII. Eleg. Sunt aliquid:

Cur nardo flamma non oluère mea?

Statius lib. II. Syl. de rogo Glauciæ:

—— quid ego exſequias & prodiga flammis
Dona loquar? mæſtoq; ardentia funera luxu?
Quòd tibi perpetuo triſtis rogus aggere crevit?
Quòd Cilicum flores, quod munera graminis Indi

Quòd-

Quodq; Arabes Phariiq; (palam eſt vidiq;) liquores
Arſuram lavêre comam: cupit omnia ferre
Prodigus & totos Melior ſuccendere cenſus,
Deſertas exoſus opes: Sed non capit ignis
Invidus, atq; arcta deſunt in munera flamma.

Et eodem libro de Pſittaco Melioris:

— At non inglorius umbris
Mittitur: Aſſyrio cineres adolentur amomo,
Et tenues Arabum reſpirant germine plumæ,
Sicaniisq; crocis: ſenio nec feſſus inerti
Scandit odoratos Phœnix felicior ignes.

Et lib. eodem in Epicedio Pileti Urſi:

—— odoriferos exhauſit flamma Sabæos,
Et Cilicum meſſes; Phariæq; exempta volucri
Cinnama, & Aſſyrio manantes gramine ſuccos.

Juvenalis Satyra IIII. huc alluſit,

Et matutino ſudans Criſpinus amomo
Quantum vix redolent duo funera.

Virgilius lib. VI. Æneid.

Averſi tenuêre facem: congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.

Quæ verba Dapes etiam in rogo funebri combuſtas claré teſtantur; & poſſem idipſum etiam pluribus probare, niſi totam hanc rem de cænis funebribus in alium locum reſervarem. Ut igitur ſemel finiam, quicquid precioſum habebant veteres, aut quæ cara fuiſſe vivis

non ignorabant, ea omnia ſoliti erant conjicere in rogum ejus, quem honore ibant affectum. Etymologicum magnum: χοαὶ χοῶν, τὰ ἐπιχεόμενα. οἱ γὰρ ἀρχαῖοι ἅπερ εἶχον κάλλιστα καὶ τιμιώτατα ἔῤῥαινον εἰς τοὺς νεκροὺς τιμῶντες αὐτοὺς. Ad quem morem eleganter luſit Nemeſianus Eclogâ primâ:

Felix ô Melibœe vale: tibi frondis odora
Munera dat lauros carpens ruralis Apollo:
Dant Fauni quod quisq; valet: de vite racemos,
De campo culmos, omniq; ex arbore fruges.
Dat grandæva Pales ſpumantia cymbia lacte,
Mella ferunt Nymphæ: pictas dat Flora coronas,
Manibus hic ſupremus honor: dant carmina Muſæ.

Ex his igitur meridiano ſole clarius eſt; quid intelligere voluerit Dionyſius Halicar. in Coriolani & Siccii rogum conjecta dictitans, quæcunq; in illuſtrium & bonorũ virorum exſequiis offerri ſolerent. Verba ejus de funere Coriolani lib. VIII. hæc ſunt: ἔπειτα κατασφάξαντές τε αὐτῷ βοσκήματα καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρξάμενοι πάντων, ὅσων ἄνθρωποι βασιλεῦσιν ἢ στρατιᾶς ἡγεμόσιν ἐπὶ πυρᾶς ἀπάρχονται. De Siccio verò ſic loquitur lib. XI. Τὸν μὲν Σίκκιον ἔθαπτον ἐκκομιδὴν τε ποιησάμενοι λαμπροτάτην, καὶ πυρὰν νήσαντες ὑπερμεγέθη, καὶ τῶν ἄλλων ἀπαρχόμενοι κατὰ δύναμιν, ὧν νόμος

νόμ☉ ἐπ' ἀνδράσιν ἀγαθοῖς εἰς τὴν τελευτὴν τιμὴν φέρεσθαι. Illuſtrat etiam hæc conſuetudo Propertii locum, quo Cynthiæ umbra amatorem Poëtam obteſtatur, rogalibus ignibus dare omnes amatorios de ſe ſcriptos verſus, tanquam hoc quoque ad ſuos placandos manes pertineret, his verbis:

Et quoscunq; meo feciſti nomine verſus
Vre mihi: laudes deſine habere meas.

Nec enim Cynthiam mortuam laudes ſuas omnino ſupprimi voluiſſe, ac famæ ſuæ ſuperſtiti ex carmine tanti Poëtæ invaleſcenti invidiſſe exiſtimandum eſt: ſed potius ideo iſta encomia verſibus ſibi ſacrata uri ſecum voluit, quia erant gratiſſima, ad hunc morem procul dubio reſpiciens. Volebam hîc capiti huic coronidem imponere: ſed ecce commodùm mihi in mentem venit non abſimilis Judæorum mos, quem nequaquam ſicco pede eſſe prætereundum putavi. Nam apud illos etiam ſuper lectis Regum defunctorum aromata ac unguenta fuiſſe combuſta, citra tamen cadaveris cremationem, diſcimus ex lib. II. Paralip. cap. XVI. ubi

de Aſa Rege mortuo ſic legimus: *Et ſepelierunt eum in ſepulcro ſuo, quod foderat ſibi in civitate David. Poſueruntq; eum ſuper lectum ſuum plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combuſſerunt ſuper eum ambitione nimiâ.* Ad quem locum David Chimchi ſic ait: combuſſerunt ſuper ipſo aromata in cinere bona, eumque cinerem ſuper ipſum ſparſerunt. Ibidem ait, præter aromata comburi etiam ſolita ſuper Regibus ſuppellectilia. Idque eâ de cauſa, quantum ad lectos ſuppellectiliaq; attinet, fieri conſueviſſe tradit Iſaac Abarvanellus Comment. in cap. XXXI. lib. I. Regum, ne in uſum cujusquam, qui ex regiâ proſapiâ non eſſet, adſumerentur, atq; hanc exultionem in omnium Regum funere factam eſſe. Hoc ſenſu intelligendus Hieremias cap. XXXIIII. *Attamen audi verbum Domini, Sedecia Rex Iuda, Non morieris in gladio, ſed in pace morieris, & ſecundum combuſtiones patrum tuorum Regum priorum comburent te,*&c. Ubi Chimchi: Comburent te, ſcilicet ut comburebantur ſuper lectis Regum ipſorum aromati

mata & unguenta aromatibus mixta, ut dictum eſt in rege Aſâ; noſtrique Rabbini declarant, has res ſuper ipſis fuiſſe exuſtas, ſcilicet lectos, veſtimenta aliaque utenſilia: ut annotavit Hier. Magius lib. III. Miſcellan. cap. XI.

CAP. VI.

Rogus vino reſpergi ſolitus. De eo Lex Numa apud Plinium explicata. Oſſilegium, eiusque ceremonia ex Tibullo.

SED pergamus reliquas cremationis cerimonias porrò adjungere. Corpore igitur, quantum ſatis erat, uſtulato, & ut Ovidii verbis utar lib. 8. Metamorph.

Paulatim canâ prunam velante favillâ:

hoc eſt, poſtquam jam rogus ferè deflagrarat, &

——*quodcunq; fuit populabile flammâ*
Mulciber abſtulerat, ut ait idem Ovidius lib. IX. ad oſſa colligenda, quorum eæ partes erant, ſeſe accingebant: rogum & reliquias vino reſpergentes, ut flammis extinctis ultimum illud munus cinerum oſsiumq; colligendorum obire tantò facilius poſſent. Qui mos neque Homero fuit incognitus: ita enim ille Iliad Ψ, in funere Patrocli:

Πρῶ-

Πρῶτον μὲν κατὰ πυρκαϊὴν σβέσατ' αἴθοπι οἴνῳ
Πᾶζαν, ὁπόσον ἐπέσχε πυρὸς μένος.

Meminit & Smyrnæus in deſcriptione exſequiarum Achillis lib. III.

Δὴ ποτὲ πυρκαϊὴν οἴνῳ σβέσαν.

Virgilius lib. v. Æneid.

Poſtquam collapſi cineres ac flamma quievit,
Relliquias vino ac bibulam lavére favillam.

Et Statius ut magis probet amorem Urſi, rogum ejus vino Setino reſtinctum dicit lib. II. Syl.

— nec quod tibi Setia canos
Reſtinxit cineres.

Sunt qui conſuetudinem hanc vetitam putant per Numæ legem, quam quidem hoc ſenſu etiam ipſe Plinius cepit, lib. XIIII. cap. XII. *Numæ Regis Poſtumia lex eſt, VINO ROGVM NE RESPERGITO: quod ſubjunxiſſe illum propter inopiam rei nemo dubitat.* Sed Lipſius lib. III. Antiq. Lect. & Scaliger in Conjectaneis ad Varron. legem hanc Numæ συμποτικὴν potiùs quàm πολιτικὴν & ſeriam fuiſſe èxiſtimant, cum ex veterum ſcriptis conſtet, vino ſemper rogum reſpergi ſolitum. Quo ſenſu etiam Catullus videtur intellexiſſe hoc Epigrammate:

Mini-

Miniſter vetuli puer Falerni,
Inger mî calices amariores,
Ut Lex Poſtumiæ jubet magiſtræ.

Alluſum igitur ad Voluptuariorum dicteria, qui vivos ſe malle madere vino ſolebant dicere, quàm ſervare illud ad exſequias: atq; ideo in conviviis mentione mortis, vel cranio mortui, ut eſt in Anthologia: vel larvâ argenteâ, ut apud Petronium, ſeſe invicem ad hilaritatem provocabant. de quo ritu videndus Scaliger lib. II. Lect. Auſonian. cap. XXV.

Itaque rogo extincto reliquiæ vel oſſa colligebantur, quod munus proprio nomine *Oſſilegium* dicitur. Gloſſæ veteres: *Oſſilegium*, ὀστολόγιον. Diodorus Siculus ὀστολογίαν vocat lib. IIII. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ μὲν περὶ τὴν ὀστολογίαν καὶ μηδὲν ὅλως ὀστέον εὑρόντες ὑπέλαβον τὸν Ηρακλέα τοῖς χρησμοῖς ἀκολούθως ἐξ ἀνθρώπων εἰς θεοὺς μεθεστάσθαι. Hujus ritus plenæ ſunt omnes ferè auctorum paginæ & libri. Homerus Odyſſ. Ω. in funere Achillis, non longulè à principio:

ἠῶθεν δή τοι λέγομεν λεύκ᾽ ὀστέ᾽ Ἀχιλλεῦ.

Propertius libr. II.

Noli nobilibus, noli conferre beatis,
Vix venit extremo qui legat oſſa die.

Apuleius libr. III. Flor. *Rectâ de auditorio exſequias eundum, legenda ejus eſſe oſſa, mox carmina.* Et ſenſu ambiguo Martialis lib. IIII. Epigr. XXXII. de Soſibiano procraſtinante in editione librorum à ſe ſcriptorum:

Plena laboratu habeas cum ſcrinia libris,
Emittis quare, Soſibiane, nihil?
Edent heredes, inquis, mea carmina, quando.
Tempus erat jam te, Soſibiane, legi.

Idem libr. VIII. Epigrammat. de Picente:

Tres habuit dentes, pariter quos expuit omnes
Ad tumulum Picens dum ſedet ipſe ſuum,
Collegitq; ſinu fragmenta noviſſima fracti
Oris & aggeſtâ contumulavit humo.
Oſſa licet quondam defuncti non legat heres,
Hoc ſibi jam Picens præſtitit officium.

Sed omnium elegantiſſimè totam hanc oſſilegii formam omnesquè ejus ceremonias nobis depinxit Tibullus, cujus ſuper hac re verſus merentur hîc omnes adſcribi. Sic autem loquitur ille libr. III. Eleg. II.

Ergo ego cum tenuem fuero mutatus in umbram,
Candidaq; oſſa ſuper nigra favilla teget.

Ante

Ante meum veniat longos incompta capillos.
Et ſleat ante meum mœſta Neæra rogum.
Sed veniat charæ matris comitata dolore.
Mœreat hæc genero, lugeat illa viro.
Præfata antè meos manes animamq́; rigatæ
Perfuſaq́; pias antè liquore manus.
Pars quæ ſola mei ſuperabit corporis, oſſa
Incinctæ nigrâ candida veſte legant.
Et primùm annoſo ſpargant collecta Lyæo,
Mox etiam niveo fundere lacte parent.
Poſt hæc carbaſeis humorem tollere ventis,
Atq; in marmoreâ ponere ſicca domo.
Illic quas mittit dives Panchaïa merces,
Eoiq́; Arabes dives & Aſſyria.
Et noſtri memores lacrymæ fundantur eodem:
Sic ego componi verſus in oſſa velim.

Benè ſit cultiſſimi Poëtæ manibus, qui tam celebrem ritum ab oblivionis injuriâ vindicare voluit. Quare nos etiam non poſſumus, quin aliquantò attentiùs ejus verba penſiculemus, quæ has potiſſimùm ceremonias in oſſilegio obſervari ſolitas clarè loquuntur: Primò, Lecta fuiſſe oſſa ab amicis & propinquis, quod & Homerus teſtatur Iliad. Ω. in funere Hectoris:

ὀστέα λευκὰ λέγοντο κασίγνητοί θ' ἕταροί τε.

Unde Propertius lib. IIII. Eleg. I.

Oſſaq́; legiſti non illâ ætate legenda
Patris.

Eç

Et Seneca lib. 11. de Irâ: *Dignus fuit, cui permitteret à convivio ad oſſa filij legenda diſcedere.* Quò pertinet, quod Plutarchus tradit in Problem. filios, cùm primùm *oſſa parentis combuſti reperiſſent, ei gratulatos fuiſſe & tanquam Deum jam factum conſalutaſſe.* Auguſti tamen Imperatoris *reliquias legerunt primores equeſtris ordinis,* teſte Suetonio in ejus vitâ. quanquam Dio auctor eſt, etiam Liviam huic oſſilegio interfuiſſe. Deinde lotis antè manibus oſſa fuiſſe lecta aſſerit: cujus ritus veſtigium me alibi legere non memini. hîc autem clariſſimis verbis indicatur. quod non videns magnus Tiraquellus immeritò malæ fidei accuſavit genialium dierum ſcriptorem, qui omiſsâ autoritate, ut ſolet, ceremoniæ hujus mentionem facit. Tertiò, eos, qui reliquias legebant, fuiſſe incinctos, id eſt, ſolutâ fluxaq; veſte muliebrem in morem. quod & Suetonius annotavit in Auguſto cap. c. *Reliquias legerunt primores equeſtris ordinis tunicati & diſcincti, pedibusq; nudis, ac in Mauſoleum condiderunt.* Quod autem *pedibus nudis* dicit, id reverentiæ & ταπεινοφροσύνης fuit

indi-

indicium. nam in pleriſq; religionis & ſuperſtitionis ritibus obeundis calceos ponebant. non igitur in reliquis funeribus uſurpatum. Deniq; oſſa collecta vino, lacte, aliisve odoribus, imò etiam lacrymis fuiſſe irrigata, & in linteo ventilari ſolita, ut exugeretur humor iſte, quo ſparſa erant. De quo ritu & Ovidius in Epiſt. Hypermneſtræ ad Lyncum:

Et ſepeli lacrimis perfuſa fidelibus oſſa.

Et in Epitaphio Ruſticellæ:

Ne. grave. ſit. tumulum viſere. ſæpe. meum.
Et quicunq; tuus humor labetur ocellis,
Protinus. inde. meos. defluat. in. cineres.

Inſcriptio vetus:

O. utinam. vivo. potuiſſem. præmia. morum.
Reddere. nunc lacrymas. accipe. pro. meritis.
Nam. ſemper. fateor. tacita. te mente. probavi.
Detexit. ſenſus. ultima. flamma. meos.
Tu. columen. rerum. ſemper. tu. cura mearum
Nunc. eris & . luctus. tu. quoq;. cauſſa mei.
Oſſibus. infundam. quæ. nunquam. vina. bibiſti.

His addo, Funeras mulieres oſſa illa ſæpiùs in ſinum collegiſſe. teſtatur Tibullus lib. I. Eleg. III.

Abſtineas mors atra precor: non hîc mihi mater
Quæ legat in mœſtos oſſa peruſta ſinus.

Et

Et Propertius libr. 1.

An poteris ſiccis mea fata reponere ocellis?
Oſſaq; nulla tuo noſtra fovere ſinu.

Seneca in Conſolat. ad Helviam. cap. 11. *Modò in eundem ſinum, ex quo tres nepotes emiſeras, oſſa trium nepotum recepiſti.*

Cap. VII.

Lex XII. tab. de non legendis homini mortuo oſſibus interpretata contra Ravardum. Digitus mortuo abſciſſus, & quare. Oſſa militia peregreq; mortuorum lecta & in patriam portata. Ψυχαγωγίας *religio & ritus. Quæſtio, Quomodo oſſa & cineres mortui dignoſci potuerint, diſcuſſa.*

OSſilegium igitur fuit hujuſmodi. Ubi tamen notandum, Quiritium nonnullos oſſa quædam in condendis cinerib. legiſſe, eaq; domum reportaſſe ad oſtentationem majoris luctus. Quomodo intelligendam eſſe legem XII. CL. V. Caſaubonus noſter me monuit, & ego ſemper arbitratus ſum: aliter quàm Rævardus exiſtimat, qui verba Legis, *Homini mortuo oſſa ne legito*, ad membri abſciſſionem, de qua Feſtus, aſtringit, hujuſmodi diſcrimine inter duas has phraſes, *Homini mortuo oſſa legere*, & *hominis mortui*, conſtituto, quòd cum oſſa

oſſa hominis, quæ diſperſa ſunt, & non amplius cohærent, ſimul colliguntur, tunc hominis oſſa legi dicantur: At homini mortuo oſſa legi, cum ejus cadaveri oſſa aliqua adimuntur, vel membrum abſcinditur: quo ſenſu *vivis oſſa legere Medicos* dixerit Seneca. Et *Legere* pro adimere & auferre dixiſſe veteres, non eſſe obſcurum, ſi modò conſideremus, eum dici *Sacrilegum*, qui adimit & aufert res Deo ritè conſecratas. Horatius lib. I. Satyr. III.

Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit.

Acutè quidem hæc, ſed parùm εὐστόχως. Aliud enim *Digitum abſcindere*, aliud *legere oſſa*, etſi res ſunt valde affines & ab eadem cauſa manantes. Utrumque factitatum augendo luctui, ut ait Cicero. Erant nempe, qui ante ἐκφορὰν mortuo digitum præciderent, ad quem ſervatum juſta fierent poſtmodùm, quoties luctum vellent inſtaurare. Feſtus: *Membrum abſcindi mortuo dicebatur, cum digitus ejus decidebatur, ad quod ſervatum juſta fierent, reliquo corpore combuſto.* Alii verò oſſa in reliquiis condendis legebant, domumque ferebant fini eadem. Quæ de Varronis *Excepto*, vel

Cicero-

Ciceronis *Rejecto oſſe* intelligenda exiſtimo. Verum hunc morem legendi oſſa XII. tab. ſuſtulerunt, *extra quàm ſi quis foris militiaq; mortuus ſiet*. Tum enim oſſa legi permittebant, quod pium ſit, reliquias majorum ſepulcris inferri. De bellica tamen morte reperio Senatusconſultum, quo qui militiæ obiiſſent, eo ubi eſſent loci ſepeliri jubentur. Factum id bello Italico, ut eſt apud Appianum libr. I. bell. civil. *Conſulis autem cadavere & aliorum nobilium non paucorum ad ſepulturam in urbem relato, triſtis viſa eſt populo ejus pompæ facies, & diuturnus luctus excitus eſt tot civium deſiderio. Quapropter SCto. decretum fuit, ut poſthac defunctorum in bello corpora ibi humarentur, ubicunque cecidiſſent, ne ob eorum conſpectum reliqui ſegniores ad militiam fierent. id decretum mox cognitum & hoſtes imitati ſunt.* Verba Græca hæc ſunt: Ρουπλίου δὲ τοῦ σώματος καὶ πολλῶν ἄλλων ἐπιφανῶν ἐπὶ ταφὴν ἐς Ρώμην ἐνεχθέντων, ἥτε ὄψις ἀηδὴς ἦν ὑπάτου, καὶ τοσῶν δὲ ἄλλων ἀνῃρημένων, καὶ πολυήμερον ἐπὶ τῷδε πένθος ἠγέρθη, καὶ ἀπὸ τοῦδε ἡ βουλὴ τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐν τοῖς πολέμοις ἔκελευεν ἔνθα περ ἂν ὦσι θάπτεσθαι, τοῦ μὴ

τοὺς

σοῦ λοιποὺς ἐκ τῆς ὄψεως ἀποτρέπεσθαι τῶν στρατιωτῶν. τὸ δ' αὐτὸ καὶ οἱ πολέμιοι πυθόμενοι περὶ σφῶν ἐψηφίσαντο.

Sed nihilominus tamen obtinuit hic ritus in iis, qui peregrè eſſent mortui. Unde Ovid. lib. III. Triſt. Eleg. III.

Oſſa tamen facito parvâ referantur in urnâ,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.

Am. Marcell. libr. 19. *Poſt incenſum corpus oſſaq; in argenteam urnam conjecta, quæ ad gentem humo mandanda portari ſtatuerat pater.*

Quemadmodum autem ſinu oſſa legebant: ita etiam urnulam illam ferales exſequias continentem ſinu è terra peregrina in patrium ſolum ſolebant exportare. Martialis lib. IX. Epigr. XXXI.

Rettulit oſſa ſinu chari Nigrina mariti,
Et queſta eſt longas non ſatis eſſe vias.
Cumq; daret ſanctam tumulis, quibus invidet, urnam,
Viſa ſibi eſt rapto bis viduata viro.

Tacitus de funere Germanici libr. II. *Agrippina aſcendit claſſem cum cineribus Germanici & liberis: miſerantibus cunctis, quod fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantesq; aſpici ſolita, tunc ferales reliquias ſi-*

nu ferret. Ab hoc gentilium ritu non multum abit ille alter majorum noſtrorum ævo uſurpatus, quo corpora peregrè mortuorum, præſertim ſi fuiſſent aliquo dignitatis titulo inſigniti, crudeliter exenterata fruſtillatimque conſciſſa ignibus imponebantur coquenda, ut oſſa à carnium tegumento ſeparatá commodè tandem in locum ſepulturæ, quem vivi elegerant, perferri poſſent. Quam conſuetudinem ut barbaram & Chriſtiano homine indignam ſub gravi pœnâ abrogavit Bonifacius VIII. Pont. Max. ut eſt in lib. III. Extravag. com. tit. de ſepult. Non prætereundus hic etiam alius veterum ritus, quo ſueti peregrè mortuorum animas, quando corpora vel cineres non licebat, factis ſacris magno clamore ſecum in patriam revocare: Græcis ψυχαγωγία dicitur. Scholiaſtes Pindari ad Pythionic. Od. VI. ἔθος ἦν τῶν τελευτησάντων ἐπ' ἀλλοδαπῆς, εἰ καὶ μὴ τὰ σώματα εἴη παρ' αὐτοῖς, τὰς γοῦν ψυχὰς διὰ τῶν μυστηρίων ἀνακαλεῖσθαι, καὶ ὥσπερ συμπλεύσας εἰς τὴν πατρίδα διαπεραιοῦν. Etymologici autor: Εἰώθασι κλαίοντες ἀνακαλεῖσθαι τοὺς τεθνεῶτας. Cæterùm in hac Ψυχαγωγία uſurpabant cere-

ceremoniam, ut ter defunctum nomine appellarent. Vnde Virgil. VI. Æneid.

Tunc egomet tumulum Rhatao in littore inanem
Conſtitui & magnâ manes ter voce vocavi.

Theocritus Idyllio XIII.

Τρίς μὲν Ὕλαν ἄϋσεν, ὅσον βαθὺς ἤρυγε λαιμός,
Τρὶς δ᾽ ἄρ᾽ ὁ παῖς ἐπάκουσεν.

Rectè igitur Heraldus cenſuit vocem *Hyla* ter ſcribendum in illo Virgilii VI. Ecl.

His adiungit Hylam nauta quo fonte relictum
Clamaſſent: ut littus Hyla, Hyla, Hyla omne ſonaret.

Alluſit fortean hunc ritum Ariſtophanes in Ranis Act. V. Sc. I.

Τεθνηκόσι γὰρ ἔλεγεν, ὦ μόχθηρε σύ,
Οἷς οὐδὲ τρὶς λέγοντες ἐξικνούμεθα. Hoc eſt, ut Niç. Friſchlinus reddidit:

Quia mortuis loquebatur, fatue, quibus
Si ter dicamus, vix exaudimur tamen.

Fundus horum omnium Homerus, Odyſs. I.

οὐδ᾽ ἄρα μοι προτέρω νῆες κίον ἀμφιέλισσαι,
πρὶν τινα τῶν δειλῶν ἑτάρων τρὶς ἕκαστον ἀῦσαι,
οἳ θάνον ἐν πεδίῳ Κικόνων ὕπο δηϊωθέντες.

Neque certè mihi ulterius naves procedebant utrinque agitata,
Priusquam horum miſerorum ſociorum ter unumquemque vocaſſet,
Qui perierunt in campo à Ciconibus trucidati.

Ad quem locum Euſtathius: Ἔθος δ᾽ ἦν, φασὶ,

τὰς τῶν ἐπὶ ξένης ἀπολλυμένων ψυχὰς ἀνακαλεῖν τρὶς σὺν τῷ ἐπὶ περιλειπομένους, καὶ οὕτως ἀπιέναι. ἡ ψυχαγωγία τις ἦν. ὡς τῶν ἀνακαλούντων, δοκούντων κατάγειν ἐκείνους, ἢ μετάγειν εἰς τὴν πατρίδα. Et vide apud eum plura. Eadem etiam religione Cenotaphia inſtituta: de quibus paulo poſt dicetur. Jam ordinem noſtrum continuare pergamus; ubi priùs difficilimam hanc quæſtionem explicaverimus, quæ diu multos viros doctos habuit exercitatos: nimirum, quomodo cineres & oſſa quibus honorem habitum volebant, dignoſci potuerint à cineribus ex ligno natis, ab oſſibusque animalium, quæ ſæpe ſimul cum cadavere cremabantur. Sunt, qui tunicas factas exiſtimant è lino quodam Indico, quod exuri minimè potuerit, atq; iis operta cremandorum corpora, ut ita illorum favilla ac oſſa à reliquis cineribus ſepararentur. Ad quam opinionem ſtabiliendam abutuntur autoritate Plinii, qui lib. xix. c. i. de hoc lino ſic loquitur: *Inventum eſt etiam quod ignibus non abſumeretur. Vivum id vocant, ardentesq; in focis conviviorum ex eo vidimus mappas ſordibus exuſtis ſplendentes magis, quàm poſſent aquis.* Re-

gum

gum inde funebres tunicæ corporis favillam ab reliquo ſeparant cinere. Sed hos raritas hujus lini & pretium facilè refutaverit: ut mittam, quod Plinio non de Romanis ſermo, ſed iis gentibus, apud quas illud linum naſcebatur, quarum Reges tantùm eo ſint uſi. Nugis etiam ſimiliora, quæ alii de Amianto lapide comminiſcuntur, cujus ſententiæ cum nullum veteris ſcriptoris teſtimonium afferant, aſſenſum illis accommodare minimè poſſum: ſed potius cum clariſſimo viro Is. Caſaubono ita ſentio, cadaver cremandum ſic in pyra fuiſſe collocatum, ut cineres & oſſa ſeparata manerent, neque aut ligni cineribus aut animantium, quæ ſimul cremabantur, oſſibus commiſcerentur: atque ita ex ſitu & collocatione cadaveris facultatem fuiſſe diſcernendi cineres ac oſſa. Cujus opinionis fundum habemus Q. Smyrnæum in deſcriptione funeris Achillei, lib. III.

Δὴ τότε πυρκαϊὴν οἴνῳ σβέσαν. ὀστέα δ' αὐτοῦ
Φαίνετ' ἀριφραδέως. ἐπεὶ οὐχ ἑτέροισιν ὁμοῖα
Ἦν. ἀλλ' οἷα γίγαντος ἀτειρέος. οὐδέ μὲν ἄλλα
Σὺν κείνοις ἐμέμικτο. ἐπεὶ βόες ἠδὲ καὶ ἵπποι
Καὶ παῖδες Τρώων μίγδα κταμένοισι καὶ ἄλλοις

Βαιὸν ἄπωθε κέοντο περὶ νέκυν. ὃς δ' ἐνὶ μέσσοις
Ῥιπῇ ὑφ' Ἡφαίστοιο δεδμημένος οἶος ἔκειτο.

Hoc igitur modo poſiti in rogo cadaveris oſſa quæ ſupererant μετὰ τὴν τοῦ πυρὸς μάρανσιν colligebantur, & quicquid cinerũ inde decuti atq; detergeri potuit in urnam conditũ exiſtimo. nam aliàs omnes cineres combuſti corporis diſtingui ſitu potuiſſe ab iis, qui è cineribus naſcebantur, vero non eſt ſimile. Atq; de hac quæſtione ego ita ſtatuo: Si quis meliora excogitârit, maximam à me gratiam inibit.

Cap. VIII.

De Reliquiarum & Corporis compoſitione. Componere. *Cineres & oſſa condita in urnas.* Oſſuaria. Cineraria. *Vrnas illas fuiſſe aureas, argenteas, æneas, marmoreas, fictiles. Corpus conditum in arcam cum omni ornamento funebri. Carum conſuetudo. De poſiturâ corporum in ſepulcris apud Athenienſes uſitatâ. Laertij diſſenſus à Plutarcho & Æliano.*

Collecta igitur ad hunc modum oſſa ac cineres, vinoquè & aliis odoribus, interdum & lacrymis perſperſa ac irrigata, in monumentum condebant. Dionyſius Halicarnaſs. libr. VIII. Κἄπειτα συναγαγόντες τὰ λείψανα, ἔθαψον ἐν τῷ αὐτῷ χωρίῳ, χώματι ὑψηλῷ διὰ πολυχειρίας ἐργασθέντι,

μνῆμα ἐπίσημον ἐργασάμενοι. hoc eſt, *Deinde collectas reliquias in eodem loco humarunt, tumulo excelſo ſuper eas multorum manu congeſto, monumentoq; inſigni inſtructo.* Eadem Suetonius in Auguſto cap. c. Frequens autem vox *Componendi* hoc ſenſu. Horatius lib. I. Satyr. IX.

Omnes compoſui, felices.

Propertius libr. II.

Tu mea compones oſſa.

Catullus:

Quem nunc tam longè non inter nota ſepulcra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres.

Tacitus lib. I. hiſt. *Piſonem Verania uxor ac frater Scribonianus compoſuêre.* Et Virgilius tranſlatè lib. I. Æneid.

Ante diem clauſo componet veſper Olympo.

Nequaquam tamen cineres & oſſa ita nudè componebantur tumulo, ſed vaſculis quibusdam incluſa, quæ Latini *Urnas* vocabant. De quo ritu Scholiaſt. Homeri Iliad. Δ. οἱ ἀρχαῖοι, inquit, τὰ σώματα οὐκ ἔθαπτον ἐπὶ γῆν, εἰ μὴ πρότερον ἔκαυσαν, εἶθ' οὕτως τὴν τέφραν σὺν τοῖς ὀστέοις ἐχώννυον ἐν ἀγγείῳ τινὶ ἀποθέμενοι. Hinc Thallus in Epigrammate, quod extat lib. III. Antholog. tit. εἰς ἀγαθοὺς ἄνδρας.

— λείψανα δ' αἴ, αἴ,
Εδρακες ἐν βαιῇ καλπίδι κείθόμενα.

Et Herodianus lib. II. Καλπὴν φέροντες, ἔνθα ἦν τὰ Σεβήρου λείψανα. Proprio tamen nomine hæ urnulæ *Oſſuaria* dicebantur. Græcis ὀστοθῆκαι vel ὀστοδοχεῖα. Vetus Inſcriptio: *Julia. Fuscinia. Ossuarium. Viva. Sibi. Fecit.* Meminit hujus vocis & Ulpianus D. De ſepulcro violato. leg. II. Et in aliâ Inſcriptione etiam *Cineraria* dici invenio. Unde & *Cinerarij*, qui cineraria & reliquias martyrum honorabant, apud D. Hieronymum in Epiſt. quadam ad Repuarium: *Ais Vigilantium os fœtidum rurſus aperire, & putorem ſpurciſſimum contra Sanctorum proferre reliquias, & nos qui eas ſuſpicimus, appellare Cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur.*

Cæterùm Urnæ hæ pro cujuscunque conditione & facultatibus erant vel viles vel pretioſæ. Nam virorum illuſtrium oſſa *Aureis urnis* fuiſſe condita legimus. Homerus Iliad. ψ.

Κλαίοντες δ' ἑτάροιο ἐνηέος ὀστέα λευκὰ
Ἄλλεγον ἐς χρυσέην φιάλην. Idem Iliad. Ω.

Moſchus

Moſchus Idyll. IIII.

Καίκεν ἕνα χρύσειον ἐς ὀςέα κρωσσὸν ἁπάντων,
Λέξαντες κατέθαψαν ὅθι πρῶτον γενόμεσθα.

Plutarchus in Parall. *ὑδρίαν* vobat *χρυσήλατον*, in qua Demetrii reliquiæ ad filium ſunt relatæ. Æl. Spartianus de Severo in ejus vita: *Corpus ejus à Britannia Romam uſq; cum magna provincialium reverentiâ ſuſceptum eſt, quamvis aliqui urnulam auream tantùm fuiſſe dicant Severi reliquias continentem, eandemq; Antoninorum ſepulcro illatam.* Eutropius de Trajano Imp. lib. VIII. *Solus omnium Imp. intra urbem ſepultus eſt. oſſa ejus collocata in urnâ aureâ in foro, quod ædificavit ſibi.* De urnâ *Argenteâ* Am. Marcellinus libr. XIX. *Poſt incenſum corpus, oſſaq; in argenteam urnam conjecta*, &c. Urnæ *æneæ* meminit Virgilius lib. VI. Æneid.

Oſſaq; lecta cado texit Corinæus ahêno.

Sequitur *Marmorea*. Xiphilinus in Severo: Καὶ μετὰ τοῦτο τὰ ὀςᾶ ἐς ὑδρίαν Πορφύρου λίθου ἐμβληθέντα, ἔς τε τὴν Ῥώμην ἐκομίσθη, καὶ ἐς τὸ Ἀντωνεῖον ἀπετέθη. Λέγεται δὲ τὴν ὑδρίαν ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου μεταπέμψασθαί τε αὐτόν καὶ ἐπιψηλαφήσαντα εἰπεῖν: χωρήσεις ἄνδρα, ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησεν. *Oſſa in urnam factam ex lapide*

 Por-

Porphyretico conjecta Romam perlata & in Antoniniano repoſita ſunt. Fertur Severus hanc urnam paulo antequam decederet è vita juſſiſſe ad ſe perferri: deinde contrectaſſe, atq; ita dixiſſe: Tu virum capies, quem totus orbis terrarum non cepit. Denique *fictilium* urnarum meminit Propertius lib. II. Eleg. XII.

Deinde ubi ſuppoſitus cinerem me fecerit ardor,
Accipiat manes parvula teſta meos.

Epigram. Crinagori lib. III. Anthol. tit. VI.

Σὸς δὲ νεκὺς ψαφαρῇ κείσετ' ἐν ὀστρακίνῃ.

Etymologicum Magnum. Λάρναξ κυρίως ἡ διὰ λάων, ὅ ἐστι λίθων κατασκευασθεῖσα θήκη: ἢ παρὰ τὸ λίαν νάσσεσθαι τὸ ἐκτιθέμενον. Atque hoc modo Reliquiæ cremati cadaveris condebantur. Funus verò, quod igni comburendum non erat, ſtatim in arcam vel loculum ad hunc uſum ab ipſo mortuo, cum adhuc eſſet in vivis, ſive ab heredibus comparatum, locabatur unà cum omni iſto ornatu, quo erat per forum domo exportatum. Solitos enim veteres non ſolùm veſtes variaque ornamenta in rogum conjicere ſed & cum mortuo in monumentum inferre, diſcimus ex Lege ult. D. De Auro & Argento. ubi mulier decedens ita ſcripſerat in teſtamento: *Funerari me*

ri me arbitrio viri mei volo & inferri mihi quæcunq; ſepulturæ meæ cauſa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viriolas ex ſmaragdis. Sic Virgines Veſtales ſtupri reas εἰς σηκὸν ὑπόγαιον κατεσκευασμένον ἅμα τοῖς ἐνταφίοις κόσμοις, *in cellam ſubterraneam unà cum ſepulcralib. ornamentis* poſitas, autor Dionyſius lib. II. Commodùm hîc mihi in mentem venit Carum conſuetudo, quos parvũ ſcutum & galeam, quorum illi inventores extiterunt, cum mortuis defodiſſe, autor Thucydides lib. I. Δήλου καθαιρομένης ὑπὸ Ἀθηναίων ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ, καὶ τῶν θηκῶν ἀναιρεθεισῶν, ὅσοι ἦσαν τῶν τεθνεώτων ἐν τῇ νήσῳ, ὑπὲρ ἥμισυ Κᾶρες ἐφάνησαν, γνωσθέντες τῇ τε σκευῇ τῶν ὅπλων ξυντεθαμμένοι καὶ τῷ τρόπῳ, ᾧ νῦν ἔτι θάπτουσι. *Cum expiaretur ab Athenienſibus hoc bello Delus deſtructis ſepulcris eorum, quicunq; in eâ inſula deceſſiſſent, ſupra dimidium Cares agniti ſunt genere armorum, cum quibus erant ſepulti.* Et addit ibi Scholiaſtes: οἱ Κᾶρες πρῶτοι εὗρον τοὺς ὀμφαλοὺς τῶν ἀσπίδων καὶ τοὺς λόφους, τοῖς γὰρ ἀποθνήσκουσι συνέθαπτον ἀσπιδίσκιον μικρὸν καὶ λόφον, σημεῖον τῆς εὑρέσεως. Nec plura jam addo de iis, quæ cũ mortuis ſolebant recondi. De poſiturâ vero cadaverum, ad ortumne Solis, an verò ad occaſum illa in monumentis

Roma-

Romani collocarint, nihil certi habeo affirmare. At Athenienſes mortuos ſuos πρὸς δυσμὰς βλέποντας *ad occaſum reſpicientes* poſuiſſe, tradit Ælianus lib. v. Var. hiſt. Νόμος καὶ οὗτος Ἀττικός, ὃς ἂν ἀτάφῳ περιτύχῃ σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν αὐτῷ γῆν. θάπτειν δὲ πρὸς δυσμὰς βλέποντα. *Eſt & hujusmodi lex apud Athenienſes: Si quis in inſepultum hominis cadaver incidat, omnino ei terram injicito, & ita ſepelito ut ad occaſum ſpectet.* Et lib. VII. Var. hiſt. cap. XIX. ubi memorabile illud Solonis factum recenſet, arguentis ex cadaverum poſitu Salamina optimo jure à ſuis civibus occupatam: Ἀρχαίας γὰρ θήκας ἀνοίξας, ἀπέδειξε πάντας Ἀθηναίους πρὸς δύσιν κειμένους κατὰ τὸ πατρῷον αὐτοῖς ἔθος, τοὺς δὲ Μεγαρεῖς ἐκεῖ, καὶ ὡς ἔτυχε τεθαμμένους. h. e. *Reſeratis enim antiquis monumentis, oſtendit omnes Athenienſes verſus occaſum patrio more jacere: Megarenſes verò temerè & ſine diſcrimine ſepultos eſſe.* Idipſum quoq; refert Plutarchus in Solone. Sed contrarium teſtatur Diog. Laërtius: diſertè enim mortuos Athenis ad ortum Solis locatos fuiſſe aſſerit, eandem hiſtoriam tangens in Solone: Ἔπεισε δὲ αὐτοὺς καὶ τὴν ἐν Θράκῃ χερρόνησον προσκτήσασθαι. ἵνα δὲ μὴ

μὴ δοκοίη βίᾳ μόνον, ἀλλὰ καὶ δίκῃ τὴν Σαλαμῖνα κεκτῆσθαι, ἀνασκάψας τινὰς τάφους, ἔδειξε τοὺς νεκροὺς πρὸς ἀνατολὰς ἐστραμμένους, ὡς ἦν ἔθος θάπτειν Ἀθηναίοις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους πρὸς ἕω βλέποντας, καὶ ἀπὸ τῶν δήμων τοὺς χρηματισμοὺς ἐγκεχαραγμένους, ὅπερ ἦν ἴδιον Ἀθηναίων. *Perſuaſit Athenienſibus, ut in Thracia quoque ſibi vendicarent Cherſoneſum. Ac ne magis vi quàm jure Salamina poſſidere viderentur, effoſſis quibusdam tumulis cadavera Orientem Solem converſa, qui Athenienſibus ſepeliendi mos erat, oſtendit: ſepulcra item ipſa ad Orientem poſita inſcriptaq; ipſis familiarum nomina, quod quidem proprium Athenienſium fuit.* Quid ad hanc tam manifeſtariam pugnam dicemus? An lapſum in hiſtoria Plutarchum, lapſum Ælianum? Minimè verò gentium. Sed potiùs, ut eruditiſsimus Caſaubonus cenſet, δυοῖν θάτερον, aut fefellit Diogenem memoria, cum Plutarchi locum in animo haberet: itaque factum, ut quod ille Megarenſibus, ipſe Athenienſibus tribuerit: aut certè alios ſecutus eſt autores, quos non defuiſſe ex Thucydidis Scholiaſte libr. I. συγγραφ. videre eſt, ubi annotat, morem fuiſſe omnibus Græcis ἐπ' ἀνατολὰς ποιεῖν ὁρᾶν

τοὺ

τὺς νεκρὺς: Phænicibus verò πρὸς δύσιν. His velut ἐπίμετρον addo, Cadavera etiam ſupina in ſepulcris fuiſſe poſita, more, ni fallor, hodieq; ubiq; gentium frequentato. Aliter verò Diogenes Cynicus, qui interrogatus à Xeniade, quomodo vellet ſepeliri, reſpondiſſe dicitur, *εἰς πρόσωπον, in faciem verſus.* Illo autem cauſam ſciſcitante, ſubjunxiſſe, ὅτι μετ' ὀλίγον μέλλει τὰ κάτω ἀναστρέφεσθαι *quia paulò pòſt inferiora in contrariam partem convertentur.* teſte Laërtio in ejus vitâ.

Cap. IX.

Præſicâ dicente Ilicet, *domuitionem paraſſe, qui adhuc prope buſtum durabant. Diſceſſuri aquâ luſtrabantur,* Salve & Vale *inclamabant,* terram levem, quietem, pacem *precabantur, ignem ſupergrediebantur.*

Corpore jam in monumentum collocató, reliquiisq; conditis, & omnibus ſolemni more peractis, pronunciabatur tandem noviſsimum verbum, *Ilicet*: quo dicto quilibet domuitionem parabat. Servius lib. vi. Æneid. *Varro dicit pyras ideo cupreſſo circumdari propter gravem uſtrinæ odorem: ne offendatur populi circumſtantis corona, quæ tam diu ſtabat reſpondens plan-*

planctibus Præficæ, id eſt, principis planctuum, quàm diu conſumpto cadavere & collectis cineribus diceretur noviſſimũ verbum, Ilicet, quod ire licet ſignificat. Non tamen ſemper omnes, qui exſequias venerant, tam diu expectaſſe reperio. Nam quoſdã ultra portam non proceſſiſſe clarè teſtatur Propertius, apud quem Cynthia de ſuo funere ſic loquitur, lib. IIII.

Si piguit portas ultra procedere, at illud
Juſſiſſes, lectum lentius ire meum.

Imò Imperatores & illuſtres viri in funeribus ſuorum ad laudationem tantùm; quæ fiebat in foro, videntur veniſſe, nec niſi rariſsimè interfuiſſe officio, cum efferrentur è roſtris ad buſtum extra urbem. Quapropter ut civile & δημοτικόν in Tiberio notavit Suetonius cap. XXXII. quòd ad rogũ ſe cum cæteris conferre nõ ſpreverit: *Quorundam illuſtrium*, inquit, *exſequias uſq; ad rogũ frequentavit.* Sic accipiendum quod de Druſo ejus filio obſervat Dio: ὁ Δροῦσος τὰ τῇ ὑπατείᾳ προσήκοντα ἐξ ἴσου τῷ συνάρχοντι ἐξετέλεσε, καὶ κληρονόμος γε ὑπό τινος καταλειφθεὶς, τὸ σῶμα αὐτοῦ συνεξενήνεγκε. Ubi συνεκφέρειν ſignificat exſequias uſque ad rogum

cum

cum aliis frequentare, ut doctiſsimè explicat omnis antiquitatis & eruditionis promus condus Iſaac. Caſaubonus noſter lib. III. Animadverſ. in Sueton. Alios autem rogo incenſo conjectisq; in eum muneribus & decurſione peractâ ſtatim abiiſſe, relictis ad rogum iis, quorum erat oſſa legere, Dio me docuit lib. *LVI.* in ſunere Auguſti; πραχθέντων δὲ τούτων οἱ μὲν ἄλλοι ἀπηλλάγησαν. ἡ δὲ δὴ Λιουία κατὰ χώραν πέντε ἡμέρας μετὰ τῶν πρώτων ἱππέων μείνασα, τότε ὀστᾶ αὐτοῦ συνελέξατο, καὶ ἐς τὸ μνημεῖον κατέθετο. hoc eſt. *His peractis* (puta, incenſo rogo & aquila evolante) *reliqui diſceſſerunt. Livia autem cum equitum primis eo in loco quinq; dies morata, oſſa ejus legit, ac in monumento condidit.* Nonnullos tamen etiam uſque ad ipſam μάρανσιν τῆς φλογὸς prope buſtum duraſſe, videre eſt ex Dionyſio Halicarnaſſæo lib. VIII. de funere Marcii, ad cujus rogum inquit tantiſper expectaſſe eos, quibus Marcius maximè in amoribus fuerat, dum flamma languefcens ſubſideret: παρέμειναν οἱ μάλιστα τὸν ἄνδρα ἀσπαζόμενοι μέχρι τοῦ μαρανθῆναι τὴν φλόγα. Quotquot autem tantiſper ad rogum expectaſſent, dum collectis

lectis conditisq; reliquiis funeri finis fieret, eos non ante à lugubri hoc officio diſceſſiſſe, quam aquâ ter eſſent luſtrati propter contractam à funere pollutionem, Virgilius videtur indicare lib. VI. Æneid. de exſequiis Miſeni:

Oſſaq; lecta cado texit Chorineus aheno,
Idem ter ſocios purâ circumtulit unda,
Spargens rore levi & ramo felicis olivæ.

Quo quidem loco aſpergilli meminit, quod è rore marino & oliva felici conſtat, cum tamen potiùs è lauru fieri ſoleret, Nam, ut *Feſtus* ait, *Laurum omnibus ſuffitionib. adhiberi ſolitum erat, vel quod medicamento ſicciſſima ſit, vel quod omni tempore viret, ut ſimiliter Reſp. vireat.* Sed hujus rei cauſam audiamus à doctiſsimo Virgilii Scholiaſte, ad hæc verba — ramo felicis olivæ: *Feſtæ arboris*, inquit ille, *ſed moris fuerat, ut de lauro fieret. Sanè dicit Donatus, quòd hoc propter Auguſtum mutavit. Nam nata erat laurus in palatio eo die, quo natus eſt Auguſtus: unde triumphantes coronari conſueverant, propter quam rem noluit laurum dicere ad officium lugubre pertinere.* Sic apud Græcos quoque mo-

rem fuiſſe, ut elato cadavere juſtisque redditis aqua abluerentur vivi, qui funus duxerant expiationis gratia, teſtatur Suidas in verbo Καταλύει Ἔθος γὰρ ἦν μετὰ τὸ ἐκκομισθῆναι τὸ σῶμα, καθαρμοῦ χάριν, ἀπολούεσθαι τοὺς οἰκείους τεθνεῶτος Idipſum tradit Scholiaſtes Ariſtophanis Nubibus, verbis penè iiſdem: Ἔθος ἦν μετὰ τὴν ἐκκομιδὴν τοῦ νεκροῦ λούεσθαι τοὺς κατ' οἶκον καθαρμοῦ χάριν. Præterea quoque *Salve* & *Vale* compoſitis ſolebant inclamare: vel etiam illud *Vale* ter repetere. Virgilius lib. 11.

Sic ô ſic poſitum affati diſcedite corpus;

Ubi Servius: *Senſus talis eſt, Præſtate mihi vos funebre ſolatium: hoc eſt affamini me, ut dici mortuis ſolet, Vale, Vale, Vale.* Idem Virgilius lib. xi.

—Salve æternùm mihi maxime Palla
Æternumq; vale.

Quod imitatus Statius III. Sylvar:

Salve ſupremùm genitor mitiſſime patrũ
Æternumq; vale.

Servius ad Virgilii locum: *Varro in libris Logiſtoricis dicit, Ideo mortuis Salve & vale dici: non quod aut valere aut ſalvi eſſe poſſint, ſed quod ab his recedimus eos nuſ-*

nuſquam viſuri. Hinc ortum eſt, ut etiam maledicti ſignificationem interdum Vale obtineat, ut Terentius: Valeant, qui inter nos diſcidium volunt, hoc eſt, ita à nobis recedant, ut nunquam ad noſtrum revertantur aſpectum. Ergo cum mortuo dicitur VALE, non etymologia conſideranda eſt, ſed conſuetudo, quòd nullis vale dicimus, niſi à quibus recedimus. Eadem ferè habet ad lib. v. Æneid. quo benivolum Lectorem remitto. Soliti autem ad poſtremum Vale plerunq; ſubjungere hæc verba: *Nos te ordine, quo natura permiſerit, cuncti ſequemur.* Teſte eodem Servio in lib. III. Æneid. ad hæc verba: *ſupremùm voce ciemus.* Atque hanc clauſulam etiam in antiquis Inſcriptionibus reperire eſt. Sic enim in quadam memini me legere: *VALE ET. SALVE. ANIMA. D. OPPIÆ. FELICISS. NOS. EO. ORDINE QVO NATVRA. PERMISERIT. TE. SEQVEMVR. VALE MATER. DVLCISSIMA.* Tum etiam humato cadaveri vel reliquiis conditis *Terram Levem* precabantur: quo ritu nihil ferè frequentius in veterũ ſcriptis & literatis Lapidibus. quare non malam

ſpero me gratiam initurum ab antiquitatis amantibus, ſi compluſcula hujus formulæ exempla huc congeſſero, Latina pariter & Græca: nam utrumque populum his verbis uſum reperio. Tibulus lib. II. Eleg. IIII.

Et bene, diſcedens dicet, placideq; quieſcas,
Terraq; ſecura ſit ſuper oſſa levis.

Propert. lib. I. Eleg. XVII.

Illa meum extremo clamaſſet pulvere nomen,
Vt mihi non ullo pondere terra foret.

Martialis lib. VI. Epigr. 68. de morte Eutychi pueri:

Quicquid id eſt, ſubita quacunq; eſt cauſa rapina,
Sit precor & tellus mitis & unda tibi.

Idem libro V. Ep. 36. ad Erotium:

Mollia nec rigidus ceſpes tegat oſſa, nec illi
Terra gravis fueris, non fuit illa tibi.

Cui ſimile illud Meleagri:

Παμμῆτορ γῆ χαῖρε: σὺ τὸν πάρος οὐ βαρὺν εἰς σὲ
Αὐσιγένην, καὶ αὐτὴ νῦν ἐπέχοις ἀβαρής.

Et nota eſt ſolemnis illa Inſcriptionum formula, *SIT. TIBI. TERRA. LEVIS.* quæ plerunque literis hiſce initialibus *S. T. T. L.* ſolebat denotari. Suidas: Κούφη γῆ τοῦτον καλύπτοι. Euripides Alceſtide: —— κουφά σοι

Χθὼν

χθὼν ἐπάνω πέσοι γυίοις. Et tritam fuiſſe vulgi ſermone hanc precationem, demonſtrat Julianus Imperator Epiſtolâ ad Hermogenem Ægypti præfectum: Ἐκείνῳ μὲν, inquiens, δὴ ἐπειδὰ μακαρίτης ἐγένετο, κοῦφη γῆ, καθάπερ λόγος. Huc pertinent antiqua Epigrammata Lapidibus inciſa, cujusmodi eſt illud:

TE. TELLVS. SANCTOSQVE. PRECOR. PRO CONIVGE. MANES.
VOS. ITE. PLACIDI. TV. LEVIS. OSSA. TEGAS.

Item illud alterum:

NVNC. VOS. CONTESTOR. MANES. QVIBVS. OSSA. RELINQVO
TELLVS. HVIC. TVMVLO. NE. GRAVIS. ESSE. VELIS.

Et in quodam lapide Romano:

OPTO. SI. QVA. FIDES. REMANET. TELLVRIS. AMICÆ
SIT. TIBI. PERPETVO. TERRA. LEVIS. TVMVLO.

Perſius *levem cippum* dixit Satyr. 1. Et Juvenalis:

— tenuem & ſine pondere terram. Satyr. 7. Hujus loci eſt lepidum Agathiæ

cavillum in infantem matris utero immortuum:

Κούφη σοι πελέθοι γαστὴρ τέκος ἀντὶ κονίης,
Αὐτὴ γὰρ σε φέρει, καὶ χθονὸς οὐ χατέεις.

Jocum etiam hinc captavit Martialis lib. IX. in Epitaphio Philænis; cui ita terram levem precatur, ut tantò facilius oſſa ejus à canibus poſsint erui.

Sit tibi terra levis, mollique tegaris arenâ,
Ne tua non poſsint eruere oſſa canes.

Cui, plane geminum eſt illud Ammiani lib. II. Antholog. tit. εἰς πονηρούς:

Εἴη σοι κατὰ γῆς κούφη κόνις οἰκτρὲ Νέαρχε,
Ὄφρα σε ῥηϊδίως ἐξερύσωσι κύνες.

Orta autem hæc formula à vulgari veterum ſuperſtitione, qua credebant, ſepultos adhuc incantationibus obnoxios, ideoque ne eæ nocerent, tumulo bene precabantur: Quemadmodum igitur amicis & caris ſuis terram levem optabant: ita contrà, quib. malè vellent, iis *terram gravem* imprecabantur, id eſt, ut ſepulcrum illorum incantaretur, quò ſcilicet umbra preſſa è tumulo evocari non poſſet. Plinius lib. II. Natural. hiſt. cap. LXIII. de terrâ: *Cujus numen ultimum jam multis im-*

imprecamur irati grave, tanquam neſcia-mus hanc eſſe ſolam, quæ nunquam iraſcatur homini. Propertius lib. II. Eleg. XX.

Oſſa tibi iuro per matris & oſſa parentis:
Si fallo, cinis, heu! ſit mihi uterq; gravis.

Quod expreſſum videtur ex ultimo Epig. Callimachi:

Εἶχον ἀπὸ σμικρῶν ὀλίγον βίον, οὔτε τι δεινὸν
Ῥέζων, οὔτ' ἀδικῶν οὐδένα γαῖα φίλη
Μίκκυλος. εἴ τι πονηρὸν ἐπήνεσα, μήτε σὺ κούφη
Γίγνεο, μήτ' ἄλλοι δαίμονες οἵ μ' ἔχετε.

Tibullus lib. I. Eleg. IIII.

Iam tua, qui Venerem docuiſti vendere primus,
Quiſquis es, infelix urgeat oſſa lapis.

Alludit huc Martialis libr. XI. Epigr. XV. in Colonum peſſimè agrum colen-tem:

Heredes nolite brevem ſepelire colonum:
Nam terra eſt illi quantulacunq; gravis.

Quod ſi igitur cui incantari contigiſ-ſet, tum *Terra gravis* dicebatur. Quin-tilianus declam. x. de ſepulcro violato: *Nunc barbaro carmine gravem terram to-tis noctibus pulſat, & impoſitum ſibi ſepul-crum quod non poſſit evolvere, quæ*

ſolebat ipſos diſcutere inferos, umbra miratur. Iterum: *Queritur ſolito terram graviorem utique cum ſentit veniſſe noctem, quando umbræ feliciores dimittuntur ad matres.* De utroq; autem ritu & gravem & levem terram precandi mortuis elegantiſsimè Tertullian9 de Teſtimonio animæ cap. IIII. *Quid? quod ut ſentienti maledicis, ſi cujus memoriam cum alicujus offenſæ morſu facis, terram gravem imprecaris, & cineri penes inferos tormentum: æquè ex bona parte, cui gratiam debes, oſsibus & cineri ejus refrigerium comprecaris & ut bene requieſcat apud inferos cupis.* Atque hæc poſtrema verba commodùm mihi in memoriam revocant etiam illam mortuis bene precandi formulam, *Ut bene* vel *placidè quieſcerent*, aut *molliter jacerent.* Utitur hac Tibullus lib. II. Eleg. ult.

Sic benè ſub tenerâ parva quieſcat humo.

Tacitus in vitâ Agricolæ: *Si quis piorum manibus locus, ſi, ut ſapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, placidè quieſcas.* Inſcriptio Præneſtina: *Ossa. Tibi. Bene. Quiescant.*

Ovidi-

Ovidius lib. I. Amor. Eleg. VIII.

——— *ſæpe rogabis*
Ut mea defunctæ molliter oſſa cubent.

Idem lib. III. Triſt. Eleg. III.

At tibi, qui tranſis, ne ſit grave. quiuquis amaſti,
Dicere: Naſonu molliter oſſa cubent.

Et in Epiſtolâ Didûs ad Æneam:

Et ſenis Anchiſæ molliter oſſa cubent.

Virgilius Ecloga ult.

— *ô mihi tum quàm molliter oſſa quieſcant!*

Idem lib. II. Æneid.

— *placidâ compôſti in pace quieſcant.*

Non enim quietem tantùm: ſed & pacem mortuis optabant ſenſu fere eodem. Valentinianus Novella de Sepulcris: *Pax ſepultis.* Et Valerius Probus has notas H. R. I. P. interpretatur: *Hic requieſcit in pace.* Sed ut tandem caput hoc abſolvamus, Vale jam mortuis dicto, & ut placidè quieſcant, vel terram levem experiantur optato, domuitionem quisq; parabat: in qua tamen hoc ſolemne uſurpatum invenio, ut ignem ſupergrederentur aquâ corpus aſperſi. Feſtus: *Funus proſequuti redeuntes ignem ſupergrediebantur*

tur aquâ aſperſi, quod purgationis genus ſuffitionem vocabant.

Cap. X.

De Sepulcris. Etymon Sepulcri, itemq; Synonyma. Monumentum. Memoria. Conditivum *vel* Conditorium Requietorium. Sedes. Domus. Stabula cadaverum Theſaurus orcinus. Tumulus. Sarcophagus. *Sepulcri appellatio ad os vel ventrem translata.*

QVibus cerimoniis mortuus vel reliquiæ monumento inferri ſolerent, vidimus: reliquum eſt, ut jam ad Sepulcra ipſa accedamus, & *Qui* illa exſtruere ſolerent, ac *Quibus*: tum *Cujuſmodi* fuerint & quæ *ſepulcrorum Religio*, quantum poteſt, conſideremus, ac chartæ huic breviter illinamus: quæ quidem ſi non ſatis accurata & ad unguem elaborata fuerint, at grata tamé fore arbitror iis, qui antiquitatis ſtudio tenentur, non minùs, quam clarorum virorum ſepulcra eſſe ſolent peregrinantib9: quos mirum in modum ejuſmodi monumentis, quę regum & magnorum hominũ cineres ac oſſa contegunt, delectari, præter quotidianam experientiam etiam Strabo monet lib. 2. Geograph. περὶ πολλῶν γὰρ ἐστὶ πόλεων τοῦτ', ὅπερ εἶπε Δημοσθένης ἐπὶ τῶν περὶ Ὄλυνθον, ἅς οὕτως ἠφανίσθαι φησὶν, ὥστ' εἰ μηδὲ πώποτε ᾠκίσθησαν

θησαν γνῶναι ἂν τινα ἐπελθόντα. Ἀλλ᾽ ὅμως καὶ εἰς τούτους τοὺς τόπους καὶ εἰς ἄλλους ἀφικνοῦνται ἄσμενοι, τὰ ἴχνη ποθοῦντες ἰδεῖν τῶν οὕτω διωνομασμένων ἔργων, καθάπερ καὶ τοὺς τάφους τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν. Id eſt, *Hoc enim de multis urbibus licet pronunciare, quod de Olyntho & vicinis dixit Demoſthenes: quas ita ait deletas eſſe, ut ſi quis nunc ad ea loca perveniat, is dubitare poſſit, unquamnè ibi fuerit habitatum. Veruntamen in hujusmodi loca libenter homines proficiſcuntur ipſa veſtigia tam nobilium operum cupientes videre, ſicut & ſepulcra inclutorum virorum.* Exemplo ſunt C. Julius Cæſar & Octav. Auguſtus, quos Alexandri Magni ſepulcrum inſpexiſſe, hiſtorici memoriæ prodiderunt. De Jul. Cæſare Lucanus libr. x.

Effoſſum tumulis cupidè deſcendit in antrum.
Illic Pellæ proles veſana Philippi
Felix prædo jacet terrarum, vindice fato
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per orbem
Membra viri poſuêre adytis, Fortuna pepercit
Manibus, &c.

De Auguſto autem Dio libr. *LI.* καὶ μετὰ ταῦτα τὸ μὲν τοῦ Ἀλεξάνδρου σῶμα εἶδε, καὶ αὐτοῦ καὶ προσήψατο, ὥστε τι τῆς ῥινὸς, ὥς φασι θραυσθῆναι. h. e. *Deinde corpus Alexandri inſpexit, idque attre-*

attrectavit, ita ut naſi quoq; (ita enim fertur) particulam aliquam fregerit. Eodem deſiderio Ciceronem quoque Archimedis ſepulcrum ſeptum undiq; & veſtitum vepribus & dumetis indagaſſe, & Syracuſanis, qui id eſſe omnino negabant, primùm monſtraſſe legimus libr. v. Tuſcul. quæſt. Sed quo dilabor? in viam redeamus, initio facto à re minutiſſima, hoc eſt, à Sepulcri Etymologiâ: in qua ſe mirè torquet Terentii interpres Andria primore, ubi quærit, utrum dicatur *Sepulcrum* κατ' ἀντίφρασιν, *quod ſine re pulcra ſit? an quod ibi ſine pulſu ſint, id eſt, mortui? an quod illic animæ à vivis ſepeliantur, id eſt, ſeparentur?* Tandem autem à *ſepeliendo* dici aſſeverat, quod eſt humare vel humo condere. Rectè hoc: omnino enim à ſupino *Sepultum*, fit Sepulcrum, mutata T in C, & inſerta R, quemadmodum ab Ambulatum fit Ambulacrum: à Fultum, Fulcrum: ab Involutum, Involucrum: à Lavatum, Lavacrum: à Simulatum, Simulacrum. Ex quo patet, cur ſine aſpiratione vox hæc ſcribenda ſit, reclamantibus nonnullis Lapidibus & ipſo Agellio lib.

II.

II. Noct. Attic. c. III. Diſertè etiam Servius in III. Georg. *Tria,* inquit, *veteres habebant nomina, in quibus C. literam ſequeretur adſpiratio, Sepulchrum, Orchus, Pulcher: è quibus Pulcher tantùm hodie recipit adſpirationem.* Unde tamen diſſentit Cariſius lib. I. *Pulchrum,* inquiens, *Varro adſpirari debere negat: ne duabus conſonantibus media intercedat adſpiratio: quod minimè rectum antiquis videbatur. unde & Sepulchrum hodieq; manet, quod ſit ſeorſum à pulchro propter recordationem doloris.* Verùm de his minutiis & quisquiliis ἀκανθολόγοι viderint: Nos alias ſepulcrorum appellationes perſequemur. Ac generaliter quidem *Monumenta* vel *Memoriæ*, Græcis μνημεῖα & μνήματα dicuntur. De Monumentis Feſtus: *Monumentum eſt, quod mortui cauſa ædificatum eſt: & quicquid ob memoriam alicujus factum eſt, ut fana, porticus, ſcripta & carmina.* Magis ſignatè Florentinus Juriſconſultus lib. VII. Inſtit. *Monumentum generaliter,* ait, *res eſt memoriæ cauſa in poſterum prodita, in qua ſi corpus vel reliquiæ inferantur, fiet Sepulcrum, &c.* Cicer. Epiſt. ad Cæſar. *Sed ego, quæ monumenti*

numenti ratio ſit, nomine ipſo admoneor: ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quàm ad præſentis temporis gratiam. A memoria igitur vel à monendo Monumentum dicitur: vel ut D. Hadrianus ſenſit, à muniendo, quod muniendi cauſa fiat, de quo etymo pauló poſt. Dixi Memoriæ quoq; nomen ſepulcris inditum. Nam etſi quidem Cicero ait lib. II. de Invent. *Memoria eſt per quam repetit animus ea, quæ fuerunt:* tamen etiam externa illa adminicula, quæ hanc juvant & excitant, figuratâ locutione interdum Memoriæ dictæ. Vetus Inſcriptio: *Servilivs. Troilvs. Se. Vivo. Comparavit. Memoriam. Sibi. Et. Svis.* Item. *Comparavervnt. Sibi. Memorias. Dvas.* Unde eſt in Paſſione Afræ & ſociarum: *Et venit nocte cum ſacerdotibus Dei & tulit corpus ejus, & poſuit ſecundo milliario de civitate Auguſta in memoriam, quam ſibi ſuisq; conſtruxerat.* De utraq; voce eleganter Auguſtinus de cura pro mortu cap. IV. *Non ob aliud vel Memoriæ vel Monumenta dicuntur, ea quæ inſignita fiunt Sepulcra mortuorum, niſi quia eos, qui viven-*

ventium oculis morte ſubtracti ſunt, ne oblivione etiam cordibus ſubtrahantur, in memoriam revocant & admonendo faciunt cogitari: Nam & Memoriæ nomen id apertiſſimè oſtendit, & Monumentum eo quod moneat mentẽ, id eſt, admoneat, nuncupatur. Propter quod & Græci μνημεῖον vocant, quod nos monumentum ſeu memoriam appellamus, quoniam lingua eorum, memoria ipſa, quâ meminimus, μνήμη dicitur. His adde, ſi placet, Iſidorum lib. XV. Orig. cap. XI. Appellantur & *Conditiva* vel *Conditoria*. Seneca Epiſt. LX. *Qui verò latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quaſi in conditivo.* Plinius lib. VII. cap. XVI. de proceriſſimæ ſtaturæ hominibus ſub Auguſto, *quorum corpora ejus miraculi cauſa in conditorio Saluſtianorum aſſervabantur hortorum.* Petronius de Matrona Epheſina loquens: *In conditorium etiam proſequuta eſt defunctum.* Eadem ferè phraſi & Tertull. de Reſurr. carnis c. XLIV. cor noſtrũ *divini theſauri conditorium* vocat. Invenio & *Requietorium* dici in veteri Inſcriptione: *P. SCANTIVS. PHILETVS FECIT. SIBI. ET. SCANTIÆ. NICE. LIB. REQVIETORIVM.* Et in alia:

REQVI-

Reqvietorivm. Amici. Bene. Facere. Semper. Stvdiosvs. Fvi. Cui voci reſpondet illud Lycophronis ἐιωαςήελον. Nam in ſepulcris quieſcere corpora exiſtimantur: unde Cicero ex veteri quodam Poëta libr. I. Tuſcul. quæſt.

Neq; ſepulcrum, quod recipiat, habeat portum corporis
Vbi remiſſa vita corpus requieſcat à malis.

Hinc Caſſiodorus lib. VI. Epiſt. VIII. *Defunctorum ſacram quietem* dicit. Aliter etiam *Sedes* vocantur. Virgil. VI Æneid.

—— *quàm ſedibus oſſa quierunt.*

Am. Marcellinus libr. XXII. *Id metuens ne collectis ſupremis ſedes illis extruerentur, ut reliquis.* Vetus Inſcriptio: *Hanc Sedem. Sibi. Vivi. Posvervnt.* Sic *Apoſtolorum ſedem* invenies L. penult. c. de Sepul. viol. Utitur & Sidonius libr. II. Epiſt. VIII. & Lex *XL.* D. De Relig. & ſumpt. Eadem ſignificatione & *Domus* appellantur. Tibullus lib. III. Eleg II.

Atq; in marmoreâ ponere ſicca domo.

Hinc *Domus æterna* in aliquot Inſcriptionibus. Eadem Metaphora Tertullianus

nus *ſtabula cadaverum* dixit de Reſurrect. carnis cap. XXXVII. *Nemo jam poterit aliud mortuos interpretari, qui ſint in monumentis, niſi corpora & carnem. quia nec ipſa monumenta aliud, quam cadaverum ſtabula.* Et eleganter Nævius Poëta *Theſaurum orcivum* vocat apud Agell. lib. I. cap. XXIV. ad quem locum vide Scaligeri Notas ad Feſt. in voce *Faviſſas.* Mitto jam *Tumuli* vocem vel pueris ſeptuennibus notam in hoc ſignificatu. Cicero lib. III. Tuſc. quæſt. ex Homero:

Quo magis eſt æquum tumulis mandare peremptos.

Valer. Maximus de Mauſoleo ab Artemiſia extructo libr. IIII. cap. VI. *Quid de illo inclito tumulo loquare.* Et alia ſexcenta. Non inconcinnè quoq; *Sarcophagi* appellationem huc traduxit antiquitas. Juvenal. Satyr. X. *Sarcophago contentus erit.* Epigramma Antiq. urbis:

Me nunc torquet amor, tibi triſtis cura receſsit,
Lethæoq; jaces condita ſarcophago.

Et in Epiſtola Liberti ad Ælium Severum: *Rogo Domine permittas mihi in eodem loco in marmoreo Sarcophago ea corpora colligere.* Item L. Libertis. D. De Ali-

mentis legat. Et paſſim alibi. Originem autem & cauſam hujus tralationis ex Plinio diſcimus, qui libr. 36. cap. 17. *In Aſſo Troadis*, ait, *ſarcophagus lapis fiſſili vena ſcinditur. Corpora defunctorum condita ab eo abſumi conſtat intra* XL. *diem, exemptis dentibus.* A quo habet Iſidorus libr. XVI. Origin. cap. IIII. Atq; his potiſſimum nominibus veteres Sepulcra denotaſſe, memoria mihi jam ſuggerit: plura fortean inveniet, qui veterum ſcripta diligenter verſat. Unum addo, quod & doctiſſimum Joan. Meurſium annotaſſe video, Sepulcri vel τοῦ τάφου vocem pro ore vel ventre interdum à bonis autoribus uſurpari. Artemidorus lib. *I.* cap. *LXXXII.* Τὸ μὲν αἰδοῖον παισὶν ἔοικε, τὸ δὲ στόμα τάφῳ. ὅσα γὰρ ἂν λάβοι στόμα διαφθείρει, καὶ οὐ φυλάττει. Regius vates Pſalm. V. Τάφος ἀνεωγμένος ὁ λάρυγξ αὐτῶν. Ad quem locum alluſum ab Optato Afro lib. II. adverſ. Parmen. *Unde furori veſtro tanta fames innata eſt, ut guttura veſtra ſepulcra patentia feceritis? Unicuique ſepulcro ſufficit unum funus & clauditur. Gutturi veſtro honorum funera minimè ſufficiunt, & adhuc patet, dum aliquos quæritis*

quaritis devorare. Sed etiam pro Ventre accipitur tam beſtiarum quàm hominum. Lycophron in Caſſandra: v. 413.

Πολλῶν γὰρ ἐν σπλάγχνοισι τυμβευθήσεται
Βρωθεὶς πολυστίχοισι καμπέων γνάθοις
Νήρειθμος ἑσμός. h. e. interp. Scaligero:

Nam plurimarum ventre funerabitur
Serratidentum fauce camparum abditum
Examen ingens.

Idem verſ. 1202.

Τύμβος μέγας κέντωρος ὠμόφρων στρατοῦ.

Ovidius libr. VI. Metamorph. de Tereo, qui Ityn filium comederat, huc alluſit:

Flet modò ſeq; vocat buſtum miſerabile nati.

Valer. Maxim. libr. 4. cap. 6. de Artemiſia: *Quid enim aut eos colligas, aut de illo inclyto tumulo loquare, cum ipſa Mauſoli vivum ac ſpirans ſepulcrum fieri concupierit, eorum teſtimonio, qui eam extincti oſſa potione aſperſa bibiſſe tradunt.* Quintilianus Declam. XII. *Æſtuant adhuc intra pectus ſepulcra ventribus noſtris cognata viſcera.* Mar. Anton. lib. 4. τῶν εἰς ἑαυτόν: χρὴ δὲ, inquit, μὴ μόνον ἐνθυμεῖσθαι τὸ πλῆθος τῶν θαπτομένων

ὅτωσι σωμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ἑκάστης ἡμέρας ἐσθιομένων ζώων, ὑφ' ἡμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ζώων, ὅσος γὰρ ἀριθμὸς καταναλίσκεται καὶ ὅτωσί πως θάπτεται ἐν τοῖς τῶν τρεφομένων σώμασι. Apuleius libr. v. Metamorph. *At hic jam tua exiſtimatio, utrum ſororibus pro tua curâ ſollicitis aſſentiri velis & declinata morte nobiſcum ſecura periculi vivere, an ſæviſſimæ beſtiæ ſepeliri viſceribus.* Huc pertinet & illud, quod Vultures τάφοι ἔμψυχοι dicti ſunt. Unde Hermogenes libr. περὶ ἰδέων. cap. περὶ σεμνότητος: παρὰ δὲ τοῖς ἀποξύλοις τουτοισὶ σοφισταῖς, inquit, πάμπολλα εὕροις ἄν: Τάφους τε γὰρ ἐμψύχους τοὺς γῦπας λέγουσιν, ὧνπερ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι. Ennius de Metio Suffetio quadrigis diſtracto:

Vulturis in ſylvis miſerum mandebat hemonem;
Heu quàm crudeli condeb at membra ſepulcro.

Quemadmodum igitur Venter & Os Sepulcrum appellantur: ita reciprocè Saturnus devoraſſe filios dictus eſt, quos extulerat, ſepelieratq;. Lactantius lib. I. cap. XIII. *Sed fictum ſanè putemus Saturnum filios devoraſſe, modò cum aliqua ratione, num idcirco, quod ait vulgus comediſſe filios ſuos eum, qui extulerit ſepulturæq; mandaverit?*

CAP. XI.

Sepulcra quisq; ſibi ipſe ſolebat exſtruere: vel etiam Heredes ultrò. Formulæ Inſcriptionum. Vivus fecit. Se vivo fecit. De ſuo. De ſua pecunia. *Sepulcrum D. Hadriani, hodie* Caſtellum S. Angeli.

SEd hæc ὡς ἐν παρόδῳ dicta ſunt: jam *Qui Sepulcra* extruxerint videamus. Solebant autem ea Vivi plerumque ipſimet ſibi facere, partim ut haberent certum hoſpitium, ubi corpus requieſceret, cum primùm mortualis hora adveniſſet: partim ut eo ipſo nominis ſui memoriam ab oblivione vindicarent. Xiphilinus in vita Trajani: Καὶ ἔστησεν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ κίονα μέγιστον, ἅμα μὲν ἐς ταφὴν ἑαυτῷ, ἅμα δὲ εἰς ἐπίδειξιν τοῦ κατὰ τὴν ἀγορὰν ἔργου. *In foro ſuo columnam maximam collocavit partim ſepeliendi ſui cauſa, partim ut opus, quod ipſe fecerat circa forum, poſteris oſtenderet.* Seneca de brevitate vitæ circa finem: *Quidam verò diſponunt etiam illa, quæ ultra vitam ſunt, moles magnas ſepulcrorum & operum publicorum dedicationes.* Tertullianus de teſtimonio animæ cap. IIII. *Quis non hodie memoriæ poſt mortem frequentandæ ita ſtudet, ut vel literaturæ operibus vel ſimplici lau-*

ci laude morum, vel ipſorum ſepulcrorum ambitione nomen ſuum ſervet? Sic Auguſtus Cæſar vivus ſibi Mauſoleum condidit, de quo Suetonius in ejus vitâ, cap. 100. *Id opus inter Flaminiam viam ripamq́; Tiberis ſexto ſuo conſulatu extruxerat.* De Hadriano qui juxta Tiberim ſibi monumentum fieri curaverat, iterum Xiphilinus in ejus vitâ: Ἐτάφη δὲ πρὸς αὐτῷ τῷ ποταμῷ πρὸς τῇ γεφύρᾳ τῇ Αἰλίᾳ. ἐνταῦθα γὰρ τὸ μνῆμα κατεσκευάσατο. τὸ γὰρ Αὐγούστου ἐπεπλήρωτο, καὶ οὐκέτι οὐδεὶς ἐν αὐτῷ ἐτέθη. *Sepultus eſt ad flumen juxta pontem Ælium, ubi monumentum fecerat. Nam Auguſti Mauſoleum plenum erat, in quo nemo amplius ſepultus eſt.* Vide & Spartianum in vita Hadriani & Procopium de bello Gothico: qui id extra portam Aureliam ad lapidis jactum à mœnibus abfuiſſe tradit: hodie mœnibus incluſum à militibus commodè habitatur, & præſidium eſt ſummorum Pontificum, qui in illud per porticus ac meatus ex palatio Vaticano commeare tutò poſſunt, & vulgò *Caſtellum S. Angeli* appellatur. Pertinet huc elegans Inſcriptio, quæ extat in Epigr. antiq. urbis in Regione Arenulæ:

L. Va-

L. VALERIVS. ZABDÆ. MERCATORI. VENALITIARIO.

SEU. STUPOR. HUIC. STUDIO. SIVE. EST. INSANIA. NOMEN.
OMNIS. AB. HAC. CURA. CURA. LEVATA. MEA. EST.
MONUMENTUM. APSOLVI. HOC. IMPENSA MEA.
AMICA. TELLUS. UT. DET. HOSPITIUM. OSSIBUS.
QVOD. OMNES. ROGANT. SED. FELICES. IMPETRANT.
NAM. QVID. EGREGIUM. QVIDVE. CUPIENDUM. EST. MAGIS.
QVAM. UBI. LUCEM. LIBERTATIS. ACCEPERIS.
LAPSUM. SENECTÆ. SPIRITUM. IBI. DEPONERE?
QVOD. INNOCENTIÆ. SIGNUM. EST. MAXIMUM.

His ſimile eſt Epigramma, quod extat lib. III. Ανθολογ. tit. 6.

Τὴν σορὸν, ἣν ἐσορᾷς ζῶν Μάξιμος αὐτὸς ἑαυτῷ
Θῆκεν, ὅπως ναίῃ παυσάμενος βιότου.

Hinc illa in antiquis Inſcriptionib. crebra verba: V. F. id eſt, *Vivus fecit.* vel V. F. C. id eſt, *Vivus faciundum curavit.*

vel V. H. S. F. M. id eſt, *Vivus hoc ſibi fecit monumentum*. Et illa apud Val. Probum: V. S. P. & V. S. L. M. Quæ ſic interpretatur: *Vivus ſibi poſuit*. Et, *Vivus ſibi locum monumenti*. In quibusdam invenitur, *SE VIVO FECIT*. Quod genus loquendi etiam apud Apuleium invenire eſt lib. XI Metamorph. *Ad inſtar Solis me exornato errabam*, pro, *Ego exornatus*. Exemplis res fiet clarior.

Romæ in ædib. Atilii Delphinii:

D. M.
L. AIVS. ANICETVS.
FECIT. SIBI. ET. IVLIÆ
PRIMIGENIÆ. CON-
IVGI. CARISSIMÆ.
HIC. CVM. ESSET. ANNORVM
LXV. HOC. SEPVLCRVM. VI-
VOS. COMPARAVIT.

Nuceriæ:

ALLIA. QVIETA.
VIVA. FEC. SIBI. ET
L. AVERELIO. FORTVNATO.
CONIVGI.

Reate

Reate in ædib. Petri Silverii

C. IVLIO. C. F. LONGINO
DOMO. BOLDINIA
PHILIPPIS. MACEDONIA
VETERANVS. LEG. VIII. AVG
DEDVCTVS. AB. DIVO. AVGVSTO
VESPASIANO. QVIRIN. REATE
SE. VIVO. FECIT. SIBI
ET IVLIAE. C. L. ELPIDII. CON-
IVGI SVÆ &c.

Cum igitur adhuc in vivis erant, ipſimet ſibi ſolebant monumenta extruere & ita præſumere officia heredum, quos negligentius interdum circa hanc rem verſari videbant. Unde etiam queritur Plinius lib. VI. Epiſt. X. Virginii Rufi ſepulcrum poſt decimum à morte ejus annum necdum abſolutum eſſe: *Libuit etiam monumentum ejus videre & vidiſſe pœnituit. Eſt enim adhuc imperfectum nec difficultas operis in cauſa modici ac potius exigui; ſed inertiâ ejus cui cura mandata eſt. Subit indignatio cum miſeratione, poſt decimum mortis annũ, reliquias neglectumq; cinerẽ, ſine titulo, ſine nomine jacere, cujus memoria orbem terrarum gloria pervagaretur.* Et ſtatim:

Cc 5 *Tam*

Tam rata in amicitia fides, tam parata oblivio mortuorum, ut ipſi nobis debeamus etiam conditoria extruere, omnia heredum officia præſumere. Quæ verba mihi in memoriam revocant InſcriptionemNovam, quam & Neoſtadii in Auſtria & Vratislaviæ me legere memini in Epitaphio duorum Epiſcoporum:

Certa. Dies Nvlli. Mors Certa. Incerta Seqventvm Cvra. Locet. Tvmvlvm Qvi Sapit Ipse Sibi.

Quod ſi morte præventi ſepulcrum abſolvere non potuiſſent, heredes perficere ſolebant; Sueton. in Auguſt. 17. de Antonio & Cleopatra. *Ambobus communem ſepulturæ honorem tribuit ac tumulum ab ipſis inchoatum perfici juſſit.* Et patet ex Inſcriptione, quæ eſt in via Oſtienſi quarto ab urbe lapide:

D. M.

M. Antonii. Antii. Lupi. PR.
Patrici. Auguris. Qvæst. Sodal.
Titii. Trib.

Mil.

MIL. LEG. II. ADIUTR. PIAE. FIDEL.
XVIR. STL. IUD. PRÆF. FER.
LAT. CUIUS. MEMORIA. PER. VIM.
OPPRESSA. IN
INTEGRUM. SECUNDUM. AMPLISSIMI.
ORDINIS
CONSULTUM. RESTITVTA. EST. SEPULCRUM. AB. EO. COEPTUM
CLAUDIÆ. REGILLÆ. UXORI. ET ANTIÆ. MARCELLINÆ. FIL.
PIETATIS. SUÆ. ERGA. EUM. TESTIFICANDÆ. GRATIA. ET
NOMINIS. EIUS. IN. PERPETUUM. CELEBRANDI. PERFECERUNT. ATFINES
M. VALERIUS. BRADUA. MAURICUS
PONTIF. ET ANTONIA. VITELLIA
Q. FABIUS. HONORATUS. T. ANNÆUS.
PLACIDUS.

Nec verò inchoata ſolùm ſepulcra heredes vel Liberti perficiebant: ſed & interdum nova è ſolo defunctis ſuo ſumptu propter illorum erga ſe merita ædificabant. Unde hæ in ſaxis antiquis formulæ: *DE. SVO.* vel *DE. SVA. PECVNIA B. M. F.* quarum pleni ſunt omnes literati Lapides.

Romæ ad D. Agnetis;

D. M.
Agriae
Agathe
Postiensis. Thallus
Tutor. Sevir. Aug. Et
Agria. Thrynosa. Heredes
De. Suo. Fecerunt
B. Et. Sibi. M.

Romæ in hortis Fabiani:

L. Cestius. Hilarus. Vixit. A. xxxv
Appaiena. Amabilis. Et
Q. Minucius. Faustus
Posuerunt. De. Suo.

Romæ in domo Porciarum.

Venuleia. P. P. L. Philematium
Sibi. Et. Viro. Suo.
M. Porcio. M. L. Pollioni
Scr. Libr. Aed. Cur. Lict. Cur
De. Sua. Pecunia. Fecit.

Romæ trans Tiberim in Ædib. Aurelii Matthæi;

DIs. Manib.
M. Popilli
Apolloni

C. Lu-

C. LVCILIVS
SVCCESSVS
AMICVS. DE. SVO

Cæſennæ in Burgo.

T. MANILIO. C. F. HOR. RVFO
SEXTILIAE. P. L. DATÆ. VXORI
SEXTILIAE. P. L. PRIMOGENIÆ.
ANNORVM. XIII.
DELICIVM EORVM
DATA
D. S. P. F. C.

CAP. XII.

De Sepulcris ex Teſtamento factis. Heredes ſcripti ſub condicione, ut Monumentum facerent. Item Legata relicta ſub condicione eadem. Sumptus in Monum. teſtamento definiti: itemq; Modus. Vtrumq; tamen interdum alterius arbitrio permiſſum. Lex Antoninorum de ſepulcris apud Iul. Capitolinum explicata.

EX dictis patet, interdum ultrò Heredes defunctis monumenta extruxiſſe. Verùm idipſum etiam nō raro teſtamentis facere jubebantur. unde Lex v. Cod. De Relig. & ſumpt. funer. *Militis*, inquit, *voluntatem, quam circa monumentum ſibi faciundum, teſtamentum expreſſit, & pater & mater ejus heredes negligere non debent.* Et

Et lege *LXXXVI*. D. De Acquir. vel amittend. heredit. Papinianus refert, Filium morientem codicillis ab herede ſuo petiiſſe, *ut ſibi parentibusq; ſuis in poſſeſſione matris monumentum extrueret*. Vlpianus Leg. XVIII. De famil. erciſc. *Sed & cum monumentum juſſit Teſtator fieri, familiæ erciſcundæ agentiut fiat*. Et in vetuſtis Lapidibus hæc verba crebrò legimus: *Testamento. Fieri. Iussit. Heredes. Faciundum. Curaverunt.* quæ ſingularibus hiſce literis ſcribi ſolita, *T. F. I. H. F. C.* Val. Probus & Aldus Manucius monuerunt. Interdum tamen ita ſcribebant: *H. E. T. F.* hoc eſt, *Heredes. Ex. Testamento. Fecerunt.* vel breviùs: *Ex Testamento.* uti ex his Inſcriptionibus videre eſt.

Sæpini:

C. Centio. L. L. Firmo. Et
Centiae. SP. F. Paullæ. Et
Centiae. L. L. Quartae
Hoc. Monumetum. Ex. Testamento Sibi. Fieri. Iussit.

Nepete

Nepete in Cathedrali Eccleſia:

HERENNIAE. C. F. IVSTAE
M. APISTIVS. M. F. SABINVS. DVVMVIR
VEIOS. IIII VIR. NEPETE
VXORI. SANCTISSIMÆ
ET PIENTISSIMÆ. ET
DE. SE. OPTIME. MERITÆ
TESTAMENTO. FIERI
IVSSIT.

In Lapide Hiſpanienſi:

Q. FVLVIO. Q. F. OPPIA. AED. Q. F. OPPIOLA TEST. PONI. IVS. C. APPIVS. SVPERSTES. CANINIVS MONIANVS. H. P. C. h. e. *Teſtamento poni juſsit.* C. *Appius ſuperſtes heres ponendum curavit.*

Romæ propè ædes Card. Gambaræ:

D. M.
C. VALERIO. C. F.
CLA. CVPITO
CELETE. MIL. COH.
VI. PR. 7. AVRELI
MIL. ANN. VI. VIX
ANN. XXIIII

C. QVAR.

C. Quartius. Secundus. Mil. Leg. XIII.
Gem. Fratri. B. M.
Et. Numisia. Sabi
Coniugi. B. M.
T. P. I. Hered. F. C.

Romæ in ædib. Matthæi Porcarii ad D. Jo. de Pinea.

C. *Livius. C. F.*
Iustus
Novaria. Mil
cho. IIII. Pr.
Ↄ. Licini. Milit
Ann. XVIIII.
Vix. Ann. XXXVII.
H. S. E. T. F. I.

Veronæ

M. Tenatius. C. F. Niger
Sibi. Et
C. *Tenatio. P. F. Patri*
Domitiæ. C. F. Secundæ. Matri
C. Tenatio. C. F. Probo. Fratri
T. F. I.

Quid? quod heredes quandoque ſcribebantur hac condicione, *ut monumentum facerent*. Alfenus L. 44. D. De hered. inſtit.

Pater-

Paterfamilias, inquit, *duos heredes inſtituerat: eos monumentum facere juſſerat in diebus certis*. Ulpianus L. vi. D. De Condicion. inſtit. *Si quis ita inſtitutus ſit: ſi monumentum poſt mortem teſtatoris in triduo proximo mortis ejus feciſſet.*

Interdum verò Legata relinquebantur iis, qui monumentum feciſſent: cujusmodi Legatû refert Javolenus Leg. *XL*. D. De condic. & demonſt. *Deinde ita legaverat: Luciis, Publiis, Corneliis ad monumentum ædificandum mille heres meus dato*. Sic Ulpianus Leg. x. D. De rebus dubiis: *Si fuerit Legatum relictum ei, qui monumentum fecerit, & plures fecerint*. Vide etiam L. cxii. D. De condic. & demonſtr. Ideo in antiquis Lapidib. ſcriptum: *Ex.* C*ausa.* L*egati.* Romæ in Ædib. Caſp. Scapucii:

D. M.
M. Libio
Mucroni
C. *Caecinna*
Quintilianus
Amico

Bene. Merenti
Ex Causa Legati
Fecit.

Solebant etiam Teſtatores interdum ſumptus, quos in monumentum ſuum fieri vellent, nominatim definire: cujus rei frequens mentio apud JureConſultos. Paulus libro ſingulari ad L. Falcidiam. D. Lib. 35. lit. 2. *Marcellus*, inquit, *an funeris monumentiq; impenſa, quantam teſtator fieri juſſit, in ære alieno deduci debeat, reſpondit,&c.* Papinianus Leg. 31. D. De rebus geſtis: *Libertos certam pecuniam accipere teſtator ad ſumptum monumenti voluit.* Idem L. 50. D. De hered. petit. *Si defuncto monumentum, condicionis implendæ gratia, bonæ fidei poſſeſſor fecerit: dici poteſt, quia voluntas defuncti vel in hoc ſervanda eſt, utiq; ſi probabilem modum faciendi monumenti ſumptus vel quantum teſtator juſſerit, non excedat,*&c. Sed clarius id oſtendit Alfenus l. 202. D. De verb. ſignif. *Cum in teſtamento ſcriptum eſſet, ut heres in funere aut in monumēto duntaxat aureos centum conſumeret: non licet minus conſumere: ſi amplius vellet, licet: neque ob eam*

rem

rem contra teſtamentum facere videtur. Et Scævola l. 42. D. De Legat. & Fideicom. III. *Titius de monumento, quod ſibi extrui volebat, ita cavit: Corpus meum uxori meæ volo tradi ſepeliendum in fundo illo, & monumentum extrui ad quadringentos aureos.* Loquuntur idipſum etiam Inſcriptiones.

Romæ in ædib. Atilii Delphinii:

MINUCIA. M. L. HEDONE
SACRORUM
VIXIT. ANNIS. LXXXXVII
TESTAMENTO. FIERI
IUSSIT. EX. HS. Iↄↄ. ∞. CC.

Romæ ad D. Cæſarii prope Pontem Sixtum:

L. TARQUITIO. L. F.
ETHRUSCO
SULPITIANO
SCRIBAE. QUÆSTORIO
EX. TESTAMENTO
DE. HS. XX.

Reate:

L. CASIENUS. A. F. CLA. EX. TESTAMENTO. HS. (cIↄ). (cIↄ).

Arbitratv. Pollae. Rvntiae. L. F. Vxoris. L. Casieni. L. L. Erotis. L. Casieni L. L. Hilarii.

Et alius Lapis:

C. *Valerivs.* C. F. *Qvae. Broccivs. Sibi.* C. *Valerio. Ovf. Patri. Testamento. Fieri. Ivssit. HS* (ↀ). *Arbitratv. Valeriae.* C. F. *Sororis. Et. M. Marci.*

Ad hanc igitur ſummam, cui cuimodi illa fuerit, quam Teſtator præfinierat, Monumentum ab heredibus erat exſtruendum, ut patet ex Leg. ccii. De verb. ſignif.

Quod ſi tamen ſumptus ille Teſtatoris facultates excederet, tum voluntatem ejus ſequi heredes nô fuiſſe coactos, mon.t Vlpianus L. 14. De Religioſis. cujus verba ſupra adduximus. vide & Leg. v. Dig. De hered. petit. Et Leg. xxxvii. D. De Relig. & ſumpt. funer.

Sæpe tamen factum, ut heredes pro ſuo erga defunctum amore & benevolentia, impenſis à Teſtatore præſcriptis *De Svo*

SVO aliquid adjicerent; quod ex innumeris ferè Inſcriptionibus videre eſt.

Romæ in ædib. Maffæjorum:

DIS MANIBVS
Q. LOLLI. FELICIS. VIX. ANN. LIIX.
MENSES. III. DIES XIIX.
LOLLIA. IONIS. FILIA. NATVRALIS
IDEM. LIBERTA. PATRI. OPTIM. ET
Q. LOLLIVS. FELIX. PATRONO
BENE. MERENTI
EX. TESTAMENTO. EIVS. HS. III. M. N.
ET. EX. SVO. AMPLIVS. ADIECTIS
HS. III. CCCC. M. N. FECERVNT. ET. SIBI
ET. SVIS. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE
POSTERISQVE. EORVM

Romæ in hortis D. Petri ad vincula:

L. MARCIO. L. L. THEODORO. ET
FRATRI. EIVS. ET
MARTIAE. L. L. PHILVMINAE. VXORI
EX. TESTAMENTO. HS. (CIↃ). (CIↃ)
ARBITRAT.
MARCIAE. L. L. PHILVMINAE. VXORIS
RELIQ. PECVNIAM
DE. SVO. ADIECIT
HAVE. TIBI. VALE.

Non autem impenſas ſolùm: ſed & modum, ad quem ſibi monumentum fieri cupiebant, Teſtatores in ultimis ſuis voluntatibus expreſſiſſe legimus. Alphenus D. De condic. & Demonſtr. L. 27. *In teſtamento quidã ſcripſerat, ut ſibi monumentum ad exemplum ejus, quod in via Salaria eſſet Pub. Septimii Demetrii, fieret: niſi factum eſſet, heredes magna pecunia mulctare.*

Sepiſsimè tamen & ſumptus & modum heredis vel alterius arbitrio permittebant. unde Pomponius L. VI. D. De condic. & demoſtr. *Qui alicujus arbitratu monumentum facere juſſus ſit, ſi is cujus arbitrium eſt, nõ vivat, vel adeſſe non poſsit aut rei arbitrari nolit*, &c. Javolenus L. 40. D. eodem. *Thermus minor, quorũ arbitratu monumentũ ſibi fieri vellet, teſtamento ſcripſerat.* Julianus L. XI. D. De condict. cauſa dicta: *Si heres arbitratu liberti certã ſumma monumentum juſſus facere, dederit Liberto pecuniam.* Inſcriptio Romana in ædibus Norciarum:

DIS. MANIB. SACRVM OFILLIA. PYTHVSAE. TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. ARBITRATV. C. TALASI. APTI.

Et

Et alia Inſcriptio

L. CALPVRNI. RESTITVTI
EX. TESTAMENTO. FACTVM
ARBITR. HEÆEDVM
CALPVRNIA. RESITVTA.

Romæ ad Theatrum Marcelli:

L. APISIVS. C. F. SCAPTIA. CAPITOLINVS EX. TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. MONVMEN. ARBITRATV. HEREDVM. SVORVM. ET. SIBI ET. SVIS.

Hinc Horatius lib. II. Satyr. v.

—— ſepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordiqus extrue.

Non autem Sepulcra ſolùm, ſed & quicquid poſt mortem ſuam fieri volebant, arbitrio alterius permittere erant ſoliti, uti Epulum & hujusmohi quid; idem Horatius lib. II. Sat. III.

——atq; epulum arbitrio Arrl.

Vide Turneb. lib. XXVIII. Aduerſ. cap. III. Non prætereunda hîc Antoninorũ Impp. Lex, quam ab aliis nõ rectè intellectũ, nos hoc loco explicaturos ſupra promiſimus. Facit ejꝰ mentionẽ Capit. in vita Antonini his verbis: *Tanta peſtilẽtia fuit, ut vehiculis*

cadavera ſint exportata ſarraciſq;. Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſepulcrorumq; acerrimas ſanxerunt ; quandoquidem caverunt, ut ſi quis vellet, fabricaret ſepulcrum: quod hodieque ſervatur. Vt eſt in libris vulgatis. Quam lectionem videtur amplexus Claudius Guichardus, exiſtimans Antoninos voluiſſe, ne poſtillâ heredes ad ſepulcrum faciendum ullis legibus cogerétur, neve fraudi ipſis eſſet neglecta in eo teſtatoris voluntas. Id quod probat Reſcripto Alexandri Imp. quem diſertè caviſſe, *ne ob neglectam defuncti voluntatem circa faciendum monumentum bona fiſco deferantur*, teſtatur Lex v. Cod. De Relig. & ſumpt. funer. cum quâ planè conſentit lex v. Cod. De his quib. ut indignis. Sed ubi hîc ſeveritas illa vel acrimonia, qua leges Antoninorum præditas fuiſſe Capitolinus affirmat? Imò verò nihil iis eſſet humanius nihil mitius, ſi hanc interpretationem admiſerimus. In aliis editionibus reperi: *Ne uti quis vellet, fabricaret ſepulcrũ*; quaſi hac lege immodici heredũ ſumptus circa ſepulcra coërcerentur, quæ ad certum impenſarum modum Antonini redegerint. Ceterùm cùm ea tempeſtate leges
hæ

hæ latæ ſint, quâ catervatim homines moriebantur, incuriam potius heredum caſtigare voluiſſe Imperatores, quàm luxum coërcere, veroſimile eſt. Rectè igitur & meo quidem judicio, planè ἀδσύχως locum hunc unius vocis adjectione integrandum cenſuit eruditiſſimus Caſaubonus. *quandoquidem caverunt, ut ſi quis ſuccedere vellet, fabricaret ſepulcrum.* quemadmodum & in ejus nuperrimè editis ad Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores Notis doctis Jupiter! & ingenioſis legimus: & ante biennium vir humaniſſimus ipſemet incoràm mihi ſignificavit, cum Lutetiæ Pariſiorum ſententiam ejus ſuper hoc difficili & obſcuro Capitolini loco exquirerem. Unde jam clarum eſt, quam toto cœlo errent, qui abrogatum hac lege cremandi morem exiſtimarunt: cujuſmodi ſenſum hinc nullis fidiculis extorqueri poſſe, mecum fatebuntur omnes, qui rationem in capite, non in calcaneis gerunt.

CAP. XIII.

Sepulcra quibus extructa, & eorum diſcrimen. Sepulcra duûm generum: Singularia & Communia. Hæc

iterum duplicia: Alia Hereditaria, quæ & Patria, Avita, Gentilia vel Gentilitia dicuntur: alia Familiaria. In monumentorum Inſcriptionibus diſertè cautum de perſonis, quæ vel inferri eò deberent, vel excludi.

SEd *Quibus* ſepulcra fieri ſolita, & quod illorum diſcrimen nunc dicam. Non enim omnia unius generis fuère; nec unicuique in quodlibet inferrendi jus. Hæc dum accuratius mecum conſidero, reperi duo fuiſſe antiquitus Sepulcrorum genera: Vnum, quod quis ſibi duntaxat vel etiam conjugi ſuæ fecerat; Alterum, quod ſibi, familiæ poſterisq; ſuis. Primi generis Sepulcra nulli omnino heredum vel libertorum patebat. Ideoq; pœna plerunq; vel etiam exſecratio diſtrictè ſolita apponi, ſi quis eo inferretur. ut videre eſt ex hac Inſcriptione Hiſpanienſi:

L. Silo. Sabinvs. Bello. Cont. Viriatvm. Confoss. Mvltitvd. Telor. Ad. L. Plavt. Præt. Delatvs Hvmeris. Mil. Hoc. Sepvlchr. E. Pecvnia. Mea. Mihi. Feci. In. Qvo. Neminem. Velim. Mecvm. Nec. Servvm. Nec. Li-

Libervm. Inferri. Si. Secvs. Fiet. Velim. Ossa. Qvorvm-cvnq. Sepvlchr. Moveri. Si. Patria. Libera. Erit.

Item ex alia:

In. H. S. Libert. Sive. Liber. Inferatur. Nemo. Secus. Qvi. Fecerit. Mitem. Isidem. Iratam. Sentiat. Et. Suorum. Ossa. Eruta. Atqve. Dispersa. Videat.

Quo nomine autem hujusmodi Sepulcra propriè appellata ſint, velim doctiores inveſtigent: me quidem id neſcire, libens fateor, Requietoria, Loca, & Oſſuaria, ac Cineraria huc non pertinent: *Singularia* fortean vel *Priva* non malè dixerim.

Alterius verò generis Sepulcra, *Communia* vocabantur, de quibus Cicero 1. Officior. *Magnum eſt eadem habere monumenta majorum, iisdem uti ſacris, ſepulcra habere communia.* Juſtianus Imp. libr. 11. Inſtitut. tit. De rer: diviſione: *In communem locum purum invito ſocio inferre non licet: in commune verò ſepulcrum etiam invitis ceteris licet inferre.*

Auſonius

iterum duplicia: Alia Hereditaria, quæ & Patria, Avita, Gentilia vel Gentilitia dicuntur: alia Familiaria. In monumentorum Inſcriptionibus diſertè cautum de perſonis, quæ vel inferri eò deberent, vel excludi.

SEd *Quibus* ſepulcra fieri ſolita, & quod illorum diſcrimen nunc dicam. Non enim omnia unius generis fuère, nec unicuique in quodlibet inferrendi jus. Hæc dum accuratius mecum conſidero, reperi duo fuiſſe antiquitus Sepulcrorum genera: Vnum, quod quis ſibi duntaxat vel etiam conjugi ſuæ fecerat; Alterum, quod ſibi, familiæ poſteriſq; ſuis. Primi generis Sepulcra nulli omnino heredum vel libertorum patebat. Ideoq; pœna plerunq; vel etiam exſecratio diſtrictè ſolita apponi, ſi quis eo inferretur. ut videre eſt ex hac Inſcriptione Hiſpanienſi:

L. SILO. SABINVS. BELLO. CONT. VIRIATVM. CONFOSS. MVLTITVD. TELOR. AD. L. PLAVT. PRÆT. DELATVS HVMERIS. MIL. HOC. SEPVLCHR. E. PECVNIA. MEA. MIHI. FECI. IN. QVO. NEMINEM. VELIM. MECVM. NEC. SERVVM. NEC. LI-

Liberum. Inferri. Si. Secus. Fiet. Velim. Ossa. Quorumcunq. Sepulchr. Moveri. Si. Patria. Libera. Erit.

Item ex alia:

In. H. S. Libert. Sive. Liber. Inferatur. Nemo. Secus. Qui. Fecerit. Mitem. Isidem. Iratam. Sentiat. Et. Suorum. Ossa. Eruta. Atque. Dispersa. Videat.

Quo nomine autem hujusmodi Sepulcra propriè appellata ſint, velim doctiores inveſtigent: me quidem id neſcire, libens fateor, Requietoria, Loca, & Oſſuaria, ac Cineraria huc non pertinent: *Singularia* fortean vel *Priva* non malè dixerim.

Alterius verò generis Sepulcra, *Communia* vocabantur, de quibus Cicero I. Officior. *Magnum eſt eadem habere monumenta majorum, iiſdem uti ſacris, ſepulcra habere communia.* Juſtianus Imp. libr. II. Inſtitut. tit. De rer. diviſione: *In communem locum purum invito ſocio inferre non licet: in commune verò ſepulcrum etiam invitis ceteris licet inferre.*

Auſonius

Auſonius Epitaph. xxxvii.

Me ſibi & uxori & gnatis commune ſepulcrum
Conſtituit ſeras Carus ad exſequias.

Inſcriptio Hiſpanienſis:

Vos. Filii. In. Viventem. Parentem. Pientissimi. In. Mortuum. Pii. Magis. Paternos. Cineres. Ex. Hispania. Exportate. Communiqve. Sepulcro. Condite. Qvo Avitis. Cineribus. Immixti. Sacro. Gaudeant. Anniversario. Parentari.

Erant autem Communia hæc ſepulcra rurſum duplicia: alia *Hereditaria*, alia *Familiaria*. ſic enim à Juriſconſultis diſpartita legimus. *Hereditaria*, auctoribus Caio & Ulpiano, definimus, *quæ quis ſibi hæredibusq; ſuis conſtituit, vel quæ paterfamilias jure hereditario acquiſivit.* D. De Relig. & ſumpt. funer. Alio nomine *Sepulcra majorum* vocantur. Quinctil. declamat. xi. *Miſer ego nec ad cadaver acceſſi, non in ſepulcra majorum meis manibus intuli, nec licuit ſuper ipſa corpora proclamare: Non feci.* Eodem ſenſu etiam *Patria dicuntur.*

Teren-

Terentius in prologo Eunuch.

Vnde in patrium monumentum pervenerit.

Virgil. lib. x. Æneid.

Iſtic nunc metuende jaces, non te optima mater
Condet humi, patrioq; onerabit membra ſepulcro.

Item *Avita*. Ovidius lib. XIII. Metamorph.

At puto funeribus dotabere regia virgo,
Condeturq; tuum monumentis nomen avitis.

Ac lib. IIII. Triſt. Eleg. III.

Et cinis in tumulo poſitus jacuiſſet avito,
Tactaq; naſcenti corpus haberet humus.

Item *Gentilia* vel *Gentilitia*. Vell. Paterculus lib. II. de Vari clade: *Caput ejus abſciſſum latumq; ad Marobodũum, & ab eo miſſum ad Cæſarem: gentilitij tamen tumuli ſepultura honoratum eſt.* Sic Neronem *gentili Domitiorum monumento* conditum refert Suetonius in ejus vitâ cap. L. Hæc intellexit Valerius Max. libr. IX. cap. De crudelitate. *Quàm porrò crudeliter ſe in Mario prætore geſſit? quem per ora vulgi ad ſepulcrum Lutatiæ gentis pertractum, non prius vitâ privavit, quàm oculos infelicis erueret.* Et Solinus cap. V. *Quorum reliquiæ*

Familiaris autem ad familiam etiamſi nullus ex ea heres ſit, non etiam ad alium quenquam, qui heres non eſt, pertinere poteſt. Videatur & L. IIII. C. eod.

Ex his igitur facilè colligere poſſumus, Libertos etiam in Familiaria ſepulcra jure inferri potuiſſe, etiamſi heredes non fuerint. Libertos enim in Patroni famil â ſemper numeratos fuiſſe conſtat. Etſi autem, ut ex his apparet, manifeſti ferè juris fuit, quibusnam in quælibet ſepulcra inferendi jus fuerit: nihilominus tamen veteres controverſiarum, quæ inde oriri poſſent, tollendarum cauſa, expreſsè ſolebant cavere de perſonis, quas vel inferri in ſuum monumentum vel ab eo excludi malebant, ut patet ex duabus hiſce Inſcription. antiq. clauſulis:

SIBI. ET. CONIUGI. ET. LIBERIS. ET. LIBERTIS. LIBERTABUSQ. POSTERISQ. EORUM. FECIT.

Et ex illâ alterâ:

HOC. MONUMENTUM. HEREDES. NON SEQVITUR.

Vel

Vel aliter; HOC. MONUM. HEREDES. EXTRANEOS. NON. SEQVITUR.

Sæpiſſimè enim hæ duæ clauſulæ conjunguntur, & raro unam ſine alterâ in antiquis Lapidibus invenias. Romæ in Hortis Carpens:

DIS. MANIBVS
M. VLPIVS. AVG. LIB. SYMPHORVS. FLATVRARIVS. AVRI. ET. ARGENTI. MONETAR. SIBI. ET. VLPIÆ. HELPIDI. QVÆ. ET. CLAVDIA. LIB. ET. VXORI. SVÆ. VLPIÆ. ARSINOE. FILIÆ. ET. CLAVDIO. ANTHIOCIANO. FILIO HELPIDIS. LIB. SVÆ. FECIT. ET LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. VTRIVSQVE. SEXVS. QVI. EX. FAMILIA. MEI. ERVNT. RELIQVIARVM. SVARVM. CONDENDARVM. CAVSA. ET. POSTERISQVE. EORVM. QVI. IN NOMINE. MEO PRÆMANSERINT EA. CONDICIONE. NE. FIDVCIENT. NE. VENDANT. NEVE. ALIO. QVO. GENERE. ID. SEPVLCRVM. SIVE. MONVMENTVM. EST. ALIENARE. VLLI. POTESTAS, SIT.

H. M. H. N. S.

Digitized by Google

Non autem impenſas ſolùm: ſed & modum, ad quem ſibi monumentum fieri cupiebant, Teſtatores in ultimis ſuis voluntatibus expreſſiſſe legimus. Alphenus D. De condic. & Demonſtr. L. 27. *In teſtamento quidã ſcripſerat, ut ſibi monumentum ad exemplum ejus, quod in via Salaria eſſet Pub. Septimii Demetrii, fieret: niſi factum eſſet, heredes magna pecunia mulctare.*

Sepiſsimè tamen & ſumptus & modum heredis vel alterius arbitrio permittebant. unde Pomponius L. vi. D. De condic. & demoſtr. *Qui alicujus arbitratu monumentum facere juſſus ſit, ſi is cujus arbitrium eſt, nõ vivat, vel adeſſe non poſſit aut rei arbitrari nolit*, &c. Javolenus L. 40. D. eodem. *Thermus minor, quorũ arbitratu monumentũ ſibi fieri vellet, teſtamento ſcripſerat.* Julianus L. xi. D. De condict. cauſa dicta: *Si heres arbitratu liberti certã ſumma monumentum juſſus facere; dederit Liberto pecuniam.* Inſcriptio Romana in ædibus Norciarum:

DIs. Manib. Sacrvm Ofillia. Pythvsae. Testamento. Fieri. Ivssit. Arbitratv. C. Talasi. Apti.

Et

Et alia Inſcriptio

L. CALPVRNI. RESTITVTI
EX. TESTAMENTO. FACTVM
ARBITR. HEÆEDVM
CALPVRNIA. RESITVTA.

Romæ ad Theatrum Marcelli:

L. APISIVS. C. F. SCAPTIA. CAPITOLINVS EX. TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. MONVMEN. ARBITRATV. HEREDVM. SVORVM. ET. SIBI ET. SVIS.

Hinc Horatius lib. II. Satyr. V.

——ſepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordiqus extrue.

Non autem Sepulcra ſolùm, ſed & quicquid poſt mortem ſuam fieri volebant, arbitrio alterius permittere erant ſoliti, uti Epulum & hujusmohi quid; idem Horatius lib. II. Sat. III.

——atq; epulum arbitrio ArrI.

Vide Turneb. lib. XXVIII. Aduerſ. cap. III. Non prætereunda hîc Antoninorũ Impp. Lex, quam ab aliis nõ rectè intellectũ, nos hoc loco explicaturos ſupra promiſimus. Facit ejꝰ mentionẽ Capit. in vita Antonini his verbis: *Tanta peſtilẽtia fuit, ut vehiculis*

cadavera ſint exportata ſarracisq;. Tunc autem Antonini leges ſepeliendi ſepulcrorumq; acerrimas ſanxerunt ; quandoquidem caverunt, ut ſi quis vellet, fabricaret ſepulcrum: quod hodieque ſervatur. Vt eſt in libris vulgatis. Quam lectionem videtur amplexus Claudius Guichardus, exiſtimans Antoninos voluiſſe, ne poſtillâ heredes ad ſepulcrum faciendum ullis legibus cogerétur, neve fraudi ipſis eſſet neglecta in eo teſtatoris voluntas. Id quod probat Reſcripto Alexandri Imp. quem diſertè cavisſe, *ne ob neglectam defuncti voluntatem circa faciendum monumentum bona fiſco deferantur*, teſtatur Lex v. Cod. De Relig. & ſumpt. funer. cum quâ planè conſentit lex v. Cod. De his quib. ut indignis. Sed ubi hîc ſeveritas illa vel acrimonia, qua leges Antoninorum præditas fuiſſe Capitolinus affirmat? Imò verò nihil iis eſſet humanius nihil mitius, ſi hanc interpretationem admiſerimus. In aliis editionibus reperi: *Ne uti quis vellet, fabricaret ſepulcrū*, quaſi hac lege immodici heredú ſumptus circa ſepulcra coërcerentur, quæ ad certum impenſarum modum Antonini redegerint. Ceterùm cùm ea tempeſtate leges

hæ

hæ latæ ſint, quâ catervatim homines moriebantur, incuriam potius heredum caſtigare voluiſſe Imperatores, quàm luxum coërcere, veroſimile eſt. Rectè igitur & meo quidem judicio, planè ἀστόχως locum hunc unius vocis adjectione integrandum cenſuit eruditiſſimus Caſaubonus. *quandoquidem caverunt, ut ſi quis ſuccedere vellet, fabricaret ſepulcrum.* quemadmodum & in ejus nuperrimè editis ad Hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores Notis doctis Jupiter! & ingenioſis legimus: & ante biennium vir humaniſſimus ipſemet incoràm mihi ſignificavit, cum Lutetiæ Pariſiorum ſententiam ejus ſuper hoc difficili & obſcuro Capitolini loco exquirerem. Unde jam clarum eſt, quam toto cœlo errent, qui abrogatum hac lege cremandi morem exiſtimarunt: cujuſmodi ſenſum hinc nullis fidiculis extorqueri poſſe, mecum fatebuntur omnes, qui rationem in capite, non in calcaneis gerunt.

CAP. XIII.

Sepulcra quibus extructa, & eorum diſcrimen. Sepulcra duûm generum: Singularia & Communia. Hæc

iterum duplicia: Alia Hereditaria, quæ & Patria, Avita, Gentilia vel Gentilitia dicuntur: alia Familiaria. In monumentorum Inſcriptionibus disertè cautum de perſonis, quæ vel inferri eò deberent, vel excludi.

SEd *Quibus* ſepulcra fieri ſolita, & quod illorum diſcrimen nunc dicam. Non enim omnia unius generis fuêre, nec unicuique in quodlibet inferrendi jus. Hæc dum accuratius mecum conſidero, reperi duo fuiſſe antiquitus Sepulcrorum genera: Vnum, quod quis ſibi duntaxat vel etiam conjugi ſuæ fecerat; Alterum, quod ſibi, familiæ poſterisq; ſuis. Primi generis Sepulcra nulli omnino heredum vel libertorum patebat. Ideoq; pœna plerunq; vel etiam exſecratio diſtrictè ſolita apponi, ſi quis eo inferretur. ut videre eſt ex hac Inſcriptione Hiſpanienſi:

L. SILO. SABINVS. BELLO. CONT. VIRIATVM. CONFOSS. MVLTITVD. TELOR. AD. L. PLAVT. PRÆT. DELATVS HVMERIS. MIL. HOC. SEPVLCHR. E. PECVNIA. MEA. MIHI. FECI. IN. QVO. NEMINEM. VELIM. MECVM. NEC. SERVVM. NEC. LI-

LIBERVM. INFERRI. SI. SECVS. FIET. VELIM. OSSA. QVORVMCVNQ. SEPVLCHR. MOVERI. SI. PATRIA. LIBERA. ERIT.

Item ex alia :

IN. H. S. LIBERT. SIVE. LIBER. INFERATUR. NEMO. SECUS. QVI. FECERIT. MITEM. ISIDEM. IRATAM. SENTIAT. ET. SUORUM. OSSA. ERUTA. ATQVE. DISPERSA. VIDEAT.

Quo nomine autem hujusmodi Sepulcra propriè appellata ſint, velim doctiores inveſtigent : me quidem id neſcire, libens fateor, Requietoria, Loca, & Oſſuaria, ac Cineraria huc non pertinent: *Singularia* fortean vel *Priva* non malè dixerim.

Alterius verò generis Sepulcra, *Communia* vocabantur, de quibus Cicero 1. Officior. *Magnum eſt eadem habere monumenta majorum, iiſdem uti ſacris, ſepulcra habere communia.* Juſtianus Imp. libr. 11. Inſtitut. tit. De rer. diviſione : *In communem locum purum invito ſocio inferre non licet : in commune verò ſepulcrum etiam invitis ceteris licet inferre.*

Auſonius

Auſonius Epitaph. xxxvii.

Me ſibi & uxori & gnatis commune ſepulcrum
Conſtituit ſeras Carus ad exſequias.

Inſcriptio Hiſpanienſis:

Vos. Filii. In. Viventem. Parentem. Pientissimi. In. Mortuum. Pii. Magis. Paternos. Cineres. Ex. Hispania. Exportate. Communiqve. Sepulcro. Condite. Qvo Avitis. Cineribus. Immixti. Sacro. Gaudeant. Anniversario. Parentari.

Erant autem Communia hæc ſepulcra rurſum duplicia: alia *Hereditaria*, alia *Familiaria*. ſic enim à Juriſconſultis diſpartita legimus. *Hereditaria*, auctoribus Caio & Ulpiano, definimus, *quæ quis ſibi hæredibusq; ſuis conſtituit, vel quæ paterfamilias jure hereditario acquiſivit.* D. De Relig. & ſumpt. funer. Alio nomine *Sepulcra majorum* vocantur. Quinctil. declamat. xi. *Miſer ego nec ad cadaver acceſſi, non in ſepulcra majorum meis manibus intuli, nec licuit ſuper ipſa corpora proclamare: Non feci.* Eodem ſenſu etiam *Patria dicuntur.*

Teren-

Terentius in prologo Eunuch.

Vnde in patrium monumentum pervenerit.

Virgil. lib. x. Æneid.

Iſtic nunc metuende jaces, non te optima mater
Condet humi, patrioq́; onerabit membra ſepulcro.

Item *Avita*. Ovidius lib. xiii. Metamorph.

At puto funeribus dotabere regia virgo,
Condeturq́; tuum monumentis nomen avitis.

Ac lib. iiii. Triſt. Eleg. iii.

Et cinis in tumulo poſitus jacuiſſet avito,
Tactaq́; naſcenti corpus haberet humus.

Item *Gentilia* vel *Gentilitia*. Vell. Paterculus lib. ii. de Vari clade: *Caput ejus abſciſſum latumq́; ad Marobodunm, & ab eo miſſum ad Cæſarem: gentilitij tamen tumuli ſepultura honoratum eſt.* Sic Neronem *gentili Domitiorum monumento* conditum refert Suetonius in ejus vitâ cap. *L*. Hæc intellexit Valerius Max. libr. ix. cap. De crudelitate. *Quàm porrò crudeliter ſe in Mario prætore geſſit? quem per ora vulgi ad ſepulcrum Lutatiæ gentis pertractum, non prius vitâ privavit, quàm oculos infelicis emeret.* Et Solinus cap. v. *Quorum reliquiæ*

quiæ in conditorio Saluſtianorum videntur. In hæc igitur Sepulcra Heredes inferendi jus habebant. Ulpianus dicto loco: *Sed in utroq;* (intellige tam eo, quod ſibi heredibusq; ſuis quis conſtituit, quàm quod hereditario jure acquiſiit, uti rectiſſimè meo judicio interpretatus eſt B. Briſſonius libr. II. Select. Antiq. cap. XIIII.) *heredibus quidem ceterisq; ſucceſſoribus, qualescunq; eſſent, ſepeliri licebat, & mortuum inferri, etiamſi ex minima parte heredes ex teſtamento vel ab inteſtato eſſent.* Nec heredes modò: ſed & bonorum poſſeſſores, & ij, quibus libertatis conſervandæ cauſa bona addicta fuerint. unde Ulpianus L. IIII. D. De fidei comm. libert. *Is autem cui bona addicta ſunt, bonorum poſſeſſori adſimulari debet: ſecundum hoc & jura ſepulchrorum poterit habere.* Imò hoc amplius, ut Paulus ait L. *XLI.* ad Senatumconſultum Trebellianum, etiam *reſtituta hereditate jura ſepulcrorum apud heredem remanent.* Quin imò & apud eum, cui tanquam indigno hereditas ablata eſt: Ulpianus id docet L. XXXIII. D. De Relig. *Si quis fuit heres: deinde hereditas ablata ſit ei quaſi in-*

ſi indigno, magis eſt ut penes eum jura ſepulcrorum remaneant. Liberis verò utriusque ſexus idem jus erat, etiamſi hereditate ſeſe abſtinerent. Ulpianus dicto loco: *Liberis autem cujuscunque ſexus vel gradus, tam filijs-familias, quàm emancipatis idem jus conceſſum erat, ſive heredes exiſterent, ſive ſeſe abſtinerent:* Excludebantur autem ab Hereditariis ſepulcris Liberti. Idem Vlpianus: *Liberti verò nec ſepeliri nec alios inferre poterant, niſi heredes extitiſſent patrono.* Hæc de Hereditariis:

FAMILIARIA verò Sepulcra erant, *quæ quis ſibi familiæq́; ſuæ conſtituit.* ut ait Cajus D. De Relig. In hæc cognatis, qui heredes non inſtituti, nullum inferendi jus fuit, ut videre eſt ex L. VIII. C. de Relig. *Jus Familiarium ſepulcrorum ad affines, ſeu proximos cognatos non heredes conſtitutos minimè pertinet.* Illi verò qui in familia erant, licet heredes non eſſent, jus inferendi tamen habebant, quemadmodum & heredes extranei: Vtrumq; patet ex L. 13. C. de Relig. *Jus ſepulcri tam Hereditarij quam Familiaris ad extraneos etiam heredes*

Fami-

Familiaris autem ad familiam etiamſi nullus ex ea heres ſit, non etiam ad alium quenquam, qui heres non eſt, pertinere poteſt. Videatur & L. IIII. C. eod.

Ex his igitur facilè colligere poſſumus, Libertos etiam in Familiaria ſepulcra jure inferri potuiſſe, etiamſi heredes non fuerint. Libertos enim in Patroni familiâ ſemper numeratos fuiſſe conſtat. Etſi autem, ut ex his apparet, manifeſti ferè juris fuit, quibusnam in quælibet ſepulcra inferendi jus fuerit: nihilominus tamen veteres controverſiarum, quæ inde oriri poſſent, tollendarum cauſa, expreſsè ſolebant cavere de perſonis, quas vel inferri in ſuum monumentum vel ab eo excludi malebant, ut patet ex duabus hiſce Inſcription. antiq. clauſulis:

SIBI. ET. CONIUGI. ET. LIBERIS. ET. LIBERTIS. LIBERTABUSQ. POSTERISQ. EORUM. FECIT.

Et ex illâ alterâ:

HOC. MONUMENTUM. HEREDES. NON SEQVITUR.

Vel

Vel aliter; HOC. MONUM. HEREDES. EXTRANEOS. NON. SEQVITUR.

Sæpiſſimè enim hæ duæ clauſulæ conjunguntur, & raró unam ſine alterâ in antiquis Lapidibus invenias. Romæ in Hortis Carpens:

DIS. MANIBVS
M. VLPIVS. AVG. LIB. SYMPHORVS. FLATVRARIVS. AVRI. ET. ARGENTI. MONETAR. SIBI. ET. VLPIÆ. HELPIDI. QVÆ. ET. CLAVDIA. LIB. ET. VXORI. SVÆ. VLPIÆ. ARSINOE. FILIÆ. ET. CLAVDIO.
ANTHIOCIANO. FILIO
HELPIDIS. LIB. SVÆ. FECIT. ET LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. VTRIVSQVE. SEXVS. QVI. EX. FAMILIA. MEI. ERVNT. RELIQVIARVM. SVARVM. CONDENDARVM. CAVSA. ET. POSTERISQVE. EORVM. QVI. IN NOMINE. MEO
PRÆMANSERINT
EA. CONDICIONE. NE. FIDVCIENT. NE. VENDANT. NEVE. ALIO. QVO. GENERE. ID. SEPVLCRVM. SIVE. MONVMENTVM. EST. ALIENARE. VLLI. POTESTAS. SIT.

H. M. H. N. S.

Et in via Flaminia quæ ducit ad Pontem Mulvium:

Dis. Manib.
Sacr. Q. Corne-
livs. Herma. Et. Cas-
sia. Lais. Fecervnt.
Sibi. Et. Svis. Lib. Liberta-
bvs. Posterisqve. Eorvm.
Hoc. Monvmentvm
Extervm. Heredem. Non. Seqvitvr.

Interdum verò etiam ὀνοματοκλήδην in Sepulcrorum cippis denotabant eos, & quibus inferendi jus largirentur, & quibus idipſum denegarent. Primi generis teſtimonium eſt in veteri Inſcriptione, quæ eſt Capuæ ad D. Vincentii:

M. Pompeivs. Apollonivs. Sibi. Et
Pontiæ. Hilaræ. Uxori.
M. Pompeio. Felici. Lib. Q. Ma-
svrio Attico
M. Pompeio. Celeri. Lib. Q. Ma-
svrio Felici
M. Pompeio Avcto Lib. Pactv-
meiæ Campanæ
Inferri. Hoc. Non. Licet. Nisi. Qvo-
rvm.

Google

RVM. NOMINA SCRIPTA SVNT
ET. QVIBVS. CAVERO
M. POMPEIO. ITHACO. POMPEIÆ.
VRBANÆ. ITHACI. LIBERT.

Et Romæ infra Capitolium ad D. Mariæ in ara cœli:

C. TERENTIO. C. L. PAMPHILO
SACRARIO. POST. ÆDEM. CASTORIS
CALPVRNIÆ. D. L. SALVIÆ
MARIAE. L. F. RVFÆ
C. TERENTIO. C. L. RVFIONI
TERENTIÆ. C. L. POLINI
C. TERENTIVS. C. L. EROS.
IEIS. OMNIBVS. QVI. SVPRA. SCRIPTI
SVNT. ET SIBI FACIVNDVM CVRAVIT.

Et alia Inſcriptio:

M. VARINIVS. M. F. PHILIPPICVS. OR. DEC. Q. ANN. T. PETRONIÆ. RVFINÆ. ET. VARINIAE. PHILIPPICAE. FILIAE. SVAE. SI. QVIS. IN. EA. ARCA. ALIVM. POSVERIT. Q. Q. SS. DABIT. COLONIAE. NOSTRAE. POENAE. NOMINE.

Alterius verò generis teſtimonium habemus apud Suet. in Auguſto c. *CI. Julias*

 filiam

filiam neptemq́, ſi quid his accidiſſet, vetuit ſepulcro ſuo inferri. Quod ipſum & Dio lib. *LV*. his verbis: τὴν θυγατέρα ταφῆναι ἐν τῷ αὐτοῦ μνημείῳ ἀπηγόρευσε. Huc pertinet Lex *vel quod* D. De Relig. *Exheredatis autem niſi ſpecialiter teſtator juſto odio commotus eos vetuerit, humanitatis gratia tantum ſepeliri licet.* Et in Romana Inſcriptione hæc verba legimus: *Consecrarvnt. Sibi. Et. C. Cæcilio Rvfino. Et. C. Cæcilio. Materno. Et. Libertis. Libertabvsqve. Posterisqve. Eorvm. Excepta. Secvndina. Liberta. Impia. Adversvs. Cæcilivm. Felicem. Patronvm. Svvm.* Et in Lege Prætor ait, D. De ſepulc. viol. *Si quis in hereditarium ſepulcrum inferat, quamvis heres, tamen poteſt ſepulcri violati teneri, ſi fortè contra voluntatem Teſtatoris intulit. Licet enim cavere Teſtatori, Ne quis eo inferatur.*

Nec verò mortuos ſolùm à ſepulcro ſuo arcebant: ſed etiam vivos, ſi quos oderant. ut conſtar ex Iſæi oratione de hereditate Aſtyphili: ὅτε ἀπέθνησκεν Εὐθυκράτης ὁ πατὴρ

τὴς Ἀσυφίλου, ἐπέσκηψε τοῖς οἰκείοις μηδένα ποτὲ ἐάσειν ἐλθεῖν τῶ Θουδίπωου ἐπὶ τὸ μνῆμα τὸ ἑαυτοῦ. Et ex fragmento vetuſtæ Inſcript. LIBERTIS. LIBERTABUSQ. POSTERISQ. EORUM. EXCEPTO. HERMETE. LIBERTO QVEM VETO. PROPTER. DELICIA. SUA. ADITUM. AMBITUM. VEL. ULLUM. ACCESSUM. HABEAT. IN. HOC. MONUMENTO.

CAP. XIIII.

Sepulcra in certas quaſdam partes diſpartita. Ac ea ſepulcrorum communes. Ius inferendi impetratum ab aliis. πολυάνδριον. Amantes, itemq; Gemelli uno & eodem ſepulcro conditi.

DE Communibus, hoc eſt, Hereditariis & Familiaribus ſepulcris præcedenti capite ſatis multa diximus: quib. corollarii loco ſubnectimus, fuiſſe etiam quędam communia ſepulcra, in quæ quidem pluribus inferri jus erat, ſed non niſi in certam & peculiarem ſuam partem. Solebant enim veteres interdum monumenta in duas, tresve aut plures partes diſpartire, & cuilibet domino ſuam aſſignare, ut videre eſt ex plurimis Inſcriptionibus, quarum aliquas tantùm hic adponemus. Romæ trans Tyberim ad D. Servatoris:

Marcia. C. L.
Fecit. Sibi. Et. M
Marcio. Philox.
Patrono. Idem. Conjugi
Et. Marcio, Ariſtoni. Pil.
Et Liber. Libertab. que Meis
Poſterisq;. Eorum. Hoc
Monument. In. Front. P. xv.
In. Agro. Pedes. xv. cujus
pars. Siniſterior. Introitus.

Curtia Filia
Fecit. Sibi. et
Calpurnio. Secundo.
Conjugi ſuo. Kariſs.
Calpurniæ. Anthidj
Vernæ. Kariſs. & Libertis
Libertab. Q. noſt. Poſterisq.
Eorum. Hoc. Mono. in. Front. P. x.
In. Agr. P. xv. cujus Pars dimid.
Dexter. Introit.

Alia Romæ ad D. Paulli:
D. M.
Q. Soſius. Felix. fecit
In. hoc. Monimento.

partis.

partis. Dimidiæ
Quæ. ſui. juris. eſt
Sibi. & Soſio. Zoſimo
Liberto. ſuo. benemerito
Et. Marciæ. Tertiæ
Conjugi. ſuæ. &
Libertis. Libertabusq;
Poſterisq; eorum.
H. M. H. Non. ſequitur.

Romæ in ædibus Atilii Delphinii:

Curtia. C. *L*. *Priapis*
Cui. pars. dimidia. hujus
Moniment. conceſſa. eſt. ab
C. Mæcenate. Helio. Sibi. &
P. Curtio. Sp. F. Col.
Maximo. Filio. &
T. Julio. Aug. L. Glyconj
Et ſuis *Posteris*q;. eorum.

Ibidem in iisdem Ædibus:

Curtia. *MV*. *L*.
Europa
Ex teſtamento. HS (*CIↃ*).
M. Popillius. M. L. Sotericus
Sibi. et. Libert. Libertab. Poſterisq. ejus

Hujus. Monumenti. ſive. ſepulcrum
eſt pars. tertia. eſt.

D. Fidvstivs
D. L. Heraclida
Libertis libertabusq.
Suis. poſterisq. eorum
Hujus. Monumenti. ſive ſepulcrum
eſt
Pars tertia. D. Fiduſti Heraclidæ.

Cominius. L. L. Diogenes. ſibi. & Libert. Libertabus. Poſterisq;. Ejus. Hujus. Monumenti. ſive. Sepulcrum. eſt. Pars. tertia. eſt. In F.P. xix. In A.P. xvi.

Interdum verò etiam Areas antè monumentum communes habebant, etſi monumentum commune non eſſet.

Romæ in Hortis Carpens.
M. Cælius. Abaſcantius
Empto. loco. fecit. ſibi. &
ſuis. poſterisq;. eorum
In. Fr. P. xii. In. Ag. P. xii.
Et. Aream. Ante. Monumentum
Communem. cum. Popilio. Euphenio
iiv. P. xii. In. Ag. P. xii.

Nec

Nec omittendum, quoſdam ſi proprium ſepulcrum non haberent, inferendi jus ab aliis petiiſſe: quod etiam à non planè ſordidis & iniquis patronis facilè impetrabant. Cujus rei locupletiſsimum teſtimonium nobis ſuppeditat Epiſtola Ælii Cæſaris Romæ apud Card. Aſtellanum inventa, & in lapide inciſa, quæ ſic habet:

ÆLIVS. CAES.
Duobus. Lib. Sannarj
Quintiliani ſalutem.
Cum. petieritis. à me
Ut. ſi. cuj. quid. veſtrum
Humanitus. acciderit.
Is. in. locum. qui eſt. in
Fundo. Æſchiniano. meo
Intrantibus. à via. parte
Leva à monumento teſ
taceo. per. longitudine
pedum. C. L X X V. Latitudin.
à maceria. introrſus
pedum. x x v. inferatur
Id jus concedere me
hac. epiſtola. notum
Vobis. facio. Bene. valere
vos cupio.

Data

Pene hîc præterieram non vulgarem veterum conſuetudinem, qua diligenter cavebant, ut conjuges, amicos, & amaſios, quos fide & amore inter ſe mutuò inſigni fuiſſe conſtabat, poſt mortem uno eodemque ſepulcro conderent. Apulejus lib. VIII. *Tunc propriè familiares miſeræ Charites accuratiſſimè corpus ablutum, unitâ ſepulturâ ibidem marito perpetuam conjugem dedêre.* Val. Maximus lib. IIII. cap. VI. de M. Plautio, qui uxore Oreſtillâ funeratâ in gladium incubuit: *Quem amici, ſicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde ſubjectis facibus, utrumq; una cremarunt. Quorum ibi factum ſepulcrum Tarenti etiamnum conſpicitur, quod vocatur* ΤΩΝ ΦΙΛΟΥΝΤΩΝ. Ovidius lib. IIII. fab. de Thisbe & Priamo:

Hu tamen amborum verbis eſtote rogati
O multum miſeri, meus illiusq; parentes,
Vt quos certus amor, quos hora noviſſima junxit,
Componi tumulo non invideatis eodem.

Et mox:

Quodq; rogis ſupereſt, unâ requieſcit in urnâ.

Jaſon apud Valerium Flaccum lib. V.

Quod tamen externis unum ſolamen in oris

Reſtat, ait, caras humus hæc non dividet umbras;
Oſſaq; nec tumulo, nec ſepare conteget urnâ,
Sed ſimul ut junctis veniſtis in æquora fatis.

De Cratele ac Polemone Laertius in vita Cratelis: Καὶ οὕτως ἀλλήλω ὠφελείτην, ὥστε καὶ ζῶντα οὐ μόνον τῶν αὐτῶν ἤστην ἐπιτηδευμάτων, ἀλλὰ καὶ μέχρι σχεδὸν ἀναπνοῆς ἐξωμοιοῦσθην ἀλλήλοιν, καὶ θανόντε τῆς αὐτῆς ταφῆς ἐκοινωνείτην. h. e. *Ita verò ſe mutuò juverunt, ut non modò viventes eadem ſtudia ſint ſecuti, verùm etiam ad ultimam ferè reſpirationem ſimiles inter ſeſe fuerint, & mortui eodem ſepulcro ſint conditi.* Sic Paris & Oenone idem ſepulcrum habuerunt. Strabo libr. XIII. Τάφον τε γὰρ Ἀλεξάνδρου δείκνυσθαί φησιν αὐτόθι καὶ Οἰνώνης, ἣν ἱστοροῦσι γυναῖκα γεγονέναι τοῦ Ἀλεξάνδρου, πρὶν Ἑλένην ἁρπάσαι. Et Gemellis hoc factum ſimul mortuis. Agathias in Epigram.

Εἷς δυ' ἀδελφοὺς ὧδ' ἐπέχει τάφος. ἓν γὰρ ἐπέσχον
ἦμαρ καὶ γενεῆς οἱ δύο καὶ θανάτου.

Cap. XV.

Sepulcra Cujusmodi fuerint. Mortui nonnulli in cavernis ſepulti, vel foſſis, quæ interdum lapidibus ſternebantur. Alii in ſubterraneis ædificiis concameratis. Horum deſcriptio ex Marliano & Fabricio. Ianua ſepulcrorum itemq; Janitores. *Mortui loculis conditi in ſepulcra ſubterranea collocabantur,* Loculi, Capuli, Arca, Soliū.

Sed

SED jam ordo mihi aurem vellit & admonet, ut *Cujuſmodi* fuerint veterum Sepulcra rudi Minerva delineem9. Quantum igitur ex veterum ſcriptis obſervare mihi licuit, reperio antiquiſsimis temporibus Singularia vel Priva ſepulcra nihil aliud fuiſſe, quàm ſcrobes in terrâ cavatos, quibus infodebantur potiùs quàm ſepeliebantur. Etymologici autor in voce Ἠρία: Τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς κοιλώμασι τῆς γῆς ἔθαπτον μήτε σιδήρῳ μήτε χαλκῷ κεχρημένοι. Poſid. ῥωγάδα καπετὸν appellat Epig. quodam in Phyromachum, apud Athenæum lib. x. δειπνοσοφ. Talia videntur fuiſſe Garamantum ſepulcra de quib. Sil. Italicus lib. XIII.

Et qui recluſâ nudos Garamantes arenâ
Infodiunt. ——

Alii autem foſſas haſce vel cavernas lapidibus ſternebant: quale ſepulcrum Nero mortem inſtare videns, fieri ſibi jubebat, ut eſt apud Sueton. in ejus vita cap. XLVIIII. *Vt quàm primùm ſe impendentibus contumeliis eriperet, ſcrobem coràm ſibi fieri imperavit, dimenſus ad corporis ſui modulum: componique ſimul, ſi qua invenirentur, fruſtra marmoris & aquam ſimul ac ligna*

ligna conferri curando mox cadaveri. Hieronymus in Epiſt. quadam ad Innocent: parte 3. tractat. 7. Ep. 74. *Clerici, quibus id officii eſt, cruentum linteo cadaver obvolvunt, & foſſam humum lapidib. conſtruentes ex more tumulum parant.*

At verò communia Sepulcra erant plerunque Subterranea ædificia, arcuato opere extructa, pavimentis ſtrata ac parietibus circumſepta, in quæ tanquam in cellas quasdam per gradus aliquot deſcendebatur, foribus conditorii clauſis vel apertis, prout uſus requirebat. Quæ ne ſine autoritate dixiſſe videar, ſingula quibusdam teſtimoniis comprobabo. Ac primò quidem, Sepulcra fuiſſe ædificia ſubterranea, in quæ per gradus erat deſcendendú.

Clariſsimè Petronius indicat de Matrona Epheſina: *In conditorium etiam proſequuta eſt defunctum, poſitumq; in hypogæo, Græco more, corpus cuſtodire ac flere totis noctibus diebusq; cœpit.* Et mox: *Deſcendit igitur in conditorium.* Phlegon Trallianus περὶ θαυμ. καὶ μακροβ. Ἀνοιχθείσης δ᾽ ὑφ᾽ ἡμῶν τῆς καμάρας, εἰς ἣν πάντες οἱ οἰκεῖοι μεταλλάσσοντες ἐτίθεντο, ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων κλινῶν ἐφάνη τὰ σώματα

μάλα κείμενα, &c. De concameratione & parietib. loquitur inſcriptio Romana, qui viſitur in vinea quadam ad viam Portuenſem. C. CÆCILIVS. FELIX. ET. C. CÆCILIVS. VRBICVS. LOCVM. ITA. VTI. EST. CONCAMERATVM. PARIETIBVS. ET. PILIS COMPREHENSIS. LONGVM. P. VI. LATVM. P. VIIS. CONSECRARVNT SIBI. ET. C. CÆCILIO. RVFO &c.

Januas veró quod attinet, earum meminit idem Petronius in Satyrico, ubi dicit militem iſtum, qui cruciarios cuſtodiebat, nuptias feciſſe cum matrona Epheſina, *præcluſis conditorii foribus: ut quisq; ex notis ignotisq; ad monumentum veniſſet, putaſſet expiraſſe ſuper corpus viri pudiciſſimam uxorem.* Fl. Vopiſcus in Tacito Imp. *Mortis omnia hæc fuerũt. Patris ſepulcrũ diſruptis januis ſe aperuit.* Albinov. in Epiced.

Vix poſito Agrippa, tumuli bene janua clauſa eſt,
Perficit officium funeris ecce ſoror.

Am. Marcellinus lib. XIIII. *Et bibliothecis ſepulcrorũ ritu in perpetuum clauſis.* Dio de monumento Cleopatræ lib. *LI.* αἱ μὲν γὰρ θύραι αὐτοῦ συγκλεισθεῖσαι ἅπαξ οὐκέτ' ἀνοιχθῆναι

ἐκ

ἐκ μηχανήματός τινος ἐδωίαντο. *janua ejus ita erat parata, ut aperiri ſemel clauſa nequiret.* Xiphilinus in Severo: Καὶ τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου μνημεῖον συνέκλεισεν, ἵνα μηδεὶς ἔτι μήτε τὸ σῶμα τούτου ἴδῃ, μήτε τὰ ἐν ἐκείνοις γεγραμμένα ἀναλέξηται. *Clauſit monumentum Alexandri, ne quisquam corpus ejus videret in poſterum. neve ea, quæ in ipſo ſcripta, legeret.* D. Matthæus in Euangelio cap. XXVII. Καὶ ἔθηκεν αὐτὸ (σῶμα τοῦ) ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ, ὃ ἐλατόμησεν ἐν τῇ πέτρᾳ. καὶ προσκυλίσας λίθον μέγαν τῇ θύρᾳ τοῦ μνημείου, ἀπῆλθεν. Et cap. ſequenti de Angelo, qui ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας. Videtur autem apud Romanos peculiare genus hominum in familia Libitinariorum fuiſſe claudendis & aperiendis ſepulcris deſtinatorum, qui *Ianitores ſepulcrorum* dicti. Jul. Firmicus: lib. 3. cap. 11. *In tertio loco Mercurius cum Saturno ab horoſcopo partiliter conſtitutus, pollinctores faciet ac funerarios mortuorum cadaverum cuſtodes aut Sepulcrorum janitores.*

Sed non abs re fuerit, illorum quoq; teſtimonia adducere, qui noſtro ſeculo veterum iſtorum ſepulcrorum quantumvis lacerórum αὐτόπται fuerunt. Marlianus lib.

lib.IIII. Topograph. Urbis Romæ cap.XIX. de iis ſic loquitur: In eodem Campo, exquilium intellige, plurima variaque ſepulcra effodi vidimus variis exornata marmoribus. Quædam erant concamerata unica teſtudine, alia duplici concameratione, ut ex ſuperiori in inferius ſepulcrum deſcenſus eſſet. Erant & pavimenta teſſellata vermiculataq;: in parietibus per ambitum loculi, in ſingulis urnis binæ: extra cameram ſepulcri longitudinis latitudinisq; inſcriptio. Quædam verò ſepulcra ex plurib. conſtabant parietibus parùm invicem diſtantibus: in quib. urnæ ſimiliter binæ ferè contiguæ modicoq; intervallo: aliæ binæ & ſuper his totidem: ita ut ex ordine decedentium urnæ additæ novo includerentur muro. Hæc pauperum, illa divitum ſepulcra fuiſſe opinamur. Hactenus Marlianus. Quibus addenda, quæ Germaniæ lumen & ornamentum Georg. Fabricius ſcribit in ſua Roma cap. XXI. Nos, ait, in agro viæ Appiæ in profundum ſub terra fornicem deſcendimus plenum loculorum inter ſe diſpoſitorum: ex ruina autem parietum verè cognoſci ordo locu-

lorum non potuit. Inter Puteolos & Atellam ad utraque viæ ſilicibus ſtratæ latera, plurima ſepulcrorum luſtravimus monumenta: quorum ædificia partim quadrata ſunt, partim rotunda. Inter cætera pulcherrimum eſt, quod Arcum cellæ nominant. Parietes ejus tetragoni cum laqueari vermiculato in cujus medio Centauri imago puerum vehentis. Loculi ultra ſexaginta, medii ampli, fortaſſe patronorum: laterales contracti, libertorum libertarumque. In loculis urnæ ſingulæ pluresve diſpoſitæ fuerunt, clauſæ exteriùs tabellis marmoreis, in quibus nomina depoſitorum de more fuerunt adſcripta. Et ut probet Græcorum ac Romanorum rationem condendarum urnarum non admodum diverſam fuiſſe, ita ſtatim ſubjungit: Teſtatur Ciriacus Anconitanus, cujus ſcriptas quaſdam chartas evolvi, ſe Patris in Acbaja ad ædem S. Andreæ antrum ſubterraneum ex integro ſolidoque lapide vidiſſe miro artificio fabricatum, in quod per gradus ſedecim deſcenſus fuerit, quodque ſub una teſtudine ad tetragonos parietes habuerit loculos XIIII. in quib.

quibus ſingulis binæ aut ternæ urnæ funerales fuerint locatæ. Hæc Fabricius. Atque hujusmodi fuerunt ſepulcra, in quibus nobiliſsimi illi Romuli nepotes, tanquam in domiciliis quibusdam habitabant: Sed, ut ex dictis liquet, *Loculis* quibusdam vel *capulis* conditi. Sic enim generatim appellabant capſulas illas vel receptacula, quibus vel integra corpora, vel reliquiæ aſſervabantur. De Loculo Plinius lib. VII. cap. 2. ubi de Pyrrhi pollice in dextro pede loquitur, *quem cremari cum reliquo corpore non potuiſſe tradunt, conditumq; loculo in templo.* Idem lib. VII. cap. XVI. *Et ipſi vidimus in loculis aſſervatos.* Paulus Diaconus in Narſete: *Cujus corpus poſitum in locello plumbeo, cum omnibus ejusdem divitiis Conſtantinopolim eſt prolatum.* Eodem ſignificatu *Capulum* etiam accipit Nonius: *Capulum dicitur, quicquid aliquam rem intra ſe capit.* Apul. lib. IIII. Metamorph. *Monumentum quoddam conſpicamur procul à via remoto & abdito loco poſitum. Ibi capulos carie & veſtutate ſemitectos, quis inhabitabant pulverei & jam ci-*

roſi mortui. Idem lib. x. *Ecce pater ſuus ipſe manibus cooperculo capuli remoto commodùm diſcuſſo mortifero ſopore ſurgentem poſtliminio mortis deprehendit filium.* Alluſit huc Tertullianus De Reſurrect. carnis cap. vii. *Deus verò animæ ſuæ umbram, ſpiritus ſui auram, oris ſui operam viliſſimo alicui commiſerit capulo & indignè collocando utique damnaret?* Speciatim verò ubi corpus integrum condebatur *Arca* dicta fuit. Petronius Satyrico: *Secundum hanc orationem jubet ex arca corpus mariti ſui tolli, atque illi, qui vocabat, cruci adfigi.* Vide Marcianum L. 39. De Relig. & ſumpt. ac Cajum L. 7. D. eodem: quorum hic diſertè quidem ſepulcrum ab arca diſtinguit; ille verò mobiles fuiſſe arcas iſtas non obſcurè ſignificat. Sed & *Solium* hac ſignificatione reperies apud Plinium lib. xxxv. cap. xii. *Quin & defunctos ſeſe multi fictilibus ſoliis condi maluerunt.* Vtitur & Florus lib. iiii. de morte Cleopatræ. Vide Læv. Torrentium ad cap. L. Suetonii in Nerone.

CAP.

CAP. XVI.

Sepulcrorum amplitudo Athenis prohibita: Romæ non item, ubi modò altiora modò humiliora pro conditione defuncti, χῶμα χώννυσθαι. Statuæ in ſepulcris excitatæ, ac Columnæ: itemq; domunculæ. Pagæ quid?

SUbterranea igitur fuiſſe veterum ſepulcra, ex dictis jam conſtat. Neque hoc ſatis. Nam interdum quoq; ita erant comparata, ut modò altius, modò humiliùs ſupra ſolum extarent. Silentio enim hic præteriri non debet, amplitudinem & magnificentiam ædificandorum ſepulcrorum Athenis quidem certis legibus fuiſſe inhibitam; Romæ verò non item. De Athenienſium lege Cicero II. Leg. *Sed pòſt aliquantò propter has amplitudines ſepulcrorum, quas in Ceramico videmus, lege ſanctum eſt, ne quis ſepulcrum faceret operoſius, quàm quod decem homines effecerint triduo: neque id opere tectorio exornari, nec Hermas hos, quos vocant, licebat imponi, &c.* Quod neque Plato in ſua Repub. neglexit, cujus de hac re lib. XII. νόμων talis lex eſt: χῶμα δὲ μὴ χωννύωσι ἢ ὑψηλότερον πέντε ἀνδρῶν ἔργον ἐν πένθ' ἡμέραις ἀποτελούμενον. Λίθινα δὲ ἐπιςήματα μὴ μείζω ποιεῖν, ἢ ὅσα δέχεσθαι τὰ τοῦ τετελευτηκότος ἐγκώμια βίου, μὴ πλείω τεττάρων ἡρωϊ-

ἡρωϊκῶν ςίχων. hoc eſt, interprete Cicerone lib. II. Leg. *Extrui autem vetat ſepulcrum altius, quàm quod quinque homines quinque diebus abſolverint, nec è lapide excitari plus, nec imponi, quàm quod capiat laudem mortui inciſam, ne plus quatuor herois verſib. quos Logos appellat Ennius.* Quo loci Cicero *Sepulcrum extruere* interpretatur illud Platonis χῶμα χώννυσθαι: qua phraſi etiam Antipater uſus lib. III. Antholog. tit. εἰς ἥρωας:

> Ηρωος πελιάμου βαιὸς τάφος, οὐχ ὅτι τοίου
> Ἄξιος, ἀλλ' ἐχθρῶν χερσὶν ἐχωννύμεθα.

Parthenius, Erot. XXVI. Ἐπεὶ δὲ ἔγνω παῖδα Τελαμῶνος ὄντα, πολλὰ κατοδυρόμενος ἐπὶ τῆς ἠϊόνος μέγα χῶμα ἔχωσε. Eodem ſenſu Τάφον ὑψῶσαι uſurpat Alcæus lib. III. Antholog. εἰς ποιητὰς:

> Λοκρίδος ἐν νέμει σκιερῷ νέκυν Ἡσιόδοιο
> Νύμφαι κρηνιάδων λοῦσαν ἀπὸ σφετέρων
> Καὶ τάφον ὑψώσαντο.

At verò apud Romanos nihil hujuſmodi ſancitum reperio: unde Javolenus Leg. IV. Dig. Lib. 8. tit. 4. *Caveri, ut ad certam altitudinem monumentum ædificetur, non poteſt: quia id quod humani juris eſſe deſiit, ſervitutem non recipit: ſicut nec ille*

illa quidem ſervitus conſiſtere poteſt, ut certus numerus hominum in uno loco humetur. Hinc igitur pro cujusque arbitrio vel facultatib. vel pro affectu erga defunctum ſepulcra modò altiora, modò humiliora ſtatuebantur. Vopiſcus in Probo: *Pugnavit & ſingulari certamine contra quendam Aradionem in Africa eundemque proſtravit: & quia fortiſſimum ac pertinaciſſimum virum viderat, ſepulcro ingenti honoravit: quod adhuc extat tumulo uſque ad ducentos pedes terræ lato per milites, quos otioſos eſſe nunquam eſt paſſus.* De Othonis Imp. ſepulcro Tacitus lib. 2. hiſt. *Othoni ſepulcrum exſtructum eſt modicum & manſurum.* Plutarchus de eodem in ejus vita: Κρύψαντες δὲ τῇ γῇ τὰ λείψανα τοῦ Ὄθωνος, οὔτε μεγέθει σήματος, οὔτ' ἐπιγραφῆς ὄγκῳ τὸν τάφον ἐποίησαν ἐπίφθονον. εἶδον δὲ ἐν Βριξίλλῳ γενόμενος καὶ μνῆμα μέτριον καὶ τὴν ἐπιγραφὴν οὕτω ἔχουσαν, εἰ μεταφρασθείη, δηλώσει: ΜΑΡΚΟΥ ΟΘΩΝΟΣ. Quàm ſepulcri tenuitatem Vitellius Impp. irriſiſſe ſcribitur: Nam, ut ait Suetonius cap. decimo. *Lapidem memoriæ Othonis inſcriptum intuens, dignum eo Mauſoleo ait:*

Porrò tyrannis humilia fuiſſe ſepulcra ſtatuta, legimus apud Trebell. Pollionem in Triginta Tyrannis, ubi de Victorino Juniore Sexto ait: *Extant deniq; ſepulcra circa Agrippinam brevi marmore impreſſa, humilia.* Et in Aureolo Decimo: *Hunc eundem Aureolum Claudius interfecto jam Gallieno conflictu habito apud eum pontem interemit, qui nunc pons Aureoli nuncupatur, atq; illic ut tyrannum ſepulcro humiliore donavit.*

Tacitus lib. I. hiſtor. de cæde Galbæ: *Galbæ corpus diu neglectum & licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, diſpenſator Argius, è prioribus ſervis, humili ſepultura in privatis ejus hortis contexit.* Ut autem operoſiora eſſent ſepulcra, etiam Statuas & ingentes columnas in iis excitatas legimus. De Statuis teſtatur Vetus Inſcriptio; *Locvm. Sepvltvræ. Et. Statvam. Decrevit. Æmilia. Lvcia. Mater.* Itemque alia: *Hic. Sepvlcrvm. Cvm. Statva. Posvit. Secvndo. A. Civitate. Stadio.* Atque hic mos videri poteſt à Græcis manaſſe.

Lyco-

Lycophron:

Ἄγαλμα πήλας τῶν Ἀμυκλαίων τάφων.

Pindarus od. x. Nemeonic. ἄγαλμ' ἀΐδαο appellat: erant enim hæ ſtatuæ Diis Manibus ſacræ, quorum ſummus Pluto. Itaq; ſepulcra, quæ ſtatuas hujusmodi non habebant, *Pagæ* vocabantur, teſte Iſidoro: *Pagæ, memoriæ ſine idolis.* Columnas verò quod attinet, clarum ex Eutropii libro VIII de monumento Trojani: *Solus omnium Impp. intra urbem ſepultus eſt, oſſa ejus collocata in urnâ aureâ in foro, quod ædificavit ſibi columna ibi poſita, cujus altitudo* CXL. *pedes habet.* Ab Ægyptiis autem ortus mihi hic mos videtur, de quorum ſepulcris Lucanus lib. 8.

Cum tibi ſacrato Macedo ſervetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quieſcant,
Cum Ptolemæorum Manes, ſeriemq; pudendam
Pyramides claudant, indignaq; Mauſolea.

Servius neſcio ad quas gentes refert lib. XI. Æneid. *Apud majores*, inquit, *nobiles aut ſub montib. altis, aut in ipſis montibus ſepeliebantur. unde natum eſt, ut ſuper cadavera aut Pyramides fierent, aut ingentes collocarentur columnæ.*

Ad quem ritum reſpexit Virgilius dicto loco:

— fuit ingens monte ſub alto
Regis Dercenni terreno ex aggere buſtum
Antiqui Laurentis, opacaq; ilice tectum.

Quin imò domunculas & ædificia monumentis ſuperponi ſolita diſertim indicat Lapis vetus: *M. AVRELIVS. ROMANVS. ET. ANTISTIA. CHRESIME. VXOR. EIVS. FECERVNT. SIBI. LIBERTIS. SVIS. POSTERISQVE. EORVM. MONVMENTVM. CVM. ÆDIFICIO. SVPERPOSITO. &c.* Petronius in Satyrico: *Cum interim Imperator provinciæ latrones juſſit crucibus affigi ſecundum illam eandem caſulam, in qua recens cadaver matrona deflebat.*

CAP. XVII.

Sepulcra ſepiri ſolita. Sepimenta illa fuiſſe ex humili aliqua materia, vel ex ſilice, vel ex marmore, vel ex ferro. Monumenta ipſa alia Lapidea, alia Teſtacea, alia Marmorea. Νεκροκορίνθια.

SEd neq; hoc omittendum, Veteres plerunque monumenta ſua ſepire & circumvallere ſolitos: cujusmodi ſepimentum

tum Pauſanias libr. 2. Eliacor. περιοικοδομιδὴν vocat & alibi τὴν κρηπῖδα. quemadmodum & Dio lib. 51. τὴν κρηπῖδα τοῦ τελείου ἡρώου dixit. ubi malè *báſin* verti obſervat doctiſs. Caſaubonus: cum melius fuerit Græcanicam vocem retineri ut apud Juvenalem & Marcellinum *Crepido pontis*. Nam κρηπὶς & βάσις ſunt δὶς διὰ πασῶν. Intelligit has κρηπῖδας Macer Juriſconſultus L. 37. D. De Relig. *monumentum ſepulcri* definiens his verbis: *Monumentum autem ſepulcri id eſſe D. Adrianus reſcripſit, quod munimenti, id eſt, cauſa muniendi ejus loci factum ſit, in quo corpus impoſitum ſit.* Fiebant autem ſepta hæc partim ex maceria aut humili aliqua materia: Unde Ulpianus L. *æde ſacra* D. De contrahend. empt. *Intra maceriam ſepulcrorum loca pura hortis vel cæteris culturis ſervata, ſi nihil nominatim venditor exceperit, ad emptorem pertinent.* Suetonius in Nerone capit. XXXIII. de morte Britannici: *Deniq; buſtum conſepiri niſi humili leviq; materia neglexit.*

Inſcriptio vetus, quæ Paduæ:

INFERENDI. IN. AREA. HUMAN-

Di Sepeliendiqve Ius Potestasqve Esto. Vt. Hvic. Areæ. Qvam. Ego. Definii. Et A. Fronte. Maceriam. Dvxi. Et. Titvlvm. Posvi. Vltra. Eam. Aream. Et. Maceriam. In. Fronte. In Agro. Versvs. Late. P. X. Retro. Vsqve. Ad. Canabetvm. Hvic. Areæ. Cedet. In. Qva. Pedatra. Neqve. Hvmari. Neqve. Tvmvlvm. Fieri. Volo. Vt. Habeat. Ea. Area. Et. A. Tergo. Et. A. Latere. Accessvm. Svvm.

Partim verò ex ſilice vel ſaxo aut è marmore. Suetonius de ſepulcro Neronis c. 50. *In eo monumento ſolium Porphyretici marmoris ſuperſtante Lunenſi arâ, circumſeptum eſt lapide Thaſiô.* Vetus Epigramma in Caninium:

Quoad. vixſi. vixſere. omnes. inter. meos.
Eundem. mi. amorem. praſtet. puerilem. ſenexs.
Monumentum. indicio. eſt. ſaxo. ſeptum. & marmore.

Statius in Tumulo Priſcillæ:

—— tantas venerabile marmor
Sepit opes.

Virgi-

Virgilius in Culice:

— tumulus formatum crevit in orbem,
Quem circum lapidum levi de marmore formas
Conſerit aſsidua cura memor.

Partim etiam ex ferro munimenta hæc fuiſſe, diſcimus ex Strabone lib. v. de Mauſoleo Augusti: Ἐν μέσῳ δὲ τῷ πεδίῳ ὁ τῆς καύστρας αὐτοῦ περίβολος, καὶ οὗτος λίθου λευκοῦ, κύκλῳ μὲν περικείμενον ἔχων σιδηροῦν περίφραγμα, ἐντὸς δ' αἰγείροις κατάφυτον. *In medio autem campi buſti ejus ambitus ex albo ſaxo in orbem cinctus ferrea ſepe, intus alnis conſitus.*

Nec verò in Sepimentis duntaxat & loricis ſepulcrorum hanc materiarum diverſitatem obſervare licet: ſed & in monumentis ipſis, quorum alia lapidea, alia teſtacea, alia marmorea fuiſſe reperimus. De Lapideo vetus Inſcriptio in agro Vaticano:

PALÆMON. L. L. L. D. F.
GRAMMA. VEICET. ATQVE RHET.
SIBI. ET. TVBERONIÆ. CONTVBERNALI
FEMINÆ. OBSEQVENTISSIMÆ
ATQ. BENEMERENTI
LAPIDRVM. STRVXIT. TVMVLVM

IN.

IN. EO. QVIDEM. CADAVERI. QVIES. ESTO
ALIO. AVTEM. REVERTITO. ANIMVS.

Cajus Juriſconſultus L. 7. D. De Religioſ. *Adverſus eum, qui in alterius arcam lapideam, in qua adhuc mortuus non erit conditus, mortuum intulerit.*

Sic noſtrum Σωτῆρα etiam ſepultum, ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας, teſtatur præter alios Evangeliſtas D. Marcus cap. XV.

Fictilium ſepulcrorum meminit Plinius lib. 35. cap. 12. *Quin & defunctos ſeſe multi fictilibus ſoliis condi maluêre.* Et in Epiſtola Liberti ad Ælium Severum: *CVM. CORPORA. EORVM. FICTILI. SARCOPHAGO. COMMENDAVERIM.* *Monumenti teſtacei* meminit Ælius Imp. in Epiſt. ad Libert. Ovidius lib. II. Faſtor.

Tegula porrectis ſatis eſt velata coronis,
Et ſparſæ fruges parvaq; mica ſalis.
Inq; mero mollita Ceres, violaq; ſolutæ
Hæc habeat mediâ teſta relicta viâ.

Epigramma Crinagori libr. III. Antholog. tit. VI.

Σὸν

Σὸς δὲ νέκυς ψαφαρῇ κεῖσετ' ἐν ὀστρακίνῃ.

Hujus generis erant Corinthiorum monumenta, de quibus Strabo libr. VIII. Πολὺν δὲ χρόνον ἐρήμη μείνασα ἡ Κόρινθος ἀνελήφθη πάλιν ὑπὸ Καίσαρος τοῦ θεοῦ διὰ τὴν εὐφυΐαν, ἐποίκους πέμψαντος τοῦ ἀπελευθερικοῦ γένους πλείστους. οἱ τὰ ἐρείπια κινοῦντες καὶ τοὺς τάφους συνανασκάπτοντες, εὕρισκον ὀστρακίνων τορευμάτων πλήθη, πολλὰ δὲ καὶ χαλκώματα, θαυμάζοντες δὲ τὴν κατασκευὴν, οὐδένα τάφον ἀσκευώρητον εἴασαν, ὥστε εὐπορήσαντες τῶν τοιούτων, καὶ διατιθέμενοι πολλοῦ, Νεκροκορινθίων ἐπλήρωσαν τὴν Ῥώμην. οὕτω γὰρ ἐκάλουν τὰ ἐκ τῶν τάφων ληφθέντα, καὶ μάλιστα τὰ ὀστράκινα. Hoc eſt: *Corinthus cum diu deſerta jacuiſſet, inſtaurata eſt à D. Cæſare propter loci opportunitatem, miſſis eò in coloniam libertinis plurimis. Hi cum rudera cœpiſſent moliri, ſimul atque ſepulcra effodiſſent, teſtacea opera plurima atque etiam ærea multa invenerunt; quorum admirati artificium nullum ſepulcrum non effoderunt, magnaq; id genus rerum copia potiti, iisq; magno divenditis, Romam implerunt Necrocorinthiis. ſic enim appellabant, quæ è ſepulcris erant eruta opera maximè teſtacea.*

Marmorea veró ditiorum erant plerun-

que

que & honoratiorum. Servius Sulpit. ad Cicer. Ep. Famil. libr. IIII. *Poſteaq; curavimus, ut iidem Athenienſes in eodem loco monumentum ei marmoreum faciendum locarent.* Tibullus lib. III. Eleg. II.

Atq; in marmorea ponere ſicca domo.

Varro in Licinium tonſorem Auguſti:

Marmoreo tumulo Licinus jacet: at Cato parvo:
Pompeius nullo: Credimus eſſe Deos?

In Epiſtola Liberti ad Æl. Severum:
Rogo. Domine. Permittas. Mihi. In. Eodem. Loco. In. Marmoreo. Sarcophago. Quem. Mihi. Modo. Comparavi. Ea. Corpora. Colligere.

Romæ in ædibus Jo. Coritii:

Rapta ſinu matris jacet hic miſerabilis infans
Ante novem plenos Lunæ quàm viveret orbes
Hanc Pater & mater mœſti flevere jacentem
Parvaq; marmoreo clauſerunt membra ſepulcro.

Et in Teſtamento militari, quod inſcriptum ſaxo viſitur in agro Luſitano:
Ut. Ab. Urbe. Roma. Huc. Veniant. Et. Ossa. Mea. Intra. Quinquennium. Exportent.

E.

E. LVSITANIA. ET. VIA. LATINA. CONDANT. SEPVLCRO. MARM. Vide Ulp. L. 14. § 4. D. De Religioſ. Et Sueton. in Nerone c. 50.

CAP. XVIII.

De variis ſimulacris, quibus Sepulcra ſolebant exornari. Apud Græcos quoq; Emblemata ſepulcris inſculpta, quæ ſtudia defuncti denotarent. Arma aliaq; inſtrumenta ſepulcris affixa. Gothorum Strava.

QVid jam de variis illis ſimulacris dicam, quibus Sepulcra exornari antiquitus ſolita, non tam ex veterum ſcriptis, quàm ex ipſis priſcorum monumentorum ruderibus colligere eſt. Qua de re non piget me hîc iterum Geor. Fabricii teſtimonium advocare, qui in Roma ſua c. 21. ſic loquitur: In ſepulcris, quę hinc inde per urbem in multis locis occurrunt, varia rerum ſimulacra ſunt exſculpta. *Ludorum curulium*, quale eſt ante SS. Coſmam & Damianum in foro Romano; & in S. Joan. Laterano, in quo etiam nocentes objiciuntur beſtiis, ut in alio quodam ante S. Mariam in via lata. *Equeſtrium certaminum*, ut in S. Maria in arâ cœli, montis capitolini. *Pugnarum*, ut in S. Gregor. montis Cælii. *Venatio-*

nationum, ut in S. Laurent. in Lucinâ campi Martii. *Triumphorum*, ut ante S. Laurentium in Paniſperna montis Viminatis; & Triumphi Venerei, in S. Joanne Laterano. *Sacrificiorum*, ut in S. Maria de Strada, inter Octavii porticum & Capitolium: & in S. Laurentio extra Exquilinam. *Deorum ludentium*, ut Apollinis canentis & Narciſci jaculantis diſcum, in domo Auguſtini Maphæi. *Satyrorum* puellæ dormienti inſultantium in horto S. Marci. *Amorum* equitantium in domo Columnienſium. *Deorum marinorum* in piſcium caudas deſinentium & vehentium in iis Nymphas tribus in locis, in S. Joanne Paulo in Cælio, in hortis S. Sabinæ montis Aventini, ante S. Thomam in regione Harenulæ. *Plutonis* Proſerpinam rapientis, in S. Sylveſtro prope arcum Domitiani, & ante S. Mariam in Coſmodim prope Velabrum. *Ventorum* quatuor ſimulacra in ſepulcro domus Cæſiæ. *Laborum Herculis* in domo Sabellorum ſupra Marcelli theatrum. *Servilium ſuppliciorum*, in quibus alii pede utroq; ſuſpenduntur, aliis cultro ſecatur collum, aliis brachium ſaxo impoſitum alio

ſaxo

ſaxo frangitur, in S. Maria de Ara cœli & ante ædem D. Stephani de Cacabo, in regione Pineæ. In quibusdã ſepulcris exſculpta ſunt ædificia partim januis apertis, quibus dicunt animæ æternitatem ſignificari: cujusmodi eſt in palatio Capitolino Triũvirûm: partim clauſis, quibus interitus ejus unà cum corpore notatur: tale in domo civis cujusdã regionis Tranſtyberinæ cernitur è regione pontis Fabricij. Hęc è multis retuliſſe ſatis ſit, quæ non ita accipi volo quaſi unius tantùm rei effigies expreſſa ſit: ſed alia multa, quę oratione depingi in hac brevitate nequeunt, ſpectaculi gratia ſunt addita. quod ut intelligatur, duobus exemplis declarabo. In ſepulcro Sacrificantium in S. Maria de Strada, Mulier in bigis, quæ à Rhinocerotib. trahuntur, vehitur: ipſis animalibus duo juvenes inſident & animalia à Faunis naſo ducuntur. Præcedit Thuſcus fidicen & viri nudi ac muliérculæ, donec ad aram perveniatur, cui fidicen canens adſtat, & inter cætera ludicra Faunus cornibus cum hirco concurrit. Item in altero apud Sanct. Sylveſtrum, Pluto quadrigis vectus, raptam Proſerpinam

 ample-

amplexu tenet exanimi ſimilem : ſupra quam volitat alatus Cupido, currum præcedit Mercurius alato pileo & caduceo. In altera parte Ceres bigis invehitur, tractis à ſerpentibus pineâ tædâ, quam ſiniſtra geſtat, inveſtigans amiſſam filiam. Inter hæc ab utraq; parte comites Proſerpinæ flores collectos geſtant, veſte ultra pubem ſublatâ. A lateribus Hercules eſt, Leonis exuvio indutus, dextrâ tenens clavam, ſiniſtrâ anum quandam invadens, cui verbera minitatur. Poſſem hîc plura addere, quæ partim ipſe in Galliis & Italia vidi, partim ab aliis ſunt jam pridem obſervata, niſi feſtinarem. Si quis tamen harum rerum deſiderio capitur, adeat Antiquitates Broiſſardi, qui hujusmodi ſimulara ære inciſa eleganter ob oculos ponit. Neque fortean abſurdum fuerit exiſtimare, etiam hunc ritum originem ſuam traxiſſe à Græcis. Nam hos quoque exornare ſolitos monumenta ſua diverſis Emblematibus & ſignis, quæ plerunque τὰ ἐπιτηδεύματα & vitam defuncti denotarent, paſſim apud ſcriptores legimus. In Archimedis Mathematici

tici ſepulcro poſitam fuiſſe Sphæram cum cylindro, auctor eſt Cicero v. Tuſculan. *Ego autem cum omnia colluſtrarem oculis, animadverti columellam non multum è dumis eminentem: in qua inerat Sphæræ figura & cylindri.* In Diogenis Cynici Canem tradit Laërtius libr. VI. ἐπέστησάν τε αὐτῷ κίονα, καὶ ἐπ' αὐτῷ λίθου Παρίου κύνα. Metellum Nepotem Philagri præceptoris ſui ſepulcro lapideum appoſuiſſe corvum, Plutarchus teſtatur; quod videns Cicero, in ejus tenuitatem jocatus: Hoc, inquit, ſapienter à te factum, πέτεσθαι γάρ σε μᾶλλον ἢ λέγειν ἐδίδαξε. Hoc eſt, *volare magis te docuit, quàm dicere.* in vitâ Ciceron. De Ariete, qui fuit in ſepulcro Iſocratis, vide Plutarchum in X. Rhetor. Alluſum huc à Smicrine, qui à quodam interrogatus, quidnam Archippa rerum ageret, feſtivè reſpondit, eam, ut noctuæ ſolent, aſſidere tumulo. Verba Athenæi libr. XIII. δειπνοσοφ. hæc ſunt: Σμικρίνης ἐρωτώμενος ὑπό τινος, τί πράττει Αρχίππη, χαριέντως ἔφη: ὥσπερ αἱ γλαῦκες, ἐπὶ τάφου κάθηται. Qui quidem locus Noctuas crebro tumulis impoſitas non obſcurè innuit. In-

terdum veró etiam arma & inſtrumenta, quibus quis in vita uſus fuerat, ſepulcris affixa, Homerus annotavit, apud quem Elpenor rogat Ulyſſem, ut ſibi ſepulcrum faciat, & illud remo ornet; quem vivus uſurpare ſolitus fuerat:

Ταῦτά τε μοι τελέσαι, πῆξαί τ' ἐπὶ τύμβῳ ἐρετμὸν
Τῷ καὶ ζωὸς ἔρεσσον, ἐὼν μετ' ἐμοῖς ἑτάροισι.

Et Virgilius in funere Miſeni libr. VI. Æneid.

At pius AEneas ingenti mole ſepulcrum
Imponit, ſuaq; arma viro, remumq; tubamq;.

Eundem ritum tangit Seneca lib. IIII. Controverſ. IIII. *Bellum cum eſſet in civitate, vir fortis in acie amiſſis armis de ſepulcro viri fortis arma ſuſtulit. Fortiter pugnavit & repoſuit. Præmio accepto, accuſatur ſepulcri violati.* De Exuviis veró hoſtium, quibus non Romani ſolùm, ſed & Gothi ſepulcra ſua ornabant, Plac. Lactantius ad libr. XII. Thebaid. Statii: *Exuviis enim hoſtium extruebatur regibus mortuis pyra, quem ritum Sepulturæ hodie quoq; barbari ſervare dicuntur, quem Strabas dicunt linguâ ſuâ.* Jornandes de Rebus Gothicis hinc lucem capit: *Poſtquam tabulis*

libus lamentis eſt defletus, Stravam ſuper tumulum ejus, quam appellant ipſi, ingenti commeſſatione celebrant.

CAP. XIX.

De Monumentorum Inſcriptionibus. Ἐπιγραφή. Titulus. *Concipiebantur illa vel proſa oratione vel verſu. Solemnia Inſcriptionum verba:* DIs. Manib. Sacr. *Itemq;* Memoriæ. *Nomen defuncti, parentes, patria monumentis inſcripta.* Hic ſitus eſt, Hic jacet.

SED quando eò jam ventum eſt, ut de Ornamentis Sepulcrorum egerimus: non poſſum mihi temperare, quin ſtatim etiam de Inſcriptionibus ſubnectam, quæ adeo Sepulcrorum propriæ, ut vix ſine iis Monimenti nomen vel Memoriæ tueri poſſint. Unde Servius: *Locus Uſtrina dici ſolet, operis conſtructio, ſepulcrum: Inſcriptũ nomen, Memoria atq; Monumentum.* Et rectè Cato apud Ciceronem de Senectute teſtatur, ſe legendis ſepulcris in memoriam redire mortuorũ. *Nec ſepulcra legens*, inquit, *vereor, quod ajunt, ne memoriam perdam. his enim ipſis legendis redeo in memoriam mortuorum.* Græci ἐπιγραφὴν vocant. Artemidorus lib. 5. cap. 75. Ἐπιγραφῆς ἀκόλουθόν ἐστι τὸν ἀποθανόντα τυγχάνειν. Latinis *Titulus* dicitur.

Ovi-

Ovidius in Epiſt. Hypermneſtræ ad Lyncum:

Sculptaq; ſunt titulo noſtra ſepulcra brevi.

Martialis Epigr. 71. lib. 10.

Quisquis læta tuis & ſera parentibus optas
Fata, brevem titulum marmoris hujus ama.

Trebellius Pollio in Valerianis: *Mittendum in literas cenſui, hunc Valerianum circa Mediolanum ſepultum, addito titulo, Claudij juſſu, Valerianus Imperator.* Et plura ſunt hujus generis exempla, quam ut in numerum facilè cadant. Nam ita crebræ & frequentes erant apud Roman. hæ monumentorum Inſcriptiones, ut etiam puerorum & ſervorum viliumq; capitum ſepulcra titulis exornarentur, quod ex innumeris lapidibus videre eſt. Parcius iis uſi Lacedæmonii, qui ex Lycurgi inſtituto nó niſi illorum tumulis, qui fortiter in bello occubuiſſent, titulum inſcribere ſolebant. Plutarchus in Lycurgo: *ἐπιγράψαι δὲ τοὔνομα θάψαντας οὐκ ἐξῆν τοῦ νεκροῦ, πλὴν ἀνδρὸς ἐν πολέμῳ καὶ γυναικὸς τῶν ἱερῶν ἀποθανόντων.*

Hujusmodi verò tituli interdum proſa oratione concipiebantur: interdum autem verſibus. Illud probatione non indiget:

get: nam pleni talium omnes lapides. Hoc ex Suetonio conſtat in vita Claudii cap. 1. *Nec contentus elogium tumulo ejus verſibus à ſe compoſitis inſculpſiſſe.* Propertius de ſuo tumulo lib. 1. Eleg. x.

Et duo ſint verſus: qui nunc jacet horrida pulvis,
Vnius quondam ſervus amoris erat.

Virgil. Ecloga v.

Et tumulum facite, & tumulo ſupperaddite carmen.

Ovid. lib. xiiii. Metam.

— Vrnâq; AEneia nutrix
Condita marmoreo tumulo breve carmen habebat,

Cicero pro Archia: *Decimus quidem Brutus ſummus vir & Imperator, Accii amiciſſimi ſui carminibus templorum ac monumentorũ aditus exornavit ſuorum.* Quanquam ut hoc obiter moneam, etiam Carmina dicebantur Inſcriptiones oratione metris ſoluta conceptæ, ut apud Cicer. in Catone Majore, cum elogium Attilii Calatini recitaſſet, ſtatim ſubjungit: *Notum eſt totum ejus carmen inciſum ſepulcro.* Solebant autem minio plerunque tituli hi ſignari, ut clariores eſſent, & à viatoribus tantò facilius legi poſſent. Nam *Minium in voluminum ſcriptura uſurpatum, clarioresq; literas vel in auro vel in marmore vel*

etiam in ſepulcris feciſſe diſertè ſcribit Plinius lib. xxxiii. cap. vii.

Nolo hic enormem Inſcriptionum manum advocare, ne vel lectori tædium pariam, vel mihi ipſi laborem, exſcribendo ea, quæ & in promptu ſunt omnibus & non unum atque alterum capitellum, ſed juſtum volumen deſiderant. Pauca tamen hic attingam, & quidem ea, quæ ſepulcris inſcribi ſolita ex veterum præcipuè ſcriptis demonſtrari poſſunt, autorem ſecutus clariſsimum Briſſonium, cui maximam horum partem acceptam referimus. Ac ut rem à capite & ὥσπερ ἀφ' ἑστίας arceſſamus, hiſce plerunque verbis ſolebant Inſcriptionum titulos auſpicari: D. M. vel D. M. S. vel diſertim *Dis. Manibus. Sacr.* ſive jam *ſacrum* velis legere, ſive *ſacris*: utrumque enim reperire eſt. Prudentius in Symmachum:

Ecce Deos Manes cur inficiaris haberi?
Ipſa patrum monumenta probant. DIS MANIBUS *illic*
Marmora ſecta lego.

Agellius lib. x. cap. xviii. *Id monumentum Artemiſia cum Dis Manibus Sa-*

Sacris Mauſoli dicaret. Interdum verò unâ literâ auctius erat hoc exordium, D. I. M. ut patet ex Inſcriptione, quæ eſt ad Lyci in Danubium fluentis oſtia:

D. I. M.
Ivl. Ivstv
S. V. A. xxvi
Amabili
S. Mater
F. C.

Manes enim *Dii ſuperi atq; inferi dicebantur*, ut ait Feſtus. Nonnunquam tamen & *Memoriæ* ſolebat præfigi: quam ipſam etiam vocem innumeris marmoribus inſcriptam videre eſt, nec opus huc exempla coacervare. Tandem ſequebatur Nomen defuncti, quod ſepulcralibus hiſce cippis ſignari ſolitum, clarè indicat Propertius lib. II. Eleg. I.

Quandocunq; igitur vitam mea facta repoſcent,
Et breve in exiguo marmore nomen ero.

Et Virgilius lib. VII. Æneid:

— oſſaq; nomen
Heſperia in magna, ſi qua eſt ea gloria, ſignat.

Ovidius

Ovidius lib. VIII. Metamorph. fab. 4. de ſororib. Meleagri:

Affuſaq; jacent tumulo: ſignataq; ſaxo
Nomina complexa, lacrimas in nomina fundunt.

Seneca Epiſt. L X. *Qui latitant & torpent, ſic in domo ſunt, quomodo in conditivo. Horum licet in limine ipſo nomen marmori inſcribas, mortem ſuam anteceſſerunt.* Hinc argutè Laberius apud Macrob. lib. II. Saturn. cap. VII.

Vt hadera ſerpens vires arboreas necat:
Ita me vetuſtas amplexu annorum enecat.
Sepulcri ſimilis nil niſi nomen retineo.

Non autem Nomen tantummodò; ſed & parentes, patria, & familia ſolebat interdum adſcribi. Callimachus Epigram. XX.

Τιμόνοη τίς δ' ἐσσὶ, μὰ δαίμονας, ἔ σ' ἂν ἐπέγνων
Εἰ μὴ Τιμοθέυ πατρὸς ἐπῆν ὄνομα
Στήλῃ; καὶ Μήθυμνα τεὴ πόλις. —

Hieronymus in vita Paulæ:

Scipio quam genuit, Paulæ fudère parentes
Gracchorum ſoboles, Agamemnonis inclita proles,
Hoc jacet in tumulo, Paulam dixêre priores.
Euſtochii genitrix, Romani prima Senatus,
Pauperiem Chriſti & Bethlemitica rura ſecutus.

Laertius in Solone: Ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τάφους (ἔδειξε) πρὸς ἕω βλέποντας, καὶ ἀπὸ τῶν δήμων τοὺς

τοῦ χρηματισμοὺς ἐγκεχαραγμένους. Theophraſtus inter characteres τῆς περιεργίας refert, γυναικὸς τελευτησάσης, ἐπιγράψαι ἐπὶ τὸ μνῆμα, τοῦτε ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς καὶ αὐτῆς τῆς γυναικὸς τοὔνομα, καὶ ποδαπή ἐστι. καὶ προσεπιγράψαι ὅτι οὗτοι πάντες χρηστοὶ ἦσαν. hoc eſt, *Si uxor obierit, monumento ejus & mariti & patris & matris nomina inſcribere, itemq; cujas ipſa ſit. tam hoc elogium inſuper adjicere, SINGVLARI OMNES PROBITATE ERANT.* Atq; huic ſtultæ veterum ambitioni circa titulos cipporum ut Plato obviam iret, in ſua Repub. legem hanc inter cæteras ferebat, Ne cui liceret tumulo cujusquam longiorem quatuor verſibus heroicis titulum inſcribere. libr. XII. de Leg. Et Cicer. II. de leg.

Porro ſolemnia in hujusmodi titulis verba, quibus ſepultum ibi aliquem volebant denotare, hæc erant: *HIC SITVS EST.* vel. *HIC. IACET.* Prior formula legitur apud Lucill.

Servus neq; infidus Domino, neq; inutilis cuiquam
Lucilii Columella, hic ſitus eſt.

Et apud Ovidium lib. II. Metamorph.

Corpora dant tumulo, ſignant quoq; carmine ſaxum,
Hic ſitus eſt Phaëton currus auriga paterni.

Utitur

Utitur & Autor libri De viris illuſtrib. cap. XLII. *Poſitus eſt apud Libyſſam in arca lapidea, in qua hodieq; inſcriptum eſt; Annibal hic ſitus eſt.* Vide ſis & Vopiſcum in Probo. Plinium lib. VI. Epiſtol. x. Agellium lib. I. Noct. Attic. cap. XXIIII. Poſteriorem formulam reperire eſt in Tibullo lib. I. Eleg. 3.

Quod ſi fatales jam nunc explevimus annos,
Fac lapis inſcriptis ſtet ſuper oſſa notis:
Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus
Meſſalam terrâ dum ſequiturq; mari.

Et in Martiale lib. 6. Epig. 52.

Hoc jacet in tumulo raptus puerilibus annis,
Pantagathus Domini cura dolorq; ſui.

Sic Phocas Grammaticus in Verſib. de Virgilio.

Hic Balliſta jacet, certo pede perge Viator.

Et in oratione Leonis Imp. moribundi, quam adducit CL. V. Bonav. Vulcanius Notis ad librum Conſtantini Porphyrogennetæ *De Thematibus*, inter alios verſus Politicos, etiam hi reperiuntur:

Τῷ τάφῳ ἐπιγράψατε, Λέων ἐνθάδε κεῖται, &c.

Sexcenta hujus generis poſſem addere, ſi eſſet tanti. Sed ne caput hoc nimiùm excreſcat, placet hæc talia Inſcriptionum

hum ſolemnia partiri, & reliqua ſequenti capiti illinere.

CAP. XX.

Elogia & Res geſta monumentis inſcripta. Spatium vita, Coniugii. Facere *pro Vivere* Sine querela, offenſâ *& ſimiles formula. Cauſa item mortis & alia huius generis.*

IAm igitur ordinem noſtrum continuare pergamus. Reſtat enim ut moneamus, etiam Elogia plerunque & res geſtas, quibus prçclarum ſibi nomen pepererant, tumulis inſcribi ſueviſſe. Cicero II. de Finib. *Non Elogia monumentorum id ſignificant? veluti ad portam, VNO. ORE. CVI. PLVRIMÆ. CONSENTIVNT. GENTES. POPVLI. PRIMARIVM. FVISSE. VIRVM. Idne conſenſiſſe de Calatino plurimas gentes arbitramur.* Quod ipſum Elogium totidem verbis repetit in Catone Majore. Alluſit huc Virgilius in Culice:

His tumulus ſuper inſeritur. tum fronte locatur
Eulogium.

Sic Auguſtum Cæſarem res ſuas geſtas columnis æneis ad ſepulcrum ſuum collocatis inſculpi juſsiſſe, autor eſt Dio

lib.

lib. LV. Εγέγραπτο δ' ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε πάντα, ἃ καὶ εἰ χαλκᾶς στήλας πρὸς τῷ ἡρώῳ αὐτοῦ σταθήσας ἀναγραφῆναι ἐκέλευσε. Plutarchus in Sylla: Τὸ μὲν οὖν μνημεῖον ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀρεώς ἐστι, τὸ δὲ ἐπίγραμμα, φασὶν αὐτὸν ὑπογραψάμενον καταλιπεῖν, οὗ κεφάλαιον ἐστιν, ὡς οὔτε τῶν φίλων τις αὐτὸν εὖ ποιῶν, οὔτε τῶν ἐχθρῶν κακῶς, ὑπερεβάλετο. hoc eſt: *Monumentum Syllæ in campo Martio eſt. inſcriptionem ab ipſo ferunt conceptam & relictam, cujus hoc caput eſt, ſe neq; ab ullo amicorum beneficiis, neq; ab ullo inimico maleficiis ſuperatum fuiſſe.* Tale fuit Epitaphium Virginii Rufi, qui ſepulcro ſuo incidi juſsit hoc carmen, teſte Plinio lib. VI. Epiſt. x.

Hic ſitus eſt Rufus, pulſo, qui Vindice quondam
Imperium aſſeruit non ſibi, ſed patriæ.

Quæ verba Xiphilinus in Nerva ſic extulit: ὅτι νικήσας Βίνδικα, τὸ κράτος οὐχ ἑαυτῷ περιεποιήσατο, ἀλλὰ τῇ πατρίδι.

De Cenſorini monumento ita Trebell. Pollio in Triginta Tyrannis: *Extat ejus ſepulcrum, in quo grandibus literis circa Bononiam inciſi ſunt omnes ejus honores, ultimo tamen verſu adſcripto, FELIX. AD. OMNIA. INFELICISSIMVS. IMPERATOR.* De Pallantis Plinius lib. VII. Ep.

Ep. xx. *Eſt via Tiburtina intra primum lapidem (proximè adnotavi) monumentum Pallantis ita inſcriptum: HVIC. SENATVS. OB. FIDEM. PIETATEMQVE ERGA. PATRONOS. ORNAMENTA. PRÆTORIA. DECREVIT. ET SESTERTIVM. CENTIES. QVINQVAGIES. CVIVS. HONORE. CONTENTVS. FVIT.* Julius Capitolinus de Gordiani ſepulcro ſic loquitur in ejus vita: *Gordiano ſepulcrum milites apud Circeum caſtrum fecerunt, in finibus Perſidis, titulum hujusmodi addentes & Græcis & Latinis & Perſicis, & Iudaicis & Ægyptiacis literis, ut ab omnibus legeretur: DIVO. GORDIANO VICTORI. PERSARVM. VICTORI. GOTHORVM. VICTORI. SARMATARVM, DEPVLSORI. ROMANARVM. SEDITIONVM. VICTORI GERMANORVM. SED. NON. VICTORI. PHILIPPORVM.*

Pertinet huc inſigne Elogium Claudiæ fœminæ, quod Epitaphio ejus inſcriptum Romæ ad pontem Ceſtium extat, his verſibus:

Hoſpes. quod. deico. paullū eſt, aſta. ac. pellege

Hh *Heic.*

Heic. eſt. ſepulcrum. haut. pulcrum. pulcrai. fœminæ
Nomen. parentes. nominarunt. Claudiam.
Suom. mareitum. corde. dilexit. ſevo
Gnatos. duos. creavit. horunc. alterum
In terra. linquit. alium. ſub. terra. locat.
Sermone. lepido. tum. autẽ. inceſſu commodò
Domum. ſervavit. Lanam fecit. Dixi. Abei.

Solemne quoq; erat ſpatium vitæ eorum, qui tumulis condebantur, exiliter ad calculos revocare, & quot annos, menſes, & eò ampliùs quot dies ac horas vixiſſent, ſepulcro inſcribere, ut ex innumeris monumentorum Inſcriptionibus, quæ in omnium paſsim manibus verſantur, intelligimus. Annorum quidem meminit Seneca Epiſt. *LXXVIII.* *Nulla vita eſt non brevis. Nam ſi ad naturam reſpexeris, etiam Neſtoris & Statiliæ brevis eſt, quæ inſcribi monumento ſuo juſſit, ANNIS. SE. NONAGINTA. NOVEM. VIXISSE.* Et Xiphilinus in Adriano de Simili præfecto prætorio, qui vacatione impetrata privatus ſeptem annos egit: Μόλις τε ἀφεθεὶς, ἐν ἀγρῷ ἥσυχος ἑπτὰ ἔτη τὰ λοιπὰ τοῦ βίου διήγαγε, καὶ ἐπί γε τὸ μνῆμα αὐτοῦ τοῦτο ἐπέγραψεν, ὅτι ΣΙΜΙΛΙΣ-

ΑΙΣ.ΜΕΝ. ΕΝΤΑΥΘΑ.ΚΕΙΤΑΙ.ΒΙΟΥΣ. ΜΕΝ. ΕΤΗ. ΤΟΣΑ. ΖΗΣΑΣ ΔΕ ΕΤΗ ΕΠΤΑ. h. e. Hic ſitus eſt Similis, qui vixit annos tot, bene autem vixit annos VII.

Præter annos autem Menſium adhuc fiebat mentio, ut in hac Inſcriptione urnæ argenteæ, in qua Æmilii Pauli Papiniani Juriſprudentis præclariſsimi cineres conditos fuiſſe multi dicunt. Ea eſt apud Hier. Magium lib. 2. Miſcell. cap. 11.

ÆMILIO. PAVLO. PAPINIANO. PRÆFECTO. PRÆTORIO. IVRISCONSVLTO. QVI. VIXIT. AN. XXXVI. DIES. X. MEN. III. PAPINIANVS HOSTILIVS EVGENIA GRACILII. TVRBATO ORDINE. IN. SENIO. HEV. PARENTES. FECERVNT.

Imò & Dierum. ut in Inſcriptione Neapolitana.

IVSTVS. CÆSARIS
FECIT. SIBI. ET
LVCILIÆ. PRISCÆ
CONIVGI. KARISSIM
QVÆ. VIX. AN. XX. M. VII. D. XV. &c.

Tale eſt illud Martialis lib. v. Epigr. de Herotione.

Impletura fuit ſexta modo frigora brumæ
Vixiſſet totidem ni minus illa dies.

Vult enim dicere Poëta, ipſam vixiſſe annos v. menſes xi. & dies xxv.

Sed & Horas etiam ſupputatas reperio, ut in hac Inſcript:

Valeria. Trophima. Filio. Dulcissimo. Et. Pientissimo. Et. Frugalissimo. Vixit. annis. xxix. Mens. viiii. Dieb. xvi. Horis. vii.

Addebant etiam interdum Matrimonii tempus, ut teſtatur hæc Inſcriptio, quæ Mutinæ legitur:

Memoriæ. Clà. Fem.
L. Peducaeae. Iulianae
Morib. Natal. Ac. Pud. Priscis
Inlustribusque. Femi. Comparanda
Quae. Vixit. Annos. xiii. D. xlvii
Cum. Marito. Fecit. Me. V. D. xx
L. Nonius. Ver

Et Romæ in veteri tabella marmorea ad Aquam Virginem in horto familiæ Bubalorum: *Veianius. Svetenianus. Liciniæ. Demetrianæ. Coniugi Karissimæ. Cum. Qua. Fecit. Annos. viiii. M. vi. Dies. xxv.*

Vbi

Ubi nota Verbum *Facere* interdum pro *vivere* uſurpari: quo ſenſu utitur Alfenus D. De ſtatuliberis. L. XIIII. *Is ſervus fugerat, & annum in fuga fecerat.* Epitaphium Petronii Antigenidis:

Bis. quinos. annos. menſesq. duos, duo ſoles
In ſuperis feci, tenerè nutritus, amatus.

Seneca Ep. 67. *Quamvis autem pauciſsimos unà fecerimus dies: tamen multi nobis ſermones fuerunt.* Scholiaſtes Eurip. Hippolylo: ἔθος τοῖς ἐφ' αἵματι φεύγουσιν ἐνιαυτὸν ποιεῖν ἐκτὸς τῆς πατρίδος. Quod ſi matrimonium fuiſſet placidum & tranquillum, neque id ſilentio præteribant: quo pertinent crebræ iſtæ clauſulæ: *ſine querela, ſine controverſia, ſine offenſa, ſine jurgio, ſine diſcordia, ſine macula,* & ſimiles, quarum pleniſsimæ ſunt omnes Inſcriptiones. Plinius huc alludit lib. VIII. Epiſt. v. *Grave vulnus Macrinus noſter accepit. Amiſit uxorem ſingularis exempli etiam ſi olim fuiſſet. Vixit cum hac* XXXIX. *annis, ſine jurgio, ſine offenſâ.*

Romæ ad montem Jordanum.

p. *664.*

D. M.
D. IVNIO. PRIMIGENIO.
QVI. VIX. ANN. XXXV.
IVNIA. PALLAS. FECIT
CONIVGI. KARISSIMO
ET. PIENTISSIMO
DE. SE. BENEMERENTI
CVM. QVO. VIXIT. ANNOS
XV. MENSES. VI
DVLCITER. SINE. QVERELA

Veronæ ad D. Clementis.

D. M.
ATILIAE. MAXIMINAE
ANIMAE. INNOCENTISSIMAE
CAONIVS. VITALIS
VXORI. INCOMPARABILI
QVAE. VIXIT. MECVM
SINE. VLLA. CONTROVERSIA
ANN. XVIII. M. II. D. VIIII.
QVAE. TVLIT. SECVM. ANN. XXXXVI.
QVAE. DVXIT. SECVM
GLORIAM. ET. HONO. ÆTERNVM.
MEVM. VALE. SOLATIVM.

Nec verò Univiræ caſtitatis ac pudicitiæ.

Digitized by Google

citiæ ſuæ argumentum ſilebant. Vnde Propertius lib. IIII. Eleg. ult.

Iungor Paule tuo ſic diſceſſura cubili,
In lapide hoc VNI NVPTA fuiſſe legar.

Martialis Epigr. 36. lib. 10. in Epitaphio nobilis matronæ:

Quinq; dedit pueros, totidem mihi Iuno puellas
Clauſerunt omnes lumina noſtra manus.
Contigit & thalami mihi gloria rara, fuitq;
Vna pudicitiæ mentula nota meæ.

Quo alludens Juvenalis Sat. VI. ait:

Sic creſcit numerus, ſic fiunt octo mariti
Quinq; per autumnos. titulo res digna mariti.

Huc pertinet elegans & digna lectu Inſcriptio vetus inter Bajas & Anverſam de L. Aſcanii Elpicani conjuge; Liviæ Rufinæ nomen illi fuit, pars inſcriptionis ſaltem adhibenda cauſa brevitatis:

Quæ adfecta cineribus conjugis adeo fuit. ut ad ſecundum nullo unquam tempore tranſire voluerit. quamvis diu ſuperviveret. & ætas poſceret. & valida natura. virilem quem ſemper ſervavit animum. fidemq; pudicitiæ quaſi mutare compelleret. Et ne brevem domeſticam pugnam credas poſt maritum Vix. ann. L. M. VIIII. &c.

Nec omittendum, quod mortis etiam cauſa interdum monumentis adſcribebatur. Vnde Tibullus lib. 3. Eleg. 2.

Sed triſtem mortis demonſtret littera cauſam,
Atq; hæc in celebri carmina fronte notet:
Lygdamus hic ſitus eſt. dolor huic & cauſa Neæra
Coniugis ereptæ cauſa perire fuit.

Ovidius lib. IX. Metamorph.

Neve merere meo, ſubſcribi cauſa, ſepulcro.

Idem in Epiſt. Phyllidis ad Demophoontem:

Inſcribère meo cauſa invidioſa ſepulcro.

Et lib. III. Faſtor. tumulo Didûs carmen inciſum fingens:

—— tumuliq; in marmore carmen
Hoc breve quod moriens ipſa reliquit, erat.
Præbuit Æneas & cauſam mortis & enſem:
Ipſa ſua Dido concidit uſa manu.

Idem Ovidius de ſeipſo tale Epitaphium monumento ſuo inſcribi mandat lib. III. Triſt. Eleg. III.

Quosq; legat verſus oculo properante viator
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.
Hic ego qui jaceo tenerorum luſor amorum,
Ingenio pereo Naſo poëta meo.

Sic Nurſini etiam *Mutinenſi acie interemptorum civium tumulo publicè extructo adſcripſerant*, PRO LIBERTATE EOS PVBLICE OCCVBVISSE, ut ait Suetonius in Auguſto. Quod Dio lib. XLVIII. ſic extulit: ὅτι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι ἐτελεύτησαν. Pertinet huc *illa infelicis Monumenti inſcriptio,* TVR-

TURBA. SE. MEDICORUM. PERISSE, quæ extat apud Plinium lib. xxix. Natur. hiſt. cap. I.) Cui geminum eſt δημῶδες illud, quod Adrianus Imp. moriens exclamaſſe dicitur: Πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν. teſte Xiphilino in ejus vita.

Mitto quod integra interdum Teſtamenta ſepulcris ſuis inſcribi voluerunt, ut in illo militari Galli Favonii, cujus ſuprà meminimus: Item Legata ſub Condicionibus, de quibus alibi. Unum adhuc addo de Staberio quodam homine avariſſimo, quem Horatius lib. II. Satyr. III. memorat tantoperè delectatum eſſe magnitudine pecuniæ, ut monumento ſuo heredes inſcribere juſſerit, *Quantum quisq; eſt teſtamento ſuo cepiſſet*, eosque ſi in aliquo mentiti eſſent, centum paria gladiatorum populo exhibere, epulum etiam populo ad arbitrium Arii voraciſſimi hominis parare, & frumentum infinitum dare damnaverit. Hoc enim ſecundum vetuſti commentatoris interpretationem Horatius ſignificat his verſibus:

Heredes Staberi ſummam incidere ſepulcro.
Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum

Damnati populo, paria, atq; epulum arbitrio Arrij,
Frumentum quantum metit Africa.

Et mox:

— Quid ergo
Senſit, cum ſummam patrimoni inſculpere ſaxo
Heredes voluit:

Sed hic Inſcriptionum pauſa eſto, neque enim mihi manus ferrea eſt, quæ ſit omnibus hiſce lapidibus deſcribendis: & hæc ſufficiunt, credo, iis, qui non habent cor plumbeum.

Cap. XXI.

De Sepulcrorum religione. Quo ſenſu Sepulcra ſancta & ſacra dicta fuerint. Religioſi loci requiſita. Spacium ſepulcri definitum. In Fronte pedes tot: in agr. ped. tot. *Sepulcri religio incipiebat à gleba iniectione. Ritus ter terram injiciendi fortuitò oblatis cadaveribus, apud Roman. & Græcos uſurpatus.*

Religio Sepulcrorum me jam vocat: de qua nunc dicam paucis, non neglecturus etiam τὰς παραφυάδας, quæ mihi hinc tanquam ex arbuſcula quadam naſcentur. Locum ſepulcri vel potius Sepulcra ipſa eſſe Religioſa Juriſconſulti tradidêre, differentiis inter ſacrum, ſanctum & religioſum accuratè conſtitutis: de quibus videndus, ut alios mittam, Aldus Manutius in De Quæſitis per Epiſtolam. Veteribus

teribus tamen interdum & Sancta & Sacra Sepulcra dicta eſſe reperio. Sanctitatem illis aſſignat Cicero lib. IIII. de Rep. apud Nonium: *Sic Pontificio jure ſanctitudo ſepulturæ.* Et Philip. IX. *Sepulcrorum ſanctitas in ipſo ſolo eſt, quod nulla vi moveri neq; deleri poteſt. atq; ut cætera extinguuntur, ſic ſepulcra fiunt ſanctiora vetuſtate.* Sacra verò appellat Catullus:

Et Batti veteris ſacrum ſepulcrum.

Quintilianus declam. X. de re eadem loquens: *Sacratos morte lapides, etiam cineres & oſſa religiosè quieſcentia fractâ ſparſiſſet urnâ.* De his igitur quid cenſendum? An ignoratam harum vocum tantis viris differentiam? an verò ſubtilitatis plus habere hoc diſcrimen, quàm veritatis. Neutrum horum. omnem nobis ſcrupulum eximet Feſtus, qui cum ex ſententia Ælii Galli non eſſe eadem ſacrum, ſanctum, & religioſum dixiſſet, ſtatim ſubjungit hæc verba: *Sed ita portione quadam & temporib. eadem videri poſſe. ſiquidem, quod ſacrũ eſt, idem lege aut inſtituto majorum ſanctum eſſe putat, ut violari id ſine pœna non poßit: idem religioſum quoque eſſe; quoniam ſit aliquid,*

aliquid, quod ibi homini facere non liceat; quod ſi faciat, adverſus Deorum voluntatem videatur facere: ſimiliter de muro & ſepulcro debere obſervari, ut eadem & ſacra & ſancta & religioſa fiant, ſed quomodo, quod ſupra expoſitum eſt, cum de ſacro diximus. Hanc igitur ob cauſam Sepulcra & ſacra & ſancta interdum veteribus eſſe appellata cenſendum eſt, non quod revera ſint, ſed quod eſſe videantur, ſimilitudine quadam religionis: ſicuti homines quoq; ſimilitudine quadam ſancti appellantur, non quia revera ſint. Sed propriè loquendo Sepulcra Religioſa dicebantur. Feſtus ex eodem Gallo: *Religioſum ſepulcrum ubi mortuus ſepultus aut humatus ſit.* Rectè: nam antequam corpus eſſet illatum, locus religioſus non erat; ſed illatione tandem fiebat, eâq; legitimâ. Nam, ut eſt in L. 11. C. De Relig. & ſumpt. *Invito vel ignorante te ab alio illatum corpus in puram poſſeßionem tuam vel lapidem, locum religioſum facere non poteſt. Sin autem voluntate tuâ mortuum aliquis in locum tuum intulerit, religioſus iſte efficitur.* Atq; hoc primò notandum in Sepulcrorum religione.

Secun-

Secundò, ſi diverſis in locis membra ſepulta ſint, quod fieri interdum hodieq; ſolet, non ſtatim omnia illa fiebant religioſa, ſed is tantum, *ubi quod eſt principale, conditum eſt, id eſt, caput, cujus imago fit, inde cognoſcimur.* ut loquitur Paulus L. 44. D. De Relig. & ſumpt. ad quam legem vide Cujac. lib. XXI. Obſervat. cap. IIII. Tertiò, ut locus fieret religioſus, corpus perpetuæ ſepulturæ oportuit eſſe traditum. *Si quis enim eo animo corpus intulerit, quod cogitet inde alio poſtea transferre, magisq́; temporis gratia deponere, quàm quod ibi ſepeliret mortuum, & quaſi æternæ ſede dare deſtinaverit, manebit locus profanus*, ut ait Paulus L. 14. D. eodem. Denique non tamen totus ille locus, qui ſepulturæ deſtinatus erat, religione tenebatur, *ſed quatenus corpus humatum eſt*, teſte Celſo in L. 2. D. eod. Atq; ideo ne religio occuparet, totum ſolum, in quo monumentum erat ædificatum, definiri plerunq; ſolebat modus ſpatiumque loci religioſi, ut ſciretur quid puri loci relinqueretur. Ejus rei ergo ſcribebant: *IN. FRONTE. PEDES. TOT. IN. AGRVM. PEDES. TOT.*

Quâ

Quâ formulâ nulla eſt in vetuſtis Inſcriptionibus frequentior. Eam expreſſit Horatius Satyr. VIII. libr. I. Sermon. his verſibus:

Pantolabo ſcurra Nomentanoq; nepoti
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat.

Ubi vetus interpres, *In Fronte* explicat, *in latitudine*: *In Agrum*, *in longitudinem*. Cæterùm illa Sepulcrorum vel Religio vel Sanctitas incipiebat ſtatim à glebæ injectione. Cicero lib. II. Leg. *Nam priusquam in os injecta gleba eſt, locus ille, ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis, injectâ glebâ tumulis & humatum eſt & gleba vocatur, ac tum deniq; multa religioſa jura complectitur.* Vide Varronem libr. IV. de Ling. Latin. qui *Humilior*, inquit, *mortuus vocabatur & familia ante jactam glebam, aut os ad luſtrandam familiam exceptum.* Poſt glebæ igitur injectionem tandem *Humatus* dicebatur, ac tum demum ſepulcrum fiebat religioſum. Qui ritus neſcio an fluxerit ab illo altero terram ter plena manu injiciendi fortuitò oblatis cadaveribus, ſi quando

ea

ea legitimè ſepelire non liceret. Græcis pariter ac Romanis eum uſitatum reperio. Ælianus lib. v. Var. cap. XIIII. Νόμος ϗ οὗτος Ἀττικὸς, ὃς ἂν ἀτάφῳ περιτύχῃ σώματι ἀνθρώπου, πάντως ἐπιβάλλειν αὐτῷ γῆν. Acron in lib. I. Horat. od. XXIIX. *In ſacris hoc genus ſepulturæ tradebatur, ut etſi non obrueretur, manu plenâ ter jacta terra cadaveri pro ſepulturâ eſſet.* Quintil. declam. v. *Ignotis cadaveribus humum congerimus, & inſepultum quodlibet corpus nulla feſtinatio tam rapida tranſcurrit, ut non quantulocunque veneretur aggeſtu.* Et declamat. VI. *Nobis* (rerum natura) *adverſus exanimes genuit non ſolùm miſerationem, quæ cogitationi noſtræ ſubit, ſed etiam religionem. Inde ignotis quoque corporibus tranſeuntium viatorum collatitia ſepultura, inde injecta ab alienis humus.* Alludit fortè huc Valer. Max. lib. v. cap. III. *Poſt obitum nullam Atticæ regionis, quæ oſſibus ejus injiceretur, invenit glebam.* Quod autem Romani *glebam injicere*, id eleganter Phocylides γαῖαν, Moſchion κόνιν ἐπιμοιρᾶσθαι dixerunt. Phocylidis verſus hic eſt:

Γαῖαν ἐπιμοιρᾶσθαι ἀταρχύτοις νεκύεσι.

Moſchio-

Moſchionis verò Senarii in Phyſicis Stobæi hi:

— γαῖα δὲ πρὶν ἄσπορος.
Ηδη ζυγουλκοῖς βουσὶν ἠροτρεύετο.
Αυτῆ δ' ἐπυργώσαντο. καὶ περισκεπεῖς
Ετεύξαν οἴκους, καὶ τὸν ἠγριωμένον,
εἰς ἥμερον δίαιταν ἤγαγον βίου
Κἀκ τοῦ, δὲ τοὺς θανόντας ὤρισεν νόμος,
Τύμβοις καλύπτειν κἀπιμοιρᾶσθαι κόνιν
Νεκροῖς ἀθάπτοις, μηδ' ἐν ὀφθαλμοῖς ἐᾶν
Τῆς πρόσθε θοίνης μνημόνευμα δυσσεβεῖ.

Quos verſus doctiſſimus juvenis Dan. Heynſius in Notis ad Silium Italic. togâ donavit hoc modo:

— terra ſeminis prius
Ignarn bubus aſperum trahentibus,
Jugum putabat, turris alta, tectaq;
Hinc inde celſum prodidêre verticem,
Aſperáq; vitæ cultus in mores novos
Seſe reduxit. Lex cadaverum ſtrues
Terræ ſacravit, pulveremq; mortuo
Levem dedêre, luce non functos ſuo
Tumulo negarunt, nec remanſit ulla dehinc
Voracitatis indicina priſtinæ.

Atque hunc pulverem interdum ab amicis prætereuntibus levi manu officii ergò

gò infundi ſibi poſtulabant. Suaviſſimus Nonnus:

— ἀλλὰ σὺ κούρη
Μοῦνον ἐμοὶ φθιμένῳ γλυκερὴν περίχευε κονίην
Χειρὶ τεῇ πυμάτην ὀλίγην χέειν, ὄφρα τις εἴπη
Παρθένος ὡς ἐλέαιρε τὸν ἔκτανε.

Quod ſi quis hujuſmodi cadaver aliquod inſepultum in via ſibi temerè fortuitoq;, ut fit, objectum prægrederetur, & de glebæ aut pulveris injectione & quidem ter repetitâ gratiam ipſi facere negligeret, fraudem plusquam capitalem, ne piaculum dicam, ſibi capitiq: ſuo accerſere cenſebatur. Scholiaſtes Sophocl. in Antigona: οἱ γὰρ νεκρὸν ὁρῶντες ἄταφον, καὶ μὴ ἐπαμησάμενοι κόνιν, ἐναγεῖς εἶναι ἐδόκουν.

Non obſcurè id indicat Horatius libr. I. Od. XXVIII.

At tu nauta vagæ ne parce malignus arenæ
Oſsibus & capiti inhumato
Particulam dare. ſic quodcunq; minabitur Eurus
Fluctib. Heſperiis: Venuſina
Plectantur ſilvæ te ſoſpite: multaq; merces,
Vnde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Iove Neptunoq; ſacri cuſtode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Poſtmodo te natis fraudem committere? fors &
Debita jura viceſq; ſuperbæ

Te maneant ipſum. precibus non linquar inultis
Teq; piacula nulla reſolvent.
Quanquam feſtinas, non eſt mora longa. licebit
Injecto ter pulvere curras.

Sic etiam apud Dionyſ. Halicarnaſſeum metu piaculi populꝰ Horatiam, quam frater interemerat, nec pater ſepulcris majorum dignam cenſebat, terræ injectione ſepelivit: libr. III. Ἀλλὰ οἱ παριόντες αὐτὴν ἐῤῥιμμένην ἐν ᾧ διεχρήσθη χωρίῳ, λίθους ἐπιφοροῦντες καὶ γῆν, ἐκήδευσαν ὡς πτῶμα ἔρημον κηδομένων. Hoc eſt, *Sed qui præteribant eam jacentem in eo ipſo loco, ubi cæſa fuerat, congeſtis lapidibus & terrâ, ut cadaver deſtitutum cura domeſticorum, ſepeliverunt.* Verumenimverò ejusmodi piaculum *porcâ præcidaneâ* poterat expiari teſte Feſto: at qui ſepulcrorum religionem violaſſet, in eum etiam pœna gravis erat conſtituta; de quâ priusquam agamus, placet nonnulla de Sepulcro violato hic inſerere, quamvis Juriſconſultorum propria illa materia, quos dicam ſtatim mihi non ſcripturos confido, quod quædam interdum ex uberrimis illorum agris in noſtra horrea converrero.

CAP. XXII.

Sepulcrorum religio violata Monumenti Demolitione, Habitatione doloſa, Illatione illegitima & Alienatione. Sepulcra hoſtium non ſunt religioſa. Libertis legata relicta ut circa monumentum Domini morarentur. Sepulcra pro latibulis uſurpata. Meretrices in ſepulcris ſteterunt. De itinere ad Sepulcrum.

SEpulcrorum religio, quæ in magno antiquis honore habita, variis modis violabatur: quorum alii ad monumentum, alii veró ad corpus ipſum pertinebant. Monumentum violabatur potiſſimùm demolitione, habitatione doloſa, illatione illegitimâ, & denique alienatione. *Demolitionem* appello, ſi quis *de ſepulcro abſtulerit vel ſaxa, vel marmora, vel columnas aliamve quamcunq; materiam fabricandi gratiâ*, ut eſt in L. 4. Cod. De Sepul. viol. ſive de ſepulcro *lapidem moverit, terram everterit, ceſpitem evellerit, ornamenta quædam tricliniis aut porticibus intulerit*, ut ait L. 5. Cod. eodem. ſive *ſtatuam è monumento evulſerit*, ut loquitur Ulpianus Leg. 2. D. eodem. Eadem fuere in Legibus Solonis, quarum meminit Cicero libr. 11. de leg. *De Sepulcris autem nihil eſt apud Solonem amplius, quàm ne quis ea deleat,*

nevè alienum inferat, pœnaq; eſt, ſi quis buſtum (nam id puto appellari τύμβον) aut monumentum, inquit, aut columnam violarit, dejecerit, fregerit. Excipiuntur tamen hoſtium Sepulcra, de quibus Celſus L. 4. D. De ſep. viol. *Sepulcra hoſtium religioſa nobis non ſunt: ideoq; lapides inde ſublatos in quemlibet uſum convertere poſſumus: nec violati actio competit.* Nam aliàs, ut dictum, etiam ipſi lapides erant religioſi. In quam tamen ſuperſtitioſam veterum religionem luſiſſe mihi videtur Laterenſis, qui Ciceronem dum Plancii in ſe merita verbis extolleret, *arcem facere ex cloaca lapidemq; è ſepulcro venerari pro Deo* dixerat, ut eſt in oratione Plancianâ. *Habitatione* autem violabatur Sepulcrum ſi quis in eo *dolo malo habitaverit, ædificiumve aliud, quam de ſepulcri cauſâ factum ſit, habuerit,* ut eſt in Edicto Prætoris apud Ulpian. L. 3. D. De ſep. viol. Rectè autem addit Prætor: *Dolo malo.* Nam alioquin Teſtatores ſervis vel libertis interdum legata relinquebant eâ conditione, ne à monumento ſuo recederent. Unde L. 71. §. D. De condic. & demonſtr. *Titio centum relicta ſunt*

ſunt ita, ut à monumento meo non recedat. quam tamen conditionem non in ingenuis ſed in libertis tantùm locum habere dicit. quod etiam patet ex L. 18. §. 4. D. De Aliment. legat. *Cibaria & veſtiaria per fideicommiſſum dederat & ita adjecerat, Quos libertos meos, ubi corpus meum poſitum fuerit, ibi eos morari jubeo, ut per abſentiam filiarum mearum ad Sarcophagum meum, memoriam meam quotannis celebrent.* Præterea etiam alios nonnunquam ſepulcris pro latibulis, non autem dolo malo, uſos legimus. Nam Democritum Philoſophum ſæpe ſolitudinis cauſa ſepulcra frequentaſſe, in iisq; noctes ac dies commoratum eſſe, præter Laërtium in ejus vita teſtatur etiam Lucianus in Philopſeude, his verbis: Νὴ Δί᾽ ἦν δ᾽ ἐγὼ μάλα θαυμαστὸν ἄνδρα τὸν Ἀβδηρόθεν ἐκεῖνον Δημόκριτον, ὃς οὕτως ἄρα ἐπέπειστο μηδὲν οἷόν τε εἶναι συστῆναι τοιοῦτον, ὅς γε ἐπειδὴ καθείρξας ἑαυτὸν εἰς μνῆμα, ἔξω πυλῶν ἐνταῦθα διετέλει γράφων καὶ συντάττων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ᾽ ἡμέραν. Et de Julio Sabino memoriæ prodidit Xiphilinus in Veſpaſiano, ipſum aliquot præliis ſuperatum, rus abiiſſe & ibi ſe in ſubterraneum ſepulcrum, quod prius ipſe-

met incenderat, abdidiſſe: in quo ipſos annos novem delituerit cum uxore, ex eaque duos filios procreârit, omnibus illum jam interiiſſe opinantibus. Verba Græca hæc ſunt: Ἡττηθεὶς μάχαις πρὶν ἔφυγεν εἰς ἄγρόν τινα, κἀνταῦθα εἰς μνημεῖον ὑπόγειον, περικαλυπτήσας αὐτὸ, κατέδυ. καὶ οἱ μὲν ᾤοντο κἀκεῖνον ἀπολωλέναι, ὁ δὲ ἐκρύφθη τε ἐν αὐτῷ ἐννέα ἔτη μετὰ τῆς γυναικὸς, καὶ παῖδας ἐξ αὐτῆς δύο ἄρρενας ἐκύησε.

Sic Chriſtianos interdum perſecutionum temporibus in ſepulcris delituiſſe, Chryſoſtomus Homil. XL. ad populum clarè indicat: *Hi quidem*, inquiens, *in monumentis & ſepulcris, hi verò in deſertis latitabant. Mulieres teneræ & delicatæ continuâ fame detinebantur. Itaq; conſidera, ſi qua tunc pretioſi ſumptus, ſi qua delitiarum erat delectatio. Subijtne concupiſcentia unquam mulierem in ſepulcro latentem & expectantem ancillulam, ut veniat prandium afferens, & ne forte deprehenſa ſit trepidantem & in timore tanquam in fornace jacentem?* Atque hi quidem omnes abſq; dolo malo in ſepulcris habitabant: ideoq; Edictum Prætoris ad eos non

non pertinet; uti forte nec ad ſcorta ac diobolares meretrices, quas frequenter in ſepulcris ſtetiſſe, notat Martialis libr. I. Epigramm. XXXV.

Abſcondunt ſpurcas & monumenta lupas.

Et lib. III. Epigr. XCI. *buſtuarias mœchas* vocat hujusmodi lupas inter buſta ac monumenta penè in propatulo proſtantes, uti rectè explicat Turnebus libr. XIII. Adverſ. cap. XIX. Sed & *Illatione illegitimâ* ſepulcrum poterat violari, videlicet, *ſi quis contra voluntatem teſtatoris in hereditarium ſepulcrum, quamvis heres, inferat*, ut ex L. 3. D. De ſepul. viol. quam totam ſupra adduximus, videre eſt. Item, *ſi quis in alienum ſepulcrum mortuum ſuum alienumve intulerit*, ut eſt in ſententiis Pauli, quas ex vetuſtiſſ. libro Veſontione ad ſe perlato refert Cujac. lib. 21. obſer. c. 13. Quare etiam ſi quis in fundo empto, in quo ſepulcrum ſit, eó mortuum inferret, ſepulcri violati reus erat. Nam etſi quidẽ nominatim nihil eſſet exceptum, tamen ſepulcrum emptorem fundi non ſequebatur, *ſi modo in id publicum iter tranſeat*, ex L. 54. D. De Action. Emp. & Venditi. Sed ſæpius fundi

venditor controverſiæ cavendæ ſolebat excipere locum ſepulcri ad hoc *vt ipſe poſteriq; ejus illò inferrentur*, L. 10. D. De Relig. & ſumpt. Atq; hic non poſſum, quin etiam itineris ad ſepulcrum meminerim. Nam loco ſepulcri excepto, cenſebatur etiam hoc exceptum inter ementem & vendentem, *vt ei per fundum ſepulturæ cauſa ire liceret*, Leg. eadem. Quanquam non raro legib. quoq; prædiorum vendendorum ſolitum caveri, Pomponius ſcribit, *vt ad ſepulcra, quæ in fundis erant, itus eis, aditus, ambitus funeris faciundi cauſa eſſet*. L. 5. D. De ſepulcr. viol. Cujusmodi lex diſertis verbis legitur in antiqua Inſcript: *Hvic. Monvmento. Itvs. Aditvs. Ambitvs. Debetvr. Ex. Sententia. Erotis. Avg. L. Ivdicis. A. Via. Campana. Pvblica.* &c. Fit etiam mentio itineris ſepulcro debiti. L. 4. I-ter. D. Quemad. ſervit. amit. & l. 14. Servit. prædior. D. De Servitut. Hinc Cicero extremam egeſtatem, in quã filius Sex. Roſcii inciderat, indicare volens, ait: *cui de tanto patrimonio prædo iſte nefarius ne iter quidem ad ſepulcrum patrium reliquiſſet.* in orat.

orat. pro Sex. Roſc. Quod ſi quis ſepulcrũ quidem habeat, iter autem ad ſepulcrum non habeat & à vicino ire prohibeatur, Antonini Impp. reſcripſere, *iter ad ſepulcrum peti precario & concedi ſolere, ut quoties non debetur, impetretur ab eo, qui fundum adjunctum habeat*, teſte Vlpian. l. 12. ſi quis ſepulcr. D. De Relig. & ſumpt. Et vide ibi plura. Quemadmodum autem itus, aditus, ambitus qui ſepulcro debetur, non utendo nequaquam mittitur, ut ex dicta l. 4. D. Quemadmod. ſervit. amitt. videre eſt: ita etiam *longa poſſeſſione jus ſepulcri non tribui ei, cui jure non competit* Vlpianus tradit L. 4. D. De mort. infer. Et hoc manavit ex XII. tab. quæ *forum, id eſt, veſtibulum ſepulcri buſtumvé uſucapi vetabant*. teſte Tullio 11. leg. Quæ verba mihi jam quaſi in manus dant quartam violati ſepulcri ſpeciem, *Alienationem*. Nam ut Gordianus Imp. reſcripſit, *res religioni deſtinatas, quin imò jam religionis effectas, ſcientes qui contigerint, & emere & diſtrahere non dubitaverunt, tametſi jure venditio non ſubſiſtat, læſæ tamen religionis inciderunt in crimen*. Hinc venditionib. ple-

Ii 5 rumq;

rumque hæc lex addi ſolita : *Si quid ſacri, vel religioſi, vel publici eſt, ejus nihil vænit*, ut docet l. 22. & 72. D. De Contrah. empt. Et Senatuſconſulto cautum erat, ut ait Ulpian. l. 12. D. De Relig. & ſumpt. *ne uſus ſepulcrorum permutationibus pollueretur*, hoc eſt, *ne monumentum væniret, neque obligaretur, diſtrahereturúe à quoquam*, ut loquitur l. 1. C. De Sepul. viol. & L. 2. & 9. C. De Relig. & ſump. Itemque *ne legarentur*, ut l. 14. C. De Legat. Quin imò interdum in ipſis monumentorum titulis Alienationem expreſsè prohibitam legimus, ut in particula hujus Lapidis : *Hoc. Avtem. Monvmentvm. Cvm. Ædificio. Neqve. Veniet. Neqve. Donabitvr. Neqve Pignori Obligabitvr: Sed. Nec Vllo. Modo. Alienabitvr. Ne De Nomine. Exeat. Familiæ. Svæ.*

Cap. XXIII.

Sepulcrorum religio violata corporis monumento jam illati Contrectatione, Mutilatione, Spoliatione & Translatione, De duobus primis modis hîc actum.

Incan-

Incantores cadavera mortuorum amputare ſoliti. Τυμβάδες. *Itemque animas defunctorum ab inferis evocare.* Γοητεία.

AC Sepulcri quidem ædificium violabatur his modis: qui licet ipſum etiam corpus ſepulcro jam illatum attingunt; huic tamen injuria potiſsimum fiebat, Contrectatione, Mutilatione, Spoliatione, Translatione.

De *Contrectatione* loquitur L. 4. C. Sep. Viol. jubens X. pondo auri fiſco inferre eos, *qui corpora ſepulta aut reliquias contrectaverint.* Quare etiam in veteribus monumentis reficiendis diligens erat cautio adhibenda, ne corpora contingerentur. Marcianus diſertè. L. 7. D. eod. *Corruptum & lapſum monumentum corporibus non contactis licet reficere.* Quod ſi nudâ cadaveris contrectatione ſepulcrorum religio violabatur, quid jam de *Mutilatione* dicemus incantatoribus olim & Magis uſitatâ? Nam inter reliqua Magicæ diſciplinæ capita, etiam hoc erat, quod cadavera mortuorum amputare, & præſegminibus iſtis inimicos ſuos

ſuos defigere ſolebant. Quintilianus declam. xv. *Facinus quod dicitur inquietare ſuperos, ſidera diris agitare carminibus, tumulos, buſta ſcrutari & amputatis cadaveribus impias in ſcelus armare manus, fieri non poteſt, ut autorem ſuum non ſtatim primo prodat aſpectu.* Apulejus. lib. 11. Miles. *Sed oppidò formido cæcas & inevitabiles latebras Magicæ diſciplinæ. Nam ne mortuorum quidem ſepulcra tuta dicuntur: ſed & buſtis & rogis reliquiæ quædam & cadaverum præſegmina ad exitiabiles viventium fortunas petuntur.* Et lib. III. in deſcriptione Magicæ officinæ: *Priusq; apparatu ſolito inſtruxit feralem officinam, omne genus aromatis, & ignorabiliter laminis literatis, & infelicium manium durantibus calvis: defletorum, ſepultorum etiam cadaverum expoſitis multis admodum membris. hic nares & digiti, illic carnoſi clavi pendentium: alibi trucidatorum ſervatus cruor & exorta dentibus ferarum trunca calvaria.* Eundem Magorum ritum tangit Statius lib. IIII. Thebaid.

Noſtri Cura minor, ſi non attollere buſtis
Corpora, nec plenas antiquis oſſibus urnas
Egerere & mixtos cæliq; Erebiq; ſub unum

Funt-

Funeſtare Deos libet, aut exanguia ferro
Ora ſequi aut ægras functorum carpere fibras.

Hinc repertæ in Germanici domo hujusmodi reliquiæ ſuſpicionem plebi præbuêre, illius è medio ſublati per incantationes: ut annotat Tacitus lib. II. Annal. *Reperiebantur ſolo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & devotiones & nomen Germanici plumbeis tabulis inſculptum, ſemiuſti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia, quis creditur animas numinibus infernis ſacrari.* Nec neglexit DIO: ὀστᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει κατορωρυγμένα, καὶ ἐλασμοὶ μολίβδινοι ἀρὰς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες εὑρέθη. Ex hac cauſa Heſych. veneficas hujusmodi τυμβάδας h. e. buſtuarias vocari ait, quod in monumentis ſæpe verſarentur, & mortuorum cadavera mutilarent: Τυμβάδας ἔλεγον τὰς φαρμακίδας, ἀπὸ τοῦ περὶ τοὺς τύμβους διατρίβειν, καὶ τοὺς νεκροὺς ἀκρωτηριάζειν. Quæ poſtrema verba ſimul mihi in mentem revocant alium veterum ritum, quem homicidæ uſurpabant, ſi quã cædem patraſſent: nimirum vel aures, vel naſum, vel etiam corporis partem interfecto ſolebant abſcin-

ſcindere, eamq; ſub axilla ferre, exiſtimantes, mortuum ita lacerum reddi omnino invalidum ad ſeſe ulciſcendum, ut eſt apud Heſychium & Scholiaſtem Sophocl. Electrâ, & alios: qui tamen inter ſe diſſentiunt. Sed de hoc ritu copioſè doctiſsimus Meurſius in cõmentario ad σκοτεινὸν Poëtam. Nos ad Magos revertamur: quos præſectis & amputatis cadaverum membris vivos incantaſſe diximus. Sed & ipſas defunctorum animas, ut quidem vulgo putabant, magno ſacrificiorum apparatu, ac certis quibusdam ceremoniis ſolebant ab inferis ciere, & futura ab iis exquirere: cujus rei inſigne exemplum habemus apud Lucanum lib. VI. de Erichthone Theſſala, inſigni venefica, quæ rogatu Cn. Pompeji milité recens occiſum in vitam revocavit, ut eventũ belli Pharſalici ex eo cognoſceret. Lactantius hac de re eleganter lib. VII. de divino præm. cap. XIII. *Falſa eſt ergo Democriti & Epicuri & Dicæarchi de animæ diſſolutione ſententia: quæ profectò non auderent de interitu animarum Mago aliquo præſente diſſerere, qui ſciret certis carminibus ciere ab inferis animas &*

adeſſe

adeſſe & præbere ſe humanis oculis videndas, & loqui & futura prædicere. Prudentius lib. I. contra Symmachum, de Mercurio:

Murmure nam magico tenues excire figuras,
Atq; ſepulcrales ſcitè incantare favillas,
Vita itidem ſpoliare alios, ars noxia novit.

Tibullus lib. I. Eleg. II.

Hac cantu finditq; ſolum, Maneſq; ſepulcris
Elicit & tepido devocat oſſa rogo.

Propertius lib. IIII. Eleg. I.

Umbra neq; hac magicis mortua prodit aquis.

Sed omnium clariſsimè diſertiſsimeq; Tertullianus lib. De Animâ: *Publica*, inquit, *jam literatura eſt, quæ animas etiam juſtâ ætate ſopitas, etiam probâ morte disjunctas & promptâ humatione diſpunctas, evocaturam ſe ab inferorum incolatu pollicetur.* Videtur autem ſanctiſsimus Afer Necromantiam voluiſſe intelligere, vel Goetiam, quam ſic dictam ab ejulatibus ſive τῶν γόων, quos ad ſepulcra exercent, quibus illa cordi, Cedrenus tradit: Γοητεία, inquiens, καλεῖται ἀπὸ τῶν γόων καὶ θρήνων τῶν περὶ τοὺς τάφους τοῖς τὰ τοιαῦτα ἐπιτηδεύουσι γινομένων. Ad Sepulcra igitur, [in quib. animas plerunq; oberrare vulgo credebatur, teſte Lactantio lib. II. cap. II. ut ſexcentos alios prætercam] magica hæc ſacrificia fiebant:

Quæ etiam cauſa eſt, cur hoc hominum genus buſta ſolitum frequentare: quod de Naſamonibus & Celtis memoriæ prodidit Tertullianus De Anima cap. *LVII. Naſamones*, ait, *propria oracula apud parentum ſepulcra manſitando captare, Heraclides ſcribit. Celtas apud virorum fortium buſta eadem de causâ abnoctare Nicander affirmat.* Et Erichthonis veneficæ domicilium in ſepulchralibus fuiſſe monumentis, autor Lucanus lib. *6.*

Illi namq; nefas urbis ſubmittere tecto,
Aut Laribus ferale caput, deſertaq; buſta
Incolit & tumulos expulſis occupat Vmbris.

Ceterùm quàm gravis in hujusmodi magos ſepulcrorum violatores pæna fuerit ſtatuta, videre eſt ex titulo Cod. De Maleficis & Mathematicis. Quemadmodum etiam ſub Conſtantio & Juliano Impp. *ſi qui per monumentum tranſiſſe veſpere malevolorum argueretur indiciis, ut veneficus, ſepulcrorumq; horrores & errantium ibidem animarũ ludibria colligens vana, pronunciatus reus capitis interibat, teſte* Am. Marcellino lib. 19.

CAP.

CAP. XXIIII.

De Spoliatione cadaveris. Pecunia aurumq́ cum mortuis conditum: cuius effoſſores Τυμβωρύχοι *dicebantur. Quæſtio*, An Theſauros è monumentis auferre licitum, *diſcuſſa. Cadaverum ſpoliatores* Sacrilegi, *ac* Fures *vocati.*

SEquitur jam *Spoliatio cadaveris*, quæ erat, ſi quis res cum mortuo conditas è monumento clam aufferret. Non enim vim ſuam obtinuit Lex XII. tab. quæ aurum addi mortuo vetabat. Extat illa apud Ciceronem lib. II. Leg. *Qua in lege cum eſſet, Neive aurum addito: quàm humanè excipit altera lex: Aſt quoi auro dentes vincti ſient, im cum ollo ſepelire ureréve ſe fraude eſto.* Senſus eſt, non licere aurum cum quoquam mortalium condi, extra quam ſi quis dentes habeat auro vinctos, tum licere: puta, ne ſit opus ut inſititii iſti dentes cadaveribus detrahantur eximanturvé. Mos enim erat antiquitus, ut edentuli eburneos ſibi dentes inſererent, eosque auro vincirent ne poſſent excidere: Unde Lucianus alicubi; τετλάρας ἔτι λοιπὰς ὀδόντας ἐχάσης, χρυσίῳ καὶ τάτας ἐνδεδεμένας, hoc eſt. *quæ quatuor modò reli-*

quos dentes haberet, eosq; auro vinctos. Martialis lib. I. Epigr. 73.

Sic dentata ſibi videtur Ægle
Emptis oſſibus Indicoq; cornu.

Et alibi ſæpe ludit idem autor in dentes hujusmodi exemptiles: ut lib. v. Epigram. *XLIIII.* de Thaide & Lecania. lib. IX. Epigr. XXXVIII. in Gallam. lib. XIV. Epigr. *LVI.* lib. XII. Epigr. XXIII. in Læliam. Sed ut dixi, quemadmodum pleraque alia, ita etiam hoc legis Decemviralis caput exolevit, ac ſepulcris illatæ ſunt non veſtes ſolùm aliaque ornamenta: ſed & aurum pecuniaque pro cujuslibet ferè arbitrio ac voluntate. De veſtibus quidem ſupra ſatis multa diximus: Jam de pecuniis aureaque ſuppellectile pauca: quam partim luxus, partim ſecuritatis gratiâ in monumentis nonnunquam depoſitam & cum ipſis mortuis tantum non ſepultam ex variis autorum locis conſtat. Terentius in prologo Eunuchi:

— unde eſſet theſaurus ſibi,
Aut unde in patrium monumentum pervenit.

Ex quo ritu eſt jocus Plautinus in Pſeud. Act. I. Sc. 4.

Ex

Ex hoc ſepulcro vetere viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem herili filio.

Ac hujusmodi ſepulcris inſcribi ſolitum: I. M. I. ST. B. ABS C. hoc eſt, *in memoria iſta ſunt bona abſcondita.* Item: IN. HC. MM. S. P. SN. FN. hoc eſt. *in hoc monumento ſunt pecuniæ ſine fine.* ut interpretatur Petrus Diaconus in Notis; Et poſt illum Manutius. Quanquam malim credere notis iſtis aliud fuiſſe ſignificatum, non hoc quod illi affirmant. Neque enim veroſimile eſt veteres tanto animi ſtupore fuiſſe præditos, ut quas à furum injuria tutas opes ſtudioſiùs condidiſſent, easdem indice titulo ſtolidè eorum cupiditati proderent. Non poſſum hic ſilentio præterire, quod Elias Vinetus in Epiſt. XI. Auſonii annotavit, anno à Chriſto nato CIƆ IƆ XLI. menſe Januario Varſii, qui parvus vicus eſt ad octo millia paſſum ſupra Engulismam in Aquitania II. repertã eſſe in monumento quodam arcam plumbeam, in qua corpus humanum ſepultum fuerit, tectum quidem tenui pelliculâ araneæ inſtar, ſed cum lucem accepiſſet, ea continuò eva-

nuit, ſolis reſtantibus oſſibus. Cum verò oſſa illa & quicquid pulveris in illa arca fuit, diligentius excuteretur, ſi quid fortè pretioſius lateret, repertum eſſe nihil, præterquam quâ parte pectoris humani cor locum habet, bracteam ex puriſsimo auro, quæ perquam tenuis, longior quàm latior & ab altera parte latior, ſemiducatum Gallicum pendens & non plus eo. Illa autem in teretem formàm complicata erat. quæ ubi explicata fuit, in ea hæc impreſſa fuerunt, quæ ſcalpturam præ tenuitate ferre non potuerat:

Α	Ε	Η	Ι	Ο	Υ	Ω
Ω	Υ	Ο	Ι	Η	Ε	Α
Ε	Η	Ι	Ο	Υ	Ω	Α
Υ	Ο	Ι	Η	Ε	Α	Ω
Η	Ι	Ο	Υ	Ω	Α	Ε
Ο	Ι	Η	Ε	Α	Ω	Υ
Ι	Ο	Υ	Ω	Α	Ε	Η

Græcæ vocales ſunt ſeptem, totidem repetitæ verſibus. In primo eundem ordinem ſervant, quem in ſuo Alphabeto retinent. In ſecundo inverſus ordo eſt. In tertio ſecunda primi verſus litera prima eſt.

eſt. quam aliæ deinceps conſequuntur. In quarto ſecundi ſecunda, prima. In quinto tertia primi verſus prima eſt. In ſexto tertia ſecundi verſus prima eſt. In ſeptimo denique verſu primum occupat locum ea litera, quę in primo & ſecundo verſu quarta invenitur. In hoc ergo quadrato alia notet arcana & divinet Pythagoræus quiſpiam. Quod me attinet, eum ego hominem jucundo & eleganti ingenio fuiſſe arbitror: qui eos riſerit, qui magnos theſauros ſecum condi volunt, & memoriam ſui nominis immortalem putant ſe efficere, ſi epitaphiis & inſcriptionibus variis ſepulcra exornent: atque ideo bracteolam ſolam iſtam reliquerit, quæ ſi reperiretur, poſteros exerceret, dum quærerent, quid ſibi vellent iſtæ ſolæ vocales & tot modis replicatæ. Defoſſam igitur cum mortuis pecuniam veſtesque & alia hujus generis hinc liquet. quarum rerum cupiditate illecti qui ſepulcra effodere & eas inde clam tollere non verebantur, Τυμβωρύχοι dicti ſunt. Heſychius: Τυμβωρύχος, λωποδύτης νεκρῶν. Syneſius Epiſtol. CXLIII. ἡγοῦμαι δ' ἀσεβέστερον ἀποθανόντων λόγους κλέπτειν ἢ θοι.

ἢ θοιμάτια, ὃ καλεῖσθαι τυμβωρυχεῖν. Sextus Philoſophus tum etiam in bonam partem accipi affirmat, lib. contra Mathematicos, cujus verba Latina adſcribam, cum Græca non liceat: *Dicitur enim τυμβωρύχος & qui hoc facit ad ſpoliandos mortuos & qui mortuis fodit ſepulcra. ſed prior quidem punitur, ut qui hoc agat malâ affectione: ſecundus verò etiam mercedem accipit ſuæ operæ & miniſterii propter cauſam, quæ alteri cauſæ adverſatur.* Hoc autem qui facerent, Sepulcri religionem violabant. Phædrus fab. XXVII.

Humana effodiens oſſa, theſaurum Canis
Invenit, & violavit quia Manes Deos,
Injecta eſt illi divitiarum cupiditas,
Pœnas ut ſanctæ religioni penderet.

Et apud Quintil. declam. 369. ſepulcri violati reus, quod arma ſuſtuliſſet, ita excipit: *Sed quid ſuſtuli? aurum credo aut defoſſam pecuniam? arma* &c. Hinc etiam Theodoricus Rex apud Caſsiodorum lib. IIII. Variar. Ep. XIIX. Annæ Comiti inquiſitioné committit contra presbyterum, qui auro perſcrutando cineres mortuorum effoderat. *Dudum*, inquit, *ad nos*

mul-

multorum ſuggeſtione pervenit, Laurentium presbyterum effoſſis cineribus funeſtas divitias inter hominum cadavera perſcrutatum: concuſſionemque mortuis intuliſſe, quem oportet viventibus quietam prædicare. Non abſtinuiſſe perhibetur tam crudeli contagio piis dicatas conſecrationibus manus, aurum execrabili quæſiſſe fertur affectu, quem ſuam decuiſſet egentibus dare ſubſtantiam, vel ſub æquitate collectam. Quod te diligenti examinatione præcipimus indagare. Et jure Pontificio cautum eſt, non licere ſepulcra Judæorum invadere vel corrumpere vel obtentu pecuniæ corpora humata effodere, cap. 1x. *ſicut.* De Judæ. & Sarac. Celebris hoc crimine olim Galatarum gens, de qua Plutarchus in Pyrrho: οἱ δὲ Γαλάται γένος ἀπληστότατον χρημάτων ὄντες, ἐπέθεντο τῶν βασιλέων αὐτόθι κεκηδευμένων τοὺς τάφους ὀρύττειν, καὶ τὰ μὲν χρήματα διήρπασαν, τὰ δὲ ὀστᾶ πρὸς ὕβριν διέρριψαν. De Catone Vticenſe etiam etiam neſcio quis falſò ſcripſit *cineres euns mortui Cæpionis cribraſſe, aurum combuſtum quærentem,* teſte eodem Plutarcho in vita Catonis. Ceterùm ſi rem pauló diligentiùs pon-

deremus, patet, pecunias in monumentis abſtruſas erui ab iis quibus jus eſt, poſſe, nec ſepulchri religionem ullo modo violari, modò ne qua cineribus injuria fiat, aut oſſa extrahantur. Rectè enim Marcianus L. Julia 4. D. Ad leg. Jul. pecul. *Non ſit locus religioſus, ubi theſaurus invenitur. nam etſi in monumento inventus fuerit, non quaſi religioſus tollitur. Quod enim ſepelire quis prohibetur, id religioſum facere non poteſt. At pecunia ſepeliri non poteſt; ut & mandatis Principum cavetur.* Et quod hic de pecunia dicitur, etiam de veſtibus intelligi debet, præeuntibus nobis eodem Marciano l. 113. Servo D. De Leg. 1. *Ineptas voluntates defunctorum circa ſepulturam, (veluti veſtes aut ſi qua alia ſupervacua ut in funus impendantur) non valere, Papinianus libr. 111. Reſponſorum ſcribit.* Et Vlpiano l. 14. D. De Relig. & ſumpt. *Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi nec quid aliud hujusmodi, quod homines ſimpliciores faciunt.* Et ſic Hircanus è Davidis ſepulcro tria millia talentorum abſtulit: unde Egeſippus

ſippus lib. I. de Excid. urbis Hieroſolym. cap. I. *Repulit Hircanus auro, quem ferro nequibat, reſeratoq; ut Joſephus autor eſt, Davidis ſepulcro, tria millia auri talenta eruit.* Locus autem Joſephi eſt lib. XIII. Antiq. Judaic. cap. XV. Sed audiamus cauſas à Theodorico Rege apud Caſſiodorum lib. IIII. Var. Ep. XXXIIII. quâ Dudæ Saioni jus concedit inveſtigandi theſauros, qui in ſepulcris reperiri poſſent; locus eſt elegantiſſimus, & dignus ut hic exſcribatur: *Prudentiæ mos eſt, in humanos uſus terris abolita talenta revocare, commertiumq; viventium non dicere mortuorum: quia & nobis in foſſa pereunt & illis in nulla parte profutura linquuntur. Metallorum quippe ambitus ſolatia ſunt hominum. Nam divitis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium: quando & apud vivos ſepulta ſunt, quæ tenacium manibus includuntur. Atq; ideo moderata juſſione decernimus, ut ad illum locum, in quo latere plurima ſuggeruntur, ſub publica teſtificatione convenias: & ſi aurum, ut dicitur, vel argentum fuerit tua indagatione detectum, compendio publico fi-*

 deliter

deliter vindicabis: ita tamen vt abſtineatis à cineribus mortuorum. Ædificia tegant cineres, columnæ vel marmora ornent ſepulcra, talenta non teneant, qui vivendi commertia relinquerunt. Aurum enim ſepulcris juſtè detrahitur, ubi dominus non habetur: imò culpæ genus eſt, inutiliter abditis relinquere mortuorum, unde ſe vita poteſt ſuſtentare viventium. Non eſt enim cupiditas eripere, quæ nullus ſe dominus ingemiſcat amiſiſſe. Theſauros igitur in ſepulcris abditos impunè poſſe emi, hinc videre eſt. Sed addidi, *ab iis, qui emendi jus habebant.* Nam absq; hoc qui pecuniam è monumento auferret, Sacrilegus audiebat. Vetus Poeta:

Res ea ſacra, miſer, noli mea tangere fata,
Sacrilegæ buſtis abſtinuère manus.

Et in Cod. Theod. lib. v. *Proximum ſacrilegio crimen* dicitur. Appellabantur etiam *Fures*, qui ſepulcra ſpoliarent. In veteri Monument.

Plutoni ſacrum munus ne attingite fures.
Et alibi: *Abite hinc peſſimi fures.*

Cap. XXV.

De Tranſlatione mortuorum: quia duplex, Licita & Illicita. hâc Sepulcrorum religio violabatur, illâ verò minimè.

Digitized by Google

minimè. De ſepulcris cognoſcebant Magiſtratus loci, Princeps, Collegium Pontificum, Tribunus pleb. Comes privatarum. In patriâ ſepeliri velle, omnibus innatum. Corpora quæ transferuntur in urbem ferri nefas. Immunia etiam ſunt à vectigalibus. Proverbium κἂν ἀπὸ νεκρῦ φέρει.

REſtat ut jam de *Translatione* mortuorum agamus: quâ ipsâ quoq; religionem ſepulcrorũ nonnunquam violari diximus. Græci ἀνακομιδὴν vocant. Scholiaſt. Æſchyli in ſeptem ad The. Ἀνακομιδὴ, inquit ἡ ἐκ τάφου εἰς τάφον μετάθεσις. Erat duplex; Licita & Illicita. Hæc, ſi corpus perpetuæ ſepulturæ eſſet traditum: Illa, ſi ad tempus alicui loco commendatum. Perpetuæ ſepulturæ tradita vel corpora vel reliquiæ aliò transferri non poterant ſine ſepulcri violatione. Marcianus L. 39. D. De Rel. *Divi fratres edicto admonuerunt, ne juſtæ ſepulturæ traditum, id eſt, terrâ conditum corpus inquietetur. videtur autem terra conditum, & ſi in arcula conditum hoc animo ſit, ut non alibi transferatur.* Epitaph. An. Creſtinæ: *NE. QVIS. NOS. INQVIETET. EX. ARCA. NOSTRA. NEQVE. AB. ANTE. ALIAM. PONAT. AVT. COMMVTET.* Hinc etiam nonnullis monumentis inſcripta legimus hæc verba: *PERPETVÆ SECV-*

CVRITATI, ut videre eſt in Inſcriptionibus Auguſtanis, quas Ampliſs. Marcus Welſerus, Germaniæ noſtræ ornamentum, edidit. Paulus Juriſconſultus *æternam ſedem* vocat hujusmodi ſepulcra, L. 4. D. De Religioſ. Et in quibusdam vetuſtis lapidibus *DOMVS ÆTERNA* dicitur, ut annotavit Clariſſimus Vir Radulphus Fornerius Gul. F. Anteceſſor Aurelianenſis, amicus noſter ſingularis, libr. III. Rer. Quotid. cap. VI. Hujusmodi ſepulturæ igitur traditum corpus, ut dixi, transferre alio non licebat, niſi ſi juſta cauſa interveniret, ut erat *incurſus fluminis*, vel *metus ruinæ*, L. 1. C. De Relig. & Paulus libr. 1. ſentent. apud Cujac. libr. 21. Obſervat. cap. 13. Et tum translatio ſolebat impetrari ab iis, quorum hac de re erat cognitio: puta A magiſtratu loci d. L. 1. C. De Rel. *exiſtimatione rectoris provinciæ transferre eas in alium locum poteris.* vel A Principe, L. 2. D. De cadav. punit. *Nec licet eum inde transferre alicubi & ſepelire inconſulto principe.* Et L. 14. C. De Religioſ. *Nemo humanum corpus ad alium locum ſine Auguſti affatibus transferat.* vel A Ponti-
fice:

fice: Vetus Inſcriptio: *RELIQVIÆ. TRAIECTÆ. EIVS. III. NONAS. FEBR. EX. PERMISSV. COLLEGII. PONTIFICVM. FACTO. PIACVLO.* Plinius libr. *x.* Epiſtol. LXXIII. Et ſanè aliàs, quæ ad ſepulcrorum jura pertinebant, de iis Pontificum erat cognitio. unde Cicero II. Leg. *Sic decretum à Pontificum collegio, non eſſe jus in loco publico fieri ſepulcrum.* videndus & Dio libr. 48. de Oppii reliquiis. Poſtquam verò Auguſtus Cæſar pontificatum maximum Imperio junxit, ejusq; exemplum reliqui Imperatores ſecuti ſunt, pontificalis hæc cognitio quoq; ad Principes, qui ſub Imperatoris nomine rei Romanæ præfuerunt, ſimul tranſiit: unde non ſemel etiam à Juriſconſultis hæc duo conjunguntur; ut lege VIII. oſſa. D. De Relig. & Sumpt. ac L. v. Hereditas. D. De petit. heredit. Invenio tamen interdum in ea re Tribuni pleb. auctoritatem interpoſitam, ut teſtatur vetus hæc Inſcriptio: *EVSCHEMVS. CONSOBRINÆ. SAMARIÆ. ARETHVSA. IISDEM. CORPORIBVS. TRALATIS. PERM. TRIB. PLEB.*

Item

Item alia: *Reliquiæ. Translat. Permiſſu. Trib. Pl.* Sed & Comitibus privatarum incubuiſſe hanc curam, ne ſepulcra violarentur, diſcimus ex Caſſiodoro, qui lib. vi. Var. Epiſt. viii. ſic ſcribit: *Defunctorum quin etiam ſacram quietem æquabilia jura tuæ conſcientiæ commiſerunt: ne quis veſtita marmoribus ſepulcra nudaret: ne quis columnarum decorem irreligioſa temeritate præſumeret: ne quis cineres alienos aut longinquitate temporis aut voraci flamma conſumptos, ſcelerata perſcrutatione detegeret: ne corpus, quod ſemel reliquerat moleſtias mundanas, humanas iterum pateretur inſidias. Nam etſi cadavera furta non ſentiunt ab omni pietate alienus eſſe dignoſcitur, qui aliquid mortuis abrogaſſe monſtratur. Vide quæ tibi commiſſa ſunt, caſtitas viventium, & ſecuritas mortuorum.* Quod verò corpora jam attinet ad tempus alicui loco commendata, ea liberè transferre erat licitum. Ulpianus ad Edictum l. 3. D. De ſep. viol. *Non perpetuæ ſepulturæ tradita corpora poſſe transferri, edicto Divi Severi continetur.* Dioclet. & Max. Impp. L. x. C. de Relig. *Si necdum perpetuæ ſepulturæ corpus traditum*

Digitized by Google

tum eſt, translationem ejus facere non prohiberis. Non tamen hoc ſine permiſſu eorum quibus permittendi jus erat, fieri licuiſſe, ut credam, pervincit me libellus, qui ſuper hac re Severo principi oblatus eſt; his verbis: *Cum ante hos dies conjugem & filium amiſerim, & preſſus neceſſitate corpora eorum fictili ſarcophago commendaverim, donicum is locus, quem emeram, ædificaretur, via Flaminia inter milliare ſecundum & tertium, euntibus ab urbe parte lævâ, cuſtodia monumenti Flavij, tumulus ante ſolum Cœlij Orcilij: rogo Domine, permittas mihi in eodem loco in marmoreo ſarcophago, quem mihi modo comparavi, ea corpora colligere, ut quando & ego eſſe deſiero, pariter cum his ponar.*

Decretum.

Sepulcrum fieri placet. Jubentius Celſus Promagiſter ſabſcripſi III. Nonas Novembris Antio Pollione & Opinio Coſſ. ordinariis Severo & Sabino Coſſ.

Ad hanc Licitam Tranſlationem pertinet & illa, qua defunctus reliquiæve ejus ex peregrinâ terrâ, ubi extremum vitæ diē clauſerat, in patriū monumentum vel locū

quem

quem vivus ſibi deſtinaverat, ſolebant portari. Erat n. hoc, quod & hodieq; eſt, pleriſq; omnibus innatum, ut in gentis ſuæ ſepulcro condi optarint. L. Alumnæ D. De Alimentis leg. *Ab heredibus petierat, ut ſi in provincia diſceſſiſſet, ſexaginta Lucio Titio darentur, ut is corpus ejus curaret in patriam reportari.* & quæ ſequuntur. Etenim infelicitatis loco habitum, ſi cui externâ in regione mortuo patrii ſepulcri carendum eſſet. unde Catullus:

Quem nunc tam longè non inter nota ſepulcra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres,
Sed Troia obſcœna, Troia infelice ſepultum
Detinet à noſtro terra aliena ſolo.

Quin imò pœna fuit apud Abderitas decoctores in patria non ſepelire. Laërtius de Democrito lib. IX. Νόμου δὲ ὄντος τὸν ἀναλώσαντα τὴν πατρῴαν οὐσίαν μὴ ἀξιοῦσθαι ταφῆς ἐν τῇ πατρίδι. Dicti ſunt autem à Græcis Ἀπόταφοι, quibus patrio ſepulcro condi non potuit contingere. Harpocration: Ἀπόταφος ἀντὶ τοῦ ἀπεστερημένος τῶν προγονικῶν τάφων. Ne quis autem hunc erga patriam, vel avita monumenta affectum miretur & tantum non culpet in Ethnicis, etiam priſcus ille Ioſephus oſſa ſua ex Ægypto in Syriam aſportari

aſportari juſſit, ubi patrem antea ſepeliverat, ut teſtatur hiſtoria ſacra. Sed & cives propinquos ſuorum civium & propinquorum peregrè mortuorum oſſa ac cineres magno deſiderio repetiviſſe legim9. Quod de Poëta Euripide Athenienſe apud Macedones mortuo, factum legitur: quanquam nihil hic impetrare potuerunt Athenienſes. Sic Æmilii Arborii Rhetoris Conſtantinopoli mortui corpus Imperator Burdegalá transferendum curavit: unde Auſonius:

Illic dives opum, doctoq; ibi Cæſare honorus
Occumbis, patribus Magne ſuperſtitibus.
In patriam ſed te ſedem ac monumenta tuorum,
Principis Auguſti reſtituit pietas.

Et de Sedato Rhetore idem Auſonius:

Quamvis externa tamen à regione reducit
Te patria & civem morte obitá repetit.

Ado Viennenſis quoq; autor eſt Lugdunenſes pio amore ſollicitos oſſa Juſti Epiſcopi ſui uſque Ægypto ad urbem ſuam reportaſſe, in Chronico ſub Actis Anni CCCLXXIX.

Sed quia de reliquiis ex loco peregrino in patriam portatis ſupra etiam cap. 7. ſatis copioſe egimus: jam ceteras Translationis ceremonias exequemur. Impetrata

trata igitur Translatione, ſi quidem antea transferre non licuerat, priusquam corpus loco moveretur, ſacrificia ſolemnia reddēdā fuiſſe, tradit Paul. Juriſconſultus 1. ſent. apud Cujac. lib. 21. Obſer. c. 13. Deinde etiam edicto D. Severi mandatum erat, *ne corpora detinerentur, aut vexarentur aut prohiberentur per territoria oppidorum transferri.* L. 3. D. de ſep. viol. Per territoria dicit: non enim in urbes ferri licuiſſe ex Sozomeno diſcimus, qui Amelii reliquias, cum Antiochiam deportarentur, per totā viam juſſu Principis intra mœnia civitatum receptas fuiſſe contra mores Roman. diſertè ſcribit lib. 7. c. 10. Λέγεται δὲ διὰ πάσης τῆς λεωφόρου κατὰ βασιλέως πρόσταγμα ἐντὸς τειχῶν εἰς τὰς πόλεις εἰσδεχθῆναι παρὰ τὸ νενομισμένον Ρωμαίοις. Quo loci quod ultima hæc verba *more Romano* interpretatur Onuphrius lib. de Cemiteriis c. 15. inſignem eſſe magni viri oſcitantiam, norunt qui Græcas literas norunt. Atq; hinc intelligimus, non vulgare genus honoris fuiſſe, qui delatus Auguſto, cujus *corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bovillas usq; deportarunt noctibus propter anni tempus, cum inter-*

interdiu in baſilica cujusq; oppidi, vel in ædium ſacrarū maximâ reponeretur. teſte Sueton. in ejus vita. Quod ſi verò defuncti corpus in itinere per ipſos vicos vel oppida transvectum fuerit, *nullam tamen pœnam meruiſſe eos*, qui hoc fecerint Divus Marc. Imp. reſcripſit, *quamvis talia fieri ſine permiſſu eorum, quibus permittendi jus eſt, non debeant.* ut ait L. 3. D. de ſep. viol. Sed & à vectigalibus immunia erant corpora quæ aliò transferebantur. ut patet ex Græca conſtitutione, quam Cujac. lib. XI. Obſer. c. 21. edidit ex lib. 59. βασιλικῶν his verbis: ἐν οὐδενὶ τόπῳ οὐδὲν τέλος παρ' οὐδενὸς προσώπου ὑπὲρ τῶν διακομιζομένων σωμάτων παρέχεται. *In nullo quopiam loco vectigal ab aliqua perſona pro corporib. ex uno in alium locum tranſlatis præſtetur.* Fuiſſe tamen, qui à mortuis tributum exigerent, proverbium indicat, κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρει, quod eſt apud Ariſtot. lib. II. Rhetor. Quanquam & de iis intelligi proverbium poteſt, qui mortuos venderent, quod Achillē feciſſe notat Virg. lib. I. Æn.

Exanimumq; auro corpus vendebat Achilles.

Qui etiam hac de cauſa νεκροπέρνας à Lycophrone appellatur. h. e. *mortuorū venditor.*

 Alluſit

Alluſit huc Lactantius lib. III. *Scilicet aurum pendere debet pro mortuo Hectore.* Vide Homer. Iliad. ω. ut alios mittam. Cicero quoque Verri hoc crimen objicit Actione VII. quòd, cum multos in Sicilia occidiſſet, cadavera non niſi accepto pretio, patribus & cognatis ad ſepulturam redderet. Simile quid de Commodo Antonini F. narrat Lampridius: *Multi ſub eo & alienam pœnam & ſuam ſalutem pecunia redemerunt. Vendidit etiam ſuppliciorum diverſitates & ſepulturas & imminutiones malorum & alios pro aliis occidit.* Videndus de hoc proverbio Autor adagiorum qui multis ſuper eo declamat.

Cap. XXVI.

Pœna violati Sepulcri Mors, Exilium, Pecunia, Manus amputatio. Temperata ea juxta magnitudinem facti & rationem Perſonarum. Sepulcrorum violatores divinitus puniti.

Quot modis potiſſimùm Sepulcra violarentur, ex dictis conſtat. jam pœnam quoque hujus delicti conſiderabimus. At de Actionibus quidem in Sepulcri violatores Juriſconſulti videantur: nobis ſcire ſat eſt, agere licuiſſe in eos, qui violati Sepul-

Sepulcri crimen admiſiſſent. Seneca libr. IIII. Controv. IIII. *Sepulcri violati ſit actio.* Inter genera verò pœnarum, quibus Sepulcri violatores coërciti, præcipua hæc erat: Mors, Relegatio, Damnatio ad metallum, Deportatio, Pecunia, Manus-amputatio. Sed ut in pleriſq; omnibus animadverſionibus, ita hic quoque & facti & perſonarum habitam rationem reperio. Nam ut à Clericis ordiar, hos perpetua deportatione punitos diſcimus ex Novella Valentiniani, quæ extat in Cod. Theodoſ. tit. v. De Sepulcris: *Clericos verò, quos tam diri operis conſtiterit autores, dignos credimus majore ſupplicio. Vehementius enim coercendus eſt, quē peccaſſe miſeris ſcelus omne gravius facit claritudo perſonæ. Intolerandum, nimis execrabile, non ferendum, induere nomen & titulum ſanctitatis & abundare criminibus. Quiſquis igitur ex hoc numero ſepulcrorum violator extiterit, illico Clerici nomē amittat, & ſic ſtylo proſcriptionis addictus, perpetua deportatione plectatur.* Quanquam mitiùs cum illis agit Concilium Toletanum 4. Can. 45. *Si quis clericus in demoliendis ſepulcris fuerit deprehenſus, quia*

facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis ſanguine vindicatur, oportet Canonibus in tali ſcelere proditum à clericatus ordine ſubmoveri & pœnitentiæ triennio deputari. Servi auté & tenuioris fortunæ homines puniebantur relegatione vel damnatione ad metallum, ſi tantum demoliti fuerint ſepulcra ex L. Conſtantii C. De ſep. viol. *Si ſervus in demoliendis ſepulcris fuerit deprehenſus, ſi id ſine domini ſcientia faciat, metallo addicatur: ſin verò domini autoritate vel juſſione urgetur, relegatione plectatur.* Si verò etiam ſepulcra effoderint & extraxerint ipſa corpora, afficiebantur morte. Paulus L. xi. D. de ſep. viol. *Rei ſepulcrorum violatorum, ſi corpora ipſa extraxerint vel oſſa eruerint, humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur.* Et Novella Velentiniani in C. Theod. d. loco: *Quiſquis igitur ſepulcra profundæ violator quietis & lucis hoſtis effoderit, quiſquis ex his quælibet aut marmora aut ſaxa ſuſtulerit, pœnæ mox habeatur obnoxius. Servos colonosq́ in hoc facinore deprehenſos duci protinus ad tormenta convenit: ſi de ſua tantum fuerint temeritate confeſſi, ſolvant commiſſa ſanguine ſuo: ſi dominos inter*

ter ſupplicia nullo interrogante innexuerint, pariter puniantur. Ingenui quoq;, quos ſimilis præſumptio reos fecerit, ſi fortaſſe plebeij & nullarum fuerint facultatum, pœnas morte perſolvant. Honeſtiores jam quod attinet, etiam illi, ut puto, mulctabantur morte, ſi armatâ manu ſepulcra ſpoliaſſent, latronum more, ex reſcripto D. Severi; ut ait Ulpianus Leg. 3. §. 7. D. eodem. Si absq; armis, vel pœna metalli, ut eſt in Lege eadem: vel Exilio, ut Lege xI. D. eodem: vel Pecuniâ. Nam etſi quidem Macer Juriſconſultus generatim affirmat, *de ſepulcro violato actionem quoque pecuniariam dari.* Leg. 9. D. eodem, ad ditiores tamen id reſtringendum eſt veroſimile. In pecuniaria verò pœnâ mirè varitum. Ulpianus L. 3. §. 8. eam ſtatuendam ait *ex injuria, quæ facta eſt: item ex lucro ejus qui violavit: vel ex damno quod contigit; vel ex temeritate ejus, qui fecit.* h. e. ex eo quod æquum judici videbitur, dum tamen non minoris reû condemnet judex, quàm in aureos centum ſepulcro violato, vel ducentos, ſepulcro inhabitato aut inædificato: quæ pœna Edicto Prætoris fuit de-

finita, dicta Leg. 3. Conſtantius autem Imp. ſepulcri violatorem *xx. pondo auri fiſco inferre* jubet, ut recte ex Baſilicis legendum putat Cujacius: quam ipſam etiam pœnam ſtatuit in *locorum judices, ſi hoc vindicare neglexerint*, ut eſt in Leg. 3. & 4. Cod. De ſepulcr. viol. Idem Imperator etiam ſancivit, *ut villa, ſive domus aut ædificium quodcunq. eſſet, fiſci juribus vindicaretur*, in qua domo aliquid reperiretur, quod de ſepulcro eſſet detractum, ut eſt in Leg. 2. Cod. eodem. Quid? quod etiam in titulis monumentorum nõ rarò certam pecuniæ ſummam pœnæ nomine jubebantur vel arcæ Pontificum vel ærario populi Rom. perſolvere, qui quacunq; alienatione ſepulcrum contra teſtatoris voluntatem alienaſſent, ut ex nonnullis Inſcriptionibus videre eſt, quarum una hæc eſt: *Avr. Maximianvs. Avr. Olympiadi Fil. Dvlcissimæ. Qvæ. Vix. An. xxii. M. x. D. xxvi. Et. Pvbliciæ. Carpodoræ. Eivs. Et. Lib. Libertabvsqve. Svis. Posterisqve. Eorvm. F. Si. Qvis. Hoc. Sepvl-*

PVLCRVM VEL MONVMEN. CVM. ÆDIFICIO. VNIVERSO. POST. OBITVM MEVM. VENDERE. VEL. DONARE. VOLVERIT. VEL. CORPVS ALIENVM INVEHERE VELIT. DABIT. POENÆ. NOMINE. ARCÆ. PONTIFICVM. HS. C. ET. IS. CVI. DONATVM. VEL. VENDITVM FVERIT. EADEM. POENA. TENEBITVR. Item alia; CN. TREMELIVS. TROPHIMVS. FECIT. SIBI. ET. FLAVIÆ. PROBÆ CONIVGI. CVM. QVA. VIXIT. ANNIS * LIBERTIS. LIBERTABVSQVE POSTERISQVE EORVM. SI. QVIS. AVTEM HOC VENDERE. VOLVERIT. ARKAE PONTIFICVM X. MILLIA NVMVM INFERET. VEL. SI. QVIS. ALIENVM. CORPVS. SIC. INTVLERIT. POENAM. SVPRA SCRIPTAMQVE. INFERET. Item alia: CONIVGI. CARISSIMÆ. ET. SIBI. ET. C. MARCIO. VICTORI. ET LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. SVIS. POSTERISQVE. EORVM. NE. DE. NOMINE. MEO. EXEAT. QVOD

Si. Quis. Id. Monumentum. Partemve. Eius. Vendere. Vel. Donationis. Causa. Cui. Mancipare Voluerit Aliove Quo Nomine. Eius. Monumenti. Partem. Alienare. Temptaverit. Dare. Damnas. Esto. Ærario. Populi Ro. HS. XV. M. N. Et. Collegio Pontificum HS. XV. M. N. Et hoc amplius bona quoq; eorum, quie alienaſſent, Reipubl. addici ſolita reperio, ut in hac Inſcript. Brunduſina: *M. Lollius. Arphocras. V. F. S. Et. Pælinæ Vxori. V. Et. Lib. Libertab. Post. Q. Eorum. M. S. S. E. H. N. S. Neque Ulli Liquebit. Locationis. Causa. In Annis. Centum Quandoque. Transvendere. Quod Si Qui Adversus. Id. Fecerint. Eorum. Bona. Pertinere Debebunt Ad Rempublicam Brundisinorum.* Non opinor ἀπροσδιόνυσον fuerit huc adſcribere vetuſtam illam formulam ſentententiæ Judiciariæ, qua Alfenus Senecio Sub-

Subpræfectus claſsis primæ Miſenatium ad tutelam inferi maris ab Auguſto conſtitutæ, heredes Patulcii Diocletis, qui dirutis ſepulcris locum religioſum Ætio Abaſcantio tanquam purum vendiderant, propter neglectam religioné multat pretio & uſuris centeſimis duplicibus cum anatociſmo, ut ex ea pecunia pauperes milites claſsis primæ Miſenatium non collato ære ægroti curentur: locum verò ipſum Rufino militi emptoris heredi aufert & publicum facit in uſum ſepeliendorum militum ejusdem claſsis. Sed placet ſententiam ipſam integram proponere, ut eſt in tabella marmorea, quæ Neapoli viſitur in ædibus Hadriani Gulielmi:

In. His. Ædificiis. Et Locis
Puris. Adjacentibus. Ædificiis Sive. Is. Locus. Ager. Eſt
Æli. Rufini. Militis.
Cujus. Se. Poſſeſſorem. Eſſe. Ex. Cauſa. Emptionis. P. Æli. Abaſcanti. Patris. Sui Alfenio. Senecioni. Subpræf. Claſ. Pr. Mis. Probavit. Et. Meruit. Sententiam. Quam Iuſſu. Ejusdem. Senecionis. Subpræf. Huic. Titulo. Proſcripſit

Senecio

Senecio C. C. C. *dixit*

Neceſſariam. Fuiſſe. Inſpectionem. Ædificiorum. Et Loci. De. Quibus. Apud Me. Actum. Eſt. Reipſa. Manifeſtatur. Cum Igitur Ædificia. Solo. Puro. Poſita. Deprehenderim. Neq; ullo. Sepulcro. Superpoſita. Vel. Conjuncta. Apparet. Venditionem. Eorum. Iure. Factam. Ideoq; Ad. Ælium Rufinum. Militem. Ex. Cauſa. Emptionis. Pertinere. Videtur. Loci. Vero. Sive Agri Quem Adiacentem Ædificiis Ælius Abascantus. Pater. Rufini. Ab. Heredibus. Patulci. Diocletis. Æque Mercatus Eſt. Quum. Habeat. Plurima. Et Diſperſis. Locis. Sepulchra. Ius. Per. Venditionem Transferri Ad Emptorem Non. Potuiſſe. Et Cum. Pater. Rufini. Et Poſtea. Rufinus. Quamquam. Non. Iure. Facta. Emptione. Semper. In. Poſſeſsionem Fuerint. Nullo. Iure. Eum. Locum. Vindicare. Sibi Patulcij Poſſunt. Planè. Cum. In. Re. Præſenti. Inſpexerim. Oblituratum. Adq. Eraſum. Patulci Dioc. Nomen. Et Remanere. Inſcripta Capita. Quadam Exprimentia. Hæc. Verba. Actius Dioc. Patul. Dioc.

F. cum

F. cum. Fratribus. Qui Nunc. Hic Adſunt.
Vendunt. P. Ælio. Abaſcanto
Locum. Purum. In. Quo. Nulla. Sepulcra.
Jacta. Superpoſita. Neq; Conjuncta
Apparent Lib. Nep. Pronep. Q. Et. Reliqua. *Ob contemptum Famen. Religionis*
Rufinus. P. Æli. Abaſ. F. Agro Privetur.
Fietq; Pub ſepeliendorum Militum
Claſ. Pr. Mis. In. Uſum. Heredes. Vero. Patul. Dioc. Mulctentur ſorte
Una cum Anatociſmo. Binæ. Centeſimæ. Uſuræ. Propter. Neglectam
Religionem. Sepulcrorum. Clam. Dirutorum. Pauperesq;. Milites
Claſ. Pr. Miſ. Donati. Sint. Dum. Ægreſ-ſcunt Et Moriuntur. Ne. Ære
Conlato. Curentur. Sepelianturq. Quam. Sententiam. Sanctam Eſſe
Omnes. Sciunto. Idq;. Totum. Teſtatur. Marmor.

Denique Valentinianus Imp. media parte bonorum mulctavit eos, qui ex honeſtioribus ſepulcrum violaſſent, dictâ Novellâ: *Splendidiores autem vel dignitatibus noti bonorum ſuorum medietate mulctati, perpetuâ notentur infamiâ.* Quod verò

verò hîc de Infamia addit non mirum: Nam, ut Ulpianus teſtatur L. I. De Sep. Viol. vel ſola *ſepulchri violati actio infamiam irrogat*. Et habent eam conjunctam reliquæ pœnæ omnes. De manuum verò amputatione, quâ hujusmodi violatores ſepulcrorum punitos diximus, autorem habemus Harmenopulum, qui lib. vi. tit. v. diſertè ſcribit: οἱ τοὺς νεκροὺς ἐν τοῖς τάφοις ἐκδύοντες, χειροκοπείσθωσαν. *Qui mortuos in ſepulcris exuunt, illis manus amputentur*. Porrò adeo flagitioſum hoc ſcelus habitum fuit, ut etiam olim inter cauſas relatum ſit, cur uxor à marito divortere poſſet, ſi nimirum *ſepulcrorum diſſolutorem* eſſe probaverit, ut reſcripſere Theodoſius & Valentin. Impp. Cod. De repudiis. L. viii. Quin imò ita exiſtimabant, ut ut quis humanâ fortè pœnâ effugeret, divinâ tamen minimè vitari poſſe. Vnde Phocylides:

Μὴ τύμβον φθιμένων ἀπορύξῃς, μηδ' ἀθέατα
Δείξῃς ἠελίῳ, καὶ δαιμόνιον χόλον ὄρσῃς.

Hinc iratam Isidem vel alios Deos ſolebant imprecari, qui ſepulcrum ſuū violaſſent, ut in hac *Inſcriptione*: *Secvs. Qvi. Fecerit. Mitem. Isidem. Iratam. Sen-*

SENTIAT. ET. SVORVM. OSSA. ERVTA. ATQVE. DISPERSA. VIDEAT. Sic in ſacra etiam hiſtoria legimus Regem Moabitarum divinitus punitum, quod non ſolùm τυμβωρύχος fuiſſet: ſed oſſa etiam Regis Idumæorum cremaſſet, ac è cineribus calcem feciſſet ad incruſtandum ſuum palatium. Amos. c.11. Et, ut tandem finem faciam, qui in patrios cineres minxiſſent, h.e. patrium monumentum violaſſent, eos non aliter quam parricidas furiarum ardentibus tædis perterreri atque agitari credebant. Vnde Horatius de Arte Poëtic. in fine:

Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus, certè furit.

quaſi dicat, Non ſatis apparet, utrius facinoris admiſsi cauſa tam graviter ſibi deos habeat iratos, ſepulcri ne violati, an ſublati & loco moti bidentalis. Nam cum fas non eſſet mejere in loco religioſo, tum multo habebatur ſceleratiſsimum, filium in parentis tumulum immejere. Quare etiam interdum hoc ignominię genus ſolebant deprecari, ut ex hoc lapide Romano conſtat:

Hos-

Hospes. Ad. Hunc. Tumulum.
Ne. Meias. Oſſa. Precantur
Tecta. Hominis.

Quos enim ignominiâ affectum ibant, ad illorum ſtatuas mejere vel urina ſolebant inquinare, ut conſtant ex Juvenali:

Cuius ad effigiem non tantùm meiere fas eſt.

Et Suetonio, qui de Nerone ſic ſcribit cap. 56. *Religionum uſq; quaque contemptor, præter unius Deæ Syriæ. Hanc mox ita ſprevit, ut urinâ contaminaret.* Sed hæc delicatas aures fortean mordeant. quare pauſa hic eſto.

Cap. XXVII.

De Cenotaphiis. Extructa ea vel alibi ſepultis, vel ſepulturæ omnino expertibus. Ixpicv cenotaphii indicium apud Athenienſes. Pertica Longobardorum in ſepulcris. Pythagorei cenotaphia extruebant iis, qui à Philoſophia defeciſſent. Cenotaphia an religioſa?

Monumenta igitur, in quæ corpora mortuorum vel reliquiæ inferebantur, hoc eſt, Sepulcra vidimus: reſtant jam illa, quæ memoriæ cauſa fiebant, & Gręcis Cenotaphia appellabantur. Suidas: Κενοτάφια τινα ἦσαν ἐλιοσομενα, ὡς τύπος νεκρȣ̃, μὴ ἔχοντα νεκρόν. Atque à Græcis illa eſſe

orta,

orta, nullum eſt dubium: quare eorum etiam teſtimoniis interdum hæc noſtra illuſtrabimus. Duûm autem generum fuiſſe obſervo. Nam vel etiam alibi ſepultis extruebantur, vel ſepulturæ planè expertibus. Quæ alibi ſepultis, ea honoris tantum vel memoriæ gratia fiebant; unde etiam *honorarium tumulum* vocat Suetonius, qualem Druſo in æſtivis caſtris ſupremum diem morbo obeunti à militibus prope Rhenum eſſe excitatũ, ſcribit in Claudio: quanquã corpus ejus ad urbem devectum ſepultumque in Campo Martio. Simile quid de Alexandro tradit Lampridius: *Cenotaphium in Gallia, Romæ ſepulcrum ampliſſimum meruit.* Quo pertinet illud Epigramma Agathiæ libr. III. Anthol. tit. *εἰς γυναῖκας.*

Ναὶ λίτομαι παροδῖτα, φίλῳ κατάλεξον ἀκοίτῃ
Εὖτ' ἂν ἐμὴν λεύσσῃς πατρίδα Θεσσαλίην,
Κάτθανε σὴ παράκοιτις, ἔχει δέ μιν ἐν χθονὶ
Αἶ, αἶ, Βοσπορίης ἐγγύθεν ἠϊόνος, (τύμβος
Ἀλλά μοι αὐτόθι τεῦχε κενήριον ἐγγύθι σεῖο
Ὄφρ' ἀναμιμνήσκῃ τῆς ποτὲ κουριδίης.

Quæ verò inſepultis excitabantur Cenotaphia, religionis cauſa fiebant. quod

exiſtimarent, animas non poſſe prius quieſcere, quam ſepulcro eſſent conditæ. ob quam cauſam ψυχαγωγίαι & Κενοτάφια ſunt inſtituta, ut quorum corpora reperiri nuſquam poſſent, iis inanis tumulus extrueretur, ad quem animas mortuorum vocarent: quod ſepulcri inſtar apud Romanos habitum ex Auſonii Parentalibus notum eſt. in quorum præfatione;

Voce ciere animas, funeris inſtar habet.

Et mox:

Ille etiam mæſti cui defuit urna ſepulcri,
Nomine ter dicto pænè ſepultus erit.

Sed de ψυχαγωγίαις ſupra ſatis multa. Cenotaphia vero erecta iis, quorum reliquiæ non faciles erant inventu, multi autores teſtantur; ut qui in mari perierant. Callimachus lib. III. Antholog. cap. εἰς ναυαγήσαντας:

Νῦν δ' ὁ μὲν εἰν ἁλί που φέρεται νεκὸς, ἀντὶ δ' ἐκείνου
Οὔνομα καὶ κενεὸν σῆμα παρερχόμεθα.

Item iis, qui militiæ occiderant: cujusmodi Cenotaphium Argivis bello Trojano occiſis Corinthi conſtitutum ſua adhuc tempeſtate extitiſſe memorat Pauſanias in Corinthiacis: Τῶνδὲ ἀνδριάντων οὐ πόῤῥω δείκνυται Δαναοῦ μνῆμα, καὶ Ἀργείων τάφος κενὸς

κενὸς ὁπόσους ἔν τε πλοίῳ καὶ ὀπίσω κομιζομένους ἐπιλαβεν ἡ τελευτή. Et apud Xenophontem lib. VI. Expedit. Cyri. inane ſepulcrũ ſtruitur militibus defunctis, quorum reliquiæ non poterant reperiri: ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῶν ὁδῶν συνεγκόντες ἔθαψαν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδυνάντο κάλλιστα. οὓς δὲ μὴ εὕρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. Et in hiſtoria Romanâ Varianis legionibus ab Ariminio occiſis poſt ſex annos cenotaphium extruxit Germanicus: unde Tacitus lib. I. Anna. *Primum exſtruendo tumulo ceſpitem Cæſar poſuit, gratiſſimo munere in defunctos.* Quod verò Athenienſes attinet, apud illos Cenotaphii indicium habebatur Lignum navale. ſic enim cum Lipſio interpretari malo τὸ ἴκριον apud Marcellinum, quàm cum aliis crucem aut furcam. Verba Marcellini in vita Thucydidis hæc ſunt: Ἴκριον ἐπὶ τοῦ τάφου κεῖσθαι. τοῦ κενοταφίου δὲ τοῦτο γνώρισμα εἶναι ἐπιχώριον καὶ νόμιμον Ἀττικὸν τῶν ἐπὶ τοιαύτῃ δυστυχίᾳ τετελευτηκότων καὶ μὴ ἐν Ἀθήναις ταφέντων. Ait quosdam opinari Thucydidem peregrè & in exilio mortuum. Lignum enim navale ſive Tabulam ſuper ſepulcrum ejus poſitã eſſe.

Hoc autem inanis & honorarii tumuli patrium ſignum Atticum haberi in iis, qui tali infortunio obiiſſent, nec Athenis ſepulti eſſet. Ideo autem navali potiſsimùm Ligno ad hanc rem uſi videntur, quòd mari ferè ex Attica diſceditur. De Longobardis perticas ſtatuentibus in ſepulcris ſuis, ſi forte qui ex conſanguineis peregrè obiiſſent, teſtatur Paulus Diaconus lib. v. de Reb. geſtis Longobard. cap. xxxiv. *Ad Perticas autem locus ipſe ideo dicitur, quia ibi olim perticæ, id eſt, trabes erectæ ſteterant, quæ ob hanc cauſam juxta morem Longobardorum poni ſolebant. Si quis enim in aliquam partem aut in bello quomodocunq; extinctus fuiſſet, conſanguinei ejus intra ſepulcra ſua perticam figebant, in cujus ſummitate columbam ex ligno factam ponebant, quæ illuc verſa eſſet, ubi illorum dilectus obiiſſet: ſcilicet ut ſciri poſſet, in quam partem is, qui defunctus fuerat, quieſceret.* Neque verò hîc prætereundus inſignis mos Pythagoricorum, quos iis, qui à Philoſophia ſua defeciſſent, Cenotaphia tanquam mortuis extruxiſſe, patet ex Origene lib. I. contra Celſum: *Ceterùm Pythagorei cenotaphia extrue-*

extruebant iis, qui defeciſſent à Philoſophia reflexo curſu ad idioticam vitam: nec ideo deterior habitus eſt Pythagoras in doctrina & demonſtrationibus aut ejus diſcipuli. Cauſam addit Clemens Alexandrinus lib. v. Stromat. Φασὶ γ'οὖν Ἵππαρχον τὸν Πυθαγόρειον αἰτίαν ἔχοντα γράψασθαι, τὰ τοῦ πυθαγόρου σαφῶς, ἐξελαθῆναι τῆς διατριβῆς καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ, διὰ καὶ ἐν τῇ βαρβάρῳ φιλοσοφίᾳ νεκροὺς καλοῦσι τοὺς ἐκπεσόντας τῶν δογμάτων καὶ καθυποτάξαντας τὸν νοῦν τοῖς πάθεσι τοῖς ψυχικοῖς. Vide & Jamblichum in vita Pythag. & cui hæc accepta ferimus, CL. V. Theodorum Canterum lib. I. Var. Lection. cap. XII. Sed ad Romanos noſtros revertamur, quos Cenotaphia hæc non aliter quàm ipſa ſepulcra Inſcriptionibus ornaſſe legimus. Ovidius libr. XI. Metamorph. fab. X. de Ceyce:

—inq; ſepulcro
Si non urna, tamen iunget nos litera, ſi non
Oſsibus oſſa meis, at nomen nomine tangam.

Et modico antè eadem fabulâ:

Et ſæpe in tumulis ſine corpore nomina legi.

Fecerunt idipſum & Græci. Laertius in Periandro: Κορίνθιοι δὲ ἐπὶ τὸ Κενοτάφιον ἐπέγραψαν αὐτῷ τάδε.

Πλούτου καὶ σοφίας πρύτανιν πατρὶς ἥδε Κόρινθος
Κόλποις ἀγχιάλοις γῆ Περίανδρον ἔχει. h. e.
Et Sophia & nummis Periandrum terra Corinthus
Clarum littoreo continet alma ſinu.

Sed hîc quæſtio inter Juriſconſultos, an Cenotaphia etiam fuerint religioſa. Negat Ulpianus ex reſcripto Divorum fratrum L. vel quod 6. D. De Relig. *Si adhuc monumentum purum eſt, poterit quis hoc & vendere & donare: ſi Cenotaphium ſit, poſſe hoc venire dicendum eſt: nec enim eſſe hoc religioſum Divi fratres reſcripſerunt.* Contrà verò affirmat Marcianus Juriſconſultus L. In tantum 6. D. De Diviſ. rerum: *Cenotaphium quoq;*, inquiens, *magis placet locum eſſe religioſum, ſicut teſtis in ea re eſt Virgilius.* At facile eſt litem hanc dirimere ex iis, quæ jam dicta ſunt. Nam Divos Fratres loqui de Cenotaphio, quod ad nudam tantum memoriam vel honorem peregrè mortui factum ſit, nullum eſt dubium. At Martianus de eo loquitur, quod ſepulcri religione coleretur, & ubi aræ eſſent excitatæ vocatique Manes. Ad quam rem etiam Virgilii teſtimonium advocat, ſive jam id deſumptum

ſit

ſit èx III. Æneid. ubi Andromachæ anniverſaria celebrantur:

Solemnes tum forte dapes & triſtia dona
Libabat cineri Andromaches, manesq; vocabat
Hectoreum ad tumulū, viridi quem ceſpite inanem
Et geminas, cauſam lachrymis, ſacraverat aras.

ſive ex VI. Æneid. de tumulo Palinuri:

Et ſtatuent tumulum, & tumulo ſolemnia mittent
Æternumq; locus Palinuri nomen habebit.

Vel Deiphobi, Ibidem:

Tunc egomet tumulum Rhæteo in littore inanem
Conſtitui & manes magnâ ter voce vocavi.

Quod cum non intelligeret Trebonianus, parùm commodè iſtis Martiani verbis videtur ſubjunxiſſe illa Ulpiani ex lib. XXV. ad Edictum: *Sed Divi fratres contrà reſcripſerunt.* ut ingeniosè exiſtimat legitimæ Jurisprudentiæ ſingulare decus ac ornamentum Scipio Gentilis Anteceſſor Noricus amicus noſter non ex multis, lib. II. Parerg. cap. XVI. Nam hæc Cenotaphia ſepulchri potiùs, quàm inanis tumuli nomen merentur. Quare etiam Statius *inania buſta* & *vacua ſepulcra* vocat lib. XII. Thebaid:

Quin fugitis dum tuta via eſt, Lernamq; reverſæ
Nomina, quod ſupereſt, vacuis datis orba ſepulcris
Abſentesq; animas ad inania buſta vocatis.

Et Ovidius lib. VI. Metamorph. fab. de Progne:

> *Induiturq; atras veſtes & inane ſepulcrum*
> *Conſtituit, falſisq; piacula Manibus infert,*
> *Et luget non ſic lugenda fata ſororis.*

Quid? quod Chriſtiani quoque maximam religionem hujusmodi Cenotaphiis ſanctorum hominum exhibuerunt, ſicut ex Theodoreti lib. De Martyrib. cognoſcimus & ex hiſce Prudentii verſibus lib. περὶ στεφάνων:

> *Hoc colunt cives, velut ipſa membra*
> *Ceſpes includat ſuus & paterno*
> *Servet amplectens tumulo beati*
> *Martyris oſſa.*

Ex his igitur ſatis liquet, Cenotaphia quædam non absq; ratione Religioſa dici poſſe. Diſcrimen tamen inter Sepulcrorum & Cenotaphiorum ſanctitaté vel religionem idem Scipio Gentilis hoc conſtituit; quod ſepulcrorum quidem ſanctitas, teſte Cicerone, *in ipſo ſolo eſt, quod nulla vi moveri neq; deleri poteſt.* Cenotaphiorum veró in ipſa religione & reverentia vivorú, quę & mutari poteſt & deleri. Quapropter, qui hoc genus monumenti perpetuó eſſe religioſum ſtudebant, ii operá dare ſoliti,

ut

ut certis temporibus in eo religio renouaretur, quod de Cenotaphio Druſi ſcriptum eſt à Suetonio in vita Claudii: *Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit: circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret, & Galliarum civitates publicè ſupplicarent.* quæ ultima verba aram quoq; huic inani tumulo fuiſſe adjunctam non obſcurè ſignificant. Huc pertinet antiquus Lapis, qui Ravennæ:

OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ꝏ. N. LIBERALITATE. DONAVIT. SVB. HAC. CONDITIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVNTAXAT. IN. V. IDVS. IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDITIONE. SVPRASCRIPTA.

FINIS LIBRI TERTII, DE FUneribus Romanorum.

Johan. Kirchmanni

DE FVNERIBVS Romanorum LIBER QVARTUS.

CAPVT I.

De diebus, qui parentationibus deſtinati: ut Feralia, Novemdialia, Denicalia. Feraliorum origo, menſis & dies. Græcorum eodem menſe Februario eadem conſuetudo. Novemdialium partitio. Lex Iuſtiniani de heredibus ante nonum diem non appellandis. Denicalibus quid actum. Exuerræ. Everriator. *De porca præcidanea. Atro die parentare fas non fuiſſe.* Ἀποφράδες.

AD Exodium jam res perducta eſt, ac funeris pompa ordoq; viſus. Venio igitur ad ea quæ poſt funerationem. Tantum enim aberat, ut eo ipſo ſtatim tempore, quo defunctus ſepulcro inferebatur, parentationum finis eſſet, ut etiam adhuc certi quidam dies deſtinati fuerint, quibus juſta mortuis perſolverentur, publicè quidem Feralia: privatim verò Novendiales & Denicales feriæ aliiq; dies parentales.

De Feralibus Feſtus: *Feralia Diis manibus*

nibus ſacrata feſta à ferendis epulis, vel à feriendis pecudibus. Varro libr. v. de Lingua Latina. *Feralia ab inferiis & ferendo, quod ferunt tunc Epulas ad ſepulcrum, quibus jus ibi parentare.* Origo horum Æneæ tribuitur teſte Ovidio II. Faſtor.

Hunc morem AEneas pietatis idoneus autor
Attulit in terras, juſte Latine, tuas.
Ille patris Genio ſolemnia dona ferebat,
Hinc populi ritus edidicere novos.

Ceterùm princeps omnium Numa rex hunc ritũ Romanos docuit, cura ejus Pontifici commiſſa. Livius lib. I. *Cetera quoq; omnia publica privataq́; ſacra Pontificis ſcitis ſubjecit: ut eſſet quo conſultum plebs veniret:* Et ſtatim: *Nec cæleſtes modò ceremonias, ſed juſta quoq; Funebria, placandosq́; Manes, ut idem Pontifex edoceret.* Auſonius in Præfat. Parental. *Titulus libelli eſt Parentalia. Antiquæ appellationis hic dies, & jam inde ab Numa cognatorũ inferiis inſtitutus, nec quicquam ſanctius habet reverentia ſuperſtitum, quàm ut amiſſos venerabiliter recordetur.* Erat autem ſolemnis ac ſtatus harum publicarũ feriarum menſis Februarius: unde cũ καταίρσιον appellat Plutar. in Numa: Dies

Dies autem ejuſdem menſis decimus nonus, hoc eſt, XI. ante Kal. Martii, ut videre eſt cum ex veteri Kalendario Roman. tum ex II. Faſtor. Ovidii, ubi Poëta ſic ait:

Non tamen hoc ultra, quàm quum de menſe ſuperſunt
Luciferi quot habent carmina noſtra pedes.
Hanc quia Iuſta ferunt dixere Feralia lucem,
Vltima placandis Manibus illa dies.

Atqui Elegiacos verſus conſtare undecim pedibus vel pueris notum eſt. De eodem menſe teſtatur idipſum Cicero II. Legib. *Februario autem menſe, qui tunc extremus anni menſis erat, mortuis parentari voluerunt. quod tamen D. Brutus, ut ſcriptum à Siſenna eſt Decembri facere ſolebat. Cujus ego rei cauſam cum mecum quærerem, Brutum reperiebam idcircò à more majorum diſceſſiſſe (Nam Siſennam video cauſam, cur is vetus inſtitutum non ſervarit, ignorare: Brutum autem majorum inſtitutum temerè neglexiſſe, mihi non ſit veriſimile, doctum hominem ſanè, cujus fuit Accius perfamiliaris) ſed menſem credo extremum anni, ut veteres Februarium, ſic hic Decembrem ſequebatur.* Quem locum ante oculos habuit

buit Plutarchus cum hæc ſcriberet in Problem. Διὰ τί τῶν ἄλλων Ῥωμαίων ἐν τῷ Φεβρουαρίῳ μηνὶ ποιουμένων χοὰς καὶ ἐναγισμοὺς τοῖς τεθνηκόσι, Δέκιμος Βροῦτος, ὡς Κικέρων ἱστόρηκεν, ἐν τῷ Δεκεμβρίῳ τοῦτο ἔπραττεν. Quod autem Februario potiſſimùm menſe mortuorum Manibus inferias Romani dederunt, id à Græcis manaſſe, princeps omnium, quos ſciam, obſervavit eruditiſſimus noſter Caſaubonus, qui eadem ſacra eodem tempore, in diverſis Græcorum urbibus celebrari ſolita, annotat lib. Animadverſ. in Athenæum cap. XIX. De Athenienſibus teſtis Heſychius: Μιαραὶ ἡμέραι, inquit, τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς ἐν αἷς τὰς ψυχὰς τῶν κατοιχομένων ἀνιέναι ἐδόκουν. Antheſterion autem inter menſes Atticos Februarii Romani & Martii partem complectitur. Sic etiam Apolloniatas eodem menſe Antheſterione ſolitos τὰ νόμιμα συντελεῖν τοῖς τελευτήσασι ſcribit Athenæus lib. VIII. Δειπνοσοφ.

Atq; hæ quidem feriæ publicè celebrabantur in memoriam defunctorum: Privatim verò Novemdiales & Denicales. De Novemdialibus Feſtus: *Novemdiales feriæ à numero dierum dictæ ſunt.* Fuere autem

Novem-

Novemdialia duûm generum: Una fieri ſolita ob lapidum imbrem, à rege Tullo inſtituta, de quibus abundè Livius libr. I. & XXI. in actis anni, ab urbe condita IↃXXXVII. & lib. XXVII. Verùm hæc ſunt ab inſtituto noſtro aliena. Nam, ut ex Livii verbis patet & prodigii cauſa fiebant, & publicè ſuſcipiebantur & novem continuos dies durabant. Altera verò Novemdialia, de quibus nos loquimur, erant privatæ alicujus familiæ ſacra, quibus defunctis ſolebant parentare. Gloſſæ. *Novemdialia*, ἔννατα ἐπὶ νεκρῶ ἀγόμενα. Auguſtin. in Geneſin: *Neſcio utrum inveniatur alicui ſanctorum in ſcripturis celebratum eſſe luctum novem dies, quod apud Latinos Novemdial appellant*. Dicta autem Novemdialia, non tam quod novem totos dies celebrarentur, quam quod nono poſt mortem die completis ad tumulum ſolemnibus funeri finis fieret. Porphyrio ad Horatii Epod. XVII. *Novemdiale ſacrificium eſt, quod mortuo fit nonâ die quàm ſepultus eſt.* Donatus in Phormionem Terentianam: *In nuptiis*, inquit, *ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, ut in funeratione nonus, quo Parentalia concluduntur.* Hinc

Apu-

Apulejus lib. IX. Metam. *Iamq́; nono die ritè completis apud tumulum ſolemnibus.* Alludunt & Poëtæ, ut Virgilius:

> *Præterea ſi nona diem mortalibus almum*
> *Aurora extulerit.*

Ac Statius in funere Archemori. libr. VI. Thebaid.

> *Roſcida jam novies cœlo dimiſerat aſtra*
> *Lucifer, &c.*

Hinc eſt, quod Dio ſcribit Adrianum Cæſarē Plotinâ mortuâ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα μελανειμονῆσαι, h. e. *per novem dies atratum fuiſſe.* Et Juſtinianus Imperator ex eodem ritu δι' εὐσεβέστατον νόμον tulit, ne cui liceat aut heredes defuncti, aut parentes, aut liberos, aut uxorē, aut propinquos, ut alios ejus affines aut fidejuſſores, ante novem dierum ſpatium, quibus lugere videntur, convenire, aut aliquo modo interpellare, aut admonitionem eis aliquam offerre, aut eos in jus vocare, vel ob æs à defuncto conflatum, vel ob quamcunq; aliam cauſam, quæ ſpecialiter ad memoratas perſonas ſpectet. Verba legis hæc ſunt Novell. *c x v.* capit. *v.* Θεσπίζομεν μηδενὶ παντελῶς ἐξεῖναι ἢ τοὺς παῖδας ἢ γαμετὴν ἢ συγγενεῖς, ἢ ἄλλως αὐτοῦ

τους-

προσγενεῖς ἢ ἐγγυητὰς, περὶ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας, ἐν αἷς πενθεῖν δοκοῦσιν, αἰτιᾶσθαι, ἢ καθ' οἷον δή τινα τρόπον παρενοχλεῖν ἢ τινα ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν ἢ ἐν δικαστηρίῳ αὐτοὺς καλεῖν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένου, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα. Vide Harmenopul. lib. v. prompt. jur. civil. tit. *XII.* Cujac. Novell. *LX.*

Denicales ferias quod attinet, de iis Feſtus: *Privatæ feriæ vocantur ſacrorum propriorum, velut dies natales, operationis, denicales.* Hiſce feriis familia funere polluta certis quibusdam ceremoniis purgabatur. Idem Feſtus: *Deneccales feriæ celebrantur cum hominis mortui cauſa familia purgabatur. Græci enim* νέκυν *mortuum dicunt.* Genus autem illud Februi, quo funeſta familia expiabatur, appellabant Exverras: de quibus Feſtus: *Exverræ ſunt purgatio domus, ex qua mortuus ad ſepulturam efferebatur* (in vulgatis eſt *ferendus* ſenſu malo) *quæ fit per Everriatorem certo genere ſcoparum adhibito, ab extra verrendo dictæ.* Erat autem *Everriator*, teſte eodem Feſto, *qui accepta jure hereditate juſta*

ſta facere defuncto debet. qui ſi non fecerit, aut quid in ea re turbaverit, ſuo capite luat. Paulò aliter Marius Victorinus, qui porcam illi contrahi ait, quam quotannis immolare teneatur ante novarũ frugum guſtationem. Sic enim ſcribit: *Qui juſta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccaverint, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oporteat, antequam novam quaſi dapem mereant de ſegete capere. Præcidaria dicta, quod anteceditur, quàm frugem capiant.* Hinc igitur conſtat, quid ſit illud apud Cicer. 2. legib. *Quæq; in porcâ contracta jura ſint*, monente doctiſſimo Turnebo lib. XVII. Adverſ. cap. XX. Præcidaneam autem porcam vocat Feſtus: *Præcidanea porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo juſta non feciſſet, id eſt, glebam non in os jeciſſet, quod mos eis erat facere prius, quàm novas fruges guſtaret.* Itemquè Varro lib. III. de Vita pop. Romani: *Qui humatus non ſit, heredi porca præcidanea ſuccidenda Telluri & Cereri, aliter pura familia non eſt.* Nec verò opus erat, Marium Victorinum tam anxiè contendere, Præcidariam dici debere hanc por-

eam non præcidaneam: cum tamen idem ſit Præcidaneum & Præcidarium, ſicut & Extraneum, Extrarium: Pedaneum, Pedarium. Mortuos hiſce feriis reſideri ſcribit Cicero 2. Legibus: *Nec verò tam Denicales, quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentur mortui, quàm ceterorum cæleſtium quieti dies Feriæ nominarentur, niſi majores eos, qui ex hac vita migraſſent, in Deorum numero eſſe voluiſſent.* Has opinor Heſychius intellexit: Καθέδραι. inquiens, πένθους ἡμέραι ἐπὶ τετελευτηκόσιν. Veroſimile eſt etiam membrum illud, quod familiæ purgandæ cauſa exceptum fuiſſe, nec cum reliquo corpore in urnam conditum, ſupra diximus, his ipſis feriis antiquitus, quamdiu mos iſte duravit, terra fuiſſe obtectum. Ad quam conjecturam, præivit mihi Cicero, qui dicto libro de iisdem feriis agens, ſic loquitur: *Neq; neceſſe eſt ediſſeri à nobis, quis finis funeſtæ familiæ, quod genus ſacrificij Lari vervecibus fiat, quemadmodum os reſectum terra obtegatur.* Tam religioſe autem hæ feriæ cultæ, ut ne mulos quidem iis jungere licuerit. Columella lib. II. cap. XXII. *Nos apud Pontifices legimus feriis tan-*

Digitized by Google

tum Denicalibus mulos jungere non licere, ceteris licere. Itemq; ut inter cauſas recenſerentur militis excuſandi, qui die condicto non adeſſet. Agellius lib. XVI. cap. IIII. *Deniq; ita concipiebatur jusjurandum, ut adeſſent, his additis exceptionibus, niſi harunce quæ cauſa erit, Funus familiare, feriæve Denicales.* Statas autem non fuiſſe, ſed conferendas in eos dies, quibus nec privatæ eiusdem familiæ feriæ ſint, nec ullæ publicæ, teſtatur Cicero dicto loco. *Eas in eos conferre dies jus, quibus nec ipſius neq; publicæ feriæ ſint.* Quę verba manifeſti erroris convincunt eos, qui decimo à morte die ferias haſce, celebrari ſolitas, exiſtimant, atq; ideo à numero denario indigitatas Denicales contra Feſtum, ac ipſum Ciceronem. Non autem his tantum Feriis, h. e. Feralib. Novemdialibus & Denicalibus, ſolebant veteres mortuis parentare, ſed etiam aliis diebus idem factitatum, licet obſervare, tum ex variis locis, tum ex inſcriptione Ravennati, quæ ad Cenotaphiū Druſi patris v. Idus Julii epulas fuiſſe celebratas claré teſtatur. Id tamē notandum, atro die mortuis parentare, nefás fuiſſe habitū, ut autor

Digitized by Google

Macrobius libr. I. Saturn. cap. XVI. *Sed & Fabius Maxim. Servilianus Pont. in libr. II. negat oportere atro die Parentare: Quia tunc Janum Jovemq; præfari neceſſe eſt, quos nominare atro die non oportet.* Erant autem *Atri dies* Romanis quibus inſignem aliquam cladem acceperant, cujusmodi fuit dies Allienſis, quem Plutarchus in Camillo ἡμέραν ἀποφράδα nominat: Et diem quo Julius Cæſar interfectus eſt, ἀποφράδα dixerunt Triumviri Reipublicæ conſtituendæ, ut autor eſt Dio lib. *XLVII.* Apud Græcos alia fuit ratio, qui ἀποφράδας dicebant dies, quibus defunctis inferias ferebant, teſte Suida.

Cap. II.

De Inferiis mortuorum. Conſtabant hæ Liquoribus & Victimis. Quid χοαὶ? Mortuis oblata, Aqua, Lac, Vinum, Sanguis. Adferial. χθόνια λύτρα. Ἀπονίμμα-τα. χέρνιψ. *Græcorum ritus in portanda aqua Arſeria* Ἐγχυτρίστριαι. *Victimæ mortuis cæſæ. Menſæ, araq; in ſepulcris erectæ. Vnguenta ſepulcris affuſa.*

QVibus diebus veteres mortuis juſta inſtaurarint, ex his jam liquet: Parentatũ autem fuiſſe reperio Inferiis, Epulis & Ludis, quę tria ubi viderimus, de luctu nonnulla adhuc & conſecratione ſubjungemus.

Infe-

INFERIÆ, teſte Feſto, erant *Sacrificia, quæ Dijs Manibus inferebant.* Suetonius in Calig. c. III. De Germanico: *Si clarorum virorum ſepulcra cognoſceret, inferias Manibus dabat.* De his intelligenda vetus Inſcriptio: *IN. HOC. MONVMENTO. ITVS. ADITVS. AMBITVS. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. MEIS. OMNIBVS. PATEAT. THVS. ET VINVM* (ſic enim lacunam explet Briſſonius) *DATO. AD. SACRIFICIA. FACIENDA. QVOTIESCVNQVE. OPVS. ERIT.* Itemq; hæc alterius Inſcriptionis Rom. verba: *ET. ITVM. ADITVM. AMBITVM. SACRIFICIIQVE. FACIVNDI. CAVSA.* Dictæ autem Inferiæ ab Inferis, ut Serv. x. Æneid. *Inferiæ ſunt ſacra mortuorum ab inferis dictæ.* vel ab inferendo, quod mortuorum umbris inferantur, ut vult Turnebus lib. IIII. Adverſ. cap. XXII. Conſtabant autem hæc Sacrificia vel Inferiæ Liquoribus præcipuè ac Victimis. Inferiæ, quæ liquoribus conſtabant à Græcis propriè χοαὶ vocabantur à fundendo. Ariſtoteles de Mundo. Θεῶν τε θυσίαι καὶ ἡρώων θεραπεῖαι καὶ χοαὶ κεκμηκότων. Quod Apuleius ita reddidit:

didit: *Diis ſacrificatur, Geniis miniſtratur, obitis libatione perfunditur.* Liquores autem, quos mortuis ſolebant inferre, erant Aqua, Lac, Vinum, Sanguis & Vnguentum.

Aquam cujus in parentalibus hiſce ſacrificiis uſus erat, Latini *Arferiam* vel *Arferial* dixêre. Feſtus: *Arferia aqua, quæ inferis libabatur.* Gloſſæ: *Adferial,* ὕδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον. Græci χθόνια λουτρὰ τὰ τοῖς νεκροῖς ἐπιφερόμενα: ἐπικομίζετο γὰρ ἐπὶ τοὺς τάφους λουτρά.

Dioſcorides:

Ἀλλὰ περιστείλας με δίδου χθονί, μηδ᾽ ἐπὶ νεκρῷ
Λουτρὰ χέῃς, σέβομαι δεσπότα καὶ ποταμούς.

Sophocles in Electrâ:

Ἀλλ᾽ ὦ φίλη, τούτων μὲν ὧν ἔχεις χεροῖν
Τύμβῳ προσάψῃς μηδὲν, οὐ γάρ σοι θέμις
Οὐδ᾽ ὅσιον, ἐχθρᾶς ἀπὸ γυναικὸς ἱστάναι
Κτερίσματ᾽, οὐδὲ λουτρὰ προσφέρειν πατρί.

Sed & ἀπονίμματα dixerunt Attici τὰ εἰς τιμὴν τοῖς νεκροῖς γινόμενα. Athenæus ſub finem libr. IX. Ἰδίως δὲ καλεῖται παρ᾽ Ἀθηναίοις ἀπόνιμμα, ἐπὶ τῶν εἰς τιμὴν τοῖς νεκροῖς γινομένων καὶ ἐπὶ τῶν τοὺς ἐναγεῖς καθαιρόντων. Clarius Euſtathius in Odyſs. α. Ἰδίως δέ φασι (Athenæum dicit) καλεῖται παρ᾽ Ἀττικοῖς ἀπόνιμμα, ἐπί τε χοῶν νεκρικῶν καὶ ἐπὶ ἐναγῶν καθαιρομένων. Appella-

pellarunt etiam χέρνιβας, cum tamen χέρνιψ proprie ſit τὸ ἐπιχεόμενον χερσὶν ὕδωρ. Æſchylus χοηφορ:

Κἀγὼ χέουσα τάσδε χέρνιβας, χοὰς
Λέγω, καλῶ σε πάτερ ἐποίκτειρόν τ' ἐμέ
Φίλον τ' Ορέστην, πῶς ἀνάξομεν δόμοις.

Sic enim rectè, meo judicio, locum hunc reſtituit doctiſſimus Heraldus, à quo pleraq; hæc mutuati ſumus. Non poſſum hic ſilentio prætérire inſignem Græcorum ritum, ab eruditiſſimo Meurſio obſervatũ, videlicet Aquam hanc, ſi vir aut fœmina è vita exceſſiſſet, portatam fuiſſe à mulieribus, quæ peculiari nomine Εγχυτρίστριαι dicebantur. Etymologici autor: Εγχυτρίστριαι αἳ τὰς χοὰς τοῖς τετελευτηκόσιν ἐπιφέρουσαι. Si veró juvenis quispiam aut virgo, tunc iſtoc officio puerum genere proximum. Idem Etymologicographus: Εθος δ' ἦν καὶ ἀγάμων ἀποθανόντων λουτροφορεῖν. ταῦτα δὲ ποιῶν ἦν παῖς ἄῤῥην ὁ ἐγγύτατος γένους. Tradit & idipſum Harpocrat. Εθος δ' ἦν καὶ τῶν ἀγάμων ἀποθανόντων, λουτροφορεῖν καὶ ἐπὶ τὸ μνῆμα ἐφίστασθαι. τοῦτο δὲ ποιῶν, ἦν παῖς ὑδρίαν ἔχων.

De Vino a quo in hiſce inferiis uſi veteres, clarè Feſtus: *Reſperſum vinũ ſignificat apud antiquos: quia in ſacris Novemdialib. vino mortui ſepulcrum ſpargebatur.* Eratq; hoc

hoc vinum plerumque merum: eo enim præcipuè utebantur in libationibus, ut jam olim notavit Euſtathius. Hinc Virgilius lib. v. Æneid.

Hic duo ritè mero libans Carcheſia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo ſanguine ſacro.

Lucianus in De Luctu: ἤ τι ὑμῖν δυνάται τὸ ἄκρατον ἐπιχεῖν ἢ νομίζεται καταστάξειν ἀνυτὸν πρὸς ἡμᾶς. Alluſit huc & Apuleius lib. 4. Mileſ. *Poſt iſtum ſermonis terminum poculis aureis memoria defunctorum commilitonum vino mero libant.*

Lactis & ſanguinis præter laudatum locum meminit & III. Æneid. idem Virgil.

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras.

Ubi Servius: *Ideo lactis & ſanguinis mentio facta eſt, quia affirmantur animæ lacte & ſanguine delectari.* Et paulò poſt: *Benè animam lacte & ſanguine dicit elicitam ad tumulum. Lacte namq; nutritur corpus poſt animæ conjunctionem, & anima ſine ſanguine nuſquam eſt, quo effuſo recedit.* Sanguis verò iſte, ut ſimul ad inferias victimarum tranſeamus, ſumebatur de animalib. quę Manibus defunctorum mactari ſolita.

Virgi-

Virgilius de parentalibus Anchiſæ patri ab Ænea factis:

Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores
Incertus Geniumne loci, famulumne parentis
Eſſe putet: cadit quinas de more bidentes,
Totq; ſues, totidem nigrantes terga iuvencos.

Meminit etiam Tacitus lib.III. Annal. de funere Germanici: *Etiam quorum diverſa oppida, tamen obvii & victimas, atq; aras Dis Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur.* Et lib.II. Hiſtor. propè à fine. *Lætum fœdiſſimo cuiq; apud bonos invidiæ fuit, quod extructis in campo Martio aris inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè victimæ crematæq;: faces Auguſtales ſubdidêre.* De quo Vitellii facto videndus etiam Suetonius in ejus Vita Cap. XI. Similiter Jul. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho. *Tantum autem honoris Magiſtris ſuis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac ſepulcra eorum, aditu, hoſtiis, floribus ſemper honoraret.*

Nec pecudum duntaxat: ſed & humano ſanguine Manibus defunctorum ſolebant parentare, ut ſuprà demonſtravimus. Re-

προσηλυεῖς ἢ ἐγγυητὰς, περὶ τῆς τῶν ἐννέα ἡμερῶν προθεσμίας, ἐν αἷς πενθεῖν δοκοῦσιν, αἰτιᾶσθαι, ἢ καθ' οἷον δή τινα τρόπον παρενοχλεῖν ἢ τινα ὑπόμνησιν αὐτοῖς ἐπιφέρειν ἢ ἐν δικαστηρίῳ αὐτοὺς καλεῖν, εἴτε ὀνόματι χρέους παρὰ τοῦ τελευτήσαντος καταγομένην, εἴτε ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν εἰς τὰ μνημονευθέντα ἰδικῶς ὁρώσης πρόσωπα. Vide Harmenopul. lib. v. prompt. jur. civil. tit. *XII.* Cujac. Novell. *LX.*

Denicales ferias quod attinet, de iis Feſtus: *Privatæ feriæ vocantur ſacrorum propriorum, velut dies natales, operationis, denicales.* Hiſce feriis familia funere polluta certis quibusdam ceremoniis purgabatur. Idem Feſtus: *Denecales feriæ celebrantur cum hominis mortui cauſa familia purgabatur. Græci enim* νέκυν *mortuum dicunt.* Genus autem illud Februi, quo funeſta familia expiabatur, appellabant Exverras: de quibus Feſtus: *Exverræ ſunt purgatio domus, ex qua mortuus ad ſepulturam efferebatur* (in vulgatis eſt *ferendus* ſenſu malo) *quæ fit per Everriatorem certo genere ſcoparum adhibito, ab extra verrendo dictæ.* Erat autem *Everriator*, teſte eodem Feſto, *qui accepta jure hereditate juſta*

ſta facere defuncto debet. qui ſi non fecerit, aut quid in ea re turbaverit, ſuo capite luat. Paulò aliter Marius Victorinus, qui porcam illi contrahi ait, quam quotannis immolare teneatur ante novarũ frugum guſtationem. Sic enim ſcribit: *Qui juſta defuncto non fecerunt, aut in faciendo peccaverint, his porca contrahitur, quam omnibus annis immolari oporteat, antequam novam quaſi dapem mereant de ſegete capere. Præcidaria dicta, quod anteceditur, quàm frugem capiant.* Hinc igitur conſtat, quid ſit illud apud Cicer. 2. legib. *Quæq; in porcâ contracta jura ſint*, monente doctiſſimo Turnebo lib. XVII. Adverſ. cap. XX. Præcidaneam autem porcam vocat Feſtus: *Præcidanea porca, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo juſta non feciſſet, id eſt, glebam non in os jeciſſet, quod mos eis erat facere prius, quàm novas fruges guſtaret.* Itemquè Varro lib. III. de Vita pop. Romani: *Qui humatus non ſit, heredi porca præcidanea ſuccidenda Telluri & Cereri, aliter pura familia non eſt.* Nec verò opus erat, Marium Victorinum tam anxiè contendere, Præcidariam dici debere hanc por-

eam non præcidaneam: cum tamen idem ſit Præcidaneum & Præcidarium, ſicut & Extraneum, Extrarium: Pedaneum, Pedarium. Mortuos hiſce feriis reſideri ſcribit Cicero 2. Legibus: *Nec verò tam Denicales, quæ à nece appellatæ ſunt, quia reſidentur mortui, quàm ceterorum cœleſtium quieti dies Feriæ nominarentur, niſi majores eos, qui ex hac vita migraſſent, in Deorum numero eſſe voluiſſent.* Has opinor Heſychius intellexit: Καθέδραι. inquiens, πένθους ἡμέραι ἐπὶ τετελευτηκόσιν. Veroſimile eſt etiam membrum illud, quod familiæ purgandæ cauſa exceptum fuiſſe, nec cum reliquo corpore in urnam conditum, ſupra diximus, his ipſis feriis antiquitus, quamdiu mos iſte duravit, terra fuiſſe obtectum. Ad quam conjecturam, præivit mihi Cicero, qui dicto libro de iisdem feriis agens, ſic loquitur: *Neq; neceſſe eſt ediſſeri à nobis, quis finis funeſtæ familiæ, quod genus ſacrificij Lari vervecibus fiat, quemadmodum os reſectum terra obtegatur.* Tam religioſe autem hæ feriæ cultæ, ut ne mulos quidem iis jungere licuerit. Columella lib. II. cap. XXII. *Nos apud Pontifices legimus feriis tantum*

tum Denicalibus mulos jungere non licere, ceteris licere. Itemq; ut inter cauſas recenſerentur militis excuſandi, qui die condicto non adeſſet. Agellius lib. XVI. cap. IIII. *Deniq; ita concipiebatur jusjurandum, ut adeſſent, his additis exceptionibus, niſi harunce quæ cauſa erit, Funus familiare, feriæve Denicales.* Statas autem non fuiſſe, ſed conferendas in eos dies, quibus nec privatæ eiusdem familiæ feriæ ſint, nec ullæ publicæ, teſtatur Cicero dicto loco. *Eas in eos conferre dies jus, quibus nec ipſius neq; publicæ feriæ ſint.* Quę verba manifeſti erroris convincunt eos, qui decimo à morte die ferias haſce, celebrari ſolitas, exiſtimant, atq; ideo à numero denario indigitatas Denicales contra Feſtum, ac ipſum Ciceronem. Non autem his tantum Feriis, h.e. Feralib. Novemdialibus & Denicalibus, ſolebant veteres mortuis parentare, ſed etiam aliis diebus idem factitatum, licet obſervare, tum ex variis locis, tum ex inſcriptione Ravennati, quæ ad Cenotaphiũ Druſi patris v. Idus Julii epulas fuiſſe celebratas claré teſtatur. Id tamé notandum, atro die mortuis parentare, nefas fuiſſe habitũ, ut autor

Macrobius libr. I. Saturn. cap. XVI. *Sed & Fabius Maxim. Servilianus Pont. in libr. II. negat oportere atro die Parentare: Quia tunc Janum Jovemq; præfari neceſſe eſt, quos nominare atro die non oportet.* Erant autem *Atri dies* Romanis quibus inſignem aliquam cladem acceperant, cujusmodi fuit dies Allienſis, quem Plutarchus in Camillo ἡμέραν ἀποφράδα nominat: Et diem quo Julius Cæſar interfectus eſt, ἀποφράδα dixerunt Triumviri Reipublicæ conſtituendæ, ut autor eſt Dio lib. XLVII. Apud Græcos alia fuit ratio, qui ἀποφράδας dicebant dies, quibus defunctis inferias ferebant, teſte Suida.

Cap. II.

De Inferiis mortuorum. Conſtabant hæ Liquoribus & Victimis. Quid χοαὶ? Mortuis oblata, Aqua, Lac, Vinum, Sanguis. Adferial. χθόνια λουτρα. Ἀπονίμματα. χέρνιψ. *Græcorum ritus in portanda aqua. Arſeria* Ἐγχυτρίστριαι. *Victimæ mortuis cæſæ. Menſa, aræq; in ſepulcris erectæ. Vnguenta ſepulcris affuſa.*

QVibus diebus veteres mortuis juſta inſtaurarint, ex his jam liquet: Parentatū autem fuiſſe reperio Inferiis, Epulis & Ludis, quę tria ubi viderimus, de luctu nonnulla adhuc & conſecratione ſubjungemus.

Infe-

INFERIÆ, teſte Feſto, erant *Sacrificia, quæ Dijs Manibus inferebant*. Suetonius in Calig. c. III. De Germanico: *Si clarorum virorum ſepulcra cognoſceret, inferias Manibus dabat*. De his intelligenda vetus Inſcriptio: *IN. HOC. MONVMENTO. ITVS. ADITVS. AMBITVS. LIBERTIS. LIBERTABVSQVE. MEIS. OMNIBVS. PATEAT. THVS. ET VINVM* (ſic enim lacunam explet Briſſonius) *DATO. AD. SACRIFICIA. FACIENDA. QVOTIESCVNQVE. OPVS. ERIT.* Itemq; hæc alterius Inſcriptionis Rom. verba: *ET. ITVM. ADITVM. AMBITVM. SACRIFICIIQVE. FACIVNDI. CAVSA.* Dictæ autem Inferiæ ab Inferis, ut Serv. x. Æneid. *Inferiæ ſunt ſacra mortuorum ab inferis dictæ.* vel ab inferendo, quod mortuorum umbris inferantur, ut vult Turnebus lib. IIII. Adverſ. cap. XXII. Conſtabant autem hæc Sacrificia vel Inferiæ Liquoribus præcipuè ac Victimis. Inferiæ, quæ liquoribus conſtabant à Græcis propriè χοαὶ vocabantur à fundendo. Ariſtoteles de Mundo. Θεῶν τε θυσίαι καὶ ἡρώων θεραπεῖαι καὶ χοαὶ κεκμηκότων. Quod Apuleius ita reddidit:

didit: *Diis ſacrificatur, Geniis miniſtratur, obitis libatione perfunditur.* Liquores autem, quos mortuis ſolebant inferre, erant Aqua, Lac, Vinum, Sanguis & Vnguentum

Aquam cujus in parentalibus hiſce ſacrificiis uſus erat, Latini *Arferiam* vel *Arferial* dixêre. Feſtus: *Arferia aqua, quæ inferis libabatur.* Gloſſæ: *Adferial,* ὕδωρ τὸ ἐπὶ τοῖς νεκροῖς σπενδόμενον. Græci χθόνια λουτρὰ τὰ τοῖς νεκροῖς ἐπιφερόμενα: ἐπικομίζετο γὰρ ἐπὶ τοὺς τάφους λουτρά.

Dioſcorides:

Ἀλλὰ περιστείλας με δίδου χθονί, μηδ' ἐπὶ νεκρῷ
Λουτρὰ χέῃς, σέβομαι δεσπότα καὶ ποταμούς.

Sophocles in Electrâ:

Ἀλλ' ὦ φίλη, τούτων μὲν ὧν ἔχεις χεροῖν
Τύμβῳ προσάψῃς μηδὲν, οὐ γάρ σοι θέμις
Οὐδ' ὅσιον, ἐχθρᾶς ἀπὸ γυναικὸς ἱστάναι
Κτερίσματ', οὐδὲ λουτρὰ προσφέρειν πατρί.

Sed & ἀπονίμματα dixerunt Attici τὰ εἰς τιμὴν τοῖς νεκροῖς γινόμενα. Athenæus ſub finem libr. IX. Ἰδίως δὲ καλεῖται παρ' Ἀθηναίοις ἀπόνιμμα, ἐπὶ τῶν εἰς τιμὴν τοῖς νεκροῖς γινομένων καὶ ἐπὶ τῶν τοὺς ἐναγεῖς καθαιρόντων. Clarius Euſtathius in Odyſs. α. Ἰδίως δέ φασι (Athenæum dicit) καλεῖται παρ' Ἀττικοῖς ἀπόνιμμα, ἐπί τε χοῶν νεκρικῶν καὶ ἐπὶ ἐναγῶν καθαιρομένων. Appella-

pellarunt etiam χέρνιβας, cum tamen χέρνιψ proprie ſit τὸ ἐπιχεόμενον χερσὶν ὕδωρ. Æſchylus χοηφορ:

Κἀγὼ χέουσα τάσδε χέρνιβας, χοὰς
Λέγω, καλῶ σε πάτερ ἐποίκτειρόν τ᾽ ἐμὲ
Φίλον τ᾽ Ὀρέστην, πῶς ἀνάξομεν δόμοις.

Sic enim rectè, meo judicio, locum hunc reſtituit doctiſſimus Heraldus, à quo pleraq; hæc mutuati ſumus. Non poſſum hic ſilentio præterire inſignem Græcorum ritum, ab eruditiſſimo Meurſio obſervatũ, videlicet Aquam hanc, ſi vir aut fœmina è vita exceſſiſſet, portatam fuiſſe à mulieribus, quæ peculiari nomine Ἐγχυτρίστριαι dicebantur. Etymologici autor: Ἐγχυτρίστριαι αἱ τὰς χοὰς τοῖς τετελευτηκόσιν ἐπιφέρουσαι. Si veró juvenis quiſpiam aut virgo, tunc iſtoc officio puerum genere proximum. Idem Etymologicographus: Ἔθος δ᾽ ἦν καὶ ἀγάμων ἀποθανόντων λουτροφορεῖν. τοῦτο δὲ ποιῶν ἦν παῖς ἄῤῥην ὁ ἐγγύτατος γένους. Tradit & idipſum Harpocrat. Ἔθος δ᾽ ἦν καὶ τῶν ἀγάμων ἀποθανόντων, λουτροφορεῖν καὶ ἐπὶ τὸ μνῆμα ἐφίστασθαι. τοῦτο δὲ ποιῶν, ἦν παῖς ὑδρίαν ἔχων.

De Vino a. quo in hiſce inferiis uſi veteres, clarè Feſtus: *Reſperſum vinũ ſignificat apud antiquos: quia in ſacris Novemdialib. vino mortui ſepulcrum ſpargebatur.* Eratq;

hoc vinum plerumque merum: eo enim præcipuè utebantur in libationibus, ut jam olim notavit Euſtathius. Hinc Virgilius lib. v. Æneid.

Hic duo ritè mero libans Carcheſia Baccho
Fundit humi, duo lacte novo, duo ſanguine ſacro.

Lucianus in De Luctu: ἢ τι ὑμῖν δυνάται τ' ἄκρατον ἐπιχεῖν ἢ νομίζεται καταςάξειν αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς. Alluſit huc & Apuleius lib. 4. Mileſ. *Poſt iſtum ſermonis terminum poculis aureis memoriæ defunctorum commilitonum vino mero libant.*

Lactis & ſanguinis præter laudatum locum meminit & III. Æneid. idem Virgil.

Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte,
Sanguinis & ſacri pateras.

Ubi Servius: *Ideo lactis & ſanguinis mentio facta eſt, quia affirmantur animæ lacte & ſanguine delectari.* Et paulò poſt: *Benè animam lacte & ſanguine dicit elicitam ad tumulum. Lacte namq; nutritur corpus poſt animæ conjunctionem, & anima ſine ſanguine nuſquam eſt, quo effuſo recedit.* Sanguis verò iſte, ut ſimul ad inferias victimarum tranſeamus, ſumebatur de animalib. quę Manibus defunctorum mactari ſolita.

Virgi-

Virgilius de parentalibus Anchiſæ patri ab Ænea factis:

Hoc magis inceptos genitori inſtaurat honores
Incertus Geniumne loci, famulumne parentis
Eſſe putet: cadit quinas de more bidentes,
Totq; ſues, totidem nigrantes terga iuvencos.

Meminit etiam Tacitus lib. III. Annal. de funere Germanici: *Etiam quorum diverſa oppida, tamen obvii & victimas, atq; aras DIS Manibus ſtatuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem teſtabantur.* Et lib. II. Hiſtor. propè à fine. *Lætum fœdiſſimo cuiq; apud bonos invidiæ fuit, quod extructis in campo Martio aris inferias Neroni feciſſet. Cæſæ publicè victimæ crematæq; : faces Auguſtales ſubdidêre.* De quo Vitellii facto videndus etiam Suetonius in ejus Vita Cap. XI. Similiter Jul. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho. *Tantum autem honoris Magiſtris ſuis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet, ac ſepulcra eorum, aditu, hoſtiis, floribus ſemper honoraret.*

Nec pecudum duntaxat: ſed & humano ſanguine Manibus defunctorum ſolebant parentare, ut ſuprà demonſtravimus. Re-

ſpexit eò Cic. Orat. pro L. Flac. *Quam poteſtis P. Lentulo, qui vos in complexu liberorum conjugumq; veſtrarum trucidatos, incendio Patriæ ſepelire conatus eſt, mactare victimam gratiorem, quam ſi L. Flacci ſanguine illius nefarium in vos odium ſatiaveritis? Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego*, &c. Apulejus lib. VIII. Miles. *At ego ſepulcrum mei Lepolemi tuo luminum cruore libabo, & ſanctis manibus ejus iſtis oculis parentabo.* Sed quomodo hæc conſuetudo, quæ crudelitatem quandam præ ſe ferebat, voluptate adumbrata, ac in funebres ludos converſa ſit, mox dicetur. Atque hinc jam manifeſtum eſt, qua fini vel Menſæ in ſepulcris ponerentur & Romano & Græcanico ritu, de quibus Cicero de Legibus & plærique Græci ſcriptores tradidêre, vide Scalig. ad Feſtum. vel Aræ erigerentur, unde Silius Italicus lib. XVI.

Ipſe tenens nunc lacte ſacro, nunc plena Lyæo
Pocula, odoriferis aſpergens floribus aras,
Tum manes vocat excitos,

Et in Veteri Inſcriptione Romana: P. CORNELIA. ANNIA. NE. INDESOLATA. ORBITATE. SVPERVIVERET.

RET. MISERA. VIVAM. ME. VLTRO. IN HANC. ARAM. CVM. VIRO. CVM. QVO. VIXI. ANN. XX. SINE VLLA. DO. LIB. LIBERTABVSQVE. NO. VT. QVOTAN. SVPER. ARAM. NO. PLVTONI. ET VXORI. PROSERPINÆ. OMNIBVSQVE. SACRIFICENT. ROSISQVE. EXORNENT. DE. RELIQVO. IBI. EPVLENTVR. Ovidius lib. VIII. Metam.

Ante ſepulcrales infelix aſtitit aras
Ex quo reliquias, diviniq; oſſa parentis
Condidimus terra, mæſtasq; ſacravimus aras.

Penè Unguenta præterieram, quæ ſepulcris affuſa in parentationibus pauló antè dixeram. De iis Propertius lib. III. Eleg. Nox media:

Afferet huc unguenta mihi ſertisq; ſepulcrum
Ornabit cuſtos, ad mea buſta ſedens.

Auſonius in Epitaph. Carm. XXXVI.

Sparge mero Cineres, & odoro perlue nardo
Hoſpes & adde roſis balſama puniceis.
Perpetuum mihi ver agit illacrumabilis urna,
Et commutavi ſecula non obii.

Leonides.

Μὴ μύρα, μὴ στεφάνους λιθίναις στήλαισι χαρίζου
Μηδὲ τὸ πῦρ φλέξῃς, εἰς κενὸν ἡ δαπάνη.

Ζῶν-

Ζῶντί μοι, εἰ τι θέλης, χάριζαι πέφριν ἢ μεθύσκων
Πηλὸν ποιήσεις, κοὐχ ὁ θανὼν πίεται. h. e.

Parce meum unguento cippum, brevibusq; corollis
Ornare & nimio me decorare rogo
Hic fruſtra inſumis. vivo largire, lutoſum
Vina dabunt Cinerem, nec honor inde ſit.

Anacreon quoque perſtringit

Τί σε δεῖ λίθον μυρίζειν,
Τί δὲ γῇ χέειν μάταια,
Ἐμὲ μᾶλλον, ὡς ἔτι ζῶ.
Μύρισον, ῥόδοις δὲ κρᾶτα
Πύκασον &c.

Cap. III.

Sepulcra coronata ac ſparſa floribus inter quos præcipua Roſa, Græci Amarantho, Potho, Apio, Myrto ſepulcra ornabant. Teniarum uſus in ſepulcris. Chriſtiani antiquiſsimi, morem ſpargendi ſepulcra floribus abhorruere: quem deinde amplexi recentiores.

QVÆ jam laudavi loca indicio ſunt, floribus quoq; & coronis tumulum ſpargi ſolitum: non poſſum igitur, quin plenè hunc ritum explicem, quàm ulterius progrediar. De Coronis autem quibus & mortuum ipſum & lectum ejus, cum efferretur ſolebant exornare, ſatis ſuperq; lib. I. diximus: Nunc ſepulcra quoq; coronata fuiſſe, oſtendemus. Plinius id docet lib. XXI. Cap. III. *Et jam tunc coronæ Deorum honos erant,*

erant, & Larium publicorum, privatorumque, ac Sepulcrorum & Manium. Virgilius in Copâ.

Quid Cineri ingrato ſervas benè olentia ſerta?
Anne coronato vis lapide iſta tegi?

Ovidius lib. III. Triſtium. Eleg. III.

Tu tamen extincto feralia munera ſemper
Deq; tuis lacrymis humida ſerta dato.

Tibullus lib. II. Eleg. IIII.

Atq; aliquis ſenior veteres veneratus amores,
Annua conſtructo ſerta dabit tumulo.

De Græcis præter loca adducta, teſtatur Euripides Oreſte:

Ὦ πάρθεν' ἥκεις τῆς Κλυταιμνήστρας τάφον
Στέψασα, καὶ σπείζασα νερτέροις χοάς.

Edylus lib. II. Antholog. εἰς ἰατρούς.

— ὦ σοροπηγοί,
Ἄγιν καὶ μίτραις βάλλετε καὶ στεφάνοις.

Lucianus Scytâ. οὐ μέγα τὸ χῶμα, καὶ ἡ στήλη χαμαὶ πολλή, ἀλλ' ἕστηται γε ἀεί. Eadem habet in περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων. Fiebant autem hæ Coronæ ex omnigenis floribus, ut eſt apud ſophoclem in Electrâ.

Ἐπεὶ γὰρ ἦλθον πατρὸς ἀρχαῖον τάφον,
Ὁρῶ κολώνης ἐξ ἄκρας νεορρύτους
Πηγὰς γάλακτος, καὶ περιστεφῆ κύκλῳ
Πάντων ὅσ' ἐστὶν ἀνθέων θήκην πατρός. h. e.

Inter-

Interprete Georgio Rotallero.

Abs te digreſſa antiquum, ut acceſsi ad Patris
Tumulum, repletos lacte rivos conſpicor
Fuſo recens, variuq́; buſtum floſculis
Hinc inde conſperſum undiq́;.

Atque ideo Ἔρωτες vocabantur proprio nomine: Autor Etymologici: Ἔρως, ὁ στέφανος ἐκ πάντων ἀντέων τοῖς νέκυσι πωλούμενος, παρὰ τὴν ἔραν, τὴν γῆν, ὁ ἐρανισμένος ἐκ τῆς γῆς. Non verò coronis duntaxat, ſed etiam vagis floribus, & non in coronam coactis ſepulcra exornabantur. Lucianus in Nigrino: Ἔνιοι δὲ καὶ στέφειν τὰς στήλας ἄνθεσιν mandant, εὐήθεις ἔτι καὶ παρὰ τὴν τελευτὴν διαμένοντες. *Quidam etiam cippos ſuos ſuos floribus coronari jubent, ſtolidi etiam poſt mortem manentes.*

Herodianus lib. IIII. ἐπελθὼν δὲ πάντα τὰ τῆς πόλεως λείψανα, ἧκεν ἐπὶ τὸν Ἀχιλλέως τάφον, στεφάνοις τε κοσμήσας καὶ ἄνθεσι πολυτελῶς, πάλιν Ἀχιλλέα ἐμιμεῖτο. Suetonius in Nerone cap. LVII. *Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus vernis æſtivisq́; floribus tumulum ejus ornarent.* Et in veteri Epitaphio Irenæ.

Sit.

SIT. TIBI. TERRA. LEVIS. CINERES. QVOQVE. FLORE TEGANTVR.

Item in alio Eutichetis Aurigæ:

Sparge. precor. flores. ſupra. mea. buſta. viator.
Faviſti. vivo. forſitan. ipſe. mihi.

Speciatim autem purpureorum florum meminit Virgilius lib. v. Æneid.

Purpureosq; iacit flores ac talia fatur.

Et lib. vi. Ejusdem operis:

Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis.
Purpureos ſpargam flores animamq; nepotis
His ſaltem accumulem donis.

De Liliis etiam teſtimonium habeo Dioſcoridis lib. III. Ανθολ. tit. εἰς ἄνδρας σοφοὺς ἐπισήμους.

Βάλλεθ' ὑπὲρ τύμβου πολλὰ κρίνα.

Sed inter omnes flores, quibus veteres ſepulcra ſua accumulabant, principatum quendam obtinuiſſe videntur Roſæ, quarum etiam Græci mentionem faciunt. Anacreon oda εἰς ῥόδον:

Τόδε καὶ νοσοῦσιν ἀρκεῖ,
Τόδε καὶ νεκροῖς ἀμύνει. h. e.
Medicatur hac & agris,
Defendit hac ſepultos.

Et

Et in Epiſtola Græcâ Petales ad Simalionem, ubi objectat illa amatori, lacrimis quidem ſe ab eo rigari ac perlui, corollisque & roſis, tanquam carioſum ac victum ſepulcrum, conſterni; aliis autem neceſſariis muneribus prorſus deſtitui: ἐγὼ δὲ ἡ τάλαινα θρηνῳδὸν ἐραστὴν ἔχω· στεφάνιά μοι καὶ ῥόδα, ὥσπερ ἀώρῳ τάφῳ, πέμπει. Sic enim malo cùm viro docto τάφον ἄωρον interpretari *ſepulcrum exoletum*, quòd renovare, interpolare & floribus veluti fucare antiqui ſolebant, quàm *intempeſtivum* cum aliis, quaſi ſepulcra tantum eorum, qui ante diem immatura morte fuiſſent intercepti, floribus conſpergerentur. Romani verò roſarum adeo fuere ſtudioſi, ut iis poſt mortem monumenta ſua ſpargi ſupremo judicio nonnunquam juſſerint, legato ad hanc rem relicto, cui plerumq; hæc erat adnexa conditio, ut in Ravennati Inſcriptione legimus: *Vt. Qvotannis. Rosas. Ad. Monvmentvm. Eivs. Deferant.* Teſtatur idipſum Lapis Mediolanenſis:

Petroni. Ivcvn. vi. Vir.
Seni.

Pe-

PETRONIA. MIRA. L. F.
PATRONO. QVÆ. HS.
CCCC. LEG. POSSESSORIB.
VICI BERGOMAG. IN HERM.
TVEND. ET. ROSA. QVOTANNIS
ORNANDVM.

Quo alluſit V. CL. Joh. Paſſeratius in Roſâ; *Manibus eſt imis Roſa grata & grata ſepulcris.*

Apud Græcos tamen Amarantho potiſsimùm ſepulcra ſpargi ſolita, autor Philoſtratus in Heroicis, originem ejus referens ad Theſſalos, qui Achillis tumulum hoc modo coronarint. Præterea Pothi candidi uſum in ſepulcris fuiſſe, tradit Theophraſtus lib. VI. φυτικῶν, cujus verba apud Athenæum lib. XIIII. hæc ſunt: ἕτερος δ' ἐστὶ διττός, ὁ μὲν ἔχων τὸ ἄνθος ὅμοιον ὑακίνθῳ, ὁ δὲ ἕτερος ἄχρως, ἔκλευκος, ᾧ χρῶνται πρὸς τοὺς τάφους. Quem locum Plinius quidem ante oculos habuit, ſed paulo aliter ſententiâ ejus expreſsit. Sic enim ille lib. XXI. cap. XI. *Duo genera hujus: unum cui flos hyacinthi eſt: alterum candidius, qui ferè naſcitur in tumulis. Sed & Apii coronis ſepulcra ſua exornabant. Suidas*: Σελίνε

στέφανος πένθιμός ἐστι: τὸ γὰρ σέλινον πένθεσι προσήκει. *Corona ex apio lugubris eſt : apium enim luctibus convenit.* Ejus rei locupletiſsimum teſtem laudo Plutarchum, qui memoriæ prodidit, Timoleonti contra Carthaginenſes pugnaturo obviam factos mulos apium ferentes, idque à militibus pro infelici augurio habitum eſſe, quod Apii coronis ſepulcra ornare receptum ſit, unde & proverbium natum *Apio egere*, qui periculoſe ægrotet. Verba ejus in Timoleonte hæc ſunt. Αναβαίνουσι δὲ αὐτῷ πρὸς λόφον, ὃν ὑπερβάλλοντες ἔμελλον κατόψεσθαι τὸ στράτευμα καὶ τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων, ἐμβάλλουσιν ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες. καὶ τοῖς στρατιώταις εἰσῆλθε πονηρὸν εἶναι τὸ σημεῖον. ὅτι τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν εἰώθαμεν ἐπιεικῶς στεφανοῦν σελίνοις. καὶ παροιμία τις ἐκ τούτου γέγονεν, τὸν ἐπισφαλῶς νοσοῦντα δεῖσθαι τοῦτον τοῦ σελίνου. Videatur & Polyænus libr. v. ac Diodorus Siculus in Philippo. Invenio & Myrti ramos ſepulcris impoſitos apud Eurip. Electra, ubi inducit hanc ipſam virginem de ea re querentem, cum acerbitatem inimicorum accuſaret, qui ne mortuo quidem Agamemnoni pateren-

terentur debitos honores haberi, maneſque ejus juſtis ex more factis placari:

> Αγαμέμνονος δὲ, inquit, τύμβος ἠπμασμένος
> Ουπώποτ' ἐ χοὰς, ἐδὲ κλῶνα μυρσίνης
> Ελαβε: πυρὰ δὲ χέρσος ἀγλαϊσμάτων

Vide Plutarchum in Ariſtide & P. Victorium libr. XVI. Var. Lection. cap. II. ac Hieronym. Magium libr. II. Miſcell. cap. XVII. Romanos verò quod attinet, eos etiam laneis coronis vel infulis, quæ *tæniæ* dicebantur, ſepulcra velare ſolitos, diſcimus ex Varrone, qui libr. VI. Ling. Latin. ſic ait: *Infulas dictas apparet in hoſtiis, quod è lana quæ adduntur infulæ intra hoſtiarum cornua, velamenta erant. Itaq; cum ad ſepulcrum ferunt frondes atque flores, addunt nunc lanam.* Hunc morem intellexit Afranius Epiſtola: *Publicè hoc incendi rogum: ardet. tænias fer. hoc ſepulcro ſepeli ilicet.* Et Cæcilius comicus Androgyno:

> *Sepulcrum plenum tæniarum ita uti aſſolet,*

Quem tamen locum divinus Scaliger Græco potius quam Romano more interpretatur, ac tænias hic intelligit κειρίας vel faſcias quibus mortui involuebantur: iis verò Romanos non uſos, quod cadavera comburerent. Ingenioſè quidem ille & εὐστόχως: Sed tamen Græcos etiam cadavera combuſiſſe & tæniis ac infulis ſepulcra ſua & urnas velaſſe ſcimus. Plutarchus in Philopæmene autor eſt ejus urnam tæniis ac coronis adeo fuiſſe coopertam, ut vix conſpici potuerit. Videre ibi erat, inquit, αὐτὴν τὴν ὑδρίαν, *quæ oſſa ac cineres Philopæmenis continebat* ὑπὸ πλήθους ταινιῶν τε καὶ στεφάνων μόλις ὁρωμένην. Frontinus libr. I. cap. II. *Epaminondas Thebanus contriſtatis militibus, quod ex haſta ejus ornamentum infulæ more dependens ventus ablatum in ſepulcrum Lacedæmonis cujusdam depulerat. Nolite, inquit, milites trepidare. Lacedæmoniis ſignificatur interitus. Sepulcra enim infulis ornantur.* Atque hunc gentilium morem coronis ac floribus ſepulcra ſpargendi antiquiores Chriſtiani penitus abhorruerunt, quod inter Crimina Chriſtianis objecta à Cæcilio

lio relatum, teſte Minucio Felice in Octavio: *Coronas etiam ſepulcris denegatis pallidi, trepidi, miſericordia digni, ſed noſtrorum Deorum*: Idipſum etiam ex Juſtino Martyre videre eſt, qui libr. II. Apolog. ſic ait: ὅπερ μόνον ἐγκαλεῖν ἡμῖν ἔχετε, ὅτι μὴ τοὺς αὐτοὺς ὑμῖν σέβομεν θεοὺς, μηδὲ τοῖς ἀποθανοῦσι χοὰς καὶ κνίσσας καὶ ἐν ταφαῖς στεφάνους, ut legit Meurſius, καὶ θυσίας φέρομεν. A qua tamen ſimplicitate poſtea Chriſtianos receſsiſſe ac variis floribus mortuorũ tumulos ſparſiſſe videre eſt ex D. Hieronymo ad Pammachium: *Ceteri mariti ſuper tumulos conjugum ſpargunt violas, roſas, lilia, purpureosque flores & dolorem pectoris his officiis conſolantur. Et Prudentio hymn. in Exſequiis defunctorum.*

Nos tecta fovebimus oſſa
Violis & fronde frequenti
Titulumq; & frigida ſaxa,
Liquido ſpargemus odore.

CAP. IIII.

Silicernii quintuplex veriverbium. Sil. Silatum. *Lucerna in monumentis. Ab AEgyptiis eum morem ortum videri.* Silicernius *pro ſene.*

 Inferias

INFERIAS igitur & quæ earum appendix erat, florum, coronarumque ſparſionem vidimus. Progredimur jam ad Epulas quas ipſas etiam plerunque inferiis fuiſſe adjunctas Inſcriptiones ſuperiùs laudatæ loquuntur. Dico *plerunque*. Non enim videntur fuiſſe ex neceſsitate juſtorum, ſed ex pietate heredum, qui iis abſtinebant, ſi forté defuncto fuiſſent irati, quod vel hereditatem legatis & fideicommiſsis diminuiſſet, vel alio quopiam modo ipſos offendiſſet. Perſius præivit Sat. VI.

——ſed cœnam funeris hæres
Negliget iratus ſi rem curtaveris, urnæ
Oſſa inodora dabit.

Erant autem hæ Epulæ duûm generum: Privatæ & Publicæ. Privatæ proprio nomine *Silicernia* appellabantur: cujus vocis quot Syllabæ ſunt tot etiam reperio veriverbia apud literatores. I. Fr. Junius in Commentario ad Tertull. Silicernium dici ait, quod ſilaceum cernitur, vel ſilaceo colore cœna, quaſi Siliceſnium ἀπὸ τοῦ Sil, Silis quod pigmenti genus

genus coloris lutei ſignificat, de quo Plinius lib. XXX. Cap. XII. & XIII. Auſonius meminit:

Eſtne peregrini vox nominis an Latii,
Sil?

Ab hac igitur voce omnino Silicernium dici Junius arbitratur, quemadmodum & *Silatum* olim dicebant, teſte Feſto, *pro eo, quod nunc jentaculum dicimus. quia jejuni vinum Sili conditum antè meridiem abſorbebant.* II. Gloſſarium autem videtur accepiſſe quaſi Seleucernium, id eſt, ſine Lucerna, ἀλυχνία: Sic enim in illo legimus *Silicernium* περίδειπνον. Λύχνυς γὰρ ἅπτειν ἐν πένθει ὐ θέμις. Cujac. lib. XI. Obſerv. cap. XXI. Et rationem ejus hanc eruit Scaliger, quod natali die lucernæ accenderentur: mortuali verò id non fieret, optimâ de cauſa ut τὸ ἀντίςροφον τῆς γενέσεως, καὶ τῆς τελευτῆς oſtenderetur. Sed de hac Etymologia quid ſentiam, vix habeo dicere: cum certò ſciam in cippis ſepulcrorum ſemper fuiſſe ſuſpenſas lucernas. cujusmodi fictiles multæ majo-

rum noſtrorum ævo ex veteribus monimentis erùtæ fuerunt. Dio in larvali illo convivio Domitiani : Καὶ πρῶτον μὲν στήλην ταφοειδῆ ἑκάστῳ σφῶν παρέστησε, τότε ὄνομα αὐτοῦ ἔχουσαν καὶ λυχνοῦχον μικρὸν, οἷον ἐν τοῖς μνημείοις κρεμάννυται. *Ac primùm omnium juxta unumquemque columnam collocat, factam iſtar ſepulcri, in quâ nomen ejus erat ſcriptum, pendebatque de eâ lychnuchus parvus, ut aſſolet in monumentis.* Petronius Arbiter in Satyrico de Matrona Epheſina, quæ poſitum in hypogeo virum afflicta cuſtodiebat: *Aſsidebat*, inquit, *ægræ fidiſsima Ancilla ſimulque & lacrumas commodabat lugenti, & quoties defecerat in monumento lumen renovabat.* Sic enim ingenioſe hunc locum legendum cenſuit noſter Rittershuſius Notis ad Phædrum, pro vulgata *commendabat* ſubſtituens, Latiniſsimam vocem *commodabat*, id eſt, in gratiam heræ unà flebat, ut ita ipſius allevaretur dolor. Cujus viri emendationem, quam veriſsimam eſſe qui non videt, certè nihil videt; non poſſum quin vel amicitiæ cauſa, quæ mihi cum ipſo eſt, fulciam inſuper autoritate Donati,

qui

qui Terentianum illud in primore Andria *collacrumat*, interpretatur, *alienis lacrimis ſuas commodabat.* Sed ad Lucernas redeo, quas in ſepulcris ardere ſolitas unus Modeſtinus evicerit, qui l. 44. Mævia D. De manumiſſis teſtam. hæc verba recitat ex teſtamento Mæviæ: *Saccus ſervus meus & Eutychia & Hirene ancillæ meæ omnes ſub hac conditione liberi ſunto, ut monumento meo alternis menſibus lucernam accendant & ſolemnia mortis peragant.* Maſgabæ parentalia multis luminibus celebrata, ſupra docuimus ex Sueton. in vita Auguſti c. 98. Ex quo ritu ortum, ut & apud Chriſtianos ad defunctorum, inprimis autem Martyrum & ſanctorum ſepulcra Cerei accenderentur: quam conſuetudinem irriſit olim Vigilantius, cujus apud D. Hieronymum hæc ſunt verba: *Prope ritum gentilium videmus ſub prætextu religionis introductum in Eccleſiis, ſole adhuc fulgente, moles cereorum accendi, & ubicunque pulviſculum neſcio quod in modico vaſculo pretioſo eſt circumdatum, oſculantes adorant. Magnum honorem præbent hujusmodi homines beatiſſimis Martyribus, quos putant de viliſ-*

ſimis Cereolis illuſtrandos, quos Agnus, qui eſt in medio throni cum omni fulgore majeſtatis ſuæ illuſtrat. Sed omnium primò mos hic ex Ægypto Romam videtur migraſſe. Sic enim Herodotus libr. 2. ubi de Mycerini regis ſepulta filia agit: θυμιήματα δὲ παρ' αὐτῇ παντοῖα καταγίζουσι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην. νύκτα δὲ ἑκάστην πάννυχος λύχνος παρακαίεται. Hoc eſt, *Cui ſingulis diebus omnifarij odores inferuntur, noctibus perpetuò incenſa lucerna aſtat.* Quem locum mihi indicavit doctiſſimus Juvenis Fridericus Lindenbruchius amicus noſter. Hinc ergo conſtat vix eſſe ut Silicernii ἔτυμον, quod Gloſſariographo in mentem fuiſſe dixi, poſſit ſubſiſtere. Audiamus aliud. III. Feſtus à Silice & cerno derivat: *Dictum*, inquit, *Silicernium, quia cujus nomine ea res inſtituebatur, is jam Silicem cerneret.* Cæcilius: *Credidi Silicernium ejus me eſſe eſurum.* Quo ſenſu accepiſſe etiam video Fulgentium libr. De priſco ſermone. *Silicernios dici voluerunt ſenes incurvos, quaſi jam ſepulcrorum ſuorum ſilices adſpicientes.* Unde Cintius Alimetus Hiſto. de Gorgia Leont. ſcribit dicens: *Qui dum ſili-*

ſilicernius ſui finem temporis expectaret, etſi mori non potuit, tamen infirmitatibus inſultavit. IIII. Alii à verbis Silere & cernere deducunt duplici ſenſu. Donatus in Terentii Adelphos. *Silicernium*, inquit, *Cœna eſt, quæ infertur DIs Manibus, vel quod eam ſilentes cernant umbræ, id eſt, poſſideant: vel quod qui inferunt cernant, ſed non deguſtent. Nam de his quæ libantur inferis, quisquis ederit aut biberit, funeſtabatur.* Quam Etymologiam amplexus μακαρίτης Janus Guilielmius civis meus libr. 3. Veriſimil. capit. XII. qui in veteri gloſſario pro voce λύχνυς legendum exiſtimat λίχνυς unius literæ mutatione. οἱ λίχνοι, Heſychio ὀψοφάγοι ſunt: ii aderant quidem, ſed nihil guſtabant. V. Denique à Silice & Cenâ originationem hujus vocis deducit Servius in v. Æneid. ad hæc verba: Libavitq; dapes. *Leviter*, inquit, *guſtavit epulas ſuperpoſitas, qui Silicernium vocantur, quaſi Silicenium, ſuper Silicem poſitum.* Ceſnas enim veteres dicebant & Pœſnas, pro Cenas, Pœnas, teſte Feſto in Sceſnas. Ab eo Siliceſnium & poſtea Silicernium. Sic Caſmina, Car-

Carmina: Valeſius, Valerius, & ſimilia. Quemadmodum igitur Ergaſtulus dictus qui in ergaſtulo maneret: ita Silicernius, qui dignus erat, ut pro eo Silicernium pararetur. Atq; hoc eſſe legitimum ac verum hujus caſcæ vocis etymon omnino exiſtimo: quod etiàm illuſtris Scaliger reliquis omnibus videtur antepoſuiſſe.

Cap. V.

Epulæ quibus parentatum mortuis, duûm generum: Privata & Publica: Illa iterum duplices: Mortuorum & Vivorum. Dis Manibus oblata guſtare nefas. Pythagoræ Symbolum illuſtratum. Rapere è rogo cœnam. Buſtirapi. *Quando hæ Epulæ celebratæ. Publicis epulis adjunctæ plerunq; viſcerationes.*

QVàm mirè vox Silicernii ingenia etiam acutiſſima exercuerit, indicio ſunt quinq; ejus etyma, quæ ex diverſis autoribus collecta ſuperiori capite propoſuimus. Et quanquam illa in ſpeciem ſibi pugnare videantur, ſi quis tamen penſiculatè hæc meditatus fuerit, totum negocium ſine labore componet, me fortean non ineptè præeunte. Ita enim exiſtimo, Privatas haſce Epulas ſive Silicernia fuiſſe iterum duplicia: Mortuorum nempe & Vivorum.

vorum. Silicernia Mortuorum erant, quæ DIs Manibus offerebantur, quæ *cernere ſilentio* tantùm, ut Donatus ἐτυμολογῆ, non etiam deguſtare fas erat parentantes: ab hac cauſa, ne funeſtarentur, quod fieri exiſtimabant, ſi quis quid eorum, quæ Divis Manibus libabantur, furtim involare ſeu tuburcinari quidpiam in animum induxiſſet ſuum. Erant enim veteres in illa opinione, ut putarint animas defunctorum ab inferis excitatas iis veſci & delectari, ut videre eſt apud Homerum Odyſſ. λ. Diſertè Lucianus ἐπισκοποῦσιν inquit: οὐκ οἶδα ὦ Πορθμεῦ, τί ταῦτα πρὸς ἐν Ἅδου. πεπιστεύκασι δὲ εἶναι τὰς ψυχὰς ἀναπεμπομένας κάτωθεν, δειπνεῖν μὲν, ὡς οἷόν τε περιπετομένας τὴν κνίσσαν καὶ καπνὸν, πίνειν δὲ αὐτὸ τοῦ βόθρου τὸ μελίκρατον. Hoc eſt, *Equidem ignoro, ô Porthmeu, quid hæc ad eos, qui apud inferos agunt, pertineant. Verum illis perſuaſum eſt, umbras ab inferis reduces cœnare quidem; utcunque liceat, circum nidorem volitando: bibere autem è foveis mulſum.* Tangit etiam Auguſtinus & reprehendit Sermone xv. De Sanctis: *Miror cur apud quosdam infideles hodie tam pernitioſus error increverit, ut ſuper tumulos*

los defunctorum cibos & vina conferant, quaſi egreſſæ de corporibus animæ carnales cibos requirant. Epula enim & refectiones caro tantum requirit: Spiritus autem & anima iјs non indigent: parare aliquis ſuis ca- ris dicit quod ipſe devorat, quod præſtat ventri, imputat pietati. Atq; hæc cauſa, cur piaculi loco habitum guſtare ea, quæ DIs Manibus eſſent oblata. Ex quo ritu lucem fœneror obſcuro Pythagoræ Symbolo: τὰ πέσοντα μὴ ἀναιρεῖσθαι, *quæ deciderint ne tollas*, vel potius ut alii efferunt μηδὲ γεύεσθαι ἅττ' ἂν ἐντὸς τῆς τραπέζης καταπέσῃ, hoc eſt, *ne guſtes, quæcunq; de menſa deciderint.* Nam quicquid inter edendum ſub menſam cadebat, id amicis defunctis ſacrum putabatur, ut diſcimus ex Athenæo libr. x. τοῖς δὲ τετελευτηκόσι τῶν φίλων ἀπένεμον τὰ πίπτοντα τῆς τροφῆς ἀπὸ τῶν τραπεζῶν. Hoc eſt, *Amicis mortuis cibos dant, qui de menſa deciderant.* Et inde opinor ortum, ut Silicernia hæc antiquitus ſuper tumulum relinquerentur, ſive etiam comburerentur vel in Culinâ: Feſtus: *Culina vocatur locus, in quo Epulæ in funere comburebantur.* Vel in ipſo rogo.

Unde

Unde Virgilius lib. VI. Æneid.

—— Congeſta cremantur
Thurea dona, dapes, fuſo crateres olivo.

Quo pertinet illud Tertulliani de Reſurrect. carnis. *At ego magis ridebo vulgus, tunc quoque cum ipſos defunctos atrociſſimè comburit, quos poſtmodum guloſiſſimè nutrit, iiſdem ignibus & promerens & offendens.* Ex hoc igitur fonte videtur manaſſe genus loquendi *Cænam è rogo rapere*, vel ſimile aliquid, quo utebantur olim, aut ſummam mendicitatem alicui imprecaturi, aut exprobraturi diram habendi cupiditatem, ſive quod extrema mendicimonia neceſſitate coacta ſolerent Silicernia in buſticetis vorare: ſive quod inſigniter rapaces oporteret eſſe eos, qui à feralib. iſtis epulis & DIs Manibus ſacris non poſſent ſibi temperare rapaciores nimirum ipſis milvis, quá licet *rapaciſſimam & famelicam ſemper alitem: nihil tamen eſculenti rapere unquam ex funerum ferculis* tradit Plinius libr. x. cap. x. Hinc Catullus:

Vxornè Meni, ſæpe quam in ſepulcretis
Vidiſtis ipſo rapere de rogo cœnam
Cum devolutum ex igne proſequens panem
A ſemiraſo tunderetur uſtore.

Tibul-

Tibullus:

Ipſa fame ſtimulante furens, eſcasq́; ſepulcris
Quærat, & à ſævis oſſa relicta lupis.

Huc refert Turnebus Terentii illud Eunucho:

Ex flamma te petere cibum poſſe arbitror.

Si qui lucri cauſa omnia nefanda ſubire non verebantur, *Buſtirapi* audiebant, ut notat Janus Guilielmius in Veriſimilibus. Plautus in Pſeudolo.

— Iam ego te differam dictis meis
Impudice. BA. *Ita eſt.* PS. *Sceleſte.* BA. *Dicis vera.* PS. *Verbero.*
BA. *Quippe mi?* PS. *Buſtirape.* BA. *Certè, &c.*

Sed præter hanc *Dæmoniorum cœnam* ut vocat Tertullianus de Spectac. erant adhuc aliæ Privatæ epulæ, quas amici & ſanguine proximi ad ſepulcra carorum ſuorum ſolebant inire, abſumentes ne dicam abligurientes, quicquid in hiſce epulis eſſet appoſitum. De his intelligendus Cicero Orat. pro L. Flacco. *Sepulcrum L. Catilinæ floribus ornatum, hominum audaciſſimorum & domeſticorum hoſtium conventu epulisq́; celebratum eſt.* Tertullian. de Teſtimonio animæ cap. IIII. *Vocas porrò ſecuros*

curos mortuos, ſiquando extra portam cum obſoniis & mattiis tibi potius parentans ad buſta recedis, aut à buſtis dilucior redis. Cæcilius: *Credidi ejus me Silicernium eſurum.* Nec aliter Nonius, niſi quod proprietate verbi pauló preſſius excuſſa. *Silicernium* vult eſſe *convivium funebre, quod unis ſenibus exhibetur.*

Ceterum Ferales haſce Cenas vivorum, quemadmodum etiam illas mortuorum, & in ipſis exſequiis, & Novemdialibus & Denicalibus & Feralibus feriis aliisque diebus parentalibus celebrari ſolitas reperio. In ipſis Exſequiis docet Varro Meleagris: *Funus exſequiati cum lauſu ad ſepulcrum antiquo more Silicernium confecimus, id eſt,* περίδειπνον: *quo pranſi diſcedentes dicimus aliis alij Vale.* Apuleius lib. IIII. Floridor. *Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur: cœnam feralem à tumulo ad menſam referrent.* De Novemdialibus autem epulis Julius Obſequens: *In ſacro Novemdiali cœna Deæ poſita, à cane adeſa, antequam delibaretur.* Quanquam Lipſius ambigit, an id ad ſacrum Novemdiale referendum ſit, quod

ſolitum fieri poſt lapidum imbrem. Certè alluſum huc à Cotta Meſſalino apud Tacitum lib. VI. Annal. ubi ſic ait: *Exin Cotta Meſſalinus arguitur pleraq;. C. Cæſarem quaſi incertæ virilitatis & cum die natali Auguſti inter Sacerdotes epularetur Novemdialem eam cœnam appellavit.* Senſus eſt: Cum natalis Auguſti celebraretur, dies lætus vitæq; autor, videri ſibi Cotta ferales eas potius epulas dixit, ſive quia ille natus eſt exitii cauſa multis: ſive quia ante novē fortè dies multi à Tiberio animadverſi interfectiq;, ut interpretatur clariſſimus Lipſius. Nec abludit Plautus Aulularia:

Cocus ille nundinalis eſt, in nonum diem
Solet ire coctum.

Id eſt Feralis, Novemdialisq;, &, qui mortuis tantum parat in cœnam, ut Scaligero, Lipſio, Duzæ, hunc locum interpretantibus præivit Feſtus: ac ipſe Plautus explicat Pſeudolo; ubi de Coquo ipſi Sermo:

Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad ſe noluit,
Ut eſſet hic, qui mortuis cœnam coquat.
Nam hic ſolus illis coquere, quod placeat, poteſt.

De cœnis Denicalibus ut credam, moveor teſtimonio Feſti: *Silicernium*, inquit ille,

ille, *erat genus farciminis, cujus eſu familia purgabatur.* Nam Denicalibus familiam purgari ſolitam ſupra oſtendimus. Feralibus etiam Silicernia ad tumulum celebrata, vide ſis apud Ovid. II. Faſtor.

Deniq; Legata interdum relicta, hac conditione, ut ex eorum reditu epulum fieret, ac roſis ſepulcrum ſpargeretur, diſcimus ex Juvenal. Sat. III.

Vnde epulum poſſis dare centum Pythagoreis.

Loquuntur idipſum etiam literati lapides plurimi, inter quos unus Torcelli viſitur:

LONGIVS. PATRO
CLVS. SECVTVS
PIETATEM. COL
CENT. HORTOS
CVM. ÆDIFICIO
HVIC. SEPVL. IVNC
TO. VIVOS. DONA
VIT. VT. EX. REDI
TV. EOR. LARGIVS
ROSÆ. ET. ESCE
PATRONO. SVO. ET
QVANDOQ. SIBI
PONERENTVR.

Atq; hæc de epulis Privatis.

PUBLICÆ erant, quibus interdum ditiores in defunctorum memoriam publicè ſolebant populum Rom. excipere: ut in funere Africani Q. Maximus: Cicero pro Muræna: *Honeſtus homo & nobilis Q. Tubero, cum epulum Q. Maximus Africani patris ſui nomine populo daret, &c.* In funere Syllæ Fauſtus F. teſte Dione lib. XXXVII. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ Φαῦστος ὁ τοῦ Σύλλου παῖς ἀγῶνά τε μονομαχίας ἐπὶ τῷ πατρὶ ἐποίησε, καὶ τὸν δῆμον λαμπρῶς εἱστίασε, τά τε λουτρὰ καὶ ἔλαιον προῖκα αὐτοῖς παρέσχεν. Hoc eſt: *Sub idem tempus Fauſtus Syllæ F. ludos gladiatorios in honorem patris ſui exhibuit, populumq́ lauto convivio excepit, iisq́ balnea & oleum donavit.* Et in filiæ ſuæ memoriam C. Julius Cæſar: Suetonius cap. XXVI. *Munus populo epulumquè pronunciavit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo.* Hujus generis erant etiam Viſcerationes, id eſt, largitiones illæ, quibus caro multorum animalium populo publicè diſtribuebatur. Nam ut Servius ait in libr. I. & 7. Æneid. *Viſcera dicimus non tantum inteſtina, ſed quicquid ſub corio eſt.* De his Livius lib. VIII. *Et populo viſce-*

viſceratio data à M. Flavio in funere matris. Et lib. *XLI.* de T. Flaminio, qui munus gladiatorium *mortis cauſa patris ſui cum Viſceratione & ludis ſcenicis dedit quatriduum*. Plerunq; tamen epulis erant adjunctæ hæ viſcerationes, ut videre eſt ex Livii libr. 39. non longè à fine: *P. Licinij funeris cauſa viſceratio data & gladiatores LXX. pugnarunt. & ludi funebres per triduum facti. poſt ludos epulum: in quo cum toto foro ſtrata triclinia eſſent, coegit pleroſq; tabernacula ſtatuere in foro.* Autor de viris illuſtrib. cap. de Q. Fabio Rutiliano. *Mortuo huic tantum æris populi liberalitate congeſtum, ut inde filius viſcerationem & epulas publicè daret.* Vide Halicar. lib. v. ἀρχαιολογίας.

Huc pertinet etiam Largitio Q. Terentii Culleonis Prætoris, quem in funere Scipionis *ad portam Capenam mulſum proſequutis funus dediſſe* refert Livius lib. 38.

CAP. VI.

De Iudæorum & Græcorum funebribus cœnis. περίδειπνον, περιδειπνήσειν. τάφος. *Laudes mortui in funebri convivio celebratæ. Nomina eorum, qui ſeipſos ſuſpendiſſent in parentalibus non vocata. Chriſtiano-*

rum cena funeb. luxurioſe à S.S. Patribus vehementer perſtringuntur.

NEC verò apud Romanos ſolum: ſed etiam alios populos funerales hujuſmodi cœnæ celebrabantur. De Judæis patet ex libr. II. Reg. cap. III. verſ. XXXV. ubi David populum, qui Abneri exſequias iverat, clara adhuc luce τοῦ περιδειπνήσειν ἕνεκα ad ſe venire conſpicatus, conceptis verbis juraſſe ſcribitur: *Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtavero panem vel aliud quicquam.* Attingit hunc ritum & Baruch Propheta capit. VI. verſ. XXXI. de Sacerdotibus Babiloniis loquens: *Rugiunt autem clamantes contra DEOS ſuos, ſicut in cœna mortui*, ἐν περιδείπνῳ νεκροῦ. Referunt huc etiam illud Ezechielis cap. XXIIII. verſ. XVII. & XXII. *Cibos lugentium non comedes.* Ad ſepulcrum etiam latas epulás apud eandem gentem, non obſcurè indicat Tobias in ſuprema oratione exhortatoria ad filium cap. IIII. *Panem tuum & vinum tuum ſuper ſepulturam juſti conſtitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus.* Et Eccleſiaſtes capit. XXX. verſ. XVII. *Tolera-*

lerabilior eſt mors ipſa, quam valetudo adverſa & morbus perpetuus. Perinde enim eſt, ut ferculum ſplendidum, quod palato ægroto proponitur, & cibi poſiti ad buſtum ſepulti. Huic ſimile eſt illud Socratis apud Stobæum: ὁ τῶν φιλαργύρων βίος ἔοικε νεκροῦ δείπνῳ. πάντα γὰρ ἔχων, τὸν εὐφρανθησόμενον οὐκ ἔχει. Quid? quod publicè etiam populum Judaicum funebri epulo exceptum legimus. Nam Archelaum Herodis F. ſeptem dies patris ſui mortem Hieroſolymis luxiſſe, & funebre epulum populo exhibuiſſe autor eſt Joſeph. lib. II. de bello Judaic. ubi pauló póſt ſubjungit: hanc epulandi conſuetudinem circa luctus perquam multos Judæorum ad inopiam redegiſſe; quod vulgus neceſſarió adeſſe coactus ſit, & qui neglexiſſet, habitus pro impio. Ἔθος δὲ, inquit, τοῦτο παρὰ Ἰουδαίοις πολλοῖς, πενίας αἴτιον, διὰ τὸ πλῆθος ἑστιᾶν, οὐκ ἄνευ ἀνάγκης. εἰ γὰρ παραλίποι τις οὐχ ὅσιος. Similiter Græci quoq; funebres epulas uſurparunt, quas περίδειπνα appellabant. Autor Etymologici: περίδειπνον, ἡ ἐπὶ τοῖς ἀποθανοῦσι γινομένη ἑστίασις. Homerus vero τάφον vocat Iliad. φ. in funere Patrocli:

— αὐτὰρ ὁ τοῖσι τάφον μενοεικέα δαίνυ.

Ad quem locum videndus Euſtathius. In Hectoris quoq; funere, epuli ſepulcralis meminit idem Poeta Iliad. ω.

Χεύαντες δὲ τὸ σῆμα πάλιν κίον: αὐτὰρ ἔπειτα
Εὖ συναγειρόμενοι, δαίνυντ' ἐρικυδέα δαῖτα
Δώμασιν ἐν πριάμοιο, h. e.

Aggeſto à tumulo redibant. atq; deide
Bene collecti convivabantur ſplendidum convivium
AEdibus in Priami.

Cui non abſimile eſt illud Hegeſandri Poetæ, qui apud Athenæum libr. VII. coquum ſic loquentem introducit:

ὅταν ἐν περιδείπνῳ τυγχάνω διακονῶν
ἐπὰν τάχισ' ἔλθωσιν ἐκ τῆς ἐκφορᾶς. h. e.

Quando forte miniſtro in funebri cœna
Cum celerrimè ex funere redierint.

Sic etiam Argonautæ in memoriam Idmonis funebrem cœnam eamq; magnificam tertio poſt ejus obitum die celebrarunt: ut ait Apollonius libr. II. Argonaut. verſ. 839.

ἤματα δὲ τρία πάντα γόων. ἑτέρῳ δέ μιν ἤδη
τάρχυον μεγαλωστί, συνεκτερέϊζε δὲ λαὸς
αὐτῷ ὁμοῦ βασιλῆϊ Λύκῳ. παρὰ δ' ἄσπετα μῆλα,
ἣ θέμις οἰχομένοισι, ταφήϊα λαιμοτόμησαν.

Meminit harum epularum etiam Artemi-

temidorus lib. IIII. ὀνειροκριτ. cap. *LXXXIII.* Et Lucianus in fine libri de Luctu. Nec omittendum quod Cicero tradit, in hujuſmodi funebrib. conviviis, quæ à coronatis inibantur, laudes mortui fuiſſe celebratas. Sic enim ille libr. II. de legib. *Sequebantur epulæ quas inirent propinqui coronati: apud quas de mortui laude, cum quid veri erat, prædicatum: nam mentiri nefas habebatur.* Verum id olim fuit apud Priſcos Athenienſes uſitatum: à qua virtute poſtgeniti tantopere degenerarunt, ut etiam improbos in funebri convivio laudibus ornare inſtituerint: ut videre eſt ex vulgari eorum proverbio: σὺ ἐπαινεθείης οὐδ' ἐν περιδείπνῳ. Id eſt. *Ne in funebri quidem cœna laudaveris*: In hominem perdite improbum, & ne mica quidem laudis dignum. Vide Eraſmum in Adag. Præter hæc ſolitos etiam Græcos in parentalibus vel funebribus hiſce epulis omnium clarorum jam vita functorum nomina ciere, præter eorum qui ſibi ipſi laqueo mortem conſciviſſent, autor Artemidorus, libr. I. ὀνειροκριτικῶν. cap. V. Ἄτιμός τε καὶ φυγὰς γενόμενος ἀναρτήσας ἑαυτὸν ἐτελεύτησε τὸν βίον, ὡς

μηδὲ ἀποθανὼν ἔχειν ὄνομα. τούτους γὰρ μόνους ἐν νεκρῶν δείπνοις οὐ καλοῦσιν οἱ προσήκοντες. Antiquiſsimas igitur gentes olim funebres cænas agitaſſe hinc conſtat. Quem ritum etiam à veteribus Chriſtianis frequentatum, atque adeo pravis moribus ſubinde ſuccreſcentibus eo intemperantiæ denique ventum eſſe, ut plerique ad ſepulcra luxurioſiſsime & ad ebrietatem uſque epularentur; Auguſtinus indicat ſermone de Diverſis. XLIII. De Luxuria & Avaritia. cap. VI. *Tu demis & ſubtrahis gutturi tuo: ille forte cum mortuus fueris calicem ſuper te non ponet: Aut ſi forte ponet calicem, ipſe inebriabitur, ad te nulla ſtillà deſcendet.* In hoc igitur ritu abrogando plurimum à S. Patribus fuit laboratum. Sane ab Ambroſio eum vetitum, quod illa parentalia ſuperſtitioni gentium eſſent ſimilima, auctor eſt Auguſtinus libr. VI. Confeſſ. cap. II. Ipſe etiam Ambroſius libr. De Helia & Jejunio cap. XVII. hanc conſuetudinem his verbis perſtringit: *Sicut illi qui calices ad ſepulcra martyrum deferunt, atque illic in veſperam bibunt, & aliter ſe exaudiri poſſe non credunt. O*

ſtul-

ſtultitia hominum, qui ebrietatem ſacrificium putant, qui æſtimant illos ebrietate placare, qui jejunio paſſiones ſuſtinere didicerunt. Auguſtinus de moribus Eccleſiæ Catholicæ cap. XXXIIII. *Nolite,* inquit, *conſectari turbas imperitorum, qui in ipſa vera religione ſuperſtitioſi ſunt. Novi multos eſſe ſepulcrorum & picturarum adoratores, novi multos, qui cum luxurioſiſſime ſuper mortuos bibunt, & epulas cadaveribus exhibentes ſuper ſepultos ſeipſos ſepeliunt.* Cyprianus de duplici martyrio: *Temulentia adeo communis eſt Africæ noſtræ, ut propemodum non habeatur pro crimine. An non videmus ad martyrum memorias Chriſtianum à* Chri*ſtiano cogi ad ebrietatem? An hoc levius crimen eſſe dicimus, quam Baccho hircum immolare?* Gaudentius Serm. IIII. *Nam gulæ ſuæ cauſa, primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipſi comederent: poſt hoc, etiam ſacrificia auſi ſunt eis ſacrilega celebrare. quamvis nec ipſi mortuis ſuis minùs ſacrificent parentalia, dum ſuper ſepulcrorum menſas tremulis ebrietate manibus vina*

fun-

fundentes, ſpiritum balbutiunt. Videtur tamen hunc ritum Auguſtinus leniter excuſaſſe lib. IX. De Civit. Dei. cap. ult. *Quicunque epulas ſuas eò* (ad ſepulcra martyrum) *deferunt, quod quidem à Chriſtianis melioribus non fit & pleriſque terrarum nulla talis eſt conſuetudo, tamen quicunque id faciunt, quas cum appoſuerint, orant & auferunt ut veſcantur vel ex eis etiam indigentibus largiantur, ſanctificari ibi eas volunt per merita martyrum in nomine Domini martyrum.* Cui rei etiam ſubtexo locum Paulini excuſantis ſuos ruſticos in Italia, quod uſi vel abuſi per ſimplicitatem veteri gentilium more ad ſepulcrum ipſum D. Felicis. Sic enim loquitur in Natali Felicis IX.

—Ignoſcenda tamen puto talia parvis,
Gaudia qui dicunt epulis: quia mentibus error
Incepit rudibus: nec tanta conſcia culpa
Simplicitas pietate caret, male credula ſanctos
Perfuſis halante mero gaudere ſepulcris.

Cap. VII.

De cibis Feralibus, ut ſunt Faba, Apium, Lactuca, Panis, Ova, Lens, Sal, Libum, Carnes, Pulticula, Obba quid: veſtes albæ in funebribus canis.

Pene

PEne Cibos prætericeram, qui feralibus hiſce epulis apponebantur. Nam certos quosdam cibos mortuali huic cœnæ proprios fuiſſe, docet Xiphilinus in Domitiano, ubi de ſimulato illo ſepulcrali epulo loquitur. Καὶ μετὰ τοῦτο πάνθ᾽ ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι κατανγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίως προσηνέχθη. *Deniq; quæ in exſequiis mortuorum adhiberi ſolita, in vaſis eodem modo iis appoſita fuerunt.* Ac generatim quidem Plutarchus in Problem. monet omnis generis legumina circum περίδειπνα καὶ προκλήσεις τῶν νεκρῶν fuiſſe adhibita. Speciatim verò in funeralibus hiſce epulis mentionem fieri Fabarum, Apii, Lactucæ, Panis, Ovorum, Lentium ac Salis vel Libi, Carnium, Pulticulæ, &c. obſervavimus. De Faba, Feſtus: *Fabam nec tangere nec nominare Diali flamini licet, quod ea putatur ad mortuos pertinere. Nam & Lemuralibus jacitur Laruis, & parentalibus adhibetur ſacrificiis & in flore ejus luctus littera apparere videntur.* Quæ à Varrone habet, ut patet ex hoc loco Plinii lib. XVIII. cap. XII. *Quin & priſco ritu fabacia ſuæ religionis DIs in ſacro eſt, prævalens pulmen-*

mentari cibo, & hebetare ſenſus exiſtimata, inſomnia quoq; facere. Ob hæc Pythagorica ſententia damnata: ut alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſunt in ea. Qua de cauſa parentando utique aſſumitur. Varro & ob hæc Flaminem ea non veſci tradit, & quoniam in flore ejus litteræ lugubres reperiantur.

Apii meminit Plinius lib. xx. cap. xi. *Chryſippus & Dionyſius dicunt neutrum apium ad cibos admittendum: imo omnino nefas. nam id defunctorum epulis dicatum eſſe.* Cui loco illuſtrando facit illud Arnobii lib. v. contra Gentes: *Oblivioni etiam Corybantia ſacra donentur, in quibus ſanctum illud myſterium traditur: frater trucidatus à fratribus; intercmpti ex ſanguine Apium natum, prohibitum menſis olus illud apponi, ne à manibus mortui inexpiabilis contraheretur offenſio.*

Lactucam etiam τῶν νεκύων βρῶμα appellat Eubulus in Aſtytis apud Athenæum. lib. ii. de lactuca.

Ἐν τῷ λαχάνῳ τούτῳ γὰρ, ὡς ὁ λόγος, ποτὲ
Τὸν Ἄδωνιν ἀποθανόντα προύθηκε Κύπρις
ὥς᾽ ἐστι νεκύων βρῶμα. Id eſt.

In

In eò quidem olere prædicant Adonim mortuum à Venere ſepultum fuiſſe. Itaque mortuorum edulium eſt.

Panem in hoc albo ponit Catullus:

Cum devolutum ex igne proſequens panem
A ſemiraſo tunderetur uſtore.

Meminit & Tertullianus.lib.VI.Confeſſ. cap. II.

Sed & ova hìc reperio: Juvenalis.

——dimidio conſtrictus gammaris ovo
Ponitur exigua feralis cœna patellâ.

Addo Lentem & ſalem, hoc eſt, φάκυς καὶ ἅλας: ἃ νομίζυσι Ρομαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, ut ait Plutarchus in Craſſo. A quo tamen diſſentit Appianus in Parthic. ubi eadem narrans φάκυς & μάζαν. h. e. *Lentem & Libum* mortuorum cœnis adſignat. Iudæos quoq; lente potiſsimum in Luctu uti ſolitos innuit Hieronymus ad Paulam de Bleſillæ obitu his verbis: *Flentes uſque hodie Judæi nudis pedibus in cinere volutati, ſacco induti, ex ſuperſtitione Phariſæorum prius cibum lentis accipiunt, ſignantes quaſi quo edulio primogenituram perdiderunt.* Carnem & Pulticulam invenies apud Arnobium lib. VII. Adv. Gentes:

Nam

Nam pulticulæ, thura cum carnibus rapacium alimenta ſunt ignium & parentalibus conjunctiſsima mortuorum. Tertull: lib. vi. Confeſſ. cap. ii. de Matre ſua: *Cum ad memorias ſanctorum, ſicut in Africa ſolet, pultes & panem & merum attuliſſet.*

Atque hi potiſsimum cibi, quibus Silicernia non Romę ſolum, ſed & alibi conſtitiſſe mihi eſt obſervatum. Invenio inſuper in iisdem epulis fuiſſe uſum poculi cujusdam, quod *Obbam* appellabant. Gloſſarium. *Obva*, ἄμβιξ, ἐν ᾧ τοῖς νεκροῖς σπένδουσιν. Tertullianus in Apologetico: cap. xiii. *Quid differt ab epulo Jovis Silicernium? à ſimpulo Obba? ab aruſpice pollinctor? nam & aruſpex mortuis apparet.* Utrumque autem vocabulum & *Obba* & *Simpulum* in ſacris Hetruſcorum celebre, originem trahit ex Hebræo: ſimpulum à Sophel, & Obba ab Ob, vaſe ventricoſo. ut notat Scaliger.

Reſtat accumbentium in feralibus hiſce cœnis veſtitus: qui, ſicut & in aliis conviviis, erat albus: nam nefas ducebant atratum ad epulas haſce accedere. Diſcimus id ex graviſsima Ciceronis Invectiva in Vati-

Vatinium, cui tanquam ſcelus quoddam objicit, quod in funebri convivio pullatus cœnaverit. Verba ejus hæc ſunt: *Atque illud etiam ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Cn. Arii familiaris mei cum togâ pullâ accumberes: quem unquam videris, quem audiveris, quo exemplo, quo more feceris? Dices, ſupplicationes te illas non putaſſe: Optimè. Nullæ fuerint ſupplicationes,&c. Quis unquam cœnavit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre, ut munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. Sed omitto epulum, populi Romani feſtum diem argento, veſte, omni apparatu viſendo: quis unquam in luctu domeſtico, quis in funere familiari cœnavit cum togâ pulla? Cui de balneis exeunti præter te, toga pulla unquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent. Cum ipſe epuli dominus Qu. Arius albatus eſſet, tu in templum Caſtoris te cum C. Figulo atrato, ceteriſq; tuis furiis funeſtum intuliſti,&c.*

CAP. VIII.

De Ludis funebribus. Quoties illorum apud Livium mentio. In Funeribus Indictivis ii potiſsimum uſitati, Plautus explicatus.

AB epulis ad Ludos tranſibimus: quos in funeribus præberi ſolitos teſtes mihi ſunt, ut cum Græcis dicam, φαρμακόποι. De cauſa & origine illorum Tertullianus De ſpectaculis cap. de munere: *Olim quoniam animas defunctorum humano ſanguine propitiari creditum erat, captivos vel malo ingenio ſervos mercati in exſequiis immolabant: poſtea placuit impietatem voluptate adumbrare. Itaque quos paraverant, armis quibus tunc & qualiter poterant eruditos, tantum ut occidi diſcerent, mox edicto die inferiarum apud tumulos erogabant.* Hæc muneris origo. In quam ſententiam & Servius lib. x. Æneid: *Moris erat*, inquit, *in ſepulcris virorum fortium captivos necari: quod poſtquam crudele viſum eſt, placuit gladiatores ante ſepulcra dimicare, qui à buſti cineribus Buſtuarii dicti.* Qui locus Ciceroni præibit ad lucem, ſcribenti in Piſonianâ: *Neque ego ceßiſſem & me ipſa ſuo complexu patria tenuiſſet, ſi mihi cum illo Buſtuario gladiatore* (Clodium putat) *& tecum decertandum fuißet.*

At verò jam indicem videamus eorum ludorum, quorum à Livio potiſſimum

mum factam mentionem, jam dudum accuratè annotavit pater omnis eruditionis Juſt. *LIPSIUS*: ex cujus Saturnalitio theſauro plæraque hæc, quod per bonam ejus gratiam mihi liceat, in tabulas noſtras referenda exiſtimavi. I. Ac primo quidem Gladiatores publicè dati in Foro Boario à M. & D. Brutis cauſa mortis patris, anno ab V. Cond. CCCCXC. Valer. Maximus. lib. II. Cap. IIII. *Gladiatorium munus primum Romæ datum eſt in foro Boario Ap. Claudio & M. Fulvio Coſſ. Dederunt M. & D. Iunii Bruti, funebri memoria patris cineres honorando.* Et Epitome Liviana XVI. *D. Junius Brutus munus gladiatorium in defuncti patris memoriam edidit primus.* Ubi tamen malè ſcriptoris an exſcriptoris culpa omiſſus Marcus. Hoc amplius verò Auſonius tria paria Gladiatorum à Juniis data aſſerit; Poëtice & μεγαλωῶν tria bella & tres pugnas appellans:

Tres primas Thracum pugnas, tribus ordine bellis
Iuniadæ patrio inferias miſêre ſepulcro.

II. Rurſus poſt annos quinquaginta Livius duo & viginti paria data refert anno ab. V. C. IↃXXXX. verba ejus è lib. XXIII. *M. Æmilio Lepido, qui bis conſul augurq;*

fuerat filii tres Lucius, Marcus, Quintius ludos funebres per triduum & gladiatorum paria duo & viginti per triduum in foro dederunt.

III. Iterum lib. xxxi. interjectis quatuordecim ferme annis P. Sulpitio, C. Aurelio Coſſ. paria viginti quinque: *Ludi*, inquit, *funebres eo anno per quatriduum in foro mortis M. Valerii Lævini cauſa à P. & M. Filiis ejus facti: & munus gladiatorium datum ab iis. Paria quinque & viginti pugnaverunt.*

IIII. Et libr. xxxix. *P. Licinii funeris cauſa viſceratio data & gladiatores LXX. pugnarunt. Sic enim* ἀκριβῶς ibi legendum putat Lipſius, quod numerus CXX. qui eſt in vulgatis editionibus, ſit grandior, quàm conveniat in id ævum.

V. Denique anno urbis *IↃLXXX.* paria data triginta ſeptem, quod velut primariæ magnificentiæ recenſuit. lib. *XLI. Munera gladiatorum eo anno aliquot paria alia data. unum ante cetera inſigne fuit. T. Flaminii, quod mortis cauſa patris ſui cum viſceratione epuloq; & ludis ſcenicis quatriduum dedit. magni tamen muneris ea ſumma*

ma fuit, ut per triduum quatuor & ſeptuaginta homines pugnarint.

Hi ſunt ludi funebres, quorum mentio in Livio. Unum adhuc munus reſtat, quod non Romæ ſed in provincia præbitum à ſcipione. de eo ſic loquitur, libr. XXVIII. *Scipio Chartaginem ad vota ſolvenda Diis, munusq; gladiatorium, quod mortis cauſa patris patruiq; paraverat, edendum rediit.*

Sed non abs re fuerit, etiam aliorum auctorum teſtimonia, quæ quidem mihi jam in mentem veniunt, hîc adſcribere. Dio lib. XXXVII. Κἀν τῷ αὐτῷ χρόνῳ φαῦστος ὁ τοῦ Σύλλου παῖς ἀγῶνά τε μονομαχίας ἐπὶ τῷ πατρὶ ἐποίησε. *Sub idem tempus Fauſtus Syllæ F. ludos gladiatorios in honorem patris exhibuit.* Et lib. XXXIX. ſub initium de Clodio. ἐν αὐτῇ τῇ διαψηφίσει ὁ Κλώδιος γνοὺς τὸ πλῆθος πρὸς τοῦ Κικέρωνος ἐσόμενον, τοὺς μονομάχους, οὓς ὁ Αδελφὸς αὐτοῦ πρὸς ἀγῶνας ἐπιταφίους ἐπὶ τῷ μάρκῳ τῷ συγγενεῖ προπαρεσκευάστο, λαβὼν, ἐσεπήδησεν ἐς τὸν σύλλογον. h. e. *In ipſa ſuffragatione Clodius cognito multitudinem pro Cicerone futuram acceptis gladiatoribus, quos frater ſuus paraverat ad ludos funebres quos Marco*

tores. In Imperatorum igitur ac principum virorum funeribus noti gladiatores: in aliorum verò minimè. Quo reſpectans Plautus Moſtellaria Sc. *Jupiter.* Tranionem ſic jocantem introducit.

Ludos ego hodie vivo præſenti huic ſeni
Faciam, quod credo mortuo nunquam fore.

Cui non abſimile eſt illud in Amphitruone, ubi Soſia ſic loquitur.

Vivo fit, quod nunquã quiſquam mortuo faciet mihi.

Rectiſsimè enim & examuſsim optimè ex hoc ritu loca illa interpretatus eſt ſingulare Belgii decus. I. Duza P. aliter quam Lambinus, qui Plautinum acumen hîc non ſatis intellexit.

CAP. IX.

Ludi ex teſtamento dati in privatorum quoq; funeribus: nec Virorum modo, ſed & Fœminarum. Dominus funeris utebatur prætexta, Lictoribus, Accenſo. Diſsignator quis? ſpectatores funebrium ludorum ſedebant pænulati. Origo horum ludorum à Græcis. Sella mortuis poſita in theatro honoris cauſa.

QUod paulò antè in Imperatorũ duntaxat & clariorum virorũ funeribus Gladiatores dari ſolitos diximus, id de primis tantum temporibus intelligendũ eſt. Nam ſequentibus hic mos adeo increbuit,

L. XVI. *Legatum civitati relictum eſt: ut ex reditibus quotannis in ea civitate, memoriæ conſervandæ defuncti gratia ſpectaculum celebretur.*

Imò eò usq; mos evaſit, ut ditiori aliquo mortuo, populus munus efflagitaret velut debitum, & ex præſcripto legis. Exemplum in Suetonio inſigne cum Tiberii reprimentis laude. Sic enim hiſtoricus cap. XXXVII. *Cum Pollentina tribus funus cujusdam primipilaris non prius ex foro miſiſſet, quam extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus, &c.*

Nec verò hac fini, aut in virorum ſaltem funeribus hic mos ſtetit: tranſiit etiam ad fœminarum. Cujus rei dux & auctor ſtirps illa Veneris Jul. Cæſar, *qui munus populo epulumq́; in filiæ memoriam pronunciavit, quod ante eum nemo.* teſte Suetonio cap. 26. Quod & Dio confirmat lib. *XL.* ἐπὶ τῇ θυγατρὶ καὶ θηρίων σφαγὰς καὶ ἀνδρῶν ὁπλομαχίας ἐποίησεν. hoc eſt, *Filiæ ſuæ & ferarum cædes & virorum pugnas exhibuit.* Nec dubium, quin Cæſaris exemplum cupidè imitatus ſit vulgus: In Spartiano certè legimus: *Hadrianum præci-*

puos honores ſocrui ſuæ ludis gladiatoriis impendiſſe.

Hoc etiam obſervandum, ſi privati hujusmodi munera mortis cauſa darent, non tamen dediſſe quaſi privatos. Nam per omnes dies muneris jus illis erat prætextæ, Lictorum & Accenſi: omninoque imaginem quandam gerebant magiſtratus. De prætexta Feſtus, vel potius ejus Abbreviator: *Prætexta pulla nulli alij licebat uti, quam ei qui funus faciebat.* Cicero in Piſonem: *Sex. Clodium, qui nunquam antea prætextatus fuerat, ludos facere & prætextatum volitare paſſus es.* Ex quo ritu rectè Suetonium interpretatur magnus ille Lipſius in Claudio cap. II. *Ob valetudinem gladiatorio munere, quod ſimul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus novo more præſedit.* Benè, *novo more.* Debuiſſet enim eſſe prætextatus. Sed palliolum veſtis genus, quo in morbo utebantur: quod ex Quintiliano apparet: *Palliolum ſicut faſcias & focalia ſola excuſare poteſt valetudo.* Et ex Seneca libr. IIII. Natur. quæſt. cap. XIII. *Videbis quosdam graciles & palliolo focaliq; circumdatos, pallentes & ægros.*

agros. Prætextæ igitur jus, qui ſunebres ludos dabant, habuiſſe ex his clarum eſt. De Lictoribus & Accenſo Cicero libr. II. leg. *Reliqua ſunt in more, funus ut indicatur, ſi quid ludorum Dominusq; funeris utatur Accenſo & Lictoribus*, ſcilicet, ut in multitudine coercere poſſit inſolentiores & ferociores. Quo fine etiam Deſignatores adhibitos funeribus exiſtimo. Horatius lib. I. Epiſt. VII.

—— cum ficus prima caloŕq;
Deſignatorum decorat Luctoribus atris

Quinctil. declam. VI. *Lacrimas ipſas noviſſime perdo, inanis domi Libitina plangitur, deriſus Deſignator redit, refertur rogus.* Tertullianus de Spectac. *A templis & aris inter tribus & tibias duobus inquinatiſſimis arbitris funerum & ſacrorum Deſignatore & Auſpice.* Erat autem Deſignator & Diſſignator, qui ordinem proceſſuris, aut ſeſſuris locum deſignabat pro conditione cujusq;, & in ordinem redigebat, ſi qui reluctare vellent. Donatus Adelph. Act. Scen. II. *Deſignare eſt rem novam facere, in utramque partem & bonam & malam. Nam Deſignatores*

tores dicti qui ludis funebribus præſunt: credo ob eam cauſam, quod ipſis ludis multa fiant nova & ſpectanda: ſimul etiam turba retineatur. quæ fiunt aut in ſpectaculis aut litibus. Modo quid deſignavit? puto ego deſignationem, contractionem aut conductionem populi in unum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in ſe oculos & ora convertit, & ſpectaculo eſt vulgo. Quemadmodum Deſignatores, qui ludis funebribus multitudinem retinent. Internoſcebatur autem Deſignator in Funeribus quidem ſigno ficus, arboris funereæ, ut patet ex Horatii dicto loco, & altero qui eſt XVI. Epod. ubi *pullam ficum* appellat. In Ludis veró ſigno virgæ, ex qua βραβευτὴς Græcis dictus, Ulpiano teſte, L. IIII. D. De his qui notant. infamia. Plautus in Pænuli Prologo:

Nec lictor verbum aut virgæ mutiant
Neu Deſignator præteriens obambulet. ut annotavit Fr. Junius ad Tertullian. de ſpectaculis.

Atq; hæc de Domino funeris vel editore munerum. Spectatores veró quod attinet, & illis propria quædam veſtis fuit

in

in funebri hoc munere. Nam ut in aliis Ludis togati ſpectabant: ſic in his penulati. Dio lib. *LV.* Κἀν τούτῳ καὶ ἐπιτάφιοι ἐπὶ τῷ Ἀγρίππᾳ ὁπλομαχίαι, φαιὰν ἐσθῆτα τῶν τε ἄλλων, πλὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ αὐτῶν τῶν υἱέων αὐτοῦ λαβόντων, καὶ ἑνὸς πρὸς ἕνα καὶ πλειόνων πρὸς ἴσους ἐγένοντο. Hoc eſt, *Interea & funebre munus gladiatorium editum cum ſingulis certantibus, tum pluribus contra pares, quod cum alij omnes ſpectarent in pulla veſte, tum & filij Auguſti, ſolo ipſo excepto.* Lampridius in Commodo: *Contra conſuetudinem penulatos juſſit ſpectatores non togatos ad munus convenire quod funeribus ſolebat, ipſe in pullis veſtimentis præſidens.* Quod ipſum & Xiphilinus in Commodo memorat: Μέλλων αὖθις μονομαχῆσαι, παρήγγειλεν ἡμῖν ἔν τε τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι καὶ ἐν ταῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον εἰσελθεῖν. ὅπερ οὐκ ἄλλως ποιοῦμεν εἰσιόντες εἰς τὸ θέατρον, εἰ μὴ τῶν αὐτοκρατόρων τις μεταλλάξειε. hoc eſt, *Cum rurſus eſſet obiturus munus gladiatorium, juſſit nos equeſtri veſte & penulâ indutos in theatrum venire: quo ornatu nunquam ante theatrum ingredi conſueveramus, niſi princeps è vita deceſſiſſet.*

Hæc ſunt, quæ de Funebribus Rom. Ludis dicenda habui. Plura & compertiora

tiora qui noſſe cupit, eum porrò ego accedere jubeo maximum illum μεγαλογέτην *Justum Lipsium*, ex cujus Saturnalibus hęc plæraq; αὐτολεξεὶ exſcripſimus. Unum addo, hunc etiam moré, ut multi alii, à Græcis ortum videri: quos clarorum virorũ funera ludis & certaminibus celebraſſe, ſatis ſuperq; ex Homero diſcimus, cujus verba, quod cuivis ſint in promptu, hic adſcribere ſuperſedebo. Meminit & Lucianus περὶ πένθους: Καί τινες καὶ ἀγῶνας ἔνιοι διέθεσαν, &c. *Sunt verò qui ludos quoq; conſtituant ad ſepulcrũ, &c.* Illorum originem Plinius ad Acaſtum & Theſea refert; ſic enim ille lib. VII. cap. LVI. *Ludos Gymnicos in Arcadia Lycaon inſtituit: funebres Arcaſtus in Iolco: poſt eum Theſeus in Iſthmo.* Ad hanc conſuetudinem reſpexiſſe mihi videtur Anaxagoras Philoſophus, qui jamjam moriturus, cum interrogaretur à Lampſacenis, ecquid fieri mãdaret, juſſiſſe fertur, ut pueris eo menſe quo deceſſiſſet, quotannis ludendi poteſtas concederetur. Quem ritum ſuo etiamnũ tempore duraſſe, ſcribit Diog. Laërtius lib. II. in Anaxagora, his verbis: τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως ἀξιούντων τί βούλεται αὐτῷ γενέσθαι, φάναι, τοὺς

παῖ-

παῖδας, ἐν ᾧ ἂν ἀποθάνῃ μίαν κατ᾽ ἔθος παίζειν συγχωρεῖν. Καὶ φυλάττεται τὸ ἔθος καὶ νῦν. Vide & Plutarch. in πολιτ. παραγγελμ. Nec veró ludi ſolum in memoriam mortuorum exhibebantur populo, ſed & ipſis mortuis, non aliter quam vivis publicum in theatris locũ aſſignatum legimus, poſita ibi ſella, quæ memoriam ejus renovaret. Qui honor tributus M. Marcello defuncto, teſte Dione lib. LII. Μαρκέλλῳ δὲ καὶ εἰκόνα χρυσῆν καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν Ρωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. hoc eſt, *Marcelli & imaginem auream & coronam auream & ſedem curulem Romanis ludis in theatrum inferri juſsit, mediaq; illa poni inter ſellas editorum.* Sic Pertinaci mortuo non unam ſellam, ſed tres in theatro poſuit Severus, ut eſt apud Xiphilinum: Καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ᾽ ἅρματος ἐλεφάντων ἐς τὸν ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τε τρεῖς καταχρύσους αὐτῷ ἐσκομίζεσθαι. hoc eſt, *Præcepit ut ſtatua ejus aurea curru ab Elephantis veheretur in Circum, utq; ei tres ſellæ aureæ in reliqua theatra perferrentur.*

Cap. X.

Luctu quæ gentes abſtinuerint: Maſſilienſium, Locrorum, Coorum, Thracum conſuetudo. Eius legitimum tempus apud Iudæos, Lacædemonios & Romanos. Fœminas quamdiu maritos lugere oportuit: tam veteri quam recentiore jure. Annuo luctu quot menſes intelligendi. Viri benemeriti de Rep. annum lugebantur. Cauſa luctus uxorum annui inveſtigata. Elugere, prolugere, *quid?*

AD Luctum progredimur. De quo quanto plura nobis ſuperius dicta ſunt, tantò hic erimus breviores. Nolo autem diſputare, utrum luctu mortui ſint proſequendi, quod & à noſtro inſtituto eſt alienum, & longum foret, quæ hac de re dici poſſunt, hic omnia recenſere. Video enim magnos & excellentes viros omnem omnino luctum refugiſſe: Unde Seneca Epiſtol. XCIX. *Innumerabilia ſunt exempla eorum qui liberos Juvenes ſine lacrimis extulerint: qui in Senatum, aut in aliquod publicum officium à rogo redierint, & ſtatim aliud egerint.* Imò totæ gentes luctu leguntur abſtinuiſſe, ut de Maſſilienſibus tradit Valer. Maximus libr. 2. cap. 6. *Sine lamentatione, ſine planctu, luctus funeris die domeſtico ſacrificio, adjectoq́ neceſſa-*

riorum convivio, finitur. Etenim quid attinet, aut humano dolori indulgere, aut divino numini invidiam fieri, quod immortalitatem ſuam nobiſcum partiri noluerit? Apud Locros etiam luctu mortuos proſequi interdum interdictum fuiſſe autor Heraclides in Ponticis: παρ' αὐτοῖς ὀδύρεσθαι οὐκ ἔστιν ἐπὶ τοῖς τελευτήσασιν, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐκκομίσωσιν εὐωχοῦνται. *Apud hos luctu mortuos proſequi vetitum eſt. ſed poſtquam elatum funus eſt, convivia agitant.* Sed nec Coos viri lugebant. Heraclides ibidem: ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τοῖς τελευτῶσιν οὐδέν ἐστι πένθος ἐν ἀνδράσι περὶ ἐσθῆτα ἢ κουρὰν, μητρὶ δὲ, νέου τελευτήσαντος ἐνιαυτός. *In Inſula Coo viri neq; veſtium permutatione neq; capillorum raſura vita defunctos lugere ſolent: Matri verò mortuo juvene ad lugendum annus datur.* De Thracibus Val. Max. lib. 2. c. 6. *Thraciæ verò illa natio merito ſibi ſapientiæ laudem vendicaverit, quæ natales hominum flebiliter, exſequias cum hilaritate celebrans, ſine ullis doctorum præceptis verum conditionis noſtræ habitum pervidit.* Vide & Herodot. lib. v. Quintil. lib. v. c. de exemplis. Solin. c. 15. Pomp. Melam. lib. 2. cap. 2.

Contra verò alios non minori prudentia claros viros luctui interdum indulſiſſe legimus, nec unquam illis tanta ferri vel chalybis duricies circa pectus fuit, quin liberorum, parentum, aut amicorum mortem ſibi lugendam putarint. Memorabilis eſt M. Antonini Pii vox, qui, cum Marcus Philoſophus *mortuum educatorem ſuum fleret revocareturq; ab aulicis miniſtris ab oſtentatione pietatis*, dixiſſe ſcribitur: *Permittite illi ut homo ſit: neq; enim Philoſophia vel imperium tollit adfectus*: ut ait Capitolinus in ejus vita. Poſſent plura hujus generis adferri, ſi multis vellemus philoſophari. Unum adhuc adpingam, quod eſt Catulli, qui impietatis & injuſtitiæ notam eſſe aſſerit, amicos vita functos non lugere. Sic enim inquit:

Sed poſtquam tellus ſcelere eſt imbuta nefando
Iuſtitiamq; omnes cupida de mente fugârunt:
Perfudêre manus fraterno ſanguine fratres,
Deſtitit exſtinctos natus lugere parentes,
Optavit genitor primævi funera nati.

Atque in hanc partem omnes Legislatores, ſi rem accuratè conſideraverimus, videntur propendere, qui luctum non tam planè è medio ſublatum voluerunt, quam

certo

certo modo & tempore circumſcriptum. Modo quidem: quia exiſtimabant Manes immoderato luctu & leſſo offendi. unde & Charondas ſtatuebat non lamentis & lacrimis colendos eſſe demortuos, ſed pia recordatione & frugum illatione ad tumulum per ſingulos annos: χρὴ δὲ τῶν τελευτώντων ἕκαστον τιμᾶν μὴ δακρύοις μηδὲ οἴκτοις, ἀλλὰ μνήμῃ ἀγαθῇ καὶ τῇ τῶν κατ' ἔτος ὡραίων ἐπιφορᾷ ὡς ἀχαριστίας οὔσης πρὸς δαίμονας χθονίους λύπης ὑπὲρ τὸ μέτρον γιγνομένης. Tibullus libr. 1. Eleg. 1.

Tu manes ne lade meos, ſed parce ſolutis
Crinibus, & teneris Delia parce genis.

Narbonæ in veteri lapide inciſum legitur:

... TIBI. PRÆTERITO. REDEAT. FELICIOR. ANNVS.
... CAPER. ET. FACILI. VITA. REGATVR. OPE.
... DVRÆ. MORTIS. SACRATOS. LÆDERE. MANES.
ECCE. MONENT. LEGES. ET. LEVIS. VMBRA. ROGI.

Statius lib. v. Sylvar.

Parce precor lacrymis, ſævo nec concute planctu
Pectora, nec crucia fugientem coniugis umbram.

Idem lib. II. Sylvar.

Quid caram crucias tam ſævis luctibus umbram?

Tempore verò etiam luctum circumſcripſerunt. Nam apud Judæos quidem luctus legitimum tempus menſe finiebatur, ut patet ex Deuter. cap. XXI. v. XIII. ubi Moſes ſic ait de captiva: *Et deponet veſtem in qua capta eſt: ſedensq́ in domo tua flebit patrem & matrem ſuam uno menſe, & poſtea intrabis ad eam, dormiesq́ cum illa & erit uxor tua.* Qui locus lucem capit à Joſepho de eadem re lib. IIII. ἀρχαιολογ. cap. VIII. ſic loquente: μὴ πρότερον ἐξέσω εὐνῆς ἅπτεσθαι καὶ κοινωνίας πρὶν ἢ ξυρησαμένην αὐτὴν καὶ πένθιμον σχῆμα ἀναλαβοῦσαν ἀποθρηνῆσαι συγγενεῖς καὶ φίλους. hoc eſt, *Non antè jus eſto cubile ejus tangere, quàm raſo capite ſumptoq́ lugubri habitu cognatos & amicos in bello amiſſos deploraverit.* Et paulò poſt: τριάκοντα δὲ ἡμερῶν ἐπὶ τῷ πένθει διελθουσῶν, (αὐτάρκεις γὰρ ἐπὶ τοῖς δακρύοις αὗται τῶν φιλτάτων τοῖς φρονίμοις) τότε χωρεῖν ἐπὶ τὸν γάμον. hoc eſt, *Elapſis autem luctus triginta diebus, tot enim ſapienti ad deplorandos caros ſufficiunt, tunc nuptiis dare operam liceat.*

Lacedæmoniis undecim tantum dies luctus præſcripſit Lycurg. teſte Plutarcho:

χρόνον ᾗ πένθους, inquit, ὀλίγον προσώρισεν, ἡμέρας ἕνδεκα. τῇ δὲ δωδεκάτῃ θύσαντας, ἔδει δὴ μὴ περιλύειν τὸ πένθος.

Apud Romanos veró Luctui tempus fuit definitum habita ratione & ætatum & cognationis, idq; ex inſtituto Numæ regis: qui pueros & minores triennio non lugendos; minores autem natu tot menſibus lugendos ſtatuit, quot quisq; annos vixiſſet: ſed ea conditione ne ultra decimum menſem, quo longiſſimum luctus tempus fuit terminatum. Ἀυτὸς δὲ, inquit Plutarchus in Numa, καὶ τὰ πένθη καθ' ἡλικίας καὶ χρόνους ἔταξεν. οἷον παῖδα μὴ πενθεῖν, νεώτερον τριετοῦς. μηδὲ πρεσβύτερον πλείονας μηνῶν, ὧν ἐβίωσεν ἐνιαυτῶν μέχρι τῶν δώδεκα καὶ περαιτέρω μηδεμίαν ἡλικίαν. ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκάμηναῖον. A quo aliquantum diſſentit Paulus Jctus, cujus legem ex lib. 1. ſentent. tit. ult. his verbis recitat Juriſconſultorum noſtri temporis Coryphæus, lib. XXI. Obſervat. cap. XII. *Parentes & filij majores ſex annis, anno lugeri poſſunt, minores menſe, maritus decem menſibus, & cognati proximioris gradus octo: qui contra fecerit, infamium numero habetur.* In quam ſenten-

tiam de lugendis parentibus, liberis & cognatis Ulpianum etiam aliquid ſcripſiſſe, lubens aſſentior doctiſſimo Cujacio, ingenioſe conjectanti, cum iſta luctus definitio, quæ infamiæ pœnam parentibus, liberis & cognatis minabatur, Treboniano rigidior viſa eſſet, vel ejus ætate obſolevíſſet, ipſum in arbitrio & pietate cujuſq; modú luctus poſuiſſe, infamiæ pœna remiſſa his, qui definitum veteri jure tempus non explevíſſent: ideoq; Ulpiani legem ſuo modo & arbitratu interpolatam ſic retuliſſe: *Parentes & liberi utriusq; ſexus nec non ceteri adgnati vel cognati ſecundum pietatis rationem & animi ſui patientiam, prout quisq; voluerit, lugendi ſunt: qui autem eos non eluxerit, non notatur infamia*, ut eſt in L. xxiii. D. De his qui not. infam. Reperio tamen annuum luctus ſpatium plerumq; ab heredib. obſervari ſolitum. Unde Sidonius lib. 4. ep. 24. ſcribit ſe rogatu Turpionis ægrotantis à Maximo Palatino, cui ille pecuniam debebat, petiiſſe, ut *exactorum circumlatrantum barbaram inſtantiam indultis tantiſper induciis moderaretur: & ſi deceſſiſſet æger, tribueret heredib. annui luctus tempus immune.*

In

In marito verò lugendo tantum abeſt ut idem arbitrium mulieribus ſit permiſſum, ut etiam ordinarium illud tempus, quo in luctu eſſe mulierem oportebat, duobus inſuper menſibus auctum legamus. Nam ex Romuli conſtitutione decem menſium ſpacio legitimum luctus tempus definiebatur: unde Ovidius lib. 1. Faſt.

Quod ſatis eſt, utero matris dum prodeat infans;
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per totidem menſes à funere coniugis uxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.

Et libr. 3. Faſt. cum multa de numero denario dixiſſet, ſtatim addit:

Aſſuetos igitur numeros ſervavit in anno,
Hoc luget ſpacio fœmina mœſta virum.

Cicero pro Cluentio: *Quæ mulier obteſtatione viri decem illis menſibus ne domum quidem ullam, niſi ſocrus ſuæ noſſe debuit, hæc quinto menſe poſt viri mortem ipſi Oppianico nupſit.* Seneca conſolator. ad Helviam cap. xv. *Ideo Majores decem menſium ſpacium lugentibus viros dederunt, &c.*

Quia verò Romuli annus decem duntaxat conſtabat menſibus, ut fuſe oſtendit Macrob. lib. 1. c. XII. ideo factum, ut legiti-

mum illud luctus tempus interdum à claſſicis ſcriptoribus annuum appellaretur. Seneca epiſt. 63. *Annum fœminis ad lugendum conſtituere majores, non ut tam diu lugerent, ſed ne diutius: viris nullum legitimum tempus eſt, quia nullum honeſtum.* Apuleius libr. VIII. de Aſino Aur. *Adhuc formoſus Lepolemus in meo vivit pectore. Boni ergò & optimi conſules, ſi luctu legitimo miſerrimæ fœminæ neceſſarium conceſſeris tempus, quoad reſiduis menſibus ſpatium reliquum compleatur anni.* Cave enim exiſtimes, de anni dimenſione, quæ ſuis temporibus erat uſitata, ut monuerunt ante me alii. Nam etſi quidem Numa duobus menſibus annum auxit, teſte Livio, Plutarcho, Ovidio, aliis: in luctu tamen nihil immutavit, ſed eum intra eorundem menſium limites voluit conſiſtere, bové fœtam immolare juſſis, quæ nupſiſſent ante exactum legitimi luctus ſpaciũ; ut diſcimus ex Plutarcho in ejus vita: Ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον. ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. ἡ δὲ πρότερον γαμηθεῖσα, βοῦν ἐγκύμονα κατέθυσεν ἐκείνου νομοθετήσαντος: hoc eſt, *Longiſſimum autem luctus tempus decem menſibus terminavit:*

quod ſpatium à morte viri quoq; viduis abſtinendi præfinitum eſt à ſecundis nuptiis. Quæ ante nupſiſſet, ea bovem fœtam illius lege immolabat. Sed pœna hæc poſtea mutata, & infames habitæ, quæ non decurſo luctus tempore ad ſecundas nuptias properarent. ut ex ſequentibus patebit.

Atq; eodem ſenſu capio Annuum Luctum, quo interdum etiam viri præclarè de Repub. meriti à matronis publicè lugebantur. Quem honorem habitum legimus Junio Bruto primo Conſuli, ut refert Livius libr. II. *Sed multò majus decus publica fuit mæſtitia, eo ante omnia inſignis, quia matronæ annum ut parentem eum luxerunt, quod tam acer ultor violatæ pudicitiæ fuiſſet.* Et P. Valerio Poplicolæ, teſte eodem Livio lib. 2. *De publico eſt elatus. Luxêre matronæ ut Brutum.* Et Menenio Agrippæ, Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. IX. καὶ δὲ γυναῖκες αἱ Ῥωμαίων ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον, &c. Et Coriolano, idem Halicar. lib. VIII. Γυναῖκες Ῥωμαίων, ἃ νόμος ἐστὶν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις πενθεῖν κήδεσι, τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. Auguſtum etiam Imp. eodem honore affectum, & quidem ex

 Sena-

Senatus conſulto, memoriæ prodidit Dio lib. LVI. τό τε δὴ πένθος, τὸ μὲν ἐκ τῶν νόμων, οἱ μὲν ἄνδρες ὀ πολλὰς ἡμέρας, αἱ δὲ γυναῖκες ἐνιαυτῷ ὅλῳ κατὰ ψήφισμα ἐποίησαν. h.e. *viri in luctu fuerunt perpaucos dies, ut erat conſuetudo: matronæ vero cum decreto Senatus annum luxerunt.*

Sed ad Luctum, quo maritum proſequi uxor cogebatur, revertamur. Legitimum ejus tempus δεκαμηνιαῖον fuiſſe monſtravimus: ceterùm Imperatores Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius duos adhuc menſes adjecerunt, integrum annum lugendo marito præſcribentes. Sic enim loquitur Lex. 11. Cod. De ſecundis nuptiis. *Si qua ex fœminis perdito marito, intra anni ſpatiū alteri feſtinaverit nubere, (parvū enim tempus poſt decem menſes ſervandum adjicimus, tametſi idipſum exiguum putemus) probroſis inuſta notis honeſtioris nobilisq́ perſonæ decore & jure privetur.* Ex hoc igitur tempore uxores duodecim menſibus viros ſuos lugere cœperunt, niſi ſi vel Senatus conſulto, vel Principis beneficio luctus ipſis remitteretur; quod fieri ſolitum docet Lex. X. D. De his qui not. infam.

infam. Et factum olim, cum Antonius uxorem duceret Octaviam, quæ adhuc mortem. C. Marcelli mariti ſui lugebat, autor Plutarchus in Antonio. Vide Cujac. Lib. vi. Obſer. cap. xxxii.

Quid verò cauſæ fuiſſe exiſtimandum eſt, cur veteres mulieribus hanc lugendi neceſſitatem impoſuerint? Una mihi videtur eſſe publica honeſtas. Turpe enim & quaſi illegitimæ cujuſdam intemperantiæ ſignum judicarunt, fæminam, ſimul ac à rogo mariti reverſa ſit, de ſecundis ſtatim nuptiis cogitare, & vix dum extincta funebri face, ad nuptialem è veſtigio properare: Quæ cauſa etiam viros plerumque movere ſolet, ne lugubribus primo quoque die depoſitis calido adhuc & tantum non tepeſcenti à prioris concubitu lecto aliam confeſtim uxorem inducant; quanquam id legibus facere non prohibentur. Sic enim expreſsè Lex. ix. De his qui not. infam. *uxores viri lugere non compelluntur.* Et Seneca. Epiſt. *lxiii. viris nullum legitimum luctus tempus eſt, quia nullum honeſtum.* Alia fuit metus religionis & ſuperſtitio: puta-

putabant enim manes offendi, niſi elugerentur. Unde Apuleius lib. viii. Metam. *Quæ res cum meum pudorem, tum etiam tuæ ſalutis commodum reſpicit, ne forte immaturitate nuptiarum indignatione juſta manes acerbos mariti ad exitium ſalutis tuæ ſuſcitemus.* Quo reſpexit forte Gratianus Imp. L. 1. Cod. De ſecundis. Nupt. cum inquit: *Si qua mulier nequaquam luctus religionem priori viro nuptiarum feſtinatione præſtiterit.* Atque hæ duæ cauſæ tum potiſsimum locum habebant, cum maritus nihil commiſiſſet, quo luctus ipſi denegari poſsit. Erat vero & alia quæ in luctu mulierem perſeverare jubebat, etiamſi maritum habuerit, quem more majorum lugeri non oporteret. Eam Vlpianus lib. viii. ad edict. vocat *Turbationem ſangvinis.* hoc eſt: ne ſi forte prægnans à defuncto marito mulier intra legitimum tempus alteri nubat, dubitari poſsit, cujus ſit partus. Plura qui cupit, adeat Juriſconſultorum libros, nec enim nobis eos compilare eſt animus. Tempus igitur luctus videmus, quod qui complebat, *Elugere* dicebatur. Livius lib. xxxiiii. *Quid aliud in luctu,*

quam

quam purpuram atq; aurum deponunt? qui cum eluxerunt, ſumunt? Paulus lib. 10. ad edictum: *Quæ virum eluget, intra id tempus ſponſam fuiſſe non nocet.* Vlpianus lib. VIII. ad edictum: *Prætor enim ad id tempus ſe retulit, quo vir elugeretur: qui ſolet elugeri propter turbationem ſanguinis.* Qui vero ſolito diutius luctum producebant, ii *Prolugere* dicebantur. Feſtus: *Prolugere dicuntur, qui ſolito diutius lugent.*

Cap. XI.

In Luctu funebri Juſtitium. Conſules ſedebant vulgari ſede in curia. Faſces præferebantur inverſi. Læta omnia vitata. Abſtinebant ſe publico. Fugiebant convivia. Focum non inſtruebant.

Reliqua adhuc ſunt quædam Luctus ſigna, quæ ſuprà nobis ſilentio prætervecta in hoc caput conjicienda duxi, utut quælibet in mentem mihi venerint; non enim de ordine jam poſſum conſilium capere.

Ac in publico quidem Luctu, ſi quis principum deceſsiſſet, Juſtitium vel ſponte ſumi ſolebat, vel à magiſtratu indici. Tacitus lib. 1. Annal. de morte Germanici. *Hos vulgi ſermones audita mors adeo incendit,*

cendit, ut ante edictum Magiſtratuum, ante Senatus conſultum ſumpto juſtitio deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus: nihil compoſitum in oſtentationem. Et quanquam neq; inſignibus lugentium abſtinerent, altius animis mærebant. Lucanus. lib. II.

Ergo ubi concipiunt, quantis ſit cladibus urbi
Conſtatura fides ſuperum, ferale per urbem
Iuſtitium: latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.

Pedo Albinovanus in Eleg. de morte Druſi:

Iura ſilent, mutaq; iacent ſine vindice leges.
Aſpicitur toto purpura nulla foro.

Juvenalis:

Pullati proceres: differt vadimonia prætor.

Conſules non ſolita ſede, ſed humili aliqua, puta Prætorum aut Tribunorum ſediſſe, teſtatur Dio libr. *LVI.* in funere Auguſti: Εκαθέζοντο δ' οἱ μὲν πολλοὶ ὥς πῃ ἕκαστοι εἰώθεσαν, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν Δημάρχων. Tacitus lib. IIII. Annal. de Tiberio: *Conſulesq; ſede vulgari per ſpeciem mæſtitiæ ſedentes honoris lociq; admonuit*, h. e. ſedibus Prætorum aut Tribunorum. Nam horum ut & omnium Senatorum ſedes humiles erant: altæ

altæ verò Conſulum & excelſæ, ut obſervavit Lipſius noſter in Tacitum.

Quid multa? omnia recreationi dicata vitabantur. Euſebius lib. IIII. de vita Conſtantini? πένθος ἄσχετον ἐποιοῦντο; λουτρὰ δὴ ἀπεκλείετο, καὶ ἀγοραὶ πάνδημοί τε θέαι, καὶ πάνθ' ὅσα ἐπὶ ῥᾳστώνῃ βίου τοῖς ἐνθυμουμένοις πράττειν ἔθος ἦν.

Privatim verò quilibet limine ac domo ſe continebat: qui mos hodieq; apud multos in uſu eſt. Tacitus lib. IIII. Annal. de morte Germanici: *Tiberius atq; Auguſta publico abſtinuere, inferius majeſtate ſua rati ſi palam lamentarentur*. Idem lib. IV. de Tiberio: *Non equidem ſibi ignarum poſſe argui, quod tam recenti dolore ſubierit oculos Senatus: vix propinquorum alloquia tolerari, vix diē adſpici à pleriſq; lugentium, neq; illos imbecillitatis damnandos*. Plinius lib. IX. Ep. XIII. *Mitto ad Ariam. rogo ut veniat, quia me recens adhuc luctus limine contineret*. Ideo in L. Bibulo tanquam ſignum animi fortis nec dolori ſuccumbentis ponit Seneca lib. De Conſolat. ad Martiam, cap. XIIII. *Bibulus tamen, qui toto honoris ſui anno, ob invidiā collegæ, domi latuerat, poſtero die quàm geminum funus renunciatū eſt, proceſſit ad ſolita in publicum officia.*

Fugie-

Fugiebant omnes lætos congreſſus ac feſtivas ſolemnitates, ne aliorum gaudia ſuo luctu macularent, uti ex uno atque altero Symmachi loco apparet. Sic enim ille lib. III. Epiſt. XXI. *Neq; enim fas ſinit læta officia obire lugentes, fortaſſe etiam hilaritatem veſtram mea triſtitudo contraheret.* Idem lib. v. Epiſt. ult. *Nunc fortunæ meæ qualitas in tantum nos à feſtivis excuſat officiis, ut ſolatia inſuper requirat aliena. Ergo quia in manu mea interim non eſt frequentare lætos conventus, tuæ opis eſt levare mœrentem.* Et lib. IX. Ep. C. III. *Ille ut ſit placatus enitere, cui me triſtis de fratre caſus excuſat. Nam mihi turpe atq; impetibile eſt, attonito animo & fronte mæſta lætos adire conventus.* Præcipuè autem abſtinebant ſe à conviviis. Paulus libr. II. Sentent. cap. XXI. *Qui luget abſtinere debet à conviviis.* Cicero ad Attic. libr. XII. Ep. *Commovet* dolorem ſuum de Tulliæ obitu oſtendens: *Quod ſi erit durius, veniam & ipſe perpetuum morbum jurabo. Cum enim mihi carendum ſit convivio, malo id lege videri facere quàm dolore.* Excuſat ſe obtentu morbi ne interſit auguralibus cœ-

nis

nis, quibus omnes Augures, ut tum erat Cicero, adeſſe oportebat honoris cauſa, uti locum hunc explicat doctiſsimus mihique amiciſsimus Radulphus Fornerius Gul. F. lib. II. Quotidian. rer. cap. XXVII. Sic apud Senecam lib. IIII. Declamat. I. pater quidam tribus liberis amiſsis aſsidebat ſepulcro, cum inde abductus, convivio intereſſe coactus eſſet, eo nomine injuriarũ egit: *Credo*, inquit, *mirari aliquem, quod in forum amiſsis modò liberis veniam: At ego modo in convivio fui.* Apud eundem lib. IIII. declam. in procemio: *Cum mortuo in Syria Cæſare, per Codicillos queſtus eſſet D. Auguſtus, quod in tam magno & recenti luctu ſuo homo cariſsimus ſibi pleno convivio cœnaſſet, reſcripſit Pollio, Eo die cœnavi, quo Aterium filium amiſi.* Suetonius lib. IIII. Cap. XXIIII. autor eſt Caligulam defunctâ ſorore Druſilla, juſticium indixiſſe, *in quo riſiſſe, laviſſe, cœnaſſe cum parentibus, aut conjuge liberisvé, capitale fuit.* Et rurſus Cap. XXXXV. ſcribit ab eodem Caligula, Senatum abſentem ac populum graviſsimo objurgatum edicto, *quod Cæſare præliante & tantis diſcriminibus objecto, in-*

 tem-

tempeſtiva convivia circum & theatra & amœnos ſeceſſus celebrarent. Convivia igitur frequentare, aut celebrare in luctu fas non erat. Convivia autem? Imo ne focum quidem lugentes inſtruebant. Juvenalis Satyra III.

Tunc gemimus caſus urbis, tunc odimus ignẽ.

Ubi vetus interpres: *Nec focum in noſtrâ domo fieri patimur, quod & lugentes obſervare ſolent.* Hinc capiendus Apulejus lib. 2. Miles. *Abi*, inquit, *fatue, qui in domo funeſta cœnas & partes requiris, in qua totjugis jam diebus ne fumus quidem ullus eſt viſus.* Ex quo ritu *Focus noxius* dicitur Quintiliano declam. XII. *Redite in domos veſtras videbitis noxios focos, & ignes tabe cadaverum extinctos & tecta mortibus gravia.* Sic Martialis lib. X. Epigram. 47. *focum perennem*: & Tibullus lib. I. Eleg. I. *Ignem aſſiduum* dixerunt, qui propter luctum exſtinctus nunquam fuit. Quanquam & paupertatis deprecatio iisdem locis intelligi poteſt, prẹeunte nobis ad hunc intellectum Artemidoro, qui lib. II. Cap. IX. ait, *ignem extinctum inopiam portendere; & ſi quis in domo ægrotat, mortem.* Non ab-

abſimilem morem obſervare licet apud Ægyptios, quos ipſos quoq; ignem extinxiſſe, tantiſper dum funus eſſet finitum, tradit Diodorus Siculus lib. XVII.

CAP. XII.

Cauſæ finiti luctus ante tempus decurſum. Ob Vota, Megalenſia, ludos Iovis Opt Max. Saturnalia, Sacra Ceceris luctum minutum monſtratur.

SEd jam cauſas breviter attexemus, cur interdum luctus, tam publicus, quam privatus minueretur. Feſtus plerasque enumerat, ut non opus ſit aliunde eas anxiè conquirere: Sic enim ille: *Minuitur Populo luctus ædis dedicatione, cum Cenſores luſtrum condiderunt, cum votum publicè ſuſceptum ſolvitur. Privatis autem cum liberi nati ſunt: cum honos in familiam venit: cum parens, aut liberi, aut vir, aut frater ab hoſte captus domum redit, cum deſponſa eſt: cum propiore quis cognatione, quam is, qui lugetur, natus eſt, cum in Caſto eſt, omnique gratulatione.* Vide hic tres cauſas minuti publici luctus, omnes ab uno eodemque fonte manantes, quod nimirum nihil magis religionum adverſari crederetur ceremoniis, quàm luctus.

Duarum priorum teſtimonia ex Servio & Dione ſupra attulimus lib. II. Cap. XXI. De Votis autem illuſtre exemplum eſt apud Spartianum in Adriano: *Deniq; Commodus accepto largius antidoto ingraveſcente valetudine per ſomnum periit ipſis Calendis Januariis. Quare ab Adriano votorum cauſa lugeri eſt vetitus.* Eadem tradit in Ælio Vero, qui antea Cejonius Commodus appellabatur. *Accepta potione, qua ſe exiſtimaret juvari, Calendis ipſis Januariis periit, juſſusq; ab Adriano, quia vota interveniebant, non lugeri.* Sed præter has cauſas reperio etiam ob Ludos publicos juſtitium exui ſolitum, ut ob Megalenſia Tacitus lib. III. de Funere Germanici: *Et quia ludorum Megalenſium ſpectaculum ſuberat, etiam voluptates reſumerent. Tum exuto Juſticio, reditum ad munia.* Et propter ludos Jovis Opt. Max. Capitolinus de M. Antonino Philoſopho, qui cum filius ipſi eſſet mortuus, *quia ludi Jovis Opt. Max. erant, interpellari eos publico luctu noluit, juſſitque ut ſtatuæ tantummodò filio mortuo decernerentur.* Sic ob Saturnalia etiam minutum luctum colligere

eſt

eſt ex Suetonio, qui populi luctum in funere Germanici tantum fuiſſe ait, ut etiam per feſtos Saturnaliorum dies duraverit. *Et ut fato functum palam factum eſt*, inquit in Caligula, *non ullis ſolatiis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: duravitq; etiam per feſtos Decembris menſis dies.* Quod non dixiſſet hiſtoricus, niſi in vulgaribus funeribus propter Saturnalia luctui finis fieri eſſet ſolitus. In reliquis verò cauſis cur privatis luctus minueretur, non opus eſt, ut diu immoremur: niſi ſi cui fortè ſubobſcurum videatur, quod dicit Feſtus: *cum in caſto eſt*: Joſephus Scaliger Caſtum Cereris intelligit & interpretatur τὸ ἁγνεύειν Δημητρί. Rectè. Nam qui Caſtimoniis Cereris operari volebant, eos luctu carere neceſſe erat, à lugentibus enim ſacra Cereris peragi non potuerunt. Atque hanc ob cauſam Sacra Cereris clade Cannenſi intermiſſa ſcribit Livius libr. XXII. *Adeo totam urbem explevit luctus, ut ſacrum anniverſarium Cereris intermiſſum ſit: quia nec lugentibus id facere eſt fas, nec ulla in illa tempeſtate matrona expers luctus fuerat.*

Itaque ne ob eandem cauſam, alia quoque ſacra publica aut privata deſererentur, Senatusconſulto diebus XXX. *luctus eſt finitus.* Quæ ipſa etiam repetuntur in Oratione L. Valerii contra legem Oppiam, apud eundem Livium libr. XXXXIIII. A quo tamen diſſentit Valerius Maximus lib. I. Cap. I. luctum minutum aſſerens, ne ſacra Cereris deſererentur. *Quanto noſtræ civitatis Senatus venerabilior in Deos, qui poſt Cannenſem cladem decrevit, ne matronæ ultra trigeſimum diem luctus ſuos extenderent, uti ab his ſacra Cereris peragi poſſent.* Eadem omnino religione apud Græcos fuiſſe ſacra Cereris culta diſcimus ex Diogene Laërtio, qui libr. IX. memoriæ prodidit, Democritum Philoſophum, cum jam jam in ipſo Cereris feſto moriturus flentem conſpicaretur ſororem quod ob luctum ſacris Deæ non poſſet intereſſe, quotidie panes calidos poſtulaſſe, iisque ad nares admotis, tamdiu vitam ſibi ipſi prorogaſſe, donec Cereris celebritas, quæ totos tres dies durabat, tranſiret. Verba ejus hæc ſunt: τελευτῆσαι δὲ τὸν Δημόκριτον φησὶν Ἕρμιππος, τοῦτον τὸν τρόπον. ἤδη

ὑπερ-

ὑπέργηρων ὄντα πρὸς τὸ καταστρέφειν εἶναι. τὴν ἀδελφὴν ἂν λυπεῖσθαι, ὅτι ἐν τῇ τῶν θεσμοφορίων ἑορτῇ μέλλοι τεθνήξεσθαι, καὶ τῇ θεῷ τὸ καθῆκον αὐτὴν οὐ ποιήσειν. τὸν δὲ θαῤῥεῖν εἰπεῖν, καὶ κελεῦσαι αὐτῷ προσφέρειν ἄρτους θερμοὺς ὁσημέραι. τούτους δὲ ταῖς ῥισὶ προσφέρων, διεκαρτέρησεν αὐτὸν τὴν ἑορτήν. ἐπεὶ δὲ παρῆλθον αἱ ἡμέραι (τρεῖς δὲ ἦσαν) ἀπολυπότατα τὸν βίον προήκατο. Cæterum hoc apud Græcos & Romanos horum ſacrorum diſcriminis fuit; quod ob illa quidem Romæ luctus, tam populo, quam privatis minui ſoleret, in Græcia vero non item. uti ex Laertii teſtimonio apparet, Hactenus de Luctu.

CAP. XIII.

De Conſecratione & eius origine. Ἀποθέωσις duplex: Privata & Publica. Illa ex affectu privatorum erga defunctos fiebat, hac decreto Senatus. Ritus publica conſecrationis ex Herodiano. Fœmina quoq; conſecrata. Funus imaginarium cuius reliquia in exſequiis Regum Gallia. Aquila miniſterium in Deificatione. Iuratores ſubordinati, qui animam conſecrati, in cœlum iviſſe viſam ſibi affirmarent. Ex illo Divi *vocati Imperatores.*

REſtat Conſecratio ſive ἀποθέωσις, de qua mihi quicquid jam in ſolum quod ajunt, venerit, breviter ſubnectam, clau-

ſulá impoſiturus mortualibus hiſce Ceremoniis, quæ me jam ſatis diu exercuerũt. Origo Conſecrationis eſt hujusmodi. Mos erat antiquiſsimis temporibus, ut conditoribus urbium aut aliis de publica re & vita communi benè meritis à morte ſummi honores decernerentur, qui Ηρωϊκαὶ τιμαὶ dicebantur: unde etiam τετευχέναι τιμῶν ἡρωϊκῶν vel ἰσοθέων vel ἰσολυμπίων & ἀνιερῶσθαι ab antiquiſsimis Græciæ ſcriptoribus dici ſolent, qui hoc honore affecti, ut obſervavit eruditiſsimus noſter Caſaubonus in Animadverſ. Suetonianis, & nos longa exemplorum ſerie demonſtrare poſſemus, ſi eſſet tanti. Sed adulatio poſtea an ſuperſtitio θεοποιΐαν invenit, & paulatim pro Diis haberi cœperunt, quibus antea heroici tantum honores fuerant decreti. Plutarchus in mulierum præclaris factis, τῇ Λαμψάκῃ πρότερον ἡρωϊκὰς τιμὰς ἀποδιδόντες, ὕστερον ὡς θεῷ θύειν ἐψηφίσαντο. Nam *deferre heroicos honores* eſt quod una voce ἐναγίζειν dicitur & longè differt à θύειν, ut notant veteres Grammatici. Hanc eſſe conſecrationis originem præter Lactantium, Athenagoram, Euſebium, Theodoretũ &

alios

alios, diſertè tradit Minucius Felix Octavio, his verbis: *Similiter verò erga Deos quoq; Majores noſtri improvidi, creduli, rudi ſimplicitate crediderunt: dum reges ſuos colunt religioſe, dum defunctos eos deſiderant in imaginibus videre, dum geſtiunt eorum memorias in ſtatuis detinere: ſacra facta ſunt, quæ fuerant aſſumpta ſolatia. Deniq; & antequam commerciis orbis patêret, & antequam gentes ritus ſuos moresq; miſcerent, unaquæq; natio conditorem ſuum, aut ducem inclytum, aut reginam pudicam ſexu ſuo fortiorem, aut alicujus muneris vel artis repertorem venerabatur, ut civem bonæ memoriæ. ſic & defunctis præmium & futuris dabatur exemplum. Lege hiſtoricorum ſcripta, eadem mecum recognoſces, ob merita virtutis aut muneris Deos habitos.* Hinc igitur phraſes adulationis pleniſſimæ *in Deorum numerum referre, in Deos referre,* ἀποθεοῦν vel θεὸν ποιεῖν. quibus abundant omnia veterum ſcripta. Atq; hi ſunt *Dij animales*, de quibus Labeo libros ſcripſerat: *in quibus ajebat* (Servii verba ſunt) *eſſe quædam ſacra, quibus animæ vertantur in Deos, qui appellantur animales, quod de animis fi-*

ant. Ceterum hac adulatione reliquos mortales omnes ſuperarunt Athenienſes, ut notum iis, qui ipſorum hiſtoriam leviter tantum deguſtarunt. Romani verò publicè quidem ante Impp. hanc inſaniā parciùs inſanivère: crebrius privatim. Nam quod obſervatu dignum, duplicem reperio ἀποθέωσιν *privatam* & *publicam*. Privata erat, quando vel conjuges â conjugibus, vel liberi à parentib. vel parentes à liberis conſecrabantur & privata religione colebantur. quod fieri ſolitum, in veterum ſcriptis legimus. De conjugum conſecratione illuſtre exemplum habemus in Charite maritum ſuum inſolabiliter lugente apud Apuleium lib. VIII. Metamorph. *Dies totos totasq́ noctes inſumebat luctuoſo deſiderio: & imaginem defuncti, quam ad habitum Dei Liberi formaverat, affixo ſervitio divinis percolens honoribus, ipſo ſeſe ſolatio cruciabat.* Αποθέωσιν liberorum per parentes factam indicat Lactantius libr. I. cap. XV. ubi Ciceronem in De conſolatione ſcripſiſſe affirmat, *imaginem filiæ eodem ſe modo conſecraturum eſſe, quo illi à veteribus ſint conſecrati.* Deniq; parentes per liberos conſe-

conſecratos,& domeſtica religione cultos, ex Varrone docet Plutarchus in Quæſtionib. Romanis. Publica veró conſecratio erat, quando publicè in Deorum numerum referebantur, publicaq; religione colebantur, quibus ſummos honores habitũ ibant, *ſive ob miraculum virtutis*, ut ait Lactant. lib. I. c. XV. *ſive in adulationem præſentis potentiæ, ſive ob beneficia, quibus erant ad humanitatem compoſiti*. Tributus hic honor ſoli è regibus & urbis & Imperii illius conditori Romulo, qui cum Nonis Quintilib. ad Capræ paludem exercitum recenſens, ſubitò ingenti coorta tempeſtate ex ſuorum conſpectu raptus, vel ut alii ſcribunt, patrum manibus in minutiſſima fragmenta diſcerpt9, & clam per partes aſportatus eſſet, magno ſui deſiderio apud populũ relicto, Julius Proculus *ſubornatus à patribus eſt, ut renunciaret plebi ſuæ, vidiſſe ſe Regem humano habitu auguſtiorem, eumq; mandaſſe ad populũ, ut ſibi delubrum fieret, ſe Deum eſſe & Quirinum vocari. Quo facto & ipſi populo perſuaſit, Romulum ad Deos abiiſſe: & Senatum ſuſpicione cædis regiæ liberavit.* ut ait Lactantius libr. I. cap.

XV.

xv. Vide Livium libr. 1. Plut. in Romulo. Dionyſ. lib. 2. Minucium Octavio. Sed poſt Romulum cui, quam diu Reſpub. in libertate fuit, iſte honos delatus ſit reperio neminem: poſtquam verò ad Cæſares omnia deferri cœpta, tunc reditum eſt ad veterem illum morem, relatiq; inter Deos ſunt pleriq; Imperatores, quorum Catalogum vide apud Onuphrium Panvinium lib. II. Faſtor. Primus hoc honore Julius Cæſar affectus eſt ab Auguſto: quem propterea κοροπλάϛην Juliani Silenus nominat, & rationem addit: ἢ γὰρ οὐκ ἐπλαττες ἡμῖν, ὥσπερ ἐκεῖνοι τὰς νύμφας, ὦ Σεβαςὲ, Θεὰς, ὧν ἕνα καὶ πρῶτον τουτονὶ Καίσαρα;

Manilius:

Jam facit ipſe Deos, mittitq; ad ſidera numen
Maius & Auguſto creſcit ſub principe cœlum.

Solebat autem conſecratio decerni à Senatu, penes quem, niſi ſi Tyranni regnarent, erat hujus rei autoritas. Athanaſius adverſ. gentes: Ρωμαίων σύγκλητος τοὺς πώποτε αὐτῶν ἐξ ἀρχῆς ἄρξαντας βασιλέας ἢ πάντας, ἢ οὓς ἂν αὐτοὶ βούλονται καὶ κρίνωσι, δογματίζουσιν ἐν Θεοῖς εἶναι καὶ θρησκεύεσθαι Θεοὺς γράφουσιν. Hinc Æl. Spartianus in vita Adriani: *Acta*

ejus

ejus irrita fieri Senatus volebat: nec appellatus eſt Divus niſi Antonius rogaſſet. Et Jul. Capitolinus aliquoties hujus Senatusconſulti meminit; ut in Antonino Pio: *Cum jucunditate à Senatu Divus appellatus eſt, cunctis certatim admittentibus.* Et in M. Antonino Philoſopho: *Deinde cum gratias ageret Senatui, quod fratrem conſecraſſet.* Et in Pertinace: *Per Senatum & populum Pertinax in Deos relatus eſt.* Ritum autem conſecrationis fuſe deſcripſit Herodianus lib. IIII. cujus verba dabo, uti Politianus reddidit: *Mos eſt,* inquit ille, *Romanis conſecrare Imperatores, qui ſuperſtitibus filijs vel ſucceſſoribus moriuntur. Quique eo ſunt honore affecti, relati dicuntur inter Divos. Eſt autem tota urbe quaſi luctus quidam, feſtæ celebritati promiſcuus. Quippe functum vitâ corpus ritu hominum ſumptuoſo funere ſepeliunt. Sed ceream imaginem defuncto quam ſimilimam fingunt, eamque in regiæ veſtibulo proponunt, ſupra eburneum lectum maximum atque ſublimem veſtibus inſtratũ aureis. Et quidem imago illa ad ægroti ſpeciem pallida recumbit. Circa lectum verò utrimque magnam partem*

partem diei ſedent, à læva quidem Senatus omnis veſtibus atris amictus, à dextera verò matronæ, quas virorum aut parentum dignitas honeſtat, harumq́; nulla vel aurum geſtans vel ornata monilibus conſpicitur, ſed veſtibus albis exilibus indutæ, mœrentium ſpeciem præbent. Hæc ita per ſeptem dies continuos faciunt, medicis ad lectum quotidie accedentib. inſpectumq́; velut ægrum deterius ſe habere ſubinde pronunciantibus. dein ubi jam viſus obiiſſe diem, lectum humeris attollunt equeſtris Senatoriiq́; ordinis nobiliſſ. ac lectiſſ. juvenes, perq́; Viam Sacram in Vetus Forum deferunt, ubi Magiſtratus Romani deponere imperiũ conſueverant. utrimq; autem gradus quidam ſunt ad ſcalarum ſimilitudinem exſtructi, in quibus alterâ ex parte puerorum chorus eſt è nobiliſſ. atq; Patritiis: alterâ fœminarum illuſtrium, hymnos in defunctum pæanasq́; canentium verendo ac lamentabili carmine emodulatos. Quibus peractis tollunt iterum lectum, atque extra urbem perferunt in Campum Martium. ubi, qua latiſſimè campus patet, ſuggeſtus quidam ſpecie quadrangula, lateribus æquis aſſurgit, nulla præterquam lignorum ingen-

ingentium materiâ compactus in tabernaculi formam. Id quidem interius totum eſt aridis fomitibus oppletum, extrà autem intentis auro ſtragulis atque eboreis ſignis variisq́ue picturis exornatum. Supra verò alterum, minuſculum quidem poſitum eſt, ſed forma & ornatu perſimile, portis januisq́ue patentibus. Tertiumq́ue item & quartum ſemper inferiore contractius: ac deinceps alia donec ad extremum, qaod eſt omnium breviſſimum, perveniatur. Poßis ejus ædificij formam comparare turribus his, quæ portibus imminentes, noctu igne prælato, naves in tutas ſtationes dirigunt: Pharos vulgò appellant. Igitur lecto in ſecundum tabernaculum ſublato, aromata & ſuffimenta omnis generis, fructus herbasq́ue ſuccosq́ue omnes odoratos conquirunt, atq́ue acervatim effundunt. quippe neq́ue gens eſt neq́ue civitas, neq́ue qui honore ullo aut dignitate præcellat, quin certatim pro ſe quisq́ue ſuprema illa munera principis honori deferat. Vbi verò ingens aromatum acervus aggeſtus eſt, ac locus omnis expletus, tum circa ædificium illud adequitant, univerſis equeſtris ordinis certâ quadam lege ac recurſu motuquè Pyrrichio numeroq́ue

roq́ʒ in orbem decurrentibus. Currus item decenti ſimiliter ordine circumaguntur, inſeſſi purpuratis rectoribus, qui perſonas ferant, quæ habent imagines ducum Romanorum omnium, qui glorioſe vel exercitus duxerunt vel regnarunt. Quæ ubi celebrata ſunt, facem capit imperij ſucceſſor, eamq́ʒ tabernaculo admovet. Tum ceteri omnes undiqʒ ignem ſubijciunt: cunctaq́ʒ illico, fomitibus illis aridis odoramentisq́ʒ referta, igni valido corripiuntur. Mox ab extremo minimoq́ʒ tabernaculo, tanquam è faſtigio quodam, ſimul cum ſubjecto igni aſcenſura in ætherem aquila dimittitur: quæ in cælum creditur ipſam principis animam deferre. Non melius puto hunc ritum pictor penicillo delineaverit, quam ſcriptor hic illum deſcribit verbis elegantiſſimis: in quibus cum nonnulla ſint, quæ animadverſionem merentur, non abs re fuerit ea breviter indicare: Ac primore quidem periodo quod dicit, illos tantum Imperatores, qui ſuperſtitibus filiis aut ſucceſſoribus moriuntur, in Deorum numerum referri ſolitos, non video quomodo poſſit ab ἁμαρτήματος μνημονικοῦ, vel alterius παροράματος nota vindi-

cari.

Digitized by Google

cari. Nam præterquam quod quosdam Imperatores, quantumvis dignitate ſua & regno exutos, divinis tamen poſt mortem honoribus affectos legimus, etiam ipſas uxores Imperatorum conſecrari ſolitas conſtat. Qui honor tributus Liviæ Auguſtæ à Claudio, effigie ejus in templo Auguſti conſecrata, ſacrisquè, quæ Veſtales facerent, inſtitutis. Dio lib. LX. τήν τε τηθὴν τὴν Λιουΐαν οὐ μόνον ἵππων ἀγῶσιν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπηθανάτισεν, ἀγαλμάτε τι ἐν τῷ Αὐγουστείῳ ἱδρύσας καὶ τὰς θυσίας τῆς ἀειπαρθένοις ἱεροποιεῖν προστάξας. Suetonius cap. XI. *Aviæ Liviæ divinos honores & Circenſi pompa currum elephantorum Auguſtæo ſimilem decernenda curavit.* Et extant Nummi: *DIVVS. AVGVSTVS. PATER.* caput radiatum, ara ante pedes: parte averſa: *S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL.* carpentum, cui ſubjuncti duo muli.

Conſecrata igitur Livia fuit, & in Dearum numerum adſcripta: quod tamen antea Tiberius vetuerat. Tacitus lib. V. Annal. *Honores memoriæ ejus ab Senatu largè decretos, quaſi per modeſtiam imminuit,*

paucis admodum receptis & addito, ne cæleſtis religio decerneretur. ſic ipſam maluiſſe. Et ut alias Imperatorum uxores omittam, eodem etiam honore affecta Fauſtina Antonini Philoſophi conjux, teſte Capitol. in ejus vita: *Divam etiam Fauſtinam à Senatu appellatam gratulatus eſt.* Quid? quod Hadrianus Imp. etiam Antinonum ſuum inter Deos retulit, ut legimus apud Xiphil. Tertull. lib. 1. in Marcion. & multos alios ſcriptores. Redeo ad noſtrum Herodian. qui paucis interjectis verbis ſubjungit, τὸ μὲν γὰρ σῶμα, &c. Quibus verbis non obſcurè innuitur, primò quidem corpora illorū, qui cōſecrabantur, more reliquorum hominū ſepulturæ fuiſſe mandata: poſt ſepulturā verò demum ſubſecutam conſecrationē, cerea quadā imagine defuncti corpus repræſentante: quod *Funus imaginariū* appellat Capitol. in Pertinace: qui ipſe etiam eundem ordinē nobis videtur voluiſſe indicare, cum inquit in vita Anton. Philoſophi: *Hadriani autem ſepulcro corpus patris* [Antonini Pii] *intulerunt, magnifico exſequiarū officio: mox ſecuto juſtitio, publicè quoq; funeris expeditus eſt ordo.* Reliquiæ Imaginarii

hujus

hujus funeris etiam hodieq; durant in Gallia, quoties quis regię ꝓſapię moritur. Tum n. imago ipſius defuncti, vivo quam ſimillima, regalib. induta veſtibus in lecto ſublimè ſolet collocari. ad eam quotidie manè accedunt famuli ac domeſtici nobiliores, qui circa vivũ aſſueverant, quaſi & adhuc dominũ ſalutaturi: medici etiã ut conſultaturi de ej⁹ valetudine: & tempore ſolito poſita ante lectũ menſa, cibi apponuntur ꝑ eos, qui vivo miniſtrabant, pauperib. tamen mox abſoluta ceremonia diſtribuendi. Et hoc 40. dierũ ſpatio, quo toto tempore Senatus omnis atrat⁹ incedit, atq; annũ integrũ à tripudiis & ſaltationib. abſtinetur: ut rerum Gallicarũ ſcriptores memoriæ ꝓdidêre. Quod v. jam de Aquila dicit Hiſtoricus, quæ animam defuncti in cœlũ portare exiſtimabatur, id neq; Dio annotare neglexit lib. 56. in fun. Auguſti: καὶ ἡ πυρὰ μὲν ἀναλίσκετο, ἀετὸς δέ τις ἐξ αὐτῆς ἀφεθεὶς, ἀνέπτατο ὡς καὶ δὴ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρων. Teſtantur etiam nummi, in quorũ una parte eſt effigies Divi Imperatoris: in altera verò Aquila, cum his verbis: *CONSECRATIO. S. C.* Itemque effigies ipſorum Imperatorum

aquilæ inſidentium. Quod ex veteri ritu procul dubio ortum, quo Reges & Principes viri poſt mortem aquilæ inſidere ab eaq; vehi fingebantur pingebanturq;. Artemidorus monuit lib. II. cap. XX. ὀχεῖσθαι ἀετῷ, βασιλεῦσι μὲν καὶ μεγιστᾶσι καὶ πλουσίοις ἀνδράσιν ὄλεθρον μαντεύεται. Ἔθος γὰρ παλαιὸν ἀποθνήσκοντας τούτους πλάσσειν τε καὶ γράφειν ἐπ᾽ αὐτῶν ὀχουμένους καὶ διὰ τῶν δημιουργημάτων τιμᾶν. Hoc eſt, *Aquila vehi, regibus quidem & magnatibus ac opulentis viris interitum prædicit. Vetus enim mos eſt, hos mortuos tum fingere tum pingere Aquilæ inſidentes, & per hujusmodi opificia colere.* Fœminæ tamen interdum Pavone vehi fingebantur, ut patet ex antiquis nummis, quos Sambucus habet in fine Problemat.

Nec verò Aquilæ ſolum officio in hac conſecratione utebantur, ſed & hominis alicujus probatæ fidei teſtimonio. Solebant enim plerunq; quendam ſubornare, qui conſecratum iviſſe in cœlum affirmaret vel etiam juraret. Juſtinus Apolog. 2. Καὶ τί γὰρ τοὺς ἀποθνήσκοντας παρ᾽ ἡμῖν αὐτοκράτορας ἀεὶ ἀπαθανατίζεσθαι ἀξιοῦντες, καὶ ὀμνύντα τινὰ προάγετε ἑωρακέναι εἰς τὸν οὐρανὸν τὸν κατακαέντα

Καί-

Καίσαρα; Quem locum acceptum refero eruditiſſimis Notis amiciſſimi mei Johannis à Wouuer in Minucii Octavium. Vide Senec. initio de morte Claudii. In conſecratione Romuli id factum, pauló ante monſtravimus. In Auguſti etiam idem memorat Dio, Liviam ſcribens decies ſeſtertium dono dediſſe Numerio cuidam Attico, qui juraret ſe vidiſſe Auguſtum in cœlum aſcendentem. Sic enim libr. *LIII.* ait: Ἐκείνη δὲ δὴ Νουμερίῳ τινὶ Ἀττικῷ βουλευτῇ ἐστρατηγηκότι πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἐχαρίσατο, ὅτι τὸν Αὔγουστον ἐς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὰ περί τε τοῦ Πρόκλου, καὶ περὶ τοῦ Ῥωμύλου λεγόμενα, ἀνιόντα ἑωρακέναι ὤμοσε. Idipsú narrat in conſecratione Druſillæ, lib. LIX. Λιουΐός τε Γεμίνιος βουλευτὴς ἔς τε τὸν οὐρανὸν αὐτὴν ἀναβαίνουσαν καὶ τοῖς θεοῖς συγγιγνομένην ἑωρακέναι ὤμοσεν ἐξώλειαν ἑαυτῷ καὶ τοῖς παισὶν, εἰ ψεύδοιτο, ἐπαρασάμενος, τῇ τε τῶν ἄλλων θεῶν ἐπιμαρτυρίᾳ καὶ τῇ αὐτῆς ἐκείνης. ἐφ᾽ ᾧ πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἔλαβε. *At Livius Geminius Senator, vidiſſe ſe eam in cælum aſcendentem, ac cum Dijs converſantem juravit, perniciem ſibi liberisq́; ſi vanum id aſſeruiſſet, imprecatus: vocatusq́; ad hoc teſtibus cum aliis Dijs, tum ipſa Druſillâ. ob id donatus eſt decies ſeſtertiûm.*

Sequitur in Herodiano: Καὶ ἐξ ἐκείνου μετὰ τῶν λοιπῶν θεῶν θρησκεύεται. Non igitur antillâ; quod ſoli Antonino Philoſopho contigit. Jul. Capitolinus: *Tantusq; illius amor eo die regij funeris claruit, ut nemo illum plangendum cenſuerit: certis omnibus, quod ab aliis commodatus, ad Deos rediſſet. Deniq; priusquam funus conderetur, ut pleriq; dicunt, quod nunquam antea factum fuerat, neq; poſtea, Senatus, Populusq; non diviſis locis, ſed in una ſede propitium Deum dixit.*

Huc pertinet arguta quidem, ſed impia vox Baſſiani Caracallæ, qui cum fratrē Getam occidiſſet, ac vereretur tyrannicam ex parricidio notam, audiretq; poſſe mitigari facinus, ſi divum fratrem appellaret, dixiſſe fertur: *Sit divus, dum non ſit vivus*, ut eſt apud Spartianum in Anton. Geta. Poſt conſecrationem igitur Divi demum propriè appellabantur, nomine ſuo retento: quod primitus quidem relatis in Deos mutari ſolebat ad tollendam ex animis hominum mortalitatis opinionem. Nam Romulum poſt ἀποθέωσιν Quirinum vocatum, vulgare eſt negocium.

Hic

Hîc verò etiam obſervandum, non conſecratos tantùm & rebus humanis exemptos Imperatores eſſe Divos appellitatos, uti nonnulli docti putarunt: ſed & adhuc vivos. Quo ſenſu clariſſimus Rittershuſius Notis ad Guntheri Ligurinum, libr. VI. cap. IIII. cepit illud Horatii: *Præſens divus habebitur Auguſtus.* Sic Symmachus lib. *III.* Epiſt. *LXXXI. Solemne eſt Divo noſtro Theodoſio in ſuos exercere cenſuram.* Et Guntherus lib. *6.* in epiſtola Reſponſoria Epiſcoporum ad Papam Adrianum pro Friderico Barbaroſſa:

Hac de reſponſis Divi, Pater optime, Regis
Salva pace tua, tibi reſcribenda putamus.

CAP. XIIII.

De honoribus Conſecratorum. Templa iis erecta: Sacerdotia inſtituta, Imagines ipſorum in maxima veneratione habita. Iuramenta per nomina conſecratorum ſanctiſſima. Saliari carmine cani, inſig[illegible]e genus honoris. Similis mos Athenienſium. ἄξιος τῆ πόλεως.

CONſecrationis igitur Ceremoniæ erant hujusmodi: ſubjúgo nunc honores ipſos qui conſecratis jam & in Deorum numerum adſcriptis ſolebant exhiberi. Ac primò

quidem Templa ac ſana illis, tanquam veris numinibus ſtatuta legimus. ut C. Julio Cæſari. Dio lib. *XLVII.* Καὶ ἡρῷόν οἱ ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἐκέκαυτο, προκατεβάλλοντο. Neq; mirum mortuo id accidiſſe: cum adhuc vivo ampliora etiam humano faſtigio decreta ſint, teſte Suetonio in ejus vita, cap. *LXXVI.* Auguſto etiam Cæſari, ut ait Tacitus libr. 1. Annal. *Sepultura more perfecta, templum & cœleſtes religiones decernuntur.* At longum foret enumerare omnia illa templa, quæ Auguſto non Romæ ſolum, ſed & alibi erecta fuiſſe, autores prodiderunt. Nam & eo loci, quem primum naſcens attigerat, ſacrarium ipſi conſtitutum, aliquantò poſt, quàm exceſſit, teſtis Suetonius cap. v. Et Nolæ, ubi mortuus erat, idem Sueton. in Tiber. cap. 40. Dio lib. 56. in extremo. Tacitus lib. 4. Annal. De templo Palatino Auguſti vide Plin. lib. 12. Dionem lib. 56. Sueton. in Tib. c. 47. Hiſpanos etiam ut ſibi in Colonia Tarraconenſi templū ſtruere Auguſto liceret, à Tiberio petiiſſe, autor Tacitus lib. 1. ubi ſubjungit, exemplo Tarraconenſiū monitas omnes provincias, ut idem

idem peterent, impetrarentque. De Græcis, qui Auguſto templa ædificarunt, vide Hub. Golzium in Auguſto Cap. XXIX. Sic Claudio Imp. extructum fuiſſe templum in Britannia tradit Tacitus libr. XIV. *Ad hæc templum Divo Claudio conſtitutum, quaſi arrha æternæ dominationis, aſpiciebatur.* h. e. quaſi pignus & arrabo æternæ ſervitutis. Meminit hujus templi & Seneca in Menippæa: *Parum eſt, quod templum in Britannia habet quod hunc barbari colunt, & ut Deum orant.* De Divi Adriani templo Æl. Spartianus: *Templum deniq; ei pro ſepulcro apud Puteolos conſtituit Antonius.* Druſillæ etiam, ne fæminas prætercam, inter alios honores decretum à Caligula, ut σηκός τε ἴδιος οἰκοδομηθῇ καὶ ἱερεῖς εἰκόσιν οὐχ᾽ ὅτι ἄνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες γεραίρωνται, autor Dio lib. *LIX.*

Deinde verò cum vana fuiſſent ſine ſacris templa, ideo etiam Flamines, Sacerdotes ac Sodales inſtituebantur, qui ſacra in memoriam cujusq; peragerent, & cœleſti religione tanquam Deum colerent. Hinc noti paſsim in hiſtoria & lapidibus Flamines ac Sodales Quirinales, Auguſta-

les, Claudiales, Flavii, Trajanales, Hadrianales, Antoniniani, & aliorũ Divorum, Divarumq;. qua de re multa teſtimonia adducerem, niſi viderẽ fuiſſe hoc argumentum copioſè tractatum ab Onuphrio Panvinio lib. II. Comment. Reipub. Rom. cap. De Sacerdotiis. Non autem viri ſolum ad Sacerdotalia horum cælitum aſcribebantur; ſed, quod rideamus, interdum etiam fœminæ, adeo projecti in adulationem mores. Marmor:

P. Posthvmæ. P. F. Pavllæ Sacerd. D. Ivli. Avgvst.

Item in Hiſpaniis: *Lvcr. L. F. Campana. Flam. Perp. Domvs Avg.* h.e. *Lucretia L. Filia Flaminica perpetua domus Auguſti.* Exemplum hujus rei à Livia, quæ miro exemplo ſacerdos ſui viri & quidem ex decreto Senatus. Dio lib. L. VI. τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν καὶ θιασώτας οἱ καὶ ἱερὰ καὶ ἱέρειαν τὴν Λιβίαν ἀπέδειξαν. h. e. *Tunc verò conſecrantes Auguſtum ſodales ei & ſacra inſtituerunt & ſacerdotẽ Liviam,* Velleius Paterc. lib. II. *Livia Romanarũ eminentiſſima, quam poſtea conjugẽ Auguſti vidimus, quam transgreſſi ad Deos ſacerdotẽ ac filiã.* Sic .n. recte

rectè emendat iſtum locum fruſtra ab aliis tentatũ Juſtus Lipſius, qui hinc lucem dat tenebricoſo Ovidii loco lib. IIII. de Ponto.

Nec pietas ignota mea eſt, videt hoſpita tellus
In noſtra ſacrum Cæſaris eſſe domo.
Stant pariter natusq; pius, coniunxq; ſacerdos
Numina iam facto non leviora Deo.

Natus pius Tiberius eſt: *conjux Sacerdos* Livia: ſic Agripinam fuiſſe Claudii ſacerdotem indicat Tacitus lib. XIII. *Decreti & à Senatu* (Agrippinæ) *duo lictores, Flaminium Claudiale.* h. e. ut eſſet Flaminica Claudii. Hujus generis fuerunt etiã puellæ iſtæ alimentariæ quas in honorẽ Fauſtinæ uxoris ſuæ inſtituit Antoninus Pius, easq; Fauſtinianas appellavit. Julius Capitolinus in M. Antonino Philoſopho: *Novas puellas Fauſtinianas inſtituit in honorẽ uxoris mortuæ.* Et alibi: *Puellas alimentarias in honorẽ Fauſtinæ.* Itemq; *puellæ* iſtæ *Mammeanæ*, quas in honorem ac memoriam matris ſuæ Mammeæ inſtituit Alexander Severus teſte Lampridio.

Quid jam de imaginibus loquar eorum, qui in Deos relati? Factas eas ad formam Deorum, iisque ſigna fuiſſe apposita, quæ Deorum ſtatuis ſolent, puta, Radium,

dium Aſtra, Fulmen intelligimus ex Lucano qui lib. vii. inter ultiones ſanguinis civilis etiam hoc poſuit.

—— cladis tamen huius habemus
Vindictam quantum terris dare numina fas eſt
Bella pares ſuperis facient civilia Divos,
Fulminibus Manes radiisq; ornabit & aſtris,
Inq; Deum templis iurabit Roma per umbras.

Et extant etiam hodie nummi, in quibus Auguſti radiatum caput. Quanquam & ipſæ effigies numinum tributæ conſecratis: ut Jovis, Auguſto; clarè Prudentius lib. i. Contra Symmach.

Hunc morem veterum docili iam ætate ſecuta
Poſteritas menſe atq; adytis & Flamine & aris
Auguſtum coluit, vitulo placavit & agno,
Strata ad pulvinar iacuit, reſponſa popoſcit
Teſtantur tituli, produnt Conſulta Senatus
Cæſareum Iovis ad ſpeciem ſtatuentia templum.

Sic Liviam habitu ac nomine Junonis, conſecratã cultamq; teſtis idem Prudentius:

Adiecere ſacrum, fieret quo Livia Iuno
Non minus infamis thalami ſortita cubile
Quam cum fraterno caluit Saturnia lecto.

Quanquam eo nomine affecta à Poëtis etiam viva. Ovidius:

Cum tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Quemadmodum autem Livia habitu Juno-

Junonis: Sic Druſilla à Cajo conſecrata Veneris cognomento Pantheæ. Dio lib. LIX. Καὶ οἱ τότε ἄλλα, ὅσα τῇ τε Λιουΐᾳ ἐδέδοτο, ἐψηφίσθη, καὶ ἵνα ἀθανατισθῇ, καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον χρυσῆ ἀνατεθῇ καὶ ἐς τὸ ἐν τῇ ἀγορᾷ Ἀφροδίσιον ἄγαλμα αὐτῆς ἰσομέτρητον τῷ τῆς θεοῦ ἐπὶ ταῖς ὁμοίαις τιμαῖς ἱερωθῇ. Et paulo poſt: τότε οὖν Πανθεάτε ὠνομάζετο καὶ τιμῶν δημοσίων ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἠξιοῦτο. h. e. *Decreta ei omnia, quæ Liviæ, ac inſuper ut immortalis haberetur, aureaq; in curia effigies ejus poneretur, ut in foro imago Veneris ſtatuæ ejus æqualis collocaretur, iisdemq; honoribus coleretur.* Et mox. *Itaq; tunc Panthea vocata eſt & divinis honoribus per omnes urbes culta.* Atque huc refert Lipſius priſcam inſcriptionem.

VENERI. CÆLESTI
AVGVSTÆ SACR
NVMMIA. C. F. DORCAS.
S. P. F. C.

Hujuſmodi igitur imagines inter Deos penates collocabant, & vitio datum, cujus domi non conſpicerentur. quo cultu habitam Antonini Philoſophi imaginem, tradit Capitolinus. *Et parum ſanè fuit, quod*

illi

illi honores divinos, omnis ætas, omnis ſexus, omnis conditio ac dignitas dedit: niſi quod etiam ſacrilegus judicatus eſt, qui ejus imaginem in ſua domo non habuit, qui per fortunam vel potiut habere vel debuit. Deniq; hodieq; in multis domibus M. Antonini ſtatuæ conſiſtunt inter Deos penates. Sic narrat Vopiſcus caviſſe Tacitum, *ut Aurelianum omnes pictum haberent.* Idem in Probo. *Eant & dignitatem Probo derogent, quem Imperatores noſtri prudenter vultibus conſecrandum judicarunt.* Conflare autem Cæſarum imagines conſecratas hoc eſt, ad informem maſſam reducere, crimen erat læſæ majeſtatis: Venulejus Saturninus L. VI. D. ad Leg. Juliam Majeſt. *Qui ſtatuas aut imagines imperatoris jam conſecratas conflaverint, aliudve quid ſimile admiſerint, lege Julia majeſtatis tenentur.* Sed nec vendere licuit, niſi nondum conſecratas, ut eſt in L. V. D. eodem. Ideo tanquam crimen objiciebat accuſator Fannio *quod venditis hortis ſtatuam Auguſti ſimul mancipaſſet.* teſte Tacito lib. I. Annal. Quanquam reſcripſit ibi Tiberius: *Non contra religiones fieri, quod effigies*

effigies ejus ut alia numinum ſimulacra venditionibus domuum & hortorum accedant: ut ait idem Tacitus. Præterea per nomina quoque & numina conſecratorum ſolebant jurare. Nam poſt Julii Cæſaris cædem, Senatus decrevit τὴν αὐτοῦ τύχην ὀμνύναι, ut refert Dio lib. XXXXIIII. Horatius de Auguſto.

Præſenti tibi maturos largimur honores
Iurandasq; tuum per nomen ponimus aras.

Tacitus lib. I. Annal. de eodem. *Rubrio crimini dabatur violatum perjurio nomen Auguſti.* Et ſapiens ille Claudius *jusjurandum neq; ſanctius ſibi neq; crebrius inſtituit, quam per Auguſtum.* Sic Druſillæ is honos tributus à Cajo, ut αἱ γυναῖκες αὐτὴν ὁσάκις ἂν μαρτυρῶσί τι, ὀμνύωσιν, *mulieres per illam jurarent, quoties aliquid ſacramento confirmare vellent*, teſte Dione lib. LIX. Et libro ſequenti tradit idem autor Claudium Imperatorem juſsiſſe fæminas per Liviæ nomen jurare. ταῖς τε γυναιξὶν, inquit, ὅρκον τὸ ὄνομα αὐτῆς (Λιβίας) ποιεῖσθαι κελεύσας. Nec dubium eſt quin aliorũ Impp. qui inter Deos relati fuerunt nomina in juramentis ſint uſurpata: exceptis Tiberio & Caligula, quorum in juramentis & votis

votis concipiendis nullam ſactam mentionem notavit Dio lib. *LX.* Καὶ διὰ πάντα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ (Γαΐου) οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπί τε τοῖς ὅρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου. Hos duos enim Cæſares non modò non in Deorum album adſcriptos, ſed etiam vix ſepulturę honorem adeptos, Suetonius & alii teſtantur. Quam ſanctè autem habita juramenta illa, quæ per ſalutem, per genium, per fortunam principis concipiebantur, indicat Tertullianus in Apologet. cap. XXVIII. *Majore formidine & callidiore timiditate Cæſarem obſervatis, quam ipſum de Olympo Jovem: citius deniq; apud nos per omnes Deos, quam per unum Genium Cæſaris pejeratur.* Quæ verba, ut pleraque alia, imitatus Minutius Felix Octavio. *Et eſt,* ait, *illis tutius per Jovis Geniũ peierare quam Regis.* Nec mentiuntur duo ſanctiſsimi ſcriptores. Nam legibus Romanis, qui per Deum pejeraſſet, in eum nulla erat conſtituta pœna; niſi quod à Cenſoribus ſolebant notari, quorum *Judicium*, ut ait Cicero lib. 4. Repub. *Nihil ferè damnato afferebat, præter ruborem:* infamiam

ſamiam certè non irrogabat. Hujus igitur juramenti violata religio ſolum Deum habebat ultorem, ut ait Leg. 2. C. De rebus creditis; & *injurias Deorum Dijs curæ eſſe* dicit Tiberius apud Tacitum lib. 1. At verò qui per Principem conſultò pejeraſſet, is in legem Juliam majeſtatis incidebat, corporeq; graviter puniebatur. Ulpianus lib. XIII. D. De jurejurando: *Si quis juraverit in re pecuniaria per genium principis, dare ſe non oportere, & pejeraverit, & c. Imperator noſter cum Patre reſcripſit, fuſtibus eum caſtigandum dimittere; & ita ei ſuper dici* προπετῶς μὴ ὄμνυε, *petulanter ne jurato.* Dixi autem *conſultò*, nam ſi quis inconſultò quodam animi motu pejeraret, eum in legem Juliam majeſtatis non incurrere, reſcripſit D. Alexander Leg. 2. C. De rebus creditis. Vide Cujac. lib. 2. obſerv. cap. 19. Et B. Briſſon. libr. VIII. De Formulis.

Atq; hi præcipui honores, quibus in numerum Deorum relati colebantur: reliquos, qui cum non conſecratis communes erant, ut ſtatuas, imagines Circenſibus per pompam ferendas, aliaq; honorum genera

longum foret hic recenſere. Unum hoc nequeo quin attingam, morem fuiſſe, ut Saliari carmine cantarentur, quos eximio aliquo honore cupiebant affectos. Germanico id contigit teſte Tacito lib. II. Annal. *Honores vt quis amore in Germanicum, aut ingenio validus, reperti, decretiq́; vt nomen ejus Saliari carmine caneretur.* Quo exemplo etiam M. Antoninus Philoſophus mortuo filio Vero *juſsit vt Saliari carminē nomen ejus inſereretur*, ut refert Capitolinus in ejus vit. Sed antiquiſſimum Romæ hunc ritum fuiſſe conſtat ex iis, quæ de Mamurio Veturio & Lucia Volumnia & Mania matre Larum ſcribunt autores. Ovidius lib. III. Faſtor.

Quis mihi nunc dicet, quare cæleſtia Martis
Arma ferant Salij, Mamuriumq́; canant.

Varro lib. V. De Lingua Latina: *Itaq; Salij, qui cantant Mamurium Veturium, ſignificant veterem memoriam.* Et libr. VIII. *Videmus enim Maniam matrem Larum, & Luciam Volumniam Saliorum carminibus appellari.* Vide Plutarchum in Numa & Feſtum. Clariſſimus Caſaubonus, cum hac de re mihi cum ipſo ſermo eſſet, obſer-

vaſſe

vaſſe ſe dicebat, ſimilem ritum apud Athenienſes, qui benè meritos de Repub. peplo Minervæ intexere ſoliti : ac inde natum apud illos Proverbium, ἄξιός ἐστι τοῦ πέπλου, quod Romanè dixeris, *dignus eſt cujus nomen Saliari carmine canatur.*

Ariſtophanes in Equitibus :

Εὐλογῆσαι βουλόμεθα τοὺς πατέρας ἡμῶν, ὅτι
Ἄνδρες ἦσαν τῆς δὲ γῆς ἄξιοι καὶ τοῦ πέπλου.

Commodùm hæc ſcripſeram, cum ecce prodeunt eruditiſſimi viri in Auguſtæ Hiſtoriæ ſcriptores Notæ, quib. hoc ipſum ab eo annotatum video, & plurimum lætor. Vellem tantum ex infinitis ſuis ſacris Obſervationibus hanc unam attexuiſſet, quomodo Vetus Eccleſia Chriſtiana hanc conſuetudinem ad ſuum uſum traduxerit, inſtituto, ut nomina ſanctorum Martyrum, Imperatorum, Pontificum ſummorum & aliorum fide ac meritis excellentium virorum ſacris diſtychis inſerta, inter hymnodias recitarentur. De qua re ſcitu digna nec protrita ſe aliquando dicturum olim promiſerat libr. VI. Animadverſ. in Athenæum cap. XIIII. Nec

ſcio, fidem falles, Caſaubone, modo vitam tibi quod voveo, ſoſpiter æternum illud Numen, cui laus & gloria in æternum. Ἰδὼν τὸ τέρμα τῷ ΘΕΩ χάριν οἶδα.

FINIS.

In Librum

DE FVNERIBVS

ROMAN. Viri Clariſs. Dn. *Jo-*
annis Kirchmanni
Lubecenſis.

Funeribus lucem Romanis Teuto novellam
Vis inferre, ſitum & demere codicibus.
Sic eſt: hunc geminum ſed dum te ferre laborem
Cenſes, bis gemino fungeris egregiè.
Namq; ſimul temet bene clara in luce reponis,
Expers & nomen funeris eſſe facis:
Et ſtudiis juvenum quoq; conſulis, ut tibi nemo
Non cupide clarùm plaudat utraq; manu.
Perge ita: ſic levius GVLIELMI *patria fatum*
Sufferet, & IANVS *tu Chariſi alter eris.*

BALTHASAR CAMINÆUS D.
Francofurti ad Oderam fl. An.
cIↃ. IↃ CIIII.
IX. Auguſti.

IOHANNES KIRCHMANNUS

Benevolo Lectori,

S.

ECCE tibi BREVIARIUM OPERIS, in quo ſub uno oculi ictu habes, quid quoque libro & quo ordine tractetur. Ut minuta folia omnia, quæ ſub iſtis arbuſculis adhuc latent, perſequeremur, nimis quàm laborioſum fuiſſet: Ideoq; maluimus Coſmographos imitari, *qui terrarum orbem unius tabulæ ambitu circumſcribunt aliquanto detrimento magnitudinis, nullo diſpendio veritatis,* ut ait Auſonius. Non poterit quidem te hoc docere, à memoria tamen futurum confido. Hoc volui neſcius ne eſſes.

BRE-

BREVIARIUM OPERIS.

In Libro Primo De Funeribus Romanorum

Oſtenſo, & quodnam Sepulturæ genus Romani potiſſimùm uſurparent. Cap. 1. 2. 3. & quæ fuerint Funerum diſcrimina. 4. explicantur.

Ritvs, quibus Romani uſi ſunt olim

- Ante funerationem *circa*
  - Morientes *& in vicinia mortis conſtitutos, quibus*
    - *Oſcula dabant.* } *c. 5.*
    - *Annulos digitis detrahebãt.* } *c. 5.*
    - *Oculos claudebant. c. 6.*
  - Mortuos, *ubi notanda*
    - *Lotio & Unctura: ad quã adhibiti Pollinctores & Libitinarij. c. 7. 8. 9.*
    - *Veſtitus. 10.*
    - *Coronæ. 11.*
    - *Collocatio. 12.*
    - *Conclamatio. 13.*
    - *Indicia domus funeſtæ.*
- In Funeratione: *cujus duo capita*
  - Elatio cadaveris. *A.*
  - Sepultura. *B.*
- Poſt Funerationem. *C.*

Digitized by Google

A. ELATIO, in qua obſerva præcipuè

- Diem, *quoto ſc. poſt mortem Funus ſit elatum c. 1.*
- Tempus, *noctúrnumne id fuerit, an diurnum. Vbi de Facibus & Cereis. c. 2. 3.*
- Perſonas, *quæ Funus ſive ſponte, ſive mercede conducta vel*
  - Præceſſerunt
    - *Cantores*
      - *Siticines*
        - *Tubicines. c. 4.*
        - *Tibicines. c. 5.*
      - *Præfica. c. 6.*
    - *Ludij & Mimi. Servi manumiſſi, itémque Latores lectorũ, imaginũ, &c. c. 7.*
  - Extulerunt *c. 8. ſive*
    - *Lectica*
    - *Sandapila* *c. 9.*
  - Proſequutæ ſunt, *videlicet tam Viri quam Fœminæ. c. 10. luctum teſtantes*
    - *Lacrimis, planctu, Lacerationibus genarũ & lacertorũ. c. 11.*
    - *Convitiis & querelis in Deos, capillis paſſis, laceratis, pulvere ſparſis. c. 12.*
    - *Capillis modò promiſſis, modò tonſis. c. 13. 14. & mortuo oblatis. c. 15.*
    - *Inuſitato inceſſu c. 16.*
    - *Depoſitione ornamentorum & veſtium mutatione ac laceratione. c. 17.*
- Locum
  - Per quem *Funus efferebatur: qui erat Forum, ubi habita orationes in laudem*
    - *Virorum. c. 18.*
    - *Mulierum. c. 19.*
  - In quem *& is quidem erat*
    - *Ordinariè extra urbem. c. 20. 21.*
      - *Privatus in agris vel hortis propter vias publicas. c. 22. 23.*
      - *Publicus*
        - *Pauperum. c. 24.*
        - *Illuſtrium & clarorum hominum. c. 25.*
    - *Extraordinariè verò & rarò intra urbem. c. 26. 27.*

IN

B. SEPVLTVRA, in qua obſervo

- Combuſtionem: hic notanda
  - Rogi extructio. Cap. 1
  - Rogi incenſio. c. 2.
  - Decurſio circa rogum. c. 3.
  - Animalia ad rogum mactata. c. 4.
  - Dona in rogum conjecta c. 5.
  - Rogi extinctio & Oſsilegium. c. 6. 7.
- Reliquiarum vel Corporis integri compoſitionem in Oſſuaria & Sepulcra. c. 8. 9.
- Monumenta, quæ duplicia
  - Sepulcra c. 10. in quorum conſideratione obſervo
    - Qui Sepulcra extruxerint, videlicet
      - Vivi ipſi. c. 10.
      - Heredes
        - Vitro. c. 11.
        - Ex Teſtamento. c. 12.
    - Quibus extruxerint
      - Sibi ſolis, quæ Singularia voco c. 13.
      - Aliis etiam, quæ Communia. c. 13 14.
    - Cujusmodi fuerint, videlicet
      - Ædificia ſubterranea. c. 15.
      - Modo altiora, modò humiliora c. 16.
      - Sepimentis circumvallata, & ex qua materia. c. 17.
      - Ornata
        - Simulacris variis. c. 18
        - Inſcriptionibus. c. 19. 20.
    - Religio Sepulcri
      - Quando cœperit Sepulcrum eſſe religioſum, & quatenus ſe extenderit c. 21.
      - Quot modis violetur. c. 22. 23. 24. 25.
      - Quæ pœna violati ſepulcri. c. 26.
  - Cenotaphia. c. 27.

C.
Post Fvnerationem, certi quidam dies erant, quibus mortuos parentabant. cap. 1. Hic nota

- Inferias: *quæ conſtabant Liquoribus & Victimis. c. 2. harum Appendix* Coronæ & Flores, *quibus ſepulcra ſparſa. c. 3.*
- Epulas
  - *Privatas* c. 4. 5. 6.
  - *Publicas* 7.
- Ludos *Funebres. c. 8.*
- Luctus
  - *Tempus. c. 9.*
  - *Signa. c. 10.*
  - *Cauſas, cur minueretur. c. 11.*
- Conſecrationis
  - *Ceremonias. c. 12.*
  - *Honores. c. 13.*

IN-

Digitized by Google

INDEX AUCTORUM,

Qui in Libris de Funeribus Romanorum laudantur, illuſtrantur, emendantur.

A.

Accius. pag. 211.
Acro Horatii interpres 214. 251. 294. 495.
Ado Viennenſis. 529.
Ælianus. 3. 53 84. 88. 120. 193. 326 346. 380. 495.
Æmilius Probus 65 314.
Aemilius Portus. 253.
Æſchylus. 154. 187. 567.
Æſchyli Scholiaſtes. 110. 155.
Æſopus. 152.
Afranius. 579.
Agathias. 227. 389. 444. 545.
Agellius 42. 43. 139. 146. 157 215. 261. 274. 287. 335. 396. 474. 563.
Agennus Urbicus. 296.
Albinus Flaccus 83.
Alcæus. 454.
Aldus Manutius. 414. 490
Alexand. Aphrodiſæus. 137.
Alfenus JCtus. 416. 418. 422. 485.
Amalarius Fortunatus. 83.
Ambroſius 124 132. 222. 602.
Ammianus Marcellinus. 26. 174 278. 369. 377. 447. 512 547.
Ammianus Poeta. 390.
Anacreon. 57. 572. 575.
Andr. Tiraquellus. 304.
Antipater. 134 211. 454.
Ant. Auguſtin. 49.
ApolloniusRhodius. 335 600.
Apuleius. 26. 31. 53. 55. 58. 78. 79. 100 103. 111. 132. 150. 178. 187. 188 246. 251. 268. 278 354. 362. 404. 408. 443. 451. 452. 508. 559 565. 568. 570. 593. 632. 636. 642. 650.
Appianus Alexandrinus. 83. 141. 161 182. 252 256. 300. 328. 330. 337. 368.
Ariſtænetus. 42.
Ariſtophanes. 39. 93 117. 371. 675.
Ariſtopha. Scholiaſtes. 209. 386.
Ariſtoteles. 148. 190. 531. 565.
Arnobius 2. 66. 77. 198. 316. 442 606. 607.

Arria-

Arrianus diſſert. Epicteti. 205
Artemidorus. 16. 80. 81. 94. 101. 122 143. 199. 203 212. 216. 218. 222 334. 402. 471. 601. 642 660
Aſconius Pædianus 280
Aſtrampſychus 216. 239
Athenæus 57. 65. 82 148 156. 217. 445. 469. 557. 566. 590. 600. 606.
Auctor libri De Viris illuſtribus 478 597.
Auguſtinus 248. 398 558. 589. 602 603. 604.
Auſonius 25. 37. 39. 111. 428 529 546. 555. 571. 583 611.
Athanaſius 652

B.

Barnabas Briſſonius. 231. 430. 474.
Baſilius 203.
Bonau. Vulcanius 478.
Broiſſardus 408.

C.

Cæcilius 579. 586 593
Cæſar. 12. 207. 341
Caſar Baronius 69
Cajus JCtus. 431 452. 462
Callimachus 129 391. 476. 546.
Calpurnius Flaccus 132.
Capitolinus 14. 36. 37 52 163 281 423. 481. 569. 614. 626. 644. 653. 658. 662. 667 669. 674
Caſſianus Baſſus 114
Caſſiodorus 406 518. 521. 526
Catullus. 206. 209. 360. 375 491. 591. 607. 626
Celſus Jctus 493 500
Cedrenus 111. 511
Chariſius 18. 397
Charondas 627.
Chion 93
D. Chryſoſtom[9] 135. 152. 159. 194 195. 502
Chronicorum libri 307. 357.
Cicero 2. 10. 18. 29. 31. 40. 61. 65 77. 88 89 93. 119 123 127. 138 145 153 164 188. 190 191. 207. 213. 251 259. 263 271 272 279 280 282 298 299 302 310 322 342 349 353 396 397 398 400 401 427. 453. 454 469 471 473 477 479 491 494 499 500 504 513 525 552 556 561 562 563 570 592 596 601 609 610 614 616 618 619 631 640 672.
Cilnius Mecænas 236
Claudianus 204
Claudius Guichardus 161. 424
Clem. Alexandr. 60 95 305 344 549
Codex Juſtinian. 100 161 267 318 400 413 424 431 432 492 499 506 507 512

Codex

Codex Theodoſ. 130 318 522 533
Columella 562
Concilium Bracarenſe 318
Cornelius Celſus 189
Corn. Nepos 28 180 284
Cornel. Tacit. 12 24 28 36 60 61 126 131 137 163 164 167 168 169 170 172 180 185 214 233 235 241 263 275 296 313 338 344 351 369 375 392 455 456 509 547 569 594 637 638 639 644 657 664 665 667 670 671 674
Corippus 66 136 158 197
Cornutus Perſii interpres 22 139 288
Cunr. Rittershuſius 96 112 135 156 159 584 663
Curtius 88 207
Cyprian. 41 241 278 603

D.

Daniel Heynſius 496
David Chimchi 358
David Hœſchelius 195
Demoſthenes 98 127 193 305
Deſider. Heraldus 54 371
Dio Caſſius 28 33 44 99 100 165 169 184 185 208 233 236 241 249 263 269 275 301 302 322 329 330 337 346 383 384 436 447 459 479 509 559 564 584 596 613 617 621 623 634 638 657 659 661 664 665 666 669 671 672
Dio Chryſoſtomus 150 299
Digeſta juris 55 80 191 288 378 400 401 414 417 420 428 436 500 501 503 504 506
Diodorus Siculus 62 44 221 232 345 361 643
Diogenes Laertius 3 12 13 34 42 43 49 272 306 351 380 382 444 469 476 528 549 622 646
Diomedes 154
Dionyſius Halicarnaſſæus 27 72 91 125 160 162 168 172 189 190 225 237 240 243 250 252 255 266 268 310 328 356 374 379 384 498 633 652
Dioſcorides 64 67 566 575
Donatus 118 119 125 133 396 558 585 587 589 619

E.

Egeſippus 521
Elias Vinetus 515
Ennius 78 404
Epictetus 140
Eraſmus Roterodamus 153
Etymologici magni autor 365 370 378 445 567 574 599
Eunapius 63 120
Euripides 25 47 48 52 53 86 98 99 117 187 209 211 224 226 227 246 247 388 573 579

Euri-

Euripidis Scholiaſt. 92 210 323 485
Euſebius 21 81 199 343 639
Euſtathius 5 9 12 127 148 201 229 235 371 566 600
Eutropius 147 285 312 377 457

F.

Feſtus 17 29 30 31 37 59 113 125 146 151 153 174 178 179 200 239 243 274 295 309 310 312 320 367 385 393 397 475 491 492 498 554 560 561 565 566 567 583 586 590 594 605 614 618 637 643 645 674
Florentinus JC. 397
Florus 86 452
B. Fulgentii vita 176
Fulvius Vrſinus 77 89 90
Franciſcus Duza 102
Franc. Iunius 70 175 582 820
Fridericus Lindenbruchius 154 586
Frider. Morellus 216
Frontinus 580
Fulgentius Placiad. 16 179 181 586

G.

Galenus 64 67 148
Gaudentius 603
Georg. Fabricius 449 465
Gloſſarium vetus 76 151 154 174 175 178 181 322 323 361
Gloſſæ Iſidori 174
GregoriusNyſſenus 239
Gregori. I. Pontifex Max 223
Guntherus 663

H.

Hadrianus Iunius 114 138 201 216
Harmenopulus 542
Harpocration 305 528 567
Heraclides 128 625
Hermogen. 404
Heliodorus 226
Herodianus 207 214 228 245 327 332 338 376 574 653
Herodotus 13 61 63 64 65 66 79 113 199 217 220 223 224 351 586
Heſychius 117 148 155 157 179 180 221 271 509 519 517 557 562 587
Hieremias Propheta 307 358
Hieronymus 82 158 176 234 345 376 446 476 581 585 607
Hieronymus Mercurialis 56 110
Hieron. Magius 147 359 483
Homerus 46 47 81 84 101 196 201 208 228 233 247 332 334 339 341 352 359 361 363 371 376 470 599
Homeri Scholiaſtes 4 375
Horatius 69 118 152

152 171 181 251 295 297 367 423 489 494 497 549 616 619 620 671
Hubertus Goltzius 665
Hyginus 137

I.

Iamblichus 13
Ianus Duza pat. 615
Ianus Gruterus 178
Ianus Gulielmius 47 53 587
Iacobus Cuiacius 84 175 493 503 531 583 629 630 673
Iacob. Sechechius 231
Javolenus JCtus. 417 422 454
Inſcriptiones antiquæ 27 33 130 186 241 283 286 289 280 291 292 293 294 299 303 304 317 322 324 365 376 387 389 393 398 399 400 401 406 410 412 414 415 416 417 419 420 421 422 423 426 427 428 426 427 428 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 447 456 458 459 461 464 475 481 483 485 486 487 504 506 516 523 525 526 536 537 538 542 544 553 565 570 575 576 577 595 627 660 669
D. Johan Euangeliſta 59 270
Iohan. à Wouuer 661
Ioh. Caſelius 94
Iohan. Meurſius 401 402 510 567
Iohan. L -martius 245
Ioh. Guliel. Stuckius 231
Jornandes 220 338 470
Joſephus 61 231 234 521 599 6.8
Ioſephus Scaliger 21 30 37 103 111 116 154 360 361 401 403 580 583
Iſacus Caſaubonus 19 51 110 117 147 351 360 373 381 384 425 459 557 648 674 675
Iſidorus 83 102 133 178 279 399 402 457
Iſæus 436
Julianus Archiepiſcopus Taletanus 38
Julianus Imper: 389
Julius Firmicus 221 448
Iulius Obſequens 593
Julius Pollux 98 116 154 155 181
Juſtinianus Imp: 158 176 427
Juſtinus 13 34 86
Juvenalis 16 38 79 111 167 173 181 198 218 240 286 355 389 401 487 595 607 638 642

L.

Labienus 476

Lactantius 82 165 404 510 511 532 650 651
Lavinus Torrentius 452
Lampridius 232 269 532 545 621
Leonidas 283 571
Leo Imper. 176 267
Lex XII. tabul. 12 77 88 200 261 269 325 328 366 505
Lex Caroli Magni 318
Lex Mænia 49
Lex Numæ 17 360
Libanius 198
Lipſius 18 35 90 102 134 143 156 167 183 206 235 241 242 255 264 270 349 360 593 611 612 618 622 667 669
Livius 26 27 70 82 87 161 189 213 237 258 271 277 280 309 335 338 555 596 597 611 612 613 633 636 645 652
Livii epitome 26 164 300 611
Lucanus 47 111 116 138 169 173 181 322 327 336 348 354 395 457 510 512 638 668
Lucas Fruterius 18 19
D. Lucas in Actis 219
Lucianus 6 50 58 62 79 98 197 201 208 221 277 341 349 501 513 568 573 574 589 622
Lucilius 43 151 179 207 208 477
Lucretius 5
Lycophron 214 403 457
Lyſias 99 192

M.

Macrobius 15 136 240 333 564 631
Macer JCtus. 5 459
Maffeius 67
Manilius 106 652
D. Marcus Euangel. 462
Marcus Antoninus Imp. 403
Marcus Vuelſerus 60
Marius Victorinus 561
Marlianus 448
Martialis 55 79 119 132 182 183 241 281 285 286 324 362 369 388 390 391 472 478 483 484 478 483 484 487 503 514 642
Martianns Jctus. 452 507 520 523
D. Matthæus Euangel. 59 144 159 270 307 448
Maximus Tyrius 103 224
Meleager 132 388
Minutius Felix 61 95 278 581 649 652 672
Moſchus 247 377
Moſes 56 279 289

N.

Nævius 112 237 401
Nemeſianus 356
Nicarchus 181 348
Nicandri Scholiaſtes 63

Nicod.

Digitized by Google

Nicod. Friſchlinus 371
Nonius 76 153 179 218 245 451 593
Nonnus 59 497

O.

Onuphrius 317
Onuphrius Pauvinius 530 652 666
Oppianus 156 323
Optatus Afer 402
Origenes 548
Ovidius 8 10 37 46 47 48 105 115 132 135 140 145 147 180 188 189 196 197 198 202 206 209 225 226 237 238 244 268 326 327 359 365 369 393 403 429 443 462 472 473 476 477 488 549 552 555 556 571 573 631 667 668 674

P.

Papinianus Jctus 418
Paſſio Afræ 66 398
Paulus Diaconus 214 451 548
Paulus Jctus. 241 273 418 430 493 524
Paulinus 604
Parthenius 454
Pauſanias 34 272 459 546
Pedo Albinovanus 40 48 49 51 171 205 447 638
Perſius 58 101 103 121 131 139 172 389 582 616
Petronius Arbiter 3 159 140 202 207 219 225 399 446 447 452 584
Petrus Avernus Venerab. 242
Petrus Colvius 80 111
Petrus Daniel JC 321
Petrus Faber JC. 155
Petrus Victorius 51 93 141 193 316
Phædrus 71 518
Philo Carpathiorum Epiſcopus 66
Philo Judæus 343
Phlego Trallianus 3 446
Philoſtratus 23 305
Philippus Camerarius 186
Phocylides 495 542
Pindarus 323 457
Pindari Scholiaſtes 313 370
Plato 6 68 97 220 227 265 282 453 477
Plautus 74 76 77 152 156 157 297 298 515 593 594 615 620
Plinius hiſtoric⁹ 7 9 11 16 27 29 44 50 55 63 64 65 74 88 90 91 93 101 106 107 109 112 113 116 121 133 144 165 172 173 191 200 221 231 265 269 284 285 325 330 344 346 353 360 372 390 399 402

402. 451. 452. 462 474 489 572 577 591 605 606 614 622 639

Plinius Secundus 54 215 256 288 340 409 478 480 485 525

Plutarchus 3 11 24 26 36 69 70 71 78 80 84 87 129 131 141 149 172 173 180 187 190 197 200 205 210 211 213 220 221 224 227 230 231 233 234 239 246 249 250 256 257 258 262 271 298 300 310 311 313 315 328 333 346 349 350 352 364 377 380 455 469 472 480 519 557 578 605 607 628 629 632 648 651 652 674

Polyænus

Polybius 34 82 170 251 254 315

Pomponius Juris conſultus. 328. 422 504

Pomponius Mela 61 343

Porphyrio Horatii interpres 154 164 283 558

Poſſidonius in vita D. Cypriani 298

Priſcianus 18

Procopius 346 406

Propertius 37 43 45 85 105 121 132 140 141 180 198 225 238 240 283 296 331 342 354 357 361 363 366 375 378 383 388 391 473 475 487 511 571

Prudentius 66 287 308 474 511 552 581 668

Pythagoras 590

Q.

Quintilianus 8 17 121 153 202 238 257 261 269 345 391 403 428 491 495 508 518 618 619 642

Q. Smyrnæus Calaber 211 220 335 340 360 373

R.

Ravardus 18

Regum libri 279 306

Rufinus 104

Radulphus Fornetius 524 641

S.

Salvianus 239

Scævola JCtus. 419

Scipio Gentilis

Seneca Pater 48 180 345 470

Seneca Philoſophus 26 35 36 38 39 40 41 74 111 134 187 190 205 215 217 238 274 345 364 366 399 405 476 482 485 533 616 618 624 631 632 635 639 641 661 665

Seneca Tragicus 228 352

Servius 7 8 51 68 75 84 103 105 106 112 113 115 121 122 124 125 126 131 133 139 144 163 170 171 175 179 200 201 230 231 240 265 266 274 277 309

309 321 323 327 331 342 348 353 382 385 386 387 397 437 471 565 568 587 596 610 649
Sextus Philoſophus 61
Sex: Aurelius Victor 284
Siculus Flaccus 282
Sidonius Apollinaris 79 76 175 177 242 400 630
Silius Italicus 6 8 67 132 168 188 204 209 248 302 326 328 348 445 570
Solinus 343 429
Sophocles 218 226 339 506 573
Sophoclis Scholiaſtes 497 510
Sozomenus 530
Spartianus 36 284 287 377 406 617 644 652 662 665
Statius 23 64 148 152 155 171 204 225 245 248 285 326 335 347 354 355 360 386 460 508 551 559 627
Statii interpres 470 144
Stobæus 96 599
Strabo 64 65 104 144 272 300 322 343 394 444 461 463
Suetonius 28 29 32 37 39 44 50 73 82 100 123 134 144 160 172 174 181 205 212 213 220 231 295 256 263 281 286 312 322 338 347 350 353 364 375 383 406 410 429 435 445 455 459 460 465 473 488 544 545 553 565 569 574 596 614 617 618 641 645 657 664
Suidas 117 110 95 156 157 243 305 386 388 442 544 564 577
Symmachus 640 663
Symphoſius 27
Syneſi' 9 194 517

T.

Terentius 187 188 189 192 196 212 237 429 514 592
Tertullianus 15 16 54 60 95 143 233 234 261 340 392 399 400 405 452 511 512 591 592 607 608 610 619 658 672
Thallus 375
Theocritus 119 129 247 284 371
Theocriti Scholiaſtes 138
Theodorus Canterus
Theod. Marſilius 18 137
Theodoretus 105 222 278 316 345
Theophraſt. 279 577
Thucydides 5 313 379
Thucyd. Schol. 5 379 381
Tibullus 44 206 329 348 362

388 391 392 400 464 478 487 511 573 592 627 642
Trebellius Pollio 456 472 480
Triclinius 217
Turnebus 21 75 76 77 156 270 330 336 365 423 503 561 565 592

V.

Valerius Flaccus 336 347 443
Valerius Maxim. 27 32 44 48 70 73 82 83 101 107 158 164 172 182 231 233 316 343 344 354 367 401 403 429 443 464 495 611 624 625 646
Valerius Probus 393 408 414
Varro 7 49 64 77 106 243 244 281 295 308 309 325 350 494 555 561 579 593 674
Vegetius 51
Velleius Paterculus 87 185 429 666
Victor Uticenſis 158
Virgilius 10 40 47 85 100 119 121 128 131 139 169 170 188 202 209 230 248 284 324 326 327 331 335 340 341 348 352 353 355 360 371 375 377 385 386 393 400 429 458 460 470 473 475 479 531 551 559 568 569 573 575 591
Ulpianus JCtus. 25 75 238 267 279 289 290 376 414 417 420 430 431 459 499 500 505 520 526 535 536 542 550 551 637 673
Vopiſcus 447 455 478 670

X.

Xenophon 65 219 313 346 547
Xiphilinus 32 33 35 100 144 327 330 337 348 377 405 406 448 480 482 489 501 605 621 623 658

Z.

Zenobius 157
Zonaras 184 232

IN-

INDEX RERUM ET VERBORUM memorabilium, quæ in his quatuor libris de Funeribus Romanorum continentur.

A

ACerra mortuo apposita pag 59
AEgyptij deteſtabantur cremationem & quare 12
mortuos ungebant 61
menſis adhibebant unctos mortuos 62
eoſdem creditoribus oppignorabant 62
ſeſe radebant in luctu 221
nigris veſtibus omnium primi in luctu uſi 240
AEgyptiorum στερνοτυπία 199
in Agrum pedes tot 494
AEthiopes gypſo condiebant mortuos 60
ad regis ſui rogum ſe interficiebant 345
Alexander M. melle conditus 64
Alba veſtes fœminarum in luctu 245
Amarantho ſepulcra ſparſa 577
Amomum in rogum conjiciebatur 354
Αμύσσειν παρειάς 201
Αμφιδρυφεῖς παρειαὶ 201
Animalia varia ad rogum mactata 339
Animam in primo ore, *vel* in primis labris tenere 41
Antigenidæ judicium de Siticinibus 150
Annuli morientibus detracti 43
Annuli mutati in luctu 235
Annuli cum mortuo combuſti 45
Αωροι θάνατοι 38
Apio ſepulcra ſparſa 577
Apium in cœna funebri 606
Αποφράδες 564
ἀπονίμματα 566
Aqua luſtralis ante fores funeſtas 116
Aqua aſpergebantur redeuntes à funere 385
Aqua inferis libatum 566
Aquila in virginem nutriciam ſuam amor 346
Aquila vehi conſecratorum anima

anima exiſtimabantur 659
Ara in ſepulcris 570
Arca 412
Αρδάνιον 116
Argens ab Hercule crematus 3
Argei 309
Arſeria, Arſerial 566
Αρπαγὴ ἡμέρας 128
Arma in rogum cõiecta 352
Arma ſepulcris affixa 470
Aruſpices ſepeliebant fulguritos 21
Aſphalti uſus in condiendis mortuis 64
Athenienſium mos 2. 3. 190 271. 301 *& paſsim alibi*
Atra veſtes in luctu 240
Aurelijs quomodo mortui efferantur 19
Aurum poſitũ in luctu 236
Ἄξιος τοῦ πένθους 675

B

Babyloniorum mos 64
Balſamo conditi mortui 66
Barba raſa in luctu 220
Barginnæ 175
Buſtum 320
Buſta Gallica 309
Buſtuariæ mœchæ 503
Buſta frequentabant veneficæ 512
Buſtirapi 592
prope Buſtum quam diu durarint qui funus proſequebantur 383

C

Cadavera mortuorum ſupina ponebantur in ſepulcro 382
Cadaveris ſpoliatio 513
ad cantum elata funera, & quare 137
Canum in dominos mortuos amor 346
Capilli mortuorum foribus appenſi erant ſignum domus funeſta 117
Capilli paſsi luctus indicium 205
Capillos lacerabant in luctu 207
puluere aſpergebant 208
mortuis offerebant 224
Capite operto Dij ſalutabantur 230
Capitib. velatis filij parentum funera comitabant. 229 *& filiæ apertis* 230
Captivi ad rogum mactati 340
Capulum 178
Capulus 451
Capularis
Carum conſuetudo 155 379
Καρῖναι 155
Καρικὴ Μοῦσα 155
Καρῶναι 216

Car-

Carbaſa 245
Carnifices extra urbem habitabant 298
Carmen ſepulcri 473
Carnes in cœna funebri 607
καθαγεῶτες 271
Caſia in rogum conie͏̈cta 354
Caſtellum S. Angeli 400
Καθέδραι 562
Calcu uſus in condiendis mortuis 66
Cecrops Athenis humatus 2
Cedri uſus in conditura mortuorum 63
Ceraulæ monumentarij 150
Cerei funeribus prælati 135
Cera conditi mortui apud Perſas 65
in Ceramico publicè ſepeliebantur Athenis viri clari 304
Celtæ buſta frequentabant 512
Cenotaphia 544
Cenotaphia quibus extrui ſolita 546
Cenotaphia Pythagoraeorum 548
Cenotaphij indicium apud Athen. 547
Cenotaphia an religioſa 550
ob Cereris ſacra luctus minuebatur 645
Χθόνια λυτρὰ 566
Χοαὶ 565
Χερνιψ 567
Chriſtianorum mos 60 95 194 581
Cineres & oſſa combuſtorum quomodo dignoſci potuerint à cineribus lignorum 374
Cineres & oſſa in urnas condita 375
Cineraria 376
Cinerarij 376
Cibi in epulis funebrib.
Colobium 83
Collocatio mortuorum quibus ceremonijs peracta 97 *ſeq.*
Columna in ſepulcro 457
Comam nutriebant viri in luctu 212
Coma raſa in luctu 219
Commodare lacrymas alteri 584
Comitare funus 188
Componere 375
Convitijs onerabant Deos in luctu 203
Conditorium 399
Conditivum 399
Contrectare cadaver ſepulcro illatum nefas 507
Coorum mos 625
Convivijs abſtinebant in luctu 640
Conſecrationis origo 648

Conſecratio pub. & priva-ta 650
Conſecrata etiam fœmina 657
Conſecrationis publica ritus 653
Conſecratorum animæ ab aquila vehi exiſtimabantur 659
Conſecratis quis honor habitus 663
Conſules vulgari ſede ſedebant in luctu 638
Conclamati mortui & quare 105
Corinthiorum mos 272
Κοπαῖαι 176
Corpus mortui condebatur in arcam cum omni ornatu funebri 378
Corpora in ſepulcris an ad orientem poſita vel occaſum 379
Corpora ſupina ponebantur in ſepulcris 382
Coronati mortui 88 & *quare* 94
Coronis ſparſus lectus funebris 90
Cœna funebres vide Epulæ
Cœmiteria extra urbẽ 317 *quando cœperint eſſe in urbe* 317
Cœnam è rogo rapere 591
Crematio quibus gentibus uſitata 10
Cremationis cauſa 7 8 10
Crematio quando deſita 14
Crocus in rogum coniectus 354
Cupreſſus indicium domus funeſta 112 & *quare* 113
De Cupreſſo fabula 114
Cupreſſo rogus circumdatus 325
Culina quid 296

D

Dalmatica 83
Dardanenſium mos 58
Dapes in rogo combuſtæ 355
Deliorum ſepulcra ubi 272
Democriti de ſervandis in melle mortuis opinio 7
Decurſio funebris circa rogum quo ritu celebrata 334 335
uſurpata etiam in parentalibus 338
Demoliri ſepulcrum nefas 499
Denicales feriæ quæ? 560
quid ijs factum. Ibidem
Deſperati qui 102
Deſperatos ad ianuam ponere quibus gentibus uſitatum 103
Deos convitijs onerabant in luctu 203

Deo-

Deorum templa lapidabant aras ſubvertebant in luctu 204
Deus viduus extra urbem cultus 278
Digitus mortuo abſciſſus & quare 367
Dignitatis ratio habita in funerib. 26
D. M. S. 474
Diſsignator 619
Divi *Imperat*
Domus funeſta indicia 112
Domi an ſepulta funera 205
Domus æterna 400
Domus *pro ſepulchro Ibid.*
Dona in rogum coniecta 347
Δῶρα 348
Δρύπτειν παρειὰς 201

E

Εγχυτείστριαι 567
Εκπέμπειν 187
Elati interdum revivixerunt 106
Elationis dies 122 *tempus nocturnum & diurnum* 124 *hora* 129
Elugere 636
Εντάφια 348
Επιγραφὴ 47
Epulæ funebris publica & privata 582 *quando celebrata* 593 *Christianorum luxurioſæ* 602 *in Epulis funebrib. cœnabant albati* 608
Epulæ funebres Iudæorum 598 *& Græcorum* 599 *in Epulis funebrib. laudes mortui recitata* 601
Epularum funebrum cibi qui? 605
Equi in luctu raſi 223
Equi in magnatum exſequijs 195
Extra Exquilinam portam *ſepulti pauperes* 295 *ſupplicia ſumi ſolita* 206
Exſequias ire, venire 188
Exſequi funus *Ibid.*
Exſequias ignoto homini ire, vitio datum 190
Exuviæ hoſtium ſepulcris affixa 470
Exverriator, Exverræ 560
Εὐωαςήελον 400

F

Faba in cœna funebri 605
Faces in funeribus 131 *in parentalibus* 134 *à Christianis cur uſurpata* 135
Facere *pro vivere* 485
Facultatum habita ratio in funeribus 25

Faſces cum honorum inſignibus lectum mortui anteferebantur ſed inverſi 170
Faſces inverſi luctus ſignum
Februario menſe celebrata parentalia 555
Femina clara in honeſtiſſ: veſte elata 85 *in funus cognati prodire ſolita Romæ & Athenis* 192 *cum viris combuſta* 341
Feminarum veſtis lugubris quo colore 242
Feminæ Græciæ in luctu an ſemper tonſæ 218 *faciem velabant in publico apud varias gentes* 233
Feralia 554
Feraliorum origo, dies, menſis 555
Filij velatis capitibus funera parentum comitabantur, filiæ apertis & quare 230
Flaminicæ non licitum morticinas ſoleas habere 274
Flamini Diali nefas audire tibias funebres 146 *non licebat buſtum ingredi aut mortuum attingere* 274
Floribus ſparſus lectus, quo mortuus efferrebatur 90
Focum non inſtruebant in luctu 642
in Foro ſepeliebantur viri clari apud Græcos 313
per Forum ducebantur Funera 250
in Fronte pedes tot 493
Fulguriti non combuſti ſed humati 16 *quibus ceremonijs* 17. 22
Fulminis *pro fulmen* 18
Funeris etymon 133
Funera cum cantu elata 136
humeris 171
interdum apertè interdũ tectè 184
à quibus 171
Funus acerbum 38
cenſorium 35
commune 37
imaginarium 36. 658
imperatorium 36
indictivum 29
larvatum 186
plebeium 37
publicum 31
regium 36
ſimpludearium 37
tacitum 37
translatitium 37
vulgare 37
Funus indicere 29
Funeris indictivi formula 30
Funus locare 73

Funere publico elati viri clari 32. *Item femina* 33
Funeris publici honos apud Græcos 33
apud Maſilienſes 34
Funereæ mulieres 68
Funera laudata pro roſtris 251
Funera extra urbem ſepulta 265
apud quas gentes 270
quare 273
Funeris domini inſignia 618
à Funere redeuntes aqua aſpergebantur 385
ignem ſupergrediebantur 393

G.

Gallorum mos 12. 341
Garamantum ſepulcra 445
Germanorum mos 12. 214
Genæ radebantur in luctu 200
Gingriæ 148
Glebæ iniectio faciebat ſepulcrum religioſum 494
Γοητεία 511
Græcorum mos 23, 92. *& paſſim alibi*
Gypſo conditi mortui apud Æthiopes 66

H

Habitare in ſepulcro dolo malo nefas 500
D. Hadriani ſepulcrum 406
Heraclitus & Heraclides Ponticus cremationem mortuorum probarunt 7
Hercules cremationis autor 8
Herulorum feminæ ad tumulos maritorum ſe ſuſpendebant 345
H. E. T. F. 414
Hîc jacet 478
Hîc ſitus eſt 477
Hoc monum. heredes non ſequitur 432
Humeris elata funera 171
Humatus *quis* 494
Hymni cantati in funeribus Chriſtianorum 119

I.

Ἰάλεμος 156
Ἰαλεμώδη 157
Ἰαλέμου ψυχρότερος *Ibid.*
Ἰηλεμίζειν *Ibid.*
Ἰηλεμίστρια *Ibid.*
Ilicet 382

Imagines in funeribus prælata 164. *quæ & quæ non* Ibid.
Imagines conſecratorum in magna veneratione habitæ 667
Imperatores in urbe ſepulti 309
Incantatores mortuos mutilabant 507
Indorum fœminæ cum viris mortuis comburi optabant 342
Inferiæ unde dictæ 565 *conſtabant liquoribus & victimis* Ibid.
Infantes non combuſti ſed humati 16
Inferendi ius impetrandum ab alijs, ſi quis proprium monumentum non haberet 441
Inferre in ſepulcrum alienum nefas 503
Inſcribendorũ ſepulcrorum mos 471
Inſcriptionum formulæ ſolennes 474
Inſcriptiones cavebant interdum de perſonis quæ inferri debebant, & quæ non 432
Inſcriptiones cõtinebant defuncti nomen 475 *parentes, patriam & familiam* 476 *elogia & res geſtas* 479 *ſpatium vitæ* 482 *coniugii annos* 484 *mortis cauſam* 487 *teſtamenta & legata, &c.* 489
Inſcriptiones cõcipiebantur vel proſa oratione vel verſu 472
Inſignia magiſtratus in luctu poſita 235
Iohan. Duns Scotus ecſtaſi correptus effertur 110
Ire exſequias 188
Iſmeniæ judicium de Siticinibus 150
Iter ad ſepulcrum 503
Iudæorum mos 59. 270. 279 306. 357
Iuramenta per nomina conſecratorum ſanctiſsima 671
Iuſtitium indici ſolitum in luctu 637

L

Lacedæmoniorum mos 84 234. 315. 472
Lacertos lacerabant in luctu 199
Lacrymæ funus proſequentium 196
Lacrymas commodare alteri 584
Latus, Latura *pro feretro* 178
Lacte inferis libatum 568
Lactuca in cœna funebri 606

Laudatæ funera pro roſtris 251
Lauſus 155
Læta omnia vitata in luctu 639
Lectica elati mortui honeſtiores 180
Lectica à quot hominib. portata 183
Lecticæ hæ interdum erant apertæ interdum tectæ 184
Lecticarij Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ 176
Lecti plures uni mortuo prælati 163
Lectus, quo mortuus efferebatur, floribus & coronis ſparſus 90
Leſſus 155
Lens in cœna funebri 607
Lex Solonis de matutina funerum elatione 126
Lex Iuliani contra diurnas elationes 130
Lex Severi contra creditores, qui debitoribus ſuis ſepulturam denegant 123
Libitina *quid?* 69
Libitina funerum Dea Ibid.
in Libitinæ ærarium mortuo aliquo nummus conjiciebatur ex inſtituto Servij Tullij 72
in Libitinæ templo τὰ πρὸς ταφὰς venalia & quare 70
Libitinarij homines viles 74
Libitinarij numerum morientium obſervabant 73
Libitinenſis porta quæ 269
Liberti novi funebrem lectum domini ſui præcedebant 161
Libum in cœna funebri 607
Lictores in faſcibus præcedebant lectum mortui 170
Locrenſes luctu abſtinebant 625
Loca ſepulcrorum privata in hortis vel agris propter vias publicas 280
Loca publica ſepulcrorum duûm generum 294
Loculus 451
Loculis conditi in ſepulcra ſubterranea collocabantur mortui 451
Longobardi perticas ſtatuebant in ſepulcris 548
Lotio mortuorum 52
Lucernæ in ſepulcris 585
Luctus legitimum tempus apud Iudæos & ſeq. Lacedæmonos & Romanos. 628
Luctus muliebris tempus annuum & quare 631

Luctu

Luctu qua gentes abſtinuerint 624
Luctus ob quas cauſas minui ſolitus 630
Luctus amat inuſitata 231
Ludi in funeribus Indictiuus 610
Ludorum funebrium origo 610
Ludi ex teſtamento dati in funeribus priuatorum 616
Ludi in funeribus mulierum 617
Ludorum funebrium ſpectatores ſedebant penulati 621
ob Ludos Iouis Opt. Max. luctus minuebantur publicè 644
Ludij & Mimi funeribus adhibiti 160
Lugubria coloris nigri 239
Lugubria ſumere, ponere, induere, exuere 238
Luſtrabantur aqua redeuntes à funere 385
Lydia harmonia lugubris 149

M.

Maſilienſium mos 34 182, 624
Matutino tempore elati mortui 129
ob Megalenſia luctus minutus 644
Melle conditi mortui 64
Memoria 398
Menſa in ſepulcris 570
Meretrices ſtabant in ſepulcris 503
Meſſeniorum mos 193
Metia porta qua 297
Milites ad tubam elati 143
Monumentum 397 *vide ſepulcrum.*
Mortualia *pro veſtibus lugubribus* 238
Mortui in honeſtiſsima veſte elati 82
Mortuus collocatis pueri muſcas abigebant, vel ventulum faciebant 200
de Mortuis ſiue in urbe ſiue extra urbem ſepeliendis lex Zenonis Imp. 267
Mortuos in urbe ſepelire quando licuerit 267 & 317
Mortuum ſepulcro illatum nefas contrectare 507 *mutilare* 507 *ſpoliare, transferre.*
Mortuorum animæ ab inferis euocari credita 510
Mortuorum translatio 523

Mulie-

Mulieres lavabant mortuos 68
Mulieres funereæ *Ibid.*
Muliebres veſtes induere turpe habitum 231
Munera 347
Munera in rogum coniecta 347
Myrrha uſus in condiendis mortuis 68
Myrrha in rogum coniecta 354
Myrto ſepulcra ſparſa 578
Myſi funebribus pompis adhibiti ad luctum ciendum 154

N.

Nardus in rogum coniectus 354
Naſamones buſta frequentabant 512
Naufragi radebantur 218
Νεκροσοφένθια 463
Nenia 153
Nenia nugis plena 157
Nenia an vox Phrygia 154
Nenia ad tibiam cantata 153
Νηνυείζεσθαι 154
Nigra veſtes in luctu uſurpata 239
Nitri uſus in conditura mortuorum 63
Noctu elata funera acerba & quare 121
Novemdialia qua 518

O.

Obba *quid* 608
Oculi morientibus clauſi, & à quibus 45 *& quare* 50 *in rogum poſitis reſerati* 329
Oculorum pupilla morituris albeſcere ſolita 51
Odores in rogum coniecti 354
Olla ſepulcrales donata 293 *etiam interdum publicè* 304
Ὀμφακίαι νεκροὶ 38
Ὀφθαλμὸς καθαιρεῖν, συγκλείειν, συναρμόττειν 45
Orationum funebrium origo 252
Orationes funebres à quibus habita 254 *feminis quando decreta* 257
Orationibus funebrib. hiſtoria vitiata 263
Orciniana ſponda 182
Oſcula data morientibus & quare 39 *item mortuis & in rogum ponendis* 43

Oſſile-

Oſſilegij ceremonia 361 *& ſe.*
Oſſilegium 361
Oſſa militia & peregrè mortuorum lecta & in patriam reportata 368
Oſſa & cineres quomodo dignoſci potuerint ab oſſibus animalium 374
Oſſa & cineres in urnas condebantur 375
Oſſuaria 376
ὀστοθῆκαι 376
Ὀστοδοχεῖα Ibid.
Ova in cœnis funeb. 607

P

Pagæ quid? 457
Panis in cœna funebri 607
Papyrus rogo adhibita 324
Pavone vehi fingebantur fœmina conſecrata 187
Παραπέμπειν 187
Parentare atro die nefas 563
Parentalia quibus diebus celebrata 556
Pax ſepultis 393
Pectora lacerabant in luctu 199
περιδρομή 334
Περίδειπνον 598
περιδειπνήσειν Ibid.
Perſarum mos 13. 65
Pheretrorum diſcrimen pro qualitate defunctorum 179
Pheretrum 178
Phryges pompis funebribus adhibiti ad ciendum luctum 154
Phryges tibias funebres invenerunt 155
Picea indicium funeſta domus 112
Pica tubicinum ſonos imitata 141
Pix rogo adhibita 324
Planctus in luctu 197
Polire agros 67
Polinceo. Polingo 76
Pollinctores mortuos ungebant 76
Pollinctor *pro uſtore* *Ibid.*
Πολυάνδριον 442
Pontifici Max. an licitum intueri mortuos 274
Porca præcidanea Cereri mactata 561
Potho ſepulcra ſparſa 577
Præficæ 151
Præfica neniam cantabant 151
Præfica dicente, Ilicet, *domuitionem parabant* 383
Præfica modum plangendi alijs dabant 199

Præci-

Præcidaria *vel* Præcidanea porca 561
Prætexta mortuorum 83
Πρακωθῶαι 221
Prolugere 637
προπέμπειν 187
Proſequi funus, qui ſoliti 189
Proſequi funus 187
πρόθεσις 9
Pſalmi cantati in funeribus Chriſtianorum, & quare 158
Pſaltria in funerib. *Ibid.*
Ψυχαγωγίας religio 370
Publico abſtinere luctus ſignum 639
Publicum funus 31
Pulticula in cœnis funebrib. 607
Purpura mortuorum 83
in Purpura elati viri clari Lacedæmone 84
Purpuram in luctu geſtare nefas 237
Puticulæ *vel* Puticuli 295
in Puticulis ſepulti pauperes 294
Puticuli extra portam Exquilinam 295
Pyra 323 *vide* Rogus.

Q.

Querelis onerabant Deos in luctu 204
Quies mortuorum 400
Quietem optabant mortui 392

R.

Raſura virorum lugubris 215
Rei capillum ſubmittebant 215
Religioſus locus quis 492
Reliquia quomodo condi ſolita 374
Requietorium 399
Rhodiorum mos 299
Ricinia 243
Rogus ex quibus lignis 324
in modum aræ extruebatur 326
pingi ſolitus 325
cupreſſo circumdatus & quare 325
à quibus incenſus 330
vino reſpergi ſolebat 359
Rogi in modum aræ extruebantur 326
modò altiores, modò humiliores 327
Rogos quàm propè alienas ædes extruere licitum 328
Roſis ſparſa ſepulcra 576
pro Roſtris collocabantur funera 251

S.

Sal in cœna funebri 607
Salis uſus in conditura mortuorum 63

Yy *Saliari*

Saliari carmine cani inſignis honor habitus 674
Salve & Vale *clamabant diſceſſuri à funere* 386
Sacra aſpectu contactuq; rei funeſta contaminabantur 273
Sandapila 181
Sandapelones 175
Sandapilarii *Ibid.*
Sandapila elati homines viles & ſervi 181
Sandapila à quot hominib. portata 182
Sanguine parentatum inferis 508
Sarcophagus 401
Sacrificare funere pollutis nefas 277
Sacerdotia inſtituta conſecratis 665
ob Saturnalia luctus minutus 645
Scurra funeribus indictivis adhibiti 160
Scythæ cum amicis mortuis ſepeliri optabant 345
Sella poſita mortuis in theatro honoris gratia 623
Sedes *pro ſepulcro* 400
Sepulcra avita 429
communia 426
familiaria 431
gentilia 429
gentilitia 429
hereditaria 428
patria 428
priva 426
ſingularia 420
Sepulcra à quibus extrui ſolita 405
ab heredibus extructa ultrò 410
ex teſtamento facta 413
modò humiliora, modò altiora extruebantur 455
hoſtium non ſunt religioſa 500
lapidea 461
marmorea 463
teſtacea 462
ſancta & ſacra *quo ſenſu dicta* 491
ſolitudinis cauſa frequentata 501
coronis & floribus ſparſa 572
ſepiri ſolita 458
varijs ſimulacris ornata 465
Sepulcra in agris 280
in domibus 265
in hortis 280
in montibus vel ad radices 457
in templis 316
in urbe quorum fuerint 308
in vijs publicis 284
Sepulcra communia in ſubterra-

terraneis ædificiis concameratis 440
Sepulcra ſingularia olim in cavernis vel foſsis 445
Sepulcra in certas partes diſpertita 437
Sep. publica pauperum extra portam Exquilinam 294
Sep. publica virorum illuſtrium in Campo Martio vel Exquilino 299
Sepulcra Spartanorum & Tarentinorum in urbe & quare 315
Sepulcra clarorum hominũ videre gratum eſt 394
alienare nefas 505
demoliri nefas 505
in Sepulcra incidere omen inauſpicatum 277
in Sepulcris erecta columna 457
ara 570
domuncula 458
menſa 570
ſtatua 456
in Sepulcris liberti jubebantur morari 500
ſtabant meretrices 503
habitare dolo malo nefas 500
in Sepulcrum alienum inferre aliquem nefas 503
in Sepulcrum ſumptus itemque modus interdum teſtamento definitus 418
interdum arbitrio heredũ permiſſus 422
Sepulcri carmen 473
Sepulcri etymon 396
Sepulcri locus in alieno fundo emptus 288
etiam donatus 290
Sepulcri religio quando incipiat 494
quot modis violata 499
Sepulcri ſpacium definitum 491
Sepulcri vox metaphoricè uſurpata 402
Sepulcrorum amplitudo Athenis prohibita non Romæ 453
area communes 449
janua 447
janitores 448
inſcribendorum mos 471
ſepimenta ex qua materia 459
Sepulcro eodem conditi amici 443
Sepulcri violati pœna ſex 533
Sepultura duo genera Romanis & Græcis uſitata 9
Sepulti ex ære collatitio 26
Sequi funus 187
Servi ad rogum mactati 340
Seſtertium 297

Sicyoniorum mos 271
Sil. 582
Silatum 583
Silicernij etymon 582
Silicernium duplex 588
Silicernium 582
Simulacra gentium & urbium ſubactarum in funeribus prælata 168
Sine querela, offenſa *&c.* 485
Siticines 139
de Siticinibus Antigenidæ judicium 150
Smyrnæorum mos 271
Solium 452
Sonus gravis feralis 149
Σορέλλην 179
Σοροποιὸς 181
Σοροπηγος Ibid.
Sponda orciniana 182
Spartani in urbe ſepeliebant mortuos, & quare 315
Spolia ab hoſtib. capta lectū mortui antelata 168
Stabula cadaverum 401
στερνοτυπίαι 199
Strava *Gothorum* 470
de Suo 411
de Sua pecunia 411
Suggrundarium 16
Supercilia raſa in luctu 222
Supra genua tollere 19
Συνεκφέρειν 383
Syraceſanorum mos 272

T

Tarentini in urbe ſepeliebant mortuos & quare 315
Τάφος 599
Τάφος ἔμψυχος 404
Taniarum uſus in ſepulcris 579
Templa Deorum lapidata in luctu 204
Templa erecta conſecratis 664
Templorum origo à ſepulcris 316
in Templis ſepulti mortui 318
T. F. I. H. F. C. 414
Terram levem vel gravem mortuis precabantur 387
Terram ter injiciebant mortuis in via oblatis 495
Theſaurus orcivus 401
Thraces luctu abſtinebant 625
Thracum fœminæ cum viris comburi optabant 343
Thus in rogum conjiciebatur 354
Tibia an in omnibus funeribus 144
Tibicinum numerus à Decemviris definitus 145
Tibias funebres audire an Fla-

Flamini Diali licitum 146
Tibiæ *funebres latiores & longiores reliquis* 147
Τίλλειν τὴν κόμην 268
Titulus *monumenti* 471
Toga amicti mortui 79
Togæ anthracinæ 244
Tonſus lugubris fœminarum 210
Τρύχος 82
ad Tubam elata funera 139
& quæ 143
Tubæ funebres latiores & longiores reliquis 148
Tumulus 401
Τυμβάδες 509
Τυμβωρύχοι 517

V

Vale *inclamabant diſceſſuri à funere* 386
Varrÿ in Aquitania reperta arca plumbea, in qua condita bracteola aurea cum mirabili inſcriptione 515
Venire exſequias 188
Ventos optabant rogo incenſo 331
Veneficæ in ſepulcris crebrò verſabantur 509
Veſpillones 175
à Veſpillonibus qui elati 174
Veſtales in urbe ſepultæ 309
Veſtis atra luctus indicium 239
Veſtiebantur mortui 78
Veſtes funebres ſibi & ſuis in vita ſolebant conficere 85
Veſtes ſcindere in luctu 248
Veſtes in rogum coniecta 348
Veſtis in luctu mutata 236
in Veſtibus albis elati mortui 80
ſed non pauperes 81
Viæ publicæ ſepulcris nobiles 284
in Viÿs publ. ſepulcra & quare 281
Victimis parentabant mortuis 508
Viduus Deus extra urbem cultus 279
Vino rogus reſperſus 359
Vino inferis libatum 567
Virgines in funus cognati prodire ſolita 192
Viri in luctu comam nutriebant 212
iÿdem interdum ſe radebant 215
apertis capitibus incedebant 235
cum Viris decem comburebatur una tantum mulier & quare 333
Vivi ad mortem ſplendidè ſe veſtiebant 86
Vivi ſepulcra ſibi extruebant

bant. & quare 405
Vivus ſecit 407
ſe Vivo ſecit 408
Vltima voluntatis habita ratio in Funeribus 28
Vnctura mortnorum 54
Vnctura ſervilis 77
Vncti morcui ante exſequias & quare 58
Vngendi mos ab AEgyptiis 61
Vnguenta in rogum coniecta 354
Vnguenta ſepulcris affuſa.
ob Vota luctus minuebatur 644
Vrna mortuales 375
aurea 376
argentea, anea, fictiles, marmorea 377
extra Vrbem ſepulta funera 265
apud quas gentes 270
quare 273
in Vrbe ſepulcra quorum fuerint 308
in Frbe ſepeliobant mortuos Spartani & Tarentini 315
Vſtrina, Vſtrinum 322

X

Ξυρεῖν ἐν χρῷ 217

FINIS.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

1614. iul. 7. +

1644. iul. 9.